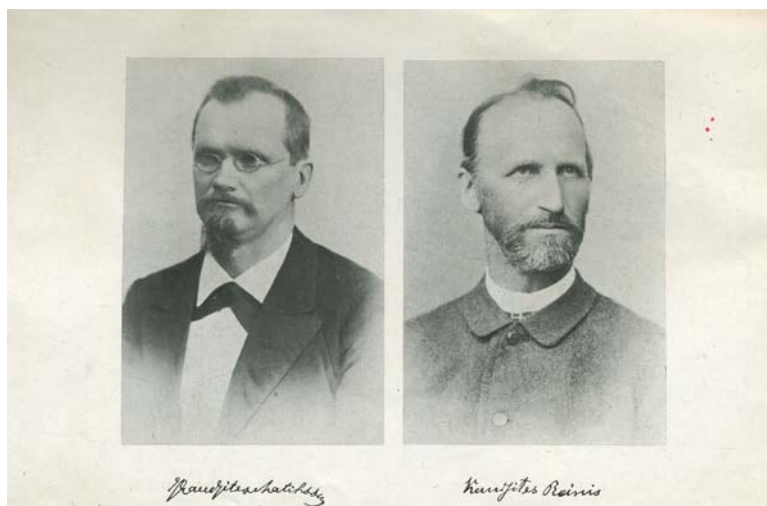

KAUDZĪTES MATĪSS /1848 – 1926/
KAUDZĪTES REINIS /1839 – 1920/

BRĀĻI KAUDZĪŠI
MĒRNIEKU
LAIKI

Stāsts

Reinis un Matīss Kaudzītes
Eraksti 2024
274 lpp. / ~ 1,78 MB

Pirmā daļa.

I

„Veco krustmāt, kad tu man dosi arī to manas mātes balto lakatu, kuŗu man šodien rādīji?“

„Tad, meitiņ, kad būsi liela, kad iesi mācībā. Tava māte arī sedzās viņu pirmo reiz tad, kad viņu pieņēma par lielu meitu, tāpat kā otrējo Grietu viņdien. Valkā vien tagad šos pašus manus lakatus pa skolu. Ja varēšu vēl kādu dzijtiņu savērt, tad gan nopirkšu arī kādu no žīda: turpmāk būs man mājā vienai gaŗš laiks.“

„No kuŗa žīda tu pirki šos lakatus, kuŗus man iedevi?“

„Tie vis, bērniņ, nav pirkti — tos man iedāvināja kāda liela kunga meita. — Dievs zin, vai viņas kauliņi arī jau nebūs sabiruši?“

„Vai tas, veco krustmāt, jau ilgi?“

„Ilgi, ilgi, tad, kad es biju jauna un dzīvoju tālu no šejienes tai pusē, kur saulīte noiet. Kad būsi liela, tad kādreiz izstāstīšu. — Ej, meitiņ, gar maliņu, nebrien dubļos — saslapināsi kājiņas, lakatos skatīdamās. Ak Dievs, ak Dievs, kāds tas bērna prāts! nevar vien sevī noskatīties!“

„Vai skola vēl tālu, veco krustmāt?“

„Nav vairs, bērniņ, tālu, — kalniņā varēs jau redzēt. Vai esi piekususi?“

„Kur nu jau piekusu!“

„Žigla gan esi kā maza irbīte; teci vien, teci, — nu jau būs jāierodas staigāt; — kas gan tev zirgu dos? Saimniece gan solījās arī tevi ieņemt, kad savu dēlu vedīšot, vai arī kad braukšot pretī; bet ej nu zini, vai viņiem arī gadās zirgi ikreizes mājā? Nākošu sestdien iešu gan pati tev pretī.“

„Lūk’, veco krustmāt, kādas tur skaistas apšu lapas uz grāvja malas piebirušas; es pārkāpšu un paņemšu kādas.“

„Lai nu, meitiņ, stāv — dziļš grāvis, nevar tikt ne pāri, ne atpakaļ; iesim svētdien atkal uz kapsētu pie tēva un mātes, tur tad lasīsi, cik gribēsi, vēl skaistākas.“

„Vai tad darīsim atkal vainadziņus arī, ko uz krustiem kārt? Vecie nu jau būs savītuši.“

„Tad varēsim darīt vainadziņus arī, bet tagadiņ labāk pārskaiti vēl galvas gabalus, ka lai nemisas. Iesim tur līdz tam akmenim un atpūtīsimies.“

Tā sarunājās ceļinieces, stāvošas viena vienā, otra otrā mūža galā, kuŗi mēdz savienoties it kā zelta sloksnītes gali, kad to saliec gredzenā. — Tā, kuŗa stāvēja mūža pirmā galā, bija kādus deviņus gadus veca, jautra, bet bālnēja sejā, kuŗš līdzinājās gan pavēsam, bet jaukam agra pavasaŗa rītam. Viņas apģērbs bija vienkāršs — tikko ne nabadzīgs, bet glīts un no dažādām, vairāk senākos laikos pirtām drānām un lakatiem. Kājās jaunas pastaliņas pelēkām zeķītēm. Viņas acīs bija redzama tā nepacietīgā gaidīšana, kādu sajūt ikkatrs cilvēks, kad tuvojas tam, par ko daudz dzirdējis un ko vēlējies jau sen redzēt. — Turpretī viņas biedrene, kuŗa stāvēja mūža otrā galā, izskatījās kā rāms, silts un mīlīgs pļaujas laika pavakars, kāds dažu reizi nolaižas pēc pārgājuša negaisa padebeša. Par viņas apģērbu jāsaka gandrīz tas pats, kas par mazajās apģērbu, tik vien, ka šis bija caurcaurīm biezāks un siltāks. Viņas augums bija stipri salīcis un likās, ka tik vien spieķis, kuŗu tā stīvi un smagi cilāja, neļāva viņam pavisam salīkt. Zem galvas drānas bija redzami daži nobaltojuši mati. Padusē zem segas viņa nesa maizes nastiņu un dažas grāmatas. Abas šās biedrenes staigāja savu ceļu, brīžam rokās saņēmušās, tik uzticīgi un vienprātīgi, ka neviens neiedrošinātos domāt, sacelt jel kad viņu starpā šķelšanos.

Kad bija nosēdušās uz akmens, tad mazā skaitīja baušļus un ticības gabalus tik skaidri un tekoši, ka viņas vecai draudzenei neatlika nekā ko pārlabot un būt ar savu veco zināšanu pārāk; tik vien beigās pielika to, lai nesteidzoties ātri, jo tad dažu reizi sajūkot, tā ka nemaz vairs nevarot atķert. Kad vēl kādu brītiņu bija sēdējušas, tad vecā sacīja: „Celsimies nu atkal, meitiņ, un iesim tālāk, lai nepaliekam vēlu; bet ej vien lēnām, jo man, ātri ejot, gurst kājas.“

Kad bija uzkāpušas kalniņā, tad mazā, nepacietīgi apkārt apskatījusies, rādīdama jautāja vecai: „Vai tā ir skola?“ Vecā lika roku pār acīm un, kādu brītiņu skatījusies, atbildēja: „Tā pati jau ir, bērniņ, lūk, tā baltā ar lielajiem logiem un sarkano jumtu.“

„Cik skaista!“ tā mazā izsaucās: „ja tornis arī būtu, tad tāda pati kā baznīca. Vai nav tā, veco krustmāt?“ viņa jautāja, gaidīdama, lai tās spriedumu apstiprina, kā jau allaž bērni dara.

„Būtu gan,“ vecā apslēptā priekā atbildēja; „bet iekšā vēl skaistāka: kādas tur lielas gaišas istabas ar ērgelēm un lielām bildēm pie sienām; tev negribēsies nemaz vairs atpakaļ nākt. Skolā klājas visiem labiem bērniem labi, tādēļ esi allaž rātņa, paklausīga un tikusi; nedauzies un neskraidi daudz pa āru, nesašļāpini kājiņu un vakaros izžauj zeķītes; glabā labi visas lietiņas un drēbes, ka lai nepakļīst, jo nu vajadzēs pašai kopties, — nebūs vis vairs manis, kas gādā.“

Vēl dažus pamācīšaas vārdus runājot un dzirdot, nonāca mūsu ceļinieces skolas namā, kur atrada jau priekšā daudz vecāku un bērnu. Viņas iegāja skolas bērnu maizes kambarī, kur cits par citu meklēja nolikt savu bērnu lādītes labākās vietās. Vecenīte ielīda arī dibenā, nolīka kādā plaukta stūrī nastiņu un sacīja mazai biedrenei: „Lūk, Anniņ, kur es nolīku maizīti; ielīc labi to vietīņu vērā, kā vari atrast, un tad atkal ikreizes, kad paēd, nolīc tepat, jo še ir labs kaktiņš, un citur var drīz, pulkā ejot, norauties zemē.“

„Nu, nu, es zināšu gan,“ viņa atbildēja, skatīdamās vairāk citur, nekā tur, kur nolīka maizi.

Nu vecenīte noņēma segu un nolīka to turpat uz maizes nastiņas, pabāza spieķīti zem plaukta, noraisīja Anniņai lakatu no galvas, saglauda matiņus, sacīdama: „Nu, iesim, meitiņ, iekšā pie skolotāja izrunāties.“ Tad ņēma viņu mīlīgi pie rokas un vadīja cauri skolas istabai, kuŗa bija maziņai diezgan brīnumīga. Pie skolotāja istabas durvīm iečukstēja vēl vecenīte viņai ausī: „Nāc vien, meitiņ, droši, nebaidies nemaz,

jo skolotājam bērni mīli.“ Tad vēra lēnām durvis vaļā un tipināja, mazo iepriekš bīdīdama, iekšā, kur apstājās netālu no durvīm. Skolotājs — pusmūža vīrs pilnīgā augumā — iznāca no dibena istabas, kur bija ar kādu viesi sarunājies, un gāja viņam pretī. Vecenītes labdienu saņēmis un Anniņu apglaudījis, kuŗa viņam, kā likās, noskūpstīja pretī patikšanai roku, viņš sacīja: „Vai jūs arī, māmuliņ, atvedāt man vienu meitu?“ Tad, iekām vēl vecenīte spēja atbildēt, viņš nosēdināja to uz krēsla.

„Jā, te jau nākam vai no paša rīta pūzdūpūzdamās,“ viņa it kā nogurusi atbildēja. „Mums nu gan tā Miķeļa skola ir daudz tuvāk, bet tur — ne nu, dēliņ, aprunāšanas, ne šā, ne tā dēļ — es gan daudz nezinu, bet ļautiņi runā, ka tur tai Pietuka Krustiņā, vai kā viņu saukā, nekāda lāga neesot; jūs nu, krustdēļ, pārzināt viņu labāk. Tur jau stāsta, ka pats pa godībām vien vairāk dzīvojojot. Nu tagad kā iesācis iet uz bērēm par izdziedātāju, tad nenākot atpakaļ dažu reizi pa dienas divas, un bērni pa māju ne šā, ne tā. Agrāk viņš bija tāds vien mudīgs un cietnējs puisēns, bet Dievs to zin, vai no tiem pašiem mērnieku laikiem kā lēkme lēcās? no tiem tūliņ šāds pārgriezās. Jūs, krustdēļ, tad vēl še nebijāt un to laiku neredzējāt, bet tur nogāja neceļā dažs labs, par kuŗu nevarēja ne iedomāties. Šis ar Prātnieku vai Prāta Andžu un nezin kādi vēl tie citi, viens Bisars un vai Švauksts, kā viņu tur saukā, lūk, tas, kuŗš tanīs pašos laikos izputēja no dzīves, bija no paša pirmā gala ar viņiem sadevušies kopā, un tā visu laiku kā sajūgti, kamēr — redz’ še nu! Šis līdzstaigādams nedabūja gan vairāk nekā, kā tik, jāsaķa, tai reizei mutē, bet tie citi paturējuši gandrīz lielāko daļu paši, un ir tad vairs nebijis viņā galā telpas? Dažs vēl divi gadus pēc tam nevarējis veikt mērnieku laiku miltus un dažādu saldenumu, lai gan tās pudeles izsusēja drīzāk. Vēl nebija nekas, kamēr mērīja Slātavu, jo tad lielākā daļa iztika paši vien, bez šiem vidutājiem, iespiezdami tāpat klusām kaut ko sauļā; bet kad nāca čangaliešos — ak tu Žēlīgo Tētiņ! šos vadīja ka pūstelniekus: viena rinda uz priekšu, otra atpakaļ, — kā baznīcēni, ne ceļa nevarēja pagriezt. Tirgos pat — es, dēliņ, savām acīm daudz neredzēju, tik dzirdēju — nezinājuši šos kā bišu-tēviņus kuŗa krātiņā vest un ko dot; visi vēl pie tā goda nemaz netikuši, nedz pie dzirdīšanas, nedz pie pīpināšanas. Pie tā paša Prātnieka stāvējuši kā tirgus, pilns pagalms, cits no cita slapstīdamies; bet ko tur izslapstīsies? beigās dabū tāpat visa pasaulīte zināt. Un nu, tikpat Pietuka Krustiņam, kā arī citiem — ieraduši vienādi kā pa kāzām dzīvot — gandrīz — dzird — esot visiem vējš durvīs. Dažam nebij pat pie dzimtpirkšanas ko iemaksāt. Dievs nav vis mazais bērns.“

„Nu ja, lai nu būtu tas,“ skolotājs teica vidū, jo viņš klausījās gan vairāk ar pacietību nekā ar labpatikšanu: „ko es varu daudz par citu skolu zināt? Manis labad jūs varat to bērnu šurp sūtīt, ja tik pašiem vien nav par grūtu. Bet vai pie mācītāja arī esat bijuši?“

„Jā, ak, pavisam biju piemirsusi, — viņš iedeva zīmīti priekš jums,“ vecenīte, drusku kā iztrūkusies, atbildēja un izraisīja no kabatas lakatiņa stūŗa papīriņu, kuŗu pasniedza solotājam.

Skolotājs ņēma zīmīti un lasīja: „Anna Gaitiņš, dzim. 9..... 18..... u. t. t.“

Pa to starpu bija pienācis arī viesis no dibena istabas, un to ieraugot, vecenīte it kā sarāvās, no kā varēja redzēt, ka viņa nebija domājusi esam tur vēl kādu citu, kā vien skolotāju. Kad skolotājs bija nogājis ar zīmīti pie saviem papīriem, tad ienācējs, uz vecenīti pagriezies, jautāja: „Ak tad šī ir tā Lienas meita? Raug’, cik drīz izaug.“

„Jā, tā ir tā bārenīte,“ vecīte nopūzdamās atbildēja; „bez tēva, bez mātes, bez rada raksta.“

„Nu, jūs esat viena veca, otra maza, bet kas ir jūsu pelnītājs?“

„Vai nu, dēļs, kas cits, kā tas pats, kas pelna priekš putniem gaisā, priekš tārpiņiem zemē un priekš zivtiņām ūdenī. Nāk gan arī palīdzība no cilvēku puses, bet tā jāsauc

arī par Dieva vai eņģeļu palīdzību, jo nezinām sacīt ar vārdu, kas viņu sūta, tik mācītājs iedod ikgadus naudā. — Jā, kad pārdomā, tad ir man pašai arī brīnums, kā esam iztikušas bez tūruma, bez klēts, un tomēr bada gan vēl — gods žēlīgam Dievam — cietušas neesam, kaut gan dažu reiz nebija ne maizes kumosiņa pie rokas; — bet nepelnītas maizītes arī nemeklējam,“ vecā runāja ar tādu balsi, no kuņas skanēja sirdi kustinoša ticība, dievbijība, goda sirds un pateicība.

„Vajadzēja lūgt palīdzības no valsts*,“ svešais, kā valodas meklēdams, sacīja.

„Ak Dievs, dēliņ, kas jau tāpat nav jādzird tā bērna dēļ, kā gan iesi tur vēl klausīties?“ vecenīte sāpīgi atbildēja; tad pagriezusies uz skolotāju, kuš atkal bija pienācis, teica kā lūgdama: „Vai varētu, krustdēliņ, mani tūliņ atlaist? Man ir tālu māja un kājas vecas, — bail, ka neuznāk vakars un nepalieku uz ceļa. Beigu gan es sagaidīt nevarēšu. Kaut jūs varētu likt Anniņai atlasīt un atskaitīt tūliņ, lai es arī dzirdu un redzu, kā paliek, tad būs man mierīgāks prāts.“

Skolotājs ņēma grāmatu un deva Anniņai kādu gabaliņu lasīt, kas izdevās diezgan veikli; tad lika skaitīt kādu bausli, ko arī viņa ar savu skaidro balsīti, rociņas salikusi, kā šķetināt nošķetināja. Skolotājs apglaudīja viņu un prasīja, vai dziedāt arī mākot, uz ko Anniņa tūliņ iesāka: „No debesīm būs man atnest“ u. t. t., un viņas balss noskanēja kā sudraba zvaniņš.

„Nu, bērniņ, tava vecā krustmāte ir tevi mācījusi labi un jauki, to tu neaizmirsti nekad un cīties skolā arī mācīties, — tas būs viņai par prieku un tev pašai par svētību“, skolotājs Anniņai piekodināja; tad, uz vecenīti pagriezies, sacīja, ka nu varot, ja gribot, iet mājās, un Anniņa lai paliekot vien skolā, jo tai klāšoties labi. Vecenīte grūti uzcēlās, noslaucīja lakata stūrī dažu asariņu no vaiga un sacīja aiziedama: „Tad nu, mīļo krustdēliņ, es atstāju viņu jūsu ziņā. Kamēr būs vēl labs laiks, tikām atnākšu gan pati kādu reizi sestdienās pretī, bet nelabā un saltā laikā lai dzīvo vien tepat, — maizīti gan atsūtīšu. Mana saimniece vedīs arī savu puisēnu šurp; ja tad viņa sūtīs brīžam braukšus pretī, tad lai iet līdz, ja grib. Pazīstamas viņai laikam šie neviens meitenes nebūs, — noguldinājat vien tad paši, kur redzat; lādītes arī nav; maizes nastiņu noliku tur kambarītī uz plauktiņa, — ka nenorautu vien kādreiz, pulkā iedami, zemē.“

Kad skolotājs bija apsolījies par visu gādāt, tad vecenīte, labi apmierināta, izgāja ar Anniņu skolas istabā, un skolotājs ar savu viesi iegāja atkal otrā istabā, kur nosēdās savās pirmajās vietās.

„Es nezinu, kā jūs, skolotāja kungs, varat to panest, kad visi rupji ļaudis mācās ar savām pasakām virsū, kā tagad pat. Es būtu jau dažu labu izsūtījis ārā. — Es tā neizturētu!“ viesis sacīja, pīpi uztaisīdams.

„Kādu rupjību jūs šai vecenītei pārmetat?“ skolotājs jautāja.

„Es jau teicu. Tad vēl: kāda krustmāte šī jums ir? mani arī izgodāja par dēlu,“ viesis drusku lepni atbildēja.

„Rupjība nav nedz viena, nedz otra,“ tā skolotājs domādams sacīja. „Tā stāstīšana ir tādu vecu māmuliņu pazīstams vājumiņš, kuš iesākas gan pie darīšanas, bet noklīst sāņus. Šie viņa nemaz negribēja pasaku teikt, bet pierādīt, ka viņai ir stiprs iemesls dot bērnu nevis sava apgabala skolā, bet citur. Cik mīļāk es dzirdu šādu vecenīšu valodu nekā tagadējos „cienīgus tēvus“, „cienīgas mātes“, „dāmas“, „kundzes“ un „kungus“, kuš ir daudzkārt tas baltais šķidrums, ar ko nobalto melnās sienas un trūdu pilnos kapus. Es negribu teikt, ka tādi „smalkumi“, ja viņus tā var saukt, ir ļauni: — viņi var būt piederīgi citām kārtām, bet ne būdiņu iemītniekiem, kamēr tie tādi ir un paliek. Ja šie vecenīte sauktu mani par „kungu“, tad tas būtu tas pats, kā kad viņai pie šā paša

*) Atstāts „pagasta“ vietā „valsts“, tādēļ ka mērnīku laikos tā lietoja.

apģērba un iznešanās uzliktu galvā Parīzes platmali. Lauka puķītes, savā vaļā augdamas, ir arī savā ziņā skaistas; dārza puķu ziedu nedz var no viņām prasīt, nedz arī tie tām piederētu. Mums ir jārūpējas par to, lai pieņemam sirds tiklībā un prāts skaidrībā, tad vajadzīgais un pieklājīgais dzīves smalkums nāks arī līdz; bet citādi ir tik papagaiļa valoda un pērtiķa ākstīšanās.“

„Nu, citās malās ir gan savādāki ļaudis nekā šie slāvieši; es viņus pazīstu gan,“ viesis teica drusku pašprātīgi un it kā sajuzdams sevi stumtu no skolotāja vārdiem pie malas.

„Es šie nedomāju nemaz uz slāviešiem vien, bet vispāri. Tomēr atkal, ja aplūkojam Slāvu īpaši un salīdzinām ar citām pusēm, tad tur atrodam gan vairāk to, ko jūs saucat par rupjību, un citur atkal vairāk to, kas jums liekas par smalkumu. Bet aplūkojiet vien ar vērību, tad dažu brīdi būs jāsauc rupjība par smalkumu un smalkums par rupjību. Slāviešos turas visas ļaužu kārtas vairāk vienkop un iet attīstībā gandrīz vienlīdzīgi uz priekšu, bez nekādām lielām atliekām. Dažās citās pusēs turpretī atrodas arvienu divi šķiras: vienai ir gan jūsu nosauktais „smalkums“ pārpārim, un lielākā daļa no tādiem domā, ka latviski nemāk, bet pārmaina stipri vien „mir“ ar „mich“ un iet pie vācu dievgalda, lai citi arī neturētu viņus par rupjiem. Otrā šķirā tad paliek gandrīz tik tie, kas danco krogos un redz ķēmus. Otrkārt, slāviešu gars teicams ne tikvien tai lietā, ka viņi cenšas gandrīz līdz pēdējam sūtīt bērnus skolās, bet arī tas, ka izturas pret skolām pavisam godprātīgi un nemaisās skolotāju darīšanās, kā to citur esmu piedzīvojis, kur nāk dažs, kas pats nepazīst gandrīz ne burta, tomēr grib pavēlēt skolotājam, ko lai māca, kā lai viņa bērnu tur un glabā. Šie es tā nemaz neesmu nomanījis. — Bet pirmāk jūs pieminējāt, ka tas bērns, kas šie bija, esot Lienas meita. Par Lienu es esmu dzirdējis šie, slāviešos, daudz runājām. Kas viņa īsti bijusi?“

„Tur daudz ko stāstīt,“ viesis atteica. „Kādreiz, kad būs laiks, tad pārstāstīšu.“

„Tāpat piemin šie līdz ar Lienu arī Anužu,“ solotājs sacīja, kā izskaidrojumu gaidīdams.

„Šī pati vecenīte bija Anuža,“ viesis atbildēja. „Lienu pieminot, nevar Anužas aizmirst — viņu abēju liktenis ir cieti savienots.“

Kamēr vēl solotājs sarunājās joprojām ar savu viesi, tikmēr vecenīte nosēdināja Anniņu skolas istabā un pielūdza kādai pazīstamai mātei, kuŗa solījās palikt tik ilgi, līdz bērni apgulšoties, lai arī viņas mazājo pieņemot un apguldinot; tad, no Anniņas vēl atšķīrusies, tipināja pamazītīm atpakaļ.

Laiks bija skaidrs, jauks, un saule spīdēja tik silti, cik vien viņa oktobra mēneša pēcpusdienā to spēj. Koku lapas bija skaisti nodzeltējušas un aiz lēna laika vēl maz birušas, kādēļ meži izskatījās kā dzeltenas puķu dobes. Vecenīte, kā likās, neņēma tā nemaz vērā, bet gāja vien, salīkusi un brīžam nopūzdamās, savu ceļu. Kalniņu aizsniegusi, viņa atgriezās vēl atpakaļ un noskatījās uz skolu, pēc brītiņa runādama: „Tur nu paliek mans vienīgais miers, prieks un laika kavēklis!“ un tad gāja no kalniņa lejā, kur atkal apsēdās uz tā paša akmens, uz kuŗa bija sēdējusi aiziedama. Tur viņa sēdēja atkal labu brīdi, uz spieķīša atspiedusies, un runāja: „Kur nu lai rimstu, kur lai kavējos? ko nu darīšu, kā sadzīvošu viena pati savā pirtiņā?! Nu vientulībā velsies atkal vecās smagās slogas ar jo niknu spēku uz manu sirdi un tad gan laikam jo drīz viņu pamāks. Ak diena, diena, briesmīgā diena! Tu viena pati nolaupīji manu sirds mieru un labu apziņu, padarīdama mani iekšķīgi par tekuli un bēguli virs zemes. „„„Ak Kungs, kad tas man prātā nāk, Tad sirds man trīcēt, drebēt sāk, Un mati stāvus ceļas.“““ — Sāku jau arvienu nomanīt, ka vakars ļoti tuvojas, kur pēc īsas izdusas būs jāstājas jaunā rītā Lielā Soģa priekšā, Kuŗš tad lai tiesā, kā zina, vai pazudina, vai žēlo. — Bet kur tad palīks Anniņa? Kas tad par viņu apžēlosies un gadās, kad manis

vairs nebūs? Vai Oļiņi viņu pieņems? Nē, nedrīkstu iet ar savām smagām nastām Dieva priekšā! Viss, viss noveco, bet noziegums paliek mūžam jauns. — Vai nebūtu jāiet pie mācītāja un jāizteic viss, lai arī Oļiņi dabū vai tūliņ zināt. — Labāk nesīšu šai pasaulē, kas nesams, — viņā pasaulē varbūt nepanesīšu.“ Tad, kādu brītiņu domājusi, salika rokas un pacēla acis uz augšu, kuŗas tagad bija sausas un līdzinājas izsīkušiem ūdens avotiem, kuŗi agrāk daudz tecējuši. Labu brītiņu viņas sirds kavējās klusā lūgšanā, un kad bija beigusi, tad uzcēlās it kā ar vairāk spēka un, projām iedama, skaitīja klusām šo pantiņu:

„Ak Tēvs, izdzēsi manus grēkus
Ar Kristus dārgo asini!
Lai tas man iedod jaunus spēkus,
Kad nāve māks man' pēdīgi.
Dievs, Kristus dēļ lūdz' es šo liet'!
Lai mans gals man par lab' iziet.“

II

Dziļa, aukaina ziema bija pārlaista, kādu veci ļaudis atminējās piedzīvojuši tik „Spranču laikos“, un „Spranču laikus“ tā ziema atgādināja ne tikvien ar savu bargumu, bet arī ar kuŗa pulku cauri iešanu, kuŗi gan šoreiz nebija ienaidnieki, bet aizstāvētāji un sargi. Rudenī, kad ledus iznīdēja ienaidnieku kuŗus no jūŗas, viņi nāca uz zemes vidu ieņemt ziemas mitekļus un, pavasarim tuvojoties, griezās atkal pie laika atpakaļ, caur ko ceļmalniekiem bija daudz darba ar sniega rakšanu, tā ka dažu brīdi vajadzēja gandrīz visiem spēka cilvēkiem doties uz ceļu. Vēl pašā Juŗa dienā varēja kalnainos apgabalos redzēt, kādi spēka darbi bija strādāti. Dažā pakalnē atradās vēl sniega sienas gandrīz divu vīru augstumā, caur ko ceļš bija ļoti nelabs, jo viņš ne tikvien nedabūja žūt, bet mirka vēl jo stiprāk laukā no abējās pusēs kūstošiem sniega blāķiem. Turklāt bija viņš no lielgabalu un citu smagu vezumu riteņiem izgriezts gandrīz visam bruģim cauri, tā ka tagad daudz vietās grima vezumi un zirgi pavisam nost.

Juŗa diena nav caurcaurīm nekāda prieka diena, ja nesaucam par prieku tā jautruma, ko iedevis dažs šķiršanās vai saņemšanas malciņš; bet arī šis pats jautrums nomanāms gandrīz tik pie tiem, kuŗi paraduši staigāt un kuŗiem vecā dzīves vietā nav nekas dārgs pametams, nedz arī jaunā jābīstas no kāda krusta — vārdu sakot: kalpu kārtai. Kalpa vīram vietas pārmainīšana nav sveša un ir arī viegli izdarāma: viņš sacel jaunā saimnieka ratos gultu, lādi, vēl ko neko, uzsēdina bērņus virsū un, vezdams zirgu pie galvas, aiziet gluži vienaldzīgi; sieva ar ratiņu uz pleciem iet vezumam līdz tāpat. Saimniekiem, turpretī, ja viņiem jādodas uz jaunu vietu, nevar būt Juŗa diena nekad prieka diena. Nav nemaz visas nastas saskaitāmas, kas viņus spiež uz citu dzimteni ejot. Viņiem ir brīžam jāatstāj tēvu māja pirmo reizi un, varbūt, no uzkalniņa atpakaļ skatoties, jāredz pēdējo reizi un jāiet uz turieni, kur viss, viss svešs! Šo jūsmu sāpes var saprast un cienīt pilnam tik tas, kas viņas kādreiz pats cietis. Saimnieka pārceļšanas uz jaunu vietu atstāj tam, kas to redz, pavisam citus iespaidus sirdī, jo tur jāiet līdz visiem, no zirdziņa līdz kaķītim un vistinai; tur jāved viss, no arkla līdz karotei; tur jāiet līdz arī, varbūt, vecam tēvam un vecai mātei ar baltām, trīcošām galvām. Tādēļ tad tādu ejošu dzīvelnieku acis allaž no asarām izmirkušas, līdzīgas ceļam, kas zem kājām; tik ja pats tēvs un gādnieks, kuŗa acis susinājuši jau daži mūŗa vēji un lielākie rūpesti griezuši sirdi pie vienaldzības, iet ar gādības un spēka apziņas

pilnu seju, kaut gan, varbūt, ar vismagāko sirdi savējiem pa priekšu, jo viņam jāir kā ozolam, kuŗš nes ne tikvien to pašu, bet vienmēr vēl lielāku auku nekā citi koki, tādēļ ka ir gaŗāks, bet nelokās, — un līdz ar viņu, kaut gan kā nesalīdzinājama pretība, guļ mierīgi pie mātes sirds kāds zīdāmais, kuŗa melnās un baltās dienas glabā vēl nākamība savā azotē. — Viņš ir kā maziņa atvasīte pie stipra ozola saknēm, kur viņas nespēj aizņemt vēl nekādas aukas. Šās sēras pavairo vēl arvienu agrā pavasaŗa tukšums, nemīlīgums un nejaukais ceļš.

Pieminētā pavasaŗa Juŗa dienā gāja starp citiem dzīvelniekiem vieni, uz kuŗiem var zīmēties šie pieminētie vārdi diezgan pilnīgi. Viņi, kā pie visa bija redzams, nāca no tālienes un tuvojās patlaban Slātavas valstij. Viņu rinda, kuŗa nebija visai gaŗa, vilkāš šādā kārtā: papriekšu dzina kāda pusmūŗa sieviņa ar seši līdz septiņi gadi vecu puisēnu lopiņus, kur bija pavisam seŗas govīs, daŗas aitiņas ar jēriņiem un kāds cūcietis; aiz tiem nāca trīs vezumi. Uz pirmā sēdēja pajauna sieva ar mazu bērniņu klēpī, un tiem diviem pēdējiem gāja divi vīrieši līdz, vezdami zirgus pie galvām. Vezumos bija tik tās vajadzīgākās mājas lietas, bez kuŗām nevar iztikt gandrīz nevienas dienas, kā: daŗa gulta, galds, trauki, katli, drēbes, kaut kas no gatavas pārtikas un drusku lopu un zirgu barības. Visi gāja uz priekšu, maz runādami, tik vien lopdzinējiem radās brīŗam valoda, kuŗu uzņēma ikreizes puisēns, jo sieviņa runāja no sevis tik tad, kad vajadzēja viņu atturēt no kādas aplamības vai likstas, vai arī pamācīt.

„Memm, vai Irbēni vēl tālu?“ puisēns jautāja, pātdziņu vēcinādams un kādā baltā mazā jēriņā skatīdamies, kuŗš gāja drusku iepakaļ.

„Es, Kasparīt, skaidri nezīnu, bet būs gan, laikam, drīz,“ sieviņa atbildēja, neatraudamās nemaz no šām domām, nedz paskatīdamās uz puisēnu. „Tev gan, dēliņ, laikam, kājiņas sāp? Ej pie tēva, lai uzceļ uz vezuma.“

„Man vis kājas nesāp, es noietu vēl kādas piecas verstis,“ šis atbildēja, cilādams savas samirkušās kājas uz lielākiem, dūšīgākiem soļiem un plikšķinādams ar pātdziņu pa grāvja ūdeni. „Vakar es gāju gandrīz visu dienu, un tad vēl vakarā nekas daudz nebija, kur tad nu jau šodien sāpēs? Tas baltais jēriņš gan, laikam, vairs nevar paiet; tas ir jāņem klēpī.“ To sacīdams, viņš raudzīja jēriņu saņemt.

„Pats esi nesams, kur nu vēl jēru panesīsi?“ sieviņa sacīja, rūgti pasmaidīdama un palikdama joprojām savās smagās domās. —

„Kas tur ko nest! Es panestu vēl tādus divus,“ puisēns lielījās, turēdams jau jēriņu klēpī.

„Nu nes, nes, ja vari,“ sieviņa teica tik tā, kā gribēdama no puisēna prasījumiem un stāstījumiem atsvabināties. Tas nu sāka ar jēriņu runāt, to glaudīt un likt viņa purniņu sev pie vaiga, stāstīdams, ka drīz varēŗot dzīvot atkal pa kūti un atpūsties līdz ganu laikam.

Patlaban nāca pretī un sieviņai cieši gaŗām cita sieva, viņas vecumā un drusku svešādā apģērbā ar mazu bērniņu klēpī. Viņas abas saskatījās gan viena otrai acīs, bet gribēja jau iet gaŗām; tad pirmā iesaucās: „Anuŗa! nudien Anuŗa!“

Svešā tūliņ atgriezās un iesaucās tāpat: „Ilze! vai, mana labā Ilze!“

Pie šiem vārdiem abas nomutējās un stāvēja labu brītiņu klusu, skatīdamās viena otrai acīs, līdz pirmā atkal iesāka: „Ak zēlīgais Dievs, ka viņš nolīcis satīkties tur, kur ne domāt nedomā un tad, kad ne sapnī necerē! Gadu gadiem gaidi un nesagaidi, ne labā, ne ļaunā brīdī, bet nu, kad sava puse jau tālu, tad nāk pretī it kā nolīkusies! Redz', redz', māsiņ, kā nu mums arī jāiet!“ Tad, ņemdama vēŗā savu gaitu un ieraudzīdama puisēnu arī stāvam un brīnojamies, uzsauca viņam: „Kaspar, dēliņ, paskrienies un apturi lopiņus!“ Puisēns steidzās un darīja kā vēlēts.

„Tagad es patlaban uz vecu pusi iedama, kur gribēju izviesoties pie jums arī; bet ko tad nu?“ svešā atbildēja bēdīgi un domīgi.

Tikām bija pienākuši zirgi ar vezumiem un arī apstājušies; pēdējā vezuma vadītājs sauca: „Kas tur par stāvēšanu?“

„Nāc šurp, Teni, raug’, ko es satiku!“ lopdzinēja iesaucās nepacietīgā priekā un tad atkal, nezinādama gandrīz, ko lai papriekšu runā, teica svešai: „Ak tu manu dieniņu! kājām tik tālu ar mazu bērnu un šādā ceļā?!“ — Tad atkal, pagrieždamās uz aicināto un jau nākošo pēdējā vezuma braucēju, jautāja: „Nu, vai pazīsti arī vēl?“

Pienācējs apstājās, palika pātagu padusē un vilka no kabatas pīpi, kuŗai bija labi garš kāts, ar dažādam izrobotām ripiņām. Galviņa ar alvas kājiņu stāvēja šķībi izgriezta, tā ka zaļo puķīti, kas tai virsū, varēja pats pīpēdams redzēt. Viņš skatījās kādu brītiņu svešniecē un tad, sniegdams tai roku, cēli teica: „Kaut tevi Dievs! es domāju, ka ja tik debesīs vairs satiksimies, bet daudzāmies vēl, kā smejiem, tepat pa grēku pasauli kā veca nauda.“ Tad izvilka tabakas maku, kuŗš izskatījās kā mazas kalēja plēšas; atvilcis to pie austiņām vaļā, izņēma lielu vaŗa makadatu un sāka izkasīt pīpi makā.

„Mute, tā tev ir tāda pati, kā bijusi, bet pats gan esi sācis jau labi vien rauties,“ svešniece atteica tādā pašā jocīgā un brīvā balsī, kādā bija uzrunāta un kādā runā tik vien tuvi pazīstami un draugi.

„Nu, ko lai dara, vai nu gan vairs lielāks augsi? kā smejiem, uz otra nelaimi izstiepies, uz savu saraujies,“ tā vīrietis atjokoja, turēdams zobos pīpi, kuŗu bija no jauna piebāzis, un saraudams maku no abām pusēm ar siksnām, kuŗām karājās galos ādas pušķi un iebāzdams to svārku kabatā.

„Labi gan, ka satikāties, bet vai ar šo pašu vien šķirsimies! Kur nu tas laiks, kamēr nav tikties! cik neesmu par tevi taujājusi! neviena diena nepaiet, kur neiedomāju; bet kā ūdenī iekritusi!“ pirmā runāja ar dziļu sirsnību.

„Ak, cik man gribētos dzirdēt ko par savu pusi! bet vai gan še, ceļā, stāvēsim? Redz’, kur jums lopiņi grib ēst, — paši arī noguruši; nezin, kur šorīt cēlušies?“

„Nu, kas tur ko neizrunāties?“ pienācējs sacīja, vilkdams no bikšu kabatas šķiltavas un misiņa pulveŗa mucīņu; „kā smejiem, mūsu jaunā muiŗa jau tepat aiz gāršas ir; nāc līdz, tad izmēļosities galu galus.“ To teikdams, viņš iešķīla ar vienu pašu cēlu sitienu uguni, uzpīpēja un, šķiltavas sauŗā saskandinājis, iebāza tās kabatā.

„Ak ja, tā gan, māsiņ, nudien!“ pirmā iesaucās, „līdzī nāc gan, tad būsi mūsu pirmā viešņa.“

„Gribētos gan redzēt, kur jūs paliekat, bet es jums būšu tik par grūtumu vien, jo pašiem nav vēl neviens kaktiņš iedzīvots, kur tad liksi vēl piegājējus!“

„Nu, sildīsim savu kaktu kuŗš, kā smejiem, par četri kakti mazāk nebūs,“ pienācējs runāja jautri starpā.

„Grūtāk gan būs tev pašai ar mazu bērnu tukšā, aukstā mājā, bet pārtiksim gan, — iesim vien,“ pirmā, ņemdama svešai pie rokas, sacīja. Šī arī neliedzās un sāka iet līdz.

„Aiz ataugas, otrā celiņā pa labai rokai grieziet vien lopus iekšā! vai dzirdi, Ilz!“ pienācējs — Tenis — viņām aizejot vēl uzsauca un, gaidīdams pienākam zirgus, atraisīja sarkano jostu, apņēma to par jaunu no priekšas uz muguru un tad atkal, atpakaļ ņemdams, savilka labi stīvi, palēkdami kādas reizes uz augšu un paraustīdams plecus; tad izņēma galus reiz mezglā cauri un aizbāza tos aiz pašas jostas gar sevi.

No auguma viņš bija vidējs un sīks vīriņš, kādus četrdesmit piecus gadus vecs. Bārda tam bija no vaigiem glīti nodzīta, bet pakakle atstāta pilna; mugurā zilgani, šķērēti svārkī ar pogām, caur ko viņš bija pazīstams slātaviešos tūliņ un bez vārda par „malēnieti“, jo slātavieši tad valkāja vēl no vienas vietas krunkotus, garus svārkus ar

āķiem, kādēļ viņi izskatījās tīri kā kāda garīga ordeņa jeb mūku biedrības brāļi. Galvā tam atnācējam bija pelēka cepure ar atliektām, priekšā sasienāmām austiņām un spīdīgu nagu; kājās zābaki, kuņģiem pie vienas oss karājās siksnīņa uz divi gali, ar ko mēdz sasiet abus zābakus kopā un pakārt vadzī, kad nomauc.

„Kas tas tāds par sievieti, Kaspara tēv?“ tā tā sieva, kuņa sēdēja uz vezuma, jautāja, kad zirgi sāka no jauna iet.

„Tā ir tur kāda veca paziņa no mūsu pašu puses, vārdā Anuža; varbūt esi dzirdējusi daudzinaš,“ viņš, pātagu vīcinādams, atbildēja.

„Ak tad šī ir tā skaistā Lapienīku Anuža? vēl tagad salīdzina iznesīgas un cēlas meitas ar viņu,“ tā pieminētā sieva brīnīdamās izsaucās un lūkojās vērīgi lopdzinējiem pakal.

Pēc kādas pusstundas laika sievietes un puisēns nonāca ar lopiņiem pie apzīmētā sānu ceļa, kuņģis bija aptaisīts līdz pašam lielceļam ar sētu, jo viņš arī, laikam, derēja par ganu ceļu, un pa abām pusēm bija tūrumi. Vezumnieki bija palikuši iepakal, tāpēc viņas, negribēdamas griezties nost vienas, apturēja savu dzenamo pulciņu. Vakars vairs nebija tālu, un sāka mesties labi auksts, tā ka bija jādreb gandrīz pašiem dzinējiem, kā arī lopiņiem. Pa brītiņu sāka snigt, un pūta smags vējš. Kad braucēji pienāca, tad griezās visi iekšā. Gatvā atradās — īsti vienā pakalnītē — vēl sniegs, pa kuņu govtiņas, lai gan grūti, tomēr izbrida, bet pirmais vezums ar saviem braucējiem palika pašā vidū stāvēt. Gan vēl sauca no otra un pēdējā vezuma, lai nedzenot zirga sniegā, bet nelīdzēja vairs nekā, jo braucēja bija darījusi jau viņam pašu laiku ar visu miesas svaru no krustiem līdz ausīm ar pātagu tā, kā darīja Mozus ar zizli pa klinti.

„Vai pakausī acis, ka neredzi, kur jābrauc?“ otrā vezuma braucējs, vēl itin jauns cilvēks, klāt nākdams uzkliedza: „Labāk laid zirgu vienu pašu, nekā dod sievietim braukt!“

„Hm! vai tu nezināji, ka sievietēm, kā smejies, gaļi mati un īss padoms,“ Tenis sacīja tādā pašā cēlā valodā kā arvienu un gluži mierīgi pienākdams. Viņš, nekā daudz neapdomādamies, nedz aprunādamies, brida sniegā iedzītam zirdziņam klāt, it kā viens pats būdams, un sāka raisīt samestauklu vaļā.

„Vai izjūgsi? otrā vezuma braucējs prasīja, vēl arvienu nesaprazdams, ko iesākt.

„Kas iejūgts, tas jāizjūdz,“ Tenis atbildēja tā, kā mēdz atbildēt pieauguši bērniem uz tādiem jautājumiem, kuņģus tie jautā jau zinādami.

„Kādēļ,“ viņš prasīja vēl, it kā gribēdamas likt saprast, ka viņam arī ir tiesība līdzzināt un līdzspriest par iedzītā vezuma izdabūšanu.

„Tādēļ, ka zirgu var izvest vēl vienā gabalā, lai tad to vezumu, ja gribēs, vaēš kapāt,“ Tenis, loku noņemdams, atbildēja.

Tā sieviņa, kuņa sēdēja uz vezuma, to redzēdama, nokāpa ar visu bērnu klusiņām zemē un aizsteidzās lopdzinējiem līdz. Izjūgto zirgu Tenis piesēja pie tā paša vezuma, kur tas sāka grauzt salmus; pēc tam abi vīri izņēma sētai vienā starpā kārtis un aizbrauca ārceļu pa tūrumu ar tiem abiem pārējiem vezumiem uz nozīmēto ciematu, kuņa patlaban sagāja dzinēji ar lopiņiem.

Irbēnos bija pavisam divi saimnieki, bet viņu ēkas stavēja labu gabaliņu vienas no otrām, tā ka bija gandrīz jādomā, ka ir īpaši divi ciemati. Tas saimnieks, kuņa vietā nu šie mūsu iedzīvotāji sagāja, bija aizgājis jau pirms dažām nedēļām uz „sīlto zemi“, kurp devās tolaik daudz ļaužu no tā apgabala. Ienācējiem rāda jaunā vieta diezgan nemīlīgu un šausmīgu vaigu: viss tukšs, auksts un pat sniega pieputināts, kā postaša, un pašas ēkas arī nebija nekādas jaunās un skaistās. Kamēr sievietes raudzīja nolikt lopiņus paspārnē, tikām vīrieši, vienu vezumu izkrāvuši, aizbrauca pēc palikušā vezuma, kuņa izlika tanīs tukšos ratos, tad izbīdīja iedzītos ratos ar atlikušām mantām atpakaļ no sniega, iejūdza zirgu un pārbrauca ar abiem vezumiem mājā.

Dzīvojamā ēka bija tikpat auksta kā citas, tāpēc viņu vispirms izslaucīja un iekurināja ar kaut kādiem mietiem un kāršu galiem, ko varēja atrast, jo malkas vecie iedzīvotāji nebija pametuši nemaz. Tad sanesa iekšā visas drēbes, ķisenus un salmus, kur gulēt. Kamēr vēl vārīja turpat krāsns priekšā vakariņām putru, tikām mazais lopdziņa puisēns Kaspars bija jau sienā aizmidzis. Gan māte viņu vēl modināja pie vakariņām, bet nekā, jo viņš pa reizei tik atmuldēja, vai saukdams suņa, vai dzīdams lopus. Māte noāva viņam, tāpat gulošam, slapjo apavi, apguldīja un apsedza pašu, cik spēdama labāk. Kad bija drusku apsildījušies un paturējuši vakariņas, tad devās visi pie miera, kur un kā katrs varēdams. Abām mātēm ar bērniņiem uztaisīja vietu krāsns tuvumā. Ilze pate apgulās malā un mazais Kaspars tad palika vidū starp viņu un Anužu.

Gurdums piespieda drīz visus gulētājus padoties miegam, kuŗš izdzēš no prāta visas bēdas un rūpes, it kā gulētājs sveces liesmiņu, līdz to atkal iedezina pats otrā rītā no jauna, vai arī līdz atspīd saule. — Tur gulēja nu visi izvārgušie ceļinieki savās cietās vietās un aukstā istabā tik saldi un maigi, ka pat mīkstnieks viņus apskautu. Tur gulēja nu atkal līdzās divas no bērna kājas uzticīgas draudzenes. Tāpat bija viņas gulējušas daudzkārt savā tikko vairs gara acīm saredzamā jaunībā, būdamas vēl bezrūpīgas un jaunas meitenes. Ak, cik daudz un dažādi laiki nebūs izplosījušies ap vienu un otru pa tiem ilgiem gadiem, kamēr viņas nav tikušās! Kas nebūs noticis vienai un otrai tai visā dzīves ceļa gabalā no jaunības līdz pusmūžam! Gan šis gabals brīžam izlikās īss un jauks, it kā kad skatās taisni pār kādu ieleju, un tāpēc ikkatrs dzīves ceļa uzsācējs dodas līksmi tur iekšā, bet drīz redz, ka ir vīlies, jo ceļš iet līku loču pa tuksnešiem un purviem, tā ka daudzkārt tik ar grūtībām var sasniegt otru malu, no kuŗas, atpakaļ skatoties, gan izliekas nostaigātais ceļš tāpat īss un jauks it kā iesākot; bet tad jau zin caur piedzīvojumiem, ka acis viļ. —

Otrā rītā ienācējiem vajadzēja daudz darīt un gādāt pie ietaisīšanās jaunā dzīvē, tāpēc tie bija agri kājās un pa āru, tā ka iekšā palika tik Anuža ar abiem maziem bērniem un Kasparu, kuŗš vēl gulēja. Istaba bija no krāsns labi iesilusi, tā ka par aukstumu vairs nevarēja daudz žēloties.

Pēc brokastīm, kad visi atkal izgāja pa āru, Ilze palika ar Anužu istabā. Abas sēdēja pie krāsns, kuŗa bija atkal no jauna iekurināta, un Anuža ēdināja ar radziņu savu bērnu.

„Nav vēl nekad bijis vaļas tavā mazajā paskatīties,“ Ilze sacīja, pieliekdamās pie bērna. „Vārda arī vēl nezinu.“

„Šī ir Lienīte,“ Anuža atbildēja tā, ka tā atbilde zīmējās bērnam arī par mīlināšanas uzrunu.

„Parunāsimies nu, man arī ir tagad drusku vaļas,“ Ilze sacīja. „Stāsti vispirms, kas tad tevi īsti spiež iet šinī šķīdoņas ceļā un ar tik mazu bērnu?“

„Kad mātes rūpes uzņemas, tad dažādas gaitas jānoiet, — nekā nevar darīt,“ Anuža atteica, paceldama mazājo sēdus.

„Es nemaz neizprotu, kas tevi, mīļā, spieda tādas rūpes uzņemties? Es dzirdēju, ka tev pašas bērni esot apmiruši.“

„Kas nu, māsiņ, visu var izstāstīt! šis ir man uzticēts bērns. Stāsti labāk man par mūsu veco pusi,“ Anuža sacīja, griezdamā valodu uz citām lietām.

„Par mūsu pusi jau tu esi šo to dzirdējusi, bet par sevi neesi vēl stāstījusi nekā,“ Ilze pārmezdamā sacīja. „Stāsti tad jel nu, kur un kā tu dzīvoji visu to gaŗo laiku?“

„Laiks ir gan, māsiņ, gaŗš, bet stāstīšana īsa, jo labu dienu esmu piedzīvojusi maz un tāpēc arī negribas par pagājušiem laikiem nedz domāt, nedz turēt viņus prātā. — To jau tu zini, ka es, kad izgāju no savas puses brālim līdz uz dzīvi, tiku pēc četriem gadiem izprecēta uz muižu pie kalēja. Bērni abi nomira vēdera ligā, un kādus gadus

pēc tam sāka vārguļot vīrs, — vieta bija jāatstāj un jādzīvo uz nomas, kur grūti spiedāties cauri, jo pie pelnīšanas netikām nekatrs, tāpēc ka nevarēja atstāt viņa vienu. Pēdīgi vīrs, gandrīz trīs gadus izvārdzies, nomira, un es paliku tīri kā uz klāja lauka. Tad dzīvoju atkal dažus gadus pie brāļa. Viņš aizgāja pēc vēl tālāk uz Poļu pusi, — man līdz negribējās iet, un pie vīra radiem nekādas piemešanās nebija, tādēļ gāju atpakaļ uz muižu, kur man patika labāk nekā citur, un saderēju pie kungiem pavāriņai par palīgu. Tur tad nodzīvoju līdz šim pašam laikam, kamēr šis mazais bērniņš izveda mani no turienes. Gribēju vēl reiz redzēt savu veco pusi, tādēļ nu esmu iestājusī turp iet.“

„Ko tu, mīļā, vairs vecā pusē darīsi? Tur tevis nepazīs neviens,“ Ilze, pielikusi roku pie mutes un skatīdamās domīgi zemē, runāja. „No radiem vecie apmiruši, jaunie izklīduši savu malu kuŗš, un pie tiem arī tev nekādas piemešanās nebūs — viņiem jādzīvo pašiem pie otra.“

„Par to jau es arī baidījos, nākdama no turienes, un vakar, kad satiku jūs, tad izlikās vecā puse tūliņ sveša un tukša; tā vēl iedama domāju, ka ja arī neatradīšu vairs saviešu, tad jel jūs nebūsat sveši.“

„Es nupat, mīļā, sāku domāt, — mēs neesam nekāda lielā pulka dzīvotāju,“ Ilze pēc maza brītiņa sacīja, „paliec, ja gribi, kādu laiku pie mums, tad mums būtu sveša pusē īsāks laiks. Es runāšu ar vecīti, viņš būs arī ar mieru.“

„Kad nu vecā pusē tā ir, un atpakaļ iet arī vairs nevaru, tad, zināms, māsiņ, man labāk nebūtu nekur, kā pie tevis, jo radi man nav bijuši nekad mīļāki par tevi,“ Anuža sacīja, „bet ja tik es netieku vien jums par nastu? — No jūsu rokām nu gan vis man nebūtu jāskatās, jo mums ir abām kāds nekāds krājumiņš līdz.“

Patlaban dzirdēja ārā runājam, un drīz ienāca veikliem soļiem Tenis, kuŗš bija šorīt aptinies lielu lakatu un ielicis citu pīpes galviņu, tāpat šķībi. Viņam līdzī nāca kāda sieva, ap trīsdesmit pieci gadiem, vidējā augumā. Mugurā viņai bija ne visai balts kažoks, nošūts pa šuvju vietām melnām siksnīņām, puszābaki kājās, puķots, paliels lakats ap galvu, sega ap pleciem un nastiņa padusē. Viņai ienākot, Tenis teica:

„Lūk, es dabūju jau viešņas, kā smeijies, ar pirmo izgājumu.“

„Nu tad labdien!“ ienācēja sacīja, apskatīdamās; „jānāk jel raudzīt to jauno kaimiņu. Kuŗa tad nu ir tā īstenā?“

„Vai nu saimniece saimnieces nepazīs? Kā smeijies, skaties vien, kuŗa baltāka.“ Tenis pasmīnēdams atbildēja.

„Šī pati tad jau, laikam, būs,“ tā svešā, pie Ilzes piegājusi, papriekšu roku, tad nastiņu sniegdama sacīja: „Še nu, palūkojiet kost slātaviešu garozā, vai būs biezāka nekā jums?“

„Paldies, paldies par kukuli!“ Ilze laipni pateicās, nastiņu saņemdama un viešnā skatīdamās. „Laikam būsi otrējo māte! Kas gan cits te pirmais atnāktu?“

„Jā, tā jau ir, kā smeijies, tava nākošā ienaidniece,“ Tenis jokoja, pīpi cēli loga kaktiņā iesliedams, kur stāvēja jau maks un šķiltavas.

„Nāc nu šurp, piesēdies,“ Ilze aicināja viešņu, tai segu noņemdama un savu krēsliņu paceldama. „Mums vēl viss nesarīkots, kā jau jaunā mājā; ne vēl gultu iekšā, ne citu lietu.“ Kad viešņu bija apsēdinājusi, tad piegāja pie guļus vietas un modināja Kasparu: „Celies nu, dēliņ, ej nomazgā muti. Raugi, mums jau ir atnākusi viešņa — kukuli atnesusi vis. Meties nu drīz un tad nāc un iesit viņai saujā.“

Kaspars uzcēlās žorīdamies, berzēdamies, gluži aizlipušām acīm un sāka streipuļot pa istabu. Tēvs saņēma viņu pie rokas un sacīja:

„Nāc šurp, dēls, es izvedīšu tevi ārā. Durvis nav vis vairs šobrīd tai kaktā, kur citiem rītiem bija.“ Tad vēl, uz viešņu pagriezies, teica: „Sildies nu sildies, viņu māt, reiz mūsu pakrāsne, diezgan es tiku, kā smeijies, šoziem uz tava mūriņa izsildījies, kad

ar mantām braucu, un tad izrādi mūsu mātei, kur taisnāks celiņš uz kūti un avotu. Man jāiet jāsilda citi kakti arī.“

„Ej nu ej, tu jau nerimsti ne otra mājā, ne savā,“ tā viešņa viņam izejot atteica; tad, pieliekusies pie Anužas bērniņa, runāja: „Ko tad nu dara tie jūsu mazie, vai būs izgulējušies? — Laikam meitenīte? Gluži vai vienā vecumā ar manu Trīnīti?“

„Jā, meitenīte jau ir, — Lienīte,“ atbildēja Anuža, bet gandrīz ar tādu seju, kuŗš lika just, ka viņa tālākas jautāšanas par šo bērnu negaida.

„Bet es jau dzirdēju, ka esot divi šādi mazi atnācēji; kur tad ir tas otrs?“ viešņa jautāja, apkārt skatīdamās.

„Otrs, lūk, guļ šē pie krāsns. Ne vēl ir bijis vaļas šūpuļa uzkārt, ne; tāpat vien abus glabājam. Šis ir mums kalpones bērns. Paši abi strādā pa klēti, savas pūles sanesdami,“ Ilze atbildēja, gulošo bērnu apkopdama.

Patlaban ienāca Kaspars, nomazgātu muti. Māte padeva viņam divieli; tad sasukāja matus, uzvilka svārkus un veda pie viešņas, sacīdama: „Iesit nu, dēliņ, otrējo mātei sauja.“

Kad Kaspars bija šo savu pienākumu izpildījis un no viešņas apglaudīts, tad Ilze raisīja viņas kukuļa nastiņu vaļā, no kuŗas izņēma baltas maizes doniņu, un runāja uz Kasparu: „Lūk’, dēls, cik laba mums otrējo māte! redz, kādus kukuļus viņa mums tūliņ ir atnesusi.“

„Tas jau tur vēl palicis no svētdienas,“ viešņa sacīja, it kā par kaut kādu neievērojamu nieciņu runādama, kur tomēr bija nomanāma apakšā lielība un pilnības lepnums. „Mans vecītis kā ir iecelts par dziedātāju, tad jau tiek aicināts vienādi uz visām bērēm pie izdziedāšanas, un šē ir tas ieradums, ka, uz māju ejot, ikreizes pa kukulišam autiņā iesien. Man kā tie radi tādi lieli vien ir, tad jau, kamēr es šē esmu, visi tik manu vecīti vien, manu vecīti vien aicina: dažu svētdienu nevar nemaz uz visām vietām iziet. Man arī ir tāds pats negals līdz; jo kad jau aicina, tad gandrīz mani papriekš piemin: lai es arī līdz, lai es arī līdz! Nu, ko nu, cilvēks, visur iesi? Tagad pat kā ir mazs bērns un rados arī nekad godību netrūkst, tad nemaz laba gala nav. Vai nu es arī šurp atnāktu, ja Oļiņš nebūtu dziedātājs, viņam jau nav lielmaņos neviena paša rada; vai tad kāda manta arī bija tolaiku? tīņi vien kludzēja pa klēti kā turku bungas, un tad, kad manu lādi ienesa, tad klēts atspīdēja. Vēl jau es pati iedevu žīdam divi pārus cimdu, tad uzkrāsoja virsū divus putnus, tādus kā stārķus sarkanām kājām un knābām; nezīn kādi tie spārni, vai melni, vai zaļi. Gan jau nu redzēsīt, kad iesīt. Vēl preciniekos braukdams, Oļiņš bija paņēmis no Svītnieku Rogaiņa jaunus segliņus, — lūk, kur tie tādi ir ar sarkaniem sāniem, ar misiņiem, — tāpat lielo dzeltaino loku; arī nebija uzdrīkstējies ar savu aizjūgu vien braukt, jo manam tēvam viss spīdēja vien mājā: zaļi kalti riteņi, vāģi ar atzveltni, tādi vien augsti, tādi vien augsti! Māte vēl gandrīz ikreiz sirdījās, kad bija jabrauc: kā padebešos esot uztaisījis, tur jau trepišu vajagot klāt. Ak Kungs, kā viņa negribēja manis šurp dot! Raug, kur esot radi! Tēvbrāļa dēla puisis esot bijis reiz cietumā, un tad nu būšot ar tādiem jāradojas. Mūsu pusē jau lielmaņi paši vien, paši vien ņemas, jo tad nepienāk ne vairāk lieku radu klāt ne, un godībās tad paši vien esam. Bet tēvs vien bija tā kā piededzis pie tā Oļiņa, jo tos dziedātājus viņš bija no laika gala iecienījis un tiem vien visu pa prātam darīja. Nu, kas tad tēvam ar drīkstēja daudz ko pretī sacīt? Viņš kā agrāk bija gājis muižā amatos — pag’, vai sešus gadus no vietas sastāvējis par tiesas vīra vietnieku, un kad vien bijuši valdinieki jāceļ, ikreizes gribējuši likt kādā amatā. Gan jau radi nedzīrās nākt ne kāzās ne, bet nelīdzēja nekā. — Tad jau vēl pa visu baznīcu tik vien mums kādām lielmanīšam bija zābaki un ar sarkanām strīpām brunči. Pie manis vien jau tad gandrīz visas meitas mērķi ņēma. Man kā bija tā veiksmē arvienu jaunas strīpas izdomāt, tad vēl citas bija baznīcā tinušas uz skaliņiem ar dzīpuriem strīpas, manos

bilde, kuŗu pats Oļiņš mēdza drusku lepnī saukt par Mariju un arvienu pieminēt; jo kad bija jāstāsta citiem, kur ir bezmērs vai atslēga, vai linu suseklis, vai dzirkles, tad teica arvienu: „Tur, pie Marijas bildes“, „tur, sāņus Marijas bildei“, „pretī Marijas bildei dibenā“.

Ēkas bija diezgan tuvu cita pie citas, lai nebūtu tālu jāstaigā, un par ugunsgrēku Oļiņš mēdza sacīt, ka ja Dievs negribot glābt, tad nelīdzot arī tālums nekā.

Pats Oļiņš bija vīrs piektā desmitā uz beigām, ar pliku galvvidu un gludu seju. Mājā viņš mēdza valkāt arvienu īsus pelēkus vadmalas kamzoļus ar āķiem, ūzas ar prievietiem un melnu „rata cepuri“ jeb gaŗdibeni galvā.

„Jau pie maltītes?“ Oļiņiete ienākdama sacīja. „Nezin, kad tas laiks pagājis? Vai Trīnīte neraudāja?“ viņa vēl atgriezies no savas dibena istabas jautāja, jo ēšanu turēja arvien vidus istabā.

„Vēl prasa tāpat?“ Oļiņš, pilnu muti ēzdams un nemaz nepaskatīdamies, ieģraudās.

„Nevarēja jau nekādi agrāk iznākt, viss bija jāizredz un jāizdzird; tāpat jau nu uz priekšu būs kopā jādzīvo, lai nu kādi tie ļautiņi. Bija jāizrāda, kur ganības, pļavas, eŗmaliņas un viss. Nesagaidīju ir tad vēl visiem stāstiem gala,“ Oļiņiete runāja, it kā gribēdama radīt, ka nav bijusi par velti tur, un līdz ar to ir parādījusi ienācējiem lielu godu ar savu noiešanu pie viņiem. Tad, lakatu no galvas noraisīdama, sāka stāstīt steigšus vien tālāk: „Dzirdēju jau šo to jaunu; redzēs nu redzēs, kā viņiem še ies? Lopiem nedodot silta ūdens nemaz, un maizi arī saltā jaunot; izkaptis bodīs vien pērkot tādas platas, platas, nezin, kā ar tādām var pļaut: gultas tādas vien šauriņas, kā šķirsti, un tad sevišķi kuŗš vien guļot; paši vecie arī savā katrs — nemaz tā ne, kā laulāti ļaudis. Divi mazi bērni ir arī: viens gan esot kalpa bērns, bet par to otru neizteica nekā skaidri, tikai nosacīja, ka tas esot tai svešai mātītei radnieces bērns: vakar esot uz ceļa satikušās, un tad viņa ienākusi šiem līdz; bet laikam, kā izlikās, tad tepat arī paliks. Saiešanu kambari arī gan esot jūrmalas pusē, bet pats saimnieks — Kaspara tēvs, kā viņu tur paši saukā (kāds puikam ērmots vārds) — negribot ne dzirdēt par viņām.“

„Jā, jā — jau es zīemu skatījos viņa pogās, izsukātā pierē un pieaudzētā pakaklē, domādams, ka tas vis nebūs šaurā ceļa minējs,“ Oļiņš runāja tā, ka varēja gan nomanīt, ka viņam ir uz visa tā ļauns prāts, ko viņš tiesā, bet nav spēka taisni nosodīt, tāpēc tad rauga tai lietai pieklūt ar to, ka izteic jeb reizina viņu daudz lielāku, nekā tā patiesi ir. — „Redzēs, redzēs,“ viņš runāja tālāk, it kā pats nemaz pie pasaules nepiederēdams, „cik ilgi Dievs panesīs tās pogas, vestes, izsukātās pieres un naga cepures? Līdz šim bija sasīluši ar pelēkiem svārciņiem, pastaliņām un pašu austām galvas drēbēm, bet nu vajaga sarkanu lakatu, strīpainu brunču, nu vajaga zābaku, nu vajaga kurpju, nu vajaga visas lepnības. Ka tad nu vairs trūkst no Zodomas laikiem? Tīrā Bābele! tāpat jau iet kā priekš ūdens plūdiem, kā vēl dziesmas vārds saka:

Ēda, dzēra, danci sāca,
Kamēr ūdens plūdi nāca.

precējās, iedevās laulībā un darīja visus tādus grēkus.“ Šie pēdējie vārdi, ka likās, gan izskrēja netīšu.

„Ko tad tu pats dari! pašam jau bija papriekšu sieva nekā man!“ Oļiņa puisis, no galda uzslīdamies, spēji iekliedzās. Viņš bija dzīvojis pilsētā un nesa visas tās nolādētās Zodomas, Bābeles un ūdens plūdu zīmes, par kuŗām nupat Oļiņš sludināja pastaru galu, kā: vestes ar misiņa pogām, izsukātus matus, bārdzu pakaklē un zilganus svārkus. Kamēr vēl Oļiņš tās vien tiesāja, tikām viņš vēl valdījās, lai gan jau šņāca vien pa apakšu kā sutakatls; bet tiklīdz tas piedūrās pie šā pēdējā priekšmeta, kur

puisis skaidri zināja, ka ja precēšanās ir grēks, tad Oļiņš būs pats papriekšu ellē, tad viņš turēja to par nepanesamu paštaisnību.

„Vai es, Andriev, par šā laika precēšanos ko saku? par to es nesaku nekā,“ Oļiņš, drusku stomīdamies, atbildēja.

„Neturi vis mani par tādu muļķi, ka es nenomanīšu, uz ko tas zīmējas!“ puisis rājās pilnā balsī, pie gultas iedams un kažoku mugurā vilkdams. „Diezgan jau esi manas pogas grauzis, vai nu vēl nebūs reiz atticies? Tavu pelēko svārku un āķu dēļ vis tevis Dievs vēl nav debesīs uzņēmis.“ To teicis, viņš paņēma no vadža virvi un izgāja ārā.

„Redz', redz', dodiet nu, saimnieki, lielos lonus, dodiet nu! Redz', kādus zobus nu pašam rāda,“ Oļiņiete, dibena istabā bērnu tiņādama, kaitinoši runāja; tāpat kā pirmāk Oļiņš, tā tagad viņa nevarēja izlaist dusmu taisni. „Saime vien jau tagad ar to lepnību trako. Ej nu vairs izšķiņ, kuŗa lielmanīša, kuŗa kalpone.“

„Lai nu, lai nu! līdz laikam vien jau ies. Gan nāks reize, kur varēs bērt pogas magaņinas apcirkņos. Gan noplūks tad viss zilums, viss sarkanums, tā jums lielmanīšām, kā kalponēm,“ Oļiņš sacīja, ieiedams arī dibena istabā.

III

Bija karsta pusdiena siena laikā. Tikpat Irbēnu jaunie, kā vecie iedzīvotāji strādāja tikuši vien savā pļavā katri. Anuža, kuŗa bija pie ienācējiem palikusi, atvieglināja Ilzei ne tikvien dažu soli, bet brīžam atstāvēja pavisam viņas vietu mājā pa darba laiku, un tā tas bija arī minētā dienā, kur viņa, nonesusi patlaban saviem strādniekiem maltīti, nāca atpakaļ ar spaini vienā rokā un Lienīti uz otras rokas. Celiņš gāja gar Oļiņu istabu, no kuŗas patlaban iznāca Oļiņiete, paķēra grābekli, kuŗš bija piesliets, un sāka pēc sava ieraduma iet pateciņus uz siena pļavu, jo cēlās mazs debestiņš, un visas kaudzes siens bija izlaists uz apārda. Anužu tā pretī nākam sastapdama, viņa sacīja lielā nevaļā: „Labi gan, Anužiņ, ka tevi satieku! Man jāsteidzas palīgā pie kaudzes mešanas, jo viss siens ir vaļā, un debess taisās, — cilvēku ir maz, bail, ka neaizlīst. Es Pēterīti gan atstāju pie Trīnītes, bet viņš ir tāds bailīgs, viens nemaz mājā nestāv, gandrīz pērkons uznākot. Ja nu tā redzi, tad atnāc kādu brītiņu, kamēr manis nav mājā.“ Anuža vēl nepaguva apsolīties, kad Oļiņiete bija jau projām.

Neticamā ātrumā saauga turpat uz galvām mazs debestiņš, un iekāms bija Anuža paspējusi noiēt uz savu istabu, nolikt spainīti un kaut ko apkopt, tad jau sāka nākt retas, rupjas piles un atskanēja dažs spējš un skaļš pērkona gaudiens. Viņa paņēma tūliņ Lienīti, aiztaisīja savai mājai durvis un aizsteidzās uz Oļiņiem, kur jau pa labu gabaliņu varēja dzirdēt bērnu stipri raudam.

Oļiņiem bija kaudze patlaban pusdarbā, kad lietus strāviņa nāca stāvus virsū. Strādāja gan visā spēkā: pats saimnieks stāvēja uz kaudzes, un Andrievs svieda gandrīz pa pusgubai siena augšā vienās pašās dakšās. Saimniece ar divi meitām grāba un bīdīja sienu klāt un taisīja, lai var viegli ieņemt dakšās; ik pa minūti viņa atkātoja šos vārdus: „Ķeriet nu, meitenes, ķeriet!“ Kāds pavecīgs vīrs, Oļiņa otrs puisis, veda rikšiem vien no atstatākiem apārda galiem sienu klāt, mezdams pie ikkatra pērkona gaudiena sev krustu priekšā. Te uz reizes pieskrēja rauduraudādams Oļiņa dēlēns Pēteris, kādus sešus gadus vecs puisēns, kuŗš bija atstāts mājā pie Trīnītes.

„Kā tu, dēliņ, skrēji? kas tev kait? Vai Anuža palika pie Trīnītes?“ Oļiņiete kā izbijusies jautāja.

„Nē, — man bija vienam bail,“ puisēns, šņukstēdams un piedurknē slaucīdamies, atbildēja.

„Un tad bērnu atstāji vienu pašu? tavu nejēdzīgu puiku!“ Oļiņiete izsaucās un, grābekli nosviedusi, aizskrēja, ne atpakaļ neskatīdamās.

Pēc kādām minūtēm apmeta zibens turpat ap acīm, un tūliņ nāca arī briesmīgs graudiens līdz, tā ka vecais, patlaban uz kārts stāvēdams, nespēja pārnest ne krusta viņam papriekšu, bet tas tam uzbruka pašā darbā, caur ko grozs palika tik kreisā rokā un zirgs, kuŗš no zibens bija atsities atpakaļ, un troksnim atskanot, rāva atkal ar joni projām. Caur spējo atlaišanu saļuma braucējs uz priekšu un atkal caur tikpat spējo raušanu nevarēja atdabūt viensvarības stāvokļa atpakaļ, tāpēc pārgāja kārts viņam pāri, un pats iejuka siena blāķī, ne krusta pa godam nepārmetis.

Lietus sāka stipri līt un drīz ieraudzīja Oļiņš, uz kaudzes stāvēdams, dūmus ceļamies aiz kalna taisni pret Irbēniem. „Mājā iesperts, māja deg,“ viņš iekliedzās, tad devās taisni ar vienu lēcieni no kaudzes nost un skrēja uz māju, kuŗa bija nepilnu versti tālu. Andrievs, dakšas nometis, steidzās līdz un meitas arī, vaimanādamas un kliegdamas; vispēdīgi kunkuļoja vecais siena vedējs, kuŗš bija tikko no blāķa izlēdis, tāpat bez cepures, siena pilniem matiem.

Kalnā uzskrējis, Oļiņš ieraudzīja jau savas dzīvojamās ēkas jumtu pilnās liesmās. Viņš nelaimīgi iekliedzās un likās, it kā būtu vienu acumirkli apstājies, bet tad steidzās ar visu spēku tālāk. Kādu gabalu paskrējis, viņš atrada sievu uz ceļa bez dzīvības guļam. Še pārskrēja piepeši pār viņa seju izsamisēšanas bālums; viņa prāts tā apmulsa, ka nezināja, ko darīt, vai nākt sievietai palīgā, vai skriet uz māju. Viņš paskrēja gan gaŗām, bet tad atkal apstājās, it kā gribēdams atpakaļ griezties, un rokas pacēlis, izsaucās: „Mans Dievs, kādēļ tu mani esi atstājis!?“ Tai pašā acumirkli viņam iesitās prātā kā kāds šāviens, ka Trīnīte ir, laikam, degošā mājā šūpulī. „Arī bērnam tu meti uguni virsū!“ viņš izsaucās pārmetošā balsī, acis un drebošās rokas uz augšu pasizdams. „Nu, laikam tu atriebsies pie manis par visas pasaules grēkiem!“ un ar šiem vārdiem skrēja visā spēkā uz māju.

Andrievs, kuŗš arī bija tūliņ uz pēdām līdz, pacēla bez kādas apdomāšanās stiprām rokām saimnieci no zemes un nesa uz māju. Uz ceļa viņa atmodās, jo bija tik paģībusi, sāka kliegt un raisīties vaļā: „Bērns sadeg, bērns sadeg! Laid mani vaļā, laid mani vaļā!“ Tā saukdama, viņa izsitās puisim no rokām un aizskrēja ar apbrīnojamu spēku un ātrumu.

Oļiņš, pirmais pie mājas atsteidzies, mēģināja gan skriet iekšā, bet liesmas atsita viņu atpakaļ, tā ka mati un uzacis apsvila. Oļiņiete pieskrēja, kliegdama ar briesmu un izsamisēšanas pilnu seju un gribēja vienā lēcienā doties liesmās iekšā; bet Oļiņš viņu saķēra un atturēja, it kā kad kādu pazudušu mantu būtu atdabūjis, jo viņš, redzēdams to uz ceļa bez dzīvības guļam, turēja to par pērkona nospertu. Nu izcēlās neganta cīnīšanās starp abiem; pati kļiedza vienā balsī un raisījās vaļā gandrīz ar ārprātīgiem spēkiem, bet pats turēja viņu cieti un raudzīja mierināt.

Pa to starpu bija klāt ne tikvien pašu ļaudis, bet arī daži no kaimiņu ciematiem un pļavām. Visi skraidīja kā apmulsuši, cits caur citu vaimanādami, it kā gribēdami ar to rādīt savu līdzcietību. Sievieši nostājās pūlī, kādu gabaliņu tādā atstatumā, ka salt nav, un kļiedza it kā zosis, rokas slaistīdami, vienā balsī: „Glābjiet nu, glābjiet, mīlie ļautiņi! Vai Dieviņ, tādas nelaimes! Skrieniet nu, nesiet vai ūdeni vai, un lejiēt virsū!“ Ļaužu pulks auga ikkatru acumirkli lielāks, bet darīt vēl nedarīja nekā, tik vien Andrievs, kā izskatījās, skraidīja un rīkojās ar ziņu un apziņu. Kad viņš bija apskatījis un pārliecinājies, kas darāms, tad pavēlēja cietā balsī sievietēm salasīt visus spaiņus un citus smeļamos ūdens traukus no savas un otras mājas un sastāties rindā līdz mārkam, tā kā var dot spaiņus roku pa rokai uz priekšu un atpakaļ. Vīriešiem pavēlēja kāpt citiem uz tuvējās rijas un kūts jumtiem un sargāt tās citas ēkas no aizdegšanās, citiem atkal degošo māju ārdīt nost un liet ūdeni virsū. Drīz sāka nākt

spaiņi cits pēc cita klāt, kuŗus izlēja liesmās iekšā. Tad tik pienāca vel aizelsies Oļiņa otrs puisis, tas pats vecītis, kuŗš siena pļavā, zibinim speŗot, meta krustu. Viņam nebija vairs spēka paskriet, jo jau soļiem ejot bija nokusis. Ieraudzījis, ka taisās dzēst, viņš steidzās cik varēdams drīzāk klāt un kļiedza baiļu pilnā balsī: „Lieciet mieru, lieciet mieru! vai traki esat, pērkona uguni dzēsdami?!“

„Ej stāvi rindā pie sieviešiem un dod spaiņus!“ rīkotājs viņam uzsauca tādā balsī, kuŗai bija jāpaklausā negribošam, tādēļ vecītis cieta klusu un darīja, kā vēlēts.

Bet par nelaimi tai pašā brīdī pieskrēja kāds gaŗš vecis ar „rata cepuri“ un apturēja Andrievam patlaban uz degošās mājas lejamu spaini, tā ka tas izgāzās zemē: „Andriev, vai tu grib Dieva darbiem pretī celties? kā tu, prātīgs cilvēks būdams, vari tik neļēdīgus darbus strādāt? Lai deg, ko Dievs nolīcis! vajaga glābt tik citu ē...“

Pašā pusvārdā blīkšķēja viņam Andrieva plīķis pa ausi, no kuŗa aizskrēja „ratene“ labu gabaliņu, un pats samēja rokas dubļos. „Velns lai jūs parauj, pasaku maisi! Nost no kājām!“ viņš dūsmās kļiedza un skrēja atkal pie darba.

Pasistais uzcēlās, lēnām paņēma cepuri un, viņu uz kreisās rokas izdauzīdams, teica bailīgi pusbalsī: „Lai Dievs žēlīgs!“ Tad iegāja rijas priekšā un sāka ar citiem tādiem pašiem spriest, ka labi nebūšot: jo pērkona uguni lejot, jo trakāk vien degot, un baļķu jau nedrīkstot pavisam raut laukā. „Lai nu strādā, lai strādā, redzēs, kā veiksies?“ tas pats, kuŗš bija plīķi dabūjis, sacīja: „tur jau ne vārda nedrīkst teikt. Vai nav redzēts, kā šādiem gudriniekiem izdodas? Lūk, kur Spaļaukā arī, kad bija iesperts, tāpat lēja vai veselu diķi virsū, bet izdega gandrīz ar visiem pamatiem. No izrautām baļķēm bija priekš jaunās rijas tik vienu stenderi vien iztaisījuši, bet pa gadu desmit uguns, laikam no sērkociņa — klājienā iekšā.“

„Redz' še, būtu nu bijuši uguns vārdi, — bija vislabāk: ne vajadzētu liet, ne skraidīt,“ cits sacīja, uz sliekšņa sēdēdams un pīpi tikpat mierīgi taisīdams kā svētdien pieguļā. „Mans tēva tēvs stāstījis, redz, nezina kur tur zaldāti gājuši pa ceļu un vienā paspārnē, redz' še vei, tāpat kā še, zem salmu jumta, vārījuši putru, ka dzirksteles vien kāvušās. Tik tad, kad gājuši projām, piekodinājuši, lai neviens tai ugunij neaiztiekot, kamēr viņa pati izdziestot. Kad taisījušies kurt, tad gan saimnieki sākuši kliegt, ka nu nodedzināšot māju, kā traki; bet tas pats pavāra-zaldāts, paņēmis zobenu, apvilcis guļamos salmos aploku un ielicis vidū uguni. Līdz tam apvilkumam nodedzis kā nogriezts, bet tālāk ne pus salma.“

„Reiz atkal kāds korteļa zaldāts uzvilcis uz galda krustu ar krītu,“ tā cits sāka stāstīt, galvu zem cepures kasīdams; „tam krustam apvilcis atkal aploku. Tad atkal pa tam krustam nobēris biszāles un atkal pašā vidū iededzinājis. Līdz tam aplokam atkal viss izdedzis, un ārpusē tie gali atkal palikuši tāpat.“

„Jā, kaut jau tāda zināšana bijusi, tad apskrietu vien tagad apkārt, kā jau tādi zinātnieki darot, un uguns tik noraustītos vien,“ cits sacīja, kaklu kreisā pusē spaidīdams: „Brīnums gan, cik stipri tie vārdi gan! reiz kāds krogs bijis no gala aizdedzies, te nezina kur cēlies, kur ne, krievu unģuris, — pieskrējis elzduelzdams, izrāvis no somas diegu kamoli, saņšmis pavediena galu rokā un pārlaidis vien šķērsu pār jumtu. Līdz tai vietai nodedzis, it kā kad ar cirvi būtu nocirsts, un otra puse vesela.“

Pa to starpu gāja dzēšanas darbs labā kārtā. Tenis bija arī piebiedrojies Andrievam pie rīkošanas palīgā, kaut gan brīžam viņa nemaz nevajadzēja. Patlaban viņš gāja veikli pa pagalmu — jo skriet tas nekad neskrēja, — kreisā rokā bija spainis un labā pīpe. Tos runātājus rijas priekšā ieraudzījis, viņš Andrievam, kuŗš aiz lielas steigšanās nebija viņu nemaz ievērojis, ar pīpi uz tiem rādīdams teica: „Andriev, dēls, paaicini ciema tēvus arī, kā smeļies, lai sasilda rokas.“

„Velna diedelnieki! vai skatīties atnācāt? kā sakas izpurināšu visus, ja neiesiet tūlīn pie darba!“ viņš kļiedza sakarsis un pārskaities. „Valdībai nododami tādi dienu zagļi! Raug’, visi bērni strādā, un šie atnākuši žāvāties!“ tā viņš vēl teica, uz Kasparu rādīdams, kuŗš patlaban gāja gaŗām, nesdams cepurē ūdeni, pats viss aplaistījies un ar oglēm nosmērējies tāpat kā Andrievs.

To dzirdēdami, līda gan visi no rijas priekšas laukā, pīpes kabatā bāzdami un gaisā skatīdamies, vai lietus vairs nebūšot.

„Tā, tā, ciema krusttēvi, nākiet nu, nākiet, lietus ir pārgājis, nu netiks kažoki vairs slapji,“ Tenis, ar tukšu spaini viņiem gaŗām iedams un zobodams, sacīja.

Oļiņš nonesa sievu uz klēts priekšu pēc tam, kad viņa bija otrreiz noģībusi, redzēdama, ka bērnam jāpaliek bez glābšanas liesmās. Tagad viņa bija atkal atmodusies un kļiedza un lauzījās tīri kā ārprātā, tā ka šaušalas nāca skatoties un klausoties, un likās, ka viņa nedz dzirdēja, nedz redzēja, kas apkārt notika, un brīžam lauzās vaļā ar tādu speku, ka vairāk roku tikko spēja viņu noturēt.

Pēc kādām stundām bija ugunsgrēks pilnīgi noslāpēts, tik šur un tur dažs norauts baļķis kūpēja. Dzēsēji bija jau gandrīz visi izklīduši, un Oļiņi sagāja rija dzīvot, kur, zināms, vairāk nekā neatrada kā četras melnas sienas un apputējušu krāsni, bet ienest arī vairāk nevarēja, kā tikai kādu kūli salmu. No uztura un traukiem bija tik atlicies piens ar spainīšiem, kuŗi stāvēja pagrabā. Ilze bija iedevusi meitai un Kasparam, lai atnes kukuli maizes, bļodu un dažas karotes. Oļiņš lika atnest no pagraba vienu spainīti rūguša piena, un vakariņas noturēja visi rijas vidū uz blukīša. Oļiņiete vien sēdēja gluži klusu, roku pie mutes pielikusi, un skatījās stīvi zemē. Viņa nebija jau dažu stundu runājusi vairs ne vārda un tā kā pirmāk aiz kliegšanas, tā tagad aiz klusuma nemaz nemanīja, ko citi dara. Oļiņš aicināja gan viņu pie vakariņām, bet tā ne acu nepacēla, it kā tēls.

Vakariņas bija paturētas, un Oļiņš, rokas salicis, skaitīja klusām savus ierastos galda pātarus. Patlaban ienāca Ilze, apskatījās un, lakata stūrī acis slaucīdama, dziļi nopūtās.

„Paldies žēlīgam Dievam, kuŗš gan mūs ir šautis, bet arī žēlo, un paldies tev ar, viņu māt, par maizes riecieniņu, un lai Dievs tev tāpat viņā dienā pasniedz savu žēlastību,“ Oļiņš sacīja uzceldamies; tad nogāja sienmalī pie sola un apsēdās.

„Kas nu, viņu tēv, bija to šorīt domājis, ka jums šodien tāds vakars pienāks,“ Ilze sacīja, atkal acis slaucīdama.

„Ir jau nu gan tā Tēva rīkste mums asa bijusi, bet tomēr, kā Dieva vārds saka: „Mēs neesam vēl pagalam iznīcināti tapuši.“ Nebūtu jau tas Pēterēns uz pļavu aizskrējis, tad paliktu abi iekšā. Vai nu kas cits viņam tās bailes iedeva, kā tas pats, kuŗa balss sauc ar uguns liesmām.“

„Ka tevi kaps, kādu es vēl nobaiļu dabūju,“ Oļiņa vecais puisis, patlaban rijā ienākdams un zirgu apaušu saini aizdurvī nomezdams, sirdījās. „Zirgus sapinis, nāku uz māju, tā pie pašas krusta dūkstes, — tāpat ar visam šās dienas bailēm, tādas kā šalkas jau pār kauliem skrēja, tā uzreiz, klausos — dzirdu tīri tā kā mūsu Trīnēna raudāšanu, pārmetu krustu, bet nevarēju nemaz noskārst, kuŗā pusē raud: te atkal apklusā, un man sametās tik traki bail, ka ir kājas vairs zemes nemanīja. Bet raud atkal turpat priekšā un nu jau liela cilvēka balsī. Stīvs vien paliku, domādams, nu esmu no modzekļiem gluži apstāts. Uzreiz ieraugu priekšā cilvēka gūzmu! Jau gribēju cirsties atpakaļ purvā iekšā, tā dzirdu, sauc pie vārda: „Annas tēv! kas tev kait? kurp tu skriesi? vai atkal esi no kā nobijies?“ Tad tik ieraugu — nospļaujos — ka tevi zvērs! — otrējo Anužu ar savu bērnu. „Ko tu te lodā krēslas laikā pa mežu, cilvēkus baidīdama? raud viens, raud otrs.“ Nevarējusi nemaz mājā rimties, tās pašas

šās dienas nelaiimes vien sirdi mācot. Iešot rītu uz kādām nedēļām pavisam projām, jo nevarot to vaimanu dzirdēt, nedz arī tai vietā skatīties.“

Vecītim Trīnītes vārdu pieminot, Oļiņiete pasita acis drusku uz augšu, bet paklausījusies atkal nolaida uz zemi un sēdēja klusu, gluži tāpat kā papriekšu.

„Lai tad kā, Annas tēv, labi gan, ka Anužu satiki,“ Ilze sacīja kā apmierināta; „es jau gandrīz sāku baidīties, jo nemaz šodien no pusdienas nav redzēta. Gribēju jau pie jums apjautāties, vai kāds nav kur manījis? — Ak tad dzīrās iet projām? Tētiņ Dieviņ! nu, viņai jau ir tāda nepanesīga sirds,“ Ilze runāja, vēl kādu brītiņu padomājusi un roku pie mutes turēdama. Tad piegāja pie Oļiņietes, izrunājās labu brītiņu, bet tas viena alga, vai ar akmeni runātu.

„Viņa jau nerunā, otrējo māt, ar nevienu,“ Oļiņš sacīja. Tad izvilka no mēteļa kabatas, kuŗš bija uz pusdurvīņas uzņemts, vecu, bet glītu dziesmu grāmatu un, uz rijas vidū iedams, kur patumša svecīte dega, sievā stīvi paskatījies teica: „Mad’, vai tu esi gluži bez ticības? klausies tad jel, ko Dieva vārds saka!“ To sacīdams, Oļiņš apsēdās uz bluķīša, atšķīra grāmatu pēc papīriņa, kuŗš tai bija ielikts, un sāka lasīt: „Dievs labi dar’, ko darīdams — — —“

„Meli, meli, meli!“ Oļiņiete kļiedza, piepeši uzlēkdama; tad pieskrēja pie Oļiņa, izrāva ar niknu spēku viņam grāmatu un iesvieda kaktā, ka noplūksķēja vien. Pēc tam nogāja atpakaļ, atsēdās pirmā vietā un cieta atkal klusu.

Ar tiem izlasītiem četriem vārdiem bija Oļiņš piepeši parāvis lielu ceļu tam ūdenim, kuŗš vienādi spiedās ar varu Oļiņietes sirdī. Kamēr liesmas viņas bērnu rija, tikām viņa varēja ciest un žēlumu just līdz izsamišanai, bet nu, kur jau uguns bija beigusi savu upuri raut un pati izdzisusi, tur arī viņas sirds apklusa, balss nomira un asaras nostājās. Viņa bija vienādi un stipri ticējusi tam, ka „Dievs labi dar’, ko darīdams“; bet šā notikuma nespēja ar to ticību nekādi salīdzināt. Lai arī viņas grēki būtu tik sarkani kā asinis un tik lieli kā jūra, tomēr viņa nevarēja saukt par labu tā, ka viņas dēļ vajadzēja Dievam atbēties pie bērniņa. Oļiņietei bija gandrīz dusmas uz sevi pašu par tādu piekrāpšanos; neizskaidrojams vienaldzības aukstums pārplūda viņas sirdi, kuŗa nicināja Visuaugstājo. Viņa nodotu ar zaimošanu savu dzīvību, ja tik varētu ar to Dievam spītēt un atbēties.

Kaut gan Oļiņš pats bija satriekts un nespēja zēmoties zem Dieva varenās rokas tā, kā laimes dienās, tomēr viņa sirdi pārņēma šausālas, redzot dziesmu grāmatu kaktā sviežam un saucam Dieva vārdus par meliem. Varēja nomanīt, ka viņa sejs, kuŗā gandrīz nekāda sārtuma nebija, nobālēja vēl dziļāk. Kādu acumirkli viņš tā stāvēja, tad, rokas salicis, izsaucās: „Dievs, esi Tu pats žēlīgs un neej ar viņu šai brīdī tiesā!“ Tad gāja, pacēla nosviesto grāmatu un, kā varēja nomanīt, skaitīja klusām iesākto dziesmu tālāk. Ilze nopūtās smagi, atsacīja ar labu nakti un aizgāja, vēlēdama klusu sirdī visiem nelaimīgiem svētu Dieva mieru.

Nakts bija itin silta, klusa un auglīga, kā jau allaž pēc pērkona lietūs. Mēness bija uzlēcis un jau kādu gabaliņu pakāpies pret debesīm. Dūmi, kuŗi vēl pamazām kaut no kādām pagalitēm kūpēja, necēlās nemaz augšā, nedz arī gāja projām, bet sakrājās turpat uz nelaiimes vietas, it kā to briesmu notikumu slēpdami. Divi sērmaukši, kuŗi stāvēja tuvu istabas galā, bija apsvīluši un izskatījās gluži kā ķēmi. Visu to uzlūkojot un šās dienas notikumus iedomājoties, sametās Ilzei gandrīz bail ap sirdi, un kad turklāt viņa iedomājās dzirdot pat Trīnītes raudāšanu, tad devās steigšus uz māju lūgdamās: „Atpestī mūs no ļauna!“

IV

Kāds liels Miķeļa dienas tirgus šķīrās patlaban laukā. Visi ceļi tecēja kā upes ar tirdziniekiem gan braukšus, gan jāšus, gan kājām, gan nesdami, gan vezdami, gan dzīdami. Vēl kādu versti no tirgus, kuŗš stāvēja lielā, slīpā pakalnē, bija dzirdams tirgus jauktā koŗa koncerts, kur vērši turēja basu, zirgi tenoru un tās virsbalsis visi citi. Šis koncerts izšķīrās no dažiem citiem tik caur to, ka viņu turēja ļoti milzīgs koris un bez diriģenta. Kad no atstatuma skatījās, tad viss tirgus izlikās ka ņudzošs skudru pūlis. Redzamas bija baltās, ar audekliem apsegtās božu būdas, kuŗām dažai plivinājās sarkana flaga klāt; tāpat varēja izšķirt arī no meijām sapīto dzērienu pārdošanas būdu, ap kuŗu griezās viss ļaužu biežums.

Dažas verstes no tirgus, kur jau tirdzinieku rindas bija retākas, brauca soļos divi vīri, savā zirgā katrs. Pirmais bija jau labi vecīgs, sirmiem matiem. Galvā viņam bij „rata cepure“ un mugurā gaŗš mētelis ar lielu, atlaistu apkakli. Viņš veda divi govīs, katru pie savas ilkss piesietu. Otrs bija jauns, skaists cilvēks, apaļu seju, dzeltainiem matiem un apģērbies kā visa jaunā paaudze. Vezumā viņam bija varbūt kādi divi birkavi linu. Pie ratiem vien varēja pazīt, ka šie braucēji bija vai nu slātavieši, vai čangalieši, jo pa visu gubernu citur tādu ratu neatradīs kā šinīs valstīs, tik augstu un tik lēznu, lai nenieka nevarētu ielikt.

Arī paši slātavieši un čangalieši ir jau pēc sava stāva vien visur pazīstami, īsti gubernas pilsētā, kad turp brauc, ir otrtik gaŗi un smagi nekā mājās. Čangalieši tad atšķīras no slātaviešiem caur to, ka tiem bodnieku dotie cigāri izstiepjas allaž pīpējot vēl gaŗāki nekā slātaviešiem, bet šie atkal no čangaliešiem izšķīras caur to, ka viņiem nepatīk šo lielīšanās, ka esot viena kunga ļaudīs, kaut gan tas ir tiesa.

Pret kalnu jaunais nolēca no sava vezuma un, priekšējam braucējam blakus iedams, taisīja pīpi. Vecais arī sāka rīkoties ar savu pīpi un gribēja patlaban sastādīt šķiltavas uz šķilšanu, bet jaunais uzlēca un uzsēdās viņam uz ratu stūŗa, izņēma no iepakšanas misiņa dozītes sērkociņus, pēc tam atkal ar īksti dozītes vāciņu pasizdams, kuŗš, no atspertnes spiests, aizkrita, noknaukšķēdams. Tad uzrāva kociņus uz dozītes dibena, uzpīpēja pats un uzpīpināja arī veco. Pēc tam viņš negāja vis projām, bet palika turpat sēdot, jo zirgs nāca labi līdz.

„Tagad nu, Oļiņa tēv, ir skaidri zināms, ka nākošā pavasarī būs mērnīeki klāt,“ viņš iesāka tūliņ un tā, kā mēdz runāt par tādām lietām, kas ir sen gaidītas un nu pēdīgi sagaidītas.

„Ja ja, tad nu vienreiz būs sadaudzīnāti gan tie piemeklēšanas laiki. Kur tad tu, Prātniek dēls, to dzirdēji?“ Oļiņš jautāja, bet nevis ar tādu vienaldzību, kādas varētu no tik veca vīra sagaidīt.

„Muižas strožs stāstīja; — vakar esot nolīguši. Tas nu ir svēts,“ Prātnieks tādā pašā svarīgā balsī sacīja. „Mums, runasvīriem, arī gan laikam nu darīs drīz zināmu, — būs atkal varbūt kas jāspriež, vai par mērnīeka mantu atvešanu, vai par citu ko.“

„Pārbaudīšanas laiki jau nu tad būs gan; redzēs, redzēs, kādu Dievs kuŗu atradīs un kā kuŗš pastāvēs,“ Oļiņš sacīja, dodams balsij paštaisnības skaņu.

„Nu, kas tev, Oļiņa tēv, par bēdu! tev nevar nemaz slīktī iekrist, ja tik iepriekš pamanās vien,“ Prātnieks paklusu sacīja, kaut gan tuvumā nebija neviena cita cilvēka. „Nu, un par otru pušelnīeku arī tev bēdas nav; cik tam vecītim vairs tā prātiņa, tad tas nenieka neizdarīs, un tam Kasparam arī visā valstī neviena drauga nebūs.“ Še cieta brītiņu abi klusu, un kad Prātniekam nebija cerības no Oļiņa kādu vārdu sagaidīt, tad, it kā bīdamies, ka šī iesāktā valoda var pārtrūkt, sāka vest viņu pats tālāk. „Runasvīros arī gan nu ir ievēlēts, bet ko tur viņš der? vairāk par postu, nekā par labu. Visi jel spriež, runā un savu vārdu kuŗš met, bet šis kad sēd, tad sēd pa stundai kā mēms, un

dažu brīdi, kad jau spriedums ir gandrīz notaisīts, tad kā atskabarga cērtas pretī, ka neesot pēc likuma šis vai tas. Dievs zin, kas gan visās vietās tā likuma izmeklē? un runas vīriem ir spēks rokā; ko tie nospriež, tas paliek.“

„Jā, brīnuma cilvēks ir gan viņš,“ Oļiņš domīgi, un govis pamaz ar pātagu dzīdams, sacīja; „man ir reizēm gandrīz gluži bail no viņa, lai gan viņš man nav nekāda ļauna darījis, nedz arī esmu dzirdējis, ka citi būtu šai ziņā par viņu žēlojušies. Īsti viņa klusuciešana ir tāda kā bīstama. Kas viņu ir redzējis tā pasmejamies vai tērzējam, vai arī pulkā ar citiem jaunekļiem? Pret tēva dabu ir viņa daba kā ūdens pret uguni. Svētdienās tur viņš pieguļā, kādu grāmatu paņēmis, sēd pat pus dienas no vietas.“

„Ko tur nu lasa! šādas tādas pasaules gudrības: bet nezin, kad ir bībeli saņēmis?“ tā Prātnieks, it kā viņam būtu uzdots pierādīt Kasparam vainas. „Cik tad viņš ir redzēts baznīcā? un kad vēl aiziet, tad sēd kā mēms, kamēr visi baznīcēni dzied. Vai tam var būt kāda ticība, mīlestība vai cits kas labs?“

„Es jau nu viņa, Prātniek dēls, arī nemaz nelielu, man viņš nepatīk no laika gala, īsti tādēļ, ka viņam ir bārda, jo tādiem cilvēkiem es nekā nevaru uzticēt; man viņi tādi kā burlaki vien izliekas; bet ļaunums gan no viņa nav nekāds dzirdēts.“

„Vai tad tas ir kāds brīnums? Velns arī izrādās brīžam kā gaišības eņģelis.“

Patlaban atskanēja aiz muguras negants svilpiens un ratu rībēšana. Prātnieks atskatījās atpakaļ un sacīja: „Švauksts nāk kā divi deviņi!“

„Kad nu viņam, puisēnam, lēni iet?“ Oļiņš, nemaz atpakaļ neskatīdamies un grožu vienmērīgi raustīdams, atteica. Tai pašā acumirkli bija jau tas braucējs viņiem blakus un apturēja pilnos rikšos ejošu zirgu uz pēdām.

Viņš arī bija jauns cilvēks, vēl jaunāks par Prātnieku un, kā pie visa redzams, arī slātavietis. Mētelis un svārki viņam stāvēja plaši vaļā, tā ka ļoti gaŗā, baltā pulksteņa ķēde bija redzama visā gaŗumā no pakakles līdz kabatai ar visiem spīduļiem, kas tur bagātīgi klāt karājās. Ap kaklu viņam bija viegli apmesta gaŗa, sarkana šalle, kuŗai gals stiepās tālu mugurai pāri. Viss pajūgs bija pašā augstākā un gandrīz pārāk augstā slātaviešu „modē“: gaišzaļie rati jeb vāģi jo augsti un jo lēzni par citiem, lokš tik augsts, ka zemākās riju priekšās nevarēja iebraukt, vai arī, kā paši slātavieši mēdz teikt: „grūda padebešus grumbās“. Zīgam ap kaklu zvārguļu virkne un pie segliņiem visos stūros pušķi ar izrobotiem misiņa skritulīšiem; pie lencēm jeb slejām zīgam šķērsu pār muguru smagi misiņa vaģi, kur grožs cauri izvērts, lai neslīd zemē. Sēdeklis ratos apsegts ar tepiki, no kura apakšas skatījās uz abām pusēm kādi linu buņģīši kā čigānu bērni, un pret atzveltni viena vērsāda, kuŗas ragi bija pārlaisti pāri. Pats varēja būt tā ap divdesmit trīs gadus vecs, sprogainiem matiem, mazām ūsiņām, ķīļa bārdu un sārtu seju. Zirgu saraudams, viņš sauca: „Margin, Oļiņu fahter! fahren nu forweits nach krog.“ To „margin“ viņš izrunāja caur nāsīm un tā, ka „r“ nemaz nebija dzirdams.

„Kur nu „pāren“, ar lopiem ir jāpāren lēnām; nav vis tā, kā tev ar linu vezumu,“ Oļiņš, nemaz uz viņu nepaskatīdamies atbildēja.

„Kas tas nu par linu vezumu,“ Švauksts atteica, it kā jau sen pārliecinājies, ka nav nekāds vezums, un ka Oļiņš to sacīja, viņu izzobodams. „Šodien bija vairāk pircēju nekā linu buņģu. Ak velns! tik divas kundes izputināju caur šo tirgu: — zināmi bija divi dēķeni vērsādu un lini; bet nezinu, vai vairs rītu atradīšu!“ —

„Klausies, Švaukstē, tu jau mums tikpat līdzā neizvārgsi; brauc vien uz krogu un aizņem mums arī vietu stadulā,“ Prātnieks teica.

„Efah! žū!“ Švauksts iekliedzās, grožus saraudams un pātagu pār pleciem uzplīkšķinādams, tā ka zirgs no pēdām sāka iet pilnos rikšos, un tā aizgāja, vai kalns, vai leja.

Prātnieks ar Oļiņu brauca kādu gabaliņu klusu, līdz pēdīgi Oļiņš uzņēma valodu: „Es domāju, Prātniek dēls, par tiem pašiem gaidāmiem mērnieku laikiem, kādi viņi atnāks un kā viņus pārlaidīs.“

„Nu, zināms, snaust gan nevaram,“ Prātnieks atteica, uz savu zirgu atskatīdamies.

„Ir jau nu gan tas augšienes tēvs man diezgan žēlastības rādītājs šai raudu ielejā, bet arī diezgan šautis, un brīžam gan vairāk, nekā apzinājos pelnītis,“ Oļiņš runāja tālāk, stāvu priekšā skatīdamies; „šoreiz nu gan viņš mani varēja pārļaut vieglāk. Gan jau nu viņš pats saka, ko mīlējot, to pārmācot, — bet — bet — — “

„Nebīsties, Oļiņa tēv, nekā, gan jau iztiksim,“ Prātnieks, galvu purinādams, sacīja, it kā ar to zināmu darīdams, ka viņam šai lietā padoma netrūkst.

„Vēl kā šodien atminu to brīdi,“ tā Oļiņš savu valodu turpināja tik mierīgi, it kā nekas nebūtu vidū teikts, „kad pērkonis bija iespēris mājā, lai gan šovasar apgāja divdesmit divi gadi. Uz kaudzes stāvēdams ieraugu, ka māja deg; skriēdams atradu sievu uz ceļa pagalam, meitiņu uguns liesmās — — — Gan nu tās vienas bēdas Dievs atņēma, laulātu draugu atdodams — — “

„Vai gan meitas viņš tev nav atdevis?“ Prātnieks jautāja, pieliekdamies un laipni Oļiņam acis skatīdamies.

„Vai nu to meitu pieņemdams es sava prieka gribēju?“ Oļiņš atteica. „Pestītāja skādes neesmu meklējis nevienā vietā, ja tik viņa labuma; esmu dažu dvēselīti jau aizdegušos kā pagali rāvis no elles atpakaļ.“

„Vai tad, Oļiņa tēv, Lienai nav tikpat kā tava meita?“

„Vai nu es, Prātniek dēls, to saku? Vēl jau nebij lāga bērns auklis, kad pieņēmu. Vai gan Anuža viņu tā izaudzētu? labi, ka spēj pati sev caur vērpšanu maizīti nopelnīt. Kā nu Lienai tagad trūkst? mana saimniece vienādi saka, ka esot visām lielmaņu meitām līdzai vai drēbēs, vai daiļumā. Šai pasaulē nedz viņa, nedz Anuža man tā neatmaksās, ko es viņai esmu laba darījis, ja nu Dievs debesīs, no kuŗa visas žēlastības gaidu; jo klausījies es viņam esmu un par nevienu nastu nekurnu.“

„Tāpat jau kā tu, Oļiņa tēv, tā mana māte arī ir maz vieglu dienu redzējusi,“ Prātnieks, acis nodūris, runāja, „un vēl, lai tik veca ir, gandrīz viena pati vien visu māju apkopj. Rāj nu gan mani ik dienas, ka negādājot jaunas dzīvotājas; ņemšot, atsviedīšot atslēgas, lai tad darot, ko gribot. Nevar gan liegt, ka vainīgs neesmu; vajadzēja jau sen viņai vietnieces gādāt. Ir, zināms, vecam cilvēkam ko izturēt, — kuŗš tā nu nezina? Cik gan man pašam vaļas mājā dzīvot? tikdaudz laika noiet ar tām pašām valstis darīšanām, kamēr runasvīros esmu: cik fraceses vien nav izvestas un cik reizes pie gubernatora nav būts?“

„Tur jūs pracesējaties, tur Dievs jūs ņem!“ Oļiņš kā uzskaities sacīja. „Ko tad esat sapracesējuši? vai esat arī ko vinnējuši? drīzāk jūs ar savām pracesēm valsti izpostīsiet nekā sakopsit.“

„Ko tur, Oļiņa tēv, var darīt? jo kur nav ko vinnēt, tur nevinnēšu ne es, ne cits,“ Prātnieks drusku apkaunots atbildēja un tad ķēra atkal iesāktās valodas pavedienu rokā, pie kā varēja nomanīt, ka viņa uzsāktai runai ir īpašs nolūks. „Nu ja, tā klājas man ar manu mājas būšanu — — nebija nu gan tik ilgi jānodzīvo, — kas jādara, to labāk padari pie laika.“

„Nu, šā dzīvodams gan par vecu puisī paliksi, kā dažs labs,“ tā Oļiņš bez lielas dalības un it kā līdzrunāšanas labad vien pieminēja.

„Nu, tik lielā vecu puīšu pulkā, kā slātaviešos un čangaliešos ir, manis vis vēl tik drīz neieraudzīs. Es esmu brīžam domājis arī par sevi, kādēļ es nevaru apprecēties? Citās pusēs sapārojas tūliņ, kā pieiet Dievgalda mācībā, bet šie tas nemaz tā nav. Dievs to zin, kur tā vaina meklējama šai lietā? Laikam tāi pašā andeles garā. Citi gan saka, ka tas tādēļ esot, ka šie neesot tās staigāšanas pa naktīm.“

„Lai Dievs no tās sērgas pasargā!“ Oļiņš krita valodā.

„Bet es gan skaitu to pašu andeles vainu vien,“ Prātnieks sāka tālāk prātot. „Rudeņos, kā nupat, kad pats kāzu laiks, kuŗam tad lai stāv sievietis prātā? Ikkatrs domā, kā tik kļūtu linu buņģim pie galvas vai jēram pie ausīm. Tādiem skolmeisterīšiem kā Pietuka Krustiņš, tiem nu būtu vaļas diezgan precēties, bet kas gan pie tādiem ies? tikko jau paši garu velk un ar savu plato vai Platona mīlestību lielās, bet beigās nav ne tās pašas šaurās. Un tad tās meitenes arī ir satracinājuši tādi paši draņķi ar saviem posta dzejoļiem; tās arī vairs tik zina, kā par augsto dvēseļu mīlestību murgot, un brīnīties, kā gan varot mantas dēļ pie tāda iet, kuŗš nepatīkot? Tā tad saimnieki pa tiem vidiem nesaprot nemaz, ko darīt, un, taisnību sakot, Oļiņa tēv, man arī tie paši segli mugurā.“

„Ko nu es, Prātniek dēls, vecs cilvēks, zinu par jūsu platām vai šaurām mīlestībām?“ Oļiņš atteica, it kā atraisīdamies. „Ne agrāk to mīlestību tā daudzinaja kā tagad, ne arī viņu bija. Kad tas ļaunais nāk virs zemes, tad viņš visādas nezāles kaisa.“

Prātnieks, kā likās, nemaz nebija domājis iznākt ar šo sarunu uz tādu galu, uz kādu Oļiņš viņu tagad veda. Viņš domāja ņemt to lietu no iesākuma un vest ar citādu stingrību uz nolūku, bet patlaban sāka birzs, caur kuŗu viņi brauca, mesties retāka un tūliņ aiz viņas parādījās krogs, no kuŗa atskanēja pilnīga tirgus atbalss, jo laba daļa tirdzinieku bija pie viņa apstājušies. Prātnieks lēca no Oļiņa ratiem un gaidīja sava zirga, kuŗš bija kādu gabaliņu atrāvis.

Krogam tuvāk piebraucot, varēja izšķirt Švauksa balsi, un drīz bija arī viņš pats redzams ar visu spīdīgo ķēdi un sarkano šalli slātaviešu un čangaliešu vidū, kuŗi, savus pirktos lopus salīdzinādami, ar tiem lielījās. Švauksts, Oļiņu ieraudzījis, veda kādus trīs vai četrus večus viņam pretī un sacīja tā, ka Oļiņš varēja dzirdēt: „Nākat, es jums parādīšu šās dienas tirgus kroni! Bisar, raugi, kas tā sarkanā par govi! No tās ir astoņi pudī gaļas kā likts!“

Viens no tiem pievestiem, tāds ar lielām rokām, sāka govi aplūkot un lielīt: „Vai nu Oļiņa tēvs slikti pirkts? viņam ir pašam sava laime kā kungam.“

„Jā, no divi cūkām trīs puses,“ otrs sacīja, izdzisušu un izšķetinātu cigāru sūkādams, kur starp tabakas lapām bija redzams arī kāds mašu lūks. Tad, govīs lielīdami, vadīja Oļiņu, kuŗš, priecīgi smīnēdams, sēdēja ratos, uz stadula vārtiem. Švauksts saņēma viņa zirgam pie galvas un veda iekšā, sacīdams: „Brauc vien iekšā, Oļiņa tēv, es tev izgādāju frentelīgu vietu.“

Tie citi gāja no stadula vārtiem atpakaļ, spriezdami, ka Švauksts, kad ņemoties, tad lielot tīri niekus; kas gan tur tanīs govīs esot? tik tas lielums kā kariatēm. Palielīt nu vajagot tāpat līdz, kuŗš gan gribot taisnību acīs sacīt? bet neviens vis nebūtu vēl ar savu pirkumu mijis.

Visi slātavieši un čangalieši, kuŗi bija nodomājuši še zirgus barot un sagaidīt savu tirgū sapirkto aitiešu baru, kas nāca vēlāk, sagāja krogā, kamēr vēl tie trīs: Oļiņš, Prātnieks un Švauksts izjūdza un apkopa stadulā savus zirgus.

Lielā, tumšā kroga istaba bija auksta, piepīpēta un piemīdīta. Gar logiem stāvēja garš sagraizīts un sakapāts galds. Pie stoikas loga un durvīm, kuŗam galds bija no iekšas aizlikts, mīdījās vesela drūzma tirdzinieku tā, ka grūti bija cauri tikt. Slātavieši un čangalieši ienākuši sasēdās ap galdu un sāka uztaisīt pīpes un sarunāties, ka viena kunga ļaudīm vajagot kopā turēties. Pa kādu brītiņu sanāca arī tie trīs no stadula: Švauksts pa priekšu, tad Oļiņš un pēdīgi Prātnieks.

„Vai zināt, ko mēs stadulā nospriedām?“ Švauksts sacīja, cēli pie citiem pieiedams un zābakus pa kulu raudams, it kā kad siltuma zābaki būtu bijuši kājās. „Šovakar

vajaga dabūt frišas zupas. Dzinēji būs ar jēriem klāt, un raus tik kādam kaklu nost. Kas grib piedalīties?”

„Izgādājiet vien, kuŗi esat vairāk ar tām lietām apraduši; pretī jau nebūs neviens,“ kāds čangalietis atbildēja, kuŗu citi vairāk cienīja.

„Vai ir visi čangalieši pie tā?” Švauksts, pulkstenu no kabatas raudams, uzsauca.

„Kad mūsu tiesas tēvs saka, tad vajaga ticēt,“ kāds čangalietis atbildēja.

„Tagad būs pulkstens drīz seši; — pus astoņos vajaga zupai kūpēt uz galda,“ Švauksts, pulksteni cieti vāzdams, teica.

Prātnieks aizstājās Švaukstum priekšā un skaitīja paklusu visus, pret ikkuŗu ar pirkstu mezdams, un beigās izsauca: „It līdz sešpadsmit!”

„Nu, tad ar vienu jēru vien nebūs nekā!” Bisars sacīja, uz galda gala sēdēdams.

„Kas, bāliņ, par to, vai viens vien ir?” kāds sarkanmatains čangalietis teica. „Jums nāk pulka no pakalās, mums pilni vezumi; žņaug vai trīs nost, ja vajadzēs.”

„Nu gluži labi, kad jums vezumos ir jēri, tad iesim vien un laidīsim kādam āderi vaļā,“ Prātnieks sacīja.

„Tev pašam, Svērtel, lielākais vezums ir, tu vari dot kādu pāru projām, citādi atkal līdz mājai kāds garu izlaidīs, tāpat kā viņu reizi,“ čangaliešu tiesas vīrs tam pašam sarkanmatainam sacīja.

„Nezin, kā ir? negribas vezuma jaukt laukā,“ Svērtelis ņurdēja, zābaku uz kula sizdams, lai dubļi noskrien.

„Ē, ko tur štrunt! ej tik, cel laukā, aprēķinās uz mata,“ Švauksts, rokas bikšu kabatās sabāzis, uzsauca. „Tagad tik jāizdala darbi visiem — — “

„Nu, nu, dēli, apjautājaties papriekšu, vai krodzinieks dos katliņu un vai pavisam paļaus tādus darbus strādāt?” Oļiņš otrā pusē, gultiņā sēdēdams, sacīja.

„Jā, jā, vai zini, tas var notikt gan; viņdien mums bez aprunāšanās tā bija,“ Bisars, acis bailīgi izplētis, runāja. „Jērs pašu laiku aizdurts, te ienāca krodzinieks stadulā — ieraudzīja — tā kā nelabs! nepaļāva vairs ne nodīrāt, iztrieca visus no stadula laukā: Ko te darot? vai gribot atkal šā traukus un māju piegānīt?! Tad nevarēja cita nekā darīt: — jūdzām zirgus, tāpat nebarotus, iekšā un braucām uz otru krogu; tad tur tikko ar lielām mokām dabūjām izvārīt.”

„Še par to nav bēda,“ Švauksts apgalvoja, „man šis krodzinieks pazīstams, — vāri, cik gribi. Es sadabūšu visu vajadzību, tik gādājat par nokaušanu un sataisīšanu.”

„Lūk, mans pušelnieks, Kencis, lai kauj, tam viss pārlietu viegli mirst,“ tā kāds čangalietis, kuŗu citi sauca par Pāvulu, sacīja un rādīja uz kādu citu čangalieti, kam bija tik plāns un plats deguns, ka ja uguni turēja otrā pusē, tad spīdēja gaisma cauri. Tas, patlaban no stoikas nākdams, izkoda bulkai līdz pāri pusei tādu kā pakava vietu, un tad, pilnu muti ēzdams, atbildēja: „Lai tik dod šurp, tad redzēs, kā kājas nospīrinās.”

„Nu, tad ejat vien stadulā un spiežiet akurat nost, es iešu pie krodzinieka,“ Švauksts citus rīkoja, uz stoikas pusi iedams. „Tev, Oļiņa tēv, nevajaga nekā darīt, lai strādā vien jaunie; tu nāc man līdz iekšā pie bufetes — cik ilgi tā ar sausu muti sēdēsi?”

„Var jau nu, dēls, ieiet gan,“ Oļiņš, kūtri paceldamies un Švaukstum līdz iedams, atbildēja.

Pa mazu brītiņu ieskrēja Svērtelis izbijies un sauca pie stoikas loga: „Ei! kur palika tas jaunais slātavietis ar to gaŗo, balto ķēdi? tam ir zirgs ar vīvelēm!”

„Vai velns!” Švauksts iekšā iekliedzās. „Nāc nu, Oļiņa tēv, palīdzi!” To sacījis, viņš steidzās līdz ar Oļiņu ārā, bet nu vis vairs kāju pa kulu nerāva. Pa lielo kroga istabu uz stadulu iedams, vēl sacīja: „Kā braukšu uz otru tirgu, tā izmainīšu kā velnu!”

„Varbūt tiksi nupat vaļā bez visas mainīšanas,“ krodzinieks, pa stoikas logu pakal skatīdamies, sacīja.

„Tā, Švaukst dēls, nav labi, kad tādus vārdus daudzina, kur vajaga paļauties uz Dievu,“ Oļiņš, viņam stadulā līdz iedams, norūca. Tur iegājis, viņš apstājās; tad apskatījies salika rokas, un citi visi arī apklusa un stāvēja godbijīgi; pat Ķencis nometa mieru no jēra dīrāšanas un pagriezās, tabaku sūkādams, uz to pusi.

Kad tā kādu brītiņu bija stāvējuši un Oļiņš pamazām lūpas kustinājis, tad viņš apgriezās un sacīja, krogā iedams: „Nebīsties, Švaukst dēls, nekā, vesels būs gan; tik dod sienu priekšā.“

Oļiņam krogā līdz ienāca arī čangaliešu tiesas vīrs. Viņi nosēdās savā pusē katrs pie galda un sāka runāt.

„Jā, labi jau ir, kad cilvēks pasaulē ko zin; kur gan nupat varētu skriet, ja tu, bāliņ, nepalīdzētu?“ tiesas vīrs padevīgā balsī un it kā pielabinādamies sacīja.

„Nu ja gan, bet vai tas ir mūsu spēks? Lai gan tie pasaules bērni lielās, ka izārstējot vājības ar savu gudrību, bet es saku, ka velti vien ir, jo mūsu spēciņš ļoti vājš,“ Oļiņš cienīgā nopietnībā sacīja.

„Kas tas par brīnuma spēku tiem vārdiem!“ čangalietis ar bijāšanu izsaucās.

„Jā, kā gan tas Dieva vārds neiespēj?“ Oļiņš, it kā pilnīgs Dieva noslēpumu līdzzinātājs, atteica. „Viņš ir gan kā griezīgs zobens, gan kā neizsmelams avots, gan kā spoža zvaigzne tumsa vietā, tiekams tā rīta blāzma uzlec mūsu sirdīs, un kur viņš iet pāri, tur — “ Oļiņš sastomījās, meklēdams labāka vārda.

„Tur zāle vairs neaug, kā Zodomā un Jeruzalemē, kur nepalika ne akmens uz akmeņa,“ čangalietis iekrita valodā.

„Nē, nē, tur visas zāles ar saviem dakterjiem paliek kaunā,“ Oļiņš pārloboja; tad noņēma cepuri, nolika to priekšā uz galda un saglauda matus.

„Bet es pirmāk, turpat stāvēdams, sāku domāt, kā gan tie vārdi var palīdzēt? viņi laikam ielien zirgā iekšā un tur to slimību izēd? Citādi nemaz nevar būt,“ tiesas vīrs gudroja.

„Mums, grēciniekiem, tas paliek apslēpts,“ Oļiņš atbildēja, bet varēja nomanīt, ka iekšīgi viņš sevis par grēcīgu neturēja, kaut gan ar muti līdza skaitījās.

„Bet saki, bāliņ, tu jau tos Dieva vārdus zini vai visus no galvas, no kā īsti tās vājības nāk?“ tiesas vīrs bērna pazemībā jautāja.

„No kā nāk bērnam rīkste?“ Oļiņš lepni atbildēja.

Šādā kārtā viņi sarunājās vēl labu laiku, tā ka Oļiņš palika arvienu atbildētājs un čangalietis jautātājs.

Pa tādu brītiņu ienāca Ķencis, nazi un rokas kažoka stūrī slaucīdams.

„Nu, Ķenci, vai darbi jau galā?“ tiesas vīrs viņam uzsauca.

„Jā, kas tas man! norāvu abiem ādas kā tāstis. Būs drīz katlā iekšā,“ Ķencis atbildēja ar visu muti.

„Vai zirgs jau ēd?“ Oļiņš prasīja vienaldzīgi, bet tomēr varēja nomanīt, ka viņam ir bēda par zirga neēšanu.

„Nē, spārdās tāpat, ka brīkš vien un mēsli pa stadulu jūk!“ Ķencis atbildēja ar tādu vienaldzību, it kā viņa dēļ varētu nosprāgt vai visi zirgi, ka tik jēri tiek nodīrāti. „Viens tur no jūsējiem, Bisars, vai kā viņu saukā, tas ar mak'adatu pie žokļiem baktīja; ausī arī laikam grieza, bet sacīja, ka asinis vairs netekot, citi atkal tiepās, ka esot paslēpņu vīveles — — velns viņu sazin!“

Oļiņš, to dzirdēdams, cēlās un gāja stadulā sacīdams: „Brīnums! — jāliek būs vai jādīt?“

Tikko Oļiņš bija izgājis, tad Ķencis pielīda labi tuvu pie tiesas vīra un sāka viņam čukstēdams stāstīt: „Vai zini, ko es jaunu izdzirdu? Nu esot skaidri zināms, ka pavasarī būšot mērnieki klāt.“

„Vai tā, bāliņ? Kas tev stāstīja?“ tiesas vīrs bailīgā ziņkārībā iesaucās.

„Tas gaŗais, kas pie dīrāšanas jēriem kājas turēja, teicās, ka šis esot valsts amatos, esot runas vīrs vis, Prātnieks vārdā, tas stāstīja, ka mērnieks arī esot viņam tikpat kā pazīstams, un muižā visi valdnieki draugi; bet piesacīja gan, lai nevienam nestāstot. Vai zini, Spietuļu tēv, tas ir labi gan, ka ar šādiem āķiem dabū iepazīties, jo pie viņiem mērīšot papriekšu un tad tik nākšot uz mums.“

Tiesas vīrs vēl taisījās ko jautāt, bet patlaban sanāca no stadula citi čangalieši un slātavieši, nesdami ikkatrs savu ceļanastiņu, kuŗas salika uz galda.

„Rokas gan bija jāmazgā, visu dienu ar lapiem ir strādāts,“ Bisars sacīja, rokas skatīdamies. „Raug’, cik melnas!“

„Kuŗam gan labākas?“ Ķencis, savas rokas rādīdams, teica. „Uz ceļa rokas mazgāt ir pēdīgā muļķība! Jo mazgā, jo salst.“

„Tev jau, lūk, vēl ir vietām ar asinīm,“ Bisars sacīja, uz Ķenča rokām rādīdams.

„Kas par to,“ tā atkal Ķencis atbildēja. „Es par to neskaitu nekā; tā pati Dieva dāvana vien ir, vārīta vai nevārīta.“

„Kas tur par bēdu?! vai tik vien zirgu būtu, ja šis nosprāgtu?“ Švauksts runāja visā mutē, no stadula nākdams ar maizes nastiņu padusē. Viņam līdz nāca Oļiņš, Prātnieks un vēl citi slātavieši.

„Vai tur vēl jāgaida sprāgstam? tāds velns ar loku nositams. Ne reizes gandrīz nevar iebarot, kur nebūtu jāvārdo vai jājāda,“ Prātnieks zobodams sacīja. „To vārdu vien viņš pats nepavilktu, kas savu laiku viņam ir krauti virsū.“

„Nu, kad nu likšu atkal ilksīs — — “ tā Švauksts lielījās.

„Tad atkal vārdot dabūs,“ Prātnieks iekrita viņam valodā.

„Āu!“ Švauksts atteica, atkal kājas gar zemi raudams.

Tā runādami, viņi sagāja pie galda un salika savas nastiņas rindā pie citām. Visi bija jautri, īpaši Švauksts, zināms, tādēļ, ka zirgs atkal vesels; tik vien Oļiņš bija gluži kluss. Viņš aizgāja uz pašu dībena galu aiz Ķenča un Bisara, tur nolika savu kulīti, noņēma atkal cepuri, saglauda matus un apsēdās, gaŗi nopūzdamies, patumsā pie galda.

„Nezin, vai drīz būs zupa?“ Prātnieks, savu nastiņu vaļā raisīdams, jautāja. „Ko viņi tur tik ilgi vāra? esmu izsalcis kā vilks.“

„Būs drīz,“ Ķencis atbildēja; „ir jau labs brīdis, kamēr vārās. Sēstieties vien tik pie galda un ņemiet maizi rokā, es iešu palīdzēšu ienest.“

Visi sasēdās pie galda, iededzināja vēl kādu sveci uz tā gala, kur sēdēja Oļiņš, ņēma ikkatrs savu maizes doniņu, nogriezās pa riecieniņam un sāka, lēni drupinādami, izsalkumu mānīt. Dažs atvāza arī cibu un, uzlicis uz viena paša maizes kumosa kādu naža galu piena, to atkal ātri aizsita, it kā kad nebūtu paļauts bijis cibas aizmigt. Tādus kumosinus tad gremoja ilgu laiku, arvienu uz durvīm rēgodamies, ko tur tik ilgi darot? Valoda nekāda nevedās, jo ikkatrs kavējās pie tām domām, ka tagad savu pavalgu pie maizes ņemt būtu bijis tīri grēks, tāpēc ka bija gaidāma kopzupa, par kuŗu jāmaksā visiem vienlīdz, lai ēd daudz vai maz; bet sausu maizi vien ēst — tāds muļķis atkal neviens negribēja būt, jo kur tad pēc gaļu liktu? Kaut gan visiem šās pašas domas bija, tomēr ikkatrs domājās viens pats vien tik gudrs esot un turēja par vieglprātību, šo noslēpumu izpaust. Likās gan arī, ka daži gan otra domas saprata bez runāšanas, caur ko viņiem bija drusku kauns citam priekš cita, tāpēc sēdēja visi acis nodūruši. Vēl bija labu brīdi ko gaidīt, līdz Ķencis ar diviem citiem, kuŗiem bija vārīšana nodota, sanesa bļodās kāroto virumu. Ikkatrs pa to starpu, kamēr vienu gabalu ēda, nekavējās

apdrošināties ar otru, kuŗu nolika sev priekšā vai nu uz cibas vāka, vai arī taisni uz galda. Kad ēšana bija pašā spēkā, tad uzņēma Prātnieks pirmais valodu: „Vai zināt ko jaunu? Nu ir reiz skaidri zināms, ka pavasarī būs mērniki.“ Šiem beidzamiem vārdiem bija tāds spēks, ka viņi sarāva visu ēdēju galvas uz augšu, un vairāk balsu jautāja reizē: „Vai tā?“

„Jā, mērniki,“ Prātnieks lepni atbildēja, un kā varēja nomanīt, tad viņš šo ziņu bija glabājis tādām brīdim kā šis, kur visi var nekavēti viņā klausīties. „Tam sodam neizbēgs vairs neviens, vai viņš slātavietis, vai čangalietis.“

„Nu zināma lieta, kad jau nu nāks, tad nāks visiem, jo, kā sacīt jāsaka, tā paša kunga ļaudis vien esam,“ Ķencis, pirkstus skūpstīdams, sacīja.

„Viena kunga ļaudis gan esam, bet lai Dievs dod vien, ka satiekam,“ Prātnieks teica.

„Ko nu, bāliņ, par nesatikšanu!“ tā čangaliešu tiesas vīrs runāja. „Kur vēl lai tādu mīlestību atrod, kāda čangaliešiem un slātaviešiem ir? Raugi tagad pat: satiekas uz ceļa vidus un ēd, gandrīz jāsaka, vienu kumosu.“

Pēc tam Prātnieks stāstīja labi gaŗi par mērniku atnākšanu, vēl ar šādiem tādiem paša pielikumiem savu stāstu kuplinādams; stāstīdams viņš par visām lietām gribēja citiem likt manīt to, ka viņam būs šai lietā liels svars. Beigās viņš pieminēja vēl, ka šiem — runas vīriem — būšot atkal par visu jāspriež: kā saņemt, atvest u. t. t. Tāpēc gandrīz visi sāka no šā brīža viņu uzlūkot ar godbijīgākām un pazemīgākām acīm, un daži čangalieši čukstēja savā starpā, ka esot gan vīrs, kaut viņš šo valstī dzīvojis, — raugi, kur būtu bijis iegriezējs pie mērnikiem!

Bez slātaviešiem un čangaliešiem ieradās vairs tik reti kāds tirdzinieks krogā, tāpēc bija krodziniekam diezgan vaļas caur stoikas logu uz viņiem nolūkoties. Kad viņš tā bija kādu brīdi skatījies, tad uzsauca tiem: „Slātavieši, kā jūsu ir tik daudz, to mācekļu, pie tā lieldienas jēra ēšanas?“

„Še vis nav slātavieši vien, bet čangaliešu lielākā daļa,“ kāds čangalietis atsaucās, kuŗam bija plīks galvvidus, kādēļ viņš bija iesaukts par mēnesnīcu.

„Nu, tad tie paši jēru burlaki vien esat, vai nu slātavieši, vai čangalieši,“ krodzinieks smīnēdams atbildēja.

„Nē, čangalieši cērt tagad jēru kaušanā slātaviešiem pāri,“ Ķencis lepni atbildēja.

„Kur pāri?“ Švauksts kļiedza, „mums daži nokauj pa pusotra tauzen.“

„Bet mums atkal daži vēl — vēl vairāk,“ Ķencis stomījās. „Rāvnieka Ješkam, es zinu, jau tagad netrūkst daudz no divi tūkstoši.“

„Saderam, ka slātavieši nokauj vairāk!“ Švauksts kļiedza, kājās uzceldamies.

„Saderam, saderam!“ Ķencis tāpat pretī.

„Uz cik?“

„Uz cik gribi! ja gribi, vai uz — — es vis nebīšos.“

„Saliksim naudu kopā! liec pretī!“ Švauksts uzsauca un svieda ne visai biezu naudas tašiņu uz galda.

„Ko tur nieku derēs!“ Prātnieks sacīja vidū: „ja arī čangalieši tagad nokautu vairāk, tad tas tāpat slātaviešu gods vien ir, jo no kā gan viņi mācījās, ja ne no slātaviešiem?“

„Nē, bet es gribu parādīt, ka slātavieši paši nokauj vairāk!“ Švauksts tiepās.

„Neparādīsi vis,“ Ķencis droši atkļiedza.

„Kur neparādīsi!“ Švauksts kļiedza pretī.

„Čangalieši jau visu slātaviešiem pakaļ dara, vai tad nu pie jēru kaušanas vien ne?“ Prātnieks runāja ar kaitinošiem smiekliem. „Lūk, kā ratu atzveltni, augstie rati un divi ķiseņi vai nebija slātaviešiem papriekšu? kad slātavieši sāka visu to atmet, tad tik pie jums vēl tie cēlās, un pat tagad brauc dažs vēl uz baznīcu kā ar zēģelēm: kad pretī vējš, tad zirgi putām, kad no muguras, tad sakas kaklā vien stāv. Bet to godu gan var

čangaliešiem dot, ka viņi visu, ko pieņem, to iztaisa pilnīgāku: lai sēd visgaņākais čangaliešu vecis ar „rateni“ galvā viņa ratos, tad tikko var „ratenes“ dibenu redzēt pāri par ķisenu un atzveltni, kad no muguras skatās.“

„Ko nu jūs par mūsu atzveltniem smejaties?“ Svērtelis sacīja: „brauktu, varbūt, jūs paši šobaltdien tāpat kā ar redelēm — tarkšķētu vien, ja nebūtu reiz, no pilsētas braucot, kādam jūsu lielmanim — lūk, tam pašam Baumam — pie kāda malkas vezuma atzveltnis nolūzis. Līdzko tas sāka bez atzveltna braukāt, tā jūs arī visi līdz. Labāk nobrauc ratus, kā viņi taisīti, nekā tā āksties.“

Kaut gan šis pierādījums slātaviešiem ļoti nepatika, tomēr, viņa gāzt nevarot, Švauksts ķērās pie citas lietas un sacīja lepmi, uz savu ķēdi rādīdams: „Vai šādas ķēdes arī nebija slātaviešiem papriekšu?“

„Nav jau, krustdēls, tev arī viņa pirmam,“ Svērtelis runāja pamazām tālāk; „tāpat esi tu arī no citiem noskatījies. Jau kad es vēl gāju amatos, kad braucām pie lielakunga uz galvas pilsētu, tad jau bija jūsu valdiniekam šādas ķēdes. Vēl reiz bija vienam pilsētā zagļi ar visu pulkstenu līdz pusei nogriezuši.“

„Ko te plāpājat! strebjiēt zupu! vēl ir pus katla,“ Ķencis sacīja, no katla, kuņš kroga vidū bija nolikts, ar kausu zupu smeldams un nesdams uz galdu, tā ka caur pārplīsušo kausu notecēja ikreizes kā celiņš uz kula no katla līdz galdam un dažam arī pār muguru.

„Bet kur jūs tik daudz to jēru liekat kaudami, vai paši vien apēdāt?“ krodzinieks jautāja, caur stoikas logu skatīdamies, kur viņš bija šo brīdi mierīgi klausījies.

„Nekā, puis’, nevaram vis paši tik daudz veikt,“ Ķencis atbildēja. „Pasālām, pažāvējam un uz pilsētu projām visu, arī taukus un ādas.“

„Bet kā jūs varat tik daudz sapirkt vienā tirgū?“ krodzinieks jautāja; „te jau ir šodien kādas divdesmit ganības padzītas gaļām.“

„Vai tu domā, ka tas bez dūšas?“ Ķencis atkal atteica. „Šodien pat mēs sanācām ar kādu miesnieku reizē pie viena jēra. Kamēr šis vēl kaulējās un meklēja šķērīšu, tikām es ar zobiem jēram ausi zemē, un jērs man.“

„Bet kā jūs tādus barus uzturat, tik gaļus ceļus dzīdami?“ tā atkal krodzinieks.

„Kas par viņu uzturēšanu bēdā? — kaujams lops — tik triec forveic pa ceļu,“ Švauksts teica. „Vēl brīžam, kad sagadās vienā pusē divi tirgi viens pēc otra, tad tos, ko pirmā tirgū sapērk, sadzen kaut kur kādā tukšā stallī vai pirtī un tad ar otra tirgus jēriem dzen reizē uz māju. — Mums viņreiz stāvēja tā trīs dienas, bet tad gan bija sākuši ēst cits citam vilnu nost. Saimnieks ielaidis savu zirgu iekšā, un tam bija noplēsuši visu asti.“ Pie šiem pēdējiem vārdiem viņš pasmējās ar īpašu lepnību, lūpas uz kreiso pusi saraudams, it kā gribēdams dot ar to šim notikumam jaukumu.

„Nu jā, tas nav nekāds brīnums, kad, ar lopiem dzīvodami, no cilvēcības izejat,“ krodzinieks, stoikas logu aizsīzdams, sacīja.

Prātnieks ar Švaukstu sarunājās iet stadulā zirgiem auzu dot; Oļiņš taisījās līdz, bet šie apsolījās viņa ķēvei arī iedot, tāpēc palika negājis.

Pa tām starpām bija laiks pārgrozījies; lietus nāca ar stipru vēju, un nakts bija itin tumša. Staduls bija aitiešu pilns, jo daudz šinī krogā esošie slātavieši bija salaiduši tos vienā barā un dzina kopā uz mājām. Dzīšanas rinda nāca tagad Prātniekam ar Švaukstu, un tādā laikā, zināms, viņiem nebija vis liels prieks uz to, jo veršu divdesmit vai vairāk pa tumšu nakti un lietu ar aitiešu baru daudzīties nav nieka gabals, tāpēc viņi sāka gudrot, kā varētu citus pastumt apakš sava jūga. Čangalieši savu aitiešu nebija barā laiduši, jo šoreiz tiem viņu bija ikkatram tik vien, cik var aizvest ratos, tāpēc tie gulēja visi vezumos sasietām kājām, acis pārgriezuši un grūti elsdami. Lielākajai daļai bija galvas izliktas ratu malām pāri, tā ka, kad nespēja vairs noturēt, bija jālaiž ap ratiem trīties.

Šos vezumus aplūkojot, nāca Prātnieks ar Švauktu uz tām domām, vai nevarētu dabūt arī čangaliešu jērus pulkā, un caur to viņus pašus iegriezt pie dzišanas. Padoms bija drīz atrasts; viņi nosprieda no dažiem vezumiem kādus aitiesus atraisīt un ielaist barā, lai caur to tiek čangalieši piespiesti salaist visus kopā, — un tā arī izdarīja. Svērtēļa vezumā bija viens apakš citiem nobeidzies; to paņēma un pieslēja joku dēļ Ķenča zirgam līdzās pie redelēm tā, it kā viņš ēstu sienu. Pēc tam gāja pie saviem zirgiem un bēra viņiem auzas silēs.

„Iedod nu tu tai sievas tēva ķēvei arī,“ Prātnieks sacīja, uz Oļiņa ķēvi zīmēdams.

„Ko nu man tu to tēvu soli, kad pēc meitas akurāt sniedzies pats! Nedomā vis mani mānīt, gan es visu zinu,“ Švauksts atcirta cieti, auzu maisu aizsiedams.

„Es nesaprotu, kas tu par cilvēku esi? kur es tevi esmu pievilis, ka tu man tādu neuzticību rādi? tu tik klausies, ko pasaule melš, bet man netici,“ Prātnieks sacīja, izrādīdams caur balsi, ka viņam tā lieta ir vienaldzīga.

„Ej tu, blēdi! tu tik māni citus no ezera laukā, un pats aiz muguras zvejo,“ Švauksts atteica, auzu maisu sirdīgi ratos sviezdams un nemaz uz Prātnieku neskatīdamies. „Vai tu nesolīji viņdien Lienai gredzena? un priekš kā tu pirki tos puķētos papīrus? vai ne priekš vēstulēm? — domā, ka laikam es nezinu? —“

„Vēl jau, varbūt, saltākas valodas esi dzirdējis nekā šās,“ Prātnieks, acis nodūris, sacīja. „Stāsti vien nu vēl vairāk.“

„Zināms, ka varu akurāt vēl vairāk stāstīt! kam tu citām pirtniecēm neved kāpostu maisu, kā Anužai!“ Švauksts uzstājās ar pilnu apziņu.

„Nu jā, dari ko darīdams, viss tik Lienas dēļ!“ Prātnieks atbildēja, mēģinādams savilkt lūpas uz nievājošiem smaidiem. „Tos kāpostus jau bija Anužai mana māte pavasarī nosolījusi par pakulu vērpšanu. To vien jau tu varēji apdomāt, ka Anuža nav par Lienu sen vairs nekāda zinātāja, un ka Liena ir tagad, ar vārdu sakot, Oļiņu vienīgā meita. Tici nu tu, vai netici, bet tikmēr tu gaidīsi zagļa pa durvīm nākam, kamēr viņš ienāks pa logu. No manis tev nav ko bīties, bet bīties no cita.“

„Ak, tu laikam domā Kasparu? to jau Oļiņiete iztrieks punktum ar kruķi no mājas,“ Švauksts, smiedamies un lūpas šķībi saraudams, sacīja.

„Nu jā, Oļiņiete ir gan uz viņu nikna, bet ar to nav vēl diezgan, jo, cik es šodien no paša Oļiņa valodas nomanīju, tad viņš uz Kasparu nemaz tik slikta prāta netur kā izdaudzinašs! un kamēr viņš pie paša vecā un īpaši pie Lienas pastāvēs labā slavā, tikām lai citi nedomā tur iemaisīties. Bet vai tu zini, kāds ieskats ir tev pie Oļiņa un Lienas? Tu esi nogāzts tā, ka suns no tavām rokām maizes neņemtu, ja zinātu. Un kas to ir darījis? visu tas pats Kaspars. Es tā lietā, zināms, nesacišu nekā, jo kāda man tur daļa?“

„Nu, viņš arī Lienas nedabūs, lai tad lūzt, vai plīst,“ Švauksts sacīja, ar dūri uz ratu malas sizdams.

Še viņu sarunu iztraucēja kāds čangalietis, kuŗš nāca stadulā zirgu apraudzīt, tādēļ Prātnieks iebēra vēl tik Oļiņa ķēvei auzas, un iegāja abi ar Švauktu atpakaļ krogā.

„Lieldienas jērs,“ kā krodziniēks sacīja, bija galīgi apēsts, tik vien Ķencis zvejoja vēl pamazām ar kausu pa katlu, žēlodamies, ka zupa esot jāatstāj neizstrēbta. Lai varētu izrēķināt, cik katram jāmaksā, visi sapulcējās un lika vispirms ādu un taukus uz solīšanu. Prātnieks ņēma kādu vāli un nostājās kaktā pie tukšas mucas. Švauksts solīja „rubli par visu kopā“. Prātnieks sauca: „Rublis solīts! kas sola vairāk?“ Daži solīja pa kapeikai augstāk, bet Švauksts lika vēl ar reizi divdesmit kapeiku klāt. Prātnieks atkal sauca: „Rublis divdesmit astuņas kapeikas solītas! kas sola vairāk? — pirmo reizi!“ to sacīdams, sita ar vāli uz mucas dibena. „Vai nav, kas sola? — otro reizi! — Rublis divdesmit astuņas kapeikas solītas! kas solīs vēl? vai neviens?“ Līdzko Prātnieks gribēja sist trešo reizi, te Švauksts apturēja viņa roku: „Wart' wart'! lai cilvēki

apdomājas; vai tā manta akurāt tik dārga vien ir?“ „Nu, tu redzi, ka neviens negrib vairāk solīt,“ Prātnieks teica. „Ja tu domā, ka maz ir, tad soli pats vēl klāt.“

„Lai vēl iet zehn kapeik!“

„Rublis trīsdesmit astuņas kapeikas solītas! kas sola vēl? — pirmo, otro un — un —“

„St, st!“ Švauksts atkal Prātnieku apturēja. „Tā manta nevar tik lēta būt.“

„Nu, tad soli vēl!“

„Vēl finf kapeik las jeht zu!“

„Rublis četrdesmit trīs kapeikas solītas! vai nav, kas sola vairāk? — pirmo — otro un — trešo reizi!“ Pie šiem vārdiem Prātnieks, kaut gan Švauksts gribēja viņu vēl atturēt, sita visas trīs reizes pa mucas dibenu ar vāli un tad, to nomezdams, sacīja: „Tas ir beigts un nobungāts.“ Pēc tam sarēķināja, cik dalībnieku bijis, lai varētu maksu izdalīt uz galvām.

„Čangalieši, cik jūsu ir?“ Prātnieks jautāja. „Slātavieši ir septiņi.“

„Un mēs astuņi,“ Ķencis, cimdā muti slaucīdams, atsaucās.

„Kur astuņi?! deviņi esat jūs!“ Prātnieks teica ar piktumu.

„Astuņi!“ Ķencis atteica lepni, droši un smagi.

„Astuņi vien gan,“ čangaliešu tiesas vīrs sacīja, „es pats pirmāk izskaitīju klusām pie sevis.“

„Nav tiesa, deviņu vajaga būt! Nedomājat vis, ka mēs esam tik mulķīgi, ka nezinātu!“ Bisars kļiedza no kakta, kaut gan nemaz nezināja, cik čangaliešu ir.

„Kādēļ jums, dēli, jāķildojas?“ Oļiņš sacīja lēnā balsī, „izskaitiet vien visus, tad tūliņ redzēsīt, cik ir.“

„Nu, zināma lieta,“ tiesas vīrs viņam piekrita. „Čangalieši, atšķīraties savrup!“ Visi čangalieši atšķīrās nost un sastājās gandrīz rindā. Tiesas vīrs sāka skaitīt, rādīdams visupirms ar pirkstu uz sevi un sacīdams: „Es,“ tad pa kārtai uz citiem, „viens, divi, trīs, četri, pieci, seši, septiņi, astuņi.“

„Nevar astuņi vien būt,“ Švauksts uzsauca, „lai skaita vēl. Skatīsimies visi.“

Tiesas vīrs skaitīja atkal tāpat kā papriekšu: „Es, viens, divi, trīs, četri, pieci, seši, septiņi, astuņi.“ Švauksts skaitīja viņam pa vāciski līdz: „Ein, zvein, drein — — — — akt.“

„Tur ir blēdība vidū,“ Prātnieks sacīja. „Ja tik visi esat, tad deviņu vajaga būt, lai top vai velns par stenderi.“

„Nu tad skaitiet jūs mūs; še mēs esam,“ tiesas vīrs sacīja un nostājās rindā. Prātnieks skaitīja un izskaitīja deviņus. „Nebūs tiesa,“ čangalieši, galvas purinādami, atteica. „Nebūšot tiesa? jāsmejas! — Nu tad skatāties vēl!“ Prātnieks pikti uzsauca un tad skaitīja atkal čangaliešus, pielikdams katram roku pie krūtīm un Ķenci, kuŗš bija rindas pēdējā galā, pagrūzdams kādus soļus atpakaļ. Šis, par to ieskaities, uzkliedza skaitītājam: „Klausies, puis’, nepalaid roku, to es tev saku?“

Nu sāka brīnīties un gudrot, kur tā vaina varot būt? Pēdīgi nosprieda dalīt maksu uz sešpadsmitiem un salikt ikkatrs tik naudas, cik kuŗam iznāk maksāt; ja tad vajadzīgā summa sanāksot, par ko tad vairs meklēt vainas?

Pie izrēķināšanas, cik kuŗam jāmaksā, izklīda visi čukstēdami pa kaktiem, īsti tā, kā tas notiek šur un tur kāzās priekš naudas samešanas. Tur tādos brīžos kāzu ļaužu ģīmji, kuŗos līdz šim tik kāzu prieki bija lasāmi, izšķīrās uz trim pretējiem pulkiem: tie, kuŗi ir iecelti uz naudas saņemšanu, izturas visdrošāk. Viņu sejās ir lasāms klaji šis vārds: „Mēs varam droši plēst un prasīt, jo ikkatrs zin, ka mums tā nauda netiek.“ To sejās, kuŗiem nauda jāmet, kailām acīm ir lasāms: „Dievs lai pasarg’, kā nu nemetīsi! tik ilgi ir ēsts un dzerts, — vai gan kuŗam no gaisa krīt?“ bet rakstīti ir šie vārdi: „Viss būtu kāzās labi, tik tās naudas mešanas vien nevajadzēja. Tīra

bezkaunība, vairāk nekas!“ Pēdīgi tie, kuņiem tā nauda nāksies, nes savās sejās klaji šos vārdus: „Gandrīz nevajadzēja nemaz naudas mešanas taisīt. Mēs arī negribējām, tik citi vien uzspiedās. Ko nu lai dara? vecas ieražas grūt atnest.“ Tā gan ir lasāms, bet rakstīts ir īsti tā: „Ēduši un dzēruši, cik kuņam gribējies, bet cik te nu sametīs?“ Šādu naudas lasīšanu daži ir atzinuši par nepieklājīgu, tādēļ viņi naudas samešanas brīdī — zināms, tad, kad viesi jautrā garā — aplāj galdu, kāds no cienīgākiem izsauc nopietnā balsī, ka, ja kas gribot „jauniem“ kādu mīlestību parādīt, tad to varot šē darīt, bet spiests uz to netiekot neviens. Tad atkāpjas no galda visi, kuņiem var būt pie tās sametamās naudas kāda dalība, un pat viņu tuvākie radnieki nerādās. Bet šī godpratība izšķīras no pirmās negodpratības tik caur to, ka pirmējie ņem naudu rokām, otrējie viņu rauš dakšiņām lādītē, kā žīdu krodzinieki savās svētdienās.

Kad naudu bija saskaitījuši, tad salika uz galda ikkuņš savu kopiņu, bet, zināms, sevišķi katrs pulks. Čangaliešiem iznāca deviņas kopiņas un ikkatrā kopiņā tik, cik vajaga, par ko visiem, un īsti čangaliešiem pašiem, bija liels prieks un brīnums.

Tad viens no pulka, laikam tas „mēnesnīca“, teica pusbalsī bailīgi uz stoikas logu paskatīdamies. „Vai zināt, kas man nāk prātā? šē vajaga būt māņiem. Jau es biju dzirdējis, ka šis krogs tīrs neesot. Kādēļ krodzinieks pirmāk tik ātri stoikas logu aizrāva? — Vai nav piedzīvots, ka acis var apmānīt? Te nav cits nekas, kā tā lieta, ka viņš grib sacelt mūsu starpā naidu un tādēļ ir gribējis mūs apmānīt un sakūdīt. Bet ko tu apmānīsi tos, kam prāts! Čangalieši un slātavieši ir izbraukuši galvas pilsētu kopā un nav nīdušies, ak tad šē nu būs tā vieta, kur kausies? Raug’, tagad ir gaidāmi mērnīeku laiki, kur visiem vajadzēs turēties kopā, tāpēc lai vecā mīlestība sāk šovakar zaļot no jauna, un čangalieši ir deviņi kā bijuši, lai māna cik grib!“

Šie vārdi pacilāja ikkatru sirdi un visi, apzinādamies pašu apmānītāju piekrāpuši, taisījās projām varonīgiem vaibstiem, pasniegdami mīlīgi cits citam maizes nastiņas, un sagāja stadulā, priecādamies joprojām par savu mīlestību, saderību un gudrību.

Ķencis iedams gribēja atraisīt tūliņ savu zirgu, lai var iejūgt, un atrada pie viņa siles pieslējušos aunu, kuņam cirta ar kāju sānos tā, ka tas nogāja, kūleņus mezdams, dažus soļus nost un vairs nekustēja. „Pagāns! vai nospēris būšu?“ viņš, aunā gaŗi skatīdamies, pie sevis sacīja. Tad, piegājis ar maizes nastiņu, sita un čamdīja viņu augšā: „Irrē!“

Citi, kuņiem gar Ķenča zirgu bija jāiet, apstājās arī un sāka, drusku izbijušies, spriest, ka nospēris gan būšot. Tad sāka meklēt pēc zīmēm, kam šis nospertais auns piederēšot. Čangalieši gan sacīja, ka tas būšot slātaviešu, jo viņu aitieši esot vezumos, bet tomēr Svērtelis uzzīmēja nosperto aunu par savu. Visi nosprieda, ka tas esot likums, ka tam, kuņš aunu nospeŗot, esot auns jāaizmaksā un jāpatur. Ķencis arī neturējās nenieka pretī, bet sacīja, ka tas esot viņam viena alga, vai dzīvs auns, vai beigts, jo uz to pašu pilsētu aizejot dzīvie, kur beigtie. Iegrūdīšot vien labi stipri sāļi, un nepazīšot ne velns. Labāk viņš vedot beigtu aunu uz māju, nekā dzīvu, jo tāds tik spārdoties kā pagāns. Tad noliecās pie auna un cēla viņu uz kamiešiem, runādams: „Ak tavu traku spērienu! Sastindzis tūliņ kā rags. Brīnums, kad viņš tik drīz izdzisa?“

Tikām bija citi čangalieši arī aplūkojuši savus vezumus un atraduši, ka dažu aitiešu trūkst; viņi sprieda, ka tie būšot izspirinājušies un tepat pulkā iejukuši, tādēļ gribēja iet un meklēt rokā, bet Prātnieks un Švauksts tā neatļāva, jo nakts laikā varot izņemt ar cita zīmēm, un kas tad pēc staigāšot tiesādamies? Dalīšana būšot tik gaismā, tādēļ vajagot tagad dzīt projām un vairāk nekā. Vai viņiem laikam vajadzēšot ciest par čangaliešu glēvulību, ka nezinot paši par saviem kustoņiem gādāt? — Šim spriedumam piekrita visi slātavieši un taisījās tik dzīt aitiesus laukā, bet čangalieši aizstājās vārtos un nelaida, sacīdami, ka varot apturēt pašu zagli uz ceļa vidus, ne vēl tādus, kuņu rokā savu mantu tikpat kā redzēt varot, un ja neatļaujot izņemt, tad uz

muižu projām. „Pagaidi! še tev būs muiža!“ kāds no pulka kļiedza, un tūliņ plīšķēja sitiens Ķencim uz pakauša, tā ka svece, kuŗu viņš turēja sveču lādītes galā iespraustu, izkrita zemē un nodzisa. Tūliņ dzirdēja sitam arī stadula otrā galā aiz Pāvula ratiem un Ķencis dzirdēja Pāvulu iekļiedzamies. Lai gan Ķencim pašam sita vienādi pa pakausi, tomēr viņš kļiedza, cik spēdams: „Pāvul, glāb tik mucīņu, lai neizsit spundes!“ Otrā stadula galā gan bija uguns, bet no tās nevarēja daudz redzēt, tādēļ kāvās pa tumsu, bet bez liela trokšņa, it kā vienprātīgi to norunājuši, jo dzirdama bija tik elšana un dūru sitienu. Oļiņš, Svērtelis un daži citi no vecākiem iesūtīja drīz tiesas vīru pēc krodzinieka, ka stadulā neesot vairs labi. Krodzinieks arī drīz iznāca ar sveci rokā. Pa to starpu bija kaušanās gan jau norimusi, tik vēl lamāšanās vārdi, kā beidzami krusas gaudi pēc negaisa, bira no abām pusēm. Krodzinieks uzsauca pikti, ka ja nebūšot mierā un ar godu neaiziešot, tad viņš likšot saslēgt visus ar aitām un zirgiem stadulā. Čangalieši, to dzirdēdami, sacīja, ka, ja slātavieši gribot, tad lai dzenot viņu aitiesus arī, bet tik līdz Prapu krogam, kur viņiem esot jāšķīras. Tur būšot jau gaisma, un viņi arī pretī, tad varēšot izdalīt. „Ak tā, lai dzen vien? pagaidi, ka jūsu aitiesus dzīsim!“ Švauksts kļiedza, ķēdi siedams, kuŗa bija pārrauta, un līdz ar to arī vestes pārplēstas. Krodzinieks sacīja, ka miera, laikam, nebūšot un gribēja iet pēc pušiem, lai var likt visas durvis sacietināt, jo slātavieši ar čangaliešiem, kur vien saduroties, tur bez ķildas neiztiekot. — Pēdīgi caur Oļiņa, Svērtēja, tiesas vīra un citu gādāšanu salīga visi uz to: atlaist arī citus čangaliešu aitiesus vaļā un iet divi no katras puses pie dzīšanas. Krodzinieks iegāja iekšā, un tad vecīši sāka kaušļus pārrāt, atsaukdami uz sevi, ka viņi esot piedzīvojuši sirmus matus un tāpat pa laukiem braukuši, bet tikuši visur ar labu cauri, jo ko nu kuŗš esot dabūjis? — „Nu, bez kaušanās jau pasaule nevar pastāvēt!“ Ķencis sacīja, cepures meklēdams un savu plāno degunu, kuŗš bija nosists šķībi, kā vēja rādītāju taisni uzgrozīdams. Tad sāka spriest, ka par naidu neesot nekāda vaina, tik dusmu nevajagot turēt; — kas noticis, tam vajagot būt uz vietas nobeigtam, jo vai tādēļ, ka izkāvušies, nevarot atkal mīlestībā dzīvot? Visi runāja par bijušo kaušanos kā par kādu kopīgu medīšanas vai zvejas darbu, ar tiem īpašiem jokiem un ar lielo saderību, kāda nāk allaž pēc naida, kad atkal izlīgst. Ķencis stāstīja priecīgi tiesas vīram, ka tumsā tam esot kāds lējis vien, lējis vien pa kaklu. „Manim gan pakausis diezgan biezs,“ viņš beidzot sacīja, „bet nekā, sāka karsin. Tavu šmaugu sitēju! kad tāds pulkā, tad par čigāniem nav ko būties!“ Prātnieks, kuŗam arī bija deguns labi liels un šķībs, sacīja, ka esot tumsā klupis uz ratiem; Bisars taustīja aci, Pāvuls berzēja ausi, un retais, kuŗš vien tik vidū atradies, bija palicis bez nekāda trieciena; tomēr visi izskatījās atkal laimīgi un priecīgi. Kad zirgi bija sajūgti un visi aitiesi palaisti, tad vēl sagāja un nokodināja cits citam, lai nestāstot tālāk, kas noticis, un par ļaunu lai neviens neņemot, jo dažādi pasaulē izdodoties. „Dievs lai pasarg’ no tāda trakuma, ja, mērnieku laikiem nākot, mēs ar naidu šķirtos!“ Ķencis sacīja, apsegdams savu nosperto aunu ar zirga segu.

V

Irbēnu ienācējiem, Gaitiņiem, bija jau notecējušas vairāk nekā divas gadu desmitas šai vietā dzīvojot, un pa to laiku arī piedzīvotas un pārlaistas dažādas dienas. Spēka jeb pusmūža cilvēki bija stipri novecojuši, un toreizējie bērni pieauguši par spēka cilvēkiem. Pie lielākas rocības Gaitiņi nebija nākuši, bet sūri grūti tik dienīšku pārtiku nopelnījuši; tomēr priecīgi viņi bija pat pie mazākā mazuma, un tik maz viņiem nevarēja būt nekad uzaudzis, ka Ilzei nepietiktu, ko Dievam no sirds dibena pateikt un viņu slavēt. Kad citi, gauzdamies un zūdīdamies, dažā grūtā gadā jautāja, cik viņai

ticis rudzu vai kartupeļu? tad viņa izsaucās arvienu svarīgā balsī un rokas salikusi: „Visa diezgan, visa diezgan! Ak tu slavētais Dievs, tavu svētību! kas izteiks viņa žēlastību?“ Bet kad kāds gaudās, ka maz esot un nezinot, kā varēšot iztikt, tad viņa par to gandrīz sadusmojās un runāja norādama: „Vai tas ir par cilvēku saucams, kas tā neatzīst? Ar tūkstoš mēlēm nav izdziedama viņa slava par tiem labumiem, ko viņš ikkatrā acumirkli mums dāvina.“ Gandrīz var sacīt, ka pašos grūtākos brīžos, kādu viņas mūžā vis netrūka, viņa jo ciešāki stāvēja uz tā pamata, „kas nekustēsies, kaut zem’ un debess bojā ies.“ Jo smagāk viņu kāds dzīves krusts spieda, jo augstākā godā un slavā viņas uzticīgā sirds cēla savu Dievu. Vistuvākā dvēsele uz pasaules viņai bija Anuža, kuņas negribēja laist nekad un nepavisam no sevis projām, bet kuņa tomēr pēdējos gados uzturējās lielāko daļu citur par iebuvieti, baidīdamās būt Gaitiņiem par nastu, kaut gan Ilze mēģināja viņu visādi pārliecināt un nelaist projām; tomēr atkal neviena nedēļa nepagāja, kad viņa kādu dienu neatnāktu pie Ilzes un savas audžu meitas Lienas, kuņu jau mazu bija nodevusi pie Oļiņiem par audzēkni.

Tenis bija arī jau itin sirms, ar pavāju acu gaišumu, un tāpēc mita lielāko daļu uz mūriņa, šo to pūlēdams. Jau spēka gados viņš strādāja gandrīz vairāk ar muti nekā ar rokām; tādēļ tagad nebija no viņa vairs nekas gaidāms. Kad vēl dzīvoja dzimtenē kopā ar veco brāli, tad brīžam, par zīmi, pašā labākā siena laikā pakāra izkapti šķūņa paspārnē, aizgāja uz māju un gulēja veselām dienām dzestrā piedarbā, vai arī sēdēja uz sliekšņa, cepuri pār ausīm uzmaucis, nemaz neteikdams, kas kait, bet ēdin gan ēda. Kādreiz tādā brīdī aicināja viņu vecais brālis, lai nākot palīgā pie ķieģeļu sišanas, ar ko pārmūrēt rijas krāsniņ spraušļus. Tad viņš atteica savā zināmā cēlā valodā: „Vai es podnieks?“ Ziemās viņš mīlēja šurp turp, Dievs zin, kādēļ, izstaigāt un vakaros vīt virves, grozus vai kādas auklas; bet tas bija zināms, ka gandrīz neviena novijuma nenolika pie malas, kamēr nebija ar to sapēris bērnu bara, ja vien tam gadījās taisīt ap to bailīgo brīdi kādu troksni, jo kad novīto grozu vai auklu gribēja labi pie skala apsvilināt, ko viņš allaž darīja, tad vijums bija jāsaloka rokā it kā uz labu sišanu, un bez sišanas viņu nost likt bija žēl, tādēļ likās bērniem vidū, sadeva reizes piecas, vai acs vai galva, un tad nolika novijumu, ne vārda nesacīdams. Ja tad Ilze vai cits kāds ieminējās, ka tīri kā traks, kā nepilnīgs bērnus veltīgi sitot, tad viņš atbildēja, lai nebīstoties vis, jo atpelnīšot jau gan rītdien, un kas tad ikreizes pēc žagariem lai skrienot? Bet ja gadījās, ka bērni jau gulēja vai skaitīja pātarus, tad ņēma suni rokā, ja vien to varēja istabā atrast, jo par to nebija ko bīties, ka viņš pēršanas iemesla neatradīs. No savas agrākās dabas, izrunas un cēlošanās viņš nebija arī tagad nekā atmetis: pīpes galviņa stāvēja tāpat šķībi pie pagaŗa kāta ar slaidu liku galu, astru viduci un izrobotām ripiņām; ap kaklu bija tāds pats liels lakats aptīts, galvā pagaŗa ziemas cepure ar plakanu dibenu, nagu un atliektām austiņām; kājās allaž ar atlocītiem stilbiem zābaki, kuņus smērēja gandrīz ik pārdienas ar degutu, tā ka tā nespēja nemaz saiet iekšā, bet spīdēja kā vikse pa virsu, un likās, ka viņam tas spīdums patika, kādēļ vien arī tik daudz smērēja. Lasīdams Tenis valkāja brilli un turēja grāmatu no sevis ļoti atstatu, kā to bija redzējis pie dažiem kungiem. Vai viņš arī patiesi lasīja, vai tik grāmatā skatījās, tas nav zināms. Dažu brīdi, kad bija tā labi ilgi skatījies, sāka piepeši dziedāt.

Ilze līdz šim kopa vēl arvienu savu saimnieces soli pie mājas, kaut gan pati arvienu vārģuļoja. Nekad viņa nevarēja norimt un mierā būt, ja tik vien maz spēja kustēt, bet tagad, ziemai sākoties, nelaida vāģums viņas pavisam no gultas ārā, tā ka Anužai vajadzēja palikt pastāvīgi viņas vietā. Tomēr viņa nemitējās jel ar padomiem un paskubināšanu līdzdarboties. Brīžam viņa pārmeta arī Tenim, ka tas, vesels cilvēks būdams, tik zinot, kā mūriņu sargāt un ar pīpi knibināties, lai Kaspars vai nobeidzoties, ar vienu pašu puisī vien visus darbus darīdams; būtu gāģis jel un pakūlis

drēbju linus, ko vērpt; bet viņš zināja arvien lepni un kaitinoši atbildēt, vai nu tā: „Ko tu, siev’, zini no vīra darbiem! paliec tu uz maniem pleciem un ēd vecuma maizi!“ vai arī citādi.

Kādā rītā bija Tenim atbraukts pakaļ no kaimiņu ciema, lai ejot kādai sievai asiņu izlaist, kuŗa nobijusies laikam no traka suņa.

Še jāpiemin, ka Tenis bija jaunībā līdz ar sešiem citiem no viņa valsts izmācīts aprinča pilsētā pie aprinča ārsta par asiņu laidēju, jo asiņu laišanas vajadzēja tolaik visiem: vājiem par veselību un veseliem par izsargāšanos no vājības, jo pāršana līdz ar kalpošanas laiku beigšanos bija drusku rāvusies, un tā tad, ja negribēja likt ļaudīm asiņu pilnībā dzīvot ilgu un veselīgu mūžu, vajadzēja gādāt, lai var viņas dabūt no dzīslām ārā. Šo vajadzību bija ieraudzījuši ne tikvien paši ļaužu vecājie, bet arī ārsti; tādēļ tad asiņu laišanas darbu strādāja ar visu dūšu. Tenis vien, varbūt, iztecināja vairāk asiņu, nekā tagad izdedzina dažā draudzē petroleju, jo tas tā bija apskaitīts, ka lai valstī asiņu tecēšana caurcaurim nekad nemitētos. Īsti pār- jeb pussvētku dienās bija šim darbam labas sekmes. Tad Tenis jau no paša rīta uzvilka zābakus ar atlocītiem stāviem jeb stulmiem un gaidīja savu veselo vājnieku, kuŗi ticēja, ka ikkatrs grūtums un pat vecuma nespēks nākot no tā, ka ļaujot pieaugt daudz asiņu, kas pēdīgi varot cilvēku pavisam nomākt. Tādēļ tad nāca arī šie viesi, un jo vairāk veci, kalsnēji cilvēki. Tie cerēja panākt jaunības spēku un spirtumu caur asiņu nolaišanu. Tenis aplūkoja vien, kur katram lielākas dzīslas, vai rokās, vai lielos, vai pierē, tad to, kuŗu atrada par labāku, cirta pušu, un teicināja kausu pilnu. Kad asiņu devējs taisījās ģībt, tad iedeva viņam sāls graudiņu mutē. Kad Tenim brīžam dažs jautāja, no kurienes dzīslas nākot un kurp aizejot, tad viņš atbildēja īsi, ka visām dzīslām esot gali galvīdū. Arī slātaviešos viņš bija nācis ar šo amatu slavā un strādāja to ar īpašu lepnumu. Pēdējos gados asiņu laišanas vajadzība sāka iet tomēr ļoti mazumā, it kā kad asinis nebūtu nemaz vairs augušas, un Tenis dabūja cilāt šos brīnišķos dzīvības un veselības atjaunošanas rīkus arvien retāk, bet par to tad strādāja ar jo pilnīgāk un teicināja asinis bez žēlošanas veseliem kausiem, ja vien varēja vēl dabūt kāda, kas to ļauj. Pieminētā rītā viņš taisījās uz braukšanu lieliski un svarīgi, it kā kad būtu jāsteidzas noņemt ievainotu kāju vai pašam ģenerālim. Tenis gan varēja būt lepns jau tādēļ, ka atradās tomēr vajadzības, kur viņa mākslas vajaga, bet jo vairāk tādēļ, ka cilvēks bija sūtīts taisni pēc viņa paša un vēl braukšus!

Kad Tenis aizbrauca, tad Ilze palika istabā viena pati. Viņai bija šonakt bijis stiprs miegs, tādēļ jutās spirtāka, tā ka varēja piecelties gultā pussēdu pret pagalvi, paņemt no loga dziesmu grāmatu un lasīt. Viņas vaigs bija smags un nopietns, bet līdz ar to kluss un pašlāvīgs. Kādu brīdi lasījušai, grāmata noslīdēja uz leju, un domas pārņēma prātu.

Patlaban ienāca jauns cilvēks pilnīgā augumā, ar melnu, gandrīz mežīgu bārdu un matiem. Viņa sejs bija skaisti bāls, kluss un auksts kā balta mūŗa siena. Visa šā cilvēka izskats prasīja gandrīz bijāšanas un cienīšanas. Ienākdams viņš vājnieci laipni sveicināja: „Labrīt, māt! Vai esi jau spirtāka?“

Ilzes vaigs jauki apskaidrojās priekā un laimībā. „Labrīt, labrīt, dēliņ! — Šorīt man, tevi gaidot, ir pavisam viegli. Vai nu visas mantas atvedāt?“

„Laikam visas būs gan,“ Kaspars, lielās drēbes novilkdams, atteica.

Ilze cieta brītiņu klusu. „Vai pats īstais mērnieks arī atnāca jau tūliņ līdz?“

„Tūliņ vis vēl nē, bet laikam drīz gan nāks,“ Kaspars atbildēja pēc kāda acumirkļa, it kā no citām domām uztrūkdami.

Ilze smagi nopūtās un sacīja: „Jūs gan vedat visa valsts, bet nezin, kādu labumu kuŗš sevim atvedīs!“

Viņiem vēl tā runājot, ienāca Anuža, kuŗai arī vecums nebija gājis gaŗām, nesdama Kasparam brokastis. Kad viņš bija pāēdis, Anuža galdu nokopusi un aizgājusi atkal saimniecības darīšanās, tad Ilze, kuŗa visu to laiku sēdēja klusās domās, sacīja lēnā balsī: „Nāc šurp, dēls, tuvāk, parunāsimies.“ Kaspars, pēc sava ieraduma it kā tālumā skatīdamies, brītiņu padomāja, tad ņēma krēsliņu un nosēdās pie mātes gultas.

Ilze iesāka runāt lēnām un domīgi: „Es, dēls, nomanu, ka mans gājiens šai pasaulē laikam drīz, drīz nobeigsies un, varbūt, ar šo pašu vājību, tādēļ es izmeklēju ikdienas no jauna savu sirdi, vai tur neatrodas vēl kāds grēku melnums, kas līdz šim būtu palicis Dievam paslēpts un kuŗš mani no viņa šķirtu; izmeklēju, vai neatrodas uz sirds kāds noziegumu smagums, kuŗa dēļ man ar kaunu būtu jāapstājas pie paradīzes vārtiem, un vai netur manas sirds pie pasaules vēl kādas saites, kuŗas aizkavētu manu pārceļšanos no šās iznīcības uz mūžīgo godību? Tu zini, ka tu esi mans dārgums, kuŗu es glabāju ar bijāšanos, lai varētu savā laikā tam, kas man viņu dāvinājis, atdot tik skaistu un no pasaules nesagānītu, kādu es to dabūjusi. Tagad, kur es topu aicināta projām, un tu esi jāatstāj, tā sakot, svešām rokām, līdz atkal satiksimies lielā rītā, tagad ir mana sirds jo baiļu pilna par to, vai tu arī pats domā, ka drīkstēsi rādīt savu vaigu tam, kuŗa acis ir kā uguns liesmas? Nedomā, dēls, ka es neatzīstu, cik tu man esi labs un paklausīgs, pret citiem taisnīgs, un ka neviens tevi nevar saukt par platā ceļa gājēju; bet to gan esmu ar šausalām dzirdējusi runājam, ka šaurā ceļa staigātājs un krusta nesējs tu neesot, jo tu Dievam neticot. Vai, vai, dēls! tu nezini, ar kādām izbailēm es to valodu dzirdēju. Ja nu tas būtu tiesa, ar kādu taisnību, ar kādu rotu tad tu domā Dieva priekšā stāvēt, ja ne ar Kristus asinīm? — Šās domas mani ir mocījušas dienu un nakti, un šaubīšanās top arvienu neatraidāmāka. No taviem darbiem un ceļiem es nevaru tevis par bezdievīgu dēvēt, bet to gan atzīstu, ka savādāks esi nekā citi cilvēki: uz Dieva namu tu aizej reti, un uz saiešanu gandrīz nemaz; ne tu ar kādu runā, ne biedroies, bet esi allaž kluss un domīgs, tā ka nemaz nevar zināt, kas tev prātā un vai ar labām domām vien draudzējies? Es neiedrošinājos un negribēju līdz šim par to nekā runāt, jo gribēju pati ciešāk noraudzīt, vai tas var būt tiesa vai nē; nerunātu arī tagad, ja vien nenomanītu esam jau pusnakti tuvu, kādēļ vairs nedrīkstu snaust, bet ir jāpaliek nomodā. Zinu, dēls, ka tu negribēsi, lai es ar šaubīgu un nedrošu sirdi stājos Dieva priekšā, tādēļ saki man taisnību par to, ko tevim jautāju, lai varu apmierināties un viegli sataisīties uz savu mūžības ceļu, jo šī nezināšana un šīs bailes ir tas niknākais baideklis, kas vēl manu sirdi vajā, un tas smagākais akmens, kuŗš uz viņas guļ.“

Šo runājot, bija Ilze pagurusi un atlaidās, smagi elsdama, uz pagalvja. Kaspars sēdēja auksts, kluss un mierīgs it kā marmors: nekāds nosarkums nejauca viņa vaiga skaistā bāluma, neviens vilciens viņa sejā nekustējās, un acīs nebija redzama nekāda sirds viļņošana. Pēc laba brītiņa viņš iesāka runāt, bet tik mierīgi, kā par kādu ik dienas cilātu lietu.

„Citam es šādu jautājumu pavisam neatbildētu, un arī tev nē, ja tu būtu jautājis citā laikā un citā reizē; bet ja nu tu jūties, ka šī nezināšana var būt tev par apgrēcību un nastu uz mūžības ceļa, tad gribu labprāt tavu sirdi atvieglināt.“

„Ņem vērā pavasara laiku un aplūko ikkatru kociņu un puķīti savos ziedos: dārza ābeli, plūmi, ķezberi, ceriņu krūmu, dārza, lauka un rudzu puķes; tad atkal tos augus, kuŗi ar grezniem ziediem nelepojas, kā: dažādus ogu krūmus, visas labības, ķimenes, kāpostus, kāļus un citus, kuŗiem ir tik vien neievērojami ziedi vai arī tobrīd nav ziedu pavisam. Ievēro tad, cik maz ļaudis šos pēdējos uzlūko — tikko gandrīz nenicina, un izskatās, ka paši viņu ziedošie brāļi un māsas pret viņiem lepojas un tura tos par nenieku un gandrīz par tādiem, kuŗus nevajadzētu nemaz par augiem dēvēt. Uzlūko tad atkal visus tos rudenī, tad redzēsi, ka tie, kuŗus pavasarī visi apbrīvoja un slavēja,

ir vistukšākie no augļiem, vai arī nes tik vien nederīgus augļišus; ceriņu un rožu krūmi pēc ziedu laika nav gandrīz nemaz vairs ievērojami, jo pie viņiem nav nekas cits atrodams, kā tik lapas un kādas nelietīgas pumpas, kamēr ogu krūmiem zari līcin līkst aiz sulotām un krāsainām ogām; kokaļus, skaisto rudzu puķu augļus rijnieks atšķir ar nezālēm un visām nelietībām no graudiem, kuŗi ir izauguši apakš tiem neievērojamiem, pelēkiem ziedīņiem un der nu dzīvības uzturam par pamatu, jo no viņiem nāk maize; visi dobru augi jeb sakņāji, kuŗi ar nekādiem ziediem nav acu iepriecinājuši, atspirdzina un stiprina tagad sirdis; ķimenes izdod tad smaršīgus graudiņus, kamēr košās pļavu puķītes, no kuŗām ir atlikušie vien kātiņi, der vienīgi par sienu. Turpretī ir atkal citi koki un stādi, kas nes gandrīz krāšņākus augļus nekā ziedus, it kā dārza ābeles, dažas plūmes, zirņi un citi; tad vispēdīgi ir jo vairāk tādu, kuŗi nedz krāšņi zied, nedz arī nes derīgus augļus, it kā lielākā daļa meža koku, kuŗi tad arī nav ievērojami nedz vienā, nedz otrā ziņā. Tā tad varētu šķirt visus kokus un stādus četrās šķirās: pirmā tos, kuŗi krāšņi zied, bet augļu nenes, otrā — kas krāšņi zied un nes krāšņus augļus; trešā — kuŗiem vientiesīgi ziedīņi, bet brangi augļi, un ceturta — kuŗi nedz krāšņi zied, nedz nes krāšņus, derīgus augļus.“

„Īsti tāpat tas ir pie mums, cilvēkiem, kad līdzina ticību pie ziediem un kristīgus jeb zamaritiesu darbus ar augļiem. Pirmie, kas zied, bet augļu nenes, ir tie, kuŗi ar ticību lielās, lepojas un grib ar to vien uzsvērt visus cilvēka pienākumus pret savu tuvāku un atlīdzināt jeb izdzēst sevmīlības noziegumus, meklēdami pie citiem neticības, caur ko sevi grib ierādīt ļaužu priekšā par ticīgiem, jo tad vien viņi var izskatīties par augstu stāvošiem, kad citus pagrūž gar zemi. Šie ir tie bīstamākie un ļaunākie cilvēki uz pasaules, jo no redzamas čūskas var izsargāties, bet no neredzamas nē. Kristus tādus ļaudis sauca par vilkiem avju drēbēs un par nobaltētiem kapiem. Nevienas darīšanas ar viņiem nevar nedz iesākt, nedz pabeigt, kur netiks piekrāpts ikkatrs, kas viņiem uzticēsies: tāds pārdod stulbu un nelietīgu zirgu par visdārgāko naudu, ja vien pircējs pats neatradīs vainas; tāds noraus mēru un svaru pusi uz puses, ja vien pats pārdevējs vai pircējs neuzmanīsies. Tādi liek aizmaksāt ikkatru vārdu, ko tie priekš cita saka, un izdod nabagu dāvaniņas uz vislielākiem augļiem, jo par tām viņi — ja vien spētu — prasītu no Dieva parādu zīmju, ar kuŗām tikt debesīs iekšā; bet kad tas nav iespējams, tad piekodina viņam savā sirdī: „Redzi nu, ko es daru, bet neaizmirsti tu man to simtkārtīgi atdot, vai arī pielīdzināt man to par taisnību,“ jo viņi paši arī nomana, kaut gan rauga sevi otrādi pārliecināt, ka pastarā tiesā ar to vien nepietiks, kad teiksies ticējuši, jo tur prasīs: „ko esat darījuši?“ it kā kokam rudenī arī neprasa, kā esi ziedējis? bet prasa tik, kādus augļus viņš nes? Viņu viltus labai nav vis pie cilvēkiem vien gals, bet tā sniedzas daudz tālāk: viņi sauc sevi par neliešiem un grēciniekiem, kas gan ir taisnība, bet sirdī par tādiem nemaz neatzīstas; raud asaras, lielīdamies, ka viņas tekot no salauztās un sagrauztās sirds, kaut gan sirds ir paštaisības pilna, un asaras tek vienīgi no acīm un tiek bagātīgi izlietas tik tādēļ, ka viņas it nekā nemaksā; bet ja asaras būtu jāpērk jel piecas par grasi, tad vismazāk bez graša gabala neraudātu, bet priekš svētulīgas izlikšanās izdomātu citu līdzekli, kas nemaksā naudas. Pie lielākiem noziegumiem, kuŗus nekādi nevar arī ļaužu priekšā iztulkot par nenoziegumiem, viņi saka, ka visi cilvēki esot krītami, maldīšanās piederot pie cilvēku dabas, un neviens grēks neesot tik liels, kuŗš nevarot tikt piedots, jo pats slepkava dabūjis apžēlošanu, kad atzinies; tādēļ vajagot grēku tik noraudāt. Viņi grēko, ar vārdu sakot, uz cita aizmaksas, jo no parādu prasītāja — sirdsapziņas — viņiem nevajaga būties, — tās tie nepazīst. No šādiem cilvēkiem tad būs izcēlusies arī tā neticības valoda par mani, kuŗa pie tevis sacēla tik lielas bailes.“

„Otrie, kuŗi skaisti zied un nes bagātus augļus, ir tie, kuŗi apliecina savu ticību ar darbiem un tikumiem. Jauki stāv tādiem kokiem viņu ziedi un tādiem cilvēkiem viņu

ticība, kaut gan tikpat vienu, kā otru ir ļoti maz. Tādi cilvēki nelīdīs nekad otra sirdī neticības meklēt un tad gandrīz ar prieku izpaust, it kā pirmajie to dara, — viņiem pietiek darba pārpārim, būt nomodā par savām sirdīm. Tomēr ikkatru vājumu, ko viņi pie sava tuvāka redz, rauga ar mīlestību un līdzcietību dziedēt. Tevi, māt, es varētu skaitīt pie šiem cilvēkiem un salīdzināt ar ābeli, kuŗai rudenī ir tikpat pilni zari ābolu kā pavasarī ziedu.“

To dzirdēdama, Ilze iztrūkās un, rokas salikusi, iesaucās: „Vai, vai, dēls! ja nebūs vien tie āboli tārpū izēsti!“

Kaspars, kuŗa sejs nepazaudēja no sava aukstuma un vienaldzības it nenieka, cieta brītiņu klusu un tad runāja ar pirmējo mierību tālāk.

„Trešie, kuŗu ziedi ir neievērojami vai arī pavisam nenomanāmi, ir tie, kuŗi ar ticību nelepojas, bet darbus dara; tie ir tie nicinātie zamaritiesi, kuŗi paceļ dažu nelaimīgu no asinīm, kam pirmajie ar skaisto ticību ziedu lepnumu iet gaŗām. Tie nebaidās soda, bet baidās netaisnības un necilvēcības, nelūkodami, vai viņu priekšā guļ kristīts cilvēks, vai pagāns, bet lūkodami tik uz to, kuŗš par visiem nelaimīgāks un kuŗam vispirms palīdzības vajaga, turklāt nemaz necīzdamies, lai viņu darbi nāktu zināmi. Nekad viņi nelielās, bet tik strādā, un ja arī viņu darbi nav nekādi lielie, tad tomēr viņi netiesā citu, jo viņi zin, cik grūti ir piepildīt Kristus bauslību, kur pat ienaidnieks jāmīlē, tādēļ tad citu tiesātājus atrod tik starp pirmajiem, kuŗi itin gudri izvēlējuši sev to pusi, kur nav nekas jādara, un tādi allaž strādniekus nicina. — Pie šiem trešiem, kas augļus nes no nekrāšņiem unniecīgiem ziediem, cīšos es piederēt, — nevis kā liels tuvāku mīlētājs un labdarītājs, bet bīdamies, lai mani ziedi nebūtu par maniemniecīgiem augļšiem lielāki, turpretī — ja iespējams — mazāki.“

„Pēdīgi ceturtie, kuŗi nedz zied, nedz nes augļus, ir tie, kuŗiem nav nedz ticības, nedz darbu, un kuŗiem nav nekas svēts, un nekas grēcīgs. Šie ir gan tie visu tukšākie, bet tomēr ne visu bīstamākie cilvēki, jo ļaunumā viņi netiek pirmajiem līdz. Tādi nemēdz ļaunuma meklēt nedz pie sevis, nedz pie citiem, kamēr pirmējie dēvē savu ļaunumu par labumu un cenšas atrast pie citiem gandrīz tik ļaunumu vien. Beidzot pie šiem pēdējiem ir vēl tas labums, ka viņi nav apslēpti, kādēļ arī nav grūt no viņu ļaunuma izsargāties.“

Še atkal Kaspars cieta brītiņu klusu un tad runāja vēl.

„Es domāju, ka caur šo izskaidrojumu tev tie citi jautājumi, kādēļ es eju maz uz Dieva namu un saiešanām un esmu tik kluss, — atbildēsies gandrīz jau paši vien, tomēr gribu viņus arī atbildēt.“

„Uz Dieva namu es nespēju bieži iet tādēļ, ka tur lielākā daļa ļaužu dzied gan: „Nu būšu tēvam patīkams“ un t. t., bet citām dienām gūst savu labumu pat no cita nelaimes, un tādēļ tur ir redzami visvairāk Dieva vārdu veltīgi valkātāji, jo patiesīgie Dieva lūdzēji atrodas retāk, nekā rudzu salmi ar divi vārpām. Tādos cilvēkos skatīdamies mantoju vairāk apgrēcības nekā svētības. Par saiešanām man jāsaka, ka viņas gan var mīlēt jel jauku atmiņu dēļ tas, kas ir gājis tanīs no mazatnes, jeb — saiešanās var mirt gan tas, kas viņās tikpat kā dzimis un atmin tos laikus, kad viņas bija augļu nešanas spēkā, bet nekad svešs un vismaz vairs tagad, kur tās stāv pa lielākai daļai jau kā novecojuši, palaisti un apsūnojuši dārza koki, kaut gan viņu tagadējie augļi, pie labas apkopšanas, varētu būt daudz veselīgāki nekā senāk; bet šimbrīžam viņas saceļ tik līdzcietības un žēluma jūtas.“

„Nav vis, dēls, tiesa, ka saiešanu nevar pieaudzis cilvēks iemīlēt,“ Ilze sacīja, kad bija noklausījies ar visu iespējamo vērību. „Man ir viņas kļuvušas par visa prieka, spēka un miera avotiem, kaut gan agrāk savā jaunībā un dzimtenē nebiju nemaz viņās gājusi.“

„Jā, var gan būt,“ Kaspars pēc brītiņa atbildēja; „kas spēj ņemt visu par labu, tas atradīs tur un visur diezgan svētības, bet kas meklē graudu vien, tas tur laika nekavēs. — Es varu Dievam kalpot vislabāk vientulībā, kur manis nekas netraucē. Pēdīgi vēl jāpiemin, ka maz runāt un ar citiem nebiedroties, — ir vienkārt jau mana daba un otrkārt: es atrodu ļoti maz tādu cilvēku, ar kuriem derētu biedroties un ar kuriem varētu kaut ko runāt. Un tad vēl: klusuciešanas es neesmu nekad nožēlojis, bet runāšanu gan.“

Kad kāds brītiņš bija pagājis, un Ilze pārliecinājusies, ka Kaspars ir savu runu beidzis, tad viņa iesāka laipnā un lēnā balsī: „Tie ceļi, par kuriem tu, dēls, runā, ir man nepazīstami, tādēļ es arī nevaru teikt, vai viņi ved uz taisnību, vai nē, jo es zinu tik to krusta ceļu, kurš ir iezīmēts ar Kristus asinīm; šis ceļš iet no necienības un cilvēcīgas vājības caur žēlastību uz godību un beidzas mūžībā. No šā ceļa nevar cilvēks maldīties, ja vien viņš pats to tiši negrib; bet pielūko, pielūko ar bijāšanu, vai tavs ceļš arī ir tāds un vai tev netrūkst drošības, ka viņš izvedīs tevi labā galā? Vai esi savu sirdi izmanījis un pārliecinājis, ka neuzņem šās svešās tekas vieglprātīgi, domādams iziet, varbūt, taisnāk uz gala nolūku pats ar savu zināšanu un savu gudrību vien? Vai tu nebūsi nošķīries no citiem tik garīgā augstprātībā, negribēdams staigāt kopā ar visiem pa pestīšanas ceļu? Kādēļ tu neatrodi svētības tur, kur smeļ visa pasaule? Vai tu arī negribi sacīt tik vien ar citiem vārdiem: „Es pateicu tev, Dievs, ka neesmu tāds kā šie?“ Gan es zinu, ka dzīvē tu dari visu ar apdomu, bet vai to spēsi arī šai svarīgā dvēseles darbā? Vai tavs nams neatradīsies pēdīgi uz smiltīm?“ — Kaspars neatbildēja uz šiem jautājumiem ne vārda, it kā kad nebūtu nekā dzirdējis. Ilzei laikam sametās drusku žēl, ka bija viņam tik sīvi uzgājusi, jo to viņa zināja, ka Kaspars neatbild tik uz tiem jautājumiem, kurus viņš tur vai nu par pārestīgiem, vai par pārgudriem, vai arī par visai mullķīgiem, tādēļ sacīja vēl, it kā pirmajos vārdus nogludinādama: „Tomēr, dēls, par aplamu es tavu ceļu nevaru dēvēt, kaut gan pati pa tādu staigāt nedz spētu, nedz gribētu un kaut gan redzētu daudz mīļāk un drošāk, ka tu staigātu to pašu Golgatas teku.“

Pagāja atkal kāds kluss brīdis, un Ilze uzsāka no jauna: „Bet nu vēl vaicāšu tev vienu pēdējo lietu. Viņa gan zīmējas uz tavu tagadējo dzīvi, bet pieder tomēr pie tavas labklājības, manas pēdējo dienu mierības un stāv, varbūt, saitē arī ar tavu mūžīgu dzīvību.“

„Pēc manas nāves būs gan jāsāk domāt par to, kā varēsi māju kopt un valdīt, jo ar liekiem cilvēkiem vien neviens nav iedzīvojies, īsti kad saimnieces trūkst, un tiesa ir, ko veci ļaudis saka: „Kā klēts bez atslēgas, tā māja bez saimnieces.“ Tu nomanīsi gan, ka es, ar vārdu sakot, vēlētos zināt, vai tu esi domājis uz to, sev izraudzīties dzīves biedreni, kuŗa arī paliktu manā vietā par tavas dzīves kopēju? varbūt es varētu tai vietā no savas puses, ja tu to vēlētos, izsacīt kādu padomiņu, ko esmu iekrājusi savā mūža ceļā.“

Kaspars brītiņu apdomājās un tad runāja tāpat auksti un mierīgi kā pirmāk.

„Šai lietā gan es nevaru tev nekā skaidri atbildēt, bet sacīšu tomēr, cik zināšu, un gluži īsos vārdos.“

„Nevis aiz gādāšanas par saimniecību, nedz arī aiz citām kādām rūpēm, bet aiz neniēka un gluži netīši esmu, kā varu sacīt, Oļiņu Lienu iemīlējis; tomēr neesmu viņai par to vēl ne vārda bildis, tik vien nomanu, ka viņa uz mani arī gan ļauna prāta netur. Tas ir viss, ko tev varu sacīt un par to, kas vēlāk nāks, ir man jājautā tāpat kā tev.“ To izsacījis, viņš cieta atkal klusu.

Ilzes vaigs pie šiem vārdiem it kā apskaidrojās, un asas acis būtu nomanījušas tai pat sārtnumu. Viņa, rokas salikusi, iesaucās: „Ak Dievs! kaut tu liktu tam tā notikt, tad būtu piepildījies gandrīz viss, ko esmu sava bērna labā lūgusi. Šās domas tikpat es kā

arī Anuža, esam nēsājušas jau ilgi savās sirdīs, bet slēpušas tādēļ, ka Anužai nav vairs gandrīz nekādas tiesas runāt par Lienas nākošo dzīves ceļu līdz un priekš viņas ko vēlēties, jo Oļiņi uzskata Lienu tikpat kā savu meitu. Man bija jācieš klusu tādēļ, ka mēs, tavi vecāki, nevaram atstāt tev nekādas mantas un esam zemi ļautiņi, kuŗu Oļiņa māte negribēs pieņemt par saviem radiem, jeb izdot pie viņiem audzēkni. Un es baidos arvienu, dēls, ka Oļiņu mātes prāts būs šinī lietā tev nepārkāpjama sēta.“

„Var gan būt,“ Kaspars sacīja, mierīgi no krēsla uzceldamies; „tomēr tas viss stāv nākošā laika ziņā, un apmierinājuma es tev šinī lietā nevaru dot nekāda, jo pats arī tikpat vien zinu kā tu. Tagad iešu linu kult, un ja tev manis vajaga, tad lai Anuža pasauc.“

„Pagaidi, dēls, man vēl tev kas jāpiemin,“ tā vēl Ilze iesaucās, saņemdamā Kaspara roku. „Tu nu redzi, ka tavs tēvs paliek tev kopjams, vecs, nevarīgs, un, jāsaka, arī plānprātīgs. Pat savās jaunās dienas un spēka gados viņš brīžam dažā darbā pārsteidzās un izdarīja aplam, tādēļ es svarīgākas dzīves izdarīšanās nekad nevarēju viņam vien uzticēties, bet zināju visu līdz, kamēr tu vēl nebiji darītājs. Tagad man, zināms, vairs to rūpju nebija, bet tik es gribēju pieminēt to, ka tev tomēr vēl arvienu jārauga uz to, lai nekāda darīšana nenāk viņa rokās vien, īsti kur nauda ir jācilā, jo ar to viņš neprot nekad cietīgi un derīgi dzīvot, lai gan viņš nav nebūt plītnieks un citāds izšķērdētājs, bet tik, ar vārdu sakot, vieglprātīgs, un gādā drīzāk niekus nekā vajadzīgas lietas. Tad tev nu, dēls, būs uz to jārauga, lai vari viņu no tādiem darbiem izsargāt, kuŗi, kā redzi, uz vecumu ir pie viņa gandrīz pieņēmušies. Zinu gan, ka tu aplams dusmotājs neesi, bet brīžam var arī tev sirds saskriet, un tu pret tēvu noziegties, tādēļ nes un paciet viņu ar lēnību, mīlestību un uzmanību. It īpaši liec to vērā tajos gaidāmos pārbaudīšanas laikos, par kuŗiem īsti man sirds baiļojas tevis dēļ, jo paredzu un nomanu skaidri, ka grūt var tev viņos klāties. Bet cīties tomēr pastāvēt uzticīgi un pa godam, lai viņā pasaulē nav jānes uz sirds, varbūt, grēcīgi iemantots un nīcīgs pasaules labums.“

„Tēva vieglprātību jau esmu ņēmis arī vērā, tādēļ gan raudzīšu, lai nenāk nopietnas lietas viņa darīšanā. Otrkārt, par viņa kopšanu miesīgās un garīgās vecuma vājībās varu tevi apmierināt ar to, ka šis darbs būs arvien mans nepiemirstamais pienākums, cik vien to spēšu. Bet tik tālu, māt, mums nav vajadzīgs vēl nemaz runāt, jo es nedomāju nebūt, ka tu jau mirsi, bet ceru, ka Dievs liks tev vēl ilgi dzīvot. Tāpat arī par gaidāmiem mērnieku laikiem nebēdājies nenieka; es pie viņiem nepiedauzīšos un apgrēcībā neviena nevedīšu; bet ja kāds noziegsies pie manim, tad par to neļauņos.“ To sacīdams, viņš izgāja ārā un nedzirdēja vairs šos Ilzes vārdus, ar kuŗiem tā viņu pavadīja: „Labi gan, dēls, ka tu cerē, bet man žēl, ka šās tavas cerības vis nepiepildīsies.“

Pēc tam viņa neatlaidās vis gultā, bet palika tāpat pussēdus, domās nogrimdama, līdz ienāca Anuža, kuŗa bija nu rīta soli apkopusi un varēja palikt istabā līdz tam laikam, kad jāiet pusdienas gādāt.

„Nu, māsiņ, vai varēsi jau drīz celties?“ viņa, rokas dvielī slaucīdama, jautāja.

„Jā, celšos gan, mīļā,“ Ilze atbildēja, it kā mēģinādama drusku smaidīt, „bet tik tad, kad būšu palikusi līdz pusnaktij nomodā un pēc tam īsu brīdi atdusējusies.“

„Pusnakts gan ir savā laikā jāgaida ikkatram, bet nevajaga vien viņas gaidīt visai agri, it kā tu,“ Anuža runāja, gribēdama dot Ilzei vēl cerību uz dzīvošanu, un tad nosēdās uz tā paša krēslīņa pie viņas gultas, kur sēdēja nupat Kaspars.

„Tava pusnakts gan, manu mīļo, var būt vēl tālu, ko lai arī Dievs dod, bet mana ir jau visai tuvu, tāpēc es cīšos palikt vēl to brītiņu līdz viņai nomodā,“ Ilze atteica, bet gandrīz tādā priecīgā balsī kā cietumnieks, kuŗš zina savu atlaišanas dienu tuvojamies.

„Šādas domas, māsiņ, kuŗām tu vienādi atļaujies, kavē tavu izveseļošanas, un īsti tagad redzu atkal tavu vaigu smagu. Vai nebūs Kaspars uzlicis tev kādu rūpju?“

„Jā, izrunājos gan nupat ar Kasparu arī,“ Ilze iesāka atkal tāpat domīgi. „Nevaru gan sacīt, ka nebūtu par viņu un priekš viņa ko domāt, bet šai acumirkļi mans prāts kavējas pie manām vismīļākām dienām, kas bija še zemes virsū: — pie mūsu tālās, senās un jaukās jaunības un kā viņu atstāju, cerēdama panākt daudz lielākus jaukumus, bet napanācu vairs neviena, kuŗam nebūtu piemaisīts rūpju un bēdu rūgtums klāt. Man stāv prātā vienādi tie vasaras svētki, kur bijām pie mana tēva brāļa jūrmalā ciemoties, un tad tas, kur iebraucām maniem brālēniem jūrā līdz tīklu apraudzīt. Tu atminēsi, ka tad sacēlās vējš, kuŗš mums padarīja lielas izbailes. Tad es sajutu, cik mīļa, jauka un droša dzīve ir uz zemes, kad to salīdzina ar jūru, tā ka, malā tikusi, apņēmos vairs nekad tanī nebraukt, ko arī esmu piepildījusi. Bet drīz pēc tam atstāju mierīgo, jauko, bezrūpīgo saules krastu — jaunību un dzimteni — un laidos ar lielām cerībām dzīves jūrā iekšā, no kuŗas vairs atpakaļ pie krasta nevarēju tikt, kaut gan to vēlēties vēlējos. Gan esmu sasniegusi dažu saliņu, bet tās neviena nav spējušas man atlīdzināt tā, ko pametu, un tās pašas bija arī arvienu drīz jāatstāj. Gan bangas daudzkārt gribēja mani ar visu laiviņu nogremdēt, bet viņas stūre — ticība — valdīja to ar brīnišķīgu spēku bangām pretī, un pie debesīm spožā zvaigzne — cerība — rādīja man ceļu jūrai cauri uz drošo ostu, kuŗu jau nu skaidri redzu, un kurp mierīgs vējiņš manu laiviņu nes. Nu vairs nevaru maldīties, jo atspīd jau manās acīs skaidri tā jaunā pilsēta ar saviem pērļu vārtiem. Pret to godību, ko tur skatu, ir tagad viss tas, ko otrā krastā atstāju, tik kā jauki sapņi un spoži burbulīši, ko gan visu vēl ar mīlestību pieminu kā pieaugušais bērnu paijiņas, bet nevēlos viņu vairs atpakaļ. Tik vien man ir vēl rūpes tāpat par dažu, kuŗš ir laidies līdz ar mani jūrā un atrodas tagad vēl aiz manis viļņos, kā arī par citu, kuŗš nupat ir, vai arī vēl taisās no viņa krasta nobraukt un bangām cauri cīnīties. Tu sapratīsi gan, mīļā, ka es še domāju uz savējiem, pie kuŗiem arī tu piederi. Nupat izrunājos ar Kasparu par dažām lietām. Viņš izsacīja man, mīļā, arī, ka tavu Lienu domānot.“

Pie Lienas vārda Anuŗa drusku satrūkās, tomēr cieta klusu. Ilze runāja tālāk: „Bet Dievs vien to zin, kas tur būs, jo Oļiņi viņa neieredz un gaida bagātu un augstu precinieku. Nekas manis vairs pie pasaules nesaista, un tikpat viņai kā viņas jaukumiem es dotu ar prieku „labu nakti“; bet abu to bērnu dēļ vien es nestu gan vēl ar prieku visas pasaules nastas, līdz redzētu viņu likteni pašķīramies; nekā es pasaulē no Dieva vairs nelūdzu, un man pasaule nespēj vairs nekā dot, bet viņiem gan — dzīves laimības iekš savienošanās, — tad būtu piepildījušās mūsu abēju siržu vēlēšanās. — Bet Dievs to zin, Dievs to zin! Man sirds baiļojas par visu. Man tā vien izskatās, ka viņi paliek jūrā tālu viens no otra bez irkļa un burām. Tad vēl redzu tālumā ceļamies lielus baltus viļņus, kuŗi var viņus ar visām laiviņām aprīt. Tie viļņi ir gaidāmie mērnieku laiki, un tādos laikos izbirst mazajie taisnībai cauri, it kā sīkie gaudi vēteklim. Vienīgi, kas mani vēl šai lietā apmierina, ir tas, ka es varu atstāt tevi savā vietā, zinādama, ka par citu visu gādāsi, cik spēsi.“

Anuŗa nopūtās un gribēja ko runāt, bet pašu laiku iebruka pa durvīm Tenis, no asiņu laišanas pārvests. Savus rīkus, kā: asiņu kausiņu, lupatu vīstolu, kam apkārt bija aptīta tā zaļā lente, ar kuŗu aizsēja locekli kalnpus tās vietas, kur asinis laiŗ, viņš nolika lepnāk nekā Paganinijs savu vijoli pēc kāda slavena koncerta. Viņš uzstāja Ilzei, ka tai arī vajagot pie tā paŗa iesākuma izlaist asiņu, — būŗot vesela kā biete; bet viņa atbildēja tik: „Liec nu, vīrs, man mieru ar savu asiņu laiŗanu; es tapŗu vesela arī bez viņas.“

To sacīdama, Ilze domāja uz savu mūžīgo izveseļošanas, kur visi zemes vājumi atstājas, un šo viņas paredzējumu apstiprināja ikkatra diena vairāk par patiesu, jo drīz pieņēmas vājums tik tālu, ka vajadzēja jau naktīs palikt pie viņas gultas nomodā.

Dažas naktis bija pagājušas, kamēr uguns Gaitiņu dzīvoklī vairs nedzisa, caur ko Kaspars ar Anužu — gandrīz tie vienīgie nomodā palicēji — bija jau gluži paguruši, tādēļ Anuža nogāja kādu dienu pie Oļiņiem lūgt, lai laiž Lienu nākošu nakti pie vājnieces kādu laiku nomodā palikt. Oļiņiete tūliņ atļāva iet, sacīdama, ka tādas vietas nevarot liegties, jo paši Dieva vārdi sakot: ko šeitā darot kādam, kaut vai vismazākam, tas esot tikpat kā viņam pašam darīts. Kādas dienas priekš tam bija viņa pati arī Ilzi apraudzījusi un atnesusi krūzīti medus — jo Oļiņš bija bišu kopējs — un kādus ābolus. Kad taisījās iet, tad sacīja Oļiņam, ka vājnieks esot turams gandrīz tikpat kā par nabagu, un ko nabagam dodot, to aizdodot tam Kungam. Ja neiesot, tad pastarā dienā viņš varēšot pārmest, sacīdams: „Es biju vājš, un jūs neesat mani apraudzījuši, es biju izsalcis, un jūs neesat mani ēdinājuši.“

Pieminētā dienā ap pulksten astoņiem vakarā iegāja Liens pie Gaitiņiem. Viņa bija skaista, slaika meita ar tumšbrūniem matiem un acīm, pašos jaukākos dzīvības gados jeb viskrāšņākā ziedonī. Laiņība, līdzietība un jauks dzīvības prieks ziedēja kupli viņas vaigā. Smaidi uz viņas lūpām bija tik skaisti, kā rīta blāzma pie debesīm, un nereti zibēja viņiem cauri asa, bet tik vien nevainīgi jocīga viltība it kā patlaban lēcošas saules stari. Caur savu brīvo, drošo un jautro izturēšanos viņa nebija nekur sveša, bet tika uzlūkota visur kā par mājas bērnu. Kur vien Liens parādījās, tur skumjas bēga kā nakts no dienas; viņas acis apskaidroja aptumšotus vaigus, viņas sirds sasildīja izdzisušas krūtis, un viņas valoda modināja atbalsis arī pašā tuksnesī. Tāpat Gaitiņiem arī tagad izlikās, it kā viņa ienākdama, jauku labvakaru dodama un pajokodama, būtu ienesusi tiem šai vakarā uguni viņu istabā, kaut gan tiem uguns dega jau labu brīdi. Lienes apģērbs bija tagad, priekš ziemas laika, saucams gandrīz par vieglu: — pār pussvārciņiem krustiski ap pleciem vilnains lakats un ap galvu nātns dzeltains lakatiņš, bet šis apģērbs vēl it kā piepalīdzēja viņas auguma slaikumam un cēlumam pilnam izrādīt.

Gaitiņu dzīvoklī bija divi istabas, un iekšējā gulēja vājniece. Liens, priekšistabā daudz nekavējusies, gāja dziļāk un atrada tur arī Anužu un Kasparu.

„Labvakar, otrējo māt,“ viņa ieiedama jaukā balsī sveicināja. „Es nāku raudzīt, vai būsī jau izvaidējusies?“

Ilze, kuŗa bija patlaban nomodā un drusku it kā spirtāka, pagriezās uz ienācēju, kuŗu jau viņa pazina no balss vien. Kaut gan Ilzes vājums bija gājis ļoti vairumā, un pat tik tālu, ka daudz tālāk vairs nevar iet, tad tomēr prāta skaidrums viņai nebija vēl zudis; viņas vaigs šai brīdī apskaidrojās, un lūpas taisījās pat vai smaidīt, kad atbildēja Lienai šos vārdus: „Būšu gan, meitiņ, laikam drīz vien izvaidējusies. Labi gan, ka mani arī iedomāji un atnāci; vienādi es tevi gaidīju — gribējās vēl redzēt; piesēdies nu, bērniņ, pie manis, parunājies. Kaspar, padod, dēls, krēsliņu.“

„Tepat jau vien ir,“ Liens sacīja; tad veikli apgriezās, paņēma krēslu un apsēdās pie Ilzes gultas, bet Kaspars, kuŗš sēdēja pret kājgalu, palika kā bijis.

Anuža drīz pēc tam izgāja, teikdama, ka došoties pie miera, un pasacīja Lienai, lai, projām iedama, viņu pamodinot, ja vien tik agrāk nevajagot modināt. — Ilze gan bija aicinājusi Lienu sarunāties, tomēr nespēja pati nekādas sarunas turēt, kaut gan izskatījās, ka gribētu. Liens, to redzēdama, arī viņas nebūt uz to nevedināja, bet raudzīja vēl atturēt caur to, ka paņēma dziesmu grāmatu un sāka lasīt nāves un miršanas dziesmas, no kuŗām Ilze dažas it kā pusnomodā skaitīja ar vāju balsi līdz. Pēc kāda brīža viņa iemiga, un Liens, to nomanīdama, nometa arī pamaz no lasīšanas mieru. Rokas tai ar aizvērto grāmatu, kuŗas viņa nenolika vis nost, noslīdēja klēpī, un

savāds klusums pārņēma mazo istabiņu un visu māju, jo otrā pusē citi mājnieki arī jau gulēja klusā mierā.

Grūt ir panest troksni vai citu runāšanu, kad pašam nav ko runāt, vai kad pats negrib runāt; bet grūt ir arī panest klusumu tad, kad īsti ir un grib ko runāt, bet neuzdrošinājas; lepnums, spītība, vai cits kāds kavēklis spiež aizlaist tādu brīdi gažām. Šādi brīži ir ļoti līdzīgi saspriedinātam ūdens krājumam, no kuŗa netiek ne pilīte dambim cauri. Bet ja šāds ūdens krājums ir tik smags, ka viņš spēj dambi iznest, tad tas gāžas viss ar varu lejup, pārplūdina pļavas un rauj sevīm līdz, ko tik aizņem. Tā arī jūsmas un visa sen glabātā, slēptā un valdītā sirds pilnība plūst un burbuļo vārdu straujumā, kad tā siena ir sagāzta, kuŗa neļāva sirdij atvērties. Tad cilvēks stāv patlaban pašā dzīves jaukuma virsotnē, jo cits viss, kas nāk pēc tam un ko arī dēvē par laimi, ir tik tas, ko viņš piedzīvo, iedams pa otru pusi kalnam lejup. It kā dienas saraušanās, tā arī tādas laimības lēna, bet vienmērīga zušana nav pirmā galā nomanāma; bet kad diena ir sarāvusies tādā īsumā, ka viņas īsumā, ar agrāko dienas gaŗumu salīdzinot, atliekas laba starpība, tad tas liek ticēt, ka ir ikkatra diena cik necik no sava gaŗuma zaudējusi.

Īsti tā notikās tai vakarā pie Kaspara un Lienas. Viņu sirdis bija, tā sakot, no pašas bērnības kā audzin saaugušas. To viņi arī paši ļoti sajuta un nomanīja, kaut gan nebija nedz viens, nedz otrs par to jebkad ko minējuši. Tagad bija nemanot viņu klusums lūzis, starpība, kuŗa tās patiesi tuvu stāvošas sirdis tomēr šķīra, izzudusi, — tās bija nu, it kā līdz šim viens otram pretī stāvoši ūdens krājumi, piepeši sadevušās kopā un tapušas par vienu. Viņi nu sēdēja roku rokā, pilnā laimībā, kaut gan klusu, bet jautri tērzēdami un gan smiedamies par to, ka līdz šim neuzdrošinājušies viens otram tuvoties, gan priecādamies par to, ka tā muļķīgā neuzdrošināšanās ir pēdīgi un pavisam pārvarēta un aiztriekta, tā ka tā vairs turpmāk nespēs turēt tiem sirdis cietumā.

Īsti Liena bija no šās sen gaidītas, bet nejauši panāktas laimības visai pārņemta: viņai likās, ka visa pasaule ir tērpta rožu ziedu krāsā — tīras debesis un visi cilvēki eņģeļi, kuŗiem, ja ar vārdiem nespētu, tad ar smaidiem un asarām rādītu savu laimību un ne mūžam no pasaules nešķirtos, jo tik mīla un dārga bija viņai tagad dzīvība.

Kaut gan viņu sarunāšanās bija itin klusa, tā ka tā nebūt nevarēja vājnieces traucēt, tad tomēr viņi paši mīlinādamies bija gan pirmā brīdī piemirsuši, kādā vietā sēd, jo vājiece dusēja viegli un saldi, gandrīz it kā pasmaidīdama. Taī pašā brīdī viņa pakustējās, atvēra lēni acis un bija nomodā; bet laimīgie arī drīz izšķīrās pienācīgā atstatumā, tā ka Ilze gan nemaz nevarēja pamanīt, ka tie bijuši viens otram tuvāk. Viņas vaigs, kuŗam nedz vecums, nedz vājums nebija spējis laupīt īstā jaukuma un laipnuma, parādījās tagad tīri savādā jaunības skaistumā apskaidrots. Pēc kādiem acumirkļiem viņa sāka skaitīt savā lēnā un mīlīgā balsī:

„Pasaule nepatīkas
Man izvārdzinātam;
Ko šās nieku lietiņas
Atnes manam prātam?
Asariņas nosūtu,
Jēzus, es uz augšu;
Viņu sauli lūkoju,
Kurp es mirdams braukšu.“

„Sakat jūs, ko kārojat
Šās pasaules nieku,
Vai jūs šeitān atrodat
Sirdīm īstu prieku?
Vai jūs esat uzgāj'ši
Jel kur mantu tādu,
Kas der lieti mūžīgi?
Stāstat man jel kādu!“

„Ak bērni, bērni!“ viņa runāja lēnām tālāk, kad no skaitīšanas bija drusku atpūtusies, „kādu jaukumu es redzēju sapnī! Ak, kaut jūs arī būtu to skatījuši! Es biju pie atvērtiem debesu vārtiem, kur iekšā stāvēja pats nāves uzvarētājs ar spīdošām vātīm, apžēlotu grēcinieku vidū. Viņš tos visus svētīja, savas caururbtās rokas pār tiem paceldams un nosaukdams tos par savu moku algu. Ak, cik mīļš, laipns, skaists un godības pilns bija šis dvēseļu brūtgāns! Tanī pašā brīdī dzirdēju, ka

„Neskaitāmas jaukas balsis
Paceļ viņa svētās vātis.“

Apžēlotie krita uz vaigu un sauca: „Gods, slava un teikšana tam asiņu jēram mūžīgi mūžam, aleluja!“ Tad atspīdēja debesis vēl skaistākā sārtā jaukumā, nāca eņģeļu pulks ar palmu zariem un baltām drēbēm, tērpa apžēlotos tanīs, deva palmu zarus rokās un aizvadīja skūpstīdami un gavilēdami uz kāzu godību. Arī es iedrošinājos ar saviem grēkiem, lai arī cik sarkani viņi nebūtu, vilkties pie tā lielā apžēlotāja kājām tai stiprā ticībā, ka manis vien viņš atpakaļ nestums. Un patiesi, viņa mīlestības pilnās acis jau uz mani lūkojās, un viņa caururbtās, dārgās rokas sniedzās jau man pretī, kad uzmodos un atrados, ka

„Iznīcībā vēl vaidēdams,
Gaidu iekš ticības,
Līdz būšu, Dievu redzēdams,
Iekš neiznīcības.“

Ak bērni, mīļie bērni! nemīlējiet to pasauli, nedz to, kas ir pasaulē, jo pasaules priekiem ir žēlabas un asaras dibenā, un platais ceļš, kuŗš iesākumā ir jauks un vilinājošs, nobeidzas briesmīgā pazušanā, no kuŗas vairs atpakaļ nevar tikt, tādēļ ka tas nostaigātais ceļš ar visiem jaukumiem tūliņ izzūd un tai vietā ir tik vien briesmīgs un tumšs bezdibenis, no kuŗa atskan nejauki, ellīšķīgi apsmieki. Bet kāpiet pa šauro ceļu Golgatā augšā, līdz aizsniedzat to asiņaino pestīšanas krustu, kuŗu tad turiet apkamptu līdz pēdējai nopūtai. Tur nespēs ienaidnieks ar savām spīdošām pasaules blēnām vest jūsu dvēseļu samaitāšanā. Ak bērni, bērni! mana pusnakts būs gan laikam drīz klāt, kaut tik vien brūtgāns atrastu ticības lukturī elju un pašu nomodā; bet jūsu eljes lukturi ir vēl tikko iedegušies, tomēr neesat droši, ka tie nevar drīz izdzist; jūsu pusnakts ir gan varbūt vēl tālu, bet kas zin, vai viņa nav arī tuvu, tādēļ esiet modrīgi, lai brūtgāns neatrod jūs guļam.“ Še Ilze, no runāšanas nogurusi, cieta brītiņu klusu un tad, atkal lēni iemigdama, skaitīja paklusu šo pantiņu:

„Saulīte, ko kavējies?
Nolaidies uz malu.
Jaukās stundas, steidzaties,
Atvedat man galu!
Pavīkšat man celiņu,
Lai es drīz nobraucu;
Lai ar svētu līksmību
Aleluja! saucu.“

Šis notikums bija abus laimīgos visai satriecis un iztraucējis, īsti pie Lienas to varēja stipri nomanīt. Viņas vaigos mainījās bieži vien sārtums ar bālumu; galva viņai reiba, sirds pukstēja, un prāts baiļojās, it kā pēc kāda padarīta nozieguma. Viņa pārvērtījās it kā sakarsēts sarkans tērauds pie rūdīšanas. Liena nebija nekad jutusi karstuma un aukstuma savā sirdī tik stipri un piepeši sastopamies, tādēļ arī nevarēja nedz saprast, nedz izsacīt, kā viņai īsti bija ap sirdi. Patlaban tā bija sajutusi mīlestības pilnīgāko jaukumu, viņas dvēsele reiba laimībā, drīkstēdama vienoties ar to dvēseli, kuŗu tik ļoti mīlēja un no kuŗas tapa tikpat ļoti mīlēta, bet tad dzirdēja atkal tik jauki un debešķīgi runājam par citu mīlestību un par citu laimību, par kuŗu viņa bija gan ko dzirdējusi, bet nekā nesajutusi. Tomēr tagad viņai izlikās šī mīlestība svēta un cienīga, tā ka viņas mīlestība bija priekš tās tik vien grēcīgs pasaules sapnis, un viņa pati pret to skaisto debesu brūti kā niecīga kalpone. Liena turēja sevi gandrīz šai lietā par grēcinieci un savu mīlestību par noziegumu, un par tiem viltīgiem platā ceļa spīdumiem, par kuŗiem Ilze tik biedinoši runāja. Pirmās reibinoši saldās jūsmas bija izdzisušas piepeši it kā svecīte vējā. Arī pie Kaspara varēja nomanīt pārvērtīšanos kā pie Lienas, tādēļ viņu starpā neatjaunojās vairs nekas no mīlestības, bet viņi izšķīrās auksti un nopietni, kad Liena pēdīgi gāja projām, uzmodinājusi papriekšu Anužu.

Rītā Ilze bija jautrāka un spirtāka nekā citām dienām savas vājības laikā. Viņa izskatījās it kā tāda, kas taisās rūpīgi uz kādu mīļu ceļu, rūpēdamās ne tikvien par to, kas pašai līdz vajadzīgs, bet arī par to, lai paliktu mājā viss apgādāts. Viņa sasukāja un sapīna pati matus, nomazgāja muti, uz ko Anuža piensēja ūdeni; tad runāja atkal ilgi ar šo savu mīlo jaunības draudzeni, no pirmiem laikiem iesākot līdz šim. Runāja par tiem laikiem, kur abas tika iesvētītas un pavadīja bez rūpēm jauko dzīves pavasari; acis un sirdis viņām pārplūda, pieminot, ka tas ziedu laiks ar savām skaidrām debesīm bija notecējis, iekām paspēja viņu baudīt, un ka pēc tam nāca arvienu mākoņaināks un aukaināks laiks, kuŗš reti vien paļāva rudens saulītei mīlīgi paspīdēt; priecājās arī, ka dienas grūtības bija pārciestas, un pienācis mīļais vakars ar savu mieru un dusu. Ilze stāstīja, ka pagājušā naktī bijusi sapnī debesīs, bet ka pēc tam redzējusi atkal nelabu sapni: Kasparam pilējušas asinis no matiem, bet nevarējuši nemaz redzēt, kuŗā vietā galva bijusi ievainota. Liena, satinusi melnā lakatā galvu, stāvējusi viņam līdzās. Anuža arī piekrita viņai, ka labs sapnis tas neesot, un abas nopūzdamās cieta klusu, līdz pēdīgi Ilze, rokas salikusi, sāka lūgt klusām Dievu par tiem abiem bērniem, un Anuža klausījās, arī rokas salikusi, dievbijīgi līdz.

Uz vakara pusi varēja nomanīt, ka Ilzes pēdējais brīdis nav vairs tālu, tādēļ nosūtīja šo ziņu arī uz otru māju pie Oļiņiem, kuŗi bija šorīt drusku kā iztraucēti caur Lienas izturēšanos, jo tā gan līksmojās un smējās, gan atkal nobālēja un raudāja, tā ka Oļiņiete patiesi sāka bēdāties, neizprazdama, kas viņai noticis, kas nē.

Šī ziņa Oļiņieti satrieca vēl it īpaši, un viņa gāja līdz ar savu audžu meitu un citiem mājas ļaudīm pie Gaitiņiem, kur arī atrada Ilzi patiesi tuvu pie pēdējā dzīves cīņiņa. Bet pat nāves mokas nespēja dzēst vājnieci no vaiga tā jaukā ticības un cerības pilnā

klusuma, kuŗā atspīd visas debesis. Ikkatram mājniekam viņa atstāja kādu dziesmu pantiņu par piemiņu. Lienai izvēlēja šo:

„Lai tavas piecas vātiņas
Ir man kā klinšu aliņas,
Kur es priekš elles vanaga
Kā balods bēgu bailībā.“

Un Kasparam:

„Tavs asins, tava taisnība
Ir, Kungs, mans gods un greznība,
Ar ko priekš Dieva stāvēšu,
Kad debesis es ieiešu.“

Šo darbu pabeigusi, vājniece drusku iemīga un kad atmodās, tad sāka stāstīt un rādīt jaukā, priecīgā valodā: „Lūk, lūk, kur jau mani vedēji nāk! būs drīz, drīz klāt! vai jūs viņu neredzat? palīdziet, palīdziet man sataisīties un apģērbties, lai neesmu viņiem par kaunu!“ Pie šiem vārdiem viņa glauda abām rokām galvu un sāka strādāt ar gultas apsegu, it kā ar apģērbu, un sauca: „Klāt jau, klāt jau! ejiet pretī — saņemiet!“

Drīz pēc šiem murgiem iesākās arī nāves grūtums, un uz pieres radās aukstie sviedri, kuŗus Anuŗa noslaucīja ar dvielī; bet savu žēlastības Kungu, kuŗam mirēja bija kalpojusi ar visu savu uzticību dzīvodama, paturēja arī nomirdama prātā ar neizsakāmu pateicību līdz pēdējai nopūtai, kā tas bija nomanāms vispēdīgi pie saliktām rokām, kuŗas raudzīja pacelt vēl ar visu beidzamo spēku, kad valodas bija pietrūcis. Oļiņiete uzņēma to dziesmu:

„Kā kāda brūte pušķojas,
Tā dvēselīte sataisās
Un pretī iet tam brūtgānam,
Tam mūŗam augsti teicamam,
Kas brīnišķi mūs mīlējis,
Ka sevi par mums nodevis.“

Visi citi, kas bija klāt, dziedāja dievbijīgi līdz; arī pati vājniece, kā varēja redzēt, saprata vēl šo dziesmu, kuŗa viņai bijusi ļoti mīļa, jo taisījās gandrīz it kā uz līdzdziedāšanu, bet vairs nespēja, — elpošana metās arvien lēnāka un smagāka. Pēdīgi izrādījās, ka atmaņa mirējam ir vēl atskaidrojusies, jo viņa raudzīja griezta acis uz to pusi, kur stāvēja Kaspars un Liena; kad bija viņus atradusi, tad nolūkojās viena un otra ar tādu skatīšanos, kuŗa izsacīja visu to, ko sirds gribēja sacīt, bet kā mute vairs nespēja. Tai spīdēja īpaši šis lūgums par visiem gaišāk:

„Ak palieciet jūs, jēriņi,
Pie sava laba gana!“

Pēdīgi viņas krūtis pavisam apstājās no elpošanas; tik pēc laba brīŗa tās vēl reiz garī atņēmās un tad bija un palika klusas un mierīgas. Anuŗa raudādama aizspieda savai uzvarējuŗai draudzenei acis. Tad no metās visi klusu ceļos un, daudz asarām birstot, noskaitīja svēto lūgšanu. Labu brīdi pēc tam atkal visi palika klusu, skatīdamies svētām jūtām aizgājuŗās sejā, kuŗš nebija nāvē nenieka pārvērties.

Kad nomirēja bija kā pienākas apkopta un miroņu apgērbā šķirstā ielikta, tad ienāca arī Oļiņš, kuŗš līdz šim nebija mājā. Viņš, labvakaru padevis un matus paglaudis, noskatījās kādu brītiņu aizgājušā un tad izsacīja priekš iznešanas šo dziesmas pantu, kuŗu visi kopā lēnām nodziedāja:

„Mēs šeitā esam viesi, —
Ne māju vietinā;
Tā pasaule patiesi
Mūs neapmierina.
Turp dzenamies, cik spējam,
Kur dzīvo mūsu tēvs;
Uz ceļa as'ras sējam, —
Tur dvēs'les izdusēs.“

VI

Slātaviešu runas vīri jeb valsts vietnieki sēdēja valsts nama priekšistabā, pīpēdami, runādami un gaidīdami, kad aicinās uz sēdi. Tagad viņiem bija daudz jauna ko dzirdēt un ko gaidīt, jo pats īstais mērnieks, Feldhauzens, bija atnācis un Slātavā kādā muižas mājā ietaisījies uz dzīvi. Tikpat Slātava, kā Čangaliena — abas valstis gaidīja, gandrīz elpu apturējušas, ko kuŗam īsti nesīs tie daudzzinātie un gaidītie „Mērnieku laiki“? Daži runas vīri bija jau mērnieku redzējuši vaigā un bijuši pat pie mantu atvešanas, uz ko lielkungs uzaicināja abēju valstu saimniekus labprātīgi braukt. Tie stāstīja, kāds mērnieks izskatoties: — slaiks pustumūža vīrs, ar gaŗām, melnām ūsām un matiem; — tad: kāds esot no dabas: — veikls un ātrs. Valodu turēja par visiem vairāk Prātnieks, stāstīdams, ka mērnieks viņu drīz saucis vārdā, devis cigāru, sniedzis roku, un kā viņš ar mērnieku runājis — jo bēda viņam par nevienu neesot — lai ar slātaviešiem nestrādādot vis tā, kā dzirdams esot no citiem mērniekiem citās pusēs, jo slātavieši esot savādi āķi. Daži bija sadzirdējuši arī, ka šodien nākšot mērnieks pats pie runas vīriem, bet kādēļ? par to dažādi sprieda, neviens īsti nezināja.

Tā runājot un spriežot, atvērās piepeši durvis un ienāca īsti tāds vīrs, kādu bija stāstījuši mērnieku esam: slaiks, vingrs melnām, gaŗām ūsām. Pie apgērba un izturēšanās bija viņš jāpazīst par pasaules staigātāju. Viņu ieraugot, sagrauda runas vīri uz reiz pīpes aiz muguras, saslējās no sēdekļiem kājās, it kā uzsperti, un klanījās, kā kuŗš spēja. Ienācējs padeva ierasto labdienu un vaicāja pagrūtā latviešu valodā, vai valsts vecākais esot te atrodams? Runas vīri rādīja ļoti pazemīgi, ka esot gan tur dziļāk iekšā. Arī tas, ienācēju ieraudzīdams, uzcēlās, bet drīz gan atkal piesēdās, kad viņš sāka stāstīt, ka esot svešinieks, Grabovskis vārdā, tai un tai pilsētā pierakstīts, pēdējos gados dzīvojis ārzemēs un tagad gribot uzturēties kādu laiku še, tāpēc pieteicoties pie valsts policijas un atdodot tai savus papīrus. Viņš strādādot vairāk nekā vienu darbu: zīmējot portrejas, mājas un apgabalus, lāpot pulksteņus, izdzenot tarakānus un vēl šo to. Valsts vecākais, viņa papīros izskatījies, teica, ka varot gan šai vidū dzīvot. Svešinieks, savus papīrus saņēmis, atvadījās paklanīdamies no valsts vecākā, tāpat arī priekšistabā no runas vīriem, kuŗi stāvēja vēl allaž kājās kā svecas, ne vārdiņa nepīkstēdami.

Gandrīz tūliņ līdz ar svešinieku iznāca priekšistabā valsts vecākais, kuŗš, tabaku pīpē bāzdams, nospļāvās un sacīja: „Jods lai viņu parauj! skaidri par mērnieku nodomāju. Ja viņus abus savestu vienādās drēbēs kopā, tad viņi paši nezinātu, kuŗš katrs ir. Tik liela vienādība nav redzēta.“

„Kā? vai šis nebija mērnieks?“ tā gandrīz visi runas vīri uz reizes iesaucās.

„Nebūt ne!“ valsts vecākais, sērkociņu raudams, atbildēja. „Tas ir kāds pasaules staigulis, Grabovskis vārdā, — staigājot tarakānus izdzīdams, pulksteņus lāpīdams, zīmēdams un vilks zin, ko vēl darīdams.“

Daži runas vīri sāka cits citu zobot un sirdīties uz Prātnieka, ka tas esot par lielo pazinēju izlielījies, bet pats atkal pirmais slējies augšā, un ko tad citi, kas neesot mērnieka redzējuši, varot tur zināt? tiem bijis jāceļas līdz.

„Bet es vēl nemaz nevaru ticēt, ka viņš nebija mērnieks,“ Prātnieks, gudri domādams, runāja, it kā gribēdams caur to savu misēkli labot. „Var būt, ka viņš tik pārgērbies tāpat ienāk, lai var izmanīt, ko valsts vietnieki runā.“

„Gan jau pēc pārliecināsies, ka nebija, jo šis klaidonis paliks kādu laiku tepat; tad varbūt, izgadīsies brīžam, ka redzēsi viņus abus kopā; bet šodien, kad gan mērnieks patiesi nāks, tad tik atkal nepārskatāties uz otru pusi un neturat viņa par šo, kas izgāja.“

„Ak tad mērnieks nāks gan šodien pie mums?“ tā daži ziņkārīgi jautāja.

„Nāks gan,“ valsts vecākais atbildēja un saaicināja runas vīrus uz sēdi.

Pirmais priekšlikums bija par to, ka no baznīcas valdības esot valstis lūgtas gādāt baznīcas ērgelēm „bazūnes“.

Kāds runas vīrs, biezs vecis ar iesirmojušu vaigu bārdu, bija arvienu tas, kuŗš pēc ikkatra priekšlikuma pirmais runāja un sēdēja arvienu pieliecies, rokas salicis un starp ceļgaliem nolaidis. Tas sacīja kā allaž: „Ko tur nu citu, kā vajaga — vajaga. Jo ja mēs gribēsim būt lepni pret Dievu, kāds tad varēs būt Dievs pret mums?“

„Jā, jā,“ tā cits, gaŗš, sausrņjs, pavēcģjs runas vģrs ar bģliem matiem un palielu muti, domģgi sacģja. „Bet mums ir jģapdomģ papriekŗu, vai to pavisam drģkst darģt, jo dievvģrdos stģv, ka

„Ar bazģnģm bģs troksnis tģds,
Kas ies lģdz pasaul’s galam;“

tad visi miroņģ atmodģsies, kapi atdarģsies un pasaule satģsies kģ grģmata; tģdģļ ja liksim bazģnes baznģcģ un laidģsim vaļģ, vai tad vģņa pavisam nesagģzģsies? Vai řģ nav tik kungu gudrģba, lai dabģjģm taisģt atkal jaunu baznģcu?“

Valsts vecģkģis gan skaidroja, ka tģs esot nieka bailes, jo bazģnes, ko liekot ērgelģs, esot tik tģds reģģsteris, kas izdodot dģrdoŗu un dobju troksni, kuŗŗ baznģcai nevarot nepavisam kaitģt; bet tas, kuŗŗ tģs domas bija izsacģģjis un kuŗģm nu arģ piekrita citi, nebija ar to nebģt apmierinģjģms. Viņŗ pierģdģja, kģ, lai gan par reģģsteri saucot, bet tomģr bazģnes vien bģŗot; to vģņģ darot tik tģdģļ, lai varot valsts vietniekus piemģnģt. Un ja arģ varbģt vģņas nenģkŗot tik lielas kģ pastarģ dienģ, bet totiesu řģs pģtģŗot ar plģŗģm, kamģr tģs pastara dienģ tik vien eņģelģ; un cik lieli gan tie esot? turpat baznģcģ pie altģŗģ varot vģņus redzģt.

„Par baznģcas brukŗģnu gan nav ko bģģties,“ Prģtņģieks sacģja, sģdģdģms netģlu no valsts vecģkģ un skrģveŗģ; „bet tas gan ir dzirdģts, ka logiem stikli birstot laukģ, tģdģļ tie gan bģtu tad savģdi jģnostģprģna.“

„Nekģ, Andŗ, jģapdomģjas ir gan,“ treŗģis runas vģrs sacģja uz Prģtņģieku raustoŗģ valodģ. „Lģk, Jerikai apgģjuŗģ Izraeļģ bģrņģ tģpat ar trumģtģm vien apkģrt, un tģliņ mģŗģ sabrukuŗģ, bet kas gan nevar notikt ar bazģnģm?“

„Trumģtes laikģm tģs paŗas bazģnes vien ir, tik jģdu valodģ vģņas tģ sauc,“ otrs runas vģrs sacģja.

„Jģ, troksnim ir gan vislielģkģis spģks,“ tģ pirmais runas vģrs; „paskatģies vien pie řģŗģšanas, kģ sit lodģ vai skrotģs projģm.“

„Par baznīcas sabrukšanu nebūtu nekas,“ Kaspars Gaitiņš, kuŗš bija vēlāk ienācis un līdz šim cietis klusu, teica; „bet miroņi gan var sacelties kājās, un tad viņi tak visi draudzei līdz pastara dienai jāuztur par to, ka laiž bazūnes nelaiku vaļā.“

Citi nomanīja gan, ka Gaitiņš viņus caur šo uzzobo, tāpēc nelikās nemaz ne dzirdot un sāka spriest savā starpā par šo pašu lietu tālāk, jo pa to laiku bija sākuši jau visi runāt savā mutē kuŗš.

Beidzot pēc daudziem izskaidrojumiem bija gan visi tik tālu piedabūti, ka var un drīkst likt baznīcā bazūnes, tomēr kādi runas vīri turējās vēl labi ilgi, lai norakstot protokolā, ka, ja baznīcai vai arī kaut kam varot celties caur bazūnēm kāda kaite, tad runas vīri par to atbildēt neņemšoties.

„Kas tur ko atbildēt? runas vīriem ir spēks rokā, un ko tie nospriež, tas paliek; vairāk nekā,“ kāds, kuŗam bija liela uzcelta kažoka apkakle, kaktā sēdēdams, izsaucās, un šie bija allaž visi un vienīgie viņa vārdi.

Vēl nebija šī lieta pabeigta, kad atvērās durvis un ienāca kāds kungs, kuŗš bija pilnīgi pirmējā svešinieka Grabovska sejā, tik drusku brangāk ģērbies un ar tādu iznešanos, no kuŗas varēja noprast, ka viņš ir paradis nevis klausīt, bet pavēlēt. Runas vīri līdz ar valsts vecāko un skrīveri atkal tūliņ pacēlās, jo viņi bija droši, ka nu vairs nevilksies. Tūliņ pacēla pie galda arī krēslu, un mērnieks, kas viņš arī patiesi bija, tur piesēdās.

Valsts vecākais un runas vīri arī sāka cits pēc cita nosēsties, un mērnieks uzņēma vārdu, ka viņš esot, kā jau zināšot, ar lielkungu salīdzis viņa muižas izmērīt, un iesāksot to darbu tūliņ nākošā pavasarī. Bet viņš gribot papriekšu — kaut gan tam sevis dēļ tas neesot vajadzīgs — ar valstīm aprunāties un tiem kādus padomus dot, lai tie turētos ar mērīšanas darbu vienprātībā, kā to visur darot, caur ko varēšot saimnieki dažu kaiti un vainu novērst, kā viņš to esot, jau ilgāku laiku strādādams, piedzīvojis. Ja viņam būšot jāpieņem algas strādnieki, tad, zināms, darbs esot ļoti jāsteidz un nevarot vis likt daudz vērā, vai priekšā druva vai pļava. Tāpat arī pie stigu ciršanas neesot laika daudz apskatīt, vai tas un tas koks nevarētu palikt un vai neiztiktu ar šaurāku stigu? Turpretī, ja saimnieki došot viņam strādniekus, tad tiem neesot no nekādas kaites jābīstas, jo tad varot izsargāt paši druvas un pļavas no liekas nomīdīšanas; varot izlaist caur mežiem tik šauras stigas, ka tik mietiņi viens no otra saredzami; varot būt mērnieku jauniem kungiem allaž klāt ar izskaidrojumiem, cik tālu stāv purvos un ezeru malās vidējās vasarās ūdens, kas ir atmata, kas pļava, kas ganība, jo tas esot liela lieta pie taisnas izmērīšanas. Kad ikkatrs saimnieks došot piecpadsmi dienu, tad pietikšot. Turklāt viņš to dienu negribot vis par velti, bet maksāšot divdesmit kapeiku par katru. Lai tagad paši apspriežot, kā darīt, un pēc lai noejot kādi runas vīri pie viņa un darot savu nospriedumu zināmu. Čangalieši esot šo viņa padomu pieņēmuši un dienas jau apsolijuši, tādēļ viņš domājot un jau gandrīz ticot, ka slātaviešu runas vīri, tik prātīgi ļaudis, negribēšot citādi pārliecināties, — citu spriedumu spriest un labu padomu atraidīt. Beidzot uzcēlies viņš vēl sacīja: „Un ja viss izies pareizi galā, tad es beigās izrīkošu abu valstu saimniekiem goda maltīti, lai tas man maksā ko maksādams.“ To sacījis, viņš pacēlās, atvadījās un aizgāja.

„Nu, valsts vietnieki, ko jūs domājat par šo mērnieka cienīga tēva padomu?“ valsts vecākais runas vīriem jautāja.

„Ko tur nu citu? kas jādod — jādod,“ tas pats pirmais atbildētājs sacīja. „Vai gan mēs drīkstam ar viņu sanīsties?“

„Runas vīriem gan ir spēks rokā, ko tie nospriež, tas paliek, vairāk nekā,“ tā ceturtais runas vīrs jeb tas ar lielo apkakli sauca atkal no kakta, „bet es saku, ka dienu nevajaga dot, jo jūs, saimnieki, varat gan dienas izsolīt, bet vai iesat paši kalpot?“

mums, kalpu kārtai, vien būs jānoiet visas mērnieku dienas un jāpadara tāpat arī mājas darbi. Ja tā gribat spriest, tad es no kalpu puses ceļos tam pretī.“

„Jā, dienas jādod,“ Prātnieks sacīja, nemaz viņā neklausīdamies, „jo tas ir tiesa, ko mērnieka cienīgs tēvs teica, ka, ja viņš ar saviem puīšiem strādās, tad tur, kur mērīs, to vasaru tik nomīdītu zāli un nomīdītu labību vien dabūsim pļaut; un viņš turklāt negrib nebūt par velti, jo vai mums kuņam diena par divdesmit kapeiku daudz vairāk maksā? Un kad skaita vēl goda maltīti klāt, kuņa izmaksās varbūt rubli uz ikkatra saimnieka — par nieku viņš, zināms, netaisīs — tad sanāks varbūt vairāk nekā trīsdesmit kapeiku par dienu. Tā ir pilnīga alga.“

„Tās goda maltītes gan nemaz nevajadzēja,“ tā otrais runas vīrs, tas ar bālajiem matiem, ņurdēja; „tādas pasaules bērnu dzīres vis Dievam nepatīk. Labāk lai maksā vien visu naudā.“

„Goda maltītes vis nevar atlaist, jo tā ir vairāk nekā nauda,“ Prātnieks aizstājās. „Pie tāda galda tu, draugs, neesi gan vēl sēdējis, kāds tur būs, kur varbūt sulaiņus un pavārus vedīs no pilsētām.“

„Bet kur tad lai atrod māju tik lielam ļaužu pulkam? tas arī mums, runas vīriem, jāzin,“ tā trešais runas vīrs jeb tas, kuņš raustīja valodu. „Tāda drūzma ir vedama pavisam tuksnesī iekšā.“

„Par kazarmu šē citas lielākas mājas nav,“ Prātnieks atbildēja; „bet tur nebūt visi nesaies, tādēļ būs gan jātaisa uz lauka.“

„Bet ja gadās ziemeņu?“ tā otrais runas vīrs.

„Nu, ja ziemeņu gadīsies, tad uztaisīsim īpašu māju,“ Kaspars atbildēja.

„Nu, nu!“ pirmais runas vīrs atsaucās. „Raudzīsim iztikt tāpat. Vienai vienīgai vajadzībai celt īpašu māju, — tas nevar būt.“

„Bet vai nezināt, ka runas vīriem ir spēks rokā, un ko tie nospriež, tas paliek?“ Kaspars zobodamies jautāja; „lai valsts taisa māju, kāda mums tur bēda?“

Pirmais runas vīrs sāka lepni izskaidrot: „Tur nebūtu vis valstij vien izdošanas, bet mums, runas vīriem, arī līdz, jo no citas naudas nepaļautu taisīt kā tik no galvas naudas, un tā būtu jāliek tad visiem par kādu rubli lielāka. Viss ir papriekšu labi jāapdomā un tad tik jāspriež, citādi var nospriest izdošanas pats sev.“

„Bet ja nospriestu taisīt no valsts par dienām?“ tā Kaspars, „jo dienas runas vīriem nav jākalpo.“

„Tas būtu gan cita lieta,“ pirmais runas vīrs atbildēja.

„Par mājas taisīšanu nav vajadzīgs nemaz spriest,“ Prātnieks sacīja starpā. „Ziemeņu goda maltīte nemaz neiegadīsies, jo mērnieka cienīgs tēvs var viņu rīkot, kad grib.“

„Bet ja ziemeņu beidz darbu?“ tā trešais runas vīrs. „Un to viņš apsolīja, ka agrāk ne, kā pēc beigta darba.“

„Nu, tad viņš pavilcinās līdz nākošam pavasarim,“ Prātnieks atbildēja.

Pirmais runas vīrs papurināja galvu. „Vai viņš tādēļ vien te vairs līdz otrai vasarai dzīvos? — tas nav vis ticams. Šī lieta būtu jāpiemin protokolā.“

„Ko par niekiem tik daudz bēdājaties? Gan to visu iztaisīsim,“ Prātnieks uzsauca. „Tagad lai apspriežam labāk to, kur atradīsim derīgu vietu? Mums pašiem, zināms, liks izmeklēt, tādēļ tas pie laika jāzina, jo viņš var pieprasīt kaut kuņā brīdī.“

„Ko tur citu? kas jādara — jādara,“ pirmais runas vīrs atsaucās. „Es domāju, ka būtu jātaisa kādā ezera salā, lai citi netiek klāt, kam tur nav daļas.“

„Tas nebūs iespējams,“ Prātnieks atbildēja, „jo kur ņems tik daudz un tādas laivas, ar ko savest pārtiku un pašus iekšā? vairāk reižu braukt, — tas neizskatīsies; kuņš gan gribēs palikt pēdējais? Tad vēl ir jāzina tas, ka pie izbaušanas, kas varbūt notiks naktī, nebūs visi vairs skaidrā galvā, — jo tur, protams, tecēs bairītis un visi smalkie dzērieni kā plūdi, un kas tad kuņ galvos, ka netop vēžiem par valdnieku?“

Atbildēšanas arī neviens neuzņemsies. Tādēļ es domāju, ka labāk būs taisīt tās dzīres zaldātu norā, aiz sila; zināms, vaktis nostādīsim apkārt, lai lieki netiek klāt.“

„Bet vai citu nekādu vairāk nepielaidīs kā tik saimniekus vien?“ ceturtais, jeb tas ar lielo apkakli, no kakta jautāja. „Runas vīriem ir spēks rokā, ko tie nospriedīs, tas paliks, tādēļ viņiem pašiem vajadzētu būt visiem — mums, kalpu runas vīriem, arī līdz.“

„Nu ja, runas vīriem gan vajadzēs būt visiem, lai viņi vai kalpu, vai saimnieku, un arī kādiem runu turētājiem,“ Prātnieks atbildēja tādā balsī, it kā viņam būtu patstāvīgs spēks vienam pašam visu nospriest un ko grib, to pielaist pie goda maltītes.

Otrais runas vīrs savilka skābu ģīmi. „Ja runu turētājus grib aicināt, tad tādu gan ne kā Švauksts un skroderis Drekberģis. Arī Pietuka Krustiņš nav daudz labāks. Apriekušies ir visi trīs ar savu muldēšanu ikkatrās godībās.“

„Nu, Pietuka Krustiņš, kad grib, var gan taisīt lielas lietas,“ Prātnieks atbildēja.

„Bet nezina, vai čangaliešus ar slāviešiem sēdinās visus pie viena galda, vai sevišķi katrus?“ pirmais runas vīrs jautāja.

„Šās valodas būtu liekamas pēdīgi pie malas, jo nu esam diezgan tērzējuši,“ Kaspars piecēlies sacīja. „Tam zvirbulim, priekš kuŗa nav vēl pat ne ola dēta, tik gaŗu un resnu iesmu drāzt, ir tīri smieklī un neprātība.“

„Nav vis smieklī un neprātība!“ Prātnieks atsaucās.

Kaspars viņā nemaz neklausījās. „Tādēļ es lūgtu valsts vecāko, lai liktu spriest tik par to: vai dienas dosim un par kādu atlīdzinājumu!“

Valsts vecākais pa to laiku, kamēr visi tā cits caur citu sprieda, vai dzirdēdams, vai nedzirdēdams, runāja kaut ko ar skrīveri savā starpā un rakstīja, bet tagad uzaicināts sacīja: „Jā, tiesa gan! — par goda maltīti mums tagad nav nekāda spriešana, — par viņu gādās laiks; tādēļ lai spriežam tik par dienām, vai dosim, vai nē?“

„Ko nu par nedošanu runāt!“ pirmais runas vīrs atkal atbildēja; „kas jādod — jādod.“

„Pirmāk jau visi laikam pie tā palika, ka dienas jādod, un ar mērnieka cienīgā tēva solījumiem arī visi bija mierā,“ Prātnieks sacīja.

„Dienas var gan dot, bet par pieklājīgu maksu,“ Kaspars runāja, „jo par divdesmit kapeikām nedabūs strādnieks ne dienas uztura. Es teiktu: piecdesmit kapeiku par dienu un vairāk nekā.“

„Bet kur goda maltīte?“ Prātnieks iekrita ātri valodā.

„Goda maltītes vajaga, goda maltītes vajaga!“ tā visi, kas līdz šim sprieduši, sāka saukt un celties no sēdekļiem augšā un runāt ikkatrs pilnā mutē, tā ka drīz nevarēja vairs nekā izšķirt, tik vien Prātnieka balss bija dzirdama, ka par tādu cenu, kā Gaitiņš gribot, esot jādod dienas pat ienaidniekam, ne vēl savam mērniekam.

Kad uz valsts vecākā apsaukšanu bija visi drusku norimuši, tad Kaspars runāja tālāk. „Ja mēs dienas izdodam, tad mums arī krīt saimniekiem par tām aizmaksāt, tādēļ tad ir nospriežams līdz arī tas, ka maksu lai saņem valsts valdība par visiem, jo kad ikkatram būs jāprasa par sevi, tad neviens nedabūs, tādēļ ka prasīt neviens negribēs, un mērnieks arī solīt neies.“

Prātnieks cēlās pretī: „Tādas neuzticības mēs mērniekam nedrīkstam rādīt, jo tas ķertos viņam pie goda. Un ja kas grib, tas var arī mērniekam savas dienas atdot par velti; tā ir pašu saimnieku darīšana, un mēs tik nospriežam.“

„Jo mums ir spēks rokā, un ko mēs nospriežam, tas paliek,“ tā tas ar lielo apkakli sauca atkal no kakta.

„Naudu saņemt par visiem saimniekiem, tas ir valsts valdības pienākums tāpat bez nospriešanas,“ valsts vecākais sacīja. „Tā nauda ir saimniekiem tikpat kā kabatā.“

„Jā, bet vajaga tik norakstīt, ka viņa pie valsts valdības saņemama.“

„Nav nemaz vajadzīgs rakstīt,“ valsts vecākais apgalvoja.

Ar valsts vecākā vārdiem palika visi mierā, drošinādami cits citu: vai gan papīra lupatai varot vairāk uzticēties nekā dzīvam cilvēkam?

„Kad tā vien paliek, tad es apgalvoju, ka neviens saimnieks ne graša nedabūs,“ Kaspars vēl beidzot sacīja.

Nu izvēlēja Prātnieku, pirmo runas vīru, kuŗš allaž sacīja: „Ko tur nu citu? kas jādara — jādara,“ un trešo ar to raustošo balsi, lai ejot visi trīs un nolīgšot ar mērnieku, kā varot. Vajagot gan vēl vairāk maksas plēst, bet ja nedodot, tad lai tāpat paliekot; tik goda maltītes gan lai neatlaižot.

Mērnieka priekšistabā visi trīs glauda lielu laiku matus un taisīja kakla lakatus savā kārtā, līdz pēdīgi Prātnieks saņēma tik daudz dūšas, ka drīkstēja spiest durvis vaļā un iet līdz ar tiem diviem pilnvarniekiem pie mērnieka cienīgā tēva, kur Prātnieks nostājās priekšā un tie divi aiz viņa. Kad bija no mērnieka jautāti, kādu ziņu nesot, tad Prātnieks ar verdzīgu padevību un baiļu laipnību sāka izskaidrot, ka daži runas vīri neesot īsti ar mērnieka cienīgā tēva solījumiem mierā, kaut gan viņš no savas puses būtu tos tūliņ pieņēmis; bet citi turot to maksu vēl tā kā drusku par mazu, un dažs esot gribējis prasīt tik, cik mērnieka cienīgam tēvam nedrīkstot nemaz stāstīt.

Arī tie divi, jeb pirmais ar trešo, kuŗi stāvēja viņam aiz muguras, laikam baidīdamies, ka mērnieks nenotur viņus par tiem, kas prasījuši vairāk, sāka ņurdēt kaut ko par citiem, kuŗi vairāk gribot, pie kā viņi — sūtītie — neesot nemaz vainīgi.

„Nu labi,“ mērnieks sacīja, „atļaidiet goda maltīti, tad es maksāšu vairāk.“

„Nē, cienīgs tēvs, goda maltīte lai paliek, goda maltītes vajaga!“ visi trīs gandrīz reizē iesaucās. „Tā nāk no mīlestības; — goda maltītes naudā neskaitiet.“

„Nu, ja tā, tad es vairāk nevaru maksāt,“ mērnieks atbildēja.

„Lai tad vai kā, bet goda maltīti gan lūdzam dot,“ Prātnieks lūdzās ļoti gauzā balsī.

„Jā, goda maltīti gan, cienīgs tēvs,“ tie divi arī piepalīdzēja.

Mērnieks, brītiņu padomājis un uz galda papīrā kaut ko laika kavēklim ar zīmēkli zīmēdams, sacīja: „Nu labi, lai tad neviens nesūdzētos, ka es maz maksāju, bet lai visi būtu ar mieru, tad pie sava solījuma pielieku vēl pusotras kapeikas par dienu klāt; tā tad iznāk divdesmit viena ar pus kapeikas par dienu līdz ar goda maltīti. Tagad tik ejiet un norakstiet protokolā un sūtiet, kad vajadzīgs, cilvēkus pie darba.“

Visi trīs izgāja pateikdamies un locīdamies. Jau priekšistabā sāka grūst cits citam pie sāniem, smīnēt un ar prieku lielīties, ka esot priekš valsts vēl pusotras kapeikas kā raut norāvuši, bet ja būtu atsūtījuši citus kaut kādus, tad gan nebūtu dabūjuši nekā klāt, un tāpat būtu bijis jākalpo.

„Vajaga tik saprast ar šādiem dzīvot, tad vāji neies nekad; pamazām un ar labu vien var izvilkt pēdējo kapeiku. Valsts labuma dēļ es skriešu vai ugunij cauri,“ Prātnieks lielījās.

„Nu jā, cik cilvēkiem gan tāds prāts ir?“ tie divi sacīja. Te Prātnieks apķērās un teica, ka esot aizmirsis mērnieka cienīgam tēvam teikt, kur siens dabūjams pirkt, jo viņu reizi viņš esot licis apklaudināt. Saviem biedriem Prātnieks lika pagaidīt pie malkas asīm, — priekšīnā lai nestāvot, jo tad varot domāt, ka klausoties. Durvju spiežamo saņēmis, viņš atgriezās un piekodināja: „Bet bez manis uz valsts māju nēcījiet — iesim visi kopā.“

Šoreiz Prātnieks palika daudz ilgāk pie mērnieka nekā pirmāk, kad bija visi kopā. Ārā nākdams, viņš smīnēja ļaunīgā labpatikšanā un runāja pie sevis: „Pagaidi, pagaidi tu, nebēdīgais putniņ! gan tu apsvilināsies kā ods pie sveces. Gan redzēsi, kādu piecdesmit kapeiku dabūsi par dienu! Še vis nebūs tik vien kā runas vīru sapulce vai cita vieta, kur vari pēc patikšanas nepiemeklēts ar visu pārdošību lekt kaut kuŗam acīs. Tagad ieķersies drusku asākos nagos, kādu vis vēl neesi baudījis. Gan tu dabūsi

aiztecēt no ligzdas kājām pa zemi apgraižītiem spārniem un Lienai tad nebūs nekāda prieka skriet tev līdz. — Gan tad es to irbi nogūstīšu. — Tik cīnies, Prātniek, Liena būs tev, un tavi pretinieki zem tavām kājām!“ To sacīdams, viņš sita kāju uz zemes un skaļi pasmējās. „Nāks, nāks laiki, kur viņa patgalvībai būs jālūzt, augstprātībai jāzemojas un tu, Prātniek, tad varēsi saldi pasmieties!“

Kad Prātnieks izgāja pagalmā, tad atskanēja ilkss zvans, un drīz viņš ieraudzīja apsitamies ap valsts mājas stūri divu zirgu pasta aizjūgu, kuŗš nāca pa ceļu viņam iegaŗām. Kamanās sēdēja Švauksts, melnā kažokā ar platu zīļu jostu un somiņu plecos. Viņš Prātnieku tūliņ pazina, lika pieturēt, izlēca veikli no kamanām, gāja viņam pretī, cepuri paceldams un sacīdams: „Gut margin, Frātnek! fahren nu nach schtat.“

Tad sāka stāstīt, ka viņam esot jāsteidzas uz eizenbānu, jo vajagot nolīferēt rītu gandrīz vairāk nekā divi vezumi linu, ar kuŗiem ceļa vīri jau aizgājuši vakar.

„Un kad būsi mājā?“ Prātnieks jautāja.

„Laikam zontag margin, jo gribu tikt uz Irbēnu Ilzes bērēm atpakaļ, noskatīties Lienā un Kasparā, jo tam viņu tagad daudzina — tas esot akurāt kā noticis.“

„Hm, hm,“ Prātnieks domāja. „Un tad tu neesi strādājis tur nekā pretī?“

„Ich — ich — — strādājis gan, pielaidis visādas ziņas, bet tur nekas nepalīdz. Varbūt tā lieta sāktu jukt tad, kad viņa nāktu akurāt pašai Oļiņa tantei zināma. Es esmu gan gribējis viņai kādreiz to teikt, bet ar mani viņa nicht nemaz frentelīga.“

„Ak tad ar Oļiņu ziņu vis vēl neesot?“ Prātnieks priecīgāks izsauca. „Es jau arī domāju. — Bet vai tu esi uz bērēm aicināts, ka solies braukt?“

„Jā, es esmu gan tikpat kā einladen,“ Švauksts atteica, negribēdams stāvu sacīt, ka nav aicināts. „Pirmā galā ich fahren tik tāpat uz dievvārdu brīdi vien.“

„Var būt, ka es arī nobraukšu,“ Prātnieks sacīja un atvadījās no Švauksta, kuŗš, cepuri paceldams, teica „aġē!“ un, iesēdies ar veikalisku steigšanos kamanās, uzsauca pasta puisim: „Las lūs! furt!“

Kamēr tie trīs runasvīri bija pie mērnika, tikām citi nometa no spriešanas mieru, bet, šiem ienākot, sagāja atkal pie darba. Nu Prātnieks stāstīja, kā pie mērnika izdevies, cik liela stīvēšanās bijusi, līdz tas vēl pielicis pusotras kapeikas par dienu klāt. Bez dūšas tādās vietās iet esot par velti; bet ar spēju dabu arī nekā nevarot izdarīt; — vajagot saprast, no kuŗas puses katram piekļūt. Tie divi citi arī mēģināja stāstīt, ka viņi neesot bēdājuši nekā, bet sacījuši taisni acīs, ka par to maksu nevarot iet. Visi bija ar to nolīgumu mierā un gandrīz priecīgi, tik vien Kaspars sēdēja klusu. Tad norakstīja protokolā, ka tā un tā valsts ar mērniku nolīgusi.

Pēc tam ienāca kāds nabadzīgs vīrs lūgt no valsts uztura, jo pats esot vājš, un bērni mazi. Vēl viņš nebija spējis savas lietas izstāstīt un no valsts vecākā atbildes sagaidīt, kad trešais runas vīrs, tas ar bālajiem matiem, kuŗš sēdēja allaž tā, ka mugura stāvēja pret durvīm, sāka, pār plecu atpakaļ skatīdamies, viņu rāt: „Kur lai mēs, runas vīri, ņemam tev ko dot? kur mums, runas vīriem, tā maize tā piecepta stāv? Dažam ir vēl pa divpadsmit bērniņu, un tomēr nenāk maizes prasīt. Pats mūsu Pestītājs saka: „Kas negrib strādāt, tam arī nebūs ēst.“ Palasi vien bībelē par Jēkabu, cik tam bija bērnu un sievu, bet vai viņš gāja pie runas vīriem maizes prasīt? — pats brauca bada laikā uz Ēģipti!“

Lūdzējs, tādu rājienu dzirdēdams, sabijās un izgāja, tā ka pirmais runas vīrs nedabūja nemaz vēl sacīt: „Ko tur nu citu, kas jādod — jādod,“ nedz ceturtais no kakta, ar lielo apkakli: „Runas vīriem ir spēks rokā, ko tie nospriež, tas paliek.“

Trešais runas vīrs, jeb tas ar to raustīgo valodu, deva padomu, ka vajadzējis taisīt otru magazīnu, jo nu esot tas drīzāk iespējams nekā vecos laikos; jo kad uznākot

plānāki gadi, kurp tad lai skrienot? un pa desmit gadu no sieciņiem vien pieaugšot pilna magazīna.

„Jā, vajadzētu gan,“ Kaspars sacīja, „jo tad būtu sava magazīna pelēm, sava žurkām.“

„Ko tur citu, — kas vajadzīgs — vajadzīgs,“ pirmais runas vīrs pa ieradumam izsacīja.

„Un runas vīriem ir spēks rokā — ko tie nospriež, tas paliek,“ ceturtais apstiprināja.

Tad sprieda vēl labi ilgi par lielām saimes cilvēku algām, ka nevarot tikt ar tām vairs nekādā galā, — būtu vajadzējis nospriest, cik vien saimnieki drīkstot puīšam vai meitai maksāt. Kādreiz ap Krimas kaŗa laikiem toreizējie valdinieki jau diezgan labi nosprieduši: — puisim tik divpadsmit rubļu par gadu; bet paši saimnieki vien bijuši muļķīgi, ka neesot tā nosprieduma turējuši un maksājuši vairāk. Tagad vajagot nospriest puisim trīsdesmit un meitai desmit rubļu; bet ikkatram saimniekam, kas maksājot vairāk, uzlikt tikpat soda maksas, cik par nospriedumu vairāk maksājis. To naudu tad izdalīt tiem saimniekiem, kuŗi to spriedumu pildījuši.

„Tad vajaga nospriest arī, cik saimniekiem jāņem par birkavu linu un pūru rudzu,“ Kaspars pielika.

„Lūk, kur prāts! vai nesaproti, ka tas būtu mums pašiem par vainu?“ pirmais runas vīrs atsaucās.

Ceturtais runas vīrs, jeb tas ar lielo apkakli, uzcēlās savā kaktā kājās un sāka pikti runāt: „Kuŗi še tie „paši“ ir? ak, jūs vien — saimnieki, un mēs, kalpu runas vīri, nē? Ja par kalpiem taisīs tādu spriedumu, tad es uz ģenerālgubernātoru projām.“

„Ģenerālgubernātoru vairs nav,“ Prātnieks sacīja.

„Kas par to? gan es dabūšu,“ viņš, apkakles stūrus atlocīdams, atbildēja.

„Bet runas vīriem ir spēks rokā, ko tie nospriež, tas paliek,“ Kaspars paspītīgi teica.

„Ak tā? nav vis!“ tas pats no kakta dūšīgi atteica, kuŗš allaž sacīja, ka runas vīriem esot spēks rokā.

Pēdīgi nāca priekšlikums par darba izdošanu pie kāda liela mūra tilta, kuŗš nākošā vasarā ceļams. Bet lielākā daļa runas vīru uz to atbildēja, ka nu esot jau diezgan ilgi spriests un vakars klāt, tādēļ lai to darba izdošanu padarot valsts vecākais ar skrīveri, bet pie darba atņemšanas vajagot saukt gan visus runas vīrus, un no meistariem lai pierunānot pie darba atdošanas dzeršanu. Kaspars gan stājās pretī, ka tik svarīgas lietas nevarot neapspriestas pamest, bet tas nepalīdzēja nekā, jo pirmais runas vīrs sacīja: „Ko tur nu citu? kas jādara — jādara,“ un ceturtais, ar lielo apkakli, kuŗai nu bija stūri atlocīti, sauca no kakta: „Runas vīriem ir spēks rokā, ko tie nospriež, tas paliek!“

Vēl norakstīja kādam vecītim jaunu puisēnu par apgādnieku. Vecītis šai priekā — tāpat kā daudz citi tādos brīžos — atnesa no kroga ar kazāka palīgu kādu „duci bairīša“ un dažas pudeles citu dzērienu visiem runas vīriem par pateicību un iedraudzēšanos. Vēlāk kāds runas vīrs, šo dāvanu baudīdams, paklusu lielījās, ka viņš pats, būdams vecītim pazīstams, esot viņu uz šām domām pamudinājis. Tagad bija visi ļoti jautri, runīgi un draudzīgi. Ikkatrs steidzās stāstīt, cik daudz priekš valsts strādājis un cīnījies: viens bija nostāvējis veselu dienu pie cepļa, izdodams kaļķus, otrs bija salasījis pa valsti visvairāk kāpostu un kartupeļu priekš nabagiem; trešais bija staigājis ilgi, piedzīdams galvas naudu no meitām, un nebēdājis nenieka, lai vai zobojot, vai izsmejot; jo kas no runas vīriem reiz nospriests, tam vajagot pastāvēt. Un kas tur gan esot ko maksāt? divdesmit piecas kapeikas kuŗai meitai! tīri nieks priekš tagadējām saimes algām. Tomēr piespiest gan nevarot, ja kāda negribot maksāt, jo likumā tas nestāvat; bet dūšīgs runas vīrs, kuŗš ejot cieti virsū, varot daudz izdarīt.

Jo tukšākas metās pudeles, jo vairāk veicās valodas. Pirmais runas vīrs un viņam līdz daudz citi sāka uzstāt valsts vecākam, lai pieprasot priekš viņiem, kuŗi stāvot jau otrus trīs gadus amatos, medaļus, jo tādiem pēc likuma jau medaļi nākoties, un pieprasīšana neesot nekāds kauns: — ķeizars nevarot vis no galvas ikkatra pārzināt, kuŗš esot godu izpelnījies. Kas dzīvojot viņam tuvumā, pie tiem amata vīriem esot cita lieta, jo tos viņš ikdienas redzot, bet ko gan šē? — Runāšanas troksnis auga augumā, un pēdīgi, kad pudeles bija jau tukšas, tad sacēlās tik augstu, ka dažiem svešiniekiem, gar valsts namu pa lielceļu braucot, sāka trūkties no trokšņa zirgi, tā ka tik ar bailēm un mokām tos varēja dabūt gaŗām.

Grabovskis, kad bija no valsts nama izgājis, sāka sevī domāt un jautāt, kādēļ gan tie vīri, kas tur sēdējuši, viņam ieejot pīpes slēpdami, tik godbijīgi pacēlušies un palikuši visu to laiku stāvot? Viņš nomanīja un noprata, ka tai lietai būšot kāda pārskatīšanās par cēloni. Patlaban nāca pretī divi žīdi, kuŗiem bija uzdots no lielkunga iztapsēt vēl dažas mērnīeku istabas. Tie, cepures noņēmuši, no pieklājīga atstatuma viņu sveicināja sacīdami: „Morgen, Herr Revisor!“ Grabovskis, kā no nezināšanas atjēgdamies, lika roku pie cepures un runāja: „Tā, tā! nu ir man šī ērmīgā lieta skaidra, nu es viņu saprotu! ļaudis tura mani par kādu mērnīeku. Hm, hm, tas ir savāds un ļoti rets atgadījums. Kā no visa saprotams, tad es izskatos mērnīekiem ļoti līdzīgs, jo pats valsts vecākais, kuŗš jau gan būs viņu redzējis, arī pārskatījās un turēja mani pirmā acumirkļī par mērnīeku.“ Grabovska acis sāka spīdēt brīnumīgā priekā. „Labi, labi! tas ir ļoti ievērojams gabals; kaut gan viņš iznāca pavisam nejauši. Maniem nolūkiem šī vienādība var būt ne tikvien derīga, bet arī ļoti svarīga. Tik jānolūko, kā viņu vislabāk izlietot, un tagad nav jārādās daudz klajumā.“

VII

Slātaviešos un čangaliešos tāpat kā citur, kur saiešanas atrodas, aicina viņu kopējus pie miroņu izvadīšanas no mājām. Tur tad uz to dievvardu brīdi sanāk bez radiem arī kaimiņi un pazīstami, zināms, pie cienījamiem un mīļiem aizgājušiem arvienu vairāk, un tā arī uz Ilzes izvadīšanu bija sanākuši Irbēnu kaimiņi lielā pulkā, kas liecināja, ka tā bijusi viņu starpā mīļa un cienījama. Kaut gan viņa nebija no dzimšanas slātaviete, bet tik ienācēja, tad tomēr gandrīz ikkatrs kaimiņš apzinājās esot viņai kādu mīlestības darbu parādā, un izskatījās, it kā visi gribētu to šai mīļai aizgājējai atlīdzināt pēdējā ceļā.

Pēdējos gados bija paraduši aicināt šādās vietās saiešanu kopējiem līdz arī pagasta skolotājus; bet to darīja vairāk goda, nekā vajadzības dēļ. Tā tad arī Tenis, kuŗš dzinās „lielmaņiem“ visādā ziņā līdz, bija uzlūdzis uz Ilzes bērēm arī savu pagasta skolotāju, Krustiņu Petaku, kuŗu bija iesaukuši par Pietuka Krustiņu. Kā arvienu un gandrīz visās lietās, tā arī šoreiz viņš to uzlūgšanu bija izdarījis no savas galvas, bez Kaspara ziņas, jo iepriekš viņš nemēdza nekad aprunāties, bet ko nodomāja, to izdarīja viens pats. Šis Pietuka Krustiņš bija jauns cilvēks vidējā augumā ar kupliem matiem. Viņš mīlēja valkāt allaž melnus svārkus, kuŗos nekad blāvu netrūka, un šoreiz bija viena labi liela uz muguras. Kājas viņam bija pilnīgas un zābaku stāvi jeb stulmi arī palieli, bet bikses šauras, laikam pēc jaunās modes, tāpēc bija gandrīz jābrīnās, kā viņš spējis tās uzstīvēt stulmiem virsū, kaut gan zemāk nekad nebija dabūjis, kā tik līdz pusei. Kad šķirsts bija ar dziedāšanu no klēts atnests un istabā bērīnieku vidū uz krēsliem nolikts, tad Pietuka Krustiņš runāja šos vārdus:

„Mīļi bērīnieki un cienīgi līdztautieši!

Kāds mūsu tautas dēls raksta tautas lapā „Mājas Viesī“ šos svarīgus vārdus:

„Tev' teikšu, Dievs, kamēr man nosvils mati,
Kamēr man bedrē gāzīs līķa rati!“

„Lai tricina šodien, cienīga publika, jūsu sirdis šie dziesminieka vārdi, it kā jūras viļņi klintis! Mēs, kaudamies pa šās pasaules bēdu un sapņu viļņiem, it kā tūkstoši un atkal tūkstoši Noasa šķirsti, peldam pa virsu tiem ūdens plūdiem, kuŗi bija aprijuši visus pasaules grēciniekus; bet tā kā balodis no šķirsta, tā lai paceļas mūsu gars uz fantazijas spārniem aitera dzidrumā; lai nekavējas mūsu miesa pie iznīcīgiem jeb ķermenīgiem priekiem, kā arī pie tiem, kuŗus ir apustuļi savās vēstulēs vairākusīgi un vispārīgi pārsprīduši. Gan ir atzīstams un nav liedzams, ka teātris ir liels attīstības un apgaismības līdzeklis; ar prieku var pieminēt, ka gaišākās draudzēs viņa vairs netrūkst un neapstāsies arī, ja tik neiznāks lugu trūkums, tad tomēr šī gaisma ir tik vien ēna pret to gaismu, kur, kā kāds dzejnieks saka, saule mūžam nelēks, tādēļ ka viņa nekad nerietēs. Gan tiek kopta arī līksmība, īsti caur viesību vakariem, kuŗi uzplauks gan mūsu tautā, ja tik vien jaunkundzes neatrausies no dalības ņemšanas; tad tomēr šī līksmība ir vien sapnis, kuŗam sirdsēdas dībenā, jo kad viesību vakars beigts, tad pēdīgi ar žēlumu jāšķīrās; bet tur būs, kā dziedam, „līksmība bez gala“ nebeidzamā kāzu ballē jeb viesību vakarā, kur dos vīnu par velti dzēriena vietā. Gan nāk mums arvienu jauni dzejoļu krājumi, kuŗi modina tautā smalkas jūtas un dziedāšanas centienus, tad tomēr visi šejienes dzejnieki esam tik vien zvirbuli pret lakstīgalu balsīm, kaut gan tās pašas pastāv, kā dziedam, „tik ziedu laikā vien“, bet „kad nobirst tie, tad projām skrien“. Lai arī mēs būtum šai tumsības ielejā cik gudri un cik izmācīti, lai zinātu vai visus rakstus no galvas, tad tomēr beidzot ikkatram mums jāsaaka ar žēluma apziņu, ka nezinām nenieka, un lai mēs runātu vai ar eņģeļu mēlēm ārpusaulīgos akordos, bet ja mums mīlestības nebūtu, tad mēs būtu nenieka, jo, kā kāds garīgs dzejnieks saka: „Migla, tumsība mūs apklāj, mūsu prāts ir visai tumšs.“ Tāpēc, cienīgi klausītāji un tautieši, lai mūsu prāts nesienas pie pasaules un netop tai par vergu, bet brīvību, brīvību lai mēs cienījam garīgi un miesīgi, ka nav mums mūsu bērnu un bērnu bērnu priekšā jākaunas par savu vājo patriotismu, proti, ka neesam savas tēvijas mīlējuši līdz pēdējam un nebijuši savai tautai īsti dēli, kaut gan viņa, proti tēvija, ir allaž mūsu vājās, no darbiem un rūpestiem priekš savas tautas saspīestas krūtis atspirdzinājusi, kad, kā pamākti, esam meklējuši viņas laukos sev jaunu spēku, lai varētu atkal strādāt priekš tautas gaismošanas un satriekt tumsības varu. Otra saite, kuŗa tikpat stipri kā brīvība satur pasauli viņas universumā kopā, lai tai neuznāk atkal ūdensplūdi vai Zodomas sodības, vai arī nelaikā pastara diena, ir mīlestība. Abi šie priekšmeti stāv tuvu sakarā un veicina cilvēces attīstību kultūras un civilizācijas jēdzienos. Ja arī mūsu valoda skanētu kā pastara tiesas bazūne, kā somu stabule, vai kā ziemas svētku eņģeļu dziesma, lai mēs spētu ar savām zināšanām, gudrībām, mākslām un dailēm vai kalnus pārstatīt; tad tomēr mēs būtu bez platoniskās mīlestības nenieka, kā tik skanīgs vaŗš un zvanīgs zvārgulis, lai tas arī būtu liets vai no cik daiļa metalla — viena alga. Bez mīlestības mēs būtum kā veselības avoti jeb fonteni bez ūdens, kā Palestīnas miroņu ezeri bez zivīm, kā nabagi bez naudas un kā gruntnieki ar parādiem. Tāpēc mīlestība un brīvība ir tie spārni, ar kuŗiem mēs lidojamies no austruma līdz rietrumam, no polāra zvaigznes līdz ekvātoram. Ikkatra persona, kas še stāv, zina to, ka tam ir labāk, kas nomiris, nekā tam, kas vēl dzīvs, jo tam ir vēl jāmirst. Tad nu, godājami klausītāji un visa publika, lai raugām, ka tas ienaidnieks mums viena no šiem ideālīgiem spārniem nenorauj, un mēs nenokrītam zemē, jo ar vienu spārnu vien nevar atmosfāirā turēties, un mūsu dvēsele tad nespētu pēdīgi pacelties caur aitera dzidrumu uz mūžīgu kāzu mielasta sadzīvi, ja tai būtu spārni laupīti sava ceļojumā no laicības uz mūžību, kā gāju putniem no Eiropas

kontinenta uz Afriku, kuŗa jau nu caur Suecas kanāli ir mitējusies pie kontinenta piederēt.“

Pēc šās runas Pietuka Krustiņš nosēdās ar pilnu tiesību un noguruma izskatu, it kā kāds vecs mācītājs pēc saviem gaŗiem un pat divkārtīgiem svētdienas darbiem.

Švauksts, kuŗš stāvēja netālu no Pietuka Krustiņa starp saiešanu kopējiem, slaucīja arvienu sviedrus un pat it kā asaras ar kreiso roku, kuŗā bija liels, spīdīgs, it kā apzeltīts gredzens. Arī pulksteni viņš izrāva reizes divas no kabatas jau pa to laiku vien, kamēr Pietuka Krustiņš runāja. Pie dziedāšanas Švauksts bija allaŗ pirmais iesācējs un tad rāva visā spēkā.

Pēc tam turēja izvadīšanas dievvārdus saiešanu kopēji savā vienkāršā kārtā: pirms dziedādami, tad runādami un beigās atkal dziedādami. Gan viņu runās netrūka priekš tiem, kuŗi tās jau vairāk reiŗu dzirdējusi, sen un pagalam nodeldētu teikumu un vārdu, kas līdzinājās tiem gludajiem Katrīnas laika „vērdiņiem“, kam nav vairs nedz ērgļa, nedz rakstu, tad tomēr viss tas dažā ziņā saderēja kopā ar to vientiesīgo un, var sacīt, jauko bēŗu kārtu, kādā saiešanu apgabalos pavada aizgājuŗos uz pēdējo ceļu. Oļiņš noturēja pielūgšanu, un Ilzes brāļa meita, kuŗa bija atbraukusi līdz ar kādu citu atstatāku radnieku no jūrmalniekiem, izsacīja dzimtenes radnieku vārdā aizgājuŗai kādus dziesmu pantiņus. Kad tie bija nodziedāti, tad, kādu citu dziesmu dziedādami, nesa šķirstu ārā un lika uz bēŗu kamanām. Bet, iekām tas vēl bija noticis, daŗi no tuvākiem bēŗu viesiem sāka nest ar lielu steigšanos galdus un solus iekšā, kuŗi bija iznesti, lai pie bēŗu dievvārdiem būtu istabā bēŗiniekiem vairāk vietas. Kad nu visi ļaudis nebija vēl iznākuŗi un laba daļa atradās priekšnamā jeb priekšīņā, tad izcēlās liels troksnis, pat saspiesto kliegšana un pagrūsto bēŗnu brēkšana, jo galdu nesēji strādāja kā ugunsdzēsēju komanda, nelikdami vērā par nevienu, kas ceļā gadījās, lai tiek vai pagrūsti, vai samīti — viena alga: viņiem tik jādabū galdi drīz istabā, jo vai nav diezgan, ja sagaida šķirstu iznesam? Īsti vieni lielākie skrāģi saspriedās cilvēkos un negāja iekšā, jo viņus varēja ienest tikko pa tukŗu priekšīņu ar prātīgu izgrozīšanu. Bet tagadējiem nesējiem nevajadzēja nedz apstāties, nedz apdomāties — tas viss nieki! — divi rāva, trīs grūda un tā izgāja cauri kā pa kaņepēm, stenderes vien nočīkstēja un vaimanas noskanēja. Tūliņ steidzās arī sievieti ar gaļas bļodām un maizes klēpjiem iekšā. Vēl nebija beiguŗi ārā šķirstu pa godam uz kamanām apkopt un pēdējos paņēmienuŗus izdziedāt, kad jau citi iekšā sēdēja pie pilniem galdiem, kur kāds klībs vecis sniedza brandvīnu apkārt un cits gāja, pildīdams vienumēr alus traukus, kuŗi palika pilni arī tad, kad visi paēduŗi un padzēruŗi nocēlās no galdiem, jo ja tik vien dos un lies, cik var izdzert, tad pēc runās, ka tanīs bēŗēs mērdēja viesus badā.

Prātnieks ar Švaukstu, kā zināms, nebija vis īstos bēŗiniekos ielūgti, bet nākuŗi tik uz bēŗu dievvārdu brīdi jeb „izdziedāšanu“; tomēr izlikās, ka viņiem bija patīkami tikt starp īstiem bēŗu viesiem, jo pie šķirsta uzsiešanas un apkopšanas uz kamanām viņi gāja klāt ar padomiem un palīgu, virves savilkdami, viņu stiprumu pētīdami un segas aizbāzdami. Bet Kaspars bija tas cilvēks, kuŗš gandrīz nekad cita pie sevis nelūdza, bet tomēr labprāt redzēja, kad citi pie viņa nāca; tādēļ tad arī šoreiz Švauksts un Prātnieks palika neieaicināti nedz uz kapsētu līdzbraukt, nedz arī palikt pēc tam vēl bēŗu viesībās. Tomēr viņi, kā likās, gribēja mēģināt vēl, lai tiktu ievēroti no citas puses, jo kad kapsētnieki bija jau aizbraukuŗi, tad palika vēl abi pagalmā runājot, kur daŗi citi arī piebiedrojās par klausītājiem. Švauksts, kuŗš teicās atbraucis pagājuŗu nakti no pilsētas, runāja pilnā mutē, ka cena līniem esot laba un brāķa nekāda, jo varot atdot vai tīras pakulas par „ausiem“. Viņam arī tādi nieka līniņi vien bijuŗi, no pēdējām tirgu līnu izlasām sabāzīti ar visām pakulām, bet grūdis pie Fōrŗeļa uz ticības — durch! neesot ne svēris, ne skatījies, tik licis puŗiem samest spīķerī. Bet pie

maksāšanas neesot gan īsti pa prātam apskaitījis. Atpakaļ vairs negribējis ņemt, bet sadevis gan krietni virsū: — pasacījis, ka ja tā gribot darīt, tad lai arī beidzamā reize paliekot. Nu, tā viņš nebijis gan lēti dzirdējis, ko tagad dabūjis.

Caur īpašu ziņu arī viņus tur pagalmā ievēroja un ieaicināja bērēs. Oļiņiete, kuŗa rādījās Prātniekam it īpaši laipna, iztaisīja tā, ka Lienai, uz kapsētu braucot, neiznāca nevienās kamanās vietas, un pēc tam viņa, Prātniekam dzirdot, meklēja kāda braucēja Lienai. Prātnieks to tūliņ saprata un nesteidzās vis projām. Arī Švauksts, to dzirdēdams, piedāvājās par vedēju. „Oling kundze! ja man būtu tas gods, Lienas jaunkundzi aizvest un — “ tālāk viņš nedabūja izrunāt, jo Oļiņiete viņā nemaz neklausījās, bet paskrēja gaŗām ar lielmaņīgu rūpju un gādāšanu pilnu seju. Kamēr viņi pagalmā runāja, tikām Oļiņiete, it kā pārmezdama un ar apspiestām dusmām stāstīja Anuŗai, ka Liena paliekot mājā, jo nebijis vairs nevienās kamanās vietas, kur iesēsties. Saŗērbusies meitene esot — raug’, lai nu ejot ģērbties nost, tīri kā par kaunu.

„Ja mums zirgi būtu veseli,“ tā viņa piebilda, „tad sajūgtu vai divus, bet nu ir jāpaliek kājām kā iebuvieŗa bērnam. Prātnieka Andŗs gan varbūt aizvestu, bet vai viņš nāks ņurp solīties, kad paŗi neprot ieaicināt iekŗā? Vai gan viņam ir kāda liela vajadzība pēc ņām bērēm? — vai viņš mājā neēdis, vai nedzēris? Par godu būtu vēl jātur, ja viņš pavisam brauktu līdz un paliktu kādu laiciņu ņe, lai tiek jel viens kā no lielmaņu puses. Es neesmu nemaz ieradusi ņādās, skaidri jāŗaka, kalpa godībās dzīvot. Lūk’, pagalmā gan viņš vēl runā, bet var arī ikkatru acumirkli aizbraukt.“

Anuŗa pastāstīja to ar pilnu bijāŗanu Tenim, kuŗŗ arī tūliņ izsteidzās ārā pie Prātnieka un lūdza viņu ienākt, sacīdams: „Kam tu, kā smeŗies, gribi stāvēt ārā, it kā svētīts tā kunga? — Nāc pakrēŗlī, atdzisīnies.“ Gan Prātnieks gribēja mēŗināt pa ieradumam aizbildināties ar nevaļu un citādi un tik drīz vēl neiet, bet neuzgalvodamies, vai Tenis mēdz vairāŗ nekā vienu reizi lūgt, gāŗa vien līdz iekŗā un iedams drusku pretojās: — vai gan varot visus bērēs ņalūgt — tas nemaz neesot iespēŗjams, jo tad vajagot klāt galdu pagalmā. Švauksts, kaut gan nebija īpaŗi aicināts, gāŗa arī līdz, it kā tā būtu jau zināma un nolikta lieta, ka caur Prātnieka aicināŗanu ir aicināts arī viņŗ.

Iegāŗjis tas nometa tūliņ kaŗoku, bet sarkano ņalli paturēja ap kaklu. Oļiņietei tas ļoti riebās, ka Švauksts ienācis līdz; viņa noŗņāca Anuŗai gaŗām ar ņiem vārdiem: „Dievs zin, kādēŗ tas vēŗa pastala ir vests iekŗā?“

Ieaicinātos piesēdināja ar steigŗanos pie galda, kur Oļiņŗ stāstīja patlaban, ka nomirēŗjai esot laba laime, jo bērēm kaujamo veicies nopirkt tik labi, kā nebijis nemaz iedomāts. Citā reizē varot nostaiŗāt vai nobraukt veselu nedēŗu, bet tā negadīŗoties kā tagad; un vai gan govs gaŗa esot par ņādu vēŗŗa gaŗu labāka?

„Ē!“ Švauksts sacīja vidū, ņo skaņu starp a un e caur degunu lepni izgrūzdams un galvu uz augŗu pasīdzdams, jo tas bija viņa ieradums. „Ē! ko tu, Oļiņa onkul, stāsti! Nopirkt var akurāt kaut kuŗā reizē punktum, — vajaga tik andeles gara. Man tagad pat ir zināmas divas āŗavas; ja tik vajadzība, tad var dabūt kaut kuŗā brīdī fiks un fertik.“

„Var, Švaukst dēŗs, nopirkt gan ikkuŗŗ, arī bez visa andeles gara,“ Oļiņŗ lēni atbildēja, „un ja citur ne, tad pilsētā pie miesnieka, bet, tik zināms, par kādu cenu.“

„Kad laba prece un vajadzība, tad par preisi ņtrunt. Finŗ rubel so vai so,“ Švauksts atteica.

„Kam naudas diezgan, tam ir gan nieks,“ Oļiņŗ, zobus badīdams, atbildēja, „bet vai visiem tāda bagāŗība ir?“ ņie vārdi, kaut gan nopietni runāti, bija tomēr citādi tulkojami nekā viņi skanēja, jo Oļiņŗ gribēja Švaukstam sacīt skaidri to: „Tev nemaz tādas bagāŗības nav, kā tu lielies.“

Otrā galā galdam sēdēja Pietuka Krustiņš starp kādiem vecākiem, kuŗi lielīja viņa bērū runu un pazemību, ka esot gan spēcīgs runātājs — vajagot krietna mācītāja, kuŗš varot stāties pretī, un ka cits, būdams tāda vietā un amatā, nebūtu vairs ne paskatījies uz šādas kārtas ļautiņiem.

Kad viņš bija kādu brīdi ar nopietni svarīgu un it kā aiz darbošanās pagurušu vaigu viņu lielīšanu saņēmis, tad runāja ar rāmu balsi kā vecs vīrs: „Jā, mīlie tautas brāļi! mums, savas tautas vadoņiem, kuŗiem viņa ir uzticējusies līdz ar savu labāko audzi, jāatzīst par savu svētu pienākumu pacelt viņu ar saviem vārdiem, darbiem un rakstiem pāri ikdienišķības sīkām raizēm augstākā gara stāvoklī, nekā tas līdz šim ir darīts no svešiem algādžiem, kuŗiem mīl tik mūsu tēvijas treknums un tautas garīga krēsība, kuŗā nevar viņu pazīt. Lai arī cik karsti nebūtu šie mūsu sviedri priekš savas tautas apgaismošanas, tad tomēr ir vēl attīstītas publikas trūkums ikdienas sāpīgi sajūtams. Cik bija pat šodien tādu personu, kuŗi manu runu saprata, un kuŗa viņus aizgrāba? Tas pats ir jāsaka arī par mūsu rakstiem, ka maz tiek viņi lasīti, cienīti un saprasti. Es laistu gan klajā savus dzejoļus, paidagoģijas un filozofijas apcerējumus, bet bīstos, ka mūsu tautai tie nāks par agru rokā, tādēļ domāju savus manuskriptus aizieģelēt un atstāt nākamībai. Par to otro lietu, proti pazemību, man jāatbild, ka mums vajaga uzpurēties priekš savas tautas, citādi ir viss darbs bez sekmes. Mums vajaga būt ar savu tautu saaugušiem, jo mums būs viņu vadīt uz saules kalniem. Mēs nedrīkstam vis komandēt savu tautu, dzīvodami pilīs, greznumā un bagātībā plītēdami, ēzdami gardus ēdienus un gulēdami mīkstās gultās, jo viņa mūsu valodas nedzirdēs; bet mums jādzīvo būdīnās pie viena kumosa un pie viena malka ar saviem brāļiem. Lai paliek vīns augstmaņiem — mums jāņem par labu, ko atrodam zemnieku mājās, lai tas būtu rūgts vai sūrs.“

Patlaban bija brandvīna glāze, ko laida apkārt, pienākusi pie runātāja, kuŗš, viņu saņēmis, runāja paceldamies tos pēdējos vārdus uz visu galdu, un tad, glāzi uz mutes apgāzdams, pierādīja, ka tā ir iztukšota, un ka viņš arī patiesi ņem no saviem tautas brāļiem visu pretī, lai ir sūrs vai rūgts. Pēc tam Pietuka Krustiņš, iekām nosēdās, runāja pilnu balsi vēl šos vārdus: „Krietns kaŗa vadonis ir tik tas, kas nes kopā ar saviem apakšniekiem ne tikvien priekus, bet arī bēdas, neatstādamies no viņiem pat ne pēdējā brīdī, jo arī kāds liels dzejnieks, Šillers, saka:

„Ja dzīvību jūs žēlosit,
Tad viņas neiemantosit!“

Švauksts viņa vārdus arvienu apstiprināja, sacīdams: „Ja, ja, das richtig, das richtig!“ un kad Pietuka Krustiņš brandvīna glāzi izdzēra, tad kļiedza: „Bravo!“

Kad jau gandrīz visi bija nometuši no ēšanas mieru, tad Tenis pienācis sacīja uz Prātnieku un Švaukstu savā jocīgā valodā: „Nu, dēli, kad esat baudījuši Dieva dāvanu, tad es sūtīšu jūs arī, kā smeļies, tālāk, lai tiekat pilnīgi bērinieki; — taisāties nu un brauciet uz kapsētu; jums veikli zirgi, vēl gan citus panāksat, — tad būs gaŗāka rinda. Lūk’, otrējo mātei esot palikusi meita kājām, un skolas kungs arī varbūt brauks līdz.“

„Tad jābrauc gan laikam būs,“ Prātnieks jokodams atbildēja, „citādi varēs sacīt, ka ēst, dzert bērēs nāk, bet darīt negrib nekā. Lai tad taisās vien tie braucēji drīz, ka varam citus panākt.“

„Kas tur nieks ko panākt!“ Švauksts, izraudams pulksteni ar gredzenoto roku no kabatas, sacīja. „Uz firtel štundu būs cieti.“

„Izvizini, izvizini, Andž, to manu Lienu; mājā tikpat negrib palikt,“ Oļiņiete Prātnieku laipni lūdza.

„Kādēļ ne?“ Prātnieks atbildēja iekšķīgā labpatikšanā. „Lai taisās vien drīz.“

„Ar lielu prieku, Oļiņa mamm!“ Švauksts izsaucās, Oļiņietei izejot, jo Liēna bija nogājusi uz savu māju apģērbties ceļa drēbēs.

Drīz viņa Liēnu izskubināja, piekodinādama, lai sēdot pie Prātnieka Andža.

„Viena alga, vai sēd pie Prātnieka Andža, vai pie cita,“ Liēna iziedama atteica.

„Kāda tur viena alga? nejēga meitene!“ Oļiņiete kļiedza viņai pakaļ.

Bēru istabā bija jau arī visi braucēji sataisījušies, kad Liēna tur nonāca: Švauksts savā melnā kažokā ar zīļu jostu; Pietuka Krustiņš šauros melnos virssvārciņos, satinis kaklu ar ļoti lielu lakatu, tā ka tas bija gandrīz resnāks par pašu; Prātnieks melnā aitādu kažokā, kuŗam pašu austa pelēka vadmala virsū, liela apkakle un sarkana josta.

Kamēr Prātnieks raisīja zirgu vaļā, kuŗš bija satinies, tikām jau Švauksts piebrauca savu ar visiem zvārguļiem un važiem pie durvīm, kur Liēna stāvēja, izlēca un uzsauca viņai: „Jaunkundze, bite zicen!“ Viņa arī tūliņ iesēdās, un pats Švauksts, iemeties veikli ar vienu kāju kamanās, sarāva grožu, iekļiedzās „žū!“ un zirgs stiepa no pēdām vislielākos rikšos projām, ka sniegs vien apjuka, un tikko suņi varēja panākt.

Prātnieks, kuŗš bija arī steidzies, grieza patlaban savu zirgu apkārt, bet bija jau par vēlu, tādēļ, aizbraucējus ar gaŗām acīm pavadījis, nesacīja ne vārda, tik nošņūca degunu, ieņēma Pietuka Krustiņu kamanās un brauca mērenos rikšos līdz.

Oļiņiete, kuŗa nāca patlaban no savas mājas atpakaļ, ieraudzīdama tādu Liēnas nepareizību, dusmīgi iekļiedzās: „Palaidņa meitene! Vai es tev vēlēju pie tā pustrakā sēdēt?“ un, tā kļiedgama, sāka skriet pa pagalmu braucējiem līdz, it kā gribēdama tos notvert, bet drīz pārlicinājās, ka tas nevar izdoties, palika pagalma vidū stāvot un sāka Švaukstu lamāt un lādēt visā kaklā: „Kaut viņš kaklu nolauztu, tas lops! Zvārguļi vien žvadz, — ne man viņi patīk, nedz arī gribas viņos klausīties. Zirgs Prātnieka Andžam ir vēl labāks — viņš pats negrib ātri braukt. — Dievs zin, kam vajadzēja skriet pie tāda pasaules trakuļa sēsties? Lūk’, to raibo segu ir uzklājis pār atzveltni; — Prātnieka Andžs varētu nopirkt desmit tādu, ja gribētu. Kā gan izskatās tas melnais kažoks arī — jādomā, ka čigāns brauc pa ceļu; — kas pašu austai drēbei par vainu? Prātnieka Andža kažoks un josta man patīk desmit reižu labāk.“

Kad tā bija labu brīdi izplosījies, tad nebija pēdīgi nekā cita ko darīt, kā nākt atpakaļ un iet istabā.

Nepagāja arī vēl patiesi ceturtdaļa stundas, kad jau Švauksta zirgs atdūrās pēdējā kapsētnieka kamanās, jo tie brauca pieklājīgi lēnos soļos. Citā brīdī gan Švauksts nemaz nepieturētu arī pie bērinieku rindas, bet pabrauktu gaŗām vienā iestiepienā, arī vēl pa dziļāku sniegu, bet tagad viņš tā nedarīja; tomēr nevarēja izprast, kādēļ un aiz kāda cēloņa viņš savaldīja tik ļoti savu braukšanas lielību, jo pieklājībai pie viņa šādās lietās spēka nebija, to zināja ikkatrs. Varbūt viņš baidījās, ka, ja brauks gaŗām, tad viņa neuzskatīs citi par piederību pie bēriniekiem, un tas Švaukstam nebūt nepatīktu. Tagad gan, zināms, viņam par to liela bēda nebija, jo visi varēja pārlicināties, ka viņš brauca ar vajadzību, lai Liēnai nebūtu jāpaliek mājā. Arī Prātniekam, kuŗš brauca gan daudz lēnāk, spīdēja šis pats taisnības iemesls droši sejā, un viņš pateica Dievam, ka viņam bija jel Pietuka Krustiņš ko vest. Bet lielākā lieta, kādēļ Švauksts nebrauca gaŗām, bija gan laikam tā, ka tagad, soļos braucot, varēs ar Liēnu krietni iztriekties, jo līdz šim viņš nebija teicis vēl ne vārda, bet turējis visu prātu pie ātras braukšanas.

„Es vakar nobraucu nach eisenbān par finf štunden hunder dreisich verst,“ tā Švauksts uzsāka runāt, valodas meklēdams, kad zirgs sāka iet soļos.

„Tik vien?“ Liēna iesaucās.

Švauksts saka stomīties. „Jā, jā, alzo, es aber nebiju alein — visi citi arī tikpat vien nobrauca.“

„Bet tu stāstīji par sevi vien,“ Liēna sacīja it kā ar nepatīkšanu. „Un kam gan tev vajadzēja ņemt citus līdz? vai nezināji, ka tad tik daudz nevarēs nobraukt?“

„Bite, freilen, ievērot, ka pa eizenbānu fāren visa fublika, un ka es nebiju vis pats tas braucējs, alzo tad man nekādā ziņā nevar pārmest, ka langsam fāren,“ Švauksts palocīdamies aizbieldinājās.

„Nu, tad nesaki, ka tu nobrauci, bet saki, ka tevi noveda,“ Liena, citur domas turēdama, strupi atbildēja.

„Fardon, freilen!“ tā Švauksts, jo viņš, īsti ar sieviešiem runādams, ieņēma labprāt svešus vārdus un izrunāja tanīs visur „p“ par „f“. „Bet ko jūs sakāt, freilen, par manu andeles firmas pārceļšanu uz Fērnavu?“

„Ar savam freilenēm liec tu mani mierā; par tavu andeles firmu es nezinu nekā,“ Liena cieti atteica.

„Fui, kā ne? tas ir akurāt svēts!“ Švauksts apliecināja. „Es gribu ieriktēt Fērnāvā linu nīderlagu, tas ir, tādu spīķeri, kur linus ferkaufen, jo Fērnāvā par līniem vairāk maksā. Papriekšu ich jehn vēl kādu laiku uz Berlīnu pie kantoŗa, lai var dabūt kaufmaņa atestati.“ Kad Liena nekā neatbildēja, tad runāja atkal pats tālāk: „Man brīnums, freilen, ka jūs neesat vēl par to gahrnich dzirdējuši, ko jau tagad ale veis, un runā pa malu malām?“

„Kuŗam gan ir vajadzīgs tādās blēņās klausīties, it kā jau nebūtu diezgan dzirdētas?“ Liena atgaiņādamās atbildēja. „Cik reižu neesi jau izlielijies aiziet par jaunkungu pie namniekiem? cik reižu par muižas kungu uz igauņiem? un nieki vien ir galā.“

„Bet šoreiz ir tas akurāt tikpat kā fertik, to var droši ticēt.“

„Kas tur man par daļu ticēt, vai neticēt? Dari, kā gribi, man viena alga.“

„Bet, fardon, vai jūs, freilen, nekad negribat ņemt dalības pie mana laimīgā likteņa? vai jums arī nepatiktos nākt mein mit un tapt par Fērnavas dāmu?“

„Topi vien pats par Pērnavas kungu un nebēdā par mani nekā, jo es palikšu zemniece kā bijusi.“

„Jevol, jevol! Nu, tad iesi laikam pie Kasfar, vai pie Frātnek?“

„Redzēs, kā būs? vēl nevar zināt.“

„Ā! das kan visen funktum! jūsu tante ir frentelīga ar Frātneku, un si selbst lihbet Kasfar. Vai nicht so? jūs domājat, ka es nezinu? — Bet kādēļ jūs, freilen, mani nemīlējat?“

„Kaut tevīm ūsu nebūtu, tad tu izskatītos varbūt labāk, bet kā lai tagad tādu mīlē kā zaldātu?“

„Nu jā, freilen, kad es jums bez ūsām beser patiktu, tad es vipas liktu norazierēt vai desmit reižu.“

„Es domāju tik, ka vaigu bārzda tev labāk izskatītos; bet par patikšanu es nerunāju nekā.“

„Nekas, nekas, freilen, viena alga, bet ūsas es nodzīšu kā kanāļas. Das schahdet nicht.“

Liena, muti ar lakatu aizturējusi, novaldīja smieklus; tad, kādu brītiņu apdomājusies, runāja nopietni tālāk: „Varbūt ka pēc mērnīeku laikiem, ja tev iekrīt labas robežas, arī mani audžu vecākie sāktu tevi vairāk ievērot, bet tagad gan dodu to padomu, nerunāt ne tikvien tev pašam par mani uz viņiem nekā, bet gādāt jo vairāk, lai Prātnieks cieš klusu, ja viņam pavisam šādas domas ir, jo tad, kā jau tu pats domā, mani varbūt spiestu pie viņa iziet. Tev nav nemaz jāliek viņam manīt, ka es to tā vēlos, vai esmu runājusi, bet tu vari to darīt it kā no sevis paša. Prātniekam arī nebūtu tagad nekādas vajadzības precēties, bet nogaidīt, līdz visi tie jukšanas laiki pāriet.“

„Jā, das machen ich fiks un fertik — tas nedūrēs nemaz ilgi, un Frātneks būs štil,“ Švauksts atbildēja, skatīdamies, kur varēs piesiet zirgu, jo kapsēta jau bija klāt. „Un ka man pie mērišanas iekrītīs feinas grences, tas ir akurāt kā jau noticis, jo es pats arī

laikam būšu mērniekiem par helferi pie mērīšanas. Tā tad alzo man būs gan tas gods, ka drīkstēšu cerēt un uz savu mīlestību palaisties? Vai nicht zo, freilen?“

„Vai gan tādēļ jau tūliņ vajaga palaisties? Tu gribi allaž par ikkatru vārdu un niecīgu labprātību atlīdzināšanas,“ Liena atteica un izkāpa veikli no kamanām, jo zirgs patlaban apstājās pie sētas.

„Bite, bite, freilen, ne tik fersonīgi, ne tik fersonīgi!“ Švauksts vēl Lienai uzsauca, kad viņa jau gāja bēru kambarī.

Arī Prātnieks ar Pietuka Krustiņu patlaban piebrauca, bet varēja nomanīt, ka pēdējam līda ziema stipri vien caur melniem virssvārciņiem.

Jau bija patlaban krēsla, kad kapsētnieki sabrauca bēru mājā atpakaļ. Daži bija, pēc vecu vecā ieraduma, nolauzuši egļu zarus, ar kuņiem mājniekus pa jokam kūla, sacīdami: „Mirsti nost, mirsti nost! diezgan esi dzīvojis.“

Visi viesi bija īsti jautri un līksmi, kā allaž pēc labi padarīta darba, kad rūpes pagalam un var baudīt bez kavēkļiem to, ko klātesošais brīdis patīkamu nes; bet kamēr vēl ir rūpes un gādāšanas, lai arī visai vieglas un patīkamas, tad nevar būt pilnīgi brīvs un kalpot labpatikšanai. Cits par citu steidza stāstīt dažādus jokus, ko pa ceļu un kapsētā piedzīvojuši: ka tie un tie braukdami apgāzušies, ka prasījuši skolas kungam, cik par apstāvēšanu jāmaksā, ka dziedāšana negājusi, ka šķesteņa puisī piedzirdījuši. Ka skolas kungam piesējuši lielu nastu maizes, jo bērnieku bijis daudz, un visi sarunājušies dot. Arī saiešanu tēvi, kuņi nebija vis vēl aizgājuši, izmētāja dažus dievbijīgus jeb svētus smieklu vārdus un atļāva savām lūpām pasmaidīt, kas bija jāatzīst citiem viesiem par lielu godu un žēlastību, jo kad tie, kuņi stāv starp Dievu un cilvēkiem, pazemojas tik tālu, ka rāda līdz ar visiem priecīgu vaigu, tad tā ir jāatzīst par paša Dieva laipnību.

Daži bēru viesi, to redzēdami un dzirdēdami, runāja priecādamies par tādu saiešanas tēvu pazemību, ka tie neizturoties nemaz labāki un svētāki par citiem, bet dzīvojot tāpat ar visiem līdz, jo Dieva vārdi arī sakot: „Bēdājaties ar bēdīgiem, priecājaties ar priecīgiem,“ un savs laiks esot sēt, savs laiks pļaut. Agrāk viņi tūliņ, līdzko bērēs dievvārdus noturējuši, steigušies projām uz saiešanām, pie pēcpusdienas dievvārdiem, negaidījuši gandrīz ir ne ēdiena uzliekam; bet tagad dzīvojot — raugi, cik mīlīgi — ar visiem kopā bez nekādas lepnības; iedzeņot tāpat savu glāzīti kā citi viesi. Agrāk nedrīkstējis godībās ne pasmieties, bet visiem vajadzējis tik dievvārdu vien dziedāt vai klausīties, kad kāds no viņiem lasījis, bet nu tērzējot paši pa vidu līdz.

Pietuka Krustiņš, kuņš atradās arī starp tiem runātājiem, pacēla savu balsi un sacīja: „Jā, mīlie tautas brāļi, arī še redzam Dieva visspēcību, ka viņš liek brīvības gaismai atspīdēt visās valdzinātās sirdīs, caur ko iekš viņām verdzības atliekas dien' no dienas zūd it kā rīta salna siltā saulē. To prieku redzam tad arī šai atgadījumā pie mūsu cienījamiem saiešanu tēviem. Agrāk, kamēr tiem vēl bija verdzības bailes sirdī, viņi neuzdrošinājās bērēs palīksmoties tautas garā, bet devās uz saiešanām dievvārdus turēt; tagad turpretī, kad brīvība ir arī spērusi pie viņiem caur attīstību savus zelta soļus, tagad tie drīkst, daži pat ar savām laulātām draudzenēm, svinēt līdz ar mums visiem istā brālībā un jautrā garā bēru godu, Tādēļ: lai zaļo brīvība! urā!“

Švauksts ar Prātnieku sauca līdz „urā!“ turpretī daži no pulka Pietuka Krustiņa runu pamēdīja un zoboja. Bet Švauksts, pirkstu galos pacēlies un ar pirkstu purinādams, tos aprāja, sacīdams: „St! kungi! cienību pret runātāju!“ Šos vārdus bija viņš dzirdējis pie kādas goda maltītes no kāda cienīta vīra, tāpēc bija arī lepns, ka varēja savu reizi šādā kārtības un pieklājības aizstāvēšanā pacelt balsi.

Pa tām starpām bija jau vakariņas saliktas, un visus aicināja pie galda.

Kad bija sasēdušies un iesāka ēst, tad Prātnieks uzņēma valodu, pie kuņas pievienojās drīz visi, ja ne citādi, tad ar klausīšanos.

„Tagad mēs,“ tā viņš iesāka, „sēdam šē Irbēnos pie bēru galda lielākā pulkā nekā citām dienām ikkatrs savā mājā, bet ja Dievs liks to dienu piedzīvot un pavadīt mērnieku laikus pa godam, tad sēdēsim gan reiz visi slātaviešu un čangaliešu saimnieki līdz ar kalpu runas vīriem kopā ar mērnieku kungiem pie tāda galda, pie kāda vēl neesam sēdējuši. Visiem nebūs varbūt vēl zināms, ko mēs, runas vīri, nupat pēdējā reizē nospriedām. Pats mērnieka cienīgs tēvs, kuŗš jau ir atnācis un dzīvo muižā, ienāca pie mums — runas vīriem — un lūdza, lai valsts dodot dienu kalpošanu pie mērīšanas darba — piecpadsmit dienu kuŗš saimnieks, tāpat kā čangalieši, jo tie jau esot nosprieduši dot. Kad bija izgājis ārā, tad sākām paši spriest, ko darīt? Citi gan domāja, ka ja došot kalpošanu, tad lielskungs uzskatīšot valsti par bagātu un pie dzimtpirkšanas sacelšot zemi dārgi; turpretī citi negribēja dot dienu tādēļ, ka tas izskatoties verdziski, jo visas kalpošanas esot jau sen noceltas, un vēl daži stāvēja došanai pretī tādēļ, ka pie čangaliešiem esot papriekšu prasīts, jo Čangaliena bijusi agrāk tik vien Slātavas pusmuiža, bet nu izskatoties, it kā čangalieši būtu par slātaviešiem pārāk. Vēl tur minēja dažs šo, dažs to, bet es uzstājos, ka vajaga dot dienu, jo tas nāks pašiem dažādā ziņā par labu. Ja mērnieks strādās ar saviem puisiem, tad nomīdīs pēdējo druvu un pēdējo pļavu, kā arī mežu nocirtīs stigās vien. Atradās atkal kādi, kuŗi gribēja dot dienas par velti, bet es uzstājos“ — te patlaban nāca Kaspars pa durvīm iekšā, alu nesdams, un Prātnieks, viņu ieraudzījis, neuzdrošinājās visai stāvu melot, kaut gan zināja, ka Kaspars nekā nesacīs; tāpēc pie laika vēl apķērās un pielika klāt: „un īpaši Kaspars arī pierādīja, ka mēs, runas vīri, nedrīkstot tā valsti pārdot. Tad izvēlēja mani un divus runas vīrus, lai ejot pie mērnieka cienīga tēva un notaisot kontraktu. Nu, tad bija neredzēta stīvēšanās un kaulēšanās, jo pirmā galā solīja tik divdesmit kapeiku par dienu. Bet es uzstājos un tāpat tie divi arī, kuŗus jau ejot labi sakurināju, — ka tik lēti mēs valsts dienu nedosim, kaut gan mums ir spēks rokā, jo tur netiek strādniekam gandrīz vēl ne uztura. Mūsu pienākums ir valsts labumu aizstāvēt un vairot līdz pēdējam. Savas dienas mēs varētu atdot vai par velti, bet par valsts mantu turēsimies vairāk nekā par savu, lai mērnieka cienīgs tēvs domā, ko grib, un lai pašiem par to klājas kā klādamies. Nu prasīja, cik mēs īsti gribot? Es sacīju: „Trīsdesmit kapeiku par dienu un beidzot visiem saimniekiem un runas vīriem goda maltīti.“ Tad sāka brīnīties: Ā? kur tādu gudrību ņēmuši? kas to esot iestāstījis? Bet es atbildēju: „Neņemiet, cienīgs tēvs, par ļaunu, bet slātavieši nav vis mucā audzēti.“ Nu tikmēr, tikmēr, līdz pēdīgi salīgām par divdesmit vienu ar pus kapeikas par dienu un goda maltīti klāt. Pēc tam bija mums, runas vīriem, liela spriešana, kur goda maltīti izrīkot? — ēkas tik lielas nevienas nav. Pēdīgi tad gan visi vienojās uz to, izrīkot lielā zaldātu norā aiz sila.“

„Nu, citur gan arī tādu pasaules bērnu darbu nevar darīt,“ tā kāds saiešanu vīrs lēnām sacīja.

Ja cits būtu teicis šādu pārdošu vārdu, tad gan Prātnieks klusu neciestu, bet nu aiz cienības un bijāšanas pret garīgu kārtu viņš tā darīja.

„Kāds jel izskatās pats vecais mērnieks?“ Oļiņš jautāja.

„Īsti tāds kā tas pulksteņu taisītājs vai bildīšu zīmētājs, kuŗš te ir uzklīdis, ja kāds varbūt jau redzējis,“ Prātnieks atbildēja. „Kad abi, vienādi ģērbusies, sastātos kopā, tad tik labs pazinējs varētu izšķirt, kas katrs ir.“

Visi viesi nevarēja saiet reizē pie galda, tāpēc sēdās papriekšu tik vīrieši un pēc viņiem atkal sievietes. Oļiņiete, kuŗa bija pārgājusi uz savu māju, nāca tik ar trešo ziņu uz vakariņām, jo tas tā lielmanīgi izskatījās.

Švauksts steidzās viņai pretī un nolocīdamies teica: „Margin, Oļiņ tante! nu šodien es jaunkundzi feini izvizināju.“

„Ej tu ellē! tev es nemaz nevēlēju vest,“ Oļiņiete sirdīgi atbildēja un pagāja gaŗām.

„Fardon, madam! bet ne tik fersonīgi,“ Švauksts iesaucās.

Kāds saiešanu kopējs, pamazs un pabailīgs vecītis, kuŗam bija arī sieva bērēs līdz, piegāja cieti pie Pietuka Krustiņa, un ar kreiso roku pīpi mutē turēdams, ar labo pie runāšanas līdzstrādādams, jautāja stāvos vārdos: „Vai tu tici, ka zeme griežas, vai nē?“ un, iekām Pietuka Krustiņš spēja ko atbildēt, runāja tūliņ pats tālāk: „Es neticu, lai dara, kā kuŗš grib!“ Tad paņēma brandvīna pudeli un, pie tās rādīdams, stāstīja: „Ja nu šī pudele būtu zeme, un mana māja stāvētu šai vietā, vai tad pa nakti viņai neapgrieztos durvis uz otru pusi, ja zeme grieztos?“

Ar šādiem jautājumiem un izskaidrojumiem par zemes griešanos un negriešanos uzmācās allaž patumši ļautiņi godībās tiem, kuŗi grib izrādīties par gudrākiem, tiem, par kuŗiem zina vai domā, ka tie zemes griešanās mācībai tic un piekrīt, un tad, gribēdami tādus valdzināt, atsaucas uz bībeli, ka Dievs esot zemi dibinājis. Viņiem ir gan neizskaidrojamas dusmas uz visiem jauniem atradumiem, kā: telegrafiem, dzelzceļiem un citiem, bet tiem nevar nekā darīt, kaut gan neizprot, kā viņus strādina. Saules un mēness aptumšošanai arī nevar pietikt, jo tās nekad nemisas, kā iepriekš laika grāmatas rakstītas, tāpēc kad ķeŗas tik vienīgi pie zemes griešanās, jo viņi zin, ka tās tiem tā un tik skaidri neparādīs, kā ir redzamas citas minētās lietas, kuŗu gan arī negribētu vis atzīt, ja tik spētu.

Tā nu šis vecītis arī uzbruka Pietuka Krustiņam, jo viņš bija pārliecinājies, ka tas, skolotājs būdams, ticēs tam, ka zeme griežas.

Vecais Oļiņa puisis Andrejs, kuŗš bija gan gājis lāgu lāgām no viņa nost, gan nācis atpakaļ, šo vecīša valodu dzirdēdams, sacīja: „Māja vis neapgrieztos otrādi, bet tava gulta gan apgrieztos uz mutes.“

Pienāca arī citi saiešanu kopēji un vēl kādi, kuŗi visi piekrita tam, ka zeme nevarot griezties, jo tad būtu visi cilvēki noreibuši un, zemei uz leju pagāzoties, nokrituši nost.

Pietuka Krustiņš gan gribēja skaidrot un sāka runāt augstākā garā par elipsēm, par saules sistēmu, par horizontu, par zenītu, par apbraukšanu zemei apkārt un citām tādām lietām, bet nevarēja nekur tikt, jo citi visi viņu ar pulku pārkliedza, spiezdamiens viens par otru tuvāk un gribēdami ikkatrs runāt. Gan Pietuka Krustiņš mēģināja dabūt viņus pie kārtības, uzsaukdams: „Mīļie tautieši! lūdzu runāt pa kārtai, un kuŗš grib ko sacīt, tas lai pieteicas,“ bet tur nelīdzēja nekas, jo viss pūlis vārtījās kā katlā. Cits prasīja, kur stāvot tas dievvārdos rakstīts, ka zeme griežoties; cits teica, ka bībelē esot sacīts: „Kur tu biji, kad es to zemi dibināju?“ — tas pats vecītis, kuŗš bija šo valodu uzsācis, teica, ka nevarot zemei nemaz apkārt apbraukt, jo kāds zaldāts esot viņam stāstījis, ka vienā pusē pasaules malai esot ledus kalni un otrā — uguns jūra, kur kuģi sadegot kā putna spalva vārtītā eļļā. Pietuka Krustiņš sauca gan vēl reizu reizēm: „Mīļie tautieši! godājamā publika! lūdzu turēties pie lietas,“ bet arī tas viss bija un palika bez sekmes.

Kamēr vēl citi visi turējās un runāja, ka zeme negriežoties, tikām atkal tas pats vecītis, kuŗš bija to lietu uzsācis, aizstājās Kasparam priekšā un jautāja: „Vai tu arī tici, ka zeme griežas? jo, ja tā ir, kam tad vairs bībele der? Tad tā ir jāsadedzina.“

„Ja bībeles lētākas par malku, tad dedzini, — kas to liedz?“ Kaspars kā atsvabinādamies atteica un pagāja viņam garām savā gaitā.

Vecītis, kuŗam šāda atbilde nebūt nepatika, apņēmās uzsākt citu valodu un griezās pie Pietuka Krustiņa ar šo jautājumu: „Vai tu tici, ka mēneša griežiem ir spēks, vai nē? Es ticu gan, lai dara, kā kuŗš grib. Mieni tu mietu vecā mēnesī un jaunā, tad redzēsi, katrs ilgāk stāvēs? Mēs liekam iekšlogus allaž jaunā mēnesī, un mums viņi nekad nesvīst. Pie mājas iegrozīšanas arī vajaga savas zināšanas: ja nenogaidīsi īstā laika un vēja, tad tev viņa svīdīs kā pirts. Un cūkas, ja iemetīsi vecā mēnesī aizgaldā,

paliks karnas kā kurti, lai dotu vai tīrus graudus vien priekšā, arī pat seri tik labi nemūk.“

Kad sievieši bija paēduši un no galda nocēlušies, tad Oļiņiete ar tā paša saiešanu vecīša sievu palika vēl aizgaldē sēdot un runājot. Valoda ienāca drīz viņām par Lienu, kuŗa līdz ar citām meitām kopa galdu.

„Izaugusi ir gan cēla meita kā liepa,“ svešā sacīja, „Anuža gan vis tādas neizaudzētu.“

Oļiņietes sejā spīdēja nicināšana. „Dievs zin, ko gan Anuža dotu mugurā, ko pūrā! Bet kā gan tagad viņai trūkst? dzīvo kā kaut kuŗa lielmaņu meita. Vai nav vilnas, vai linu, ko apģērbu taisīt, cik un kādu grib? — Tik vien vārds ir viņai tāds kā iebuviešu bērnam.“

„Nu, citādi gan ikkuŗš viņu sauks par lielmaņu meitu,“ svešā runāja Oļiņietei pa prātam. — „Precinieki arī, dzird, nākot matus sukādami — tādi vien cēli.“

„Tur nāk un brauc gan šādi, tādi, bet kas viņus visus liek vērā. Pie kaut kāda es Lienas nedošu, tas par velti! Viņa ir tagad tikpat kā mana meita. Ja man nebūtu pirmais dēls Pēteris nomiris, vai arī otrais vēl tik mazs, tad gan es ņemtu viņu pati sev par vedekli; bet tagad gan laikam cits nedabūs kā Prātnieka Andžs. Visai liela rada gan viņš nav, bet pats vēl brīžam saka, ka visi slātaviešu lielmaņi viņu turot tikpat kā par radnieku; un ja nu vēl caur precēšanos saradojas ar mūsu pamīlīju“ — te Oļiņiete sastomījās un neizsacīja, ko domāja, jo viņa apķērās, ka svešā turēšot to varbūt par lielību, ja sacīšot, ka tad Prātnieks būšot tāds pats lielmanis kā viņi.

Svešā gribēja uzņemt citu valodu un sacīja: „Tava Trīnīte, Irbēnu māt, būtu arī tagad tikpat veca, ja Dievs liktu dzīvot.“

„Tai arī bija tāds kā malēniešu bērna vārds; labāk gandrīz ir, ka nedzīvoja. Tos laikos tas tā bija: kāds vārds gadījās, tādu uzlika, bet ja man tagad būtu jāliek meitai vārds, tad gan nezinu, cik skaista es neizmeklētu! Liktu vai kādus divus: Vilelmīne Jozepīne vai Matilde Zopija, vai arī, vislabāk, uzdotu Sirguļu Jetei, lai izdomā pavisam jaunus. Viņa ir bijusi divi ziemas vācu skolā un uzlika savam brāļa dēlam tādus vārdus, kādu še nav nevienam, laikam vai Gotlību vai Konradu. Tur, māsiņ, var tūliņ redzēt, kas ir bijis skolā.“

„To Jēti daudzina gan par izskolotu,“ svešā sacīja. „Es arī gribēju savu meitu izskolot, lai, ja cita labuma nebūtu, varētu jel, kā tu pati, māsiņ, saki, salikt radnieku bērniem skaistus vārdus; bet vecītis vien negribēja: — lai skolojot, lai skolojot — matelļas vien nepiepirkšot. Cik nu gan matelļā iziet.“

„Nav, mīļā, tik vien vēl kā bērniem vārdu izdomāšana,“ Oļiņiete sacīja, „bet kur gan vēl cēlā matu sasukāšana un knipšu sišana? Es viņu reizi gribēju, lai Liena iet pie tās pašas Jētes un iemācās arī savus matus tā sasukāt, bet negāja — laikam ir kauns iet. Tagad gan man pašai žēl, ka Lienas nedevu skolā. — Kas gan to varēja domāt, ka skolmeisterīša paļaus zemnieku bērniem mācīties tādas vācu būšanas?“

„Bet Pietuka Krustiņš grib visu tāpat vien, kā vecos laikos bijis. Viņdien bija iesolījies pats mūsu kalpam par bērna kristītāju un pierunājis — viņš kā tāds viegls ir — lai liekot bērnam Dīvalu vārdā, — tas esot sentēvu vārds; bet tagad pati māte nezina, kā abus sodīt un kā sirdīties, ka esot uzlikuši bērnam tīri kā suņa vārdu; visi viņu par dīveli vien lamāšot. Solās iet uz mācītāju, lai kristījot no jauna. Kā esot drīkstējuši likt viņas bērnam tādu vārdu? Viņa, vēl vāja būdama, esot likusi vīram, lai norakstot bērnam kādu vārdu no savas kārtas vārdiem, vai Jāni, vai Pēteri, bet nu esot nokristīts par palaidni.“

„Vai neiesim uz māju?“ Oļiņš pienācis sievu uzrunāja.

„Jāiet būs gan; ko lai vairs še dara?“ Oļiņiete atbildēja. „Bet aicini Prātnieka Andžu līdz pārgulēt; vai gan viņš še uz salmiem pa zemi vārtīsies?“

„Jātaisās gan mums arī reiz uz māju,“ svešā, it kā no Oļiņa vārdiem uzmodusies, rūpīgi sacīja un uzcēlās. „Nu esam nodzīvojuši tīri kā pa radiem.“

„Kam radu tikpat kā nekādu nav, tam ir labi, ka jel kāds svešinieks pieiet,“ Oļiņiete sacīja paklusu, bet lepni. „Mēs arī — to zina ir Dievs, ir cilvēki — sev še goda nedz meklējam, nedz arī dabūsim; bet dievvārds māca: „Ko tu dari mazākam laba, to tu darījis man.“

Viņas izgāja abas no aizgaldes un sāka taisīties uz māju. Svešos saiešanas kopējus aizvadīja braukšus, bet iepriekš Anuža aplasīja no visiem „mutes autiņus“. Viņi gan zināja, ka šādās reizēs sauc par mutes autiņiem īpaši uz to līdzņemamas maizes drānas, kuŗas gan bija mutes autiņu izskatā, bet krietni lielākas un uz to vien glabātas, jo mutes autiņi bija savi. Kamanās sēžoties, Anuža iedeva ikkatram savu maizes nastiņu līdz. Oļiņš ar Prātnieku aizgāja uz savu dzīvokli. Oļiņiete palika vēl drusku vēlāk, jo viņa negribēja vairs Lienas še atstāt, kaut gan tā vēlējās palikt, gribēdama Anužai šo to palīdzēt, un kaut gan Pietuka Krustiņš un Švauksts, kuŗš pa to laiku bija nodzinis Oļiņu mājā ar Andrieva nazi ūsas, vaigu bārzdu atstādams, lūdza vēl „jaunkundzi“ atstāt, jo gribot papriecāties sentēvu garā ar kādām rotaļām, lai tautā rodoties vairāk izglītības un smalku ieražu sadzīves ziņā, un uz to vajagot būt par priekšzīmi īsti tiem, kuŗi vairāk paši attīstījušies; šī tad esot īsti tā lieta, bet nevis pašas viesības dzīres, kādēļ viņi — īpaši Pietuka Krustiņš — tanīs arvien kavējoties, proti: ka tautas mācītiem un apgaismotiem vīriem nevajagot vis no viņas šķirties jeb pacelties sadzīves kārtā un ziņā augstāk, bet palikt ar tautu kopā, jo augstāk stāvošam esot grūt tautu uz augstāku stāvokli vilkt, bet vajagot palikt viņas vidū, jeb vēl, tā sakot, apakš viņas un tad celt to uz augšu.

Jaunākie sievieši, kādi un cik tur viņu atradās, bija sataisījuši sev vietu dūmu istabiņā jeb ķēķī, kuŗš bija diezgan liels, sauss un silts. Pietuka Krustiņš ar Švaukstu sāka jautāt Anužai, lai stāstot, kur guļot meitas, bet viņa atbildēja, ka nezina, lai meklējot vien paši. Tad sataisījās abi un kāds skroderis Drekerberģis trešais uz meklēšanu. — Papriekšu gāja uz riju, tad uz otru māju pie Oļiņiem un pēdīgi, kad gribēja sākt kāpelēt pa ēku augšām, tad kāds bija pačukstējis, ka esot dūmu istabiņā. Nu devās visi turp, bet atrada durvis aizsietas. Gan klauzīnāja un sauca, lai taisot vaļā, jo vajagot trauku, ar ko nest zirgiem ūdeni, citādi izsitīšot durvis, un tad lai par to atbildot tas, kas viņas aizsējis, bet nebija dzirdama nekāda atbilde, tik vien smieklu šņukstēšana. Tad runāja Pietuka Krustiņš tēvišķi aprājošā balsī, ka tāda nobēgšana neesot nekāds sentēvu tikums, jo tautai vajagot turēties kopā, un iekš tā tik pastāvēt viņas nemirstība, tāpēc ka tas esot viņas neiznikšanas spēka centrs: bet tās neesot nekādas tautietes, kuŗas no tautiešiem šķīroties. Varbūt dažā baidoties, ka viņu, proti klauzīnātāju, starpā atrodoties dažs skolots spēks un tādēļ turot sevi par mazcienīgām nodoties uzticīgā draudzībā, tad to viņš varot apgalvot uz goda vārdu, ka tās bailes un kautrēšanās esot bez pamata, jo viņš pats par sevi varot dot to liecību, ka viņa nolūks vis neesot celšanās augstāk pār citiem, bet viņš gribot dusēt pašas tautas klēpī. Tomēr arī šie sirsnīgie un svarīgie vārdi palika bez sekmēm un bez spēka. Tad Pietuka Krustiņš izskaidroja biedriem, ka šāda klusu ciešana esot atzīstama par mazcienīšanas, pārestības un goda aizskaršanas zīmi, tāpēc viņu pienākums nu esot atdarīt durvis ar spēku, kas arī notika, jo, visiem trim spiežot, krampis izmuka un paši sabruka ar visu durvi iekšā. Tur tad bija dzirdama vēl pāri pusnaktij kliegšana, trakošana, sirdīšanās un visāds troksnis, līdz meitas pēdīgi izmuka, un šie palika vieni paši.

Rītā iznāca visi trīs no dūmu istabiņas kā sila brieži, jo tāpat ar visām drēbēm bija gulējuši. Skroderis bija notaisījis savas šaurās, baltās bikses gar katliņu ar kvēpiem, Švauksts, kā varēja redzēt, bija izbradājis kādu trauku, un Pietuka Krustiņam stāvēja iekērušās biezās savēlušos matos uz pakauša divi rogas un viens sūnu vīkšķis.

Prātnieks ar Oļiņu savā mājā bija uzcēlušies diezgan laiku un, dibena istabiņā sēdēdami, runāja par to pašu mērnieku būšanu. Prātnieks stāstīja, cik laipns bijis pret viņu vecais mērnieks; esot arī uzdevis nopirkt sienu. Viņš, proti Prātnieks, zināms, aizvedīšot kādu vezumu no sava siena tāpat bez maksas, un tad būšot draugi uz vietas. Cik no tiem jauniem kungiem, kuŗi te esot jau atnākuši, varot izrunājoties nomanīt, tad laikam robežas starp vienu ciemu un otru nepalikšot vis pa vecam, bet tikšot pārlīdzinātas un izdzītas taisnāk. Prātnieks cieta brītiņu klusu, it kā pārdomādams, kā lai tādas domas, kuŗas negrib saukt pie īstā vārda, varētu darīt Oļiņam labāk zināmas, un tad sacīja: „Tev ar, Oļiņa tēv, vajadzētu iepazīties pie laika tikpat ar veco mērnieku, kā ar jauniem, jo bez vajadzības jeb bez gādāšanas neiztiksi, un tad, svešam būdamam, ir grūt kaut ko panākt. Kāds no jauniem kungiem, vārdā Raņķis, būs laikam tas īstais darītājs pie robežu izdzīšanas un pie vērtības likšanas zemei. Viņš pats man stāstīja, ka neesot citādi šurp nācis, kā tik par vecāko palīga mērnieku. Ar šo tad būs jāiedraudzējas it īpaši.“

„Ko es, dēls, vairs, vecs cilvēks, lai izdaru? tādos ceļos neesmu savu laiku gājis, nedz arī zinu, kā viņi jāstaigā. Ja varbūt no jaunākiem kāds draugs vai pazīstams priekš manis kādu vārdu aizmetīs, bet pats gan iet neiešu.“

Prātnieks atzvēlās krēslā. „Viena alga, Oļiņa tēvs; to var gan darīt arī caur kādu citu, kas labi uzticams. Es pats, kā protams, bez tādām darīšanām nebūšu, tādēļ uzņemtos arī priekš tevis. Var notikt, ka uz priekšu še Irbēnos paliek tik viens saimnieks vien, jo ja dzimtpirkšana uznāk, vai tad gan abi spēsāt iemaksāt?“

„Dievs to zin, Prātniek dēls, kad vēl dzimtpirkšana nāks, un ar savu roku gan es pēc otra nama nesniegšos ; bet ja pati valdība to tā var gribēt, tad pretinieks nedrīkstu būt.“

„Nu, kas zin, var arī notikt, ka valdībai tā jāgrib,“ Prātnieks, acis nolaidis, sacīja; „brīžam gadās kāds noziegums vai cita lieta, kādēļ nav dažs paturams.“

Patlaban ienāca Oļiņiete, siera gabaliņu kozdama un nezdama citus klēpī. „Meklē nu, veci, brandvīna, — es došu pabrokastis,“ un, to sacīdama, viņa lika siera gabaliņus uz galda. „Šis ir man vēl pagājušās vasaras siers; divus sietos sierus paglabāju, domādama, ka var uznākt audzēknei kāzas vai cita kāda vajadzība, bet kā nu rādās, tad šoziem gan vairs nevajadzēs.“

Oļiņietei par audzēknes kāzām runājot, Prātnieks, acis nolaidis, stomijās, kaut ko līdzrunādams par jauna siera vajadzēšanu. Tad sāka labu brītiņu krencelēt un tvīkt, līdz pēdīgi, kad bija krietni pietvīcis, uzņēma valodu, no kuŗas vēl tik drīz nevarēja izprast, ko viņš īsti grib teikt, bet beidzot tomēr Oļiņi nāca tik tālu pie skaidrības un nojēdza, ka viņa runāšana zīmējas uz Lienas precēšanu. Jo kad nu, kā jāsaka, esot valoda par to ienākusi, tad labāk izvedīšot viņu tūliņ līdz galam. Ja cilvēks gribot precēties, tad neesot nekāda gudrība vecam nodzīvot, jo tas nākot tik pašam par grūtu, kad pats esot jau gandrīz nespēka pusē, bet bērni vēl mazi. Un ja gribot saimniecību turēt, tad bez saimnieces neesot neviens iedzīvojies, nedz arī iedzīvošoties. Māte gan līdz šim viņam saimojusi, bet tā esot jau veka un varot nolikt karoti kaut kuŗu dienu, un ko tad? — Tā viņš, iekām spēja izsacīt, ka nesot Lienu jau ilgi savā sirdī un tagad pēc viņas precējot, saskaitīja veselu rindu svarīgu cēloņu, kādēļ viņam vajagot precēties, it kā būtu bijis Oļiņiem papriekšu jāpierāda, ka par velti vis neprecējas. Kamēr Prātnieks tā aizbildinājās, tikām krita Oļiņiete viņam arvien valodā: „Redz’, redz’ nu, vai būsi reiz izmācījies? vai es tev nesacīju jau agrāk, ka vajaga precēties? bet tāpat pār galvu vien visu laidī. Tev ir kauns un grēks, māti, to veco cilvēku, vairs tik grūti kalpināt.“

Tikām bija Oļiņš izņēmis no skapīša brandvīna pudeli un, glāzi pielējis, sniedza to Prātniekam, sacīdams: „Dzersim nu manu veco brandvīnu, lai tad Dievs dod sagaidīt no tevis jaunu.“

Prātnieks uzstāja Oļiņam dzert, kā sniedzējam, papriekšu, un pats pēc tam drusku pabaudīja, kaut gan Oļiņš biedināja izliet uz galvas, ja atstāšot, un pa smieklam sirdījās, ka tāda dzērāja labad esot kauns brandvīnu cilāt.

„Kas nu par to? vai gan vēl pa visu mūžu nebūs diezgan laika izdzerties?“ tā Oļiņiete, kuŗai Prātnieka uzbildināšana nenāca nemaz nejauši, bet bija sen gaidīta un pa daļai pašas izaicināta.

Kad kāds kluss brītiņš pagāja, tad Oļiņiete atkal iesāka:

„Nu, veci, ko tu atbildi? es no savas puses nestāvu pretī nemaz.“

„Vai tik drīz var atbildēt? lai jel papriekšu apdomājamies un aprunājamies ar Lienu pašu,“ Oļiņš atteica vilcinošā balsī.

„Kas tur daudz ko runāt, kas ko gudrot?“ Oļiņiete iesaucās „Kad ir cilvēks pienācis, ar kuŗu var būt mierā, tad nevajaga vairs nekā domāt, un meitene pate nav nekāda sacītāja, nedz domātāja. — Tev tā vilcināšanās daba ir arvienu! Cik lietu neesi domādams novilcinājis un iznīcinājis? Raug’, pagājušā vsarā es gribēju aizbraukt ar Antoniņu kādu mēnesi uz jūru, bet tu liki vien laiku no vienas nedēļas uz otru, līdz vasara pagāja.“

„Jūŗa ir tev tepat laidarītē, peldinies vien pa to pašu,“ Oļiņš nicinādams atteica.

„Tā vien! Dieva zin, kādu labumu es esmu atradusi, pie tevis atnākdama? Es varēju, ak, kas zina, iziet pie tādiem, kuri laistu mani vienu gadu uz jūŗu, otra uz Daugavu. Lūk’, puikam arī tagad nav nekādas lāga ēšanas, bet tāds pats vien stāv kā īlens. Es nemaz nesaprotu, kas Dievam tā par taisnību, ka viņš manam dēlam nedod spēka, kaut gan viņu esmu uzaudzējusi tik rūpīgi un viegli, cik vien var? Bet kalpones puikam, par kuŗu nav likts vērā gandrīz nekas, viņš dod vai trīs veselības, un, ar vārdu sakot, gluži palaidnim, kuŗš tik zin, kā pa āru skriet basām kājām, kreklā un ar kailu galvu, kamēr es sava Antoniņa nelaižu gandrīz ne sevis pēc ārā, un stipri neapgērbta nepavisam. No pašām pirmām dienām visu laiku es viņu izauklēju šepat dibenā tā, ka ne vēsmiņa neuzskrēja viņam virsū, un pati atkāpos nost tik reizes divas pa gadu uz baznīcu un uz radu lielākām godībām, nevarēdama neviena savā vietā uzticēt; bet kalpones puikas šūpulis stāvēja pašā padurvī, kur jāstaigā visiem gaŗām: tur viņš gulēja brēkdams, ka šepat dibenā varēja dzirdēt, veselām stundām; pašai bija jādara manā vietā visa saimošana, un brīžam, kad man še iekšā kā trūka, vajadzēja savu bērnu pamest un nākt šurp. Vai gan es iešu pati kalpones darbu darīt? Kas man par bēdu, ka viņai arī mazs bērns? Kādēļ gan es maksāju viņai algu?“

Oļiņš klausījās ar nepatīkšanu. „Ko tik daudz tādu mājas būšanu stāsti? kāda vajadzība citam viņas dzirdēt?“

„Lūk’, kur man bēda! es nevaru izstāstīt? Prātnieka Andžs ir tikpat kā mājas cilvēks,“ Oļiņiete atcirta. „Vai man Antoniņam trūka zāļu? gandrīz pārdienām sūtīju uz dakteri pēc jaunām, bet viņas puika izauga gandrīz bez zāļu piles un ar to pašu saimes barību; un vai manam Antoniņam trūka ēšanas, un vai es ko liedzu? tagad pat ir kompetu, sīrupa, cukura un visu saldumu diezgan, bet ēdin neēd gandrīz nekā — tīri kā bālēns. Lai nu saka ja grib, Prātnieka Andžs, vai Dievam tā vajadzēja darīt? Tad šī ir tā atmaksa mātei par mīlestību un gādāšanu, kad bērnu dara par vārguli?“

„Es tev, Mad, esmu vairāk reižu sacījis, ka lutinādama tu vārguli izaudzēsi,“ Oļiņš pārmezdam sacīja.

„Jā, to vien tu gribētu, lai grūž novārgušu bērnu ar kalpa puiku kopā skraidīt un saldēties. Tas būtu gan visiem maniem radiem par godu. Laikam liels būdams, diezgan grūti neizstrādāsies, ka vairs mazam neliks padzīvoties un paaugties? Bet kad

es gribu aizbraukt ar bērnu uz jūru, tad tev ir šis, tad tev ir tas, ko aizlikt ceļā.“ Šo visu Oļiņiete runāja ar pilnu sirdi, īsti tādēļ, ka kalpones puika veselīgāks par viņas dēlu, kur vajadzēja būt pavisam otrādi. Ja abi būtu vārgulīgi, tad, zināms, būtu tik pus netaisnības vien.

Oļiņš nomanīdams, ka sieva ar savu valodu aizskrēja stāvu pa meža ceļu, ņēma Prātnieka uzsākto lietu atpakaļ. „Lai nu paliek bērni, kur bērni, bet parunāsimies labāk ar ciemiņu. — Tu, Prātniek dēls, gan zināsi, ka Liēna ir mums tik vien audzēknes kārtā un nevis pašu meita. Diezgan ir mums viņas audzēšana izvilksusi, jo esam viņu turējuši tomēr visādi kā savu bērnu, tāpēc gan nevaram apsolīt nekāda liela pūra.“

„Nu, par kaunu arī es audzēknei panākšņos neiešu: — cik nodomāšu, tik uzmetīšu,“ Oļiņiete krita vidū.

Bet Oļiņš, it kā nemaz netraucēts, gāja savā iesāktā runā tālāk. „Turklāt mēs neesam arīdzan nekādi bagāti ļaudis un nespējam, ja arī gribētu, dot vairāk ko līdz; naudas, kā jau pats zini, mums nekādas liekas nav.“

Pie šiem vārdiem Oļiņiete devās vēl spējāk vidū nekā citām reizēm: „Ko tu, veci, vienādi ar to nebūšanu vien lielies, tīri kā par kaunu un Dievam par dusmām! Kam tu to noslēpi? jo kurš cilvēks gan nezina, ka mums visa diezgan? Lai tās sudraba naudas gan nav, ja nav, kā tavai māšai, kuŗa tos vecos dālderus un rubļus vien rāda un par tiem vien runā; bet man viņi nemaz nepatīk, kā alvas gabali. Vai mums nav linu, ko pārdot? gandrīz nupat vēl tikko vecos aizstiepa uz pilsētu. Pag?, vai nepilni divi birkavi bija? Tāpat gaudi arī stāv vecu vecie; un govīs, viss laidars — astoņas slaucamas, spīd vien tik, — dod vai visas kaut kuŗai lielmaņu meitai pūra govīs — par kaunu nebūs neviena. Un Lienai es dodu no pulka, lai ņem, kuŗas vien grib.“

„Par pūru nemaz daudz nerūpējaties, jo es ņemšu Lienu pretī, lai viņa atnāk vai kreklā,“ Prātnieks sacīja.

Oļiņš pameta šās lietas nobeigšanu uz apdomāšanas, jo patlaban ienāca ziņa no bērņu mājas, lai ejot brokastīs; bet Oļiņiete sacīja: „Vai tu, veci, domā, vai nedomā, bet tas jau ir tikpat kā noticis, un es palieku pie tā, ka Liēna Prātnieka Andžam.“ Oļiņš ar Prātnieku sataisījās un aizgāja, bet Oļiņiete palika vēl labi ilgi, dēlu posdama, jo bērēm bija nu piedzīvot to godu un žēlastību, ka Oļiņiete dod redzēt tām savu dēlu. Viņa lika to, kaut gan par septiņi gadi jaunāks nebija, kalponei, tā paša veselīgā puikas mātei, nest, un pati, uzmetusi lakatu uz rokas, gāja līdz, kad jau Tenis bija sūtījis otru ziņu.

Ejot viņa sāka kalponei stāstīt un sirdīties par bērēm, ka tur nekāda lāga neesot. „Es aizgāju ar tik labu kukuli: — bija rumas pudele un tāda vien cēla kviešu maize, bet rumas neesmu pati redzējusi vēl ne glāzītes, un maizi — tādu smagu rudzu bīdelētu vien krauj priekšā. Man ir jādzīvo gandrīz kā neēdušai; savu radu godībās es neesmu tā ieradusi.“

Pēc brokastīm lasīja Pietuka Krustiņš no saburzīta un labi pabieza manuskripta savus dzejoļus priekšā, stāstīdams, ka laidīšot viņus drīz klajā, jo, kas zin, manuskripts varot pazust, un kā lai tad tautai atbildot? dzejnieka gara augļi esot visas tautas manta. „Varbūt jau nākošu rudeni karāsies šis pats krājums citā daiļākā veidā tirgos uz izstieptām auklām.“ Tad rakstīja no tā paša krājuma dažus dzejoļus Lienai un tai Gaitiņu radniecei, kuŗa bija atbraukusi no jūrmalniekiem, par piemiņu, stāstīdams, ka dažas tautietes viņu par jauno Šilleru vien saucot un turot no viņa lielas lietas; viņš būtu varējis, ja tik gribējis, tās visas precēt. Laikrakstos visas atbildes, kuŗas nākot „tautas dēlam“ no „tautas meitas“, esot viņam rakstītas, un kāda tautiete bijusi atsūtījusi kādreiz arī ziepju gabaliņu.

Vakarā pie siltalus sauca un dziedāja Pietuka Krustiņš, Švauksts un skroderis Drekbergis augstas laimes vairāk stundas no vietas. Pie dziedāšanas gāja brīžam arī Prātnieks daļā.

Pietuka Krustiņš domu pilnā sejā un svarīgā balsī runāja paceldamies: „Dažas augstas laimes mēs esam šovakar saukuši un dažus slavenus izpelnījamos godam atzinuši, bet vienu augstu laimi esam piemirsuši izsaukt — proti: mūsu mātēm, no kuņu mutēm dzirdējām mēs jau šupulī gulēdami savas dārgās tēvu valodas skaņas, tāpēc par atlīdzinājumu lai nesam no pilnām krūtīm tām kādas no tām skaņām atpakaļ, dziedādami: „Lai dzīvo tās, lai dzīvo tās!“

Tikko to bija beiguši dziedāt, tad skroderis, nemaz vairs neapsēzdamies, iesāka ar jau itin stīvu mēli: „Mēs esam dzēruši šodien — „Un piedzēruši“, tā kāds no pulka iemeta starpā, kamēr skroderis stomījās. „Mani kungi! cienību pret runātāju!“ Pietuka Krustiņš uzsauca tēvišķi norājošā balsī, un skroderis stomījās tālāk: — „alu, bet nezinām, kas viņu darījis, tāpēc augsta laime tam, kas — kas — tos miežus audzējis!“

Kad šī augstā laime bija nodziedāta, tad pa brītiņu pacēlās atkal Pietuka Krustiņš, visā patriotiskā un dzejiskā lielumā runādams: „Uz mūsu dzīves ceļa atrodas skaistas rozes, kuņas to pušķo un dara piemīlīgu. Ja šo rožu nebūtu, tad ērkšķi mūs visnotaļ nobadītu.“ — „Lai tik, ka jūs paši visi trīs esat toli — bez ragiem,“ atkal dzirdēja no pulka saucam, bet Pietuka Krustiņš nelika tā nemaz vērā un runāja vien tālāk: „Tās rozes ir mūsu cienījamās jaunkundzes, tāpēc lai dziedam: — “ to sacīdams, viņš tūlīņ uzņēma nākošo pantu, kuņu tie citi arī rāva līdz, sieviešos skatīdamies:

„Meitiņas, kas godam staigā,
Puišus ieraugot, nosarkst;
Tās lai krietnus vīrus dabū,
Tās lai dzīvo laimīgas!“

Nu cēlās Švauksts un runāja savā buldurējošā valodā, kuņu tas bija dzirdējis no kāda lielmaņa un pieņēma arvienu tad, kad bija dabūjis galvā, un dažus vārdus izmeta tā, it kā īsti latviski nemācēdams jeb rādīdams, ka cīnās ar visu spēku latviski runāt. „Mēs esam šodien dziedājuši dažas rīmes — “ „Un paši labi rīmas esat,“ tā atkal no pulka sauca. „St!“ skroderis, ar pirkstu purinādams, traucētājus norāja, un Švauksts runāja tālāk: „un ja mums nebūtu rīmnieku, vai tad rīmes būtu? Tāpēc lai dzīvo woljeboren her Krusting Petak, lebe wol!“

Šoreiz Pietuka Krustiņš nedziedāja līdz, bet pēc pateicās savā un visu dzejnieku vārdā par to godu un izsauca laimi Švaukstam, jo uz tirgošanās pamatiem stāvot tautas stiprums. Švauksts uzsauca atkal skroderim, — jo, lai gan cilvēki žēlojoties, ka šneideri, pilsētas skroderos paskatījušies, tik zinot, kā lielās maksas ņemt, bet plikadīdas vien paši esot, jo valsts valdība nevarot no tām vēstulēm vien atkauties, kuņas nākot no pilsētu bodīm pēc mašīnu parādiem; un cik tādu atrodoties, kuņiem pašiem griboties strādāt? Bet tas neesot vis tiesa, un vai tad būtu bijis labāk, ja būtu vajadzējis dzīvot bez šneideriem, un visi būtu staigājuši kreklos? Tad pasaule nebūtu varējusi ilgi dūrēt, tāpēc lai dzīvojot hoch šis šneiders, her Drekberg, kā viņš saucoties pēc jaunās revizes un tagad esot šepat klāt. Skroderis pats dziedāja līdz un sauca laimi Prātniekam, kuņš valsti glābjot un vedot fraceses.

Švauksts piegāja ar savu alus glāzi pie Lienas un uzaicināja pieskandināt; bet kad Lienai glāzes nebija, tad lūdza dzert no viņa glāzes. Liena atteicās, bet Švauksts gribēja viņu piespiest dzert. Caur to tad gadījās, ka izlija gandrīz visa glāze alus Lienai uz drēbēm. Viņa iekliegdamās uzlēca un gāja projām, bet Švauksts nelaida iet. Viņš sāka reizi uz reizes nolocīties un aizbildināties: „Fardon, freilen! Nekas, nekas!“

Das schadet nicht, das schadet nicht!“ Kad Liēna tomēr nebija atturama, tad, viņai aizejot, sauca vēl, it kā lūgdamies: „Freilen, bite, bite, das schadet nicht!“

Tā stiepās tā augstu laimju virkne nebeidzamā gaŗumā projām, un pie visām dzēra ikkatrs glāzi siltalus.

Kādas vecenītes, kaktā sēdēdamas, visu to nolūkoja un runāja paklusu savā starpā. „Ak tu mīļo Dieviņ, kādas posta sērgas uz pasaules ar tiem skrodeŗiem un skolmeisterīšiem! Lai tur kādas godībiņas, bet viņu netrūks, lai citi ir vai nav. Skrodeŗi un skolmeisterīši, tie vien visur jūk! Bez tiem tu neviena malciņa neizdzersi, neviena kumosīņa neapēdīsi. Un vai gan ies pie laika projām? Kas nu to! Kukuļa nekāda līdzī nenes, labu labā izēdas un izdzeras; bet tiem, kuŗi nāk uz godībām kā pieklājas, jāmirst brīžam pašiem badu. Pagaidī vien, kad sēdīsies galdam lejas galā! Ja kauna vien negribētu prast, tad varētu dzīvot tāpat ikkuŗš, — laukā neviens nedzīs.“

„Cik gan šē viņu ir, tikai kā smieklū dēļ!“ otra sacīja, „bet viņreiz mūsu kāzās bija skrodeŗu un skolmeisteru vien vesela aizgalde pilna. Kur tas bairītis un graka viņiem satek, tā gan cilvēks nevar izprast! Tēvs bija pavisam izbījies, ka tie vien izdzeršot māju sausu: — pielika, pielika pilnu galdu bairīša pudeļu, bet — necik ilgi — visas tukšas. Un kad sāka to graku liet, ak tu žēlīgo tētiņ! tad līdz pusnaktij, vienu uz otras, tāpat bļautīdamies kā tagad.“

„Par visiem vairāk gan tas pats Pietuka Krustiņš vien visur vārtās,“ atkal cita sacīja. „Nevar gan saprast, vai viņš odin saož ikkatru nieku. Pavasari mūsu kumeļu pirtižās aizsūtīja saimnieks krusttēviņu uz krogu pēc pusstopa spirta, tāpat ar puisiem vakarā uz tās laimes pa glāzītei ko izdzert, bet nezīn kur cēlies, kur ne? atnāca krusttēviņam no kroga līdz. Tad arī tāpat kā tagad, sauca vien un dziedāja viens pats visu vakaru, gan saimniekam, gan saimniecei, un beigās vēl jaunam ķēvēnam, jo ja tas nebūtu pierādījies, tad arī nebūtu kopā sēdējuši, tāpēc lai dzīvojot ķēvēns sveīks, jā, sveīks. Bērni bija iemācījušies un dziedāja vēl ilgu laiku: „Lai dzīvo ķēvēns sveīks, lai dzīvo ķēvēns sveīks!“

„Dievs zīn, ko tie skolas bērni dara vieni paši pa māju?“ Pirmā pa brītiņu iesāka. „Kur galva, kur prāts tādām? Ak tu mīļo Dieviņ! kā gan tur cits citam kaklu nenolauzīs? Es nedotu sava bērna šādās skolās, lai man darītu vai Dievs zīn ko! Cik iemāci — iemāci pati mājā.“

Nezīn, kad pavisam tā augstu laimju dziedāšana beigtos, ja nesanāktu pašiem naidis; jo pēc visi gribēja runāt, un neviens otram neļāva, bet ja arī kāds dabūja izsaukt, tad citi nepalīdzēja dziedāt. Švauksts ar skroderi sāka lamāties un grūstīties, tā ka Pietuka Krustiņam bija jāiet par šķīrēju. Kad bija izšķīrušies un nometuši mieru, tad Pietuka Krustiņš stāstīja Prātniekam, ka kamēr vēl tauta neesot nākusi pie pilnīgas attīstības un izglītības, tikām notiekot šādās lietās daža nekārtība un rupjība; bet ko tur varot darīt? viss esot jāpanes. Pirmā galā nevarot prasīt no visiem smalku jūtu un mācītas izturēšanās. Tas skroderis esot gan centīgs un krietns gars, tik vien priekš šiem laikiem vēl drusku mazāk attīstījies, kādēļ arī brīžam pārsteīdzoties, un par Švaukstu esot arī jāsakā tas pats un jānožēlo, ka viņam runājot ieskrienot vēl dažs vācīskis vārds vidū, lai gan pasaules izmaņas viņam esot vairāk kā šē nevienam.

Prātnieks aizbrauca pirmdienas vakarā uz māju, bet visi citi palīka turpat.

Otrā dienā aizsūtīja Oļiņiete savu kalponi uz māju pēc divi krūkām, kuŗas lai Anuža piepildot ar raugu, kas atlicies alus mucās.

„Kur jūsu saimiece līks tik daudz rauga?“ Anuža jautāja.

„Kas gan, māsiņ, īsti zīn? bet bez vajadzības laikam nebūs,“ kalpone atbildēja. Tad pa kādu brītiņu pati atkal iesāka pačukstēdama: „Kā var nomanīt, tad varbūt vajadzēs uz Lienas kāzām. Prātnieks bija laikam vakarrīt runājis. Pati saimiece man tā drusku ieminējās, ka jākrāj būšot piens — varot uznākt kādas godības. Dievs vien zīn, kas tur

notiks, kas nē? Liena pati negrib redzēt Prātnieka ne acīs, bet saimniece mirst viņa dēļ gandrīz nost. Laime tur nav nekāda paredzama. Steidza man vakar tūliņ stāstīt, ka šiem ar mērnikiem arī iešot labi. Ja tikšot varbūt Prātnieka Andžs par radnieku, nezina, vai tad jūs vairs šē par saimniekiem palikšot, jo varot salaist visu māju kopā un atdot šiem vieniem pašiem. Bet tu, māsiņ, nūdien nestāsti vien tālāk, tad man būs negals rokā.“

Anuža nolika krūkas pie malas, un kad bija atkal viena pati, tad, rokas salikusi, nopūtās, domāja un apņēmās darīt tūliņ šodien Oļiņietei Kaspara un Lienas mīlestību zināmu un gādāt, cik iespējams, lai Lienas nespiež iet pie Prātnieka.

Visi bērnieki izskatījās šodien jau ne visai patīkami: gurdeni, paģiru pilni un negulējuši; bet par visiem pārāk tie paši trīs: Pietuka Krustiņš, Švauksts un skroderis Drekberģis. Balsis bija visiem trim cieti, un seji pārvilkti ar savādu taukainu spīdumu. Bet Pietuka Krustiņš apzinājās vēl arvienu un nelika arī citiem aizmirst, ka ir skolotājs un ka dzīvo šē tautas apgaismošanas labā.

Tas Gaitiņu radnieks, kuŗš bija atbraucis no viņu vecās puses, prasīja Pietuka Krustiņam: „Vai skolotājiem tāda vaļa ir, dzīvot tik ilgi pa bērēm?“

„Tas jāizšķir pašam,“ Pietuka Krustiņš viņam atbildēja kā no debesīm. „Kur katrā brīdī var priekš tautas vairāk strādāt, tur mums pieklājas būt.“

„Bet vai skolu valdība to tā atļauj?“

„Skolu valdībai jābīstas, ka, ja viņa solotājiem uzbruks un tos no tautas šķirs, tad viņu tiesās vēsture un laikraksti.“

„Bet kad uz citu vietu grib iet, kādu liecību tad skolu valdība var dot?“

„Ē! kas tur par bēdu!“ Pietuka Krustiņš izsaucās. „Liecības ir visiem labas!“

Pēc tam aicināja visus pie galda, jo daži viesi bija sākuši jau taisīties uz māju un varēja tikko vēl viņus pierunāt, lai paliek uz šo maltīti.

Oļiņš, kuŗš arī brīžam — bet, zināms, allaž tik dievbijīgā valodā iedrošinājās pajokoties, sacīja, kad jau ēšana nāca gandrīz uz beigām: „Cik tas cilvēks gan neizmaksā uz pasaules pa visu laiku no pirmā brīža līdz pēdējam! Kad visu to apskaitītu, tad gan beidzot samestos pašam bail. Lai nu skaita tās trejas godības vien: kristības, kāzas un bēres, ir tad jau diezgan sanāks; bet kur vēl šādas tādas izdošanas?“

„Godību mēs nevaram skaitīt nemaz pie tādām izdošanām,“ kāds cits vecis sacīja, sēdēdams Oļiņam līdzās; „no kristībām un bērēm pašam cilvēkam netiek nekā, — tās ir tik citiem par labu, it kā, redz’ šē, tagad mums; bet kāzās, tur atkal viņš pats izviesojas līdz, tāpēc mums jāskaita tik tās izdošanas, no kuŗām netiek nedz pašam dzīvotājam, nedz arī mums, palicējiem, nekāda labuma; tur godības var taisīt arī kādas kuŗš grib.“

„Nu jā,“ Oļiņš teica, kad bija savāztu nazi rokā turēdams, nosacījis klusu „paldies Dievam“, „tad ir jāskait vispirms tēva nauda — orts —“

„Kūmu vērđiņu kādu desmit,“ Pietuka Krustiņš pasteidzās sacīt.

„Laiž ar trim vien vaļā; kas grib, tas var maksāt arī vairāk,“ Oļiņš atbildēja. „Un tad nāk mācības nauda — vismaz divi rubļi, kā tagad.“

„Kā pie jums to dievgalda mācībnieku naudu saņem?“ jūrmaļnieks jautāja.

„Itin glīti un godīgi,“ tā tas vecis, kas sēdēja Oļiņam līdzās, iesāka. „Kad mēs bijām mācībā, — tas ir gan labi ilgi — tad darīja tā: pēdējā vakarā, kad viss mācīšanas darbs bija beigts, tad atnesa skolas kungs divas tukšas mazas lādītes; tās tad salika abas uz galda un iesildīja dedzīgiem vārdiem mācībnieku sirdis, ka lai nu parādot mācības augļus un ka gribot būt pasaulē pateicīgi cilvēki. Itin kā viņi neesot bijuši kūtri pasniegt to garīgu mannu dvēselēm, tā lai tagad sniedzot viņiem no savām laicīgām mantām, cik iespējams, it kā par zīmi, ka garīgo mannu saņēmuši un

baudījuši. Tad izstāstīja, kuŗā lādītē priekš katra jāmet, un kas tad meta rubli vai vairāk, tam sacīja paldies; kas mazāk, tam tāpat vien.“

„Un tad pie laulāšanas rublis,“ Pietuka Krustiņš sacīja ar aizsmakušu balsi, kad vecītis beidza stāstīt.

„Un cimdu pāra arī,“ Oļiņš pielika.

„Cimdu laikam šinīs attīstītos laikos vairs neņem,“ Pietuka Krustiņš atbildēja.

„Kad mūsu Miķelim laulāja trešo sievu, tad vēl ņēma,“ tas vecītis, kuŗš pie Oļiņa sēdēja, sacīja. „Toreiz bijām daudz laulabnieku, un visi vēl nepasteidzās laikā cimdu nodot, tad zvaniķim bija pavēlēts aizslēgt lielās durvis un nelaist neviena laukā, līdz visi sadodot. Un tā arī darīja: vēl vai divēju iedeva, tad izlaida.“

„Tagad tās lietas pārgriež naudā, lūk, kā cāļus arī,“ Pietuka Krustiņš teica.

„Nu jā, ar tiem nevarēja tikt nekādā galā,“ Oļiņš runāja. „Pērminderiem bija ar viņiem tāds pats krusts, kā vecos laikos ar rekrūšu ķeršanu un nodošanu: cik nebija kaŗa, kamēr sadabūja kopā, un vēl brīžam neņēma pretī: — tad teica par maziem, tad par vājiem, tad lika šādu vainu, tad tādu. Reiz bija vienam vēl izsprukuši no groza un saskrējuši mūsu mežā, kur dziedāja visu vasaru. Tas cilvēks tad bija dabūjis maksāt no sevis.“

„Nu, un tad nāk kaŗa nauda,“ tā tas vecītis, kuŗš pie Oļiņa sēdēja; „bet šī nauda gan visur neesot jāmaksā.“

„Vispēdīgi skolas kunga un zvaniķa vērđiņi,“ Oļiņš pielika. „Jā, un kur tad vēl upuŗa nauda, tās atraitņu naudas, kuŗas lasa pirmos svētkos, un saukumu jeb aizlūgumu pimberī — ūja! sanāk laba tiesa naudas.“

Skroderis Drekberģis ar Švaukstu pie galda nebija, jo viņi gulēja gultā krustiski viens pār otru neiztraucējamā mierā; skroderis šķērsām apakšā un Švauksts gaŗām virsū.

Tikko bija vīrieši paēduši, ienāca Oļiņiete savādā sejā un it kā steigšus kaut ko meklēdama. Lienu ieraudzījusi, viņa parāva tai drusku pie piedurknes un sacīja: „Nāc uz māju, tūliņ.“ Tad izgāja pati papriekšu, un Liens steidzās viņai līdz. Ārā Oļiņiete viņu sagaidīja un veda uz māju. Tikko bija bēŗu māja palikusi kādus soļus aiz muguras, tā ka tur vairs nevarēja sadzirdēt, ko viņas iedamas runāja, Oļiņiete sacīja: „No šā brīža tu vairs nedrīksti celt savas kājas pār to sliexsni, kuŗš tagad paliek aiz muguras! Vai dzirdi?“

„Dzirdu gan; bet kādēļ tā?“ Liens, gandrīz drebēdama, jautāja.

„Gan tu pati, palaidne, zini! Ko tu tinies ar to pārgudro plikadīdas nabagu! Man viņš nepatīk kā rūgta nāve. Augstprātīgāka cilvēka es vairs nemaz nezinu. Ar suņiem es viņu izrīdītu no mājas, ar slotas kātu iztriektu laukā, ja viņš nāktu man par tevi runāt. Laikam badu mirt iesi pie tāda malēnieša, kuŗš, nelaime zin, no kādas elles šurp atklīdis? Muļķa meita! Ar tādiem diedelniekiem vien tinies, it kā svētdien ar Švaukstu. Kam tev vajadzēja pie viņa sēsties? Pati tu nemaz nezini, kādi puīši uz tevi raudzītos, ja būtu gudra! visi tevi tur tikpat kā par mūsu meitu, un arī ar maniem radiem tu varētu radoties, ja izietu pie lāga cilvēka. Bet, šādas lietas dzirdot, neviens puisis uz tevi nepaskatīsies. No manas mutēs gan, zināms, nekas tālāk neizietu, ja tik tu pati no viņa atstātos, bet kad tādas valodas nāk pļāpīga cilvēka mutē, tad ir viss kā līdums. Vai tu zini jel, ka Prātnieka Andžs jau vakarīt runāja par tevi uz mums? — man tik bail, ka viņš nedabū šādu pašu mēļu no citiem zināt. Un Anuŗa arī, tā nabadze, iedomājusies dabūt tevis pie tā nelieša, kuŗam ir piere tāda, kā mūsu Jāņa māŗītes vecais putras kauss!“

Oļiņietei šo runājot, viņas bija abas iegājuŗas jau savas mājas aukstā kambarī, kur nolika svētdienas apģērbu.

Liena gan iztrūkās un nosarka, kad dzirdeja savus nabadzīgos dārgos noslēpumiņus atskanam jau pat no audžu mātes mutes, un turklāt vēl ar tādu niknumu, bet drīz viņa klausījās mierīgi un vienaldzīgi. Kad Oļņiete uz kādu brīdi apklusā, tad Liena atbildēja viņai lēnā balsī: „Man ir tev, savai audžu mātei, zināms, daudz jāpateicas, bet pie Prātnieka es neiešu un Kaspara neatstāšu.“

„Tad neviens no maniem radiem tavās kāzās neies! tad es tevi iztriekšu kailu no mājas laukā, un tu nedrīkstēsi rādīties vairs nedz pie manis, nedz pie maniem radiem! Tam suņam es izplēsīšu acis! es viņu nožņaugtu, ja redzētu pie tevis tuvumā!“ Tā Oļņiete plosījās arvienu nīknāk un nīknāk, kaut gan Liena bija jau izgājusi. Pat acu baltumos bija dusmas iedzinušas viņai asinis, un viss viņas izskats bija zvēriski briesmīgs. —

Pulkstenis sita jau vienpadsmit, kad Pietuka Krustiņš, no Švauksa braukšus atvests, ienāca savā skolā. Viņš modināja tūliņ saimnieci un lika sasaukt visus skolas bērnus klasē uz vakara lūgšanu, jo kā drīkstot izturēties pret Dievu tik vienaldzīgi un laist bērnus bez pateicības došanas gulēt?

Pagāja labs laiks, līdz spēja visus bērnus, kuņi bija divi dienas vārguši, diedelējuši, trakojuši un nupat kā samiguši, dabūt pie atmaņas; cits murgoja, cits kasījās un raudāja. Kāda meitene skrēja pat kā nesamanīga pa durvīm ārā kliegdama, ka puikas viņu nositīšot. Kad tomēr pēdīgi bija visi kā nekā pie sajēgas sataisījušies un sadzīti ar visu miegu un nesukātiem matiem klasē, tad nāca Pietuka Krustiņš profesoriņi lepnos soļos iekšā un, uz tulpetes uzstājies, sāka runāt, bet, zināms, tik čukstošā balsī, jo kakls viņam bija pavisam cieti: „Mīlie bērni! es jūs sveicināju ar to sveicināšanu tā gara! Bet tautas gars arī nav tiešām mazs gars, un tas grēks pret viņu nav mazs grēks; bet viena lieta ir, kuņa pilda manu sirdi rūgtām asarām, proti, ka jūs nespējat palikt ar mani vienu stundu nomodā! Vai man bija atrast jūs miega pilnus un bez karstām un svētām jūtām? — Jūs esat gājuši gulēt, nepateikdami par to žēlastību un brīvību, ko šodien un vakar baudījuši! jūsu tēviem vis tik labi neklājās. Jūs, kas esat savas tautas labākā audze un būsat savā laikā viņai par pīlāriem baltā un nebaltā dienā, vai ir skanējis šodien no jūsu mutēm šinīs sienās: „Ak tēvija, mīļā, dārgā tēvija!“ Kā tad jūs domājat piepildīt savu pienākumu, kad uz jūsu siržu galvām nav vēl nolaidušās tās gara liesmiņas? Tomēr es ceru, ka turpmāk jūs pasargāsat manu sirdi no šādām bēdām, tāpēc lai dziedam nu.“ To sacījis, viņš sauca priekšā un dziedāja šos dziesmu pantus:

„Es visā spēkā strādādams,
Nevis pie darba piedzenams,
It gurdens esmu palicis
Un visai tik ne apkusis.
Ak Dievs, uzlūko žēlīgi,
Šos manus sviedrus apsvētī,
Lai tie pil tev par pateikšan',
Par labu tuvākam un man.“

VIII

Jaukā sestdienas pēcpusdienā, pašā tāī gada laikā, kad pļavas stāv visā ziedu greznumā, staigāja vientulīga puķu lasītāja pa košu ieleju, kuŗa stiepās tālu uz dienvidus vakara pusi un izplatījās par lielu pļavu, aiz kuŗas bija redzamas druvas un ciemati; citādi bija tā ieleja apņemta no visām pusēm ar kuplu lapu mežu, un pār viņu valdīja brīnišķīgs klusums, tā ka nebija dzirdama pat ne ganu gavilēšana un suņu riešana. Bet pieminētai puķu lasītājai nestāvēja vis laikam prāts un domas nedz pie šās jaukās vietas, nedz pie puķu bagātības, jo viņas vaigs bija smags un sērīgs, acis asarainas, bez nekāda jautruma un brīžam pat drusku vienaldzīgs. Šis viņas izskats nesaderēja nekādi ar tās jaunumu, skaistumu, daiļo augumu, jauko vietu, darbu un gada laiku. Ikkatru puķīti viņa plūca gandrīz ar žēlumu, it kā būtu vēlējusi no visas sirds tām mūžīgi ziedēt, nekā kādai veltīgai rotai un novīstošiem pušķiem pašināt viņas mūžu. Pēdīgi, kad tomēr ar visu nesteigšanos bija sakrājis labi daudz puķu uz rokas, tad viņa izgāja malā un apsēdās koku ēnā pie kāju celiņa, kuŗš gāja gar pļavmalu, mežam cauri. Tur sēdēdama, viņa mēģināja vairāk reižu vīt vainagus; bet tas darbs nekādi neveicās, jo ikkatru reizi, kad bija kādu puķīti pielikusi, noslīdēja rokas ar iesākto darbu klēpī, lauzās nopūtas no krūtīm, un prāts padevās atkal grūtām domām. Brīžam viņa klausījās un skatījās, it kā kaut kā gaidīdama pa celiņu no meža puses, noslaucījās veikli lakatā, pieņēma, cik iespējams, mierīgu seju un sāka darīt savu darbu. Pēc kādiem acumirkļiem iznāca no meža jauns cilvēks, darba vīra apģērbā un nesdams cirvi uz rokas. Vainagu darītāju viņš ieraudzīja tik tad, kad bija pavisam no meža ārā un viņai gluži tuvu, jo tā sēdēja pie pašiem pēdējiem kokiem un krūmiem, kuŗi bija celiņam uz pļavas pusi. Kaut gan varēja nomanīt, ka viņš nebūt nebija domājis še kādu cilvēku atrast, tad tomēr viņa sejs nepazaudēja no sava mierīgā aukstuma neviena grada, un šī negaidītā satikšanās neuzsita neviena burbulīša tāī klusā ūdenī. Tāpat mierīgos soļos kā nācis, viņš nogriezās no celiņa, piegāja pie jaunekles, uzlika tai roku uz pleca un sacīja laipnā balsī: „Klau, Lien, tu nu esi plūkusi manā pļavā puķes! Man ir prāts tevi noķīlāt.“

„Kaut jau būtu noķīlājis,“ viņa atbildēja, nepaceldama acu nemaz uz augšu.

„Nu, ja otrreiz atradīšu, tad nezīn kā būs, vai tiksī vaļā, vai nē?“

„Dievs zin, vai otras reizes vairs sagaidīsī!“ Liena valdīdamās atbildēja; bet savaldīties tomēr nespēja, jo pie tiem vārdiem viņai sāka līt asaras darāmā vainagā. „Drīz varbūt novītīs manas puķes pavisam, neziedēs vairs nekādā pavasarī, un arī tavās pļavās nē, kur viņas bija gan jaukākas nekā citur visur. Varbūt arī, ka šie ir man pēdējie vainagi šīnī ielejā, kuŗa bija mīļāka par visām, un tad lai staigā citas laimīgākas puķu lasītājas pa Irbēnu pļavām! Tad ar Dievu jaunība, ar Dievu laimība un ar Dievu tu arī, Kaspar!“ — To sacīdama, viņa sakampa cieti un vilka pie sevis Kaspara roku, uz kuŗas sāka tecēt klusi asaru strautiņi. Pēc kāda brītiņa viņa saņēmās no jauna un runāja tālāk. „Šovakar atkal būs Prātnieks pie mums — laikam vedīs kādus mērniekus arī līdz — un uz rītdienu ir Oļiņi apsolijušies izdot viņam par mani gala vārdu. Es vairs gandrīz nemaz nesaprotu, nesajēdzu, kas ar mani notiek un kas notiks, jo aiz sirdsēdām ir prāts pavisam samulsis, to dzirdot, nesot un ciešot, kas man pēdējā laika brūk virsū. Es vēlētos gan labāk šovakar no pasaules pazust, nekā visu to piedzīvot, kas nu atkal nāks. Man tuvojas ar reizi nelaime un briesmas: no tevis, manu mīļo, spiež man šķirties, ko es pavisam nespēju iedomāt.“ Un, to sacīdama, Liena saturējās ar abām rokām pie Kaspara rokas, it kā slīcējs pie kāda zara. „Un to iedomājot, ka man jāiet un jādzīvo pie Prātnieka, nāk šausālas. Viņš ir, Kaspar, ļauns cilvēks, kaut gan citāds izrādās; arī tev būtu no viņa jāsargājas, jo man tā vien izskatās, ka viņš meklē rakt tev slepen bedri. Es zināju, ka tu pēc dienvida nāksi šurp

gaŗām uz sētas taisīšanu, tŗpēc, no bodes nŗkdama, kurp saimniece mani nosūtīja pēc daŗādām vajadzībām priekŗš tiem paŗiem gaidŗmjiem viesiem, nŗcu pa ņejieni, jo ļoti vēlējos ar tevi parunŗties, kamēr vēl nav nekas neatdarŗms padarŗts. Neviena man nav, kas bŗtu lŗdzcietīgs un grŗtos brŗŗos iestiprinŗtu, kŗ vien Anuŗa; bet no tŗs mani sarga tŗpat kŗ no tevis, un tai krauj gandrŗz tikpat pŗrestŗbu virsŗ, cik tev, kuŗu es vairs nespēju dzirdēt un panest, tŗpēc dod tu man padomu, ko lai es īsti daru, kŗ lai atsvabinu citus no tiem nepatiesiem un negodīgiem apvainojumiem, kas manis dēļ ceļas?“

Kaspars, kas bija pēc sava ieraduma, tŗlumŗ skatīdamies, labi ilgi izdomŗjies, tad teica itin mierīgi un gandrŗz vienaldzīgi: „Kad Oļīņu iedomas ir tavam prŗtam tik ļoti pretī, tad bŗtu neŗdēzība no tevis, ja tu nodotos par tŗdas aklas paŗmīlības upuri. Oļīņi, cik saprotams, nemeklē vis tavas labklŗjības, bet sava labuma vien un grib tevi, ar vŗdu sakot, pŗrdot Prŗtniekam par labŗm robeŗām. Bet, zinŗms gan, ka, ja tu viņu prŗtu nepildi, tad tev tur vairs palikŗšana nav un jŗmeklē piemeŗnŗs citur, lŗdz — ja tu arī joprojŗm to vēlies — varam savienoties.“

„Grŗt ir gan man tŗdu sava prŗta saņemŗšanu iedomŗt, bet grŗtŗk arī viņu prŗtu pildīt un pie Prŗtnieka iet; tomēr nevaru izŗķirt, ko lai daru!“ Liena, vainagus uz rokas turēdama, lēni un domīgi runŗja, izskatīdamŗs lŗdzīga tŗm noplŗktŗm un vīstoŗŗm puķītēm, kuŗas bija savijusi vainagos. „Ja es arī tŗ izdarŗtu, Prŗtniekam atsacŗtu un pie tevis izietu, tad mums visur un vienŗdi jŗbaidŗs no viņu riebŗšanas, jo miera viņŗ tad mums neliktu lŗdz kapam, kŗ es viņu pazīstu, un kŗ viņŗ pats ir jau uz daŗiem izsacījies. Tŗ apzinŗšanās, ka tev arī, un manis dēļ, jŗcieŗ varbŗt visu mŗŗu, darŗtu mani divkŗrt nelaimīgu. Bet ja es spētu pie Prŗtnieka iziet, tad bŗtu jel miers ja ne iekŗŗīgi, tad tomēr ārīgi; jo es esmu ņai lietŗ nesusi tik daudz krusta, ka pēc laimes vairs neilgojos, bet vienīgi ja pēc miera.“

„Par riebŗnŗm un vajŗŗnŗm mums daudz jŗbīstas nebŗtu,“ Kaspars sacīja, „jo mēs tad varētu pavisam no ņŗ vidus aiziet vai uz manu dzimteni, vai citur; valŗ stŗv visa plaŗŗ Dieva pasaule.“

„ŗe gan tev, laikam uz priekŗu lŗga dzīve nebŗs ņŗ vai tŗ; par to laikam daŗi stipri gŗdŗ, lai tev iemēro vai pavisam tŗ, ka nevar nemaz dzīvt, vai arī lai atdod tavu mŗju tŗliņ Oļīņiem,“ Liena sacīja vēl bēdīgŗk nekŗ papriekŗu. „Pats Oļīņŗ gan gluŗi tik ļauns nav, bet pati gribētu, lai jŗs izdzen vai ņodien. Tŗpēc tad arī Prŗtnieku un mērniekus bŗtu nēŗŗjusi vai klēpī.“

Kaspars par ņo ziņu nebŗt neiztrŗkŗs, bet, brŗiņu padomŗjis, runŗja mierīgi tŗlŗk, it kŗ nekas virs zemes nespētu viņu pakustinŗt: „Jŗ, ka viņi mani grib izskaust, to noprotu, un ka tas viņiem izdosies, par to neŗaubos, vienkŗrt, tŗdēļ, ka es ņe, kŗ ienŗcējs, stŗvu viens pats bez nekŗda pretoŗnŗs spēka; otrkŗrt, tŗdēļ, ka esmu gandrŗz visiem aizriebis, nemeklēdamis pie neviena draudzības, bet sacīdamis allaŗ un ikkatram, ko domŗju, jo tas ir manŗ dabŗ; tad, treŗkŗrt, arī tŗdēļ, ka es nevienai uzmŗkŗšanai nepretoŗos nedz ar viltu, nedz ar taisnības ieroŗiem.“

Liena kŗdu acumirkli domŗja. „Man arī gan tas labŗk patiktu, ka, ja mēs kŗdreiz savienotos, tad pavisam no ņŗ vidus izietu, jo miera ņe, kŗ jau teicu, nebŗtu tad no nevienas puses.“

„Nu jŗ, to tad laiks rŗdŗs,“ Kaspars atteica; „bet tagad pŗrdomŗ, vai tu spēsi nenozēlodama staigŗt man pa dzīves ceļu lŗdz? Viegļu dienu un laicīga labuma es tev uz viņŗ daudz apsolīt nevaru, bet drŗzŗk gan, varbŗt, daŗu grŗtu nastu. Tŗpēc pŗrbaudies ar prŗta aukstumu, kas tev nŗksies vieglŗk: vai iet pret sirdi pie Prŗtnieka, kur, varbŗt, laicīgu raiŗu bŗs mazŗk, vai nŗkt pēc sirds patikŗšanas pie manis, kur laicīgŗ ziņŗ var daŗŗdi klŗties, bet nekad gan laikam bagŗtīgi un pilnīgi. Es tev izsaku visu, kŗ ir un kŗ var bŗt, lai tu pati brŗvi izvēlies, jo uz ņo vai to pierunŗts cilvēks, kad

viņam piedzīvojumi un prāts ir sirdi atdzisinājuši, meklē allaž tiesības žēloties, ka vīlies, palaizdams laicīgu labumu un skriedams murgu liesmiņām pakaļ. Arī tu nevari dot šai brīdī savai sirdij pilnas taisnības, jo mīlestība ir arī viņu pa daļai apreibinājusi. Pārdomā vēl labi un tad, kuŗu soli sper, to sper pati no sevis, neatsaukdams uz nevienu citu.“

Liena cieta labu brītiņu klusu, sevī domādama, un tad sacīja: „Tev laikam, ir bēdas par to, ka man pēc būs žēl, ka es negāju pie Prātnieka, bet pie tevis, un sacīšu to tavu vainu?“

„To es nemaz nesaku, ka tā notiks un ka tu tā darīsi, bet es to pieminu tik tādēļ, ka tā var notikt un ir arī noticis; tāpēc tādos svarīgos dzīves brīžos ir jāskatās allaž uz to pēdīgo, kas var nākt; bet tādēļ vis nav vajadzīgs tam pēdīgam tūliņ nākt, un viņš nenāks arī. Tomēr, ja viņš nāk, tad cilvēkam nav vajadzīgs nožēlojot gausties uz citu, bet ko ir darījis, to darījis pats: — pats vainīgs pie laimes, pats pie nelaimes.“

„Man liekas, mīlais, ka tu vēl laikam par manu mīlestību šaubies vai arī manis nepazīsti?“ Liena sāpīgā balsī sacīja.

„Nepavisam!“

„Bet kādēļ tu tā runāji? — Es nevaru apjaust, cik lielai nelaimei tur vajadzētu nākt, kur es varētu nožēlot to, ka būtu izgājusi pie tevis, bet ne vēl tev ko pārmet, jo tu esi izsacījis visā šai lietā man tikai to vajadzīgo padomu, kaut gan tev vajadzēja būt manam vājumam par atspaidu un par stiprumu.“

„Man, mīlā, nemaz nav vajadzīgs dzirdēt, cik ļoti tu mani mīlē,“ Kaspars, Lienas roku spiezdams, runāja, „jo to jau es zinu bez vārdiem un bez tavas sacīšanas; bet arī to, ka cilvēka prāts nepastāv mūžam vienāds, jo dzīves vēji viņu groza. Bet lai nu tas viss paliek, jo es ticu, ka tu sapratīsi manas domas pareizi un nepiedauzīsies savā ceļā pie maniem izteikumiem. — Savu prātu es esmu izsacījis, un tev ir vaļa viņu, ja iespēj, pieņemt, vai arī nepieņemt. Tev arī nebūs pieņemt manu padomu uz vietas un bez nekādas pārbaudīšanas, vai tie der arī priekš tevis; jo to, ko es saku, to es saku vairāk tik tā, kā es darītu, būdams tavā vietā, proti: ja Oļiņi mani spiestu uzņemt tādu dzīves ceļu, kuŗš ir man pretī prātam, tad es papriekšu viņiem izskaidrotu, ka tas man nav darāms, un, ja ar to nepietiktu, tad es no viņiem atstātos un meklētu patvara citur; bet es nemaz nenosaku, ka tev arī būs tas iespējams un teicams, kaut gan ikkatru, kam tik stingrs prāts, es cienītu. Padoma došana ir arī savā ziņā grūta, un īsti tādiem cilvēkiem, kuŗi gandrīz ikkatru padomu pieņem, tāpēc ka viņiem nav iespējams to izsijāt. Bet tad pēdīgi, kad padomam slikti augļi, tad devējs vainīgs, tādēļ vislabākais padoms ir tas: mācīties iztikt ar savu padomu, un sava padoma nekad otram neuzspiest, bet labāk, cik spējams, izsargāties no padoma došanas.“

„Nebīsties vis, ka es spēšu jau tik drīz tavu padomu pieņemt,“ Liena runāja drusku jautrāk, „kaut gan atzīstu viņu par labu; bet Oļiņi, lai gan viņi šai lietā mani spiež pildīt tikai viņu prātu, ir man pa daļai tikpat kā vecāki, tāpēc saņem pret viņiem tādu galvu, būtu man pa daļai pret apziņu, jo viņi ir man darījuši un vēlējuši arī diezgan laba; bet tomēr atkal, kad iedomāju, ka man jāiet pie Prātnieka, tad uzņemos labāk visus citus grūtumus nekā to.“

Kad viņi vēl bija kādu brītiņu runājuši, tad Liena kļuva nemierīga un sāka taisīties uz māju. Šķīroties viņa teica vēl Kasparam: „Es nevaru tev, mīlais, apslēpt kādas sirds bailības, kuŗa man neizprotama, un pati nezinu, kur un kā viņa ceļas; tomēr allaž, kad iedomāju par mūsu savienošanos, tad tā mani baida, it kā kad tuvotos kāds tāls negaiss. Bet man liekas, ka tas ceļas vairāk no tiem biedinājumiem, lāstiem un nelaimes pasludinājumiem, kas man jādzird no saimnieces un citiem. Ko tu, mīlais, par to saki? vai tādām iepriekšjūtām var būt dzīve kāda nozīme?“

Kaspars paraustīja tik plecus un, kā likās, negribēja atbildēt uz šiem vārdiem nekā, bet kad redzēja, ka Liens gaida cieti atbildes, tad sacīja pēc kāda brītiņa, it kā negribēdams: „Var būt un nevar būt, ka pats cilvēks to grib un spēj, vai arī, kā kuņš to lietu uzskata un pieņem.“

Šī atbilde gan Lienas neapmierināja, jeb, vismazāk, Liens tās nesaprata, tomēr viņa pēc visas šās sarunāšanās jutās daudz stiprāka un drošāka, it kā tāds, kuņam ir parādīts ceļš pēc tam, kad viņš maldījies ilgu laiku bīstamās vietās.

Tagad Liens, saņēmusi savas puķes, vainagus un bodes pirkumus, gāja pa to celiņu birzī iekšā, pa kuņu Kaspars bija nācis, jo viņš aizgāja tālāk uz savu darbu.

Kad bija birzī cauri un iznāca atkal klajumā, no kurienes varēja jau Irbēnus redzēt, tad — Dievs zin, kur atgadījies Pietuka Krustiņš, pilnā rakstnieka un tautieša apziņā ar papīru rulli padusē un labi gaŗos matos, nāca kā pasaukts pa braucamo ceļu uz Irbēniem, tā ka Lienai bija gribot negribot ar viņu jāsatiekas pašā tai vietā, kur viņas teka uzgāja uz braucamā ceļa. Kaut gan Pietuka Krustiņš, redzēdams, ka Liens nesteidzas, gāja arī ļoti lēnām, tomēr viņš nokļuva pie minētās vietas kādus acumirkļus agrāk, un apstājies gaidīja, līdz Liens pienāk. Kad viņa bija vairs tik kādus soļus vien atstatu, tad, cepuri paceldams un nolocīdamies, viņu sveicināja: „Sveika, cienījamā tautiete!“

No pirmējās skumjības un grūtsirdības nebija Lienas sejā pazīstamas vairs gandrīz no pēdas, vismazāk priekš Pietuka Krustiņa nē. Viņas stiprā daba spēja sirdsēdas citu priekšā savaldīt un apslēpt, tādēļ arī tie vārdi, ar kuņiem viņa saņēma Pietuka Krustiņa sveicinājumu, uz viņu pašu nemaz neskatīdamās, skanēja pilnīgi kā uzzobošana: „Vesels, vesels, slavenais tautas dēls!“

„Lūgtu, jaunkundze, vai jums nepatiktos atļaut man to laimi, palīdzēt nest jūsu jaukos vainagus?“ Pietuka Krustiņš, kādu soli pretī steigdamies, jautāja.

„Nepatiktos vis,“ Liens atbildēja, drusku nicinoši smīnēdama un iedama bez apstāšanās tālāk.

„Bet lūgtu, jaunkundze, jūs neliegsat man jel iet jums līdzās?“ Tā Pietuka Krustiņš, Lienai līdzsteigdamies un patiesi kā lūgdamies izsaucās.

„Vēlēt gan arī nevēlēšu,“ Liens atteica, iedama veiklos soļos projām.

Pietuka Krustiņš, būdams vēl arvienu kādu soli aiz Lienas, bet cīzdamies tikt viņai līdzās, pusteciņos iedams, sāka runāt: „Jā, jā, cienījamā jaunkundze: cilvēka mūžs ir raibs kā pupu zieds: te glaimo mūsu sirdīm liega laimība, te atkal mētā viņu drūmīgas likteņa aukas ar savām tumšām bangām gar sirmām sadzīves klinšu sienām; te paceļ mūsu fantazija uz saviem ideālīgi burvīgiem spārniem augstu teorijā, te atrodamies un nogrimstam atkal, par piemēru, sīkos ikdienišķi praktiskos rūpestos, kuņi kavē mūsu gara lidināšanos aiz zvaigžņu sistēmas citā ārpusaulīgā gaišumā. Arī jums, jaunkundze, ir tagad, kā vispārīgi dzirdams, kāds bēdu mākonis aptērpis jūsu laimības horizontu, bet esiet tik pastāvīgi mīlestības temperamentā un nepametiet cerības, jo šis zelta eņģelis pats nav pametis kaunā neviena, kas vien ir turējies neatkarīgi pie viņa. Arī manas krūtis ir šai ziņā sāpīgi piemeklētas, analizētas un pārbaudītas, tā ka tās vātis, ko liktenis manā dvēselē tik nežēlīgi sitis un viņas nervus satriecis, nav vēl nebūt sadzijušas un laikam nesadzīs arī. Mīlestība ir atstājusi manā sirdī nelaimīgus, daimonīgus un sērīgus iespaidus, tāpēc es arī spēju tik melankolīgi jeb sēri dziedāt, tāpēc es arī spēju pilnīgi sajust un notaksēt jūsu bēdas līdz pēdējam atomam, caur ko drīkstētu būt jums par bēdu biedri, kuņam jūs droši varat uzticēt to, kas jūsu sirdi spiež, jo dalītas bēdas, kā ģermāņi saka, ir tikai pusbēdas.“ ..

„Man nekādu bēdu nav ar tevi ko dalīt; un ja būtu, tad tomēr tu viņu nest nevarētu,“ Liens strupī atteica.

„Jūsu fizionomija gan to nerāda, ka jums būtu kādas bēdas bijušas, bet publikai ir jau sīki tas zināms, un tautas balss ir Dieva balss, kā grieķi saka; tāpat arī tas, ka es tādu bēdu neprotu nest, nav dibināts vārds, jo mana sirds, kuŗu vēl skūpstīja nesen Cefirs Floras klēpī, ir tagad kā poda gabals un salauzīta kā lilija no aukas ziedonī, tā ka es gan laikam nespēšu aizsniegt sava dzīves ideāla. Mīlestības dievība jeb Līga, kuŗu jau vecie heleni dēvēja par Amoru, bēg no manis. Es laikam nevarēšu apprecēties!“

„Kad nevari — neprecies.“

„Bet praktiski dzīves apstākļi mani uz to spiež, jo kā lai uztic svešam cilvēkam saimniecību?“

„Nu, kad spiež, tad precies.“

„Jā, bet mana mīlestība kavējas un meklē sava sapņu tēla citā ideālīgā un dzejīgā pasaulē, jo prozaīgā, ikdienišķā zemes virsū viņa tā neatrod.“

„Kad tā ir, tad ej un precies citā pasaulē.“

„Bet tā ir, jaunkundze, tik tāda izfantazēta pasaule, kur neviens nedz precējas, nedz tiks precēts.“

„Tad iztiec ar savām fantazijām.“

„Tomēr es gan šķietu, ka spēšu sevi pārvarēt un piespiest uz precēšanos šepat, jo es jūtos šai ziņā stiprs diezgan, tā ka enerģijas un centienu man uz to netrūks.“

„Pārvaries vien un precies.“

„Bet drūmīga un sēra paliks mana sirds tomēr arvienu, jo viņa ilgosies allaž pēc mūžam neaizsniedzamā ideāla.“

„Kad tā ir, neprecies.“

„Tomēr es raudzīšu arī šai lietā sevi pārspēt, jo nav labi cilvēkam, kad viņš garīgi visai apcietinājas. Mums būs sevi uzvarēt, jo iekš tā cilvēks parāda vislielāko dūšu, kad apprecas pret visu savu fantaziju.“

„Jā, jā,“ Liena strupī atteica, jo viņai bija apnicis likt Pietuka Krustiņam griezties kā kaķim pēc savas astes. Tomēr viņš nepalika vis mierā, bet stāstīja vienādi un joprojām par platonisku jeb augstu dvēseļu mīlestību, pēc kuŗas viņa sirds slāpstot, un kuŗas viņš pie šās pasaules cilvēkiem meklējot velti.

Kamēr Pietuka Krustiņš, iedams Lienai līdz, tulkoja tā savas sirds dziļumus un augstumus, tikām iebrauca Irbēnos pie Oļiņiem Prātnieks ar vecāko palīga mērnieku Raņķi, kuŗam bija uzdota jaunu robežu izdzīšana, kā vecais jeb īstais mērnieks tās iezīmējis rullī. Visi Oļiņu mājas ļaudis bija uz kājām, rīkodamies vairāk nekā uz kādām godībām un skraidīdami ātrāk nekā pie ugunsgrēka dzēšanas: tur tika kauts, vārīts, cepts, kapāts, skaldīts — tīri kā kādā muižas saimniecībā. Puiši un puikas: — cits uz to krogu pēc bairīša, cits uz otru pēc vīna, cits uz trešo pēc konjaka, araka un zelteŗa, jo bija dzirdēts, ka ar šo pēdējo dzērienu mērnieki mēdzot atskaidrot dūšu, kad nevarot vairs dzert. Kaut gan klēts bija no visām rīkošanas vietām labi attālu, tad tomēr ne tikvien pagalmā, bet pat „dūmu istabiņā“ un pagrabā citādi nerunāja, kā tik vien ar pusbalsi. Kad Liena ar Pietuka Krustiņu atnāca, tad bija visa gādāšana pašā spēkā. Laime tik, ka Oļiņietei nebija šoreiz daudz vaļas nedz arī drošības troksni celt, citādi gan Liena bez lielākas pārmācības nepaliktu, bet šoreiz par žēlumu nevarēja vairāk nekā, kā tik, pusteciņus gaŗām skriedama, zobus sakodusi, iekniebt viņai sānos un uzsaukt ar saspiebtu balsi: „Vai nu tikpat reiz atnāci?“

Klēts, kuŗas vidū sēdēja pie galda aiz pievērtām durvīm sveču gaismā Prātnieks ar Raņķi, bija izpušķota meijām, papardēm, vībotnēm un citiem tādiem sētmalu un lauku ziediem. Vienā sienmalā bija uztaisīta labi liela gulta; pie otras stāvēja skapis, bet pret vidu un pašā gaišākā vietā Oļiņietes pūra lāde ar visiem saviem uzkrāsotiem putniem, par kuŗiem pati aizmaksājusi žīdam cimdu pāru. Aizdurvī sēdēja, plecus uzrāvis un

saīdzis, kāds tīnis. Uz galda bija izlaists mērnieka rullis, tā ka turpat atlikās vieta arī kādām pudelēm, glāzēm, cigāriem un šķīvim ar baltu maizi un sieru. Mērnieks bija pusmūža vīrs ar iedzeltainiem, pasprogainiem matiem, gludeni nodzītu seju, mazām pelēkām, gandrīz drusku iezālganām acīm un caurcaurīm tāda izskata, no kuŗa uzticība bēg. Viņa valoda skanēja brīnum strupi, nemīlīgi, un, var sacīt — nežēlīgi jeb necilvēcīgi. Viņš nolika patlaban pie malas dzēšamo gumiju, zīmekli un līnijālu, ar kuŗiem bija līdz šim uz ruļļa strādājis.

„Tā tad nu, jaunksungs, ir tās vajadzīgās robežas no tām, kas nākošu nedēļu dzenamas un par kuŗām man bija zināšana, iztaisītas, tā ka vēl beigās paliek tik šī pati Irbēnu māja,“ Prātnieks pačukstēdams runāja. „Bet tagad saņemiet naudu par visām, tad padarīsat gan arī to, kas pie šās mājas būs vajadzīgs.“ Viņš, to sacīdams, izvilka no krūts kabatas papīrā saītu vīkstolu un sāka taisīt vaļā. „Šī nauda, jaunksungs, ir atkal tāpat priekš jums vien; par pašu mērnieka cienīgu tēvu tiks gādāts vēl sevišķi, tāpēc nemaz nav jābaidās, ka jums no viņa puses varētu celties kādas nepatikšanas, ja arī viņš uzietu, ka daža robeža atradusies citādi, nekā bija iezīmējis. — Lūk, šē ir visi vīkstoliņi tāpat kā saīti un kabatā iebāzti, — neesmu taisījis nemaz vaļā, nedz arī skatījies, tik vien saņemdams uzrakstīju vārdus: no Bambāna piecdesmit rubļu, no Stūraiņa sešdesmit, no Strūvuļa četrdesmit, no Ķēpas piecdesmit — pavisam divi simti. Un tad,“ tā viņš, likdams pēdējo naudu ar īpašu svaru uz galda, sacīja, „no Oļiņa tēva septiņdesmit pieci. Tad jūs izdarīsat gan arī priekš viņa visu, kas būs vajadzīgs.“

Mērnieks, kuŗš pa to starpu bija sācis vēl drusku uz ruļļa strādāt, it kā nemaz Prātniekā neklausīdamies, saņēma naudu tik vienaldzīgi un patiesīgi, kā kādu sen gaidītu parādu, un noglabāja to kabatā, nemaz neskaitījis un neapskatījis.

„Lai nu šē, jaunksungs, iet kā iet pa slātaviešiem, bet kad tiksīm čangaliešos, tad ies gan savādi,“ Prātnieks, galvu papurinādams un pasmīnēdams, sacīja. „Tur man arī ir pazīstamu diezgan, un jau tagad sola vien naudu.“

„Bet to vien jūs pieraugiet, ka jums kur nemetas,“ mērnieks piemetināja auksti, it kā viņam pašam nebūtu tur nekādas daļas.

„Nu, par to vis, jaunksungs, nebēdājiet; gan es zināšu saņemt karstu dzelzi ar lūškām,“ Prātnieks, lepni galvu uz augšu pasīdzams, atteica. „Bet tagad gan varam iemest, jo nu esat diezgan gudrojuši un labojuši. Tad parunāsim vēl par tām Oļiņa tēva robežām,“ to sacīdams, viņš piepildīja glāzes.

Mērnieks, kuŗš tikām atkal skatījās domīgi rullī, atbildēja, acu nemaz nepaceldams: „Es tagad pat viņa robežās lūkojos, bet tur nav gandrīz vairs iespējams nekā darīt, jo mērnieka cienīgs tēvs jau pats arī, kā liekas, ir apzīmējis otru pusi drusku ciešāk.“

„Jā, es jau zinu gan, kādas tās robežas izskatās, jo mērnieka cienīgs tēvs pats man viņas izrādīja pēc tam, kad Oļiņa tēvs bija pie viņa ciemoties; bet tur var taisīt vēl labu tiesu citādi. Tomēr, jaunksungs, esiet tik labi, baudīsim drusku uz jaunu dūšu un izdošanos.“

Mērnieks arī paņēma glāzi kā aiz gaŗa laika, ļāva Prātniekam savu glāzi pie tās piesist un tad izdzēra. Pēc tam iedezzināja jaunu cigāru, kad bija iesviedis veco, pusnopīpēto, kaktā. Tad Prātnieks, ar salmu uz ruļļa rādīdams un pār rulli pārlicies, runāja atkal tālāk: „Lūdzu, jaunksungs, parādiet rullī to lielceļu, kuŗš iet Irbēnu mājām gaŗām uz muižu?“

„Raug’, šē,“ mērnieks atbildēja, ar zīmekli pār rulli vilkdams.

„Un līkšņa jeb ezera līkums?“

„Tas ir šē.“

„Tā, tā,“ Prātnieks apskatīdamies sacīja un rādīja atkal ar salmu uz ruļļa. „Tad šē būs laikam tas pliena kalns, kuŗš stāv Irbēnu mājai rīta pusē?“

„Jā, tas ir tas,“ mērnieks, laizdams kuplus dūmus, atteica.

„Nu labi, labi,“ tā Prātnieks tālāk; „tagad iet robeža taisni starp abām dzīvojamām ēkām, visai zemei cauri, bet viņu varētu griezt pa lielceļu uz Gaitiņu pusi un tad viņpus Gaitiņu sētas atkal viņu daļā no lielceļa līdz ataugai pār tūrumu, kuŗš tad kristu Oļiņam, un nolaist pēc tam stāvu lejā, lielceļam pāri, tā ka tā pļava, kas leļpus lielceļa, un tas lielais mežs paliek arī Oļiņam. Gaitiņiem tad varētu atlaist tāi vietā līdz ezeram kādu daļu no tā trūdas purva, kuŗš stāv starp abām dzīvojamām ēkām. To tad var arī viegli izskaidrot un aizbildināt, kādēļ tas tā darīts, jo saimniekam ir ļoti par labu, kad viņa zeme pieiet pie ūdens malas.“

„Tik ļoti robežas izlocīt nevar iedrošināties, jo mērnieka cienīgs tēvs varētu ņemt to ļaunā un atcelt vēl tālāk atpakaļ nekā tagad ir,“ Raņķis teica cieti un skarbi.

„Par to, jaunskungs, nebēdājiet nenieka, jo gādāts tiks, ka mērnieka cienīgs tēvs tās lietas nemaz neredzēs,“ Prātnieks apmierinādams atbildēja.

„Jā, bet bez mērnieka cienīga tēva nāks vēl pār visu izlīdzināšanas komisija, un vismazāk tā nebūs ar šādu robežu mierā.“

„Nu, par komisiju, jaunskungs, ir vismazākā bēda, jo daži viņas locekļi, kas tur nāks no valsts puses, stāv Oļiņam ļoti tuvu. Mērnieka cienīgs tēvs no sevis nesacīs nekā, un kad tie visi cietīs klusu, vai arī aizstāvēs šo pusi, tad lielskungs vai muižas kungs vien necelsies pretī,“ tā Prātnieks izskaidroja. „Turklāt pa Gaitiņa pusei komisija nebūt neies, jo viņš, tas jaunais, ir visiem ieriebis. Ja jūs, jaunskungs, tomēr nevarētu palaisties uz to, ko es saku, tad, drošības dēļ, varam darīt vēl tā: aizņemiet no tā tūruma kādu puspūra vietu vairāk, vai arī no trūdas purva kādu pūra vietu mazāk, lai tad komisijai tiek drusku vai no tūruma ko atlaist, vai no purva ko pielikt.“

„Bet es nemaz nevaru ticēt, vai komisija tik akla būs, ka tādu robežu atstās?“ mērnieks sacīja smiedamies; „pa visu Slātavu nebūs otras tik trakas robežas.“

„Droši, droši!“ Prātnieks uzstāja, „jo šo robežu komisija atstās bez neviena vārda, lai viņa būtu vēl trakāka.“

Kad mērnieks uz to nekā neatbildēja, bet skatījās arvienu savā rullī, jo viņš reti vien mēdza acis pacelt, tad Prātnieks runāja atkal tālāk: „Oļiņa tēvs ir lēnīgs vīrs, — pats viņš laikam ar jums nedz runās, nedz var arī šādās lietās ko izrunāt, jo tikko viņu reizi mēs abi ar saimnieci varējām piespiest nobraukt pie mērnieka cienīga tēva; bet tā gan viņš vēlas, lai jūs tādu robežu taisot, pavisam pati saimniece to ļoti grib. Un, īsti sakot, tas ir viena alga, kādu robežu starp šīm divām sētām dzen, jo vai ilgi, vai īsi, — viņas palīks abas tik vienam saimniekam — Oļiņam, tādēļ ka otrs, tāds ubags, kā tas ir, un kā Oļiņa tēvs viņu sauc, nevarēs uz dzimtu savas mājas iepirkt, tāpēc šāda robeža palīdzētu izspiest viņu drīzāk laukā, par ko tikpat kungs, kā valsts un, ar vārdu sakot, visi priecātos, jo viņš, tas malēniešu diedelnieks, še nekas vairāk nav, kā tik visiem pretinieks un starp visiem nemiera cēlējs, — tāds neuzticams, ļauns un kā pusmēms staigā. Nezin, ko, varbūt, viņš nedomā par jums pašiem?“

Mērnieks paņēma līnijālu un sāka rullī zīmēt; bet tai pašā brīdī bija dzirdama stipra zvanu skaņa un ratu rībēšana. Abi runātāji drusku satrūkās. „Laikam būs citi mērnieka jauni kungi,“ Prātnieks uzceldamies sacīja. „Izzīmējiet vien jūs, jaunskungs, visu, kā vajaga, es iešu un viņus kādu brīdi uzkavēšu.“ Ar šiem vārdiem viņš izsteidzās ārā, kur ieraudzīja patlaban pilnā jonī ratus ar trim zirgiem un vairāk ilķšu zvaniem pagalmā iebraucam. Pagalma vārti nebija priekš tāda aizjūga diezgan plati, tāpēc tie, ar varu triekti, līdz ar vienu stabu izgāzās un salūza. Pie istabas durvīm tika viss triektais aizjūgs uz pēdām apturēts. Iekšā sēdēja pavisam divi mērnieki un Švauksts par braucēju; bet visi trīs, kā varēja redzēt, bija jau pilnā dūšā. Švauksts, turpat priekšā sēdēdams, izrāva pulksteni no kabatas ar visiem spīduļiem un sacīja labi dikti: „Par cwancich minut finf werst fertik!“ Oļiņš bez cepures, ļoti laipni smīnēdams un

neveikli nolocīdamies, steidzās pretī, sacīdams vairāk reizes: „Labdien, mīlie jauni kungi, labdien, labdien!“ Švauksts atbildēja līdz ar citiem: „Dank, dank, Oļiņš papa!“ Arī Prātnieks piesteidzās no otras puses un tikpat pazemīgi kā Oļiņš. Kad visi bija ar piepalīdzēšanu izkāpuši no ratiem, tad Oļiņš ņēma pajūgu savā ziņā un nobrauca rijas priekšā. Visi zirgi bija putās un elsāja. Divi no tiem piederēja pašam Švaukstam un viens viņa pušelniekam. Ilksīs bija tas pats lielais sarkanais, kuŗu Oļiņš vārdoja pērn Miķeļa vakarā stadulā.

Atbraukušie, kad parunājās vēl kādu brītiņu pagalmā ar Prātnieku, tika vadīti no viņa uz klēti. Mērnieki, jauni puīši, bet nebūdami no dzimuma latvieši, latviski lāgā nemācēja un gribēja mācēt; bet Švauksts turpretī negribēja latviski mācēt, vai viņam bija žēl un kauns, ka māc latviski, tāpēc arī brīžam nevarēja izprast, ko viņš grib sacīt. Klēti viņi sagāja danciski vien.

„Ha, College, sie haben auch, was zu saufen!“ pirmais no atbraukušiem mērniekiem, pudeles ieraudzīdams, uzsauca savam vecākam darba biedrim, kuŗš, kā zināms, bija tur priekšā un tagad, savas darba lietas nokopis, stāvēja klēts vidū, viesus saņemdams. Iekām viņš spēja kādu vārdu atbildēt, tad jau otrs jaunais mērnieks ienākdams, kāju stipri uz grīdas sizdams un cepuri ap galvu griezdams, iesāka dziedāt visā spēkā:

„Der Alte, der die Stunden misst,
Hat Sand in seinem Glase,
D’rum er denn auch so mürrisch ist
Von Fers’ bis auf die Nase.
: , : Hätt’ er im Glase unsern Wein,
Was würden das für Zeiten sein!“ : , :

Vecākais mērnieks, Raņķis, dziedāja gan arī līdz, un turklāt ļoti jaukā un stiprā tenora balsī, tik vien ne ar tādu dūšu kā jaunie, bet Švauksts kļiedza pa vidu, kā iedomājās, un Prātnieks rādīja ar vaiga laipnumu, ka viņš tai dziedāšanai pilnīgi piekrīt.

Pa tām starpām bija jau pienācis vakars un saule uz iešanu. Pietuka Krustiņš, kuŗš Oļiņam pirmāk pieprasīja, vai mērnieki esot pie viņa, bet kad Oļiņš atbildēja, ka viens esot gan, bet tagad guļot, tad aizgāja uz birzi, kā pats sacīja, garam spēka smelties, un apsolījās vakarā atnākt, kaut gan netika nemaz uzaicināts. Viņš turēja cieti savu vārdu, jo tikko bija izdzirdis zvanus skanam, tad tūliņ arī devies atpakaļ. Oļiņu atkal pagalmā sastapis, Pietuka Krustiņš tam stāstīja, turēdams sarullētu papīru rokā, ka viņš tāpat kā Luteris, uz medīšanas būdams, neesot vis pavadījis laika veltīgi, bet sacerējis odu jeb augstu garīgu slavas dziesmu, un tas neesot vis ikkatra vīra un ikkatra brīža darbs, jo tur vajagot savienoties mākslai ar augstiem fantazijas spēkiem, bet par visām lietām būt pašam ceronim savā personā reliģiski aizgrābtam un garā paceltam pār ikdienišķību. „Es jums, Oļiņa tēv, labprāt gribu likt šo savu jaunāko sacerējumu jeb gara ražojumu pirmam dzirdēt,“ un, to sacīdams, sāka lasīt dziesmu Oļiņam priekšā. Bet pašā laikā pārbrauca kāds puisis no kroga ar dzērienu kasti, un Oļiņš aizsteidzās viņam pretī, pamezdams Pietuka Krustiņu ar savu augsto slavas dziesmu pagalmā vienu pašu. Viņš gan apstājās tūliņ no lasīšanas un sauca, Oļiņam aizejot: „Lai šim brīžam paliek; es izlasīšu gan citā izdevīgā brīdī.“ To sacīdams, viņš salocīja papīru, iebāza to kabatā un gāja uz klēti, no kurienes skanēja atkal līksma dziedāšana.

Oļiņiete, redzēdama viņu aizejam, sauca no dūmu istabiņas: „Vēl aizvelkas viens vazanka uz klēti! kas gan tur viņus visus pierīdinās? Mērnieki vien bija aicināti un Prātnieka Andžs, bet tagad pienāks citu gandrīz vairāk.“

Oļiņš uzvilka arī savus adītos svētdienu svārciņus, paņēma kādas pudeles bairīša padusē, nogāja uz klēti un ieiedams sacīja: „Jums, jauni kungi, ir laikam jādzīvo gluži sausā?“

„Nav vis, nav vis, Oļiņa papa, sausā!“ Tā Švauksts ar Pietuka Krustiņu reizē atsaucās.

Oļiņš viņos nemaz neklausījās un sniedza pudeles Prātniekam, sacīdams: „Andž, taisi nu tu vaļā.“

Švauksts paņēma no galda cigāru paciņu, kuŗa bija gan laikam paša Oļiņa pirktā, un, pats jau vienu no tiem kupli pīpēdams, piedāvāja Oļiņam: „Bite, onkul, cigar,“ bet Oļiņš neņēma, laikam jau tādēļ, ka viņš maz pīpēja, bet jo vairāk aiz nepatikšanas pret Švaukstu, ka tas viņa mājā viņa paša mantu piedāvā kā savu. Vēlāk, kad Raņķis viņam piedāvāja ņemt no tiem pašiem cigāriem, tad viņš paņēma vienu, dziļi palocīdamies un gandrīz ar trīcošiem pirkstiem.

Pietuka Krustiņš, novedis Oļiņu drusku savrup, teica viņam paklusu, ka, ja esot vajadzīgs ar mērnikiem ko runāt, tad viņš iztulkošot vāciski un latviski.

„Gan, dēls, iztiksim tāpat bez tulkkiem,“ — Oļiņš atbildēja ierastā diktumā un nogājis piesēdās, cigāru nelādzīgi iededzinādams un apmērcēdams pa daļai sveces taukos.

Oļiņam klēti esot, Prātnieks aizsteidzās tāpat bez cepures, ar cigāru rokā, uz dūmu istabiņu, rīkot sieviešus pie vakariņu salikšanas. Viņa sejs bija tik pilns gādāšanas, rūpju un steidzamu darīšanu, kā vai pašam pils maršalam vai ceremoniju gādniekam pie kāzu izrikošanas. Kaut gan viņa rīkošana bija pavisam nevajadzīga, tomēr Oļiņiete pieņēma Prātnieka vārdus visur it kā ar cienīšanu un bijāšanu, sacīdama vienādi: „Jā, jā, jā, Andž, jā.“ — Tur savu veiklumu un zināšanu izrādījis, Prātnieks aizsteidzās atpakaļ uz klēti tikpat veikli kā nācis.

Drīz tika dotas vakariņas, pie kuŗu salikšanas Liena Oļiņietei palīdzēja. Oļiņš nespēja tukšo bairīša pudeļu vien nokopt, ko ēdot izdzēra.

Pēc vakariņām uzaicināja Švauksts mērniekus spēlēt kartis, un nepagāja vēl ne pusstundas, kad bija pametis jau vairāk par divdesmit rubļu. Vēl gan citādi miera nemestu, vismazāk tik ilgi, līdz Švaukstam netrūktu naudas, ja netiktu dota tēja, zināms, līdz ar groku.

Ja citā reizē kāds iedrošinātos spēlēt Oļiņa mājā kartis, tad tāds būtu, zināms, nelaimīgs cilvēks un tiktu izvadīts vismazāk ar negodu; bet tagad, ja mērnikiem būtu vajadzīgs, Oļiņš padotu pat savu bībeli kartīm par pameslu.

Groka dzeršana negribēja nemaz mitēties, tā ka Oļiņa iegādātais konjaka un araka padoms tikko netapa pārspēts. Pa vidiem netrūka arī jautru, gan vācisku, gan latvisku dzeršanas dziesmu, kuŗām arī Prātnieks sāka pēc iespējas piebiedroties. Tas gan dūrās Oļiņam ausīs, kā abējās pusēs griezīgi zobeni, tomēr viņš nerādīja ne tik vien nekādas pretības, bet uzcītās turēt vaigā pat labpatikšanu. Mērnieki nosēdināja viņu arī pie galda un ietaisīja labu stipru groku, kādas gan Oļiņš nekad nemēdza dzert, bet šoreiz nevarēja nekā darīt. Tad nosprieda uzsākt ikkatram pa kārtai savu dziesmu, ko tad visi kopā dziedāja. Pie Oļiņa kārtā apstājās, jo uz Prātnieka, Švauksta un Pietuka Krustiņa uzmušināšanu viņš atbildēja sacīdams: „Dziediet vien, dēli, paši, es tādu dziesmu nemāku.“ Bet kad arī mērnieki un pat viņu vecākais sāka uzstāt: „Saki, saki, vecais, nerunā niekus!“ tad Oļiņš teica: „Dziediet tad no manas puses, ja gribat, to par krambambuli.“

Pietuka Krustiņš, pie Oļiņa piegājis, runāja, ka paši Dieva vārdi atvēlot cilvēkam savā laikā priecāties, savā bēdāties, ka arī pats Dāvids esot dancojis un Zalamans dziedājis liriku, tas ir, augstas dziesmas.

„Priecāties, dēls, var gan,“ Oļiņš atbildēja, „bet, zināms, iekš tā Kunga un nevis iekš miesas; Dāvids dancoja arī tam Kungam, bet nevis Baālam. Un tad vēl jāprasa: kuŗš mācēja savus grēkus tā nožēlot kā Dāvids? — Mēs, kuŗi nespējam tā grēku atzīt kā viņš, nedrīkstam arī tā grēkot.“

„Jā, jā, Oļiņa tēv, tas ir viss pēc teoloģijas loģikas,“ Pietuka Krustiņš apstiprināja, tad gāja pie galda un izsauca mērnikiem, kā taisnības un tiesas vēstnešiem, augstu laimi. Švauksts bija laikam šo darbu piemirsis, tādēļ izsauca laimi tūliņ tautas zeltenēm un dziedāja: „Augsta laime tām“, bet mērnieki dziedāja: „Sie leben hoch, sie leben hoch!“ Pēc tam atkal Pietuka Krustiņš — latviešu, vācu un igauņu tautām, kuŗu dēli še sēdot šovakar kopā; tāpēc lai šis vakars paliekot par stūŗa akmeni šo tautu saderībai. Dziedāts, jeb — labāk sakot — bļauts tika atkal tāpat kā papriekšu, un šī bļaušana neapstājās gandrīz vairs nemaz, jo līdzko viens savu dziesmu beidza, tā cits atkal ar savu uzsāka, kur klāt taisīja ar pudelēm un citiem traukiem uz galda visādu troksni.

Oļiņiete ienāca ar savu veco kalponi klētī vietu taisīt. Pati viņa nesa palagus un segas papriekšu, un kalpone nāca ar siena nastu, aiz kuŗas viņas pašas seju nevarēja necik redzēt. Viens no jaunākiem mērnikiem bija nodomājis, ka tā ir tā pati jaunā — proti, Liena, — kuŗa palīdzēja salikt vakariņas un tēju. Tikko bija vecenīte nastu atraisījusi un sākusi sienu izlīdzināt, tā viņš sakampa to un iekrita ar visu sienā dziedādams:

Tādas meitas es mīlēju,
juchai dī, juchai dā,
Kuŗām vaigi sarkanbalti,
juchai dī, ai dā.“ u. t. t.

Visi citi bez Oļiņa dziedāja līdz, tāpēc arī nebija dzirdama vecenītes kliegšana: „Vai, vai! jaunksungs, laidiet mani vaļā! vai es vairs kāda meita?“ nedz arī Oļiņietes saukšana: „Jaunksungs, jaunksungs, tā jau ir mūsu Edes māte!“ — Bet jaunksungs kampa tik vecenīti un skūpstīja, līdz pēdīgi citi arī to misēkli ievēroja un sāka visā kaklā smieties, ar rokām plaukšķināt un kliegt „bravo“. Tad šis nelaimīgais, atjēdzies un savu riebīgo kļūdu pamanījis, uzlēca un bija aiz riebuma un dūsmām gluži kā ārprātā. Vispirms viņš paķēra no galda kādu pudeli un laida to pret sienu ar tādu spēku, ka visa klēts piešļakstēja un stikla gabaliņi bira pa visiem kaktiem. Pēc tam sāka pa vāciski lamāties, sirdīties, spļaudīt un lādēt bez gala: „Verfluchter Teufel! Du abscheuliches altes Aas! eklige Kröte! Der Satan möge sie holen!“ Īsti biedru uzzobošana un smiekli viņu iekarsēja jo vairāk.

Pēc tam sākās dzeršana atkal no jauna, bet jo lielākā spēkā; apkaunētais dzēra, gribēdams izdzēst šo nepatīkamo notikumu no prāta, bet citi dzēra, gribēdami darīt to piedzīvoto joku vēl saldāku. Sievieši, tikko vietas uztaisījuši, aizgāja steigšus projām; arī Oļiņš, kad pusnakts nāca jau pāri un apskurbušie, lielāko trakumu izlaiduši, sāka mesties gurdenāki — jo trauki bija pa lielākai daļai saplēsti un gandrīz viss vai nu izdzerts, vai izlaistīts — atvadījās, atstādams Prātnieku savā vietā, kuŗš pēc tam uztaisīja vēl no paliekām brangu dūšu, jo Oļiņam klāt esot, viņš dzēra maz.

Svētdienas rīts bija kluss, skaidrs un jauks. Prātnieks, kuŗš gulēja dzīvojamā mājā, uzcēlās drīz pēc tam, kad Oļiņiete izvadīja ganus. Arī Oļiņš bija jau augšā un, nosēdies pretī zināmai Marijas bildei, lasīja pirmās rīta lūgšanas. Prātnieks, tāpat svārkus vien uzmeties, iegāja pie viņa iekšā un, labrītu padevis, sūdzējās, ka esot viņam arī galva drusku durna, kaut gan dzēris neticis tikpat kā nemaz.

„Jā nu,“ Oļiņš nopūzdamies atbildēja, „kamēr še grēku pasaulē mītam, tikām arī tas Kungs, it kā pārbaudāms, ļauj tam ienaidniekam uzlikt mums dažus nepelnītus grūtumus pie miesas un dvēseles; bet kad būsīm beiguši to ceļu tās miesās, „tad mums kaitēs vairs nenieka“. To sacīdams, viņš noņēma brilles un, uz grāmatas nolikdams, atkal svēti nopūtās.

Patlaban ienāca arī Oļiņiete, kuŗa, Prātnieku ieraudzīdama, sacīja: „Vai ciemiņš jau uzcēlies? laikam ir bijusi cieta vieta; gaismiņa svīda, kad vēl apgulās; es dzirdēju gan, kad ienāca.“

„Kas, Irbēnu māt, vietai kait? vieta bija kā kungam; bet par ierastu laiku miegs ilgāk nenāk.“

„Nu kā jel tad vakarā visus apguldīji? — Vai Pietuka Krustiņš ar Švauksu aizgāja?“ tā Oļiņiete; „vietas gan es pataisīju tik priekš mērniekiem vien: vecam gultā un jauniem zemē.“

„Vai tiem bija jāmeklē vairs kāda vieta? tie atrada vietas visur,“ Prātnieks atbildēja. „Gulēt gan aizgāja tik tad, kad bija viss tukšs un gandrīz arī viss sadauzīts. Var viņi dzert!“

„Vai Švauks ar Pietuka Krustiņu arī plēsa traukus?“ Oļiņiete ar apspiestām dusmām jautāja.

„Laikam Švauks gan vai vienu glāzi sasīta.“

„Tad gan vajadzēja parādīt durvju,“ Oļiņiete, nevarēdama vairs valdīties, teica.

„Vai nu tādēļ jārāda jau durvis?“ Oļiņš apmierinādams sacīja; „ko tur var darīt? Tāpat, jāsaka, kad vilku vidū esi, tad jākauc līdz.“

„Ak tā? kas šis ir gan par lielu kungu? jau izēdas, izdzeras par velti un tad saplēš vēl traukus. Viņš ir tik mērnieku atvedējs, tāpēc lai dzīvo pie saviem zirgiem; par tiem negādā neviens.“

„Lai ir, lai ir!“ Oļiņš apsauca: „kad tas krusts būs reiz pārgājis, tad būs pārgājuši arī visi Švauksī un citi.“

„Jā, izdošanas gan jums tiek,“ Prātnieks sacīja, „bet par velti tomēr tās nebūs...“

„Jā, jā, Andž, es arī nupat gribēju prasīt, kā jel izdevās?“ Oļiņiete krita ar nepacietību Prātniekam valodā.

„Iztaisīju visu tāpat kā runājām,“ Prātnieks stāstīja tālāk it kā par kādu nieka lietu. „Jums krīt vēl tas tīrums aiz otrējiem līdz ataugai, un viņiem atkal tā plienainā kalna virsa jūsu zemei apkārt līdz ezeram.“

„Lai tad kā! ak tu Dieviņ!“ Oļiņiete iesaucās pilnā priekā. „Nezin’, kā gan es Dievam to atdarīšu!“

„Jā, bet simtu rubļu gan mērniekam iedevu,“ Prātnieks sacīja paklusāk un it kā aizbildinādams. „Mazāk nebija ko dot; tagad gandrīz visi tā dara: pa simtam vien, pa simtam vien dod; ar mazāk baidās iesākt runāt.“

„Labi, labi, Andž,“ Oļiņiete sacīja pieticīgā labpatikšanā, rokas salikusi. „Vai gan simts rubļu ir priekš tādas robežas kāda nauda? Tie var atnākt atpakaļ pa divi gadi.“

Oļiņš še nesacīja nekā, bet tik paberzēja pieri un negribot nopūtās. Viņš sajuta laikam iekšā kādu grauzēju un tika rauts šinīs ceļos ar varu it kā koks, kas iegāzies straumē ar visiem zariem un saknēm.

„Zināms gan,“ Prātnieks apstiprināja. „Bet varbūt ka caur šo pašu lietu nāk vēl cits daudz lielāks labums: nav gan domājams, ka Gaitiņi spēs savu māju iepirkt; bet ja arī spētu, tad tik šauri un nederīgi iemērīta māja nav nemaz pērkama. Tomēr, ja viņi ar labu iziet, tad jums gan paliek arī viņu daļa, jo pušelniekam ir pirmā roka, un cits, kā jau sacīju, nevarēs uz tādas robežas nākt; bet tad jums, kad jūs gribat viņa daļu paturēt, tik jādod atlīdzināšana par mājām un par zemes labošanu un ieplatīšanu, tāpēc es gribu gādāt, lai viņiem tiek jāiziet bez nekā...“

„Tā, tā, Andž, tā!“ Oļņiete priecīgi iesaucās.

„Un var būt, ka tas notiks itin drīz. Slazds jau ir gatavs — jārauga tik iedzīt iekšā. Bet nevajaga vien par to nekā runāt...“

„Vai, vai! ko nu, Andž, par to bīsties?“ Oļņiete iekrita valodā, „no manas mutes neizies ne peles pīkstējiens, tik vien tu, veci, pievaldies, ka neizplāpā; mēle tevim diezgan svabada ir.“

„Ko man piekodini, to liec vērā pati,“ Oļņš atbildēja. „Bet ko mēs svētdienas rītā tik daudz par laicīgām lietām runājam? Dosim labāk godu tam, no kuŗa viss labums nāk.“

Pēc tam sapulcējās visi mājas ļaudis vidējā istabā uz rīta lūgšanu, tik vien Oļņietes dēla vēl trūka, kuŗš nedrīkstēja tikt modināts, bet gar viņa gultu turpat dibena istabā bija jāstaigā uz pirkstu galiem, un kad Oļņš ar Prātnieku no turienes iznāca, tad pati aizklāja logu ar gultas segu.

Bija izgādījies, ka pašu laiku neatradās istabā nevienas dziesmu grāmatas, tāpēc Oļņiete iegāja pieliekamā kambarī, kur maizes skapja augšplauktā stāvēja brīžam grāmatas. Tur viņai gadījās uzķert Lienas dziesmu grāmatu, kuŗu tā bija atnesusi jau sestdien līdz ar drēbēm, gribēdama iet svētdien uz Dieva namu un zinādama, ka svētdienas rītā klētī nebūs ejams. Oļņiete atsita ātri vāku, gribēdama redzēt, kas tā par grāmatu ir, — un atrada iekšā Kaspara bildīti. Acumirkli iesitās viņas sejā niknums, un viņa gribēja tūliņ saplosīt bildīti gabalu gabalos; bet, drusku savaldījusies, paķēra turpat esošo maizes griežamo dūci, izdurstīja jeb izrakņāja ar to bildītei acis, sagānīja seju, un tad ielika to tāpat līdz ar grāmatu skapī atpakaļ, paņēma no viņa citu dziesmu grāmatu un iegāja istabā uz rīta lūgšanu.

Šoreiz Oļņiete ar savu nejauki skarbo balsi, ar kuŗu viņa lielījās, dziedāja tā, ka bija jātur patiesi ausis cieti. Tagad viņai ar bija iemesls tik stipri dziedāt, lai — kā viņa domāja — var Dievam atlīdzināt to, ka tas līcis mērniekam pārtaisīt robežu.

Pēc rīta lūgšanas iečukstēja Prātnieks Oļņiem, ka viss dzeršanas iegāds esot vakar iztukšots, tāpēc lai nosūtot vēl pēc jauna, jo kad celšoties, tad zāļu atkal vajadzēšot. Par maltīti arī lai gādānot, dūša būšot jāuztaisa no jauna, un priekš maltītes gan neaizbraukšot.

Tūliņ atkal izrīkoja abus puīšus uz savu krogu katru, un vienu kalponi vēl uz tuvākiem zvejniekiem un makšķrniekiem pēc zivīm.

Patlaban bija saliktas brokastis uz galda, kad ienāca Pietuka Krustiņš sabozies un, kā varēja redzēt, ar briesmīgām paģirām, bet savu manuskriptu jeb, kā pats sacīja, tautas mantu, nesa cieši padusē. Viņš, kad gulēt taisījās, izgāja no klēts, gribēdams atspirdzināties, bet neienāca vairs; tik vien tagad otrā dienā, celiņa malā uz klēti ejot, bija redzams kaņepēs liels viļaknis, par ko atkal, zināms, Oļņietei tika ko sirdīties. Švauksts bija aizstreipulojis uz rijas priekšu līdz saviem ratiem un gulēja tagad tur piesaulē apakš ādas kā paradīzē; bet Pietuka Krustiņš bija iedzīts istabā gan laikam visvairāk no rīta vēsuma un no slāpēm, jo ienācis, plecus raustīdams un drebinādams, prasīja tūliņ dzert. Pasniedza labu lielu krūzi dzēriena, no kuŗa atlikās vairs kāda lāse vien dibenā, kad viņš bija padzēries. Pie brokastīm Pietuka Krustiņš negāja, kaut gan aicināja, bet apsēdās uz sola ar visu „tautas mantu“ padusē.

Ēdot nāca runa par pestīšanas žēlastību un par to labumu, ka cilvēkam nav jānes savi grēki vairs pašam, kā vecos laikos bijis, jo nu varot viņus visus atdot un likt Pestītājam uz muguras.

„Man manas sirds jūtas tā nepaļauj, un es nedrīkstu kraut savu grēku Pestītājam virsū,“ tā Pietuka Krustiņš, garā pār citiem paceldams, sacīja.

„Es neskaitu nekā,“ Oļņiete atteica, jo viņai bija uz Pietuka Krustiņa dusmas, „bet lieku vien viņam droši visus grēkus uz muguras, lai viņš nes, tas Dieva jērs, tāpat kā

krusta koku. Kāda tur man bēda! Es viņam par moku uz sājpu algu atdodu visas savas nastas; jo vai viņam nav spēka, un vai viņš pats nav manis meklējis un mīlējis? Es gan nezinu otra tāda dvēseļu brūtgāna, kāds viņš ir; brīžam, kad ņemos, tad izstāstu viņam visu savu sirdi, gal' no gala, un neapslēpju itin nekā.“

„Tāpat kā laulāti arī, kas mīlīgi dzīvo, neslēpj nekā viens no otra, bet izrunā savā starpā visu savu klāšanos,“ Oļiņš sacīja.

„Ko nu laulāti vien! kas gan laulība pret to siržu draudzību?“ tā atkal Oļiņiete, gribēdama būt vienādi par Oļiņu pārāka. „Vai gan laulāti izstāsta visu viens otram? meli vien! bet viņa priekšā es nebēdāju, lai mana sirds ir vai cik melna, — saņem viņš saņem to ar prieku, kad tik dod. Salauztas un sagrauztas sirdis viņam īsti patīk; viņš pats saka, ka veseliem ārsta nevajag. Bet tagad tā pasaulīte mēdz pacelties gara lepņībā, un par Dieva bērnu negribas nevienam būt. Kas, redz, kait neskriet pa plato ceļu? tas ir izpušķots ar skaistumiem un kārumiem; bet Dieva bērniem, tiem jābradā pa ērkšķiem.“

„Kas muļķis ir, tas pa ērkšķiem bradā,“ Pietuka Krustiņš izsacīja it kā netīšu, savā nodabā.

„Ak tā, muļķis?“ Oļiņiete atkliedza jau ar dūsmām. „Nu, savā laikā gan redzēsim, kurš būs muļķis bijis, vai es uz šaurā ceļa, vai tu uz platā; paši raksti saka:

„Daudz tur staigā, bet gan redzēs,
Ka tie būs pievīlušies.“

Gan redzēsi tu pats arī, ka paliksi ar savām pasaules gudrībām kaunā — tas ir viena negantība Dieva acīs. Pielūgties, lūk', pielūgties, noraudāties un savas vainas atzīt, to tie skolotie tur par kaunu, it kā kad asaras būtu jāpērk par naudu; bet man ir pielūgšanās, atzīšanās un asaras par godu un prieku, ka vēl dziesmiņā dziedam:

„No žēlastības vienīgi
Es dzīvoju it priecīgi.“

„Jā, Oļiņa māt,“ tā Pietuka Krustiņš atbildēja dziļā nopietnībā: „tava pārliecināšanās saietas pilnīgi ar teoloģijas likumiem.“

Tā lieta gan laikam vilktos vēl tālāk, bet patlaban Antoniņš, kā Oļiņiete pati savu dēlu sauca, bija uzmodies, un — kā arvienu — sāka visā kaklā blaut. Oļiņiete iešāvās kā bulta iekšā, un iznesa viņu, tāpat dīcošu, nešus ārā; bet, klēpī sēdot, viņam tikko nemetās kājiņas pie zemes. Pa kādu brīdi atkal ienesa atpakaļ, nolaida zemē un sacīja tā kā gadu vecam bērnam: „Stāvi nu, dēliņ, liels.“

Pietuka Krustiņš, kad bija apsildījies, atvadījās un gāja projām, teikdams, ka esot jāsteidzas uz māju, jo šodien būšot svētdienas skola. Prātnieks izgāja viņam līdz ārā un pieteica, lai, gažām iedams, pasakot vecam Gaitiņam, atnākt pa kādu brīdi šurp, jo viņam esot kāds cilvēks iedevis priekš tā kādu parāda naudu. Bet tā vien lai sakot, ka Kaspars nedzirdot.

Lienas vis pie galda nebija, tik vien ienāca nokopt. Kambarī, traukus noliekot, tā sacīja Oļiņietei, kuŗa arī tur iegāja, ka gribot iet uz baznīcu.

„Nejēga,“ Oļiņiete iesaucās. „Vai vēl nebūsi savas tiepas atmetusi? Šodien ir jādod brūtgānam gala vārds — tikpat kā precinieku diena, — bet pati skriešot uz baznīcu! Un tad vēl jātaisa kungiem pusdienu arī — tik daudz darba —.“

„Ko es tev esmu sacījusi arvien, to saku arī tagad, un to pašu sacīšu turpmāk, ka pie Prātnieka neiešu,“ Liena atbildēja lēni, bet viņas balss skanēja patstāvīgi. „Tāpēc tas ir ne tik vien veltīgi, bet pat aplam, ka tu to cilvēku tādā ziņā kavē un maldini.“

Šie vārdi Oļiņieti ierāva atkal nejēdzībā; viņa sāka plosīties, lādēt un lamāties tāpat kā arvienu, kad dzirdēja šādu atbildi no Lienas. „Bet pie tā, kuŗu tu esi iedomājusi, pie tā tu arī neiziesi, kamēr es dzīvošu! Varbūt ka nākošās nedēļās kungs iztrieks viņu pavisam no mājas, tad lai iet suņus sist un zirgus zagt. Ja tu ietu pie Prātnieka, kas tad viņam liegtu atnākt arī šurpu kādreiz paciemoties? tad es arī ļauna nevēlētu un lūgtu vēl kādreiz par viņu Dievu; bet ja tu no viņa neatstājies, tad es, tāpat ka toreiz sapnī, kad tiktu pie viņa klāt, tad knaibītu vien, līdz saknaibītu gluži gabaliņos. Mani tu laikam gribi grūst kapā tā diedelnieka dēļ? Ak tad šī ir tā atmaksa par kopumu, par izaudzējumu, par izvilcību no dubļiem? — Neklausīšana un patgalvība ir manas mīlestības alga! lai nu redz un skatās pats Dievs, kā dara! Kad es tevi tā mācīju? Tiesa ir, kā veci ļaudis saka: „Izvelc suni no ūdens, un viņš tev iekodīs rokā.“ Kad es to zinātu, tad es paņemtū labāk čigānu bērnu audzēt nekā tevi. Labu darīdama esmu nopelnījusi kaunu sev un visiem saviem radiem. Lai nu visa pasaule smejas, ka Oļiņa mātes audzēkne iet pie malēniešu nabaga! Es pie viņa neietu, lai viņš te manā priekšā vai izstieptos!“

Kamēr Oļiņiete tā plosījās, tikām Liena nolika baznīcas drēbes, paņēma no skapja savu dziesmu grāmatu un sacīja tāpat mierīgi kā arvienu. „Par audzējumu un kopumu es tev pateicos un, ja vajadzīgs, palieku tev par kalponi, cik ilgi tu to gribi lai vai pieci gadi pret vienu; bet ar šām iedomām tu liec mani pavisam mierā; — piepildīties viņas nevarēs nekad.“ To sacījusi, Liena izgāja ārā un atstāja Oļiņieti gandrīz kā pusārprātā: kliezdam, lādam, matus un drēbes plēšam un aiz dusmām raudam.

Liena izgāja drusku ārpus mājas un apsēdās kādā iemīlētā vietīnā, ežmalā pie rudziem. Mierinādamās viņa gribēja lasīt dziesmu grāmatā, bet uzšķīrot ieraudzīja Kaspara bildīti, par kuŗu divkārt iztrūkās: pirmkārt tādēļ, ka to atrada šai grāmatā, jo tagad tik vēl atminējās, ka vakar steigdamās bija viņu tur ielikusi, bet gan veselu; otrkārt tādēļ, un tādēļ jo vairāk, ka tagad atrada viņu sagānītu. Bildīte palika viņai rokā, bet grāmata izslīdēja zemē. Bālums un sārtums mainījās stipri Lienas vaigos, pār kuŗiem noritēja arī kādas straujas asaras. Lielu laiku viņa sēdēja, to bildīti uzlūkodama un visu citu aizmirdama. Pēdīgi, it kā drusku atjēgdamās, pacēla no zemes mīļo svēto grāmatu, kuŗu zināja pa pusei no galvas, bet kuŗai apzinājās darījusi tagad pārestību, tikpat caur to, ka, no laicīgām jūtām pārspēta, viņu aizmirda un ļāva tai noslīdēt zemē; tāpēc tagad, it kā pielūgdamās un no jauna salīdzinādamās, grāmatu noskūpstīja.

Prātnieks bija tūliņ pēc brokastīm izgājis sava zirga apraudzīt un atsiet. Atpakaļ iedams, viņš ieraudzīja Teni nākam — vestēs, sasmērētos zābakos, svētku dienu pīpi rokā un bārdū patlaban kā nodzinis.

Prātnieks pagāja viņam kādu gabaliņu pretī un sasveicinājoties sacīja: „Raug’, raug’, Irbēnu tēvs tagad tīri jaunā kungā.“

„Jā, dēls, nu esam abi, kā smejiem, kārtas biedri un brūtgāni,“ Tenis atbildēja ar saviem cēliem smiekliņiem, pie kuŗiem bija nomanāms jau pilnīgs zobu trūkums. „Redzēs, kā nu katram laime sviedīsies?“

Prātniekam, kā likās, šī Teņa veiklā atbilde drusku ķērās, kaut gan runātājs nemaz nedomāja, ka viņa joks atdursies pie otra patiesības. Prātniekam uz to nebija nekādas lāga atbildes, viņš gribēja jokot kaut ko pretī, bet tas viņam nekādi neizdevās.

„Jā, dēls, ko lai darām?“ Tenis, it kā Prātniekam izlīdzēdams, sacīja. „Kad, kā smejiem, mēle mutē, tad pamēļo.“

Prātnieks ieaicināja Teni pie rijas kambarī un sāka stāstīt, ka tagad esot patlaban tas laiks, kur ikkatrs, kas negribot nogulēt, gādājot par to, lai neiekritot ar kaimiņiem nelāga robežas; bet par tām robežām, kas nākot vienam saimniekam starp otru, par tām še, Irbēnos, bēda neesot, jo tās tikšot izdzītas abiem par labu. Kaimiņu robežas apdzīšot papriekšu, un jau laikam tūliņ nākošu nedēļu, tāpēc viņš gribot Tenim arī

pieminēt, ka tagad esot gandrīz pats pēdējais laiks, kur vēl tie, kas neesot līdz šim tai lietā nekā darījuši, varot to panākt, jo pēc būšot viss tas nepanākams, ko tagad varot vēl par nieku iemantot, kad tik noejot rītu pie mērnieka cienīga tēva.

„Nu, labi gan, mans bērns, tad es rītu dēlu sūtīšu,“ Tenis cēli atbildēja,

„Jā, bet es tev nupat gribēju sacīt, ka dēlam tu nedrīksti teikt par to lietu nekā,“ Prātnieks paklusu sacīja; „viņš ir savādas dabas cilvēks, kuŗš tai lietai var būt drīzāk par kaiti nekā par labu; tāpēc tev jāiet pašam, un viņam par to nav vajadzīgs nemaz un nekā iepriekš zināt, citādi viņš tevis nelaidīs.“

„Tas var gan, dēls, būt; bet es uz savu roku vien nekur nevaru aizskriet: man, kā smeļies, īsi spārni,“ Tenis atbildēja, pīpes galviņu cēlāk izgrozīdams.

„Par spārniem nebūtu liela bēda, jo tos var aizņemties.“

„Kur gan, dēls, aizņemties? tagad, kā smeļies, vajaga spārnu ikkatram pašam priekš sevis.“

„Nu, ja tev nav, tad es aizdošu,“ Prātnieks teica un uzlika divdesmit pieci rubļi uz lodziņa, pie kuŗa viņi runādami stāvēja. „Lūk’, še ir.“

„Bet es, Prātniek dēls, nezinu nemaz, kā smeļies, kur pie mērnieka ieiet, nedz arī ko runāt.“

„Gan dabūsi zināt, — es arī tur būšu rītu muižā un mērnieka cienīgam tēvam iepriekš par tevi ieminēšos; tik ej vien no paša rīta projām un nesaki nekā nedz dēlam, nedz citam.“

„Paldies, paldies, dēls, par padomu un palīgu,“ Tenis, naudu saņemdams, sacīja. „Bet vai tik cienīgs mērnieka tēvs nebārsies vien?“

„Kad ar prātu visu darīsi, kādēļ tad bārsies?“ Prātnieks iedrošināja. „Man nav ilgāk vaļas, tāpēc tagad ej tik mājā un liec vērā visu, kas sacīts; bet, lūdzams, nesaki nevienam nekā.“ —

Oļiņš, dzirdēdams sievu pa kambari kliezdam, gāja turp raudzīt, kas tur esot par nelaimi. „Ko tu, Mad, plosies svētdienas laikā, kur klāt vēl ciemiņi mājā?“ viņš, durvis pavēris, jautāja.

„Vai Dieviņ, vai Dieviņ!“ Oļiņiete, viņā nemaz neklausīdamās, kliezda joprojām. „Lai viņa ietu labāk vai pie žīda, vai pie čigāna, vai arī pie nabaga, kam kules plecos, bet pie tā vien es viņas nevaru laist! kaut viņu čūska nokostu vai briedis nospertu! — Vai Dieviņ, vai, vai! sirds plīsīs, sirds plīsīs!“ Un tā kliegdama, viņa atkrita uz miltu lādes, sacirtusi abas rokas matos.

Oļiņš iegāja iekšā, durvis aizvērdams, un, rokas salicis, nopūtās: „Kungs, atpestī viņu no ļauna, jo viņa pati nezina, ko dara.“

Vai šis lūgums Oļiņieti savaldīja, vai arī viņai pašai bija aiz lielas dusmošanās pietrūcis spēka trakot un plosīties, to nevar zināt, bet rimt viņa gan norima, tik vien elsāja un mēģināja saplosīt savus kamzoļus, bet tie bija stiprāki par viņu.

Uz vīra pierunāšanu Oļiņiete sāka pamazām cik necik apmierināties, jo viņš tai ieskaidroja, ka īsti šai brīdī varot būt tāda nesavaldīšanās pašiem par kaiti uz visiem laikiem. Ja tagad, kur patlaban esot visām mērīšanas būšanām jāizšķīras, Prātnieks dabūšot zināt, ka Liena viņam cieti atsaka, tad viņš arī varot atstāties no visas gādāšanas, tāpēc neesot tas jādara Prātniekam nemaz zināms, bet jāatliek gala vārds uz priekšu. Ja varbūt notiekot, ka Gaitiņi šo vietu atstājot un aizejot citur, gan tad arī Liena atstāšot savas iedomas, no kuŗām tagad sirds karstumā negribot šķirties. Šādas lietas, ja viņas spējumā izpaužot, esot allaž jānožēlo. „Tāpēc,“ tā viņš vēl beidzot teica, „neesi jel tik nejēdzīga, bet savaldi savu sirdi, kā vēl Dieva vārds māca: „Un jebšu mēs kārdināti topam, ka mēs tomēr pēc uzvaram un virsū paliekam“.“

Pa brītiņu ienāca arī Prātnieks, kuŗš, Oļiņieti uzlūkodams, jautāja, kas mammai kaitot, vai esot spēji sasirgusi?

„Viņai, Prātniek dēls, reizēm uznāk tādi grūti piemeklēšanas brīži, jo tas Kungs nav ļaunajam aizlēdzis ņemt mūsu vājās sirdis pārbaudīšanā; bet tomēr no naglu rētām, kad tās parāda, ir viņam ar kaunu jābēg. — Pāliec vien, Prātniek dēls, šepat un parunājies kādu brītiņu; es iešu raudzīt, vai kungi nebūs jau uzcēlušies.“

„Ja tu, Andž, neizgādāsi, lai tas nelietis tiek no Irbēniem un no visas Slātavas valsts izdzīts, tad tu gan neesi nekāds cilvēks!“ Oļiņiete elsdama iesāka, kad bija runājusi jau labu brīdi par Kasparu, Lienu un Prātnieka precēšanos. „Līdz šim bija Liens gandrīz ar mieru un nesacīja daudz nekā, bet tagad ir atkal ieēdināta laiks no jauna. Kad viņš, tas burvis, būtu reiz no šā vidus laukā, kā tad gan, Andž, Liens izietu pie tevis pielūgdamās, jo viņa nesaka tev nekādas vainas, ja vien labu, tik prāts ir viņai vēl kā apstulbots, līdz tas negēlis vēl vārtās šepat acu priekšā. Lai iziet vai nauda, vai kas, bet mierā gan nepāliec!“

„Nu, redzēs, redzēs, kā būs?“ Prātnieks atbildēja; „varbūt ka izdosies gan, jo darīts tiek un tiks viss, kas darāms. Varbūt ka padzirdēs drīz vien...“

„Kungi esot jau uzcēlušies!“ tā vecā kalpone, durvis pavērusi, ar bijāšanos vēstīja; Prātnieks aizsteidzās tūliņ uz klēti, un Oļiņiete iegāja dūmu istabiņā, jo viņa bija jau tik tālu apmierinājusies, ka varēja domāt atkal uz savām saimniecības darīšanām.

Uz vakaru tāi pašā svētdienā Pietuka Krustiņa labdarības biedrība izgāja zaļumos uz kādu krogu, verstis četras no skolas. Ejot nosprieda gādāt arī karogu, kuŗš esot biedrībai par lielu jaukumu un par izšķiršanas zīmi, kad ejot zaļumos vai citur, jo varot jau sataisīties kaut kāda cita pulka un uz biedrības vārda „izblamēties“. Esot derīgi tai pašā ziņā nest arī biedrības zīmes pie krūtīm.

„Tik vien tad pie zaļumos iešanas nav jāatstāj un jāaizmirst karogs bērzos,“ Pietuka Krustiņš piekodināja, „jo tas nav biedrībai pašai par godu.“

„Par to nekas, ja kādreiz paliek — lai paliek,“ kāds no pulka atbildēja, „zagt karogu tak neviens nezags, jo tam būs biedrības vārds virsū; tik vien kad gani uzlaiž lopus virsū, tad var viņu samīdīt un saplosīt.“

„Vai nu ganu puikas būs akli, ka ļaus karogu mīdīt un plosīt?“ kāds cits sacīja. „Gan viņi to piekops, un kad būs ievadījuši lopus mājās, tad nonesīs pienācīgā vietā, jo tagad visi ganu puikas māc izlasīt karogu uzrakstus.“

Kad bija jau labu brīdi „zaļumos“ zaļi pavadījuši un arī dziedājuši, tā ka vakars nebija vairs tālu, tad atskanēja piepeši ilkšu zvani un ratu rībēšana. Visi izskrēja ārā un ieraudzīja nākam no kalna divi aizjūgus vienos auļos. Aiz lieliem putekļiem varēja redzēt brīžam no priekšējā aizjūga tik trīs zirgu galvas un vidū augstu loku, jo vējš bija pretī, kuŗš paspēja atdzīt putekļus cik necik atpakaļ. Tik tad, kad paša kroga priekšā abi aizjūgi uz reizes apstājās, izrādījās, ka iepriekšējais aizjūgs bija tas pats jau pazīstamais, kuŗam Švauksts par braucēju; otrā, pie kuŗa bija viens Prātnieka zirgs un otrs Oļiņa zirgs, sēdēja vecākais mērnieks ar Prātnieku un vecais Andrievs, Oļiņa puisis, par braucēju. Visi bija pilnā dūšā un gāja krogā lēkādami un dziedādami:

„Kehren wir in's Wirtshaus ein
juchai dī, juchai dā!
Trinken wir vom besten Wein,
juchai dī, juchai dā!
Und ein Glas Krambambuli,
Donnerwetter Paraplü!
juchai dī, ai dī ai, dā,
juchai dī, ai dā.“

Prātnieks izdabūja no krodzinieka viesu istabas atslēgu un saveda mērniekus tur iekšā; Švauksts, zināms, iegāja arī droši, bet Pietuka Krustiņš ielīda viņam līdz un sasveicinājās ar mērnikiem, kuri vaicāja, kādēļ esot vakar pazudis? Viņš atbildēja, ka nebijis vaļas, jo vajadzējis steigties uz māju, lai varot vadīt šodien spīrgtiem spēkiem biedrības sapulci.

Prātnieks tūliņ lika atnest „duci bairīša“, kādas pudeles vīna un vēl dažus citus dzērienus. Iesākās dzeršana un dziedāšana. Drekbergam, būdamam arī dziedātājos, izlaimējās tikt par sulaini pie pilno pudelju atnešanas un tukšo nokopšanas. Viņš bija uzšuvies uniformas veidā šaurus svārciņus un rīkojās ļoti izveicīgi, bet vienumēr ar Švaukstu pusvāciski vārdos saķerdamies. Pa kādu brītiņu Pietuka Krustiņš iesāka runāt, ka, ja mērnieku kungi atļaujot, tad viņš varot šē ņemt pie dziedāšanas dalību ar savu vīru kori, jo tas viņam esot pie rokas. Mērnieki, un īsti jaunie, bija itin ar mieru, lai vedot vien savu kori iekšā, jo viņi gribot tos jokus redzēt. Pietuka Krustiņš izgāja un saaicināja visus, pa krogus istabām saukdams dikti un stāstīdams, ka mērnieku kungi vēloties viņu dziedāšanu dzirdēt. Pie izstādīšanas pēc balsīm viņš, turēdams jau balsu uzdodamo jeb balsonīti rokā, rīkoja kori ar liela mūzikas pratēja ziņu un kapelmeistara veiklumu, likdams pārmainīt vietas drīz pirmam tenoram ar otro, drīz otram basam ar pirmo. Kaut gan koris bija pēc balsīm izstādīts, tad tomēr, kā pēc izrādījās, visi dziedāja tik vienu pašu balsi vien, jo dzeršanas dziesmu, kādas te nāca, viņi nebija uz balsīm mācījušies, kaut gan arī tās, kuŗas bija mācījušies, neskanēja gandrīz nemaz kā uz balsīm, jeb, skaidrāk sakot, skanēja uz tik balsīm, cik bija dziedātāju. — Tomēr tagad pēc ikkatras dziesmas diriģents, kad bija beidzis sist ar balsonīti takti, neaizmīrsa šo to piezīmēt, it kā: „Pirmais tenors pie šās dziesmas stipri detonēja“ — „otrais bass neievēroja tā adažio“ — „pēdējais paņēmiens bija jād dzied largo, bet otrs un trešais forte fortissimo“ u. t. t. „Fauzē“, kā viņi paši sacīja, sarunājās diriģents ar dziedātājiem un lika atnest uz biedrības kases aizmaksu „duci bairīša“.

Kad dzeršana un dziedāšana gāja uz beigām, tad Pietuka Krustiņš uzaicināja „visu cienīgu publiku“ vēl uz kādu kopdziesmu, uz ko arī visi bija labprātīgi un sāka izmeklēt tādu, kuŗu visi mākot. Ka nu citas tādas vairs neatradās, kā vien: „Tādas meitas es mīlēju“, tad nosprieda dziedāt to pašu, jo šē, kur paši vien esot, varot laist vaļā, ko gribot, tāpēc dziedāja visi:

„Tādas meitas es mīlēju,
juchai dī, juchai dā,
Kuŗām vaigi sarkanbalti,
juchai dl, ai dā“ u. t. t.

II

Pa zemes dališanas laiku izskatījās Slātavā, it kā kad tur būtu atgriezušies vecie klausības laiki atpakaļ: ikkatru dienu, kad vien bija mērnieks mājā, brauca valsts saimnieki rindām vien uz muižu un atpakaļ, Ap mērnieka māju stāvēja arvien tik daudz zirgu kā svētdienās ap baznīcas krogiem, tāpat arī aiz cilvēkiem nevarēja vis nokļūt ikreizes pie mērnieka durvīm, jo ikkuŗš spiedās, lai tiktu iekšā agrāk nekā citi. Runāt viņi runāja savā starpā maz, un kad sastapās itin tuvi pazīstami, tad izskatījās pat, it kā viņi kaunas viens no otra un saredzas ar nepatīkšanu šai vietā. Tomēr šī kaunēšanās un nepatīkšana necēlās vis aiz ļaunas apziņas, bez kuŗas gan laikam neviens nebija, bet tik tādēļ, ka tagad nevarēja noslēpt cits no cita savu ceļu un

nolūku, ko slātavieši labprāt dara, kad viņus vaicā: „Kurp brauksi?“ tad atbild, palocīdams galvu uz priekšu jeb uz to pusi, kurp zirgs iet: „Laidīšu uz to pusi“; vai arī ja jautā: „Kur biji?“ atbild, rādīdams ar pātagu atpakaļ pār plecu: „Biju tanī pusē“, kaut gan jautātājs pats jau itin labi redz, ka „uz to pusi laiž“, vai ka „tanī pusē bijis“. Pēc šādām atbildēm vairs tālāk neviens nejautā, jo paši slātavieši gan zin, ka viņas izsaka to: „Labāk nemaz neprasi, jo zināt tikpat nedabūsi.“ Bez tam pieminētā laikā viņiem bija pašiem arī citam uz cita slepenas dusmas, jo ikkatrs domāja par otru: „Kam, velnam, tev arī vajadzēja šurp vilkties?“ Tiesības uz dusmošanos, zināms, nevienam nebija, tāpēc arī tās dusmas palika apspiestas, bet citādi gan viņas nāktu arvienu skaļi klajā.

Pie mērnieka durvīm viņi stāvēja tai pieminētā laikā, kā jau teikts, klusu un acis nolaiduši, jo tad visiem uz vienu pašu „pusi“ vien bija „jālaiž“ un „jālaiž“ pie vienām pašām durvīm; un kādēļ? to arī ikkuŗš zināja, tāpēc tad par klusu ciešanu šē prātīgāks nekas nebija. — Visiem vajadzēja stāvēt ārpusē un gaidīt, līdz tas iznāk, kuŗš iegājis, jo pa vienam vien pieņēma, un priekšīnā jeb priekšnamā gaidīt neatļāva, lai — kā paši slātavieši bija sapratuši, — nenoklausoties, ko iekšā runājot, tādēļ ka tūliņ aiz pirmām durvīm bija mērnieka cienīgtēva runāšanas istaba. Tik Prātniekam, kuŗa netrūka muižā pa to pieminēto laiku gandrīz nekad, bija neaprobežota tiesība ne vien pie ieiešanas pašam, bet viņš varēja ielaist bez rindas arī kaut kuŗu no gaidītājiem. Tāpat daži „valdinieki“ — kā slātavieši un čangalieši godā savus valsts valdības un tiesas locekļus — nāca brīžam, pasītuši padusē kaut kādus „malkas grāmatas“ vākus, lai citi domā, ka iet darīšanās — un tā tika, zināms, papriekšu un bez kārtas iekšā. Arvienu, kad kāds no atbraukušiem iznāca, gāja viņam līdz pie ratiem vai nu mērnieka puisis, vai saimniece.

Zināmā pirmdienā bija Prātnieks muižā jau no paša rīta, kad vēl — kā saka — mērnieks griezās tikko uz otriem sāniem. Šai laikā bija viņam arvienu pati labā zveja, jo tad iznāca laiks ar vienu, otru un trešu kaut ko aiz stūriem vai aiz malkas asīm izčukstēties un saņemt arvienu kaut ko zināmu vai nu priekš paša vecā mērnieka, vai viņa pirmā palīga. Šoreiz viņš satikās visupirms ar Bambānu, Strūvuli un tiem citiem, no kuŗiem bija devis sestdien palīga mērniekam naudu un kuŗus bija, kā pats sacīja, „pastellējis“ šorīt uz muižu pretī. Ikkatram viņš stāstīja savrup: „Tavus simts rubļus es sestdien nodevu un visu iztaisīju, kā runājām. Bet lai tas darbs paliek droši spēkā, tad vecā mērnieka arī, kā jau viņu reizi teicu, nevar atstāt bez smēra, jo kad par to nepiemin mērnieka cienīgam tēvam īpaši, tad izlīdzināšanas komisija var to robežu atkal atcelt, caur ko aizietu vējā viss, kas darīts līdz šim.“ — Daži, kam bija vien pie rokas, iedeva atkal Prātniekam pa simtu rubļu kuŗš, jo vai gan pašam vecam varot dot mazāk nekā palīgam? Turpretī citi, kuŗiem nebija pie rokas, lūdza Prātnieku, lai iedodot no savas naudas uz kādām nedēļām, līdz nauda atkal ienākot, un, ja gribot, lai par to aizdevumu un izpildījumu ņemot vai desmit rubļu — tas esot sīka lieta. Tādos gadījumos aizgāja arvien uz krogu, kur Prātniekam bija zināms savs īpašs kambaris. Tur tad norakstīja cietu parādu zīmi, ka tas un tas aizņemas no Prātnieka uz tik un tik nedēļām simts desmit rubļu, pret ko ieliek ķīlā savu kustamu un nekustamu mantu. Tādas atdošanas termiņus Prātnieks zināja nolikt allaž uz īsu laiku un īsti tā, ka tiem vajadzēja notecēt jau priekš tām dienām, kur izlīdzināšanas komisijai bija jāuzņem savs darbs; turklāt viņš, tādas zīmes saņemdam, mēdza vēl pieminēt to, ka ja neatdošot naudas līdz termiņam, tad pirmais pametums varot būt jau tas, ka robežu netaisīšot un neatstāšot vis devējam par labu, bet šis parāds, tas, zināms, tikšot pieprasīts tūliņ caur tiesu. Šoreiz trūka naudas Bambānam ar Ķēpu, tādēļ nogāja uz krogu un uzrakstīja parādu zīmes ar visiem tiem zināmiem piezīmējumiem un piekodinājumiem.

Viņiem vēl turpat esot, ielīda bailīgi pie tiem divi no mazākiem un vājākiem saimniecīņiem, nesdami katrs trīs pudeles bairīša, kuņas nolika Prātniekam priekšā uz galda un sacīja laipni, bet nedroši: „Dzeriet nu,“ un paši pie tam atkāpās kaktā.

„Kas gan lai tagad to bairīti plītē?“ Prātnieks, lielkundzīgi atzvēlies, nicinoši sacīja. „Ja ir pudele vīna, tad gan.“

Abi ienākušie izsteidzās ārā.

„Labus cigārus arī!“ Prātnieks sauca viņiem vēl pakaļ.

Pa brītiņu viņi bija atpakaļ, nesdami viens pudeli vīna, otrs vairāk pakiņu cigāru, ko visu atkal nolika Prātniekam priekšā. Kaut gan viņi iestājās atkal tāpat kaktā kā pirmāk, tad tomēr pie tiem bija nomanāma jau lielāka, drošāka un laimīgāka apziņa par to, ka viņu vīns un cigāri atrada žēlastību Prātnieka acīs, kuņš pasniedza citiem un — ak tavu cerības pilnu laimi! — arī viņiem pašiem cigārus, ieliedams arī pa glāzei bairīša, bet vīnu dzēra gandrīz pats vien.

Pie dzeršanas un pīpēšanas sāka valoda griezties nemanot uz tagadējām valsts būšanām, jo tās nevarēja iziet nevienam no prāta. Prātnieks bija, kā jau allaž, valodas vadītājs. „Šinīs pašās dienās vajaga notikt kam jaunam,“ viņš sacīja. „Krist kādam jākrīt, bez tā pāriet nevar, un kuņš kritīs, tam ragi lūzīs, to es pasaku jau tagad. Tādas lietas ir visas man iepriekš zināmas un nekas nenotiek, par ko es nezinātu sacīt jau papriekšu, kādu galu ņems. Kas domājas būt gudrs, tas lai neaizmirst, ka citi ir par viņu gudrāki un ka gudram gudra nelaime. Nu, vairāk es negribu nekā sacīt, jo ar laiku gan ikkatrs pats visu redzēs un dzirdēs. Apslēpts nekas nepaliek.“ Kad kādu brītiņu bija cietis klusu, tad, glāzi ņemdams, runāja atkal: „Kaut varētu vien sagaidīt goda maltītes, tad atkal to vakaru zaļi nodzīvotu ar visiem mērniekiem kopā. Šās divi pagājušās dienas dzīvojām gan uz nebēdu: vienā liešanā! vēl tagad pa galvu rūc vien. Tāpat sestdien, kā vakar mēs ar Raņņa kungu vien vairs palikām uz kājām, bet citi visi nogura vien cits pēc cita. Vajaga pie laika ieradināties, lai goda maltītē var izturēt līdz, jo tie vis neviens nesvētīs, bet raus, cik katrs varēs. Mums, runas vīriem, būs gan, protams, atkal jāspriež par visu izrīkošanu, un pašiem jāiet varbūt pie kārtības izvadīšanas.“

Tā runādams un stāstīdams, viņš izdzēra ne tikvien vīnu, bet arī labu tiesu no atnestā bairīša, kuņu pirmā galā atraidīja, un, projām iedams, sabāza visus cigārus, kas bija atnesti un atlikuši, mēteļa iekšpuses kabatā.

Uz augšu ejot, piesitās pie Prātnieka tie paši bailīgie ļautiņi, kuņi bija piedzīvojuši to laimi, ka varēja savu reizi viņu krogā pacienāt. Cik necik caur to iedrošinājušies, viņi sāka stāstīt, ka esot dabūjuši nepatīkamu robežu: viens žēlojās par noņemtu mežu un par mazu ganību, otrs par pļāvām, kuņām apgraizītas līku loču visas labākās malas un noņemti visi dārzi līdz ar apīnāju. „Tu, Prātniek, gan zini visas tās mērīšanas lietas tāpat kā pats mērnieks,“ tā viņi līdzsteigdamies paklusu runāja; „nezin’, vai pie izlīdzināšanas, kad brauks, kā stāsta, apkārt pa mājām mērnieks, muižas kungs un valsts valdnieki, vēl tādas nelāga robežas atcels un pārlabos?“

„Kas pie laika modīsies, tam atcels, — kas nogulēs, tam paliks tāpat,“ Prātnieks atbildēja kā ar nepatikšanu.

„Nu jā, tā tad mēs arī gribējām aprunāties, lai var zināt, kas darāms,“ līdzgājēji sacīja, „jo ar savu padomu vien nekā nevar iesākt.“

„Ar savu padomu jau dažs labs ir ieskrējis ugunī, un dažs arī vēl ieskries,“ Prātnieks atteica. „Bet šādas lietas ir runājamas tik starp diviem, ja kas grib.“

Tūliņ abi vecīši atrāvās atpakaļ un, drusku savā starpā parunājušies, izšķīrās, viens aiziedams uz krogu atpakaļ, otrs steigdamies Prātniekam līdz, ar kuņu, kad bija viņu panācis, iesāka atkal runāt pamesto valodu.

„Jā, naudu, naudu,“ Prātnieks sacīja, — „tā ir pirmā un lielākā lieta, ja grib ko panākt, jo bez tās nav nekas izdarāms.“

„Naudas gan man šoreiz tik daudz nav klāt, cik varbūt vajadzētu,“ vecītis elsdams atteica, „bet es raudzišu drīz dabūt, ja tik vien tu, mīlo Prātniek, paņemies to manā vietā izdarīt; es neesmu nedz tā iesācis, nedz arī man var izdoties, un mērnieki ir arī visi nepazīstami, tā ka nezinu, kur papriekšu jāiesāk.“

„Nu, palīdzēt es tev varu gan,“ Prātnieks atbildēja auksti un vienaldzīgi; „un tad, zināms, ies tā lieta pa īstenu, drošu ceļu un nebūs par velti; bet sameklējies tik pie drīzuma, — laiks necieš.“

„Tagad man ir duce vīna līdz,“ vecītis paklusu un bailīgi sacīja. „Nezin’, kā būtu, kad to dāvātu vecam mērniekam? — Bet vai viņš ņems vien tik daudz pretī?“

„Es tagad iešu pie mērnieka cienīga tēva,“ Prātnieks atbildēja, „tad par to arī ieminēšos. Varbūt ka ņems gan, bet tik daudz gluži nē.“

„Jā, esi gan tik labs,“ vecītis lūdzās, „ieminies, ieminies par mani! Es tevi, nudien, neaizmirsīšu! — bet mans kaimiņš, kuŗš aizgāja uz krogu atpakaļ, tas arī gan gribētu ar tevi parunāties...“

„Jā, pēc, varbūt, varēs gan,“ Prātnieks strupī atbildēja, „bet papriekšu man jāiet pie mērnieka cienīga tēva.“

Jau stāvēja labs pūlis slātaviešu pie mērnieka durvīm, kad Prātnieks piegāja. Viņš, nemaz neapstādamies, spiedās tik visiem cauri līdz pašai pirmajai vietai pie durvīm, ko viņam arī neviens negribēja liegt, bet ko gan citā vietā un citam vis slātavieši nepieļautu, bet turētos, lai vai uguns iemetas elkoņos.

Pie mērnieka iegājis, Prātnieks izturējas drusku gandrīz ar kādu draudzības tiesību un lepnumu. Pie visa varēja nomanīt, ka viņš tur nebija rets viesis, un ka tās darīšanas un valodas, ko viņi turēja savā starpā, nebija nebūt jaunas. Prātnieks, pēc kādas īsas sarunas, lika mērniekam naudu priekšā pa daļām un stāstīja, no kuŗa saimnieka un uz ko katra daļa dota. Mērnieks nerunāja tad nekā, arī naudas nedz ņēma rokā, nedz likās redzot, bet zīmēja tik kaut ko savā grāmatīnā un lika naudai stāvēt uz galda. Starp tām summām, ko tur sadeva, atradās tā lielākā sešdesmit rubļu. Kad Prātnieks bija izsūdzējis vēl ikkatra naudas devēja kaiti un vajadzību tuvāk un plašāk, kā arī pieminējis, caur ko un kā kuŗā vietā līdzams, tad stāstīja, it kā gaidīdams no mērnieka goda algas: „Nu esmu to agrāk apsolītu lietu par riebīgo pretinieku Kasparu Gaitiņu iztaisījis tik tālu, ka cilpā tas putns iekāps, tik mērnieka cienīgs tēvs lai viņu sarauj. Vaigā mērnieka cienīgs tēvs gan varbūt viņa nepazīs, tāpēc lūdzu ievērot tik vien to: kuŗš pienes šodien divdesmit piecu rubļu papīru ar tādu un tādu numuru, to lieciet tūliņ aizvest. Tas gan, zināms, būs tik pieminētā Kaspara Gaitiņa tēvs, bet gūstiet vien tēvu, tad būs gūstīts arī dēls.“ — Tad pieminēja vēl, ka tas un tas saimnieks, gribēdams iepazīties un vēlēdams laimi, esot atvedis mērnieka cienīgam tēvam kādu pusduci „stikliņu“; pats viņš, būdams mērnieka cienīgam tēvam svešs, esot licis pieminēt un lūgt, lai viņa mazās labprātības neatraidot.

„Jā, jā,“ mērnieks, nemaz acu nepaceldams, atteica. „Lai saimniece saņem.“

„Tad vēl,“ tā Prātnieks runāja ar saviem verdzīgās padevības smaidiem, „Bambāns ar Ķēpu un daži citi arī ļoti lūdz, lai tā izšķiršanas komisija nenākot vēl tik drīz, jo viņu robežās arī esot iedzīti daži stūri dziļāk, bet pašu laiku neesot vēl nekādas līdzības pie rokas, kas gan tomēr drīz būšot, kur tad es pats nonākšu pie mērnieka cienīga tēva un lūgšu neņemt ļaunā, ka Raņķa kungs izdzinis tanīs pieminētās robežās kādu stūrīti taisnāk nekā rullī iezīmēts.“

Kaut gan Prātniekam bija jau no minētiem saimniekiem uz to parādu zīmes rokā, tad tomēr viņš savas naudas nelika vis laukā, bet gaidīja, līdz paši tie iemaksā, kas izrakstījuši zīmes.

Prātniekam, ārā izgājušam, devās līdz vesela pulka slātaviešu aiz malkas asīm, kur viņš mēdza allaž mazākās vajadzībās ar tiem sarunāties. Viens prasīja, vai mērnieka cienīgs tēvs neesot sirdīgs un vai drīkstot iekšā iet? — otrs — vai tas esot tiesa, ka, cik tālu aptaisot priekš mērīšanas mājas tuvumā kādam tīrumam vai druvai sētu apkārt, tik tālu to ieņemot augļu koku dārzā un neliekot nekādas vērtības virsū, lai vai koki esot iekšā, vai nē? — Trešais — : nezin, vai drīkstot mērnieka cienīgam tēvam dāvināt kādu gabalu šepat austu galdautu? — un tā cits šo, cits to. Prātnieks visiem tādiem jautājumiem atbildēja strupi: „Vai es zinu? ej pats, tad redzēsi.“ Tik vien tie, kuŗi lūdza viņu par vidutāju, dabūja laipnīgākas atbildes. Iedams viņš čukstēja tam vecītim, kuŗš bija atvedis duci vīna: „Mērnieks ņems gan tavu dāvanu, bet tagad nav viņam vaļas, tāpēc ej vien un saliec visu manos ratos; gan tad es ienesīšu.“ Pēc tam spiedās pie Prātnieka klāt, gan, zināms, it kā no neviņu jeb aiz cita iemesla, tie saimnieki, no kuŗiem bija Prātnieks šorīt mērniekam naudu piensesis. Prātnieks viņiem stāstīja citam pie cita: „Tavus simts rubļus es nupat mērniekam nodevu,“ — „tavus simts divdesmit piecus rubļus mērnieka cienīgs tēvs saņēma gan; devums nebūs vis par velti.“

Par visām lietām Prātnieks sāka tagad lūkoties apkārt, vai neieraudzīs Teni, jo viņam bija jau gandrīz rūpes par to, ka tas varbūt nemaz neatnāk. Bet Tenis nebija vis tas vīrs, kuŗš būtu varējis atrauties no tāda ceļa, vai arī kuŗš šādā ceļā būtu aprunājies ar citiem, vismazāk jel ar savu dēlu, jo — Prātniekam vēl turpat ar citiem runājot un čukstot — viņš nāca caur gatvi, pīpi, kuŗai bija šodien iesprausta itin skaista galviņa, tāpat šķībi kā arvienu — rokā nesdams. Prātnieks, kuŗš arvienu paskatījās uz to pusi, no kuŗas bija Tenim jānāk, viņu ieraudzīja diezgan laiku, un it kā netīšu izgāja pretī, lai varētu ar viņu satikties, iekām tas vēl nav gājis pie mērnieka. Viņš staigāja tam kādu gabaliņu līdzās uz mērnieka dzīvokļa pusi, runādams kaut ko veikli un jautri, bet ar apspiestu balsi. Viņi piegāja un apstājās abi pie Prātnieka ratiem, un, kad vēl tur bija kādu brītiņu runājuši, tad izšķīrās ar šiem vārdiem: „Ej tik droši iekšā, izsaki savu vajadzību skaidros vārdos, jo mērnieka cienīgam tēvam ir drusku smaga dzirdēšana, un iedod savu artavu jeb līdzību bez bailēm,“ tā Prātnieks Teni uzskubināja iedrošinošā balsī.

„Gan jau, dēls, gan,“ Tenis, cēli smīnēdams, atbildēja; „redzēsim, kāda tā veca vīra laime būs.“ Ar šiem vārdiem viņš, turēdams pīpi labā rokā un to vicinādams gar sāniem, iegāja mērnieka mājas priekšīnā.

Tanī pašā brīdī Prātnieks dzirdēja ātras braukšanas rībēšanu, un apgriezies ieraudzīja Oļiņa puisī, kuŗš patlaban apturēja pie sētas. Prātnieks piegāja pie viņa un vaicāja, kurp tik ļoti steidzoties, un vai neesot notikusi kāda nelaime?

„Saimniece ir nevesela, — sūtīja pēc ārsta,“ puisis steigdamies atbildēja.

„Kas par neveselību?“ Prātnieks bailīgi vaicāja.

„Laikam tā pati dūrēja sāpe, kas vakar iesākās,“ puisis atteica un, zirgu piesējis, pātagu palika zem ķiseņa. „Plosās, pārskāistās, sirdās par Lienu, lād Kasparu, brīžam dzied, lūdz Dievu, skaita pātarus visu nakti gultā sēdēdama, it kā bez pilnas sajēgas.“

Prātnieks, kādu brītiņu padomājis, paaicināja puisī pie saviem ratiem līdz, izņēma tur paslepen divas pudeles vīna, kuŗu bija pieminētais vecītis jau tur ielicis, un, puisim tās dodams, sacīja: „Aiznes šās pudeles saimniecei līdz ar labdienām un saki, ka viss būs labi, tik lai met sirdsēdas pie malas un cerē uz labākiem laikiem.“

To sacījis, Prātnieks sāka virzīties pamazām tuvāk pie mērnieka durvīm, graizīdams laika kavēklim kādu zaļu elkšņa spieķīti. Tur gadījās atkal viens un otrs, kuŗiem bija ar viņu kaut kas jāčukst. Pa mazu brītiņu atskanēja piepeši mērnieka istabā neganta dusmu brēkšana, un drīz pēc tam mērnieks izgrūda Teni pa durvīm,

kliedzams: „Striķos iekšā! uz cietumu, uz cietumu! kučer! ej, sauc valsts valdību un kazāku!“

Patlaban nāca muižas kungs pa trepēm augšā un, mērnieku apsveicinājis, jautāja it kā drusku brīnīdamies: „Feldhauzena kungs, kas jums tik agri?“

„Tas vecis grib vest mani ar naudu kārdināšanā,“ mērnieks, rādīdams uz Teni ar saburzītu divdesmit piecu rubļu papīru, atkliedza.

Drīz atsteidzās arī valsts valdība un darbinieki ar virvēm, taisīdamies siet Teni tūliņ cieti: bet viņš, kaut gan drusku izbijies, tomēr itin mierīgs un gandrīz ar skaidru apziņu, sacīja savā ierastajā jocīgajā valodiņā, vēl gandrīz pasmīnēdams: „Jūs, bērni, kā smeijies, nākat ar virvēm tāpat kā citreiz augstā priesterā kalpi ar zobeniem un nūjām. Virves, puīši, lai stāv ziemei, ko vezumus siet, mežā braucot; tagad noiesim visi tāpat pulciņā, kurp vajadzēs.“

Kad tomēr darbinieki uz valsts valdības zīmi spiedās viņam apkārt, virves izritinādami, tad Tenis vēl runāja: „Ja nu gribat, bērni, tad arī sieniet — sieniet manas vecās rociņas, še viņas ir. Pasaulē, kā smeijies, tā dara: mazos zagļus kar — lielos ceļ amatos.“

„Ja visus lielos gribētu kārt, kur tad ņemtu tik daudz virvju?“ kāds atsaucās no pulka.

„Es darīju pakaļ tik to pašu, ko daudz un paši lielākie darījuši papriekšu,“ Tenis vēl sacīja, „bet mazajiem arvienu par lielājo grēkiem jācieš — ko gan lai dara?“

Darbiniekiem tomēr trūka dūšas ķerties pie viņa, gan tādēļ, ka bija gandrīz jākaunas tīt ap tā kalsnējā vecīša rokām tādas varenas virves, gan arī tādēļ, ka viņš neizskatījās nebūt tāds grēcinieks, kādus mēdz siet virvēs. Arī valsts valdība, kā likās, sajuta to pašu un atzina varbūt, ka Tenim bija taisnība, jo, ja viņu sēja, tad bija sienami visi citi arī, kas stāvēja apkārt, un vēl daudz citi, kuŗi bija ieminuši šos ceļus papriekšu un pie kuŗiem, kas zin?, piederēja viņa pati arī, tāpēc sacīja darbiniekiem paklusu, kad mērnieks bija iegājis līdz ar muižas kungu iekšā: „Lai arī paliek nesiets, jo bēgt viņš nedz bēgs, nedz var izbēgt, tāpēc stājaties tik paši apkārt un aizvediet pa otru pusi mājai, kur nav jāiet gar mērnieka logiem.“ Šis padoms patika arī darbiniekiem labāk, tāpēc viņi tūliņ to pieņēma un Teni aizveda, kā vēlēts — nesaistītu.

Visi citi mērnieka ciemiņi, kas stāvēja apkārt, bija caur to notikumu ļoti iztrūcināti, un jo vairāk tie, kuŗi nebija gājuši iekšā, tā ka dažs sēdās tūliņ ratos un devās ar visu, kas atradās tanīs, vai kas kabatā priekš mērnieka, uz mājām aulekšos atpakaļ. Tie, kas jau bija izstaigājuši, gāja gan Tenim līdz, bet klusu, ar bailību un laikam arī ļaunu apziņu, jo kuŗš gan neapzinājās tikpat vai vēl vairāk vainīgs, bet redzēja tik vienu vien nesam sodu un kaunu.

Vienīgi Prātnieks gāja pulka pašā vidū itin jautri runādams. „Tas nāk no tādas pārdrošības un pārgalvības, ka paši vien nezinādami grib visur iet un visu darīt, kur vajadzēja uzticēties tādām, kas tās lietas zin un pazīst. Goda vien visi grib, bet kur gan visi to ņems? Tagad nu dabūs vispirms pasēdēties aiz restēm, bet kas nāks pēc tam, tas vēl nav zināms. Būtu gājis pa gudru ceļu, nerietu ne suns. Kur nu šis, trakais, grib, lai viņš nododas ar kaut kādu svešu ubagu!“ No tiesas durvīm Prātnieks atgriezās atpakaļ un, kamēr citi sagāja Tenim līdz iekšā, tikām viņš, piegājis pie ratiem, sabāza pa iekšpuses kabatām sešas pudeles vīna un iegāja ar visām mērnieka ķēķī, kur tās atdeva saimniecei, piekodinādams, lai pie nodošanas pasakot, kas viņas pienesis.

Visu to dienu pēc tam, kad Teni ielika cietumā, mērnieks bija īgns, pikts un spējs; viņš plosījās un brēca uz ikkatru saimes cilvēku, sakratīja kučieri, izgrūda pa durvīm ķēķa puisi, kuŗus abus viņš pats, Tenim nākot, bija nostādījis aiz durvīm par slepeniem lieciniekiem. Arī Prātnieku, kuŗš pēc kāda laiciņa gribēja iet vēl pie viņa

iekšā, viņš strupi atraidīja, un pēc pusstundas, it kā nezinādams, kur rīmties, izbrauca laukā — kā likās — robežas izdzīt starp Slātavu un kādu citu kaimiņu muižu. Neviens nezināja un nesaprata, kas mērniekam īsti kait, jo visi domāja, ka viņš ļaunojas joprojām par Teni, kuŗš, kā viņš pats sacīja, gribējis vest viņu ļaunā. Bet tas, kas viņu vajāja, tas bija īsti Jūdasa grēks, kuŗa vis nevarēja izgrūst no sirds tā, kā izgrūda Teni no savas istabas cietumā, un kuŗš papriekšu rādās jauks un patīkams, vilcin vilkdams pie padarīšanas, bet pēc pārvēršas par ļaunu garu, un pats padarītāju tūliņ apvaino, moka un vajā.

Pret vakaru atveda mērnieka strādnieki arestanta kārtā uz Slātavas cietumu kādu kaimiņu valsts locekli, kuŗš, kā viņi teica, bijis pret mērnieka cienīgu tēvu rupjš. Bet ka slātaviešu valsts namā viens pats cietums vien bija un tanī jau mājoja, kā zināms, Tenis, tad ielaida arī šo viesi turpat viņam par biedri, kuŗš arī to saņēma patiesi priecīgi ar savu ierasto joku valodiņu un cēliem smiekliņiem: „Labi, labi, dēli, ka atvedāt man ciemiņu, jo bija arī vienam laiks gaŗš. Izgulēsimies abi reizi arī, kā smeijies, pagasta spilvenos.“ To sacīdams, viņš rādīja uz salmu mīgu cietuma dibenā un smējās pilnā garšā.

Otrā dienā uz mērnieka pavēli sanāca pilna pagasta tiesa, kuŗas locekļiem bija izsūtīti pa nakti visā ātrumā cieti ziņojumi. Tiesājami bija tik tie pieminētie divi vīri, no kuŗiem mērnieks rādīja pirmo par kārdinātāju uz netaisnību un otro par dumpinieku.

Papriekš ienāca tiesas istabā mērnieks neaicināts, bet ar lielu tiesību, un uzdeva par abiem apvainotiem ne tik vien sūdzību, bet noteica par tiem pat spriedumu: Gaitiņš esot, bez nekādām tiesībām un atlīdzināšanas izdzēnams no mājas; tam otram vajagot dot divdesmit pāŗu rīkšus, bet ja pēc tam vēl neatzīstoties par vainīgu, tad vēl un tikām, līdz atzīstas. Pats viņš, bez nekāda uzaicinājuma, iegāja aiz redeliņiem, paņēma kāda tiesas vīra krēslu un atsēdās, kaut gan ne pie paŗa tiesas galda.

Papriekšu ievēda Teni, pie kuŗa dabas šis smagais piedzīvojums nebija paspējis nekā: viņa vaigs bija tikpat jautrs, pilns cēluma un vieglprātības kā allaŗ. Viņš nedarīja tiesai pie izklausināšanas nekāda grūtuma, kaut gan bija domāts, ka liegsies, bet izteica visu taisni, ka piedāvājis gan mērnieka cienīgam tēvam naudu lūgdams, lai atstājot viņa mājai tādas paŗas robeŗas, kādas bijušas; bet mērnieka cienīgs tēvs esot ņēmis to par ļaunu. Vainīgs viņš, kā sak', esot, tāpēc lai tiesa darot ar viņu pēc savas ŷēlastības.

Tādēļ ka Tenis bija noziedzies īsti pret muiŗas valdību, tad viņas vietā pie tiesas bija sūtīts kāds no muiŗas uzraugiem. Tas arī sēdēja iekŗpus redeliņiem un atbildēja uz ŷiem Teŗa vārdiem, ka visa ŷēlastība vai sodība esot viņam jāsaņēms īsti no muiŗas valdības caur tiesas rokām.

„No mājas laukā, no mājas laukā!“ mērnieks kļēdza vidū.

„Vai tev kāds cits arī bija pie ŷā darba daļā,“ skrīveris Teni jautāja.

„Jā, jā, vai kāds cits arī nebija padomos klāt,“ tā tiesas priekŗnieks skrīverim piepalīdzēja.

„Kur nu, kā smeijies, cita vēl dabūsi? labi, ka vēl viens pats,“ Tenis viegli atbildēja.

„Nu, vismazāk jel dēls būs zinājis,“ tā skrīveris; „jo kā gan tu varēji viens uz savas galvas uzņēmt tādu ceļu?“

„Jā, vismazāk jel dēls — kā gan viens uz savas galvas?“ priekŗnieks runāja atkal it kā ar bailēm skrīverim pakaļ.

„Ikreizes bērniem nevar visa izstāstīt, kur mēs, vecie, ejam.“

„Jā, bet kur tu tik daudz naudas ņēmi?“ skrīveris jautāja.

„Nu, ja citur nebija, tad ņēmu vai no savas bērŗu naudas.“

„Jā, jā, bet kā tas var būt, ka dēls nezināja?“ skrīveris jautāja jau drusku pikti tālāk.

„Jā, kā dēls nezināja?“ tā priekšnieks arvienu bailīgāk viņam līdz.

„Kādēļ nevar būt, kad nestāsta? jo nav vis, kā sak’, nekāds pilsētas ceļš, kuŗš jāzin dēlam arī līdz.“

„Vai šai tiesai žagaru nemaz nav?!“ mērnieks, no krēsla uzlēkdams, kļiedza.

„Jā, tas pelna gan mācību!“ muižas valdības loceklis sacīja.

Kamēr abi pēdējie šos vārdus runāja, tikām durvis klusu atvērās, un ienāca Kaspars lēni un godbijīgi, tomēr nevis ar kalpa bailību, bet ar tādu pašu vaigu, kuŗā varēja skaidri lasīt šos vārdus: „Es dodu Dievam, kas Dievam pieder, un ķeizaram, kas ķeizaram pieder; bet kas man pieder, pēc tā sniegties lai neiedrošinās neviens.“ Kad viņš deva cienību tam, kam tā pienākas, tad caur to viņa paša cienība nebūt nepamazinājās.

Kasparam ienākot, Tenis patlaban runāja pret mērnieku un muižas valdības loekli uz tiesu šos vārdus: „Kad paši apsūdzētāji grib celties par tiesas kungiem, tad es pie šās tiesas nevaru paļauties un cerēt uz taisnību.“

Uz šiem vārdiem neatbildēja vairs nedz tiesa, nedz apvainotāji Tenim nekā, ne bargā, ne laipnā ziņā. Izlikās, ka viņi visi bija savu izturēšanos piepeši pārgrozījuši, jo pēc viņu priekšējā izmeklēšanas ceļa būtu Tenim jādabū vismazāk stiprs rājiens un brīdinājums; bet Dievs to zin, kādēļ šis negaiss, kuŗu viņš pats pa daļai pret sevi cēla, tomēr pašā augšanā negaidot norima. Kaspars vēl brītiņu pagaidīja, lai tiesa, ja tai vajadzīgs, var papriekšu vēl uz tēvu ko teikt; bet kad tā cieta klusu un, kā likās, uz atbildi nemaz netaisījās, tad viņš iesāka runāt: „Ķeizariskā pagasta tiesa bija aicinājusi mani cieti un uz ātrāko savā priekšā, tāpēc arī es, dzirdēdams, ka mans tēvs ir patlaban tiesājams, nācu iekšā lūgt, lai man cienīgā tiesa atļauj būt pie viņa tiesāšanas klāt, jo viņš ir vecs un nevarīgs. Varbūt ka es arī esmu aicināts tai pašā lietā, par kuŗu tiek tiesāts mans tēvs, kaut gan nezinu, kas viņa ir, tādēļ tad lūdzu un ceru, ka tiesa neļausies par manu ienākšanu šē iekšā bez aicināšanas.“

„Jā, tai pašā lietā gan,“ skrīveris atbildēja, „un zināma viņa būs tev arī itin labi, tādēļ nedomā nemaz uz liegšanos.“

„Jā, nedomā labāk nemaz uz liegšanos,“ skrīvera vārdi noskanēja atkal priekšniekā kā atbalss mežā; bet Kaspars neatbildēja uz to nekā.

Teni nu izsūtīja ārā, lai var Kasparu pārklaut vienu pašu, bet panākt caur to nepanāca nekā, jo Kaspars palika pie saviem vārdiem un atbildēja uz tiesas jautājumiem tik vien auksti un strupī. Mērnieks ar muižas valdības loekli cieta tagad pavisam klusu. Vispēdīgi notaisīja spriedumu īsi un asi, ka muiža atņem Gaitiņiem no nākošiem Jurgiem māju un kontraktu bez nekāda atlīdzinājuma. Tenis gribēja gan ņemt apellācijas zīmi un tiesāties tālāk, bet Kaspars to aizliedza un lūdza tiesu, lai nedodot. Viņš itin vienaldzīgi, it kā nekas nebūtu noticis, izgāja no tiesas istabas un tāpat arī no priekšistabas ārā, nesajuzdams nebūt to dažādu acu, kuŗas uz viņu krita, un kuŗas bija redzams visvairāk prieks par šo viņa nelaimi, kā tas mēdz notikt allaž tādos gadījumos, bet jo vairāk pie tādiem cilvēkiem kā Kaspars, kuŗu tie nīdēja gan tādēļ, ka tas teica citiem, īsti tādiem, kuŗiem bija valstī svars, taisnību acīs, un arī tādēļ, ka viņam, kaut gan bija izdaudzināts par neticīgu, tie un citi nespēja uzrādīt nekādas aplamības.

Ārā Kaspars, lēnām iedams, sagaidīja tēvu, un tā viņi aizgāja abi kopā uz māju. Ejot Tenis gan mēģināja šad un tad kā nekā runāt, bet Kaspars viņam nepalīdzēja ne ar vienu vārdu nedz uz vienu, nedz uz otru pusi. Vispēdīgi, kad viņš gribēja sākt stāstīt, ka tas viss noticis tik caur Prātnieka uzmodināšanu, Kaspars sacīja: „Ko tur nu vairs līdz tik daudz runāt? — Kas noticis, tas noticis un ir pagalam.“

Tas otrs noziedznieks, kuŗš bija solījies pats sevi aizstāvēt pret mērnieku, ja tas viņam sitīšot, tika tiesāts daudz bargāk nekā Tenis. Viņš pastāvēja allaž uz to, ka

cilvēkam neesot aizliegts sevi aizstāvēt jeb turēties pretī, kad kāds pret viņu palaižot rokas, un tāpēc tad tiesa uz mērnieka pavēli un arī, kā viņš sacīja, uz viņa atbildi, bija sodījusi patlaban vainīgo otrreiz ar rīkstēm un jau taisījās darīt trešo reizi to pašu, kad piepeši un nejauši tika šis tiesas darbs izjaukts no negaidāmas puses.

Slātavas dzirnavās, kuŗas atradās turpat muižas tuvumā, dzīvoja meldeŗa zellis — ārzemnieks, Šrekhubers vārdā. Viņš bija biezs, plecīgs vīrs pusmūŗa gados ar pilnu dzeltainu bārdu un tika slavēts par ļoti stipru.

Viņš valkāja allaŗ lielu mīkstu vilnas platmali, gaŗus zābakus, pelēkus svārkus, sarkanu kreklu un nesa staigādams resnu zarainu paegļa nūju rokā. Par šo cilvēku bija dzirdamas ļaudīs dažādas valodas un domas. Daŗi viņu turēja par bezdievnieku, jo viņš bija kādreiz siena laikā svētdienas rītā, pēc tam, kad lijis visu nedēļu lietus, pie dzirnavu dambja cietināšanas strādādams, rājis un nievājis gaŗām ejoŗus baznīcēnus, ka nezinot ņemt laika vērā un derīgi izlietot: — visu nedēļu, lietum līstot, esot nogulējuŗi, un nu, kad labs laiks, tad staigājot klausīdamies pasakās, un sienu varbūt gubās sapūdēŗot, jo varot sākt rītu atkal līt. Un tā arī esot izdevies: — lijis atkal visu nedēļu, caur ko aizgājis daudz siena bojā. Par to tad sāka ļaudīs uzlūkot viņu ar neuzticību un bailēm, ticēdami, ka viņš stāvot biedrībā ar „melno“, no kuŗa esot dabūjis tādas zināšanas, ka varot uzsūtīt pēc patikšanas slapju vai sausu laiku. Citi bijās no Šrekhubera viņa miesīga spēka dēļ, par kuŗu dzirdēja dažādas pasakas. Stāstīja, ka viņš esot kādreiz nositis ar dūri pa pieri zirģeli, kuŗš nevarējis pavilkt vezuma; esot kādreiz meŗā uzcēlis velbomja koku viens pats uz ragavām, jo citi cēlēji bijuŗi pavāji, tāpēc tos pavisam atraidījis; esot arī apturējis ar bomi pat ejoŗu ūdens ratu un darījis daudz citus milzu darbus. Vēl kādiem bija bail īsti no šā cilvēka gaŗīgā spēka, strupjās un taisnās dabas, ar kādu viņš gāja pretī ikkatrai viltībai, neģēlībai un varmācībai. Par šādiem viņa darbiem bija zināmi daudz un dažādi notikumi: — ka viņš gājis apmāktiem un nespējniekiem par aizstāvētāju pat pie tiesām; ka tiesājiem priekš zemas kārtas ar muiŗniekiem un citiem lielajiem, pār kuŗiem paturējis allaŗ virsroku, un vēl daudz tādu lietu.

Šis vīrs, Šrekhubers, iebruka tai brīdī tiesas istabā ar visu savu zaraino nūju un apputējuŗām drēbēm — patlaban kā no sudmalām nācis. Dievs zin, caur ko un kā viņš bija dabūjis zināt, kādus darbus tiesa strādā pie šā cilvēka, kuŗš tomēr nebija nenieka noziedzies. Tiesa, viņu ieraudzīdama, atlaidās no sava barguma, un mērnieks apklusa no savas tiesas sprieŗanas vēl drīzāk, nekā pirmāk Kasparam Gaitiņam ienākot, it kā kad būtu nācis pār visiem kāds no taisnības sūtīts soģis. Viņš, drusku istabā apskatījies, runāja uz apsūdzēto un tiesāto: „Teic, cilvēks, vai tas ir taisnība, ka tiesa taisoties tev dot rīkstes trešo reizi no vietas?“

„Jā, kungs, ir gan taisnība,“ nosodītais atbildēja.

To dzirdējis, Šrekhubers pagriezās uz tiesu un runāja: „Es stājos tagad šim cilvēkam par aizstāvētāju un uzaicinu tiesu, lasīt man pārklauŗīšanas protokolu priekšā.“

Iesākot gan tiesa liedzās to darīt, bet kad arī pats apvainotais, caur aizstāvētāju iedroŗināts, to vēlējās, tad lasīja. Visa tā protokola kodols bija šis: tas un tas bijis pret mērnieka cienīgu tēvu vārdos rupjš un solījies viņam uzbrukt pat ar spēku, tāpēc tiek nospriests vainīgam dot divdesmit pāŗu ŷagaru sitienu un likt mērnieka cienīgu tēvu nolūgties. Bet kad vainīgais negribējis tās otras sprieduma puses pildīt un bijis vēl joprojām rupjš, tad ticis sodīts vēl tāpat.

Nosodītais atbildēja, ka tas protokols neesot sastādīts pēc patiesības, jo tas, ko viņš rādījis no savas puses, neticis tur nemaz uzņemts, nedz arī tiesa uz to pavisam klausījusies. Tā lieta iesākusies un beigusies tā: viņš esot otras valsts cilvēks un ticis no savas valsts valdības pasūtīts uz vakarējo dienu mērniekam par strādnieku pie

robežu dzīšanas starp Slātavu un viņa valsti. Mērnieks nolīcis citus pie stigas ciršanas, citus pie mietiņu taisīšanas, bet viņam uzdevis mest kapču jeb kupicu. Darbs bijis grūts, jo tā vietā atradies daudz akmeņu, kas rakšanu kavējuši. Kaut gan viņš racis visā spēkā, tomēr mērnieks kļēdzis arvienu virsū, lai strādājot un neslinkojot, un turklāt lamājis vēl par lopu. Pēdīgi viņš atbildējis mērniekam ar šiem vārdiem: „Lūdzu, cienīgs tēvs, nebrīdiniet manis bez vainas, bet aplūkojiet, ka tas darbs nav ātrāki darāms.“ Tūlīņ esot mērnieks sitis viņam plīķi pa vaigu, uz ko viņš pacēlis lāpstu un teicis, ka ja vēl sitīšot, tad dabūšot ar lāpstu tūlīņ pretī, jo pret uzbrukšanu aizstāvēties esot brīvs. Mērnieks licis slātaviešu strādniekiem viņu saņemt, sasiet un aizvest uz Slātavu. Saviem vārdiem par apliecību viņš piesaucis visus strādniekus, un arī viņa muižas kungs pats to itin labi redzējis un dzirdējis.

Tikpat tiesai, kā mērniekam nebija uz to nekā ko atbildēt, kaut gan viņi mēģināja stomīties šo un to, ka nedrīkstot ar sišanu biedināt, jo varot, ja kas darot vainu, sūdzēt, tādēļ tad esot tiesas un valdīšanas no Dieva ieceltas; bet ja ikkuŗš gribēšot rādīt savu spēku, kur tad pasaulē būšot drošība un taisnība? Šrekhubers kādu brīdi pārdomāja un tad runāja: „No tiem varas darbiem, kas jau padarīti, var redzēt, ka tiesa liktu šo cilvēku pavisam vai nosist, ja vien mērnieks to gribētu.“

Mērnieks, tos vārdus dzirdējis, taisījās iet laukā, runādams kaut ko par tiesas nespēcību un ļaušanos sevi traucēt; bet Šrekhubers aizstājās viņam ceļā un sacīja: „Pagaidiet, būs drīz laiks, kur varēsāt iziet. Tagad tikpat jums, kā tiesai saku tik to, ka, ja divdesmit četru stundu laikā netiks pie manis ar šo cilvēku izlīdzināties jeb viņam dots vajadzīgs atlīdzinājums naudā, tad mēs runāsim drīz vien citā vietā, kur tad tiesās pašus tagadējos tiesātājus.“

To sacījis, Šrekhubers taisījās līdz ar apvainoto iziet, bet mērnieks, kuŗš pa to laiku bija daudz dusmojies un ļoti sadusmojies, kļēdza viņam pakaļ: „Un jūs arī varbūt dabūsat kādreiz ko dzirdēt, kad varbūt mans ceļš ies jūsu ceļam šķērsu pāri, tā kā jūs laidāt šodien savu ceļu pār manu.“

„Bet mans ceļš tad nelocīsies vis tāpat kā šodien,“ Šrekhubers atbildēja un izgāja; bet izejot vēl bija dzirdama mērnieka pikta runāšana.

Priekšnams bija ļaužu pilns, kuŗi nākuši klausīties un skatīties, kas še notiks. Ar bijāšanu viņi grieza Šrekhuberam ceļu un brīnīdamies viņu pavadīja klusu ar acīm, kad tas līdz ar savu atsvabināto izgāja mierīgi ārā. Viņiem galva reiba domājot, kādam gan tam cilvēkam nevajagot būt, kuŗš drīkstot stāties tik traki mērniekam pretī.

Par brītiņu pēc tam, kad Šrekhubers izgāja, ienāca Grabovskis, kuŗš bija ģērbies skaisti pēc pilsētas modes, caur ko viņš tagad izskatījās Feldhauzenam nešķīrami līdzīgs, tā ka atkal ļaudis, viņu ieraudzīdami, iztrūkās un nevarēja saprast, kur mērnieks ticis no tiesas istabas ārā, jo iznākam viņš nebija redzēts, tāpēc daži sāka jau domāt par acu apmānīšanu, jo šodien brīnumi vien notiekot; tomēr drīz gan noprata un pārliecinājās, ka bija vīlušies. Grabovskis izlūdza no valsts valdības savus papīrus, kas tagad atradās viņas ziņā, teikdams, ka nu gribot no šejienes atstāties; pēc tam izgāja drīz atkal ārā tāpat kā nācis, un devās atpakaļ uz krogu, kur viesu istabā viņu saņēma pie alus un cigāriem kādi četri jaunāki, arī glīti ģērbusies, kā likās, pilsētas cilvēki. Grabovskam ienākot, tie griezās visi ar ziņkārību uz viņu, jautādami, kā izdevies.

„Itin brangi,“ Grabovskis atbildēja ar pilnīgu peticību un atmetās uz vecā zofas. Ap viņa lūpām apzibēja savādi, varētu sacīt, neuzticami smaidi, visa viņa izturēšanās bija še brīva, neapspiesta, un viņa vaigā atspīdēja liela, pat bīstama pasaules gudrība un izmanība. Kādu brītiņu, it kā atpūzdamies klusu cietis, viņš runāja tālāk: „Paši slātavieši, kuŗi mani redz ikdienas, nevarēja izšķirt mani no Feldhauzena pat ir tad, kad zināja viņu esam turpat otrā istabā, tāpēc, puikas, turiet dūšu un esiet izmanīgi

zvejnieki — loma ir apņemta branga. Un es domāju, ka tas cilvēks, kuŗu viņi šodien, nepatiesi sodīdami, iekaitināja, būs mums īsti derīgs vidutājs jeb lietas vadītājs.“

Visi jaunie, no šiem Grabovska vārdiem pajautrināti, sāka pildīt no jauna glāzes un dzert uz laimi un izdošanos.

X

Līdz augusta mēnesim bija Slātava izmērīta, un tāpēc jau runāja stipri vien, ka mērnieki došoties drīz uz Čangalienu, kur čangalieši gaidīja ar nepacietību, jo Ķencis, Svērtelis, „mēnesnīca“ un vēl daži citi braukāja ap Prātnieku — ar kuŗu iedraudzējās pērn Miķeļa tirgus vakarā — un citiem, kaut ko slepen čukstēdami un taujādami, vai drīz iešot mērnieki uz viņu valsti. Arī Prātnieks tika redzēts brīžam Čangalienas muižas krogā, īsti tiesas dienās, vai arī kādās citās valsts sapulces reizēs, kad daudz ļaužu kopā. Tur viņš stāstīja, ka par viņu neesot mērniekam neviena labāka drauga, ka bez viņa netiekot nekas darīts nedz no paša vecā, nedz no jauniem, un viņš zinot visu, kas notiekot; — ka vajagot zināt, kā ar mērniekiem un īsti kā ar kuŗu no viņiem jārūnā, jo dažam, kas to nezinot, bet gribot ar kādām grūtākām darīšanām tuvoties, notiekot tā, kā nevajagot, un slātaviešos šādas lietas dēļ izmetīšot vienu no mājas, tāpēc vajagot gan zināt, kā tādi soļi spējami, un kuŗš viņus prot spert, bet nevis skriet pašam dzirkstelēs. Čangalieši klausījās viņa stāstos ar ziņkārbu un bailēm, iesaukdami brīžam ar brīnīšanos: „Vai tā?“ — „Jā, jā, puis!“ — „Ak tu traks! — Daži sāka jau ar Prātnieku sarunāties un čukstēt pat savrup, steigdamies cits par citu viņu pacienāt, kas gan izdevās arvienu tik tiem veiklākiem un turīgākiem, jo visi nespēja pie tās laimes tikt. Bez Prātnieka braukāja arī vēl daži citi slātavieši, īsti Bisars, pa čangaliešiem, it kā mērnieku priekštecētāji, sludinādami viņa atnākšanu un sataisīdami viņam ceļu ar savām piecas mācībām.

Kādā dienā, gandrīz vēl dažu nedēļu agrāk, nekā bija īsti gaidīts, ienāca Čangalienas valsts valdībai no Slātavas no mērnieka vēstule, kuŗā tika uzdots sūtīt parītu ap pulksten desmitiem uz to un to robežas krogu trīs krietnus aizjūgus pretī, jo viņš pats līdz ar saviem palīgiem nāksot uz Čangalienu mērīt. Tūliņ turēja apspriedumus, kur ņemt labākus zirgus, ratus un braucējus — ar vārdu sakot — visa valsts bija kājās, gandrīz nezinādama, ko ķert, itin kā kad būtu jāsataisās uz piepeši pieteiktu kuŗu. Vedējiem, pēc valdības nosprieduma, bija izziņojot piekodināts, nenākt citādi, kā vien baznīcas svārkos un tais pašos baltos kakla lakatos, kuŗus sienas, kad iet pie dievgalda.

Nolikta dienā salasījās jau no paša rīta zināmā krogā ne tik vien pasūtītie braucēji un daži valsts valdības locekļi pie izkārtošanas, bet arī laba tiesa ļaužu, kuŗi bija nākuši tikai aiz ziņkārbas, lai varētu redzēt mērniekus, viņu saņemšanu un aizvešanu. Visiem, ne tik vien vedējiem, bet arī skatītājiem, bija baznīcas svārki un minētie baltie kakla lakati, jo viņi domāja, ka vedēji, gribēdami mērniekiem it īsti patikt, esot tā ģērbusies, tādēļ negribēja palikt pakaļ. Daži starp viņiem sajuta žēlumu, ka tiem nebija dalības pie šā laimes un goda pienākuma. Viņi raudzīja gan šur un tur pie sataisīšanas un jūgšanas piepalīdzēt, lai varētu apzināties būt pie šā darba nopelniem līdzmantinieki, bet tie īstie darītāji negribēja vis labprāt viņu pielaist, īsti Ķencis, kuŗam bija uzdots būt par paša vecā jeb istā mērnieka vedēju, neieredzēja neviena savā tuvumā, bet dzina ikkatru lepni nost, uzkliegdams, lai netinoties pa kājām. Divi saimnieki, savrup nogājuši, slaucīja pat asaras par šādu Ķenča bargumu. Priekš šā cienīgā uzdevuma Ķencis bija izraudzīts tādēļ, ka esot jau vedis daudzreiz augustus kungus un kuŗa laikā bijis arī pat kroņa gaitā, kur dabūjis vest paša ķeizara

palkavnieka pavāru. Viņš, strādādams pie aizjūga sataisīšanas un tabaku sūkādams, stāstīja varbūt jau tūkstoto reizi, ka vedis kādreiz ceļa pārlūku ar četriem zirgiem un vienos aulekšos, vai kalns, vai leja, jo bijis nosacīts, ka ja par tik un tik ilgu laiku nenobraukšot, tad ielikšot uz divdesmit četrām stundām cietumā.

„Nu, un vai ielika arī cietumā?“ tā viens it kā pielabinādamies jautāja.

„Kur ielika?!“ Ķencis atkliedza lepni un pikti. „Es nobraucu vēl pusstundu agrāk nekā bija nosacīts.“ — Tad stāstīja, ka esot beigās dzēruši abi ar ceļa pārlūku čarku, un viņš, šim dzeramu naudu dodams, uzsitis uz pleca un sacījis pa krieviski: vat esot mužiks nestajaš! labāk būtu iecēluši šādu pastā par komisāru, nekā kaut kādu kungu. No tās reizes viņš esot šo pazinis pa gabalu un ikkatru reizi, kad braucis caur Čangalienu, pieminējis un žēlojies, ka viņa vairs nemaz nejūtot.“

„Nu jau, Ķenci, tev atkal ir lielība piesitusies,“ tā cits teica, kuŗu Ķencis bija atraidījis no palīdzēšanas; „tik ievērojams nemaz vis neesi, kā lielies.“

„Kā nē?“ Ķencis ar nepatīkšanu atsaucās; „esmu gan ievērojams, jo kādreiz satikos gan vēl ar to pašu kungu ziemas laikā kādā krogā, kur tad atkal labi izmēļojāmieš.“ Tālāk teica vēl, ka šim gadījusies galvā tā ziemas cepure ar lielām ausīm, kuŗas bijušas nolaistas gar vaigiem un pažodē sasietas. To tad viņš esot ļoti uzteicis un solījis sevim arī tādu iegādāt, ja tik varēšot vien dabūt tāda skrodeŗa, kuŗš mākot izšūt. Šis vēl parādījis, ka tās ausis esot arī atceļamas un atsienamas tāpat savā pusē katra, kas viņam patīcis vēl vairāk, jo galva ar tādu cepuri izskatoties ļoti skaista, it kā divu riteņu rati. Viņš arī nožēlojis, ka neesot iemācījis no laika gala tabakas sūkāt tāpat kā šis, jo tas esot daudz labāk un veselīgāk nekā pīpēt, tāpēc ka tur dabūjot tik dūmu vien mutē, bet no pašas tabakas labuma nekā; turklāt pie sūkāšanas nevajagot nekādu rīku, tik vien taisni negrieztas tabakas, un tad izsūkāta neesot vis metama zemē. —

Kad Ķencis pabeidza runāt, tad tas pats pirmējais runātājs sacīja lēnīgā valodā: „Ja vilks ieskrien mežā, tad nevajaga sūtīt nemaz dzinēju, suņu un mednieku pakaļ, bet pielaišt tik Ķenci meža malā — tas izmelos tādu pašu dzīvu un veselu ārā.“

Ķencis izlikās, it kā nebūtu nemaz šo vārdu dzirdējis, bet strādāja vien pie pajūga sataisīšanas ar lielu zināšanu: sēja un raisīja, mērīja un vilka visu, kas pie triju zirgu aizjūgšanas vajadzīgs. Arī šī lieta, ka viņam bija jābrauc ar trim zirgiem un citiem tik ar diviem, bija Ķencim par paaugstināšanas cēloni un par apstiprināšanu, ka viņš ir turams daudz lielākā cieņā par citiem, tāpēc darīja visu ar gudru ziņu: taisīja sēdekļus priekš kunga un priekš sevis, pārbaudīdams abēju labumu caur uzsēšanos kunga sēdeklī, kuŗā bija divi ķiseni, viens ko sēdēt, otrs gar atzveltni, ko atzvelties, viņš pats pēc vajadzības iedauzīja un iespaidīja, paceldamies un ar spēku atsēzdamies. Citos ratos bija arī tāpat divi ķiseni ikkatros. Zirgus, kad veda pie jūgšanas, Ķencis ikkatru iepriekš labi iepēra, un citi jūdzēji darīja pēc viņa priekšzīmes. Kad bija iejūgti, tad pēra visus no vietas, uz pēdām turēdams; citi darīja tāpat. Kad visi bija iejūgti, tad ielūkoja braukt. Ķencis, kuŗam iesēdās kunga vietā kāds no valsts valdības locekļiem, laida labu gabalu pa ceļu, vienu un otru zirgu stipri pērdams. Tie citi brauca ar saviem pajūgiem līdz. Kad bija atbraukuši atpakaļ, tad tika saaicināti visi braucēji krogā, kur viņiem izdeva no valsts puses ikkatram pa čarkai un tad sūtīja, lai ejot vien un sēdot katrs savā vietā, turēdami zirgus uz ceļa, ka, kad vajadzīgs, tūliņ varot laist projām. Vēl turēja pārspriedumu par zvanu siešanu pie ilksīm, bet atļāvumu uz to dabūja vienīgi Ķencis, lai varot izšķirt un zināt, kuŗā aizjūgā sēdot vecais mērnīeks. Citi braucēji gan runāja, ka izšķiršanas dēļ varot siet Ķenča aizjūgam divi zvanus, bet to padomu atraidīja, jo kā gan lai tur, kur visi zvani reizē rūcot, varēšot zināt, kuŗam aizjūgam viens, kuŗam divi? Tie citi varot siet, ja daudz, tad tik zvārguļus, ja esot kādam pie rokas.

Pulkstenis bija drīz jau vienpadsmit, bet vedēji sēdēja vēl tāpat karstā saulē, turēdami zirgus kroga priekšā uz lielceļa, jo gaidāmie vēl nebija sagaidīti. Ķencis bija pavisam novītis un sāka brīžam aizsnausties. Deguns bija viņam pa vasaras laiku izplānējies vēl vairāk, tā ka tagad pretī saulei spīdēja tam labi krietna blāzma cauri.

Pa tām starpām bija citi, no kāda valsts valdības locekļa vadīti, nogājuši uz Čangalienas robežu, kuŗa no kroga nebija tālu, sagaidīt augstos viesus ar „urā“ un „augstu laimi“. Bez tam kāds valsts valdības loceklis nāca uz tām jaukām domām uzcelt robežā goda vārtus no abpusēs ceļam iemietiem bērziem, kuŗiem galotnes savijamas kopā.

Vēl turpat strādājot, atskanēja pa otru lielceļu, kuŗš nāca no kādas citas kaimiņu draudzes un savienojās ar Slātavas-Čangalienas lielceļu gandrīz pie paša kroga stipra zvanu skaņa, un kalna galā, kur uz abām pusēm gāja ceļš tālu uz leju, parādījās divi pasta trijjūgi pilni kungu un dažādu spīdošu rīku. Tūliņ cēlās domas, vai tie paši nebūšot mērnieki, kaut gan nevarēja izprast, kādēļ viņi nebrauca no Slātavas puses. Acumirkli pameta ietaisītos goda vārtus pusdarbā, un visi steidzās pieliekdamiem pa krūmiem taisni uz krogu pretī, kas gan arī viņiem izdevās, jo tas lielceļš, pa kuŗu nāca pieminētie pasta zirgi, ņēma vēl netālu no kroga labu likumu ap pļavu. Ķencis un citi braucēji bija arī jau no zvanu skaņas iztrūkušies un sākuši gurdeni stāvošos zirgus iejautrināt, no jauna pērdami un turēdami. Vārtu taisītāji nebija vis vīlušies, jo tikko viņi elsdami kroga priekšu bija sasnieguši un apstājušies, tā arī bija gaidītie kungi tūliņ klāt, kuŗus jau pie cepuru kokardēm un rīkiem vien varēja pazīt par mērniekiem. Pēc valsts valdības locekļu priekšzīmes noņēma visi, pat braucēji un arī Ķencis savu bālgano vilnas platmali, ar kuŗu mēdza lielīties un stāstīt, ka šinīs laikos neesot tāda vairs dabūjama. Atbraucēji pavisam bija pieci: pats vecais mērnieks, trīs palīgi un vēl viens, kā likās, slātavietis. Šis pēdējais devās tūliņ pie bailīgi stāvošiem čangaliešiem klāt un sāka rīkot lietu izlikšanu no pasta ratiem vedēju ratos. Viņi gāja gan visi tūliņ pie ierādītā darba, bet tikai ar īpašām bailēm un nedrošību, ņemdami ikkatru lietu tik vairīgi, lēni un viegli, kā iespējams. Kungi bija sagājuši pa to starpu krogā, tādēļ kāds no čangaliešu valdiniekiem iedrošinājās prasīt, kādēļ mērnieku kungi neesot braukuši pa Slātavas ceļu, bet pavisam no citas puses, caur ko iznīkusi arī visa sagaidīšana, un goda vārti palikuši uz otra ceļa kā ietaisīti? — „Kas tev daudz par to jāzina, no kurienes viņi brauc!“ tas atbildēja. „Viņi brauc no viesībām jeb balles; bet ja jūs, čangalieši, arī gribat ar mērniekiem labi braukt, tad jums arī jāzina labi smērēt. Pazīstat jūs kungus, tad kungi arī pazīs jūs.“ Pirmajos ratos, kur Ķencis par braucēju un kuŗos bija jāšēd pašam īstam mērniekam vien, ielika tik plāts jeb skārda trūbu, kuŗā, kā tika domāts, esot ruļļi iekšā; tās citas lietas izdalīja pa tiem divējiem citiem ratiem. Pasta puīši tūliņ, ko bija lietas no ratiem izņemtas, grieza zirgus apkārt un aizbrauca, kaut gan čangalieši būtu labprāt vēl kādu pusstundu brīnījušies viņu ratos un zirgos, kā arī viņos pašos, jo runāt viņi nerunāja, un ja kāds gribēja iedrošināties pasta puīšiem ko prasīt, tad tas līdzatbraukušais izrīkotājs zināja ikkatru tādu atraidīt pie malas.

Pa brītiņu iznāca arī mērnieku kungi un sēdās ratos iekšā: vecais priekšējais viens pats, un priekšā, Ķencim pa kreisi rokai, kāds valsts valdības loceklis; otros ratos divi jauni kungi un trešos, kuŗos bija vairāk lietu, viens jaunskungs un izrīkotājs priekšā, braucējam līdzās. Cepures nozuda atkal visiem čangaliešiem no galvām, un dažas atgriezās tur atpakaļ tik tad, kad vairs nebija dzirdama ne zvanu skanēšana.

Braukts tika tā, kā tik zirgi spēj un māk iet; bet arī tad vēl braucēji skubināja tos brīžam ar pātagām. Visos ciemos un ceļmalās, kur bija jābrauc cauri, stāvēja pulkiem vien skatītāju, bet arvienu bez cepurēm. Kaut gan ceļš gāja caur Ķenča tuvākiem kaimiņiem, un kaut gan visi tie skatītāji bija viņam pazīstami, tad tomēr viņš negrieza

ne acu uz tiem, bet laida vien pilnā spēkā tālāk, grožus lepni turēdams un brīžam ar pātagu plīkšķinādams.

Pirmā nomešanās un darba uzsākšana tika ņemta, kā jau arī piesūtīšanas rakstā bija ar vārdu pieminēts, tādā valsts apgabalā, kur labi daudz ciematu un kas atradās gandrīz valsts malā, tāpēc dabūja izbraukties diezgan arī pa meža ceļiem, kur, zināms, neskrēja tik viegli kā pa lielceļu. Par uzņemšanu un dzīvokļiem bija arī gādāts, cik un kā vien drīzumā iespējams.

Mērnieks darīja vispirms valsts valdības loceklim zināmu to, kādā kārtā viņš gribot savu mērīšanas un zemes sadalīšanas darbu uzņemt un strādāt. Pats viņš jāšot pa visiem ciematiem, aplūkodams vecās robežas, lai varot labāk nosvērt, kur viņas pārtaisāmas un kur pametamas tāpat, tāpēc lai gādājot viņam ikdienas labu jājamo zirgu. Saviem palīgiem jeb jauniem kungiem viņš izdalīšot valsti trijās daļās uz stigošanu, bet pati īstā mērīšana iesāksoties tik pēc tam; turpretī robežas viņš pats sāksot nodibināt tūliņ mājā, kad būšot savu caurskatīšanas darbu beidzis, viņš noteiksot dienu, kuŗā visiem Čangalienas saimniekiem jātiek Slātavā uz jaunu robežu saņemšanu. Visu šo lai darot tagad tūliņ pa valsti zināmu, ka visi saimnieki varot palikt nākošās dienās mājās.

Tanī pašā dienā izdzina vēl visi mērnieki kopā, pašam īstam klāt esot, caur visu valsti pamata stigu, uz kuŗas, kā teica, dibināšoties visas citas stigas. Tas izrīkotājs, kuŗš bija atnācis mērniekam līdz, gāja vienādi, čangaliešiem kaut ko pusdikti stāstīdams par pamanīšanos un laika vērā likšanu, ja gribot ko labu panākt. Viņam tā runājot, gāja uzmanīgi klausītāji vienādi līdz.

Otrā dienā bija mērnieka darba ceļš zināms visai valstij. Tie trīs palīgi izšķīrās, stigas dzīdami, uz savu pusi kuŗš, bet pats īstais sāka jāt no ciema uz ciemu ar rullī rokā, šo to par robežām prasīdams un piezīmēdams. Viņam, it kā par ceļa vadu, gāja tas līdzatnākušais izrīkotājs, saaicinādams ikkatra ciema saimniekus kopā mērniekam pretī un musinādams allaž vienam vai otram kaut ko ausīs.

Vienā pašā dienā sacēlās pa visu valsti savāda, neredzēta kustēšanās: visi brauca, gāja, steidzās un čukstēja, bet neviens gan negribēja labprāt otram stāstīt, kurp un kādēļ; kam kāda prece bija uz rokas, to pārdeva ar steigšanos, un viena alga par kādu cenu; tāpat arī barojamus lopus un visu, kas vien atlika un ko varēja izdot pret skaidru naudu. Jādomā bija, ka visi taisās doties vai pat uz silto zemi; un naudas meklēja jo dienas, jo ciešāk, kā kad būtu jālej vai zelta teļš. Tāpat arī no ēdieniem un no dzērieniem, kurp vien mērnieki pagriezās, gādāja visu, kas vien zināms un dabūjams, kur klāt dzinās cits citu pārspēt.

Viss tas pastāvēja tādā pašā spēkā trīs dienas, un mērnieki arī strādāja, ko spēja: pats īstais jāja vienādi pa ciemiem apkārt, izprasīdams ikkatru saimnieku par viņa robežu trūkumiem un kaitēm savrup, un pēc atkal ikkatra ciemata saimniekus kopā, lai izsaka, kur viņi vēlētos savādi tās robežas, kas iet visam ciematam ar kaimiņu ciematiem. Palīgi arī, ikkuŗš par sevi, cirta un dzina stigas, cik vien varēja, tā ka gandrīz pus Čangalienas meža nogāja stigās vien. Turklāt viņi izprasīja ikkatram saimniekam, vai negribot likt uzņemt kādus tīrumus, kuŗi neesot septiņus gadus mēsloti, meža zemes vērtībā, vai arī ganībās kādus meža gabalus vai pļavas brīvzemē, jo tad neiznākot tik daudz vērtības, kaut gan platība paliekot tā pati? Uz augļu dārziem neliekot vērtības nemaz un par tādiem atzīstot kaut kuŗu zemes gabalu, kam tik sēta jeb žogs apkārt, un daži kaut kādi ogu kociņi iekšā, lai viņi būtu vai kazenāji un irbenāji vien, ja citu neesot. Tā tad varot pat rudzu tīrumu caur sētas aptaisīšanu un odzenājiņu iestādīšanu ielikt — rullī par augļu dārzu. Čangalieši, to dzirdēdami, sāka taisīt dārzus visā spēkā: cēla sētas veseliem tīrumiem apkārt, iesprauda šur un tur kādas ieviņas, kazenājus un kaut kādus upenāju krūmiņus no meža.

Pēc trim dienām, kad nāca nosacītais mērnieku laiks uz beigām, bija Čangalienā sacēlies naudas kurss par aizdošanu varbūt līdz četri simti procentiem liels, tā ka saimnieki izrakstīja parādu zīmes līdz Mārtiņiem un Ziemas svētkiem par otrtik nekā aizņēmušies, ja tik bija vien kas aizdod. Kam viņiem toreiz naudas tik ļoti vajadzēja, un ko tie ar viņu darīja, tas nav zināms pat ne šodien.

Tikpat vecais jeb īstais mērnieks savu robežu pārlūkošanas darbu, kā arī jaunie jeb palīgi savu stigošanas darbu pabeidza vienā dienā, kur tad tūliņ uz otru dienu pēc tam bija pasūtīti uz kādu ciematu valsts vidū visi saimnieki, kuŗiem mērnieks darīja zināmu to dienu, kad jābrauc uz Slātavu saņemt jaunu robežu ar krustu pavilkšanu jeb vārdu parakstīšanu. Tas pats pieminētais izrīkotājs, kuŗš bija arī palicis pa visu to laiku turpat līdz, gāja atkal un vienādi pa ļaužu vidu, skubinādams un stāstīdams kaut ko, īsti par ēdamu un dzeramu lietu vešanu. Tūliņ pēc tam visi mērnieki līdz ar viņu aizbrauca ar pašu čangaliešu zirgiem projām, atstādami savas lietas valsts valdības rokās un solīdamies nākt uz īsto mērīšanu pēc tam, kad būšot robežas jau nozīmētas. Viņi nebrauca vis nedz uz Slātavu, nedz arī turp atpakaļ, no kurienes braukuši, bet pavisam uz otru pusi, sacīdami, ka tur viņiem esot vēl jāpārlūko kādas mazas muižas zeme, pirms dodoties uz Slātavu atpakaļ. Aizvedējus bija viņi atlaidūši pie pirmās pasta stacijas un aizbraukuši ar pasta zirgiem tālāk, dziedādami vien.

XI

Līdz tai noliktai robežu saņemšanas dienai bija vēl vairāk nekā nedēļa laika; bet pa tām dienām izskatījās visa Čangaliena atkal un vienādi, it kā kad viņa rīkotos uz kādām milzu godībām: tur slaktēja jeb kāva, medīja un zvejoja, pirka un gādāja gan mucās, krūzēs un pudelēs, gan kastēs, kulēs un papīros. Visi darbi bija gandrīz kā atmesti un aizmirsti, it kā kad uz priekšu nebūtu vajadzējis vairs nekādu laicīgu gādāšanu, bet taisītos tik uz mūžīgiem svētkiem. Jo tuvāk nāca tā diena, jo lielāka gādāšana bija redzama īsti un vienīgi tik par baudāmām lietām visās zināmās dažādībās.

Pēdējā vakarā gandrīz ikkatrā mājā saimnieks dzina bārdu, lika apgriezt matus un sasmērēja zābakus; saimnieces strādāja, sašūdamas un piebāzdamas ķisenus, kuŗi tagad bija pa lielākai daļai izmazgāti, un ikkatra gādāja divus, jo ar vienu ķisenu vien braukt būtu par kaunu un tāds saimnieks tiktu uzskatīts par nabadzīgu; turpretī — jo ķiseni gaŗāki, jo labāk. Puiši veda zirgus uz kalējiem, smērēja riteņus, lika sienu un citu barību ratos, jo viss bija jātaisa tā, ka rītā atliek tik zirga iejūgšana, ka var tikt priekš gaismas no mājas ārā, gan jau tādēļ, ka ikkatrs gribēja būt pie mērnieka vismaz starp tiem pirmajiem, gan arī tādēļ, ka neviens labprāt negribēja rādīt, ka viņš nebrauc vis, kā saka, tukšā. Tā tad visvēlāk priekš saules lēkšanas bija Čangalienas saimnieki uz ceļa. Ikkatrs vezdams kaut ko priekšā apakš segas, tāpat kā kad brauc uz godībām.

Ķencis atradās pats pirmais no visiem Slātavas robežās, jo viņam māja bija daudz tuvāk uz to pusi nekā daži citiem; bet izbraucis viņš bija arī drīz pēc pusnakts. Kad Ķencis iesāka uz šo ceļu taisīties, tad viņa sirds bija liksma, bet jo tuvāk nāca tā braukšanas diena, jo smagāka kļuva arī sirds, un īsti tagad braucot šis smagums augtin auga, un Ķencis sajuta, ka viņa, proti sirds, paredzēja kaut ko ļaunu, kas jau dažu reizi piedzīvots, it kā kad bija aizvedis uz pilsētu sabojātu sviestu un tika saņemts cieti, vai arī, kad kādreiz naktī gribēja izņemt klusu no skapīša savu naudu, kur otrā sieva to bija nolikusi un aizslēgusi, paglabādama atslēgu pie sevis, kuŗu viņš bija gan dabūjis jau laimīgi rokā un sācis slēgt vaļā; bet, nevarēdams tumsā stipri uzstāties, nogāzās ar negantu troksni pār šūpuli un krēslu zemē, jo skapītis stāvēja gultas galā augstu pie

sienas, par ko, zināms, viņš nevarēja būt palicis bez soda. Caur šādiem piedzīvojumiem, pie kuŗiem arī Ķenča sirds nebija paredzējusi nekā laba, viņš sāka tai ticēt, kaut gan zināja, ka Dieva vārdi māca „savām sirdīm neticēt“. Viņš sāka šaubīties un bailoties par to, vai šis braukums varēšot pavisam ņemt lāga galu un vai caur tām vedamām dāvanām neizcelšoties kāds posts, jo neesot vēl nemaz zināms, vai šādas lietas pretī ņemšot, kaut gan nauda netika atraidīta. Viņš atminējās vēl to, ko bija stāstījis Prātnieks par kādu slātaviešu vecīti, ka tam būšot tādu darbu dēļ jāaiziet no mājas, kas viņu satrieca vēl jo vairāk, jo, kas zin, kā varot klāties, kā sacīt jāsaka, īsti vēl še svešā vietā, jo pašu muižā būtu varējis sajusties drošāks.

Še Ķencis iedomāja īstā brīdī, ka sirdi varot atvieglināt, ja lūgšanās metot savas bēdas uz to Kungu, tāpēc sāka taisīties uz šo ļoti neierasto darbu, jo vajadzība spiež ikkatru darbu izmācīties. Viņš nolika pātagu, atlaida grožu, lai zirgs iet lēnos soļos caur Slātavas bērzu gatvi, nolika cepuri priekšā, saglauda matus, izņēma no mutēs tabakas kumosu, nosvieda to zemē un sāka lūgt: „Ak mīļais Kungs Dievs un Pestītājs! tu nu redzi manu ceļu un zini, ka es nebraucu vis, dzīdamies pēc pasaules goda un kārumiem, bet meklēju un lūdzu tik to, lai tu dotu mērnieceiņa cienīgam tēvam tādu prātu, ka viņš man piešķirtu dziļās ielejas pļaviņu, zirņu kalna tūrumiņus un tās ataudziņas gar Slamstu un Šmakānu robežām. Gan otrs saimnieks — tu jau gan viņu zini — saka un rāda mērnieceiņa cienīgam tēvam, ka tām ataugām vajagot krist viņa robežā, jo tās esot, kā sacīt jāsaka, no manas puses taisni aiz viņa mājas; bet tu vari likt mērnieceiņa cienīgam tēvam, lai viņš dod man tās liekā gabalā, un otram saimniekam jeb manam pušelniekam, kuŗa vārds, kā zini, ir Pāvuls, var iedot kaut kur kādu gabalu vietā. Bet jo labāk būtu, ja tu, Kungs, dotu Pāvulam tādu prātu, kuŗš dzenas, kā sacīt jāsaka, pēc tām mantām, kuŗas nāk dvēselei par labu, jo tad viņš būs daudz gudrāks, nekā skriedams, braukdams pēc šās pasaules niekiem un mērnieceiņa cienīgu tēvu dažādi pierunādams. Lai viņš domā labāk uz savu pēdējo stundiņu, jo nav vis vairs nekāds jaunais. Tu redzi, ka es tevi lūdzu, kā sacīt jāsaka, viņa dēļ, jo man ir žēl un bail, ka melnais, kuŗš iet apkārt kā rūkdams lauva, nenogriež viņa prātu uz šās pasaules lietām un neierauj viņu, kā sacīt jāsaka, ar nesataisītu sirdi mūžībā. Jo tu zini, ka Pāvuls ir plīks šai pasaulē ienācis, un arī tādu pašu viņu izvedīs kā zuti; ko tad gan viņam līdz tik daudz ar pasauli plēsties? Vai tagad pat jau viņš nevarētu gulēt mierīgs sila malā pavējā un tik baltās, vieglās smiltiņās? Lai, kā sacīt jāsaka, mirst vai kaut kuŗu brīdī — aizvedīsim uz kapsētu kā brūtganu. Bet dzīvot viņš var, ja grib vien, arī bez tiem zemes gabaliņiem, jo vai gan viņam nepaliek vēl diezgan platības pāri? Un es arī, Kungs, varēšu, kā sacīt jāsaka, ikrītiņu un ikvakariņu tevi priekš viņa lūgt. Labi būtu arī, ja tu sajauktu Pāvulam dienu skaitīšanu, tā ka viņš nezinātu, ka šodien jābrauc šurp, un ja iedomātu, tad lai iedomātu tik vien labi vēlu uz vakaru. Bet ja arī viņš, kā sacīt jāsaka, nav atturams un brauc no paša rīta, tad sabaidi tu viņa prātu, ka nedrīkst ar savām dāvanām pie mērnieceiņa cienīga tēva rādīties; un ja viņš arī būtu tik negants un nestu savus Jūdasa kumosus viņam rīklē kā Daniels pūķim, tad dod mērnieceiņa cienīgam tēvam tik taisnu prātu kā pie tā slātaviešu vecīša, kuŗu ielicis cietumā un māju atdošot pavisam otram pušelniekam. To pašu būtu pelnījuši visi čangalieši un, kā sacīt jāsaka, it īpaši vēl mani kaimiņi, kuŗi arī, kā dzirdams, gribēs mērnieceiņa cienīgu tēvu ar dāvanām mānīt.“ Še viņš drusku atpūtās, apdomājās un tad ņēma atkal no jauna tālāk: „Bet nu vēl viens grūtums guļ uz sirds: dod atrast mērnieceiņa cienīgu tēvu labā prātā, un lai viņš neatstumtu manas vājās dāvāniņas — šā sivēniņa, kviešu miltu maisiņa un sviesta spainīša, bet lai viņus pieņemtu tikpat žēlīgi, kā pieņēma viņu reizi to naudas grasīti, ko devu arī, kā sacīt jāsaka, gan bailodamies, bet tu griezi visas lietas par labu. Tomēr, ja ļaunais gars būtu apsēdis mērnieceiņa cienīgu tēvu ar niknumu pret mani, kā vecos laikos Zaulu, un ja viņš

gandrīz, kā sacīt jāsaka, gribētu man vai sist vai, ak, tad dod, lai viņa kučārs būtu piedzēris tagad jau no paša rīta un ieskrietu vidū, tā ka tie sitieni tiktu viņam. Un ja arī tavs prāts būtu, lai mērnieceņa cienīgs tēvs liek mani cietumā, tad dod, ka cietuma atslēga būtu pazudusi, un paši valdnieki, viņas meklēdami, sāktu kauties, un es pa to starpu varētu izbēgt. Še nu ir viss tas upurītis, ko mana vājā sirds spēj tevīm nest, jo grēcinieki, kā sacīt jāsaka, esam visi mūžīgi mūžam. Neniecini manas vājās lūgšaniņas, bet dari daudz vairāk nekā lūgt spēju! Paklausi, ak paklausi, un esi jel šo reizīti vien žēlīgs. Tu zini, ka bez vajadzības es tevis nelūdzu, negribēdams tevi kaitināt, jo kuņš vēl ir tik maz ar lūgšanām tev bāzies virsū kā es? To, kā sacīt jāsaka, es tev tad atminēšu un iedomāšu vai visu mūžu un kalpošu tāpat kā līdz šim: iešu tāpat baznīcā, cik vien spēdams, un došu savu artaviņu tāpat mīļām mācītājiņu atraitnītēm, kuņas tu, Kungs, lieci iedomāt visos lielos svētkos, jo mana labā roka nezina, ko tā kreisā dara. Dari, ak dari, Kungs, visu to žēlīgi!”

Še viņš izvilka kabatas lakatiņu un likās slaukot asaras, kaut gan nevienas nebija, jo pa visu lūgšanas laiku viņš viebās gan stipri uz raudāšanu, bet netika nekā, tāpēc necēla nemaz acu uz augšu, lai Dievs neredz, ka viņas bija sausas, bet slaucījās ar autiņu, lai domā, ka asaras ir birušas. Tā noslaucījies, sacīja: „Ak tu Dieviņ, lūk, cik vieglāka top sirds caur lūgšanu un asarām! — Nu nu! vai apstāsies tepat?” viņš, grožus saraudams, zirgam uzsauc, uzlika cepuri un laida caur bērzu gatvu droši Slātavā iekšā, cerēdams uz Dieva palīgu un labu izveikšanos, jo ja pēc tik sirsniņas lūgšanas viņš nepalīdzot, tad nederot nemaz turpmāk vairs viņu lūgt. Bet šo viņš tik vien domāja pie sevis un nerunāja vis dikti, negribēdams Dievam iepriekš sariebt.

Slātavā Ķencis bija jau gan agrāk kādreiz bijis, bet kur mērniece dzīvo, tā viņš nezināja, tāpēc, saticis kādu cilvēku, prasīja, lai parādot mērniece dzīvokli; bet šis, vai tīši vai netīši, rādīja uz leju, brūzī, kuņā dzīvoja palīgi, turpretī pats īstais vai vecais savā īpašā namā, kuņam gāja ceļš gandrīz gar logiem, kad brauca uz leju, kā bija rādīts. Mērniece, dzerdams pie loga kafiju, ieraudzīja Ķenci, kuņš brauca, apkārt skatīdamies, lēnām uz leju, un pazina tikpat pie apģērba kā arī pie braukšanas, ka tas esot čangalietis, tāds pats, kā daži citi, kas pie viņa bijuši. Mērniece turēja vērā ļoti to, ka lai neviens neiet pie palīgiem jeb jauniem kungiem „ciemoties“, un bija jau dažus tādus notvēris. Ķenča bailīgā apkārskatīšanās, kuņā bija pa pusei brīnīšanās, pa pusei bailība, krita viņam acīs, tāpēc, savu tasi izdzēris, paņēma cepuri un aizgāja taisni pār dzirnavu upes laipām Ķencim uz brūzi pretī un nonāca tur taisni tai nelaimīgā brīdī, kad šis, nabags, gāja nedroši pie jauniem kungiem iekšā.

„Kurp tu to spaini nes?” mērniece viņam uzsauc.

Ķencis, jo vairāk sabijies, kādu brītiņu veltīgi pastomījies un Feldhauzenā plaši skatīdamies, jautāja: „Vai es?”

„Nu kuņš gan vēl cits?”

„Vai tu ar mani runā?” Ķencis jautāja vēl kā bez atmaņas.

„Liec spaini ratos, griez zirgu apkārt un brauc atpakaļ kalnā!” mērniece viņam uzsauc.

Ķencis to arī veikli, veikli izdarīja, jo viņš domāja, ka „kukulis“ būšot jānoliek klētī vai pagrabā; bet mērniece, kuņš jau atkal bija iznācis taisni pretī, lika piebraukt pie valsts jeb tiesas nama un pats iegāja iekšā, varbūt, kā Ķencis domāja, izsūtīt kādu pretī, lai saņem dāvanas, bet par nelaimi, ieraudzījis ērgli uz durvīm, tūlīņ sastinga aiz bailēm un izsaucās: „Nudien, būs atkal tāpat kā viņgad’ pilsētā!”

Iznāca gan patiesi saņēmēji, bet vien ne tādi, kādus Ķencis pirmā galā bija gaidījis, proti: valsts valdība, darbinieki un arī pats mērniece. Tik daudz goda Ķencis nebija cerējis sagaidīt, tāpēc nesamanīja, ko pavisam iesākt, bet sēdēja vien ratos it kā

iztrūcies jaukā sapnī no miega, negribēdams ticēt, ka esot nomodā, jeb domādams, ka patlaban bijis nomodā, bet piepeši tik atradies briesmīgā sapnī.

„Nu, cik ilgi sēdēsi? vai nekāpsi vis vēl laukā?“ valsts valdība Ķencim uzsauca.

„Vai es?“ Ķencis, aiz bailēm vairs neapzinādamies, atkal jautāja.

„Vēl prasa kā akls!“ valdība atbildēja.

„Ak Kungs Jēzus! kad mēs augām, tad tā negāja,“ Ķencis izsaucās un sāka gan kāpt laukā, bet ļoti kavēdamies un it kā atspēries. Kad bija izkāpis un nolīcis grozu ar pātagu ratos, tad vienam darbiniekam tika uzdots vest viņu iekšā, bet tiem diviem — nokopt zirgu un ratus. Ķencis, uzkāpis uz trepēm, uzsauca darbiniekiem, kuŗi brauca viņa zirgu projām: „Bet tā vien, ka nepametat pātagas!“

Bez nekādas izskaidrošanas un vainas rādīšanas Ķencim pavēlēja noģērbties un iet cietumā iekšā, ko viņš arī darīja, nemaz nepretodamies.

Tikko kādu brīdi aiz stipras atslēgas, smagām durvīm un dzelzs treliņiem uz lāvas sēdējies un nodusmojies uz Dievu, ka tas neesot viņa lūgšanu paklausījis, bet licis notikt pavisam otrādi, par ko apņēmas un gandrīz nozvērējās sevī it kā vai atriebties, nepildīdams nenieka no tā, ko braukdams savas lūgšanas beigās solījis un ko jau līdz šim allaž turējis, — tikko kādu pusstundu šādās un citādās bīstamās domās kavējies, Ķencis padzirdēja no durvju puses jaunu troksni un tādu it kā pazīstamu valodu. Viņš piesteidzās pie lodziņa vai labāk pie cauruma mūrī, pa kuŗu varēja skatīties priekšistabā, kaut gan, zināms, bija redzama tik tā istabas daļa, kuŗa šim caurumam taisni pretī, jo tas bija varbūt tik puspēdas vienādi un otrādi. Ķencis skatījās un klausījās — redzēt nevarēja vēl nekā, bet viena balss bija itin pazīstama. „Tā ir skaidri tāda kā mūsu Pāvula valoda!“ Ķencis brīnīdamies un uzmanīgi klausīdamies izsaucās. Tas troksnis nāca tuvāk un tuvāk, tā ka pret Ķenča lodziņu sabruka drīz atkal tie paši darbinieki, valsts valdība, vēl daži citi un to vidū, patiesi, Ķenča pušelnieks Pāvuls, kuŗš nepadevās vis tik mierīgi kā viņš, bet turējās pretī visvairāk vārdos un drusku arī rokām, kad darbinieki viņu veda un bīdīja iekšā. Viņš pierādīja, ka tādēļ nemaz neesot cilvēks sodāms, ja viņš gribot kam ko dāvināt, jo kuŗš tad esot par viņa mantu kungs? un paši mācītāji ņemot dāvanas. Ja dāvanu devējus gribēšot cietināt, tad nabagiem vajadzēšot nomirt badā. Te tika vaicāts, vai viņš turot mērnieka cienīgu tēvu par nabagu? „Dieva priekšā ir visi tādi paši nabagi!“ Pāvuls, drusku iekarsies, spējumā atbildēja; bet laikam apķērās, ka šī atbilde ir bez pamata, tādēļ, drusku pastomījies, ķēra šo pierādījumu: „Un draugs draugam dāvina arī, un paši ķeizari ņem viens no otra zemes gabalus un pilsētas.“

Lai gan Pāvuls pretojās tik sirsnīgi, tomēr viņš tika vienādi un pa pusei ar spēku ģērbts nost un pamācīts, lai nedzīsina veltīgi mutes; bet tas nelīdzēja nekā, jo pat uz durvīm, cietumā iekšā bīdāms, atspēries ar kājām un rokām stenderēs, viņš lietoja muti visā spēkā, sacīdams, ka uzdodot nemieru jau ārpus cietuma, un pat no iekšas pa lodziņu sauca vēl laukā: „Kad jums tas spēks ir, ņemt dāvanu devējus cieti, tad braukājiet sestdienās pa mācītāju muižām un lieciet tur tos dāvanu vedējus arī cietumā.“

Ķencis, tikko Pāvulu ieraudzījis, atkāpās cietuma dibenā, kur apsēdās pirmajā vietā uz lāvas. Viņa sirdi pārņēma īsti patīkamas jūtas par to, ka Pāvuls iekritis cilpā, tā ka viņš savu paša likteni pavisam uz kādu brīdi aizmirsā un sāka priecīgi pie sevis runāt: „Lai nu tā pasaule klieudz, lai klieudz par Dievu, bet tikpat taisni, kā sacīt jāsaka, gan vis vēl neviens neizdarīs kā viņš, it kā tas redzams tepat pie Pāvula. Raug’, kā viņš saredz blēdi un blēža ceļus! visus tādus vajadzētu sagūstīt un likt cietumā iekšā, lai nevar vairs mērnieka cienīgo tēvu kārdināt. — Kā es pirmāk lūdzu, tā arī notika. Lūk’, kā viņš paklausa ticīga cilvēka lūgšanu!“

Pāvuls nemaz nezināja, ka šai mājoklī jau atrodas kāds priekšā, tāpēc izturējās it kā viens pats būdams. Vispirms, nezinādams, ko īsti iesākt, stāvēja turpat netālu no durvīm žāvādamies, žorīdamies, it kā ceļa virs, kuŗam ilgi nav bijis kārtīgas dusas, bet kuŗš tagad, mājā pārnācis, taisās omulīgi un pieticīgi uz gaŗu, bezrūpīgu miegu. Viņš sāka iet uz cietuma dibenu, kaut ko neskaidri pie sevis ņurdēdams. Iegājis no gaišas vietas tumšākā, viņš nevarēja nekā saredzēt, tāpēc grābstīja un taustīja rokām papriekšu, līdz uzķēra Ŷencā plāno degunu un atlēca atpakaļ, iekliegdamies: „Kas, nelaim’, tas!“ Ŷencis, kuŗš, kaut gan par Pāvula likstu priecājies, tomēr drīz sajūtās, ka pats atrodas tā pašā slazdā, un jau agrāk iekritis nekā Pāvuls, tāpēc kaunējās nākt gaismā; jo tas viņam ļoti nepatika, būt ar Pāvulu vienu vietu cietumā; tomēr nevis tādēļ, ka Pāvuls, kā viņš Dievam to rādīja, bija liels grēcinieks, bet īsti tādēļ, ka nu Pāvuls varēs šo notikumu visur izpaust un tā laupīt Ŷencā godu. Tādēļ Ŷencis neatbildēja Pāvulam uz viņa iztrūkšanos nekā, bet tik drusku iekāsējās. Pāvuls nebija vis ar to apmierināms, bet uzstāja Ŷencim: „Ja labs cilvēks esi, tad runā, citādi velns tevi raus!“ un jau sāka grābstīties, ka var ņemt Ŷencim pie krūtīm.

Šis laikam nomanīja, ka slēpties tikpat nevarēs, tādēļ atbildēja: „Es pats esmu, viņu tēv; vai tu manis nepazīsti?“

„Kaut tevi zvērs, Ŷencis ir!“ Pāvuls nogriezdamies pie sevis noņurdēja un nosplāvēs; tad atkāpās atpakaļ un, pie sienas atspiedies, tik šņāca, jo viņam tāpat nepatika, ka Ŷencis zināja, kā ar viņu noticis.

Labs brīdis pagāja, kur cietumā nekas cits nebija dzirdams, kā tik Pāvula šņākšana. Ŷencis Pāvulu labi pazina un zināja, ka tad, kad viņš šņāca, bija velti ar viņu runāt, jo tad atbildes sagaidīt nevarēja, bet ja tika uzstāts vairāk un ilgāk, lai runā, tad aizgāja projām. Bet nu reiz bija Pāvuls pie Ŷencā tādā vietā, no kuŗas aizbēgt nevarēja, tāpēc Ŷencis nodomāja šo gadījumu izlietot uz Pāvula atgriešanu, itin kā bija dzirdējis strādājam misioniešus pie pagānu atgriešanas, tāpēc, kādu brīdi padomājis, iesāka runāt: „Jā, jā, viņu tēv! ir jau taisnība, kā tie tēvi saka, ka neviens nav izmācījies piedzimis, nedz, kā sacīt jāsaka, gudrs nomiris, un ēst cilvēkam gribēsies tāpat, lai vai cik gudrs. Ir, ir tiesa, ka cilvēka mūžs raibs kā dzeņa vēders. — Saki, Pāvul brāl, vai tu esi redzējis kādu vecu cilvēku tādu pašu nomirstam, kāds viņš ir piedzimis? vari, kā sacīt jāsaka, ņemt mērķi pie zobiem un matiem vien; citam ir galva, kā pravietis saka, plika kā poda dibens, un citam mute zobu pilna. Vai bērni arī ir visi vienādi, kad piedzimst? Dažam cilvēkam vārot aiziet bojā viss katls ziepju, bet vai gan cits skries tādēļ, kā sacīt jāsaka, silā iekšā? Atminies vien, brāl, ka tev pašam neveicās saprecēšanās, kur braukāji visu rudeni apkārt kā linotājs, bet vai tu tādēļ meti mieru un vai tādēļ tagad esi, paldies Dievam, bez bērniem? Man nosprāga suns tādā laikā, kur āda neder nekam, bet vai es esmu tādēļ tagad bez suņa? Vai tu domā, ka tev būtu labāk, ja vajadzētu dzīvot trīs dienas kā Jonasam zivs vēderā, nekā tagad tukšā cietumā? Kā sacīt jāsaka, mīļo pušelniek, vai tu gribēji, lai krusts tevi nes? Tas, puis’, neizdosies! Atminies vien tos laikus, kur kartupeļi iesāka pūt, vai tad nebija maizes gadi? Un vai tai gadā, kad siens apslīka, nenāca vēži malā? Čigāns man izmānīja, kā sacīt jāsaka, vienā pašā vasarā ar mainīšanu jauno ķēvi un bēro zirgu, bet vai no tā laika ir tas čigāns vairs rādījies? Arī tevis, Pāvul, nav Dievs aizmirsis no grēkiem atgriezt, jo ar savu spēku vis tu, kā sacīt jāsaka, šinī vietā nestāvētu.“

Tagad Ŷencis paklausījās, vai Pāvulam būs šņākšana rāvusies, jo no tā varētu zināt, ka šie vārdi ir gājuši pie sirds; bet Pāvuls šņāca tāpat kā vētamā mašina, tāpēc Ŷencis nomanīja, ka jālej viņam savāda siltuma virsū, ko arī darīja.

„Pāvul! Pāvul! Jāņa tēv! vai tu esi traks, vai nepilnīgs? Vai tu nezini, ka tiem nejēdzīgiem tiek tas priecas vārds sludināts? Vai tu domā atsperties, kā sacīt jāsaka, elles stenderēs tāpat kā še Slātavas cietuma stenderēs un turēties, kā sacīt jāsaka, lai

vai ūzas plīst? Velniem vis nav tādi nagi vien kā slātaviešu darbiniekiem, jo kad tie ņems tevi rokā, tad, kā sacīt jāsaka, jaunam kažokam uz reizes cauri! Vai tu neesi redzējis, kādi viņiem ragi, kādas ausis un astes? jau sapnī vien kad ierauga, ir jāskrien no gultas ārā. Pāvul! — stulbais pušelniek! vai, kā sacīt jāsaka, aknas vien ir tavās krūtīs, ka tu tik briesmīgi šņāc? Ko tu domā darīt debesīs bez dvēseles? Kur visi dziedās, tur tu, Jāņa tēv, ar šņākšanu tālu netiksi! Pāvul, manas sirds mīļākais! vai tavas acis ir, kā sacīt jāsaka, no stilba kaula un tava sirds no nededzināta kaļķa akmens, ka nemaz nečukst?“

Še Ķencis atkal paklausījās un dzirdēja, ka šņākšana patiesi mitējusies, tāpēc sāka kustināt Pāvula sirdi ar gaudīgu balsi, un pats paraudādams, itin kā kad pēc aukas un vējputeņa nāk atkusnis.

„Brāl, brāl, viņu tēv! mīlo, sirds mīlo Jāņa tēv! tur mūs, kā sacīt jāsaka, aiznesīs uz debesīm eņģeļi, zeravi ar ķerubiem kā izbalinātu audeklu baķus! turp aizskriesim kā baltās cielaviņas, kas esam norūdīti šai grēku ceplī. Tur staigāsim abi, kā sacīt jāsaka, ar palmu svecēm rokā un ar rudzu kroņiem galvā kā brūtes pa debesu kāzām. Tur nebūs nedz paģiru, nedz šķiršanas, nedz kaušanās, nedz citu tādu sērgu. Tur priecāsimies tādos priekos, kuŗiem nav gala ne vienā galā, ne otrā. Kā sacīt jāsaka, es būšu vaļā no otrās sievas un satikšos ar pirmo sievu, raudādams slavas un pateicības asaras. Arī tev, Pāvul, nenāks vairs nekāds tiesas vīrs, kā sacīt jāsaka, mantu uzrakstīt, kad nevarēsi aizmaksāt galvas naudas. Mājas tur būs no zelta ķieģeļiem ar pārļu koka griestiem. Bērni skries pretī priecādamies, ka vairs nav jāceļas uz ganiem, un rītos vairs nesalst kājiņas. Tur nebūs ne dūmu, ne ziemas vēja, bet tik, kā sacīt jāsaka, baltas drēbes un ādas josta apkārt taviem gurniem. Uz šo līksmību taisāties mēs ar Pāvulu šai brīdī. Ak Kungs, kas tu izdzeri ar varavīksnēm, kā sacīt jāsaka, akas un piepildi avotus līdz malām, vai tu vari pierādīt, ka Pāvuls ir kādreiz svētdienā ar mani, kā sacīt jāsaka, kāvies un tādēļ neņemt debesīs? Viens bez viņa es debesīs neiešu, to tu nedomā! Vai tu esi dzirdējis, ka Pāvuls ir dziedies braukt otram talkā? un kuŗš gan ir dzirnavās cilājis vairāk maisu priekš citiem nekā Pāvuls? Vai mēs esam rādījuši viens otru, kā sacīt jāsaka, par malkas zagļiem, un vai Pāvuls kādreiz dziedās, kad viņu pieķēra pie malkas zagšanas? Saki, Kungs, kādu vainu tu lieci tik mīkstai sirdij, kāda tagad Pāvulam ir, ka tu negribi ņemt viņa debesīs? Vai tu domā, kā sacīt jāsaka, ka Pāvuls ir tik neticīgs kā izskatās? Jāņa tēvs Pāvuls ir gan šņācis, bet vai Zauls arī nešņāca? Ja es neticētu, ka tu Pāvulu pieņemsi debesīs, vai tad gan es par viņu lūgtu? Kā sacīt jāsaka, kam gan ir vēl tik lielas asaras kā Pāvulam, kad viņš grib vien raudāt? Mīļlais Kungs, pirts siltumas vēl Pāvuls nevar izturēt, jo skrien no lāvas nost, kad salej lielāku vien, bet ko gan viņš darīs ellē? Aizvedi tad tu, Kungs, Pāvulu kā brūti uz debesu kāzām, lai viņš nekarājas vairs pasaules bēdu krūmos kā Abraama auns ragos; bet ja tu, Kungs, tagad vēl Pāvulu izlaidīsi no debesīm, tad manas vainas nesaki.“

Uz beigām Ķencis runāja arvienu gaudīgāk, gaŗāk un raudulīgāk, it kā pa pusei padziedādams, un kad runu jeb lūgšanu bija beidzis, tad sāka tūlī un bez apstāšanās dziedāt: „Šis tiešām ir tas pēdīgs laiks u. t. t.“ — Pirmo pantu viņš izdziedāja vēl viens pats, bet pie otrā Pāvuls sāka jau pielaist pamazām savu balsi, kuŗa auga pie ikkatra panta augumā un uz beigām pieņēmas pilnā spēkā un gandrīz par Ķenča balsi pārāk. Kad visa dziesma bija izdziedāta, tad Ķencis noskaitīja visus svētīšanas un nobeigšanas vārdus, cik vien zināja, beigdams ar septītās lūgšanas gala vārdiem. Pēc tam Ķencis izslaucīja ar autiņu sev acis, pieaicināja Pāvulu sev līdzās sēdēt un izslaucīja viņam arī acis, jautādams ļoti mīlīgā balsī: „Vai to turamo teļu noķēri, kuŗš vakar bija pasprucis? es arī gribēju skriet līdz, bet tad vien tik vēl ieraudzīju, kad bija jau no mājas laukā.“

„Gan viņš atnāks pats,“ Pāvuls atbildēja; „bet vai tu esi dzirdējis dzēves ejam? — būtu jāsāk sēt rudzi.“

„Dzērvju gan vēl neesmu dzirdējis ejam, bet sējas laika arī vēl nav,“ Ķencis atbildēja, „jo vabulēm, kā es vakar skatījos, ir bērni vēl vidus kājās vien.“

„Tad būs jāgaida, līdz varēs noredzēt kādu sapni,“ Pāvuls sacīja.

„Svētdienas rītā gan es vienu sapni redzēju, bet nevar īsti zināt, uz ko tas zīmējas,“ Ķencis stāstīja. „Gaisma patlaban ausa, kad uzcēlos un aplūkoju zirgus, atnācis izpīpējos, bet uznāca no jauna tāds vien mīksts miegs, un kā apgūlos, tā sapnis klāt: taisījos braukt uz Rīgu — krāvu vezumu, bet nevarēju vien pielikt, ne sasiet; tikmēr, tikmēr — te atrodos uz linu mārka; sāku slogāt, bet akmens pacelt neviena; tad sāku sviest no mārka zivis — lielas, lielas zivis. Sāku, kā sacīt jāsaka, domāt, ka sievai vis visu nerādīšu, bet citas aiznesīšu un pārdošu. Pēc tam atrados mežā brūklenājos, kuŗi tapa arvienu lielāki vien. Te sāka līst no malu malām tādi kā zebieksti laukā un man, kā sacīt jāsaka, sametās ļoti bail. Tie auga vien, auga vien, līdz izauga visi par čigāniem un, mani ieraudzījuši, visi ar kančukām virsū. Es tik bēgt un kliegt, bet netieku nekur, un balss izlaist nemaz. Jau biju labu brīdi tā mocījies, tad par laimi sita sieva ar dūri mugurā, lai ceļoties augšā, ko te, kā sacīt jāsaka, ņurdot un spārdoties? — Sviedri vien bija apbiruši gar degunu aiz bailēm, kad uztrūkos.“

„Vai tu zini, puis’? tad būs šonakt salna, jo zivis ir salnā,“ Pāvuls iesaucās. „Jāsteidzas uz māju — jāliek, lai pļauj kartupeļiem lakstus nost.“

„Jā, jā, tiesa gan, Jāņa tēv! labi, ka ieminējies,“ Ķencis atsaucās un sāka iet kopā ar Pāvulu uz durvīm; bet tad tik abi atgādājās, kādā vietā atrodas, un aizgāja klusu ciezdami uz lāvu atpakaļ.

Ne visai ilgi pēc tam bija dzirdams ārpusē troksnis no jauna, bet daudz lielāks un stipri pieaugošs. Ķencis ar Pāvulu steidzās abi pie lodziņa klausīties un skatīties, kas tur notiekot; bet tas lodziņš, kā jau zināms, bija tik mazs, ka abi nevarēja pie viņa satikt, tāpēc izcēlās spēkošanās un spaidīšanās, un tas, kuŗš bija labākā vietā, kļiedza allaž uz otru, lai viņu nenospiežot.

Drīz piebruka gandrīz pilna priekšistaba čangaliešu saimnieku, kuŗi visi runāja ar kaislību, par ko nebija no visa tā nekas saprotams.

Ķencis, pa lodziņu skatīdamies, stāstīja ar brīnīšanos: „Raug’, raug’, kā sacīt jāsaka, gandrīz visi čangaliešu lielmaņi un valdnieki: Steiņu Miķelis, Ķeimuru Brēķis, Spēķēnu Čiksts, Sagāžņu Uzbāzs — pagaidi, Pāvul, liec mieru — nespaidies!“ tad, ar abām rokām aiz lodziņa malas turēdamies, sauca vēl tālāk: „Riebnieku Zvaigulis, Rutuļu Stāģis, Svērtelis, „Mēnesnīca“ — vai Dieviņ! un pats Čaguļu tēvs arī! — Vai traks esi, Pāvul?! Kā sacīt jāsaka, vai rokas rausi otram nost? —“

Ar šiem vārdiem bija Ķencim jāatlaižas no lodziņa, jo tikko Pāvuls izdzirda, ka Čaguļu tēvs arī esot, tad tik vien izsaucās ar lielu priecīgu brīnīšanos: „Meli?!“ un, atspiedies kājām sienā un ar muguru pret Ķenci, nospieda viņu ar spēku nost, kaut gan viņš negribēja atlaisties ne par kādu maksu, un turējās ar rokām aiz lodziņa pat vēl tad, kad Pāvuls varēja jau skatīties pa viņu priekšistabā, jo tos pēdējos vārdus par roku noraušanu Ķencis izkļiedza pašā beidzamā acumirkļī, kad nevarēja vairs turēties un bija tūliņ jālaižas vaļā.

„Ko te vēl skaitīt pa vienam? — te ir, ar vārdu sakot, visi čangalieši,“ tā Pāvuls, pie lodziņa ticis un drusku apskatījies, priecīgi izsaucās. „Visvairāk salasījušies no mežoliešu gala.“

Tagad viņiem patika cietumā itin labi, jo te bija vaļīga, neapspiesta vieta, kamēr priekšistabā viss mudžēja vien, itin kā svētdien pēc Dieva vārdu laika baznīcas krogā, tā ka nevarēja tikt gandrīz ne cauri; tik vien tā lieta nebija pa prātam, ka caur lodziņu nevarēja skatīties abi reizē, vai arī, ka nebija cietumam divu tādu lodziņu, it kā dažām

tām kastēm, kuŗās žīdi izrāda caur stikliem bīdes; īsti Ŷencis nožēloja, ka tā neesot, jo viņam nācās stāvēt arvienu vairāk Pāvulam aiz muguras, jo reti vien izdevās viņu nospīest pie malas.

Šai čangaliešu pulkā atradās arī daži viņu tiesas un valsts valdības locekļi, kuŗi sāka spriest un sarunāties, ka tāda pārestība neesot ciešama; jo vai tādēļ, ka viņi esot čangalieši, varot darīt, kā gribot? Čangaliešiem esot tāpat sava tiesa, sava valdība un viss kā slātaviešiem, bet kādēļ tad gan drīkstot viņus tā nicināt? Nosakot nākt visiem uz robežu saņemšanu, bet kad atnākot, tad liekot visus apcietināt. Tas neesot tā atstājams, bet vajagot iet tagad pat pie lielkunga žēloties. Uz to izvēlēja tūliņ visus tiesas un valsts valdības locekļus, kuŗi, piekāruši savus amata medaļus pie krūtīm, aizgāja nekavēti no slātaviešu darbiniekiem pie lielkunga.

Izvēlētie izsacīja muižas valdiniekam savu žēlošanos, un viņš atlaida tos ar to apsolījumu, ka tūliņ par to lietu gādāšot, jo tas esot viņam pavisam nedzirdēts un neizprotams, ka mērnieks būtu varējis pasūtīt čangaliešus uz robežu saņemšanu, kur Čangaliena neesot vēl nemaz mērīta.

Lielskungs ataicināja mērnieku, lai izskaidrojot, kas tas esot par troksni un nemieru? Mērnieks atbildēja, ka viņš neizprotot, ko tas viss nozīmējot: čangalieši mācoties viņam virsū visa valsts kā melns debess ar dāvanu vezumiem un runājot par robežu saņemšanu, uz ko viņš, turpat Čangalienā būdams un mājas pārraudzīdams, esot tos pasūtījis. Bet par visu to viņš neesot vēl ne domā iedomājies, jo līdz šim tiekot strādāts tik ap Slātavu un uz Čangalienu neesot vēl nemaz taisījies.

„Bet tur kaut kādai lietai vajaga būt,“ lielskungs sacīja, „jo bez nenieka viņi nebrauktu un arī nevarētu tā runāt.“

„Jā, to es arī domāju,“ mērnieks atbildēja, „tāpēc būtu vajadzīgs pārklaut viņus tuvāki un ciešāk un sūtīt projām, jo nāk vien vienādi klāt, tā ka drīz būs visa Slātava pilna.“

Lielskungs domāja tāpat, un viņi nogāja abi uz tiesas māju, pieaicināja valsts valdību un sāka tos čangaliešu izvēlētos pārklaut. Viņi izstāstīja savu lietu droši un cieti tā: „Priekš trim nedēļām ienāca mums Čangalienas valsts valdībā no mērnieka cienīga tēva raksts, lai sūtām zirgus uz Robežas krogu prefī. Viss tika izdarīts, un mērnieka cienīgs tēvs līdz ar trim jauniem kungiem un visām lietām atvests. Palīgi dzina stigas, un pats mērnieka cienīgs tēvs jāja pa visiem ciemiem, aplūkodams viņu robežas. Pēdīgi, kad bija tas robežu aplūkošanas darbs galā, un visa valsts izstaigāta, tad jūs, mērnieka cienīgo tēv, kā paši vēl labāk zināt, saaicinājat visu valsti kopā un pasūtījāt uz šo dienu šurp jaunu robežu saņemt; bet nu, kad esam atnākuši, tad jūs liekat ņemt visus cieti. Mēs tad nu lūdzam, lai cienīgs lielskungs, pats mērnieka cienīgs tēvs, kā arī valsts valdība mums izskaidro, kādēļ to dara un ko tas viss nozīmē?“

„Mīļi ļaudis!“ tā lielskungs uzsāka; „jums būs bijusi kāda misēšana, jo mērnieka cienīgs tēvs nav vēl Čangalienā nemaz bijis.“

„Ir gan, cienīgs lielskungs, bijis,“ viens no izvēlētiem skarbi atteica, kuŗš arvien vairāk runāja, un kuŗu citi godāja par Čaguļu tēvu. „Uz to nozvērēs visa Čangalienas valsts.“

„Bet visa Slātavas valsts zvērēs, ka es neesmu bijis,“ mērnieks atteica.

„Jā, uz to zvērēs gan visi slātavieši,“ valsts valdība apstiprināja.

„Bet mums ir vēl jo stiprākas un skaidrākas liecības,“ izvēlētie atbildēja. „Tas ir, mērnieka cienīgs tēvs, jūsu mērīšanas lietas un ruļļi, kuŗus atstājāt rnūsu pagasta valdības zināšanā. Tas viss tad gan mums būs jārāda un jānodod pie augstākām tiesām. Ja šai tik skaidrā lietā mēs nevaram taisnības parādīt, tad pasaulē taisnības

nemaz nevar būt. Ja ar visu valsti var tā strādāt, ko tad gan nevarēs darīt ar vienu pašu cilvēku, lai arī viņa taisnība būtu gaišāka par sauli?”

Pārklaušītāji sāka domāt un arvienu vairāk pārliecināties, ka tur būšot padarīta kāda viltība, tāpēc neņēma nemaz ļaunā, ka izvēlētie aizstāvēja tik aizķerti un karsti savu lietu, bet uzaicināja, lai nosūtot pēc tām mērnieku lietām, tad caur tām varbūt izskaidrošoties šis nedzirdētais jukums.

Izvēlētie izlūdzās atļāvumu aprunāties par šo priekšlikumu ar citiem saimniekiem, ko arī vēlēja. Drīz atpakaļ ienākdami, viņi nesa to ziņu, ka valsts atļaujot gan atvest tās lietas, bet tik ar to norunu, ja visus apcietinātos palaižot vaļā, un izvēlētie paliekot Slātavā no laba prāta par lietu saņēmējiem un pārzinātājiem. Izmeklētāji bija labprāt ar to mierā un deva visiem apcietinātiem ziņu, lai braucot ar Dievu mājā.

Ar neizsakāmu prieku un gavilēšanu tika šī priecās vēsts saņemta un izlietota, jo gandrīz pēc desmit vai piecpadsmi minūtēm nebija Slātavā vairāk neviena čangalieša, kā tik viņu izvēlētie. Ikkatrs, kuŗš tik paguva zirgu kaut kādi ilksīs iesiet, aizlaida vienos aulekšos no muižas ārā, un tik uz kalniņa, kur iesākās bērzu gatva, atskatījās pirmo reiz atpakaļ; bet tie, kas nebija vēl pilnīgi zirgu sajūguši, pabeidza tur šo darbu, jo te varēja vēl tiesas māju redzēt un uzmanīt, vai kāds darbinieks netaisās dzīties pakaļ? Ķencis ar Pāvulu aiz prieka raudāja un mutējās, kad tika izlaisti ārā, un solījas būt draugi uz mūžību un arī viņā pasaulē.

Pret vakaru tai pašā dienā atveda zināmās mērnieku lietas un ruļļus, bet tur neatradās vairāk nekā, kā vien dažī nederīgi un nepilnīgi mērīšanas ieroči un kaut kādas vecas skolu sienas kartes līdz ar dažiem rakstiem, kuŗos bija čangalieši izzoboti.

Otrā daļa.

I

Bija Juŗa diena un jauks, mīlīgs pavasaŗa laiks, kuŗš pastāvēja tāds jau no tām dienām, kad sāka sniegs kust. Nevienu dienu neatmetās laiks auksts vai nemīlīgs, bet pat naktis palika allaŗ siltas un jaukas, caur ko nebija līdz pieminētai dienai ne tik vien sniegs un ledus vairs nekur redzams, kā dažos citos pavasaŗos kalnainos apgabalos ap to laiku, bet jau lielākā daļa gāju putnu klāt, kā arī atradās jau dažas agrajās puķītes pilnos ziedos, un agrāk plaukstošu koku sugām īsti piesaulēs bija pumpuri pieauguši līdz plaukšanai. Ūdeņi bija sen jau notecējuši, un ceļi nosusējuši; visur redzēja arājus tīrumos čakli un jautri strādājam un lopiņus ganībās līksmi spirdzinājamies. Tēvu tēvi apliecināja, ka esot piedzīvojuši tikai ļoti maz un reti tik jaukus un pastāvīgus pavasaŗus.

Visur valdīja pavasaŗa prieks un jautrība, ikkatrā vaigā atspīdēja gandrīz tā laimība, kādu bauda tas, kuŗš ir bijis ilgāku laiku saitēs un nu nācis pie brīvības; ikkatrā mājā bija tāda jautra dzīvība, it kā kad viņai stāvētu priekšā nebeidzami vasaras svētki — visur, visur izskatījās, it kā Dieva radība būtu pagājušā ziemā izdzērusi dzīves rūgtumu no likteņa kausa līdz pēdējai pilei uz nebeidzamiem laikiem; tik vien Irbēnos un vienīgi Irbēnos bija citādi: tur nevarēja nomanīt nekāda prieka nedz pie vieniem, nedz pie otriem, jo tikpat Oļiņu, kā arī Gaitiņu namā nebija nekādas pavasaŗa laimības, nekāda prieka un nekādas dzīvības.

Ka pie Gaitiņiem tas tā bija, tur nebūtu gan nemaz jābrīnās, jo tiem vajadzēja šai pavasaŗī un īsti šai pašā Juŗa dienā atstāt māju pēc tā sprieduma, kas dots par zināmo

Teņa noziegumu; bet ka arī Oļiņi, kuŗiem bija jāamanto atstājamā māja bez nekādas atlīdzināšanas, nevarēja būt priecīgi un laimīgi, tas gan nebija izprotams. Vai viņi sajuta varbūt līdzcietību un žēlumu pie Gaitiņu likteņa, ka tiem jāpamet sava sūri grūti iedzīvotā vietīņa, un turklāt bez nekā, kaut gan tas notika, kā Oļiņiete allaž mēdza teikt un stāstīt, caur viņu pašu vainu? Vai varbūt tiem bija par nastu un grūtumu, ka muiža viņiem uzspieda ņemt Gaitiņu māju, kuŗas tie nemaz nekāroja un pēc kuŗas nebūt nebija tīkojuši, kā pati saimniece bija stāstījusi nejautāta simts un vairāk cilvēkiem, jeb — ar vārdu sakot — ikkatram, kuŗu vien satika. — Ļaudis gan domāja šā un tā, bet neviens nevarēja būt drošs, ka ir atradis īsto cēloni un patiesi zin, kas Oļiņiem guļ uz sirds; bet tas bija un palika tiesa, un to zināja un redzēja visi, ka viņi nes un nes kādu slepenu smagumu.

Īsi priekš Juŗa dienas Gaitiņi noturēja par savām mantām ūtrupī jeb akcionu, kur pārdeva visu, paturēdami sev tik vienu zirgu un vienus ratus. No ieņemtās naudas Kaspars nolīdzināja visus savus parādus, kas bija šur un tur iekrājušies īsti caur dažu ēku celšanu. Pats viņš nogāja pie ikkatra sava aizdevēja un nonesa to, kas kuŗam nācās. Bet daži citi bija arī viņam vairāk vai mazāk parādā; pie tiem viņš tomēr negāja, tik vien bija laidis jau agrāk ziņu, ka Juŗa dienā viņam būšot no Slātavas jāaiziet. Kaut gan bija gaidāms un domājams, ka arī šie zinās savu pienākumu un nolīdzinās aizgājējam to, ko tam bijuši parādā, bet tik retais vien to izdarīja.

Pieminētā dienā Kaspars, kad bija izvadījis savus saimes cilvēkus pie jauniem saimniekiem, sāka taisīties arī pats līdz ar tēvu projām, jo vairāk nebija neviena, kas būtu varējis iet viņam līdz. Anuŗa, kuŗa bija vienīgā, kas turējās pie viņiem uzticīgi visos laikos un visos likteņos, un kuŗa pēc savas mīļās draudzenes Ilzes nāves stājās un stāvēja līdz šim pašam laikam viņas vietā, atlīdzinādama Gaitiņiem ne tik vien saimnieci, bet pa daļai arī Kasparam māti, netaisījās vairs viņiem līdz, bet bija norunājusi un apņēmusi sev dzīvokli kādā kaimiņu pirtiņā. Ar visu rūpību viņa palīdzēja vēl aizgājējiem sataisīties uz ceļu, salika ratos visas drēbes un citas vajadzīgākās dzīves lietas, kuŗas nebija pārdotas, bet tika ņemtas līdz; arī vajadzīgo ceļa uzturu viņa neaizmirsā ielikt ratos.

Tenis gādāja tik vien par sevi un savām vajadzībām. No paša rīta viņš sāka taisīties uz bārdas dzīšanu un pabeidza šo darbu tikko īsi priekš pusdienas, atstādams labi lielu vaigu bārdu, kuŗa bija jau gandrīz balta. Tad lika aizejošam puisim vēl aplīdzināt matus, uzvilka ar atlocītiem stulmiem zābakus, kuŗus bija sācis smērēt ar degutu gan divas dienas priekš tam, ielika labāko pīpes galviņu, to ar zaļo puķīti, un, zināms, itin šķībi, ka lai pats pīpēdams varētu tāi puķītē labi skatīties. Tālāk viņš satina vienkop visus asiņu laišanas rīkus un nodeva tos Anuŗai, piekodinādams ielikt ratos labā un drošā vietā; tad iebāza kabatā itin lielu tabakas repi, kuŗu bija piepildījis jau to dienu priekš tam. Visi tie pēdējo laiku notikumi, kas gadījušies Tenim ceļā, nebija paspējuši nenieka pie viņa dabas, jo nekas nevarēja tik dziļi spiesties, ka viņam būtu vajadzējis ņemt to nopietni pie sirds, un pat pie tagadējās izešanas no mājas viņš taisījās veikli un jautri, un arī savas valodas smieklīgo cēlumu tik brīžam drusku pievaldīja.

Kad viņš bija sataisījies uz ceļu kā vajaga, tad aizmetās veikli, ar pīpi rokā, pie Oļiņiem atvadīties.

Oļiņiete, kuŗa lūkojās ar ziņkārību un slepen uz Gaitiņu aiziešanu, redzēdama Teni nākam, aizsteidzās drīz istabā un sacīja it kā iztrūkusies uz Oļiņu, kuŗš, paturējis patlaban maltīti, sēdēja dibena istabā savā gultā, zobus badīdams: „Otrējo vecītis nāk, otrējo vecītis nāk! nezin, kas par vajadzību vēl būs?”

„Kāda nu viņam vajadzība?” Oļiņš atbildēja, bet sirds tam nebija vis tik vienaldzīga kā vārdi. „Viņš nāk varbūt tik atvadīties, jo ar ļaunu prātu negribēs šķirties, kā dēls, kuŗam augstprātība neļauj noiet un ar savu tuvāko salīdzināties.”

„Nē, viņš tik nedrīkst nākt,“ Oļiņiete atteica, izrādīdamās pati par drošu; „jo pats jau zin gan, ka laipnības nav nedz pelnījis, nedz arī sagaidīs; — kas vainīgs, tas bailīgs. Un labāk arī ir, ka viņš nemaz nenāk, jo iekšā es viņa tikpat nelaistu.“

„Kādēļ nu iekšā nelaistu,“ Oļiņš, acis nolaidis, lēnām runāja, „jo tik liels grēcinieks jau viņš vēl nav, ka priekš viņa būtu jātaisā durvis cieti; bet es domāju, ka tā pati gara lepība vien ir viņa sirdi apcietinājusi.“

„Bet klausies, veci,“ tā Oļiņiete, nākusi drīz uz citām domām, iesāka ātri, bet paklusu, „vai nebūtu jāprasa vecītim, lai atdod to divdesmitpiecu rubļu papīru?“

„Kādu divdesmitpiecu rubļu papīru?“ Oļiņš pabrīnīdamies jautāja.

„Vai tu nu nezini! redz' to, kuŗu viņš no Prātnieka Andža bija izņēmis, ko mērnika cienīgam tēvam dot; mēs varam teikt, ka Prātnieka Andžs lika, lai mums atdod. Ja tagad nedabūjam atpakaļ, tad tie mums jāpiecieš, jo uz sevi Andžs gan tās izdošanas neņems.“

„Lai nu paliek vien,“ Oļiņš atteica, ar roku atmezdams un riebuma pilnā balsī. „Tepat jau viņi mums visu atstāj — vai nu ko līdz aizved? un ko gan no tā vecīša lai ņem? viņam nav varbūt ne graša pie dvēseles.“

„Redz' nu, kā jau muļķa vecis esi, tā esi!“ Oļiņiete pa pusei ar nicināšanu iesaucās. „Priekš sava labuma sajēgšanas nav tev prāta nemaz, un ja nebūtu manis un manu radu, tad tu izputētu jau sen kā rīta salna. Lai paliek, lai paliek! viss tik lai paliek vien! — Visu viņi tepat atstājot! ko tad gan viņi atstāj? tik klaji tās tukšās ēkas, jo mantas pārdeva paši priekš sevis. Ja pašam vecītim nav ko maksāt, lai maksā dēls — diezgan naudas ūtrupē saņēma.“

„Lai nu būtu, lai nu būtu!“ Oļiņš atgainījās vēl ar lielāku riebumu. „Es lūdzin lūdzu nepieņemt labāk nekā par to; gan jau iztiksīm.“

Oļiņiete nepaturētu gan laikam atbildes parādā arī uz šiem vārdiem, ja Tenis nevērtu patlaban jau durvis vaļā, tāpēc Oļiņam bija jāpietiek šoreiz tik vien ar ļoti ļaunīgu un greizu paskatīšanos no sievas.

„Labdien jūsu mājā!“ tā Tenis, viegli ienākdams, jautri sveicināja. „Vai jūsu saimes bērni jau pārmainījušies? es nāku, kā smeļies, ja ne vairs uz izvedībām, tad jel uz ievēdībām, jo man arī pašam ir jātaisās šodien pie jauna saimnieka.“ To sacījis, viņš smējās itin saldus smiekļus.

Oļiņš, kad bija pusīgi labdienu atņēmis, atbildēja bez īstas patikšanas un uz otru pusi zemē skatīdamies: „Izvedību mums gan šodien tikpat kā nekādu, bet ievēdības gan: braukšanas daudz, jo visi ienācēji pārinieki vien ir — mantu visiem diezgan, tāpēc tik tās vien vēl puīši ved mājā visu dienu.“

„Jā, nu jau tev būs tikpat, kā smeļies, lielāka galvas lauzīšana nekā līdz šim,“ Tenis sacīja, uz ko Oļiņš neatbildēja nekā.

„Bet saki, uz kuriem jūs īsti aiziesat?“ Oļiņiete jautāja pa daļai ar dusmām, pa daļai ar pārmešanu, it kā kad tāda nestāstīšana būtu bijusi noziegums pret viņu.

„Tas man, kaimiņien, nav zināms tāpat kā jums,“ Tenis atbildēja, „jo man jāiet dēlam līdz, kurp tas iet; bet uz kuriem, tā viņš nestāsta nevienam. Ko nu lai dara? jauniem, kā smeļies, ir brīžam savs prāts un sava galva; veciem viņi ikreizes padoma neprasa, nedz arī sava padoma stāsta.“

„Kas jūs esat tādi par cilvēkiem?“ Oļiņiete iesaucās vēl ar lielāku nepatikšanu. „Ikkuŗš jel stāsta, uz kuriem aiziet, bet šie nezina ne paši; aizbēg tūri kā bēdzin.“

„Es negribu vis, Oļiņa māt, tā aizbēgt, kā tu saki, bet gribu aiziet ar ziņu, lai gan pats, kā smeļies, nezinu, uz kuŗu pilsētu,“ Tenis, pīpi uztaisīdams, atteica. „Jo savā laikā, kad es nācu šurp uz dzīvi, atradu pie jums pirmo pajumti tanīs reizēs, kad braukāju ziemu mantas šurp vezdams un kad mana māja, kuŗa nu jāatstāj, bija jau tukša un auksta, tāpēc ka vecie iedzīvotāji bija aizgājuši uz silto zemi. Tagad nu,

beidzot, projām iedams, nāku atkal, lai varu pateikt, kā smejiem, jel paldies par visu to. — Gan jau toreiz, šurp nākdams, nevarēju domāt, ka būs vecie kauli vēl kādreiz jānēsā pa pasauli uz citu malu, bet ko nu lai saka? jo, kā smejiem, cilvēks domā, bet Dievs dara.“

„Jūs domājat pie savas aiziešanas varbūt mūsu vainu,“ tā Oļiņiete auksti, bet nedroši uzsāka; „domājat kā gribiet, bet mūsu vainas nav tur ne par matu; turpretī tu pats gan zini varbūt labāk to īsto vainu. Kad kungs pēc tam, kad viņš jums atteicis, piesola mums jūsu māju un, ar vārdu sakot, pavēl ņemt, tad mums ir tas jādara, ja negribam, lai pašus arī izdzen. To zina ir Dievs, ir cilvēki, ka vajadzēt mums jūsu mājas nevajadzēja un iekārojuši mēs viņas nekad neesam, bet gan negribējām nemaz ņemt.“

„Kam nu, otrējo māt, tādas lietas vairs pavisam piemini?“ Tenis bezrūpīgi atteica. „Lai nu paliek viss, kur bijis, un kas noticis — noticis. Naida un ļaunu domu mēs neesam turējuši savā starpā dzīvodami un neturēsīm arī šķirdamies, jo mums ikkatram ir jāsāk domāt arī drīz, kā smejiem, uz dzimtas zemes pirkšanu, kuŗas būs visiem diezgan un kuŗu iemantos tikpat visi, lai māja ir, vai nav, jo kad septiņas pēdas gaŗš un trīs pēdas plats gabals ikkuŗam, tad pietiek.“ To izsacījis, viņš smējās atkal savus gardos smiekliņus un, sērkokciņu uzvilcis, sāka aizdedzināt pīpi.

„Jā, jā,“ Oļiņš nopūzdamies iesāka, „tā jau ir tai grēku pasaulē, kur pa tumsu klūpam un krītam savā miesas vājībā; bez savām vainām neviens neesam un žēlastības visiem jālūdz, kuŗu arī panāksim, ja būsīm sējuši šeitā asaras un turējuši to ticību, kuŗa nepamet kaunā. Kad nāksim tur pie skatīšanas tāi pilnībā, tad nejutīsīm vairs nekādu trūkumu, jo tad būs visiem viens kungs un viena mūžīga tēvu zeme, tāpēc netiesāsim un nepārsauksim paši šai pasaulē cits cita, bet meklēsīm vien vainu pie sevis un vēlēsim viens otram „labu dienu, mieru un veselību“ no sirds, kad jāšķīras.“

„Ko nu, kā smejiem, grēcinieki būdami, varam vairāk sacīt vai vēlēties?“ tā Tenis, pieceldamies no krēsla, uz kuŗa bija jau agrāk nosēdies, un, vilkdams ar abu roku īkšķiem jostu uz leju, apstiprināja Oļiņa vārdus. Tad, roku sniegdams, atvadījās papriekšu no Oļiņa un pēc no Oļiņietes.

„Ar Dievu, ar Dievu! mēs tevis neesam nekad pie Dieva apsūdzējuši un nesūdzēsīm arī, nedz šai, nedz viņā saulē, tāpēc mūsu dēļ dzīvo droši un ej, kurp gribi; bet ja Dievs tevi piemeklē, tad to viņš dara pats no sevis, tavu pašu grēku dēļ, un tad mūsu vainas nesaki,“ Oļiņiete, auksti un lielmanīgi roku sniegdama, sacīja; bet viņas balss skanēja tā, it kā kad viņa gribētu teikt: „Aiziet tev vajadzēja jau sen, un nevis vairs šās dienas gaidīt; tāpēc ir labi, ka pēdīgi jel reiz būsī projām, lai tiek māja tīra.“

Kad Tenis bija izgājis, tad nevedās Oļiņiem savā starpā nekāda valoda, un viņi sēdēja labu brīdi abi klusu, tik vien pēdīgi pats Oļiņš gaŗi un smagi nopūtās. Oļiņiete, to dzirdēdama, pacēlās no krēsla un, ārā iedama, sacīja ar dūsmām, greizi paskatīdamās: „Ko tu šņāc vienādi kā sils! ne man tāda šņākšana patīk, ne es varu viņas ieredzēt.“

Viņai bija liela kārība redzēt, kā Gaitiņi atšķirsies un aizbrauks, tāpēc iegāja kamarī, no kurienes pa lodziņu varēja pārredzēt Gaitiņu pagalmu un rijas priekšu, kur stāvēja jau sajūgtais zirgs. Bet šo vietu viņa atzina daudz par atstatu, jo redzēšana nebija visai skaidra un nevarēja arī ne vārda dzirdēt no tā, kas tika runāts, tāpēc nogāja uz kūts priekšu un likās tur kaut ko strādājot, lai zem tāda iemesla var labāk nolūkoties. Līdz ar to viņa gribēja uzlūkot Lienu, vai tā arī nenāks un neskatīsies, kā Gaitiņi aiziet; bet Liens palika, tāpat kā gandrīz visu priekšpusdienu, kad laiks atlikās, lielajā istabā sēdot un šuvot, jo pēdējā laikā viņa bija arvienu nopietni vienaldzīga, tā ka Oļiņietei nebija pat par viņas mīlestību pret Kasparu daudz ko dusmoties, jo patiesi

sāka rādīties, ka šī mīlestība zuda tikpat, cik Kaspara aiziešanas diena tuvojās, caur ko Oļiņietei un arī Prātniekam radās jauna dzīvība, kad varēja sākt cerēt uz savu nodomu piepildīšanos caur gudri izraudzītiem un stipriem līdzekļiem.

Tenis nonāca savā mājā atpakaļ, tad bija patlaban jau viss sataisīts uz ceļu, tā ka vajadzēja tik braukt. Vezums bija viegls, jo tāi, kā pieminēts, atradās tik kādas vajadzīgākās un vieglākās dzīves lietišas, kā arī pašu uzturs un zirga barība.

Tenim pienākot, iznāca Kasparš ar Anužu no istabas, kuŗā bija vēl laikam kādu brīdi par kaut ko sarunājušies. Anužai bija acis izraudātas, un viņa slaucīja stipri asaras, bet Kaspara sejs palika tāds pats nopietns, auksts un ciets kā allaž, un varbūt vēl jo vairāk nekā allaž. Iznācis viņš novēleja īsos vārdos tēvam sēsties uz vezuma un braukt pa ceļu apkārt, bet pats aizgāja pa kāju celiņu pretī. To viņš darīja laikam īpaši tādēļ, lai varētu atrauties no visām jūteliģām un gaŗām atšķiršanās ieražām, kā arī izsargāties no tām dažādām ziņkāriģām acīm, kas glūnēja ap Oļiņu mājām slepeni uz viņiem, jo Kasparš — drusku un viegli vien uz to pusi acis pagriezdams — pamanīja arī pašu Oļiņieti aiz stūŗa skatāmies. Ar Anužu viņš bija atvadījies jau iekšā un arī pieteicis doties līdz ar Teni ceļā, jo viņai bija jāiziet kopā ar to līdz lielceļam un tad jāšķirās. Tennis ieskrēja tik vien vēl veikli istabā aplūkot, vai nav kas palicis; bet kad nekā neatrada, tad steidzās drīz ārā, saņēma grozu un laida uz ceļu virsū, iedams pats līdzās kājām; Anuža turpretī ar kādu nastiņu un groziņu uz rokas gāja ratiem līdz. Tā nu viņi izgāja gandrīz visi trīs reizē no mājas, nerādīdami, vai arī nenesdami nekādu šķiršanās sāpju un žēluma, ja vien tik Anuža, kuŗa slēpa arī savas asaras.

Anuža, iedama savā nodabā vezumam līdz, atcerējās to Juŗa dienu, kur viņa priekš daudz apaļiem gadiem pavadīja šos pašus tagadējos aizģājējus pa šo pašu ceļu uz Irbēniem, no kurienes atkal šodien pati izvadīja viņus laukā. Viņa salīdzināja abas pieminētās Juŗa dienas un atrada, ka tās savā starpā ļoti šķirās: toreiz nāca šie ļautiņi no dzimtenes šurp uz svešumu, nevis meklēdami laimes un vieglu dienu, bet tik paspārnes, darba un uztura; tagad tie paši gāja atkal no šejienes laukā, kur sūri un grūti darbodamies bija spējuši sagādāt tikai dienišķu iztiku, bet kur tomēr uz priekšu tiem vairs palikšanas nebija. Toreiz viņi atnāca trīs: divi pusmūŗa cilvēki un viens bērns, bez tam vēl viens kalpa vīrs ar sievu un bērnu. Tagad viņi pārgāja tikai divi: viens vecs un otrs zaļoksnis, jo Ilze, viņas mīļā Ilze dusēja smilšu kalniņā, un tagad nolaidās jau otrs pavasaris pušķot viņas kapu. Anuža pateica Dievam, kuŗš nelika šai eņģeļa dvēselei, kuŗas mūŗš bija gandrīz tik vien ciešana, piedzīvot vairs šā pēdējā krusta. Kasparš, toreiz atnākdams, bija mazs un bezrūpīģš puisēns, bet tagad īstā jaunības spēkā, un kaut gan vēl tik dzīves iesākumā, tomēr viņas rūģtumus baudījis jau pilnā mēŗā, un tomēr spējis panest visu, nekurnēdams ne ar vienu vārdu un neraudzīdamies ļauni nevienu acumirkli. Viņš spēja šķirties no šās iemīlētās, bet netaisni atņemtās vietas bez nekādas pavadišanas un bez nekādas atvadišanās, bez noskumšanas un žēlabām, nevēlēdams nevienam nedz laba, nedz ļauna. Kasparš bija ieaudzis Anužas sirdī tikpat kā pašas bērns, un īsti jo vairāk vēl tagad pēc mātes nāves. Viņa nomanīja stipri, ka tikpat bez Kaspara, kā arī bez Lienas būs vientulībā grūta dzīve un gaŗš laiks, tāpēc pie šās šķiršanās viņa nesa vairāk smaguma uz sirds nekā citi. — Tennis pa šiem Irbēnos nodzīvotiem gadiem bija spēris stiprus soļus sava mūŗa pēdējā daļā iekšā, tikpat miesīģi, kā garīģi. Vienīģi tik viņa cēlumam iekš valodas un iznešanās nebija varējis pieklūt nekāds vecums un arī nekāds trūkums; — pašā pēdējā nebūšanā viņš bija turīģš un pat bagāts, caur ko nekāds liktenis nespēja viņa pazemot, un nekāda nelaimība ķerties dziļi pie sirds, jo visas bēdu nastas, apakš kuŗām citi gaudās un vaimanāja, Tennis panesa tīri kā pa smieklam, kādēļ daģš bagāts, dziļš un apdomīģš cilvēks apskauda viņu ne bez taisnības savā tukšā dzīvē un vieglā prātiņā, kuŗš spēģ uzņemt visu par laimību. — Pēdīģi Anuža lūkoģās arī pati uz sevi un

saviem piedzīvojumiem šai mūža gabalā. Daudz laimības viņa nevarēja tai ieraudzīt, bet īstas bēdas, kuŗu neviens nezināja, gan atminējās. Viss un vienīgais jaukumiņš bija tas, kad varēja būt kopā ar savu draudzeni Ilzi un darīt viņas prātu. Bet ko viņa sajuta īsti pie Lienas audzināšanas, kā arī pie viņas tagadējā un turpmākā likteņa, vai prieku, vai kaut ko citu, vai arī visu kopā, tas nebija nevienam zināms, jo runāt viņa par to nekad nerunāja; tomēr to gan varēja nomanīt, ka kāda nezināma nasta gulēja uz viņas sirds, izspiezdama nereti vien tumšas un smagas nopūtas, kas arī tagad notika. „Dievs vien pats zin’, ko viņš ir īsti ar mani nodomājis, un kā vēl viss izies galā,“ tā viņa sevī runāja. „Vai tas ir arī patiesi viņa prāts, ka man būs atkal un turklāt vēl sava mūža galā uzņemties šādu smagu pienākumu? Kas gan to pasacīs? Apņēmusies gan esmu, bet Dievs zin, Dievs zin, vai tas būs vien pareizi un vai varēs labi izdoties? Sirds man gan nekā laba neparedz, bet tik baiļojos, kad uz to domāju. Vai tās tik nebūs atkal jaunas slogas uz manas sirds un vai tad viņa nenogrims tik pavisam dibenā? Bet kad apdomāju otru pusi un visu, kas tur var notikt, tad atkal nevaru — sirds tā nepaļauj — lai notiek, kas notikdams — jāiet uzsāktā ceļā tālāk.“

Tā sevī nogrimusi un domādama, Anuža nemaz nepamanīja, ka bija iznākusi jau uz lielceļa, un ka no šejienes viņai ar Teni bija jādodas uz savu pusi katram.

Tenis, kad bija uzlaidis zirgu uz lielceļa un pagriezis uz to pusi, uz kuŗu viņam jābrauc — jo tik daudz, uz kuriem iesākot jāgriežas, bija Kaspars viņam vajadzības dēļ gan pateicis — tad apturēja, uzsaukdams skaņi un lepni caur degunu: „Prmm!“ it kā kādas stīgas vai skanošas atslēgas troksnī. Pēc tam uzmeta grožu uz v ezuma un nāca Anužai pretī, lai var atvadīties. „Nu tevis es vairs pa savu ceļu tālāk nevedīšu,“ viņš Anužai uzsauca. „Tagad iesim katrs uz savu pusi, jo diezgan esam, kā smeļies, kopā staigājuši gan nīzdamies, gan bārdamies.“ To sacījis, viņš sāka jautri smieties.

Anužai turpretī smieklī nenāca, kaut gan viņa arī nebija jautrības ienaidniece pat vēl šinīs gados, tāpēc atbildēja Tenim nopietnā balsī: „Met jel savu tērzēšanu pie malas, jo vienādi viņa nemaz nepiederas!“

Teņa dabā nopietnības jau gandrīz nemaz nebija, un piespiests viņš nespēja iemantot tās vēl ne tik, bet drīzāk gan savu tērzēšanu caur to paveicināt, tāpēc atbildēja it kā Anužu drusku kaitinādams: „Hm, kad visi gribēs raudāt, tad, kā smeļies, pietrūks debesīs drīz asarām trauku.“

„Vai nu tādēļ tūliņ jāraud, kad netērzē?“ Anuža ar mazu nepatīkšanu atteica.

„Aukstam vai karstam vajaga būt, jo remdenos izspļauj.“

Anuža sāka laikam apdomāt, ka tāda nepatīkšanas rādīšana nav vairs šē īstā vietā, tāpēc mēģināja atbildēt laipni un it kā pasmieties gribēdama: „Ar tādu, kāds tu esi, jābaŗas pašā pēdējā brīdī, ja arī visu laiku būtu nodzīvots labi.“

„Nu, ja neesi, kā smeļies, agrāk rājusi, tad tagad arī vairs neizmācīsi, tāpēc sacīsim ar Dievu un iesim pasaulē, lai tad rāj tā.“

To sacījis, viņš sniedza Anužai roku uz atvadīšanas.

„Nu tad ar Dievu, ar Dievu!“ viņa sacīja; „gan jau vēl varbūt kādu reizi satiksīmies.“

„Vēl var iznākt laika diezgan ko satīkties un diezgan arī ko nesatīkties,“ Tenis atteica un, grožu saņēmis, skubināja zirgu.

Kaspars tikām gāja taisni jeb tiešām tēvam pretī, izmezdams labi lielu līkumu. Ne reizes viņš neskatījās atpakaļ un arī citur nekur neapstājās, kā vien uz kāda augsta tilta, kuŗam bija lejas pusē liels dziļš atvars. Kaut gan lielums no pavasara ūdeņiem bija jau noskrējis, tomēr prāvākās upītes tecēja vēl diezgan stipri, un arī šī upe, uz kuŗas tilta tagad Kaspars apstājās, lūkodamies tumsā un mutuļojošā atvarā. Daudz reizes viņš bija gājis pār šo tiltu, bet nekad tas nebija spējis viņa tā apturēt kā šai reizē. Tumšs kā nemierīgais atvars bija arī viņa sejs. Jo ilgāk Kaspars tanī šausmainā

dziļumā lūkojās, jo patīkamāks tas viņam izlikās. Viņš gribēja it kā izzināt, kas īsti atrodas tur tāī noslēpumīgā dziļumā? Tā jautādams, tas matīja savā garā šo atbildi: „Še ir taisnība, še ir miers, še ir laimība!“ Līdz ar to Kaspars nomanīja savā sirdī it kā līdzcietīgi laipnu aicināšanu doties tur iekšā; tur viņš dzirdēja arī apsolījumu, ka kļūs atsvabināts uz reizi no visām saitēm un visām nastām, kļūs atpestīts no visiem vajātājiem un pāri darītājiem. Mīļi viņam izlikās būt tur dibenā no visa un no visiem paslēptam; sirds tam stipri pukstēja un vilka pašu ar neatgaināmu spēku tilta malai pāri. Bet piepeši viņš atrāvās, iztrūkās, un viņa vaigs nobālēja, jo iekšķīga balss bija atsaukusi šos vārdus: „Tava dzīvība ir arī cita dzīvība, un tava nāve arī cita nāve!“ Kādus acumirkļus Kaspars stāvēja tā, it kā no zibeņa sasperts: auksti sviedri izspiedās rupjās lāsēs uz viņa pieres, acis apžilba, jādvašo bija ātri un smagi. Tikko pa labu brīdī viņš nāca atkal pie sajēgas un skaidras apzināšanās. Tas bīstamais tukšums bija nozudis no viņa vaiga, un tā vietā iestājies atkal tas pats lēnais, bet negrozāmais panešanas un cauri spiešanās stiprums. Sviedrus noslaucījis un dvašu gaŗi atvilcis, Kaspars gāja mērenos soļos tiltam pāri un savu ceļu tālāk.

Oļņiete, kad bija aizgājējus slepen ar acīm pavadījusi, iegāja iekšā un teica uz Oļņu, kuŗš sēdēja vēl tāī pašā vietā un tāpat kā pirmāk, rokas klēpī krustām salicis un galvu nodūris: — „Nu ir reiz tā posta suga atkal no mājas laukā, lai nu kā! prāts palika tūliņ kā atlaists.“ Kad Oļņš tomēr ne tik vien nepriecājās viņai līdz, bet nelikās viņas vārdu nemaz dzirdot, tad kļiedza ar dusmām: „Ko nu te kūko visu dienu kā dzeguze! būtu gājis jel, apskatījies, kādā kārtā ir atstāta māja: vai nav izdauzīti logi, vai pavardi izjaukti, vai arī cits kas aiz atriebšanās sapostīts? ko gan tādi bēdā?“

„Man nav nekāda prieka nedz par viņu aiziešanu, nedz par to iemantoto māju,“ Oļņš nopūzdamies atbildēja. „Es būtu daudz labāk ar mieru, kad viņi nāktu atpakaļ un dzīvotu paši tur, lai paliek viss kā bijis.“

„Tā jau gan!“ Oļņiete atklīedza, paskatīdamas greizi un ar lielu nicināšanu. „Nu ir Dievs palīdzējis māju iemantot — viss ir, paldies žēlīgā Dievam, iecīnīties, un nu viņam būs vēl slikti!“

„Es neesmu nekad īsti pēc tās mājas kārojis, jo mana sirds atzina to allaŗ par grēku, un tagad to sajūtu arvien stiprāk,“ Oļņš atbildēja.

„Tāds jau esi, it kā omu izkūkojis,“ Oļņiete atklīedza; bet pa brīdī runāja lēnākā balsī tālāk: „Nu, ja tu sajūti to par grēku, tad ej, lūdz Dievu, vai arī paraudies, gan tad būs viss vesels. Cik lielu grēku viņš nav piedēvis, cik lielu arī vēl nepiedos! — tad nu šis nieks vien būs neiespējams? Vai tu nezini, ka grēcīgi ir viņam mīļi? jo pašu slepkavu viņš uzņēma pie sevis debesīs, un vēl papriekšu nekā citus.“ Ar šiem vārdiem Oļņiete izgāja ārā, jo viņa sāka nomanīt nepatīkšanu šāī brīdī ar tādu cilvēku runāt, kuŗš ne tik vien neuztic šāī darījuma un panākuma, bet jūtas no viņa vēl satriekts. Viņa labprāt vēlējās atrast kādu, kas runā viņai pa prātam, it kā gribēdama stiprināties. Kad nebija neviens atrodams, kuŗš būtu turējis no sirds viņas pusi, tad sāka stāstīt kalponei to pašu, ko Oļņam, jo viņa zināja, ka kalpone vismazāk nedrīkstēs citādi runāt, kas arī bija tiesa.

Kaut gan Oļņiete stāstīja, ka līdz ar aizgājējiem esot viņai novēlies kā akmens no sirds, tad tomēr viņa bija šodien nemierīgāka nekā citām dienām, un raudzīja ikkatru, kuŗu vien sastapa, pārliecināt, ka Gaitīņiem nebijis vis jāiziet viņu dēļ, bet kungs izdzinis tos aiz savas pašas un visiem zināmās viltības vainas. Un kādēļ gan lai šie viņu mājas neņemot, kad kungs to pēc likuma šiem piedāvānot? un ja šie nebūtu ņēmuši, vai tad cits gan nebūtu atradies? Gaitīņi paši vairs paturēti netikuši nekādā ziņā. — To viņa stāstīja arī žīdam un čigānietei, kuŗi bija todien Irbēnos ieklīduši.

Oļņietei ļoti gribējās noiet un aplūkot savu jauniemantoto māju, bet dienas laikā — Dievs to zin, kādēļ — viņa it kā neuzdrošinājās to darīt, tāpēc gaidīja krēslas, un

arī tad negāja vis taisni un visiem redzot, bet ar līkumu un aiz ēkām slapstīdamās. Iedama viņa domāja jau pa daļai ar dusmām, ka ja nebūšot atstājuši visu pareizi un kā pienākas, tad tikšot caur tiesu meklēti un vesti atpakaļ, lai sataisot māju kā vajadzīgs.

Pie dzīvojamās mājas durvīm piegājusi, viņa apstājās un klausījās, vai nedzirdēs iekšā kāda trokšņa, bet viss bija kluss. Tā klausoties, viņai uznāca savādas bailes, kuŗas augtīn auga, jo ilgāk klausījās, kaut gan nekāds biedēklis nebija manāms. Viņa nokratīja tomēr visas bailes, pārliecinādama sevi, ka tā esot velna gudrība, cilvēkus tā baidīt, bet ticīgs Dieva bērns par to tik vien pasmejoties, un, tā sadrošinājusies, gāja iekšā, kaut gan ne gluži bez šaušalām iegājusi, Oļņiete atrada visu citādi, nekā bija domājusi, jo vakara krēsla spīdēja pa gaišiem lodziņiem vēl mīlīgi iekšā, apgaismodama diezgan šo kluso mājiņu. Ne tik vien logi, bet arī sienas, durvis un sliedīši bija nomazgāti un noberzti uz to spodrāko; gar sienmalām stāvēja vēl daži glīti soliņi, kāds krēslīņš un augstāk dažas rindas vadžu. Logu rūtis bija veselas līdz pēdējai un uz viena loga stāvēja saliktas rindā visas mājas atslēgas. Oļņiete nebija nebūt varējusi iedomāt, ka aizgājēji būs atstājuši savu māju šādā kārtā, tāpēc viņai uznāca tādas jūtas, kuŗas stāv starp apkaunošanu un nepatīkšanu, jeb kuŗas var nosaukt visskaidrāk par kvēlošām oglēm, kādas sakrāj godsirdīgs pretinieks uz sava vajātāja un ienaidnieka galvas. Līdz ar to atjaunojās še, dziļā istabas klusumā arī tās bailes, kuŗas bija sagrabušas Oļņieti jau ārā. Viņa tomēr saņēmās un gribēja paskatīties arī dibena istabā; bet, tikko durvis pavērusi, tā iedomāja, ka tur Ilze nomirusi un tai pašā acumirkļī ieraudzīja arī pieminēto nelaiķi dibenā pie loga stāvam. Oļņiete sastinga aiz bailēm, bet, visus spēkus saņemdamā un bailīgi iekliegdamās, devās pa durvīm ārā un uz savu māju projām, kur vēl nevarēja labu brīdi atelsties. Mājnieki, redzēdami saimnieci tādu bālu un gandrīz drebošu, arī iztrūkās, bet zināt toreiz neviens nedabūja, kas viņai noticis.

Pa labu brītiņu pēc tam, kad Oļņiete bija jau savā mājā un kad bija sameties gandrīz tumšs, iznāca no Gaitiņu dzīvokļa Liēna. Viņa bija nepamanīta turp nogājusi, gribēdama pēc ilga laika pakavēties atkal tai istabiņā, kuŗa bija viņai tik mīļa, bet tagad stāvēja pamesta. Viņa mita tur labprāt un nemanīja nekādu baiļu; bet Oļņietes ienākšana un jo vairāk viņas iekliegšanās gan to iztraucēja. Liēna baidījās, pirmkārt, ka nedabūtu kāds redzēt, viņu šeitā esam, jo ja tas nāktu audžu mātei zināms, tad atjaunotos atkal vecais negaiss, kuŗš bija nu jau drusku aprimis; bet tagad atrada viņu še Oļņiete pati, ko gan Liēna vismazāk bija gaidījusi, tāpēc nav brīnums, ka šis gadījums izbiedēja ļoti arī Liēnu no tās puses. Otrkārt, viņa nevarēja izprast, ko nozīmēja Oļņietes naigais kliedziens, jo aiz dusmām, ka atradusi Liēnu še, viņa tā gan nekliegtu. Krēsla turklāt bija tai istabiņā jau tik liela, ka no durvju puses nevarēja vairs tur cilvēka acumirkļī pazīt, tāpēc vajadzēja Oļņietei būt redzējušai viņu šurp atnākam, kas atkal nevarēja būt; tāpat arī Oļņietes ienākšana nemaz neapliecināja, ka viņa būtu zinājusi Liēnu še esam, un tas kliedziens, kā arī tā izskriešana rādīja drīzāk, ka tā viņas nepazina, nekā ka pazina. Šo visu pārdomādama, Liēna palika kādu brītiņu turpat un tad tik gāja atpakaļ uz māju, kur arī pārliecinājās, ka audžu māte nebija vis viņas pazinusi, bet nodomājusi par Dievs zin kaut ko citu.

Oļņietes jūteklī jeb nervi bija stipri satriekti, viņa trūkās no miega un murgoja visu nakti, — redzēja sapnī Ilzi par eņģeli, garās baltās drēbēs ar spārnēm, palma zaru rokā un kroni galvā. Tā skatījās sāpju pilna uz Oļņieti un redzēja viņas sirdi līdz dibenam ar visu, kas tai bija iekšā, jo priekš tādām acīm tās apslēpt nevarēja. Tomēr Oļņietes stiprā veselība panesa arī šo triecienu, tā ka necēlās ne tik vien karstuma drudzis, bet otrā dienā pēc asiņu atlaišanas bija viņa jau pavisam pie veca spēka un dūšas. Tomēr no Gaitiņu mājas turpmāk sargājās ne tik vien pati, bet aizliedza arī citiem turp iet, jo tā esot nešķīsta, tāpēc vajagot gaidīt, līdz uznākot kādi lāču vadātāji,

tad vedīšot ikkatrā ēkā lāci iekšā, lai to nešķīstību izdzenot; pēc tam izkvēpināšot vēl labi ar paegliem — tad varēšot dzīvot iekšā droši un neredzēšot vairs nekādu modzekļu.

Oļiņa grūtums turpretī gāja stipri vien uz otru pusi; miegs viņam nenāca gandrīz nemaz, arvienu viņš mazāk runāja un sēdēja tik galvu nokāris, rokas salicis un brīžam smagi nopūzdamies. Kaut gan tagad bija jāuzņem otrtik liela saimniecības zināšana, tomēr viņš nelikās nemaz par to zinot. Oļiņietei bija par to lielu lielās bēdas, un viņa nesaprata nemaz ko iesākt. Pēdīgi gribēja sūtīt jau pēc Prātnieka, lai nākot un ierādot jel puisiem kārtīgu darbību, jo no veča, kā redzams, vairs nekā nebūšot; Prātnieks tomēr negaidīja vis pakaļ sūtam, bet ienāca pats otrā vai trešā dienā pēc Juŗa dienas.

Ienācis viņš vēlēja Oļiņiem laimi uz jaunu lielāku saimniecību. Oļiņš neatbildēja uz to nekā, bet Oļiņiete pateicās gan priecīgā vaigā: „Paldies, paldies par laimes vēlēšanu! bet mans vecais vienādi tāds kā saīdzis vien sēd — negrib parīkot pat ne puisu pie darba; es taisījos sūtīt jau, Andž, pēc tevis.“

„Kas tev, Oļiņa tēv, tagad vairs var kaitēt, jo nu esi kungs par visiem Irbēniem?“ tā Prātnieks.

„Nu jā, Andž, es arī tāpat saku,“ Oļiņiete viņam piekrita.

„Es, Prātniek dēls, paliktu labāk pie tās pašas savas daļiņas ar mierīgu sirdi, nekā tagad uzņemu visu ciematu ar nemieru,“ Oļiņš pēdīgi atbildēja.

„Kāds tev, Oļiņa tēv, gan var nemiers būt tik skaidrā lietā, kur tu neesi nemaz viņu iziešanas meklējis, bet tik vien māju no kunga saņēmis, kad viņi paši nevarēja vairs palikt?“ tā Prātnieks, spieķīti ar nazi graizīdams, mierināja.

„Lūk’ tā, tā, Andž, to pašu es arī viņam saku,“ tā Oļiņiete veikli Prātniekam piekrita.

„Tā tik, Prātniek dēls, var runāt cilvēku, bet ne Dieva priekšā,“ Oļiņš atteica, nemaz nepaskatīdamies.

„Nu, es domāju, ka Dievam tas patiks gan labāk, kad neticīgi un bezdievīgi cilvēki tiek no mājas, valsts un draudzes laukā, nekā kad viņi vēl dzīvotu še Dieva bērniem par samaitāšanu un piedauzību,“ tā Prātnieks, kādu brīdi padomājis, uzsāka. „Jo ja viņu iziešana būtu pret Dieva prātu, vai tad gan cilvēki varētu tur pretī ko darīt? Kungi un valdīšanas, kā tu pats, Oļiņa tēv, zini vēl labāk, stāv Dieva vietā, un ko viņi dara, tas ir darīts tikpat kā no paša Dieva. Gan viņš pats zin, kā katru reizi priekš viņa valstības izplatīšanas jāstrādā, un kā kuŗš pretinieks jāliek par pamēslu viņa kājām. Tas ir viss viņa paša darbs, jo no sevis un ar savu spēku cilvēki nekā laba nespēj, ja vien tik ļaunu, un še tu skaidri redzi, ka ļauniem Dievs turas pretī un tos pazemo caur citiem cilvēkiem.“

„Nu, klausies nu, veci, kā rakstus izliek, kas saprot, kā uz delnas, lai gan pats nav necik ar viņiem darbojies,“ Oļiņiete priecīgi iesaucās. „Ja Prātnieka Andžs būtu cilājis Dieva vārdus tik daudz kā tu, tad viņš zinātu visus rakstus no galvas. Un vai gan tu gribi izdzīvot visu mūžu kā koks bez neviena grēciņa? Kam tad tevīm vajaga to lielo lūgšanu un raudāšanu? Kam tad vajadzēja Pestītājam ciest un mirt? Ak skaudīgs! tad es nepaceltos ne augšā. Kuŗa svētdiena ir pagājusi, kad neesam turējuši Dieva vārdu mājā vai klausījušies baznīcā, vai arī kur tu pats nebūtu sludinājis viņu citā vietā. Dažu svētdienas vakaru acis gandrīz sūrkst no raudāšanas, īsti kad ir bijuši jādzird vairāk bēru dievvārdi. Es nezinu, cik dziesmas vien netiek pa nedēļu izdziedātas? — Man tā Dieva mīlēšana ir vai iedzimta: — lai iemu kurp iedama, lai daru ko darīdama, bet Dieva vārdu man vajaga mutē. Ziņģes es neesmu nezin par cik gadu ieņēmusi mutē, kamēr varbūt tā jaunības trakumā, kad Pestītāju vēl nepazinu. Kad nu vienādi ir tā Dieva labā vien dzīvots un viņa prāts vien darīts, vai tad gan viņš var tūliņ apskaisties, ja kādreiz neizdarām gluži tā vien, kā viņš grib? Ko tad līdz tāda svētības

un žēlastības krāšana, kad pats krājējs nedrīkst ne pilītes no viņas baudīt jeb ar viņu savus parādus nolīdzināt?“

„Tu jau pats arī, Oļiņa tēv, zini un māci,“ Prātnieks teica, „ka tādām grēciniekam, kuŗš tā no sirds savus grēkus nožēlo, Dievs viņus piedod labprāt pat vai divreiz, tāpēc nevajaga par tādu mazu lietu, kuŗu viņš būs piedēvis varbūt jau ar augļiem, un kuŗa, kas zin, nemaz vēl grēks nav, savā sirdī tik daudz zūdīties, it kā kad Dieva pasaulē vairs nebūtu.“

„Un es viņam, Andž, saku, ja jau tie grēki tik ļoti spiež, lai iet biežāk pie Dieva galda,“ Oļiņiete vēl pielika. „Var iet reizes četras par gadu — liegt neviens neliedz; un cik gan tur tas izmaksās? — Vai gan šie grēki vien būs tie, kuŗu nevarēs nekādi pārspēt? Te nu, Andž, redzi, cik vien manam vecim ticības! par ikkatru nieciņu tūlīn pūš: Dievs nepiedos! Dievs nepiedos!“

Gan Oļiņš nevarēja viņu domām un pierādījumiem piekrist, bet pretī runāt arī nespēja, jo viņam izlikās gan arī, ka izskaidrotājiem varot būt labi daudz taisnības, kaut gan viņš neesot paradis jeb iedomājies, ka grēku piedošanas lietas varot arī no šās puses tulkot un aizbildināt, tāpēc savā garā cik necik atdzīvojās, sāka meklēt zābaku un solījās spirdzinādamies iet pie arājiem, ko arī darīja, jo gribot paraudzīt, kā veicoties jaunai saimei darbs.

„Lūk’, lūk’, Andž, ka vecis kļuva tūlīn savādāks,“ tā Oļiņiete priecīgi iesauca, kad Oļiņš bija aizgājis. „Nebūtu tu atnācis — viņš kūkotu tāpat.“

„Jā, jā; bet tas prāta durnums pārietu viņam gan tāpat no sevis, ja varbūt tik kādas dienas vēlāk; bet tomēr labāk jau ir, ka cik necik piepalīdz,“ Prātnieks atbildēja, būdams ar saviem panākumiem pilnā mierā. „Prāts viņam, zināms, ir mīksts un pabailīgs, bet kad iedrošina vien, tad ir atkal uz ceļa. — Bet lai nu šī lieta būtu. Saki labāk, ko var nomanīt tagad no tavas audžu meitas? vai aizgājēju arī vēl piemin?“

„Nē, neesmu manījusi vairs nekā,“ Oļiņiete atbildēja pusbalsī, bet priecīgi. „Liekas, ka tavs gudrais darbs būs izdevies: visu šo pēdējo laiku un tāpat arī tagad viņa nav turējusi ar to pagānu vairs nekādas sazināšanās. Laikam gan sāk pārliecināties, ka diedelēt negribēsies iet. Pēdējās dienās es uzskatīju jo cieti, domādama, ka jel priekš šķiršanās mēģinās satikties, bet nebūt: viņai bija viena alga, vai iet, vai paliek, it kā kad nemaz nezinātu. Vēl, zināms, gan tāda pati domīga un nopietna vien ir, jo varbūt kaunas par savu neprātību. To redzēdama, es neesmu arī vēl par tevi nekā minējusi no jauna, kamēr nav viss pilnīgi nostājies un aizmirsts. Varbūt ka tagad viņa tik gaida, lai tu atkal uzbildinātu. — Bet klausies, Andž: — Liena strādā tagad pagrabā — es gribu iet tur un sūtīt viņu šurp uz istabu šūt; tad varēsi izrunaties. Bet tagad nāc man līdz un pakavējies kādu brītiņu pie arājiem vai citur, lai Liena neatrastu tevis jau priekšā un nedomātu, ka es sūtu viņu ar nodomu uz istabu. Redzējis tevis bez mums vēl neviens nav, jo saime ir visa uz lauka vai nu pie aršanas, vai pie pļavu līdzināšanas.“

Prātnieks pieņēma labprāt šo padomu, kuŗš arī izdevās pilnīgi tā, kā Oļiņiete bija to izdomājusi, jo, pēc brītiņa pārnācis, viņš atrada patiesi Lienu istabā sēdam un šujam.

Arī Prātnieks pārliecinājās, ka Lienas daba bija stipri vien pārgrozījusies jeb nostājusies. Agrāk viņa rādījās pret Prātnieku vai nu cieta, vai zobgalīga, vai arī, kā saka, lepna; tomēr tāi laipnībā nebija redzams vairāk nekā, kā tik godīga pieklājība un sveša cilvēka cienīšana. Vai Prātnieks arī to tā redzēja un saprata, tas nav vis ticams, jo bija nomanāms, ka šāda Lienas izturēšanās, kuŗa izskatījās patiesi tāda, kā Oļiņiete to bija sapratusi un stāstījusi, atjaunoja un pacēla stipri viņa cerības. Bet pret šo laipnību bija nozudis Lienai viss bērnišķīgais jautrums, bezrūpīgie smieklī, jocīgā pārgalvība un nebēdība, kas viss piederēja viņai tik jauki. Arī ziedošais vaigu sārtums bija nodzisis un devis vietu klusam piemīlīgam bālūmam; acis nebija vairs nemierīgas

un ugunīgas, bet rāmas un aukstas kā divi tumši spoguļi, vai arī kā lieli norimuši ūdens krājumi tikpat priekš, kā pēc aukas. Tomēr no sava spēka nebija viņas ne tik viens nenieka zaudējušas, bet gan pieņēmušas klāt, jo runājot tās stāvēja visā savā pilnīgā lielumā gan mierīgi un lēni, bet taisni, pastāvīgi un caurspīdīgi otram runātājam un viņa acīm pretī. Prātnieks to sajuta pirmo reizi, bet stipri, tā ka viņam bija jānogriežas un savas acis jāpaslēpj, jo viņš nespēja vis nedz citu acu panest, nedz arī cita acīs skatīties. Arī Oļiņiete bija uzsaukusi Lienai dažreiz: „Ko tu skaties manī tādām tik lielām acīm kā ortiem?“

Prātnieks, kad bija apsēdies Lienas padotā krēslā, sāka jautāt, kā nu klājos un vai neesot Irbēnos tagad gaŗš laiks, kamēr Gaitiņi aizgājuši un šiem, Oļiņiem vien, jādzīvo visā mājā.

„Nu, gaŗu laiku var pazīt un par to runāt tikai tas, kuŗam nav pašam īsta darba,“ Liena atbildēja.

„Jā gan; bet to jel jūs varēsāt zināt, vai jums nepatiks tagad Irbēnos labāk dzīvot pa visu mājas platību, nekā agrāk uz pusmājas?“ Prātnieks jautāja tālāk, gribēdams izdibināt drīz Lienas prātu; bet tūliņ arī gan pats sajuta, ka bija izskrējis par daudz tālu klajumā un ka nu vajadzēs dabūt varbūt kādas bultas pierē, tāpēc būtu gan labprāt rāvis to jautājumu atpakaļ, ja vien spētu notvert.

Ko Prātnieks sajuta, tas bija arī tiesa un piepildījās, jo Liena zināja ņemt šādu viņa klajā izskriešanu vērā. Papriekšu tā uzlūkoja Prātnieku mierīgi, bet plaši un vareni, tā ka tam bija gandrīz jāsaraujas; tad sacīja lēnā garā: „Ja jūs, Prātniek, meklējat vēl kādus, kas par Gaitiņu izdzīšanu jeb izskaušanu līdzpriečājas, bez tiem, kuŗi jums ir zināmi un darbojušies varbūt arī līdz, tad vairāk atrast jums gan nāksies grūt.“

Prātnieks bez nekādas apdomāšanās un nogaidīšanas sāka veikli aizbildināties un stāstīt, ka pie Gaitiņu iziešanas nevarot būt nemaz viņa vaina, kā gan laikam ļaudis esot izrunājuši, bet drīzāk gan varot teikt, ka šis esot no savas puses darbojies uz to, lai kungi vecītim piedodot un atstājot viņus mājā tāpat. „Naudu,“ tā viņš sacīja, „gan es vecītim aizdevu, bet to viņš man lūdza pavisam priekš citas vajadzības — priekš kāda parāda nolīdzināšanas. Bet ko nu lai dara, jo pasaulē ir daudzkārt jāsaņem par labu darbu ļauna alga.“

„Jums, Prātniek, nemaz nav vajadzīgs pie manis aizbildināties un taisnoties,“ Liena it kā apmierinādama sacīja: „jo es neesmu un arī negribu būt nedz jūsu apsūdzētājs, nedz jūsu tiesnesis; bet ja jūs domātu mani pārliecināt, ka esat nevainīgi patiesi šinī lietā, tad saku īsi, ka tas jums neizdosies, tāpēc atstāsim labāk šo valodu un runāsim, ja patīk, ko citu.“

Prātnieks, lūpas kodīdams, cieta kādu brīdi klusu, sevī un par sevi sāpīgi dusmodamies, ka bija piegājis ar savu valodu tai riebīgai vietai tik tuvu, tā sakot, pa šāvienam un arī dabūjis veselās sauļas skrošu acīs. Tomēr tas Lienas uzaicinājums, runāt par kaut ko citu, deva viņam atkal drusku cerības. Bet tagad viņš sargājās uzmanīgi ar savu valodu tālu klajumā nākt, bet palika arvienu labāk kādu soli tuvāk pie mežmalas, caur ko atkal sarunāšanās ne tikvien lāgā neveicās, bet Prātnieks nedabūja arī nenieka tuvāk pārliecināties, kādu prātu īsti Liena tur tagad uz viņu.

No šās dienas vecais Oļiņš gan drusku atdzīvojās un sāka rūpēties joprojām par savu saimniecību, bet agrāku laiku miera un rūpības viņam tomēr trūka, kaut sieva rāja viņu par to ikdienas, un, kā tika dzirdēts, devusi kādreiz pat ar dūri mugurā, kliegdamā, ko vienādi te pūšot kā meža balodis, vai neiešot vis pie darba rīkošanas! kad neesot gribējis gādāt, tad nevajadzējis arī ņemt otras mājas, jo nu ar šādu galu būšot jāizput no abām. Tomēr arī viss tas nelīdzēja, un vecais jautrums Oļiņam vairs neatnāca.

Kādas nedēļas pēc Jurgiem Liēna taisījās iet sērst jeb ciemoties pie Oļiņietes radiem kādas divi jūdzes tālumā. Oļiņiete to viņai labprāt novēlēja, un tā kādā jaukā sestdienas dienā devās Liēna ar nastiņu rokā uz ceļu, solīdamas būt mājā ne agrāk kā varbūt otrdienas vakarā.

Otrdienas vakars pagāja, bet Liēna neatnāca, Oļiņi gaidīja viņas visu trešdienu, bet nesagaidīja. Ceturtdienas rītā sūtīja kādu cilvēku braukšus turp, uz kuriem Liēna bija solījusies iet. Tai pašā dienā pret vakaru atbrauca tas izsūtītais cilvēks atpakaļ ar to ziņu, ka Liēna neesot nemaz tur bijusi, kurp solījusies iet, un neviens neesot viņas redzējis. Šī ziņa iztraucēja Oļiņus ļoti un it īsti pašu saimnieci, jo tāda pazušana nevarēja vis nozīmēt nekā laba. Tūliņ sūtīja atkal citu cilvēku uz Anužu, ka tā zināšot kaut ko stāstīt; bet Anuža, kā viņas saimnieki teica, neesot arī pati no pagājušās sestdienas mājās manīta un nezināms, kurp aizgājusi. Oļiņos cēlās tūliņ tās domas, ka viņas abas būšot aizbēgušas Gaitiņiem līdz; bet kur paši Gaitiņi atrodami, tas nebija zināms nevienam un tāpēc par tālāku meklēšanu nevarēja nekā domāt. Oļiņiete iekrita atkal savā krampju un pustrakuma vājībā, nevis aiz Liēnas žēlabām, bet aiz dūsmām, ka Liēna ir nogājusi varbūt pie Gaitiņiem. Daudz, daudz mīļāk viņa dzirdētu to ziņu, ka Liēna ir atrasta kaut kur pagalam, nekā būtu šinīs bailēs, ka viņa ir, kas zin, savienojusies ar Kasparu. Agrāk šādos trakuma un plosīšanās brīžos Oļiņš raudzīja viņu apmierināt gan ar Dieva vārdiem, gan citādi, bet tas pēc šām ziņām un izsacītām domām sēdēja atkal savā kaktā durns un vienaldzīgs pret sievas trakošanu.

II

Šai vasarā bija čangaliešos mērīšanas darbs pašā spēkā, jo pērn viņu iesāka diezgan vēlu pēc tam, kad māņu mērnieki bija aizgājuši un čangalieši, caur viņiem apcietināti, izcietuši lielas briesmas. Vēl tagad daži, un īsti Ķencis, lielījās, sacīdami: „Redz’ še, ka dabūjām beidzot zināt, ka bijuši tikai blēži vien! Viņi bija gribējuši mūs tik vien izmānīt.“ Visa čangaļu valsts stāvēja cauru vasaru kā spārnos pacēlusies, bet, zināms, ar savādu jautrību un savādu drošību, nekā pērn, jo tagad viņiem neuzbruka nekāda liksta, tāpēc tad arī varēja dzirdēt klaji lielāmiem un priecājamies: lūk, kā šogad, kur strādājot īstie mērnieki, varot braukt pie mērnieka cienīgā tēva un nest, ko kuņam Dievs svētījis, bet tik, zināms, ar prātu un godu, un jo labāk caur tādiem, kuņi mērnieka cienīgam tēvam pazīstami; bet pērn tie, ka māņi bijuši, tā māņi palikuši un tik mērnieku cienīgu tēvu par velti izkaitinājuši kā velni. —

Pa mērīšanas laiku Prātnieks dzīvoja vairāk čangaliešos vien tāpat par vidutāju starp palīga mērniekiem un darīja savu darbu laikam gan vēl brangāk nekā slātaviešos. Viņš turējās visvairāk pie vecākā palīga mērnieka Raņķa, kā jau slātaviešos iesācis. Arī daži citi slātavieši dzīvoja tāpat pie tiem jaunākiem palīga mērniekiem un darbojās tikuši vien. Viens no viņiem bija Bisars. Arī Švauksts maldījās dažas dienas līdz, bet tik goda un zaļas izdzīves dēļ. Ar vārdu sakot: pagājušās vasaras mērīšanas darbi atjaunojās šai vasarā Čangalienā tādā pašā spēkā, bet pastāvīgāk un ilgāk. Uz robežu dzīšanas jeb zemes dalīšanas laiku tika čangalieši sataisīti arī šogad, un kad mērīšanas darbs bija beigts, kā arī robežas no palīgu mērniekiem izdzītas, tad Prātnieks, kā arī tie divi citi vidutāji nāca mājās, gaidīdami ikkatrs savu vājnieku, kuņi būtu vedami atkal un vēl pie vecā mērnieka ar žēlošanos par nepatīkamām robežām. No pus jūlija mēneša līdz augusta beigām stāvēja tikpat Prātnieka, kā arī citu vidutāju mājas pilnas ratu, zirgu, pašu čangaliešu un dažāda labuma — itin kā tirgi. Savus darbus un ceļus viņi ietaisīja šādā kārtā: no rītiem brauca ar visu, kas vedams, uz muižu pie mērnieka un pēcpusdienām bija atkal mājā,

lai var saņemt jaunus vājniekus, kuŗi arī šo laika iedalīšanu zināja. Tur tad saņēma naudu vai arī kādu baudāmu un dažādi lietojamu labumu, izklausīja un uzņēma vajadzības, kur klāt groka dzeršana nemitējās no pusdienas līdz pusnaktij nemaz. Priekš dāvanu novešanas uz rītdienu Prātnieks paturēja arvien kādus no pašiem čangaliešiem, cik kuŗu dienu vajadzēja; tāpat paturēja allaž vienu vedēju sevī, jo ar savu zirgu viņš, zināms, nekad nebrauca. Kaut gan caurcaurīm lielākā puse no tām atvestām dāvanām palika pašam Prātniekam, tad tomēr priekš novešanas uz muižu bija jāpatur dažu dienu vairāk zirgu, kuŗiem uzkrāva pienācīgus vezumus. Pie braukšanas bija tikpat Prātniekam, kā arī tiem citiem vidutājiem, kuŗi dzina tāpat savus vezumus ikrītus pie mērnika it kā modernieki pilsētā, zināmi divi ceļi: pa vienu brauca turp, pa otru atpakaļ, lai nesatiktos, jo tas viņiem pašiem vis daudz nepatika, kad bija jāskatās kā kaŗa gādātājiem cits citam acīs.

Prātnieka māte, visu to redzējama, tik brīnījās un baiļojās. Viņa neparedzēja šādos dēla darbos nekā laba, kā vien tik postu. Nedz viņa ņēma savā ziņā to atvesto un paturēto čangaliešu dāvanu, nedz arī paļāva, lai tās tiktu lietotas kaut kādi viņas saimošanā. „Es,“ tā viņa mēdza sacīt, „esmu vadījusi māju, atraitne būdama, visādos bēdu laikos, un Dievs ir man palīdzējis tikt cauri ar taisnību vien, tāpēc šādas mantas man nevajaga.“ Dažu brīdi viņa sunīt sunīja čangaliešus par šādu braukšanu un sava labuma izšķērdēšanu, ka mānot citi viņus kā lopiņus, jo vai nevarot paši baudīt un lietot savu Dieva dāvanu mierīgi mājā, nekā kaisīt pa pasauli tik sev un citiem par postu, jo īsta labuma izaugam tur neviens neredzēšot.

„Labums, kā sacīt jāsaka, būs gan, tik vien nezin kāds,“ Ķencis viņai kādreiz atbildēja, izjūgdams pagalmā savu zirgu.

Kad viņa bija jau labu laiku šo trakumu savā mājā cietusi un dēlu arvienu īsos vārdos veltīgi par to rājusi, tad kādā pirmdienas rītā, taisoties viņam atkal pēc kupli nodzīvotas svētdienas ar čangaliešu mantām uz muižu, tā sāka klētī runāt, kamēr viņš ģērbās: „Nu es, dēls, aiz bailēm vien nedrīkstu dzīvot vairs šai mājā, kuŗa tagad nav labāka par Zodomu. Ne vairs te ir svētdienas, ne darba dienas, ne miera, ne strādāšanas, it kā pēdējiem laikiem tuvojoties. Par māju un mājas darbiem nav vairs nekādas gādāšanas, lai saime kust vai nekust, lai darīts vai nedarīts. Saki, kas še tiem čangaliešiem tāda par pasta staciju ir pie tevis un kāds gādātājs tu par viņiem esi? lai brauc un ved vien ikkatrs par sevi, ja grib. Nevar vien nekad beigt to vezumu aizdzīt, kā karavīru iztikas nemiera laikos. Un kādēļ tev vajaga paturēt viņu labumu mājā un vēl tik daudz? Es redzēšu, kur tu visu to liksi, ko esi pieņēmis, un ko tu ar to lāstu mantu darīsi? Caur maniem pirkstiem, kamēr vien es turēšu un dalīšu šās mājas Dieva svētību, neizies no viņas ne putraims, to tu, dēls, tici droši!“

„Gan es pats zināšu, ko es ar viņu darīšu,“ Prātnieks ar nepatikšanu atbildēja.

„Un naudu, kā dzird, tu arī ņemot pretī?“ māte runāja ar bailēm.

„Tu gribi laikam lai es staigātu gluži par velti priekš viņiem?“ Prātnieks pikti atteica.

„Vai, vai, dēls!“ māte ar sirdssāpēm izsaucās. „Piemini tu rmanus vārdus: — tā nauda ir Jūdasa nauda, viņai nāk sodība pakaļ, ja ne pašiem, tad pie bērniem, kuŗi top tad arvienu par palaidņiem. Vaimanas un lāstus vien cilvēciņi kliedz visās malās par tevi un Bisaru. Es, tāpat mājā dzīvodama, nemaz nezinu visa, ko ļaudis stāsta par taviem darbiem.“

„Kas tev liek klausīties ļaužu melos!“ Prātnieks cieti atteica.

„Nav vis, dēls, meli, nav vis, bet kas gan vēl pasaulē visu stāsta? — Vakar uz baznīcu iedama satikos ar Bisara māti, — tā raud un kliedz tāpat par savu dēlu un vedeklu: — esot sašuvuši bērniem no tiem čangaliešu atvestiem un paturētiem lāstu un grēku audekliem kreklus. Ak Kungs un Dievs, ak Kungs un Dievs! Čangaliešu

labums vien vairs stāvot vai bļodā vai krūzē, un pati prasot vien: „Ko nu, vīriņ, liksim atkal rītdienas čangaliešiem vest?“ Vai nu nebijusi līdz šim apģērbusies un paēdusi? Kam gan vajadzējis atļaut tos čūskas ieviltos kārumus un bagātā vīra rotas vest mājā? Lai nu būtu skrējuši paši pazušanā, bet kaut neieēdinājuši jel bērnu ar tām nāves zālēm un neietērpuši savā netaisnības nopelnā.“

„Tik vien jūs zināt, kā tādas sieviešu plāpas apkārt nēsāt,“ Prātnieks, saģērbies un no klēts ārā iedams, atteica. „Kas jums, vecenēm, par daļu maisīties vīriešu lietās, no kuŗām jūs nenieka nezināt?“

„Lai nu es, dēls, zinu ko, vai nezinu, bet to gan redzu un varu pasacīt, uz kurienu kuŗš ceļš iet un kur nobeigsies,“ māte sauca vēl dēlam pakal, bet tas neklausījās arī šos vārdos, un viņa palika viena pati klētī pie stenderes raudam.

Šinīs dienās piedzīvoja Slātava dažus ērnotus notikumus, no kuŗiem šē dzirdēsīm tik kādus. Liela daļa čangaliešu, kad bija dabūjuši zināt, ka netiek Slātavā ņemts vairs neviens cieti, brauca pie mērnika paši vien taisni un bez vidutājiem „ciemoties“, jo tā mēdza tādas braukšanas dēvēt. Ikkatram, zināms, „ciemoties“ braucot, nebija derīga „kukuļa“ pie rokas, bet tika dzirdēts, ka turpat pie Slātavas miesnieka un bodī esot dabūjams viss, kas vien vajadzīgs un kas vien par derīgu zināms, tāpēc daudz čangalieši brauca no mājas tāpat tukšā, tik ar naudu kabatā, cerēdami dabūt savu vajadzību turpat, un tas bija arī tiesa, jo īsti ķēķa materiālu un par visām lietām svaigu gaļu atrada tur arvienu. Tomēr miesnieks negādāja vis viņu pats, bet tik vien atpirka allaž kādu daļu no mērnika, jo tas nevarēja spēt visa pievestā provijanta izlietot un pārdeva labprāt un īsti tādas ēdamas lietas, kuŗas nebija ilgi paglabājamās. Tā tad nereti vien dažā čangalieša vedums staigāja vairāk reizes no mērnika uz miesnieku un atkal otrādi. Īsti vienam veprim bija tāds lāsts jeb liktenis ilgi jānes. Daudz dienu no vietas redzēja viņu ceļojam no mērnika uz miesnieku un no miesnieka uz mērniku. Kad kāds čangalietis aizveda viņu pār vienu tiltu uz mērnika māju, tad pēc pāra stundām veda atkal viņu mērnika kučieris pār otru tiltu uz miesnieku atpakaļ. Maksāšanu izlīdzināja vakaros un apskatīja tik pēc tā, cik reizes vepris ceļojis apkārt kā ap zemes lodi. Mērnika kučieris ikkatru reizi, kad noveda, izgriezta pātagas kātā robiņu, un miesnieka puisis ikkatru reizi, kad saņēma, uzvilka ar krītu zīmi uz pagraba durvīm. Pēdīgi, kad vepris bija atkal pie miesnieka apstājies un netika vairs to dienu uz kalnu vests, tad saskaitīja zīmes no vienas un no otras puses, un miesnieks izmaksāja naudu, izreizinādams zināmo cenu ar to skaitu, cik reizes vepri saņēmis. Bet kuŗā pusē šis vepris beidzot palika un vai viņš neaizgāja pavisam uz citu pusi, tas nav zināms ne šodien, jo tādi apbrīnojami ceļotāji mēdz nozust tāpat, kā tas daudz zināmais mūžīgais žīds, kura beidzamais gals un kaps paliek visiem nezināms.

Vēlākos gados arī daži palīga mērniki stāstīja joku labad savus viltīgos darbus un ceļus. Kāds palīga mērniks strādāja kādreiz vecā mērnika priekšistabā, ruļļus zīmēdams. Turpat nāca arī slātavieši un čangalieši savās darīšanās. Kādu dienu pieminētais palīgs nomanīja, ka kāds slātavietis vai čangalietis ienācis, turēdams tur kaut ko sažņaugtu saujā un taisās vecam mērnīkam sniegt; bet šis, laikam baidīdamies, ka palīgs to pamanīs, pameta, kad bija ienācēja vajadzību izklausījis, viņam ar acīm un roku, lai ārā iedams aizliek aiz cienīgās mātes darba groziņa, kuŗš stāvēja uz kumodes šim strādātājam taisni aiz muguras. Pats vecais mērnīks iegāja tūliņ iekšā, un ienācējs, ārā iedams, izdarīja, kā vēlēts. Viss tas notika gan, zināms, palīga mērnīkam aiz muguras, bet vecais mērnīks aizmirsa, ka spogulis stāv tam priekšā, kuŗā šis nolūkoja visu, kas notiek aiz muguras; bet ienācējs tādas lietas nemaz nesaprata un nezināja. Palīgs, kad bija palicis viens pats, piegāja veikli pie kumodes — jo durvis, pa kuŗām mērnīks iegāja, bija cieti — izķēra to, ko ienācējs tur nolika.

Vēlāk, drošā brīdī aplūkodams, viņš atrada, ka bija iemantojis septiņdesmit piecus rubļus.

Citreiz tas pats palīga mērnieks, dzīdams robežu starp diviem ciematiem, gāja tiešām vienam ciematam daudz tuvāk klāt, nekā rullī iezīmēts. Šī ciema saimnieki un saimnieces sāka par to stipri brēkt, un mērnieks nometa mieru no darba diezgan laikus, ņemdams naktsmāju tai ciematā, kuŗam gāja robeža par daudz tuvu. Par nakti šī ciemata saimnieki salasīja naudu, cik spēdami, nodeva to rītā mērniekam, un viņš gāja pēc tam, no pēdējā robežas stūŗa sākdam, pa īsto rullī iezīmēto virzienu. Citām reizēm viņš gāja arvienu iesāktā virzienā tālāk, tiem stūŗiem jeb kupicām (kupčām) gaŗām, kuŗas no vecā mērnieka rullī iezīmētas. Ja tas saimnieks vai viss ciemats, kuŗam tāda tālāk iešana nāca par vainu, deva viņam kādu apstāšanās zīmi vai arī uzaicināja pie sevis, tad gāja pēc tam uz to vietu atpakaļ, kur rullī bija iezīmēts stūŗis; bet ja nevarēja nekā sagaidīt, tad gāja vēl kādu gabalu uz priekšu un beidzot griezās tomēr atpakaļ, teikdams tāpat, ka misējies. Šo mākslu prata arī citi robežu dzinēji.

Atradās turpretī tomēr starp palīga mērniekiem daŗs cienījams goda vīrs, kuŗš izpeldēja tiem krāpšanas un viltības laikiem kā gulbis dūņu ezeram cauri, tā ka nepielīpa nekas pie viņa spodri baltām spalvām.

Tā tad čangaliešu prāts bija saistīts šai vasarā pilnīgi un vienīgi pie savas zemes mērīšanas un izdalīšanas. Slātaviešiem, kuŗi izcieta šos vaidu laikus jau pagājušā vasarā, bija turpretī jau cita lieta apsprieŗama un pārrunājama, proti: apsolītā un gaidītā goda maltīte, par kuŗu bija jau tagad skaidri zināms, ka viņa tikŗot noturēta vai nu augusta mēneŗa beigās, vai septembŗa mēneŗa iesākumā — tūliņ, līdzko Čangalienā būŗot robeŗas pilnīgi nodibinātas.

Lielas un aprbrīnojamas lietas vien tika runātas slātavieŗos par šiem gaidāmiem svētkiem jeb „ballī“, kā Prātnieks un citi viņu sauca. Švauksts stāstīja pa visiem krogiem un godībām, kāda nedzirdēta un neredzēta maltīte tiekot no mērnieka sagatavota, jo Prātnieks dabūjot caur ķēkŗu visu zināt, ko gādājot un ko sniegŗot. Par seŗi vai septiņi ēdieni mazāk nebūŗot, un citi nākŗot jau gatavi no sveŗām zemēm aizziegelētos un dubultos dzīvā sudraba katlos, kuŗos ielikŗot tik vien sausu vārāmo un izvārīŗot zupu ar gaisu vien bez ūdens un uguns; beidzot aplaidīŗot zibeni apkārt un verdoŗu atsūtīŗot ņurp. Maizi cepŗot sarkana stikla krāsnīs pie kapijas jūŗas un atvedīŗot vai ar smilŗu jūŗas dampkuŗi vai ar elefantiem pa gaisu. Milti maizei būŗot no Fiņņu zemes cukura kvieŗiem no visu vecākām un gruntīgākām eņģeliŗu magazīnām. Tā maize no viņiem tad būŗot tik stipra, ka ēdin nemaz nevajadzēŗot ēst. Zafŗes visu visādas spiedīŗot varizēji ar vilistiem somu stabulēs no roŗu ogām un buksbauma koku vircēm Kaparnaūmā. Sāmu salas tēja vārīŗoties uz galdiem valzivju ragos. Kapiju uzdevis mērnieks audzēt jau ziemu tur tālu, tālu konterbandes kalnos. Groks esot jau atvests krokodiŗu pūŗļos gatavs ar Nilupes zirgiem līdz kaligrafijai. — Tad būŗot vēl roņu taukos sālītas siļķes Sibirijas bleķa mucās, Paradīzes sīpoli, ukraiņu vērŗu aknas, kavijara zivju ikri, vienradŗu smadzenes, laŗu nieri, Kronŗstates ņampanietis, dāņu zemes kartupeļi, presēti Pēterburgas gurķi, klapēti Vāczemes cūku cepeŗi, kantaini papirosi, līki cigāri. Visi trauki būŗot no tīra zelta tumbaka; noru noklāŗot ar gumijas vilnas tepīķiem. Vakarā dedzināŗot visapkārt norai priedes alenču uguni, kuŗa būŗot tik karsta, ka varēŗot dancot pa noru kreklos nometuŗies tāpat kā saulītē; raķetes laidīŗot gaisā ar Amerikas telegrafiem un atvedīŗot baltās biszāles, lai uz ceļa neizsprāgst. Mūzikanti jau nākot pa ņosejas eizenbānu ar visu visādām ņtrumētēm: bungas vien esot tik resnas, kā mūŗa vēja dzirnavas, lielo vijolŗu stīgas tādas kā zvejnieku virves, trumetes vedot ar divi zirgi kuŗu, un vējŗ priekŗ viņām būŗot jāgrieŗ arī ar zirgiem. Sulaiņus vedot no Urangu-Utangas valstības tik daudz, ka

ikkatram viesim tiekot savs sulainis, kuŗš lai noņemot cepuri, sasukājot matus un padodot visu, kā vien kuŗam vajaga — un tā vēl daudz citu brīnišķīgu lietu.

Augsti un bagāti kungi no pilsētām rakstot mērnika cienīgam tēvam grāmatas, lūgdami, lai viņus arī pielaizot pie tās balles, zināms, par savu naudu, lai jāmaksā kaut vai cik. Bet mērnika cienīgs tēvs atbildot visiem, ka tas nedrīkstot būt, jo Slātavas un Čangalienas saimnieki, priekš kuŗiem vien šī balle būšot, varot ņemt to par ļaunu, ka pielaizot svešus arī, jo tad pietrūkstot norā vietas īsti priekš dancošanas, bez kuŗas, zināms, balle nevarot būt. Pēdīgi viņi gribot nākt tik vien par skatītājiem jeb par klusiem biedriem, tomēr arī to mērnika cienīgs tēvs neatvēlot vis viens no sevis, bet soloties sasaukt abas valsts valdības un vietnieku pulkus, lai apspriežot. Prātnieks un daži citi runāja jau stipri vien un dūšīgi, ka tādi netikšot vis pielaisti, jo kas gan viņiem esot meklējams še zemnieku ballē? kad gan esot redzēti zemnieki ejam viņu ballēs? — Tālāk sprieda un gudroja, ka nevarot uzdrošināties arī dažu citu lietu dēļ pie savas balles pielaist, jo vai varot zināt, kas kuŗš esot un ar kādām domām nākot.

Gandrīz visu augusta mēnesi Pietuka Krustiņš uzturējās pie Prātnieka, izstrādādams priekš goda maltītes runas un dzejoļus pēc sastādītas programmas. To programmu sastādīja īpaša svētku komiteja, kuŗu bija dibinājuši Pietuka Krustiņš ar Prātnieku, ieceldami Prātnieku par priekšnieku un Pietuka Krustiņu par rakstu vedēju. Vēlāk nosprieda pieņemt pie šās komitejas vēl vienu slātaviešu un divus čangaliešu saimniekus, jo tā esot svarīga un vispārīga lieta, un šā laika brīvprātīgās un cilvēcīgās iestādes to prasot, ka visās vietās, kur tiekot apspriestas vai veicinātas, vai arī aizstāvētas visu kārtu vai arī vairāk pagastu intereses, vajagot dot balsu tiesības arī visām tām kārtām un pagastiem, kuŗu intereses nāk jautājumā — caur to, ka pielaizot pie pašiem sēdējumiem ar balsošanas tiesību tādu dzīves kārtu vai pagastu izvēlētos. Papriekšu gan viņi gribēja uzaicināt caur rakstiem apakš komitejas protokola numuriem abas valsts valdības, lai saaicina saimniekus un liek ievēlēt tos pieprasītos komitejas locekļus, bet vēlāk, īsti pats komitejas priekšnieks nāca uz citām domām, sacīdams: „Komiteja nedrīkst ļaut un pielaist, ka viņas spēks un tiesības tiktu no ārpuses aprobežotas caur to, ka valsts valdībām atļauj iecelt viņai trūkstošus locekļus, jo tādā kārtā var tikt ievēlēti pavisam komitejas centieniem pretinieki; turpretī ir komitejas statūtos ieņemams pielikumā vai kādā piezīmējumā šis punkts, ka komitejai paliek neaprobežota tiesība izvēlēt pašai locekļus pēc ikkatra laika vajadzības.“ Šo priekšlikumu komiteja pieņēma ar balsu vairumu, rakstu vedējs ierakstīja viņu statūtos, un priekšnieks apstiprināja ar sava vārda parakstu kā pielikumu jeb kā vēlāk izdotu statūtu paragrafu. Pēc tam gāja komiteja pie vajadzīgo locekļu ievēlēšanas ar balsu vairumu un ar to iepriekšu ziņu, ka ja balsis daloties līdzīgos skaitļos, tad tā puse, kuŗā priekšnieka balss, paturot virsroku. Balsis pie vēlēšanas izšķīrās arī patiesi divi līdzīgās daļās, jo katram vēlētajam, kā Pietuka Krustiņš sacīja, atradās savi īpaši kandidāti. Pēc statūtu spēka bija jāapstiprina tie kandidāti, pie kuŗiem piederēja priekšnieka balss, kaut gan priekšnieka balss stāvēja arī viena pati tāpat kā Pietuka Krustiņa balss. Prātnieka ievēlētie un pēc likuma pieņemamie locekļi bija: no slātaviešiem Bisars, no čangaliešiem Ņencis un Svērtelis!

Tūliņ, līdzko jaunievēlētie locekļi bija apstiprināti, komiteja rakstīja visiem trim apakš protokola numuriem apstiprināšanas grāmatas un uzaicināja līdz ar to tūliņ uz nākošo sēdējumu par vienu nedēļu no apakšrakstītās dienas pie komitejas priekšnieka Prātnieka kunga. Uz čangaliešiem vēstules nonesa tūliņ turienes „mērīšanas vājnieki“, kā viņus vēlāk bija iesaukājuši, jo tie brauca uz slātaviešiem tāpat kā uz vārdotājiem; priekš Bisara Prātnieks paņēma vēstuli pats otrā dienā uz muižu līdz, jo Bisara arī tur nekad netrūkstot.

Parakstītā diena un stundā bija visa komiteja kopā. Rakstu vedējs izskaidroja priekšnieka uzdevumā komitejas nolūku un darba pienākumu ar šiem vārdiem: „Iekām cienīga komiteja uzņem savu grūto darbu, iekām viņa sāk cīnīties vaiga sviedros ar tumsības spēkiem baltā gaismas karoga omulīgā pajumtā, iekām tā savus zaļos darba spēkus noliek godam un ar lielsirdīgu sevis aizliegšanos uz vispārīgā cilvēcības labklāšanas altāra ragiem: tad also lai ir atļauts pieminēt no cienīga priekšnieka puses kādu vārdu par to, kāds cēlonis ir īsti aicinājis šo komiteju pie gaismas un dzīvības, kāds vīra dūšas un pastāvības prasošs virziens ir viņai savā ceļā ņemams, un kāds zelta nolūks sasniedzams. Slātavai un Čangalienai, šām divām māsām un ievērojamām tēvijas zeltenēm tuvojas kāzu diena, tādēļ mums, viņas bāleliņiem, klājas tām šo dienu no sava puses pušķot un darīt jauku. Godājamai komitejai nebūs vairs nezināma tā lielā diena, kuŗa mums tuvojas un no kuŗas sāksies vismazāk pašai Slātavai un Čangalienai jauns laikmets jeb epocha abu šo valšķu garīgas sadzīves un attīstības stāvokļa vēsturē. Neatradīsies neviens tāds svešinieks starp abu pieminēto ideālīgo jaunavu piederīgiem, kuŗš vēl nezinātu, uz ko viņam jāsatās, lai nebūtu par kaunu viņām, kuŗu starotie vainagi vizuļos drīz pār tēvijas kalniem tautas dēlus kairinādami, un kuŗu kāzu dziesmas skanēs no tēvijas austruma līdz viņas rietuma piekrastēm, kuŗas dauza mūžīgi mūžam, bet veltīgi niknas jūras bangas, — skanēs kāzu dziesmas, modinādamas vēl gara miegā snaudošos tautiešus uz garīgu dzīvību. Neatradīsies neviens Slātavas un Čangalienas dēls, kas nezinātu, ka tiek sagatavota šo valšķu saimniekiem tāda goda maltīte, kāda, ar vārdu sakot, nav nedz redzēta, nedz dzirdēta. Es negribu šai brīdī nogrimt viņas detaljos jeb sīkumos, celdams tos cienīgai komitejai pa kārtai priekšā, jo tas laupītu daudz dārga laika un nesaderētu ar viņas uzdevumu, jo par tām lietām gādā jau citas rūpīgas rokas; bet es turu par svētu pienākumu jautāt pārliecināšanās dēļ tik to, ko gan pats kā ar prieku varu pieminēt — neceru un nedomāju, bet kas ir formas dēļ vajadzīgs kā zvērestības vietā: vai še mūsu starpā, kas esam abu valšķu intelijence jeb zieds, izredzēts uz to, ka viņam būs pieminētā goda dienā nest un rādīt pasaulei garīgus, saldus un apbrīnojamus augļus, — vai šai ziedā, proti komitejā, neatrodas kāds tārps, kuŗš varētu šo ziedu maitāt, jeb, ar prozaīgu vārdu sakot: vai nav komitejā kāds loceklis, kuŗa sirds ir priekš gaidāmās godības vēl auksta un nav no viņas rīta stariem sasildīta, jeb, ja grib sacīt vēl sausāk: vai nav arī še kāds, kuŗš, ja arī negribētu strādāt šiem daļiem centieniem taisni pretī, bet būtu vismazāk vienaldzīgs, — ja atrastos kāds no tādiem nožēlojamiem garīgiem miroņiem, tad tādām es uzsaucu ar Šillera vārdiem: lai viņš šķīras raudādams no mūsu biedrības.“

Šos beidzamos vārdus Pietuka Krustiņš izsauca ar īsti varenu spēku un tad arī atkrita tūliņ krēslā, it kā pa pusei pagībis. Prātnieks sauca „bravo!“ un citi visi līdz; bet Pietuka Krustiņš bija, kā likās, tik ļoti aizgrābts, ka nespēja nemaz šās goda parādīšanas ar saviem, kā pats sacīja, pieciem prātiem saņemt, nedz arī pateikties. Viņa galva bija atlaista pār krēsla atzveltni, acis aizdarītas, un krūtis varenīgi strādāja un cilājās. Tik par labu brīdī viņš sāka rādīt atjēgšanās zīmes un, acis atvēris, it kā drusku iztrūcies, lūdza piedošanas, ka viņš ļāvis aizraut sevi no fantazijas jūtām tālu, caur ko uz acumirkli viņa dvēseles spēki atteikušies no tālākas klausīšanas un strādāšanas, jo viņi bijuši no jūsmības ļoti pārmākti, tāpēc ka tā nupat pārrunātā lieta guļot šim ne tikvien tuvu pie sirds, bet sirdī iekšā. Šāda dziļa sentimentālitate neesot tik vien viņa, bet arī daudz citu krietnu tautas dēlu un gandrīz visa šā laikmeta garīgs vājums, ja drīkstot augstu un dziļu sirds viņošanās tā saukt. Aiz šāda paša cēloņa gan cienīga komiteja piedošot arī viņa aizmiršanos un nogrimšanu patriotisma dziļumos. Tāpat arī neņemšot ļaunā pēdējās skarbās hipotezes, kuŗa viņam bijusi jāizsaka lietas labā, lai tas arī nācies vai cik grūt; tomēr tas nenoticis vis tādēļ, ka viņš būtu jau

domājis esam šē komitejā kādu Efialti, bet vienīgi tādēļ, lai zinātu no tādiem sargāties, jo tādu vēl šai gadu simtenī esot sajūtams sāpīgs daudzums. — Šo visu Pietuka Krustiņš runāja tāpat krēslā atzvēlies, lēnām un grūti elpodams un brīžam atpūzdamies it kā vājnieks, tā ka aizbildināšanās iznāca gaŗāka par pašu runu. Pēdīgi viņš izteica komiteju par atklātu, un ka tā nu varot uzņemt savus apspriedumus par to, kā zināmā goda maltīte svinama un caur ko viņa pušķojama.

„Es domāju, ka būtu mērnīkam kaut kas jādāvina par tik brangu balli, kāda, kā dzirdams, būšot,“ Bisars iesāka.

„Kādēļ vairs mērnīkam dāvināt, jo no viņa nav tālāk nekāds labums gaidāms?“ Svērtelis runāja; „mērīšanas un vērtības likšanas darbs ir beigts un pabeigts, bet goda maltīte viņam jādod pēc norunas. Tāds kungs pildīs savu vārdu, zināms, pats sev par godu. Drīzāk tad būtu jāpasniedz dāvanas lielam kungam, jo no viņa dabūsim pirkt zemi par dzimtu.“

„Tas vēl nav īsti zināms, vai zemi izpārdos lielskungs pats, vai arī atdos šo darbu mērnīka cienīgam tēvam,“ Prātnieks sacīja, un vaigā viņam spīdēja liela noslēpuma izzināšana. „Viņa var palikt tikpat labi liela kunga, kā arī nākt mērnīka rokās; tomēr es ceru gandrīz vairāk, ka viņa piekritīs mērnīkam, jo to viņš pats ir licis man daudzkārt manīt.“

„Tad, bāliņ, vajadzētu, kā sacīt jāsaka, dāvināt abiem,“ Ķencis teica.

„Tomēr vienam allaž tiek jādod par velti,“ Svērtelis pretojās, „un caur to sanāk valstīm lielas izdošanas, jo nieka nevar dot nedz vienam, nedz otram.“

„Mērnīkam varētu dāvināt labu krietnu naudas skapi un lielam kungam nopirkt elefantu, ko laist gaisā,“ Bisars sacīja.

„Luftbalonu, mīļais draugs, luftbalonu,“ tā Pietuka Krustiņš pārlaboja.

„Cits sauc par elefantu, cits par luftbalonu, un ne velns nezina, kam vēl īsti ir taisnība,“ Bisars ar nepatikšanu atteica.

„Ja gribētu dāvināt, tad nebūtu vis jādāvina nedz naudas skapis, nedz elefants, bet īsti svešas zemes zirgi, kuŗi stāv labi lielā vērtībā,“ Prātnieks runāja it kā ar augstāku zināšanu.

„Bet es saku tomēr un arvienu, ka valstīm pašām no tādas dāvināšanas neatlēks nekāds labums,“ Svērtelis turējās; „jo kas gan tiks tur pie pasniegšanas un pieņemšanas? vai valstis? — kas to dos? tur gribēs izplatīties un izspīdēt tik vienīgi pašas valsts valdības, un ja kāds labums nāks pie dzimtpirkšanas, tad tas nāks vienīgi tik dāvanu pasniedzējiem.“

„Pie tādu dāvanu pasniegšanas varētu izraudzīt pašas valstis kādus savus visvecākos saimniekus,“ Bisars pieminēja.

„Kur nu tu domā pie tā tikt!“ Svērtelis iesaucās. „Tas gan būtu īsti pieklājīgi, bet nav pavisam izdarāms.“

„Iedrošinos cienīgu komiteju lūgt, lai paliek pie lietas,“ Pietuka Krustiņš sacīja. „Šē būtu jāizšķir šie jautājumi: pirmais — vai dāvanas grib kam dot, un ja grib dot, tad — otrs: kam dot? un trešais: ko dot? Lūdzu tad balsot par pirmo jautājumu: kas negrib, lai dāvanas tiktu dotas, tas lai paceļas!“ Visi bez Bisara pacēlās. „Pieņemts, ka dāvanas nav jādod,“ Pietuka Krustiņš skaņi izsauca un iezīmēja to protokolā, turēdams vienu spalvu aiz auss un ar otru rakstīdams. Tad gāja tālāk: „Tagad lūdzu balsot par otro jautājumu: kas kaut kam grib ko dot, tas lai paliek sēdot!“ Visi bez Bisara piecēlās. „Atmests, ka kaut kam būtu kas jādod,“ Pietuka Krustiņš atkal izsauca un piezīmēja. Tad piecēlies sacīja vēl: „Tagad lūdzu izšķirt trešo un pēdējo jautājumu caur balsu vairumu: kas grib kaut ko dot, tie lai paliek sēdot. Bisars palika sēdot viens pats, un Pietuka Krustiņš pierakstīdams izsauca: „Atmests, ka kaut kas

būtu jādod. Tā tad ir pirmais jautājums, ka negrib dāvanu dot, pieņemts, un abi pēdējie, ka grib kaut kam dot un gribot kaut ko dot, atmesti.“

„Šo domu nevajaga vien tik izpaust,“ Prātnieks piekodināja, „jo ja valsts valdības to padzirdēs, tad viņas tomēr sapirks dāvanas tāpat un valstīm nenāks no viņām nekāds labums, kā tik vien izdošanas.“

„Nē, par to nav nekāda bēda,“ Svērtelis priecīgi iesaucās, „ierakstīsim tik tagad protokolā, ka mērniekam un lielam kungam nav jādod nedz naudas skapis, nedz elefants, ko laist gaisā, nedz arī svešas zemes zirgi, kuŗi stāv labi lielā vērtībā; tad valsts valdības nevarēs vairs nekā darīt, jo protokolam ir spēks.“

„Vai redz’, tā gan, tā gan!“ Ķencis ar Bisaru iesaucās. „Jā, lūk, puikiņ, kā tas, kuŗš ir strādājis ar tādām lietām, kā sacīt jāsaka, visu zin,“ Ķencis, skatīdamies Svērtelim acīs, vēl priecīgi sacīja.

„Pēc dienas kārtības ir cienījamās komitejas uzdevums tagad sastādīt programmu jeb to kārtu, kad un kam jātur pie goda maltītes runas, kad jādzied un kad jādanco,“ Pietuka Krustiņš runāja, kad bija ierakstījis nobalsojumus protokolā.

„Visupirms būs jānāk laikam apsveicināšanas dzejolam no Pietuka Krustiņa kunga,“ Prātnieks teica.

„Mani kungi!“ tā Pietuka Krustiņš uzsauca, „kas šim priekšlikumam pretī, tie lai ceļas!“ Visi palika sēdot, un Pietuka Krustiņš pasludināja, ka „pieņemts“, un tad, protokolā rakstīdams, pieminēja, ka tas dzejols būšot jātaisa no augstāka dzejas un mācības stāvokļa priekš izdaiļotas publikas. Kad bija ierakstījis, tad runāja no jauna: „Pēc tam jānāk atklāšanas runai no cienīgā komitejas priekšnieka, Prātnieka kunga: par valsts valdību krietnumu un par runas vīru svaru. Kas to pieņem, tie lai paliek sēdot!“ Neviens necēlās, Pietuka Krustiņš uzsauca: „Pieņemts!“ un atkal ierakstīja protokolā; pēc tam runāja tālāk: „Tad būtu jānāk kādai vispārīgai galda dziesmai, tā kā dzied lielā jeb galvenā biedrībā gada svētkos un kas izklausās ļoti jauki. Tur aizliek pie galda visiem rakstos iespiestas lapas priekšā, bet še gan vajadzēs tik vien izsacīt vārdus; un ja cienīgā komiteja atļauj, tad es uzņemos tikpat tādu dziesmu sacerēšanu, kā arī izsacīšanu, jo priekš vispārīga labuma darbojoties mēs nedrīkstam piekust.“ Visi bija ar to ļoti mierā, tik vien Bisars uzstājās, ka tai brīdī vajadzējis likt labāk groka dzeršanas nekā vispārīgas dziesmas; bet citi viņu pārbalsoja, un Pietuka Krustiņš ierakstīja protokolā, ka viņa priekšlikums ar balsu vairumu pieņemts. Tad Ķencis, uz Pietuku Krustiņu rādīdams, sacīja vēl pamācošā balsī Bisaram: „Tādi jau, puikiņ, arvienu šādas lietas zinās labāk nekā mēs. Kas zin, kādos škandalos jau tāds, kā sacīt jāsaka, nav bijis iekšā?“

„Pēc tam jānāk runai par taisnīgu zemes izdalīšanu regulācijas zistemā un par šā lielā darba laimīgu nobeigšanu firnamenta bezgalībā,“ Pietuka Krustiņš runāja.

„Nē, tad jāliek tūliņ, kā sacīt jāsaka, dancošana,“ Ķencis uzstājās.

„Ko nu muldi?“ Bisars atsaucās pa pusei aiz dūsmām. „Kuŗš tik traks būs, kuŗš nedzēris dancos? Redz še — būtu sievieši pie rokas, tad dancotu gan tukšā dūšā visi.“

„Kuŗā brīdī groks jādzeļ, tas gan nebūs komitejai spriežams,“ Prātnieks sacīja, „jo tā lieta stāv pie mērnieka cienīga tēva.“

„Lūgumu gan var komiteja iesniegt,“ Pietuka Krustiņš teica tiesību zinātāja balsī.

„Pēc groka dancošana nevedīsies vairs kārtīgi,“ Ķencis pieminēja, „jo tad, kā sacīt jāsaka, visi ies cits caur citu.“

„Bet pēc dancošanas, kad visi būs sakarsuši, tad atkal nedrīkstēs dot groka,“ Svērtelis rūpīgi sacīja.

„Siltu var dzert droši kaut kuŗā brīdī,“ Bisars apgalvoja.

„Bet nezina vis, vai groks vairs būs, kā sacīt jāsaka, silts? — viņš esot atvests jau gatavs krokodiļu pūšļos ar Nilupes zirgiem līdz kaligrafijai,“ Ķencis pieminēja.

„Ko nu par to bēdāt, ka silts nebūs,“ Bisars iesaucās. „Pielūko tik vēl to, ka nav par daudz karsts un ka neizplaucini mutes, spēji dzerdams; jo kādēļ tad gan viņu lietu krokodiļu pūšļos un vestu ar Nilupes zirgiem līdz kaligrafijai, ja nepastāvētu silts?— to vien vari padomāt. Tas jau tā taisīts, ka citur nedzīsīs kā vēderā.“

Pēdīgi caur balsošanu nosprieda tā: par groku iesniegt mērnika cienīgam tēvam lūgumu, un ja to pieņem, tad nāk, zināms, groks, bet ja nē, tad dancošana, un groks pēc tam; bet tā Pietuka Krustiņa proponētā jeb priekšā liktā runa, kuŗu turēs, kā tika nobalsots, Ķenča kungs, nāks tūliņ tad.

„Bet kas tā būs par dancošanu vīriešiem vien?“ Prātnieks jautāja.

„Kādēļ nē?“ Pietuka Krustiņš atteica. „Franksesē apsiesim tik dažiem kungiem dāmu vietā lakatus ap galvām. Mēs dancojam tā dažu brīdi arī savā viesību vakarā, kad dāmu trūkst.“

„Es eju tūliņ viens par sievieti, ja tik vajadzīgs,“ Ķencis atsaucās. „Kad apsies vien galvu — nepazīs neviens. Labāk jau nu gan, kā sacīt jāsaka, būtu ar sieviešiem, bet kas gan ikreiz tā sieviešus dos? — jāiztiek, kā ir. Es, kā sacīt jāsaka, esmu skaists no seja — visi nodomās par sievieti.“

Tālāk uzņēma programmā gan ar balsošanu, gan bez balsošanas vēl šās lietas: vispārīga dziesma; runa no Bisara kunga, proponēta no Pietuka Krustiņa kunga, par ļaužu kārtu saderību un cilvēku mīlestību pasaules univerzumā; kuplejas, proponētas, sacerētas un dziedātas no Pietuka Krustiņa kunga, mūzika no slaveniem komponistiem; humoristīgs tautas dancis, proponēts no Pietuka Krustiņa kunga un izvests no visiem goda maltītes dalībniekiem. Pēdīgi vēl dažādas vispārīgas dziesmas un šis un tas, priekšā vests it īpaši no Pietuka Krustiņa kunga.

Pilnīgi sastādītu un galīgi nodibinātu programmu priekšniecība apsoliņās celt komitejai priekšā nākošu reizi.

Pēc programmas sastādīšanas Pietuka Krustiņš darīja zināmu, ka šās dienas kārtība uzrādot cienītai komitejai vēl divi darbus: ievēlēt kārtības priekšnieku jeb direktoru un vēl vienu vīru, kuŗam jāgādā par to, ka pēc ikkatras runas, dziesmas, vai lasīta dzejoļa īpaši uz to izraudzīti un salasīti dūšīgi vīri plaukšķina rokas un sauc stipri „bravo!“ „da kapo!“ Abu šo vīru amati tiks nosaukti pilnīgā programmā ar īpašiem uz to izmeklētiem svešiem vārdiem. — Ka šis mans priekšlikums atradīs cienījamā komitejā piekritējus, par to nešaubos, jo šie jautājumi nav atzīstami citādi, kā tik par pieņemamiem; gaŗāku izskaidrojumu šai lietā dot būtu veltīga laika kavēšana; tik vien es nezinu, kā cienīga komiteja domās pašu to vēlēšanu izdarīt, jo nav vis viena alga, kādu vīru kuŗā vietā ievēlē. Par kārtības priekšnieku der stiprs un dūšīgs, par plaukšķināšanas un „bravo“ saukšanas priekšnieku turpretī tāds, kam krietna balss un lielas rokas platām delnām, kuŗas ne tikvien iztur labu plaukšķināšanu, bet dod arī labu troksni un tā tālāk. Tāpēc tad visas tādas vēlēšanas jāizdara caur zīmītēm, jo tad var ikkatrs izlietot droši savu balsi, kā tagadējo apgaismoto laiku tiesības un brīvības centieni to prasa. Arī cienījamai komitejai nebūtu jāpieņem cita, kā vien šī pieminētā ievēlēšanas sistēma, lai var ievēlēt īstus vīrus īstās vietās.

„Bet vai labāk nebūtu, kad darītu tā, kā mēs darījām, kad stāvējām valsts amatos, un kad bija jāvēl valdnieki no jauna?“ — Svērtelis runāja. „Mēs paši tad sasēdāmies visi tai istabā, kur vēlētājiem bija savas balsis jānodod, un kur viņus laidām pa vienam cauri. Ikkatram tad tūliņ izskaidrojām, ka ir gan pēc likuma brīv vēlēt arī tos, kuŗu šē nemaz nav, un kuŗi nestāv arī līdz šim amatos, bet ka var vēlēt arī tos pašus vecos, un ka spiežama lieta nav nedz uz vienu, nedz uz otru pusi, jo brīvēstības laikos var vēlēt, ko kuŗš grib. Kad tā bijām izskaidrojuši, tad sākām vien mētāt pa vārdam no visām pusēm un prasīt: „Nu, kādus tu vēlēsi? Kam tu dosi savu balsi?““ — Ko tad gan kuŗš citu vēlē, kā tik tos pašus vecos? — Ir paši muļķīgākie atbildēja: „Kam nu gan

citam var balsi dot? Lai tad paliek vien jums pašiem.““ Un tā mēs tikām malā ikreizes bez bēdas. Tik pēdīgi kādreiz bija laikam visi saimnieki sadzērušies un norunājuši mūs visus nomest, jo tad neklausījās vairs neviens uz mūsu izskaidrojumiem, bet ikkatrs kļiedza: „Visi nost — arī Čagulis nost! visi nost! arī Čagulis nost.“ Tik vienu pavisam dabūjām vēl no tiesas puses nopērt — vairāk ne paldies — kā nosviesti, tā palikām.“

Pietuka Krustiņš izskaidroja, ka šī vēlēšanas kārtā nederot priekš šās reizes, jo te esot jāceļ vīri pavisam jaunus amatus un turklāt no pašas komitejas vidus vien, tāpēc būšot gan jāvēl ar zīmītēm; tomēr lai arī šo lietu izšķirot pati komiteja balsodama.

„Ko tur vēl daudz balsot, ko vēlēt ar zīmītēm?“ Prātnieks sacīja, „Bisars lai paliek par plaušķinātāju vadoni, un Ķencis par kārtības priekšnieku — vairāk nekā. Kas tam pretī — lai pieceļas.“

Pietuka Krustiņš pacēlās un sāka runāt: „Mani kungi, es neceļos vis, lai varētu pretoties tai izvēlēšanai, kas ir notikusi patlaban caur cienīgu prezidentu, bet gan drīzāk pateikties, jo to, ko viņš ir vēlējis, tas ir vēlēts arī no manas sirds, tāpēc ka nebūs iespējams atrast vairs derīgākus vīrus priekš šām vietām nekā tos, kuŗi ir proponēti uz pieņemšanu, un es esmu parliecinājies, ka caur zīmītēm arī tā vēlēšana nebūtu izkritusi citādi; tik vien es gribēju cienīgai komitejai piemētināt un atgādināt, lai viņa cenšas turpmāk izdarīt savas vēlēšanas tā, ka tās nepelnītu no publikas nekādu pārmetumu, bet varētu pastāvēt pret visiem apvainojumiem, būtu no likumīgas puses aizbildinājamā un atbildēta šā laika garam, taisnības, patiesības un brīvības centieniem.“

„Nu, pēc taisnības un patiesības necenšas šie laiki vēl ne tik daudz kā agrākie,“ Svērtelis teica, tabakas maka meklēdams; „vienīgi nu tā brīvība ir, ka var iet, kurp katrs grib, un ka pērsana arī ir drusku rāvusies, vairāk nekā.“

„Tas tik tā izliekas,“ Pietuka Krustiņš lepni atbildēja, „jo skaidrā dienā vien var skaidri izšķirt, cik tīrs un skaidrs ir ūdens; tāpat arī apgaismotos laikos izšķiņas jo skaidri viņu tumšumiņi, ja vēl tanīs kādi atrodas. — Ja ar pieminēto izvēlēšanu ir visa komiteja mierā, tad lai saka „jā“, ka var zināt ierakstīt to protokolā.“

Visi sacīja „jā“, un Ķencis vēl beigās viens pats: „Jā, jā, kā tad! kā tad! ko nu, kā sacīt jāsaka, par nemieru.“

„Bet cienīgiem izvēlētiem iedrošinos pieminēt tuvāk kādu vārdu par viņu uzdevumiem un pienākumiem,“ Pietuka Krustiņš runāja, kad nobalsojums bija ierakstīts protokolā. „Vispirms jāsadabū Bisara kungam vismazāk divdesmit četri dūšīgi plaušķinātāji un „bravo“ saucēji, bet Ķenča kungam vajadzīgi kādi divpadsmit kārtībnieki, kuŗiem jāstāv viņa rīkošanā. Lai nu izsaka cienīga komiteja derīgus padomus, kā šie vajadzīgie vīri un jaunekļi būtu pēc vajadzības sadabūjami un ievēlami?“

„Vai nebūtu jāstāda listes un jālaiž pa abām valstīm apkārt, tā kā jūs darāt pie jūsu labdarības biedrības valdes ievēlēšanas?“ Prātnieks priedīgi iesaucās.

„Nē, Prātnieka kungs, šai lietā gan pieminētais līdzeklis nebūs lietojams, kaut gan pie mūsu labdarības biedrības ir viņš izrādījies par ļoti derīgu,“ tā Pietuka Krustiņš, „jo šī tiesība, tos vajadzīgos vīrus un jaunekļus izmeklēt, pieder komitejai vien, un es dotu to padomu, lai viņa atdod un uztic šo tiesību pašiem tiem vīriem, kuŗiem ir viņa uzticējusi patlaban tos divus grūtos amatus. Kas ar mani ir vienis prātis, tie lai paceļas!“

Visi piecēlās — Ķencis ar Bisaru arī līdz.

„Bet tik lielā ballē vajadzēs gan palikt daudz palieku pāri,“ Ķencis iesāka; „jo to vien vajag apdomāt, kad, kā sacīt jāsaka, savā laikā pie goda maltītes tuksnesī salasīja

no piecām maizēm un divi zivīm divpadsmit kurvjus pilnus, cik vezumu gan tad šē nebūs? tāpēc jāzin pie laika, ko ar tiem paliekiem darīt?”

„Jā, vai tu zini, puis’, tā ir gan svarīga lieta,” Svērtelis kā iztrūcies sacīja.

„Vai zināt ko?” Bisars priecīgi iesaucās, „tos paliekus pārdošim un dāvināsim mērnieka cienīgam tēvam no tās naudas kādus divi labus jakts suņus, jo tad viņam nevajadzēs saukt vairs šē slātaviešu saimnieku pie zvēru dzīšanas un putnu celšanas.”

„Tas nevarēs būt,” Prātnieks sacīja, „jo pirmāk tika nospriests, ka nav jādāvina nekas.”

„Šī dāvināšana ir pavisam citāda, jo viņa nāk tikpat kā no mērnieka cienīga tēva paša naudas; tādu dāvanu neviens nevar aizliegt,” Bisars atbildēja.

„Tiesa, tiesa, bāliņ,” Ķencis apstiprināja, „jo kuŗš gan, kā sacīt jāsapaka, ir par viņa mantu kungs?”

„Labāk būs, kad tos paliekus pārdošim akcionā jeb ūtrupē un to ienākumu noliksīm kādam labdarīgam nolūkam,” Prātnieks sacīja.

„Bet kādā vietā viņu nodosīm?” Svērtelis jautāja.

„Es domāju, mūsu pašu pilsētā kādai komitejai,” Prātnieks atbildēja.

„Ko te mūsu pilsētā nieku?” Pietuka Krustiņš lepnī iesaucās. „Sūtīsīm tālāk, tad dzirdēsi, kā atskanēs visās avīzēs, jo cik gan tur dabū tādu naudas sumu redzēt kā šī būs? Tad redzēsīt, kādu kvītu atsūtīs pretī!”

„Vai redzi, puikiņ, ko izdomā, kā sacīt jāsapaka, tas, kam prāts. Varbūt būs zeltīts ar dimanta malām,” Ķencis priecīgi sacīja.

„Nu ja, tad par mūsu naudu vien vis vēl nevarēs kvīta iztaisīt,” Prātnieks pieminēja.

„Kas par to? vai, kā sacīt jāsapaka, tik vien naudas ir?” Ķencis iesaucās.

„Bet kam tad īsti varēs zināt to naudu sūtīt?” Svērtelis jautāja. „Kas viņu saņems?”

„Vai tu domā, ka tur saņēmēju trūks? — par to nebīsties nemaz,” Pietuka Krustiņš Svērteli iedrošināja. „Mēs no labdarīšanas biedrības arī sūtīsīm, un to kvītu, kuŗš nāks pretī, piekārsīm ierāmētu biedrības zālē.”

„Bet ko mēs darīsīm ar savu kvītu?” Bisars jautāja.

„Mēs parakstīsīm visi savus vārdus apakšā un pakārsīm par piemiņu tiesas namā.”

„Kuŗā tiesas namā, vai čangaliešu, vai slātaviešu?” Svērtelis jautāja.

„Varēs turēt savu gadu katra,” Prātnieks atbildēja.

„Bet, cienīgi kungi! pie šāda palieku pārdošanas un naudas aizsūtīšanas darba ir jāieceļ īpaša kuratorija ar savu prezidentu,” Pietuka Krustiņš runāja.

„To var iecelt beigās, kad viss padarīts,” tā Ķencis.

„Jā, bet kas tad darīs to visu?” Pietuka Krustiņš jautāja.

„Nu, vai tu domā, puis’, ka tādi kurati un prezidieri ko dara, kad viņus, kā sacīt jāsapaka, priekšlaiku ievēl?” Ķencis sacīja. „Tāpat pašiem vien viss darbs paliek; pēc var viņus vēlēt cik grib.”

„Jā, bet, cienīgs Ķenča kungs, bez kuratorijas un bez prezidenta nav tāds darbs izvedams, jo kuŗš gan gribēs, un kuŗam gan būs spēks un laiks pie viņa ķerties?” Pietuka Krustiņš nopietni runāja.

„Nu, tad vajaga vēlēt mana pušelnieka Pāvula,” Ķencis cieti sacīja. „No mums, kas šē esam, netiek viņam neviens līdz: — viens pats viņš ceļ baļķi uz ragavām augšā.”

Pietuka Krustiņš un arī Prātnieks nomanīja, ka Ķencim nav par kuratoriju un viņas prezidentu pamatīgas sajēgas, tāpēc, negribēdami celties viņa domām stāvu pretī, atstāja šo lietu uz nākošo sēdi, tik vien Prātnieks drusku noņurdēja, ka cits gan nevarēsot būt par kuratorijas prezidentu kā Pietuka Krustiņa kungs.

„Nu, tā tad būtu uzskatāmi šās dienas komitejas darbi par beigtiem,” Pietuka Krustiņš sacīja, spalvu nolikdams un atzveldamies ar lielu nopelnu gurdumu krēslā.

„Bet iekām es uzaicinu cienīgu priekšnieku uz šā sēdējuma slēgšanu, pieminu vēl abiem pēdējā galā izvēlētiem vīriem, Ķenča un Bisara kungiem, lai viņi pasteigtos salasīt pie laika tos vajadzīgos vīrus un jaunekļus, ka lai var noturēt mēģinājumus īsti plaukšķināšanā un bravo saukšanā. Tas būs izdarāms vislabāk svētdienās kādā atbalsi dodošā birzē. Arī es piedāvātu savus vājos darba spēkus šiem grūtiem cīņiem palīgā, ja vien cienīgi ievēlēti priekšnieki to atļautu. Mana adrese līdz zināmai goda dienai būs arvien šepat pie komitejas priekšnieka.“ Šos vārdus izrunājis, Pietuka Krustiņš sāka vilkt gaisu krūtīs itin kā izslāpis un izrādīja savā sejā, ka cieš grūtas kaulu sāpes. Viņš lika to arī šē komitejai manīt, ka pieminētās kaites ir mantojis, strādādams „priekš tautas“, un ka īstam tautas dēlam nedrīkst viņu trūkt, bet ka turpretī caur tām var nomanīt, kuŗš ir šiem augstiem centieniem patiesi uzpurējies, un kam kaulu sāpju vai reumatismu nav, tas nav arī šinīs apgaismotos laikos nekāds tautas dēls.

„Bet tik daudz strādādami jūs, skolas kungs, pavisam nobeigsaties,“ tā Bisars, laikam Pietuka Krustiņa prātu atrinēdams, sacīja.

„Man turpretī jāatzīst ar sāpīgām žēlabām, ka vēl ir maz darīts!“ Pietuka Krustiņš izsaucās; bet apakš šās augstās pazemības bija nomanāmas skaidri otrādas domas, it kā kad gaidītu, lai visa komiteja kliez pretī vienā balsī: „Daudz darīts, daudz darīts!“ — „Man jāsaka tāpat par sevi, kā lasām rakstos: „Tas gars gan ir labprātīgs, bet tā miesa ir vāja.“ Gan redzu vienā un otrā vietā sāpīgu strādnieku trūkumu, gan zinu, ka stāv šur un tur strādnieku pulki uz tirgus nederēti un bez darba, bet miesas spēku vājums un darba daudzums neļauj man būt pašam visur klāt un visur priekšā. Tuvāka pārskata un skaidrākas pārlicināšanās dēļ likšu cienīgai komitejai dzirdēt kādus piezīmējumus no manas dienas grāmatas jeb žurnāla. Ņemsim, par piemēru, tik treju dienu darbošanos no pagājušiem mēnešiem.“ To sacīdams, Pietuka Krustiņš izvilkta kabatas grāmatiņu, uzšķīra un sāka lasīt: „Ceturtdien, tāi un tāi datā: pie Ķaule Jūra dēļu zāģēšanas atklāšana jauncelāmai dzīvojamai ēkai ar runu un šādu daiļburvīgu dzīvošu bildi: abi zāģēri, plecīgi bārdaini vīri sarkanbaltos kreklos, stāvēja viens uz baļķa, otrs apakšā, zāģi turēdami un gaidīdami uz norunāto zīmi, kad jāsāk raut. Es savā runa motīvēju un definēju šo teikumu: kad maize būs, tad zāģi raus, kaut gan zāģēri mēdz sacīt otrādi, proti: kad zāģi raus, tad maize būs. Pēc tam nāca trīskārtīgs „urā“, un pie pirmā saukuma jau zāģis sāka skraidīt rīcīgi caur baļķi uz augšu un leju. Pirmais zāģa rāviens bija pirmais darbs pie šās ēkas uzcelšanas. Tai pašā dienā no pavakara līdz pāri pusnaktij bija biedrības izrīkoti kartupeļu svētki. Tur mans mazumiņš piedalījās ar divi runām un trim kuplejām, kas sacerētas no tapinātas vielas. Jānožēlo tik tas, ka no dziedātāju biedrību puses mans koris bija tas vienīgais, kuŗš svinēja šo brīdi līdz un viņu pušķoja ar saviem orfejiskiem ziediem.“

„Piekdien, tāi un tāi datā: no rīta muižas kalējam jaunu plēšu iesvētīšana. Tur es nolasīju paša sacerētu dzeju, kuŗa, kā likās, bija diezgan glīti izstrādāta un arī pie sapulces atrada labpatikšanu. Ap pusdienu nodziedāta „augsta laime“ pirmiem izvestiem bezdelīdzēniem. Vakarā humoristīgs vakars ar toastiem pie cūku svinināšanas.“

„Sestdien, tāi un tāi datā: — dzelzceļa līnijas projekts caur Vidzemi. Pēc tam pamata akmens likšana nākošam biedrības namam, kur tika iemūrēts šis protokols: „Jūs tautas nākošās audzes! jūs laimīgie nākamības bērni! atdariet savas ausis, jo gadu simteņi, varbūt pat gadu tūkstoši grib tagad runāt uz jums. Mūsu biedrība, atzīdama, ka bez pamata nevar nekas pastāvēt un uzplaukt, liek šodien pamata akmeni savam namam, kuŗu tad var uzcelt uz viņa, kas grib, un arī pat jūs, kas minat savu slavenu priekšgājēju pēdās, un kuŗiem ir tas gods turēt šo tautas dokumentu savās rokās. Kuŗā vietā šis akmens meklējams, to atradīsiet norakstītu biedrības protokolā tāi un tāi lapas pusē. Šis akmens likts tāi gadā, kad pie pirmās lopu izlaišanas ganos ieraudzīja arī

pirmās čigānu būdas meža malā; kad ezeriem ledus izgāja pretī vējam tādās malās, no kuŗām nevarēja izprast, kāds būs sējas laiks. Taī laikā valsts kazaks turēja sev jau zirgu un bija iedevies svētā laulības kārtā; draudzes skolā par krāšņu kurinātāju dzīvoja Šķoburs, skursteņus slaucīja Briedisons un tā tālāk. Pagasta skolā dzīvoja slaveni pazīstamais tautas dēls Pietuka Krustiņa kungs, kuŗa vārdu jūs, kas lasāt šo rakstu, atradīsiet iekš dzejas vēstures augstā goda vietā visos laikos. Nabagu mājā bija jau septiņdesmit stipru un veselu nabagu; mālus lielākās vajadzībās mina jau ar zirgiem. Slavenākie apgaismības līdzekļi bija teāteri, viesību vakari, kuplejas, runas un „augstas laimes“. Runas sāka turēt jau pat pie zābaku lāpīšanas; „augstas laimes“ dziedāja arī pirmiem žīdiem, kad tos ieraudzīja atnākam pēc Miķeļiem. Dančošana viesību vakaros Drekberģa kunga slavenā un mākslīgā vadīšanā bija uzplaukusi tik tālu, ka varēja iztikt jau bez mūzikas. Vispārīga apgaismība bija laidusi savas saknes jau tik plaši, ka pat Drekberģa puikas turēja runas un godāja cits citu par kungiem un tā tālāk.“

„Vai redzi, puikiņ, cik tādiem pagāņiem nav, kā sacīt jāsaka, galvas grozīšanas!“ Kēncis iesaucās, kad Pietuka Krustiņš bija beidzis.

Nākošu komitejas sēdējumu līdz ar dienas kārtību priekšniecība apsolījās izziņot atkal caur rakstiem, kur tad spriedīsot īsti par to, kādas pazišanas zīmes jānes kārtībniekiem, kādas plaukšķinātājiem; tad par goda maltītes paliekiem, par kurātoriju un tā tālāk.

Pietuka Krustiņa mitekklis bija Prātnieka klētī, kur viņš strādāja, kā pats mēdza sacīt, savus grūtos galvas jeb domu darbus komitejas uzdevumā. Visiem mājas ļaudīm bija no saimnieka stipri noliegts viņu tur traucēt, un klētij drīkstēja tuvoties tik tad, kad viņas bijājamais un godājamais iemītnieks nebija tur iekšā. Iziet viņš mēdza allaž vakaros, atdzīvināt savas pamirušās krūtis ar dārgo tēvijas gaisu, stāstīdams lauku strādniekiem, ka liktenis esot viņam nolēmis strādāt ar galvu un spalvu, tāpēc nevarot vis dabūt baudīt veselīgās dabas mātes dzīvību spēcinošos atomus, kā viņi klajā Dieva laukā. Bet pacietību, sevis aizliegšanos un pastāvību viņš esot piesavinājis no bērna kājas, tāpēc vien tad arī spējot pastrādāt šādus darbus un stāvēt tādā vietā, kur gan esot piedzīvojams savs gods, bet vairāk liels grūtums, jo kalna galā stāvošam ozolam esot jāpanes visas aukas. Tomēr tanīs vakaros, kad vien atradās pie Prātnieka čangalieši, tad Pietuka Krustiņa saspīestām krūtīm bija jāiztieks bez tēvijas lauku dārgā gaisa ar čangaliešu atvesto rumu vien, jo viņš žēlodamies aizbildinājās, ka tādās reizēs nevarot tikt klajumā, tāpēc ka bez viņa neveicoties pie galda nekāda jautrība un sarunas. Tā dzīvojot, brīžam pa to lielo viesu laiku viņam bija sajukušas dienas, jo dažāda diena pagāja nemanot, tāpēc Prātnieka māte un saime sprieda, ka laikam ar vienu pašu gūlumos noguļot divi naktis, nedabūdamas nemaz tās vienas dienas gaismas redzēt.

Kādreiz noturēja Prātnieks ar Pietuka Krustiņu tās pašas goda maltītes lietā privātīgu komitejas sēdējumu. Tur viņi, apsprieddami un pārdomādami dažas lietas, nāca uz tām domām, ka esot tīri par grēku, ka čangalieši dabūjot visu tik lepnu un bagātu goda maltīti līdz, jo slātavieši vien esot visu to izkaŗojuši, un īsti Prātnieks pats bijis tas pirmākais starp tiem, tāpēc tas neesot nemaz panesams, ka viņi pienākot pie nepelnīta un pie gatava kā kungi klāt.

„Vajadzētu iesniegt mērnīka cienīgam tēvam lūgumu, lai sēdina čangaliešus pie sava galda un dod vienkāršākus ēdienus,“ Pietuka Krustiņš sacīja.

„To mērnīka cienīgs tēvs nedarīs, jo tad celtos nemiens un liela kurnēšana,“ Prātnieks atbildēja; „bet vislabāk būtu, kad varētu čangaliešus piemānīt un ieteikt viņiem, ka viens pats ēdiens vien būs, lai tāpēc ēd dūšīgi. Pirmā galā, zināms, nāks kāds prastāks ēdiens, un kad čangalieši būs no viņa atēdušies, tad citi, tie smalkākie

ēdieni, paliks mums slātaviešiem vien; turpretī slātaviešiem būtu visiem jāpiekodina klusām, lai no pirmā ēdiena neēd, jo pēc nāks labāki.“

„Šādā kārtā, mīļo Prātniek, prasa tā lieta vairāk laika pie nopietnas darbošanās ar savienotiem spēkiem,“ Pietuka Krustiņš atbildēja, krēslā atzvēlies, rokas pret vēderu sakrampējis un acis aizlaidis; „bet šai acumirkli man trūkst diezgan veikla padoma, kur lai sadabū uz to derīgus strādniekus, kur lai ņem vajadzīgo laiku un publiskas izdevības priekš šā darba?“

„Tas ir nieks,“ Prātnieks atteica; „to var izdarīt itin viegli plaukšķināšanas un bravo saukšanas mēģinājumos, kā arī nākošā komitejas sēdējumā. Kad pasacīs vien šur un tur vienam, otram, trešam, tad drīz zinās visi, jo tādas lietas izpaužas ļoti ātri, tik vien nav jāaizmirst piekodināt tikpat čangaliešiem, kā arī slātaviešiem, lai šo lietu neizpauž vieni otriem.“

Pietuka Krustiņam gan nepatika, ka Prātnieks pasteidzās atrast šoreiz padomu, bet darīt tur nenieka nevarēja, tāpēc atbildēja nopietni: „Varēs gan pamēģināt, lai tad redz, kā veicas.“

III

Slātavas sudmalas stāvēja tanīs dienās arvienu malēju pilnas, jo tagad bija jau iekulti jauni rudzi, un tāpēc ikkatrs steidzās, lai atkal tiktu pie mīļās maizītes, bez kuņas bija dažs pavadījies vairāk dienu un pat kādu nedēļu. Šis mazais piemeklējums — laikam lai cilvēki neaizmirst, kas ir maize — bija uznācis ne tik vien nabagākiem, bet arī dažam turīgam saimniekam, kuņam nebija vien iekrāts labs maizes padoms uz priekšu, jo pagājušais gads bija drusku skopāks nekā citi gadi tanīs laikos, tādēļ nākošā ziema iztukšoja jau patī vien savu krājumiņu jeb savus piebērtos apcirkņus, tā ka šā nākošā gada pavasarim bija jālied jau vecos krājumos un magazīnās; bet vasarā lasīja kaut kādus naudas grasīšus kopā un meklēja graudiņu tālumos; tomēr pēc auga arī tālumi arvienu lielumā un nebija pēdīgi vairs pārsniedzami, kaut gan tos nevarēja nebūt līdzināt ar Jēkaba laiku maizes zemes tālumiem.

Sudmalās, kuņas tagad bija saņēmis un valdīja Šrekhubers uz savu roku, trūka pa vasaru ūdens, tāpēc malējiem vajadzēja gaidīt dažas dienas, līdz pienāca malšanas kārtā. Pašām pirmām vajadzībām gan pamala visur mājās uz tēvu tēvu rokas dzirnavām, bet visi lielāki malieni bija jāved uz sudmalām. Pa vasaru, kamēr pie malšanas bija mazāk darba, melderis Šrekhubers līdz ar saviem puīšiem darbojās pie sudmalu pārtaisīšanas, kas viņam bija jāpadara pēc nolīguma, un šī vien bija tā lieta, kādēļ Šrekhuberam šās sudmalas bija atdotas uz nomu, jo viņam līdzīgu darba sapratēju un padarītāju nevarēja atrast. Gan, kā dzirdēja, mērnieks pūlējies stipri lielu kungu pierunāt, lai nedod, un lielskungs nebūtu arī patiesi devis, ja būtu bijis cits, kuņam var uzticēt pamatīgu sudmalu pārtaisīšanas darbu.

Malēji dzīvodami runāja gan šo, gan to, bet arvienu vai nu par pagājušiem, vai par esošiem, vai arī par gaidāmiem mērnieku laiku notikumiem, kuři deva vēl joprojām iemeslus jaunām spriešanām un valodām. Slātavieši pēc zemes izdalīšanas bija izšķīrušies divos pavisam pretīgos pulkos: tie, kuři bija ar mērīšanu mierā jeb kuřiem bija labi iemērīts, runāja par mērnieku un viņa darbiem tik vien labu un priecājās par gaidāmo goda maltīti; turpretī tie, kuři nevarēja būt ar mērīšanu mierā, bija īgni un ļaunīgi uz visiem viņa darbiem, kā arī uz pašu goda maltīti. Šis divējāda gars bija nomanāms stipri vien arī allaž malēju starpā, un pie pēdējās puses piederēja jeb — labāk sakot — viņu vadīja pats melderis Šrekhubers, kaut gan viņam pašam priekš sevis nebija ar mērīšanu nekāda daļa.

Kādu dienu atbrauca uz sudmalām arī Prātnieks un palika tur tāpat dažas dienas, tomēr nevis vienādi un no vietas, bet tik brīžu brīžiem, jo drīz viņam bija jāiet uz kalnu pie mērnika cienīga tēva, drīz jābrauc uz māju un citur; bet visu to laiku, kuŗu pavadīja sudmalās, stāstīja arvienu, ka svinēšot goda maltīti un uzteica visus mērniku darbus, kur atkal pretinieku viņam nekad netrūka. Pa vidu daudzījās arvienu kāds piedzēris vecītis ar melnu šķidru bārdu, pašaurām acīm un plāksteŗa papīru uz deguna. Runāja, ka viņš esot kāda atstatāka saimnieka algādzis, uzklīdis no pilsētas vai citurienes, kā to arī varēja pazīt pie viņa apģērba un izturēšanās. Viņš runāja arvienu līdz, it kā pa pusei murgodams, bet neviens nevarēja īsti izprast, pie kuŗas puses viņš turas, jo brīžam runāja pa mērniekam, brīžam atkal pret viņu un uzturēja ar jokiem malējus allaž pie jautrības, un tie redzēja viņu labprāt savā vidū, kur tas prata griezt valodu arvienu pie mērniku būšanām, pamudinādams runāt un izsacīt domas pat par noslēpumu lietām. Tāpēc, ka šis vīriņš nebija gandrīz nekad skaidrā galvā, malēji iesāka saukt viņu par „reiboņu“.

Kādu dienu bija ievilkusies atkal asa sarunāšanās starp Prātnieku un Šrekhuberi par tiem robežu pārlūkošanas komisijas locekļiem, kuŗi braukuši līdz no valsts puses. Viņiem abiem bija, kā zināms, starp malējiem katram sava pulka asu piekritēju.

„Kādēļ gan šādās vietās un šādās darīšanās liek klāt vīrus no pašu zemnieku kārtas?“ tā Šrekhubers runāja, „vai gan tā dēļ, lai palīdz netaisnību apstiprināt un spēkā vest? lai palīdz lielākiem un bagātākiem mazākos un nabagākos vēl vairāk apspaidīt? Viņiem, kuŗi pazīst un zin savas kārtas kaites un grūtumus, kuŗi pārzina ikkatra saimnieka dzīvi valstī, bija jāstāv gan priekš mazākiem, jo priekš lielākiem stāv jau bez viņiem citi lielāki; viņi ir likti gan drīzāk mērniekam par pretiniekiem, nekā par palīgiem un piekritējiem; viņiem nevajadzēja vis uzticēties mērnika vārdiem un viņa vilktām robežām uz ruļļa, bet aplūkot ikkatra saimnieka zemi uz vietas, jo viņi paši, būdami zemnieki un saimnieki, varētu visvieglāk netaisnību un vainas ieraudzīt. Bet vai viņi ir izdevuši kādam apspiestam taisnību? Lai liecina to, kuŗš var, no visiem šiem malējiem!“

„Neviens, neviens, neviens!“ tā liels pulks atsaucās.

„Var gan, var gan liecināt!“ Prātnieks un daži citi atsaucās arī.

„Nedz var liecināt, nedz nevar liecināt,“ „reiboņa“, uz maisa sēdēdams un snaudzams, viens pats beigās noņurdēja.

„Tad sakiet un pierādiet tie, kas gribat liecināt, ka komisija ir izdevusi apspiestiem taisnību, cik atrodas tādu vietu, kur tas ir darīts?“ Šrekhubers teica.

„Tādu vietu var pierādīt vairāk nekā vienu,“ Prātnieks atbildēja, „jo cik nav to saimnieku, kuŗiem ir pie pārlūkošanas robežas pārtaisītas?“

„Ak to jūs saucat par taisnības izdošanu?“ Šrekhubers iekliedzās ar piktumu, jo lēnā garā viņš nespēja par tām lietām runāt. „Tāda pārtaisīšana nav vairāk nekā, kā taisnības iemesls pie netaisnības apslēpšanas, ar ko ļautiņiem apmānīt acis un viņus apmierināt, jo pie robežu izvilkšanas pirmā galā tādās vietās ir pieņemts arvienu vairāk zemes nekā grib jeb pavisam var paturēt, lai komisijai tiek slavas pēc ko atlaist; bet pie lietas jeb īstas taisnības nav viņi ķērušies nekad. Īsta vaina jeb sakne šai lietā nav vis jāmeklē pie pašiem komisijas locekļiem, bet pie viņu izvēlēšanas, jo tur bija jāņem no ārvalstīm un tādi, kuŗiem pašiem nav pie mērīšanas nekādas dalības. Es nemaz negribu sacīt, ka šie komisijas locekļi ir sirdī ļauni un netaisni cilvēki, bet viņi nav bijuši tik stipri, ka spētu stāvēt netaisnības kārdinājumiem pretī.“

„Bet kad viņi no visas valsts ievēlēti un uz taisnību zvērējuši, tad viņiem vajaga arī gan pret netaisnību pastāvēt,“ kāds malējs teica.

„Tas mute man zvēr, bet tā vēder grib ēst,“ „reiboņa“ iemuldēja vidū.

„Cilvēks tomēr paliek cilvēks ar visiem vājumiem arī zvērēdams,“ Šrekhubers runāja tālāk, „un ja kādam, ar visai lieliem kārdinājumiem kaujoties, paliek kādu reiz taisnība atstatu, tad viņš nav vis notiesājams tūliņ par netaisnu, bet par vāju ar netaisnību caur. Ja izsalkušu liek par maizes sargu, tad viņa nevar tiesāt visai bargi, ja tas ņēmis dažus kumosus priekš sevis, un zemnieks pēc zemes ir izsalcis arvienu, tāpat kā žīds pēc naudas. Atrodas gan cilvēki, kuŗiem ir taisnība viss viņu svētums un stāv pārāk par visām pasaules vajadzībām; bet kur mēs tādus vien ņemsim? Tādi ir atrodami varbūt tik starp tūkstošiem. Tomēr par tādiem, kuŗi ir par aizstāvētajiem vēlēti un ar to spēku un tiesību, kas viņiem rokā, dara netaisnību, nāk visgrūtākie lāsti.“

„Tas tiesa, tas tiesa!“ tā daudz balsis Šrekhuberam piekrita.

„Bet arī tas tiesa, ka mērnieks, pagasta tiesa un muižas valdība parādīja taisnību pie Gaitiņu izraidīšanas no mājas,“ „reiboņa“ sacīja.

„Jā, jā! kā tad! Vai tur netika taisnība parādīta?“ Prātnieks „reiboņam“ priecīgi piekrīzdams izsaucās.

„Jā, parādīta tur tika gan taisnība, un tad vairāk nekā, kā tik parādīta, lai pēc tam var darīt jo drošāk tūkstošu reižu lielākas netaisnības, nekā tā parādītā taisnība,“ Šrekhubers atbildēja.

„Tas nu ir gan Dievam tiesa, ka mērnieks caur Gaitiņu izdzīšanu izrādījās pasaules priekšā par taisnu,“ kāds no malējiem sacīja; „bet viņu īstie izdzinēji bija gan citi, kuŗi stāvēja mērniekam aiz muguras. Ar vārdu sakot: jaunais Gaitiņš bija kādam vīram precības lietās pretinieks; šis tad iekārināja Oļiņus uz Gaitiņu māju, iedeva pats vecam Gaitiņam divdesmitpiecus rubļus naudas un piemānīja viņu slepen, lai dod tos mērniekam uz labu robežu iztaisīšanu, bet pats gādāja atkal par to, ka tas vieglprātīgais nabaga vecītis ar to Jūdasa kumosu aizrītos, ko bija no viņa saņēmis. Oļiņi gan savu mērķi sasniedza, un Gaitiņu māja viņiem tika, tas ir Dievam tiesa, un to zina Dievs un cilvēki, jo viņu dzīve ir nu otrtik liela, bet vai arī laime būs otrtik liela, tas vis nav ticams, jo pats Oļiņš staigā vienādi kā satriekts un bez dzīvības; bet sieva, kuŗa it īsti kāroja pēc šā tuvākā nama, ir kļuvusi otrtik neganta, nikna un gandrīz kā pa pusei traka, īsti pēc tam, kad audžu meita Liēna nozuda, caur ko tam, kas iegrūda Gaitiņus caur kārdināšanu bojā, iznīka arī tā alga, kuŗa bija par šo darbu no Oļiņietes apsolīta. Pie visa tā ir jau gan Dieva pirksts parādījies; bet redzēs, kas dzīvos, ko viņš darīs tālāk, jo vai gan šai lietā vien būs Dievs mazais bērns?“

Šo dzirdot, visu malēju acis griezās ar brīnīšanos uz Prātnieku, kuŗš pa visu to brīdi tvītkin tvīka; arī pats Šrekhubers klausījās ar uzmanību.

„Bet vai neviens nezina, uz kuriem tie Gaitiņi aizgāja un kur palika,“ „reiboņa“ jautāja.

„Tā nezina neviens, tas Dievam tiesa,“ tas pats malējs atbildēja. „Liēna ar Anužu arī gan citur nebūs kā pie viņiem.“

„Jā, vai tas nezina, ka par tādiem atgadījumiem dažādas valodas izpauž, kur tomēr nav vainīgs neviens cits, kā tik paši apvainotie, itin kā arī šie pie Gaitiņiem,“ Prātnieks sacīja, pret mūri atspiedies un kaut kādu kociņu graizīdams, kas bija allaž viņa ieradums īpašos brīžos, lai nav acis jānolaiž bez iemesla.

„Bet tas arī ir zināms, ka šādos atgadījumos paliek dažs vainīgais neapvainots,“ Šrekhubers atteica; „un tomēr līdz laikam vien tas tā var iet, jo sodība panāks ikkatru; viņa pazīst netaisnības pēdas arī pēc gadiem un dzenas tai pakal.“

„Dzīties varbūt viņa dzenas gan, bet panākt vis ikkatru nepanāk,“ „reiboņa“ sacīja.

„Panāk gan; tas ir Dievam tiesa,“ tā tas pats malējs atteica, „kaut arī dažu brīdi vai trešā un ceturtā augumā.“

„Nu, tādās vietās, kur Dieva sodība kavējas tik ilgi, ir jānāk cilvēkam ar savu sodību laikā vidū,“ Šrekhubers sacīja, „jo dažs neatstāj pēc sevis neviena auguma; bet ja arī atstāj un ja sodība piemeklē tik viņa pēcnākamus, tad tomēr viņš pats izbēg gan sveikā; tāpēc ir visuīstais padoms tas: tos, kuŗi pie cilvēcības noziedzas, arī pašiem cilvēkiem tiesāt.“

„Nu, nekas, meldeŗa kungs, ja arī šai pasaulē izbēg, tas tomēr viņā pasaulē vis neizbēgs, tas ir Dievam tiesa,“ pieminētais malējs runāja, „jo tas Kungs saka, ka viņam pieder atriebšana, tāpēc cilvēkam nav vis jāsteidzas priekšā.“

„Kungam lai paliek to grēku atriebšana, kuŗu cilvēki nevar zināt vai aizsniegt,“ Šrekhubers runāja ar pilnu dūšu; „bet citus visus, kuŗus viņš kavējas piemeklēt, lai piemeklē cilvēki paši, jo tos viņš atvēl cilvēkiem caur to, ka dara viņus tiem zināmus, bet pats nepiemeklē. Ja jūs, slātavieši un čangalieši, nebūtu šai lietā tik glēvi, tad jūs arī netiktu tik daudz krāpti, nedz arī jums būtu jācieš tik daudz netaisnības. Pie malas ikkatru blēdi un viltnieku no lielāka līdz mazākam ar visiem tādiem pašiem palīgiem, palīgu palīgiem un vidutājiem! Gan tad pēc tam jūs dabūtu taisnīgas izmērīšanas no tādiem mērniekiem, kuŗi nedrīkstētu vis būt pieietami.“

Visi malēji, to dzirdēdami, sāka skatīties ar izbailēm cits citam acīs un savā starpā čukstēt; arī „reiboņu“, kuŗš sēdēja arvienu kā snaudzams, bija šie vārdi iztraucējuši, un Prātnieks, gribēdams laikam savu izbaidīšanos slēpt, sāka runāt mērniekam par labu: „Tik grūtā darbā, kāds mērniekam ir, zināms, nav iespējams visiem pa prātam iztikt, nedz arī visiem pēdējo taisnības svaru izsvērt; jo kā pats mērnieka cienīgs tēvs saka, tas arī ir tiesa, lai tie, kas viņu pārsaucot, ka dalījis zemi netaisni, pārgriežot paši jel kliņģeri tā, ka ne viena, ne otra puse neesot par kādu grauda daļu smagāka, un tad lai tik meklējot zemes dalīšanā netaisnības.“

„Kas nav nosverams un izlīdzinājams, to arī neviens par netaisnību nesauks,“ Šrekhubers atteica, „bet še ir runa tik par tīši darītām un darāmām netaisnībām, kuŗas darīja un dara par naudu un citām dāvanām. Visa tā dāvanu bezgalība gan nesniedzas līdz taisnības pārgrozīšanai, jo liela daļa pielipa pie vidutāju pirkstiem — Prātniek, kādēļ jūs skatāties savos pirkstos? — labas sumas iztecēja arī caur to palīga mērnieku caurām kabatām, kuŗi nevarēja nemaz pie netaisnības darīšanas tikt, nedz arī uz to domāja; bet tomēr lielums no naudas un citas dāvanas gandrīz visas sagāzās tādās vietās, kur viņas, un īsti tās ievērojamākās, panāca un piepildīja to, uz ko viņas bija sūtītas. Pērn nabaga čangaliešus cietināja par dāvanu vešanu, un īsti tādēļ, ka pirmam no viņiem bija misējies piebraukt pie jaunāko mērnieku durvīm, bet šogad var sadzīt veselu ganību vēŗu pie mērnieka durvīm, ir tad vēl nebūs par daudz.“ Šrekhubers, kā likās, runātu gan vēl vairāk, bet viņam bija patlaban jāsteidzas projām pie darba.

„Jā, pērn klausīnāja, klausīnāja, bet Dievs zin, vai pienāca tos blēņu mērniekus, vai nē? laikam čangalieši kā izmānīti, tā palika,“ „reiboņa“ sacīja.

„Ko tur nu vēl vairāk!“ kāds malējs atsaucās. „Tādiem nesadzīs pēdu ne ar suņiem, lai dzen, cik grib.“

„Lai nu viņi domā uz ko domādami, bet to es ticu stipri, ka cits neviens nav bijis, kā vien tas pats Grabovskis ar kādiem citiem pasaules vazankām,“ Prātnieks runāja, jo viņš tagad pēc tam, kad Šrekhubers bija aizgājis, jutās drusku drošāks.

„Kuŗš nu citādi var domāt?“ kāds cits malējs sacīja; „tā lieta ir skaidra kā zelts. Grabovskis iekrita no tā paša laika uz reizes kā dzelmē; pie tam vien jau var saprast, ka cits nav bijis.“

„Kur nu vēl cits?“ pazīstamais pirmais malējs atsaucās. „Tas Dievam tiesa, ka Grabovskis bija un bija. Tādās lietās, zināms, negrib neviens savas mutes dzisināt, jo, kas zin, var dabūt vazāties gadiem ap tiesām par liecinieku viena paša vārda dēļ; bet tas ir Dievam tiesa, un šinī lietā es varu to pasacīt, ka Grabovskis nodzīvoja priekš

tam dienu un nakti tepat Slātavā ar visiem saviem palīgiem. Bet kuŗš nu ies par tādām lietām pļāpāt, un ko tur vairs izdarīs?“

„Jā, bija gan viņš izskatā tikpat kā otrs mērnieka cienīgs tēvs, neviens viņa par citu nedz turēja, nedz arī varēja turēt,“ kāds no atstatāka kakta sāka runāt. Prātnieks un citi paskatīdamies pazina to kalpu runas vīru ar sacelto apkakli, kuŗu tas valkāja tāpat cauru gadu un tabaku sūkāja ikkatru brīdi. „Tu jau, Prātniek, atmini gan,“ viņš runāja tālāk, „to reizi, kur mēs, runas vīri, viņam ienākot, sacēlāmies kājās, pīpes noslēpdami, jo domājām, ka nāk patiesi mērnieka cienīgs tēvs.“ Prātniekam vis šī stāstīšana nekādi nepatika, īsti ka šis kalpu runas vīrs, kuŗš nebija nekā ievērojama izdarītājs, skaitīja sevi pie „mēs“.

„Jā, Svītras krodzinieks bija arī Grabovsku noturējis par mērnieka cienīgu tēvu,“ kāds cits malējs stāstīja, „jo gar turieni viņš aizbraucis ar visiem palīgiem no Čangalienas; — dzēruši un dziedājuši kā nejēdzīgi. Svītrinieks pats, drīz pēc tam ar mani saticies, stāstīja un prasīja, kurp esot tanīs dienās mūsu mērnieka cienīgs tēvs līdz ar jauniem kungiem aizbraucis, jo šis viņu skaidri pazīstot no muižas kunga kāzām. Es tūliņ sacīju, kaut gan vēl viss tas brāksķis, kas nāca pēc tam, nebija zināms, ka tas nebūs tiesa, jo tanīs pašās dienās mērnieka cienīgs tēvs šaudīja mūsu purvā rubeņus.“

„Pag, mans brālis, labību pirkt braukdams, teicās kādā pilsētiņā Grabovsku redzējis,“ atkal cits malējs runāja. „Tagad esot pavisam smalks kungs ar gaŗu melnu bārdu — negribējis viņu vairs nemaz pazīt.“

„Kas nu kait smalkam nebūt, jo Dievs zin, cik naudas neiznesa no čangaliešiem,“ Prātnieks sacīja ar drusku nomanāmu skaudību uz Grabovsku.

„Viņas trešdienas vakarā bija arī pie meldeŗa kunga kāds svešs stalts kungs ar gaŗu melnu bārdu,“ meldeŗa puisis, pie sudmalu kurvja stāvēdams, kā aiz gaŗa laika ieminējās.

„Ak vai tas, kuŗš palika še pa nakti?“ „reiboņa“ kā pus pa miegam jautāja.

„Nē, rītā viņa vairs nebija,“ puisis atbildēja. „Es nedabūtu viņa varbūt nemaz redzēt, ja kungs neaizsūtītu mani uz krogu pēc alus. Priekšīstībā pudeles noliekot, tas svešais sēdēja runādams, lūk, tur, pie loga, taisni pret durvju šķirbu, kur tad drusku viņā paskatījos.“

„Ā, tas ir bijis laikam mans parādnieks,“ „reiboņa“, kā atdzīvodamies, sacīja. „Vai viņš neraustīja valodas?“

„Laikam neraustīja vis. Bet es arī gan tik pāŗa vārdus dzirdēju un tos pašus pa vāciski,“ puisis atbildēja.

„Viņi būs runājuši laikam par vepŗu pirkšanu, jo tas kungs ir pilsētiņas miesnieks,“ tā atkal „reiboņa“.

„Nebija vis par vepŗu pirkšanu, un miesnieks arī viņš nevarēja būt,“ puisis atbildēja. „Es vāciski īsti nesaprotu, bet tā izlikās, ka runāja par nākšanu atkal pēc kādas nedēļas.“

Tikām Prātnieks ar citiem malējiem bija uzņēmis valodu atkal par mērnieka būšanām, kur viņš mēģināja apgāzt un norādīt par traku valodu visu to, ko bija Šrekhubers runājis. Bet lai nu Prātnieks grieza kā griezdams visus mērnieka darbus par labiem, tad tomēr daudz malēji viņam cieti pretojās, aizskardami pie visiem blēdības un viltības darbiem Prātnieku paŗu kā biedru līdz, kaut gan ne ar visai taisniem vārdiem, tad tomēr tā, ka viņš varēja to labi saprast.

„Lai nu būtu bijis šā vai tā,“ Prātnieks beidzot sacīja, „jo kuŗš cilvēks gan ir gluŗi bez savām vainām, un kuŗš darbs bez saviem trūkumiem? Un vai gan tādēļ vajaga turēt pašiem cilvēkiem citiem uz citu ļaunu prātu? Ja arī līdz šim ir bijis kaut kam kas uz sirds, tad lai met to tagad, kur tuvojas liela saderības un mīlestības diena, visu pār

galvu. Mērnieka cienīgs tēvs sniedz uz to pirmais abām valstīm roku, izrīkodams tādu maltīti, kādas mēs, runas vīri, nebijām nemaz prasījuši, nedz arī pat iedomājuši.“ —

„Lai gan runas vīriem bija spēks rokā, ko tie nospriestu, tas paliktu,“ pazīstamais kalpu runas vīrs Prātniekam aiz muguras iesaucās. Bet Prātnieks gandrīz nemaz neapstādāmie runāja tālāk: „Tāpēc valstīm pienākas to ar pateicību saņemt un visas izdaudzīnātās valodas aizmirst, lai varam tai gaidāmā dienā savienoties pilnā brālībā un saderībā.“

„Es vis uz tām asaru dzīrēm neiešu,“ tas pazīstamais malējs atteica, kuŗš bija līdz ar Šrekhuberi ciets mērnieka un Prātnieka pretinieks; „neies arī laikam, tas ir Dievam tiesa, daudzi citi saimnieki. Dzeriet vien tās asaras paši, kuŗi esat viņas izspieduši un ēdiet to labumu, kuŗu esat nabagiem izkrāpuši.“

„Jā, jā! dzeriet, ēdiet vieni paši, neiesim, neiesim!“ daudz malēji atsaucās it kā vienā balsī.

„Vai tu to saki uz mums, runas vīriem?“ Prātnieks uzkliedza.

„Jo runas vīriem ir spēks rokā,“ — — tā tas ar lielo apkakli krita vidū.

Šrekhubers, kuŗš nāca patlaban pa trepēm augšā, šo Prātnieka uzkliegšanu dzirdēdams, kļiedza viņam pretī, tā ka lielapkaklis nedabūja vis sava papagaja teikuma pilnīgi izsacīt. — „Lielīties ar savu runas vīrību, to jūs zināt gan, bet kur un kādi ir jūsu darbi? Valsts dienas, tās jūs zināt mērniekam pārdot par zirņu putru, vairāk nekā.“

„Kas par zirņu putru?“ Prātnieks atsaucās. „Uz goda maltīti nav neviens piespiests iet, bet norunāto naudu varēs saņemt pie valsts valdības ikkuŗš.“

„Nu, to saki tik tad, kad ir jau kāds dabūjis,“ Šrekhubers atteica; „bet uz to jūs slavēto goda maltīti ies tik vien tie, kuŗi ir caur dāvanām un viltību ko panākuši, un arī kādi nelieši — diedelnieki; bet goda saimnieki sargāsies no tādām miega zālēm.“

„Tas ir Dievam tiesa, ko meldeŗa kungs saka,“ pazīstamais malējs apstiprināja.

„Jūs, meldeŗa kungs, zināt tik vien visu nicināt, kas nav nemaz grūt; bet kad jums pašiem būtu jādara, Dievs zina, vai tad labāk padarītu!“ Prātnieks runāja, „jo tas ir zināms, ka citus tiesāt mums ļoti patīk.“

„Kā es, tādās vietās būdams, darītu, tas ir pavisam cita lieta, par kuŗu tagad nevar nemaz runāt tādēļ, ka es neesmu bijis darītājs,“ Šrekhubers atbildēja, „un ja es arī darītu nepareizi, tad caur to netiktu vis viņu nepareizība aizbildināta, un par mani tad spriestu un varētu spriest tāpat, kā tagad spriež un var spriest citi par viņiem, jo kad kāds ir gājis klaji darboties it kā uz skatuves, tad skatītājiem ir tiesība par viņu spriest un tiesāt. Tas nav tik šai lietā vien tā, bet visā pasaulē un visos laikos. Mazākās lietās spriež, zināms, tam brīžam, vai arī drusku vēl nākamībā tik cilvēku mēles, bet lielākās lietās runā tādu valodu raksti arī pēc simtiem un pat pēc tūkstošiem gadiem.“

Vēlāk pēc šās sarunāšanās pa krēslas laiku Prātnieks bija sapulcinājis ap sevi tos malējus, kuŗi turēja uz mērniekiem, kā arī uz viņu pašu labu prātu un negribēja vis no goda maltītes atrauties. Viņš tiem piekodināja neklausīties tādās nieku domās un valodās, kādas te šodien esot dzirdamas, jo tās daži perinot un izpaužot tik aiz skaudības, tāpēc ka tādiem ļaudīm patīkot vest tik mērnieka cienīgu tēvu ar valstīm nesaderībā caur to, ka mēģinot griezt visu uz ļaunu un pulgot arī pašu goda maltīti, kuŗa esot tā slavenākā draudzības un cienīšanas zīme no mērnieka cienīga tēva. Citādi, kā redzams, vairs spītēt un kaitēt nevarot kā vien caur iemusināšanu no goda maltītes atrauties. Dažs vieglprātiņš un pretinieks gan varbūt ļausoties no tādām nicināšanas valodām piekrāpties, bet pie gaišiem un prātīgiem cilvēkiem viņas nepaspēšot nekā un tikšot uzlūkotas vienīgi tik par dumpja celšanu.

„Lai nu iet citi vai neiet uz goda maltīti, bet es iešu gan,“ kāds vecis sacīja, „jo neiedams tik sevi vien izspītēsi, vairāk nekā.“

„Tas tiesa, tas taisnība! es arī iešu — es arī!“ visi tie sapulcinātie malēji, kuŗi, zināms, bija tik saimnieki, cits pēc cita atsaucās.

„Nu labi, labi! tas ir pareizi un krietni,“ Prātnieks runāja tālāk, „bet man jādara jums zināma kāda svarīga noruna, par kuŗas izplatīšanu goda maltītes pušķošanas komiteja ir apņēmusies gādāt. Bet iepriekš es jums pieminu, ka tā noruna jāizplata tik vien slātaviešu, bet nebūt čangaliešu starpā, — čangaliešiem lai paliek viņa par noslēpumu. Tā lieta ir īsti šī: jūs būsiet arī dzirdējuši, ka goda maltītē dos vairāk smalku ēdienu citu pēc cita?“

„Kā tad, kā tad!“ malēji atsaucās.

„Nu jā, labi! pirmais ēdiens nāks, kā tas arvien ir, vienkāršs un tāds, kas visiem vairāk parasts, un pēc tam tik arvienu smalkāki un gardāki. No tā pirmā ēdiena tad mums, slātaviešiem nevajaga ēst gandrīz nemaz, bet skubināt tik čangaliešus, lai ēd, jo ka citi ēdieni arī vēl nāks, tas nebūs viņiem zināms, un ja kāds būtu par to dzirdējis, tad sakiet, ka tas ir tik izrunāts vien. Kad nu čangalieši būs no pirmā ēdiena aizēdušies, tad tie citi, smalkie, paliks tik mums, slātaviešiem, vien. Šo norunu izplatiet arī starp citiem, bet, zināms, tik starp uzticamiem slātaviešiem, jo kad čangalieši dabūs zināt, ka viņus tik vien māna, tad ir viss par velti.“

„Vai dzirdi, Andž, tas ir ļoti gudri izdomāts,“ kāds malējs pusbalsī iesaucās.

„Zināms,“ Prātnieks atteica; „kādēļ gan lai slātavieši, kuŗu runas vīri vienīgi ir to svētku godu izkaŗojuši, dod viņiem pie visa vienādas tiesības? jo vai nav diezgan, kad viņi dabū dalības pie viena ēdiena un pie dzeršanas? Runas viņi dzirdēs tāpat, dancot un dziedāt varēs arī, cik vien gribēs.“

Pēc tam Prātnieks, kad bija vēl kādu brīdi ar viņiem sarunājies, aizsteidzās projām, kā pats sacīja, „darīšanās“, atstādams savu malšanas kārtu kāda cita malēja ziņā; bet tie, kuŗiem viņš bija savu noslēpumu uzticējis, palika vēl labu brīdi kopā, priecīgi čukstēdami.

„Reiboņa“ bija nogājis pa to starpu gulēt malēju istabā uz lāvas, kuŗa stāvēja paaugstu gar sienu no tām durvīm, pa kuŗām jāiet meldeŗa istabā, līdz krāsniņ. Virspus krāsns starp malēju istabu un meldeŗa priekšistabu sienas nebija un ja meldeŗa priekšistabā dega svece vai lampa, bet malēju istaba bija tumša, tad pa krāsns augšu spīdēja gaisma malēju istabā. — Kad melderis iegāja pēc tam labi vēlu uz gulēšanu savās istabās, un malēju istabā nebija neviena cita kā tik „reiboņa“ uz savas lāvas, tad viņš nolēca veikli no tās, nopūta to lampiņu, kuŗa tur malēju istabā patumši dega, pēc tam uzlēca atpakaļ uz lāvas un skatījās pa vaļējo krāsns augšu meldeŗa priekšistabā, no kuŗas spīdēja pa turieni gaisma. Pie visa tā nebija „reiboņas“ vaigā redzams nekas no piedzēruma, nedz no dumjības vai gļēvuma, kā allaž, un vēl jo vairāk nesen, kad viņš taisīja gulēt iet, jo tad spēja tikko uz kājām turēties un ar citu labsirdīgu malēju palīgu sasniegt lāvu.

Kamēr „reiboņa“ lūkojās pa krāsns augšu meldeŗa dzīvoklī, tikām pavēra kāds malējs no nama puses durvis un iesaucās: „Ē, vai te tumšs? — vai neviena nav iekšā?“ bet kad nekādas atbildes nesagaidīja, tad gāja atpakaļ, jo „reiboņas“ viņš tumsā redzēt nevarēja, kuŗš pēc tam nolikās atkal savā vietā, un kad malēji ienākuši uztaisīja uguni no jauna, tad krāca gulēdams atkal kā ūdens plūdu laikā sudmalu brīvslūžās.

Otrā dienā atnāca „reiboņas“ saimnieks pats uz sudmalām, jo viņš bija jau apnicis, gaidīdams puīša ar malienu mājā un arī dzirdējis, ka tas par samalšanu nemaz nerūpējoties, bet tik dzerot un diedelējot. Saimnieks atnācis arī atrada, ka viss tas bija patiesība, jo maisi stāvēja vēl turpat nama dibenā kā sakrauti, un puisis pats dzīvoja visu dienu bez bēdas pa krogu dzerdams, snauzdams, klausīdamies, taujādams un muldēdams par mērnieku darbiem, par gaidāmo goda maltīti, jo šodien bija Slātavā

tiesas diena, kādēļ arī ļaužu krogā nekad netrūka, un valodas par pieminētām lietām nemaz neapstājās, jeb — labāk sakot — nebija vairs citu tik svarīgu lietu, kuŗas spētu novērst slātaviešiem prātu no pieminētām būšanām, jo pat patīkamās kuŗa ziņas par divu civilizētu un ievērojamu pasaules tautu asiņainiem cīņiniem un slavenām uzvarām, par ķeizara sagūstīšanu un par galvas pilsētas aplenkšanu nespēja traucēt slātaviešus no viņu kaislām sarunām. Arī šē krogā turējās divas tādas pašas naidīgas partijas viena pret otru: tā, kuŗa mērniekus aizstāvēja un tā, kuŗa viņus līdz ar goda maltīti lādēt lādēja, un bieži vien grasījās pierādīt vieni otriem savu taisnību ar dūrēm — tik lielu šķelšanos bija zemes dalīšana sacēlusi. Ne tik vien šē krogā un sudmalās, bet visur pa abām valstīm dzirdēja vai nu novēlam jeb sludinām mērnikiem un visiem viņu biedriem, kā arī tiem, kuŗi iekārojuši citu labumu, Dieva sodību, vai arī priecājamies uz goda maltīti un vēlam mērnieka cienīgam tēvam veselību.

Vakarā, kad jau bija labi tumšs, ieradās „reiboņa“ atkal sudmalās un uzrāpās ar lielu grūtumu uz savas zināmās lāvas, iekrizdams tūliņ kā nāves miegā. Viņa saimnieks, kuŗš bija pa to laiku nācis jau pie malšanas kārtas, izpūlējās labu brīdi ap „reiboņu“, gribēdams viņu uzmodināt, lai ejot uz māju pēc zirgiem, ka varot pārvest malienu mājā, bet tas bija viss velti, jo atmaņas viņam nebija itin ne pavisam. Saimniekam zuda pēdīgi šē visa pacietība, un viņš ar dusmām atteica „reiboņam“ viņa līdzšinīgo algādža vietu, piesaukdams lieciniekus un solīdamies neizmaksāt vairāk neviena graša, kaut gan „reiboņa“ no visa tā nedzirdēja un nesaprata ne vārda, ko gan saimnieks arī zināja; bet aiz dusmām viņš nevarēja savaldīties un nogaidīt tāda brīža, kur puisis būtu pie atmaņas vai arī pārnāktu mājā.

Vēlu vakarā ienāca malēju istabā un no turienes meldeŗa dzīvoklī kāds slaiks vīrs pelēkā mētelī ar bašļiku galvā un gandrīz pavisam ar aiztītām acīm. „Reiboņa“, kuŗam guļot stāvēja ģīmis allaž uz durvju pusi, šim svešam ienākot, atvēra drusku acis un noskatījās viņā tik ilgi, kamēr varēja to vēl bez galvas pacelšanas redzēt, un aizmīga atkal no jauna tik tad, kad svešais vairs nebija redzams. Citi malēji, kas bija arī istabā, nepamanīja no tā nenieka, jo viņi, kā zināms, skatījās tik ienācējam pakaļ; turklāt arī mazā lampiņa spīdēja tik vāji, ka cik necik atstatāk nebija nekas skaidri saredzams. Un ja arī kāds būtu redzējis „reiboņu“ acis atdarām, tad tur nebūtu tomēr nekā, ko likt vērā.

Pēc kādas stundas „reiboņa“ nokāpa kasīdamies un murgodams no savas lāvas zemē, sāka streipuļot pa istabu un atzvēlās pie durvīm it kā pie krāsns, kad grib sildīties. Kādu brīdi pasildījies, skrēja nost un kļiedza: „Kas, velns, tā par krāsni? vējš vien kauc pa iekšu,“ jo ārā bija stipra auka ar lietu, tādēļ pie tādas krāsns nevarēja vis daudz sasildīties; pēc tam viņš sāka grābstīties ap krāsni un ap sienām, meklēdams durvju. Par visu to bija citiem malējiem diezgan ko smieties, bet kad „reiboņa“ pēdīgi, gar logu krizdams, norāva un apdzēsa netīši lampu, tad visi sāka sirdīties, un daži gribēja vainīgo pat pārmācīt, bet nevarēja tumsā notvert. Kāds malējs izgāja pēc savas sveces un, to uzdedzinājis, sāka meklēt līdz ar citiem nogrūstās lampas, bet neatrada viņas nekur. Pats „reiboņa“ bija pa to starpu uzrāpies atpakaļ uz lāvas un gulēja tādā pašā neatmanīgā miegā kā papriekšu. Malēji, vēl kādu brīdi lampas meklējuši, izgāja visi sirdīdamies namā, jo kuŗš gan lai šē priekš visiem savu sveci dedzinot? Tā tad malēju istabā palika atkal „reiboņa“ vien uz lāvas, un kuŗš vien durvis no āras vai no nama puses pavēra, tas izgāja atkal tūliņ atpakaļ, iesaukdams: „Tumšs!“ Melderis bija iegājis drīz pēc tam, kad tas svešais ienāca, arī viņam līdz savā dzīvoklī un neiznāca vairs no turienes, tāpēc nebija neviena, kas gādātu par jaunu gaismu.

Pusnakts varēja būt jau pāri, kad atspīdēja no iekšas pār krāsni malēju istabā gaisma un drīz aiz durvīm meldeŗa priekšistabā bija dzirdama puslīdz droša sarunāšanās vācu valodā. „Reiboņa“ bija tūliņ nomodā un pakāpies skatījās pār krāsni

meldeņa istabā, no kuŗas nāca tā gaisma un kuŗā bija dzirdama sarunāšanās. Viņš skatījās un klausījās labu brīdi un tad atkrita atkal piepeši uz lāvas un gulēja it kā būtu pavadījis vairāk nakšu nomodā. Drīz atdarījās meldeņa istabas durvis, pa kuŗām iznāca tas pats svešinieks, pavadīts no meldeņa ar vēja lukturi rokā. Kad viņi abi bija izgājuši ārā, un „reiboņa“ palicis tumsā atkal viens pats, tad viņš ņurdēja pie sevis skaidrā vācu valodā: „Hm, hm, jā, jā! nākošas piektdienas vakarā pa to ceļu gar veco kapsētu. Tas ir tai pašā vakarā, kuŗā būs saimniekiem maltīte.“

Otrā rītā atradās pazudusē lampa turpat uz loga, un viņas vietā bija nozudis atkal „reiboņa“; bet šā zuduma jeb trūkuma nesajuta gan laikam neviens.

Tanī pašā dienā pēc pusdienas iebrauca vecākais palīga mērnieks Raņķis jeb Ranke, kā viņš pats savu vārdu rakstīja pie vecā mērnieka Feldhauzena. Raņķis nebija redzēts labu laiku, jo slātavieši domāja viņu esam Čangalienā, bet tur viņš pēc robežu izdzīšanas vairs neuzturējās, un tagad bija Čangalienā jau pat izlīdzināšanas komisija savu taisnību izvadājusi.

Feldhauzens saņēma Raņķi ļoti priecīgi it kā kādu sen ar nepacietību gaidītu vēstnesi. Viņš to ieveda tūliņ savā īpašā istabā un aiztaisīja durvis.

„Nu, Ranke, tad jūs pēdīgi esat tomēr atkal atradušies,“ viņš, cigāru ņemdams un Raņķim arī sniegdams, nemierīgi runāja. „Es jau sāku vai šaubīties, ka būsāt pavisam vai pazuduši.“

„Jā, man bija kādu laiku jāpazūd, lai jūs varētu no pazušanas glābt,“ Raņķis pusjocīgi atbildēja, pie kā bija redzams, ka šie vīri nestāv vis atstatu viens no otra.

„Nu jā, tad būsāt gan izstaigājuši kā Dante vai pašu elli un varēsāt pastāstīt daudz ko jauna,“ Feldhauzens, Raņķim krēslu paceldams un pēc tam pats apsēzdamies, sacīja.

„Jā, jā, bet viss, kas jauns, nav vis arī ikreizes jauks, un no elles to var gaidīt jo mazāk,“ Raņķis, cigāru aizdedzinādams, atbildēja.

„Nu tad būsāt atraduši arī padomu, ka tam, kas nejauks, var stāties pretī, jo tā ir pestīšanas darba otrā puse,“ Feldhauzens, gribēdams drusku jokot, sacīja; bet varēja nomanīt, ka viņa prāts nestāv vis pie jokiem, un ka viņš gribētu labāk, lai Raņķis griežas jo drīz pie nopietnības.

„Es neesmu vis pašvarīgs pestītājs, tāpēc izglābšanās padoms būs jāatrod mums abiem kopā,“ Raņķis atjokoja; „jo ir diezgan labuma, kad es spēju izmeklēt tik to, uz kuŗu pusi ir dzenamas pēdas tiem jeb tam, kuŗš pērn izvilka čangaliešos uz jūsu vārda un jūsu ezerā slepen tik bagātu lomu.“

„Nu labi, labi; tad izstāstiet jel visu, ko esat izdibinājuši,“ Feldhauzens ar nepacietību sacīja.

Raņķis iesāka stāstīt.

„Pēc tam, kad es biju pie jums pēdējo reizi, tad man, ka atminēsaties, nebija izdevies nenieka saklausīt, nedz arī pēdu sadzīt tiem pērnās vasaras čangaliešu krāpējiem, kaut gan biju nodarbojies gandrīz visu gadu ar to vien; tik no pašu čangaliešu stāstījumiem, kuŗi skanēja pa visu valsti vienādi, varēju noprast, ka cits nav bijis gan kā Grabovskis, bet kur viņš pēc tam palicis un kur tagad atrodams, tas nebija zināms nevienam. Arī visi klausinājumi tuvu un tālu pa laukiem un pilsētām palika bez sekmes; tik vien daži krodzinieki pa to ceļu, pa kuŗu tie krāpnieki bija braukuši uz dzelzceļa staciju, atminējās tādus kungus redzējuši, kādus čangalieši viņus apstāstīja. Pēc tam tad, kad šie pēdējo reizi no jums aizgāju, un kad visas pētiņas pa ārpusi bija veltīgas, sāku darboties šepat pa Slātavu. Bet kamēr es gribēju kļūt pie ziņām un ar noslēpumiem pazīstams, tikām neveicās nenieka, kaut gan varēja nomanīt, ka viens otrs ko zin, un ka šur un tur būtu kas atrodams, ja tik tie zinātāji uzticētos jeb iedrošinātos stāstīt.“

„Bet vai Prātnieks nevarēja nekā līdzēt?“ Feldhauzens jautāja.

„Itin nemaz, jo no sevis viņš nezināja nenieka vai nebija šai lietā pats nekā piedzīvojis, un uzticības viņam trūka valstī jau tāpat kā man. Līdz ar to varēju nomanīt arvien vairāk un vairāk, ka valstī ceļas nemiers pret zemes dalīšanu un ienaidi uz dalītājiem, kā arī uz citiem visiem, kuņiem tur bija kaut kāda ziņa vai nu atklāti, vai tāpat. Velns zin, caur ko ir nākušas gaismā šādas tādas mazas savstarpības, kas bijušas jums un arī man ar dažiem saimniekiem? tās tad, labi izpušķotas, gāja un iet vēl tagad no mutē mutē pa visu valsti, un arī čangalieši ir jau no šās sērgas aizņemti. Visur kļiedza par netaisnību un par taisnības pārgrozīšanu aiz dāvanām; dažā vietā man sacīja tādas lietas gandrīz jau taisni acīs, un uzņemšanu atradu vairs tik vien pie tuvāk pazīstamiem; arī zirgu, un viena paša zirga dabūt bija diezgan grūt, kaut gan agrāk gandrīz visur saimnieki tos piedāvāja. Visam tam nemieram, kā jau gan bija zināms, bet kas pēc izrādījās jo gaišāk, stāvēja un stāv joprojām priekšgalā Šrekhubers. Tā tad man pazīstamam nebija vairs pavisam iespējams kaut ko izdabūt un īstās domas dzirdēt, tāpēc vajadzēja atrast citu padomu, lai varu būt viņiem līdzīgs un nepazīts viņu vidū un tad tur dzirdēt viņus brīvi un nepiespiesti sarunājamies. Visupirms pametos par grāvju racēju, kad biju papriekšu savu izskatu pilnīgi pārgrozījis, nokrāsodams bārdu un matus melnus, seju brūnāku un vecāku pataisīdams un turēdams uz deguna arvienu kādu plāksteņa lupatiņu. Arī vecas un vienkāršas drēbes palīdzēja dot man citu izskatu.“

„Bet kā jūs noslēpāt savas zaļganās acis?“ Feldhauzens pasmiedamies jautāja; „jo pie tām vien vajadzēja jūs pazīt.“

„Tas bija tas grūtākais gabals,“ Raņķis atbildēja, „jo acīm citas krāsas dot nevar; tomēr tiku galā arī ar šo lietu un caur to, ka manu acu nedabūja gandrīz neviens redzēt, kas bija jātur ikkatru acumirkli vērā. Pie grāvju rakšanas es pieņēmu puisi, kuŗš to darbu prata, un tad strādāju itin lēti, caur to varēju dabūt darbu īsti tādās vietās, kur gribēju, un tādas vietas bija it īpaši krogī, kur griežas arvienu daudz ļaužu un kur dzird visādas valodas. Pats es, izlikdamies par dzērāju, dzīvoju arvienu pa kroga istabu un gāju pie rakšanas tik tad, kad krogā nebija nekādu svešu cilvēku. Tur tad, zināms, dabūju dzirdēt ļaužu domas atklāti; bet tās nav nekādas labās priekšmums: rūgts un nāvīgs ienaidis ir saraudzējis abas valstis pret mums, jo čangalieši nepaliek vis slātaviešiem pakaļ. Gan stāv mūsu piekritēji, cik spēdami, uzticīgi priekšmums, bet viņu ir mazākais pulks, un viņiem jābaidās arī pašiem no pretiniekiem tāpat kā mums.“

„Par slātaviešu un čangaliešu pašu niknumu un ienaidu es nebēdāju nenieka,“ Feldhauzens sacīja, „jo tie ļautiņi gan sirdās, gan grasās, bet tomēr atriebties nedz spēj, nedz drīkst; es viņus pazīstu un saprotu itin labi. Slātaviešu un čangaliešu dēļ mēs varam būt droši, jo viņi sirdīsies gan vēl kādu laiku mums aiz muguras, bet pēc apklusīs, aizmirsīs, un no viņu sirdīšanās neiznāks vairāk nekā tik biedināšana un piktošanās ar dūri kabatā; turpretī no viņu kūdītājiem un musinātājiem, kuŗi stāv viņiem priekšgalā un paši varbūt vis tik daudz nesirdās, ir gan ko būties, jo tādi, kas drīkst maisīties ar savu spēku tiesas darīšanās, atsvabināt noziedznieku ar varu, izsacīt tiesai rupjības un man biedinājumus, tādi, kuŗi drīkst izdoties Čangalienā par mērniekiem, izkrāpt manā vārdā ļaudīm daudz naudas un tad sasūtīt vēl man visu Čangalienu atklāti ar dāvanu vezumiem uz kakla, par ko smejas tagad pasaule tuvu un tālu, tādi spēs arī daudz ko citu; — tādiem iemusinātājiem skries ļaudis labprāt līdz un viņiem klausīs; un ka kaut kas lielāks ir gaidāms, par to es vairs nemaz nešaubos, jo man ir nākušas dažas sīkākas ziņas un nomanītas domas arī bez jums.“

„Jā, es arī nešaubos,“ Raņķis runāja no jauna, „un arī zinu un esmu pārliecinājies, ka no pašiem šiem ļaudīm, kādi viņi ir šinīs abās valstīs, nav ko būties; Kaspars

Gaitiņš, kuŗš bija tas vienīgais bīstamākais starp viņiem, ir par laimi gan jau projām; tik vien tas, ka viņš noslēpis visiem savu tagadējo dzīves vietu, nenozīmē nekā laba, un tāpēc nav vis viņš arī pavisam piemirstams.“

„Nē, to viņš ir darījis tik tādēļ, lai Oļiņi nezin sadzīt savas audzēknes, kuŗa, kā skaidri domājams, esot nogājusi kopā ar kādu vecenīti, savu auklētāju, viņam slepen līdz,“ Feldhauzens ieminējās. „Oļiņi esot bijuši viņu mīlestībai stipri pretī un gribējuši izdot to meiteni pie Prātnieka, bet tā bijusi atkal tam pretī; tāpēc gan var domāt, ka Gaitiņam viņa mājas atņemšana bija pa prātam, un tādēļ arī gan viņš to tik viegli atlaida. Tās lietas es esmu gan jau visas saklausījis un pārdomājis.“

„Es arī gan,“ Raņķis atteica; „bet tomēr, tomēr es nevaru vis ar tiem cēloņiem vien apmierināties, kuŗus jūs liekat tik droši viņa mierīgai aiziešanai un dzīves vietas noslēpšanai. Bet nu tālāk: ļaužu vidū es uzturējos vispirms tādēļ, lai no tiem var dabūt zināt viņu priekšniekus, to īstās domas un arī to, no kuŗas puses var pie viņiem tuvoties. Iemaisījos kādās kāzās, kuŗās arī palika visām valodām par virslietu tās pašas mērīšanas, kā arī zemes dalīšanas lietas un gaidāmā goda maltīte, uz kuŗu daži ļoti priecājas, bet citi turpretī runāja par viņu tik ar ļaunīgiem izsmiekliem, pieminēdami arvienu, kā Šrekhubers runājis un kā viņus mācījis. Caur to tad es arī pārliecinājos, ka Šrekhubers ir viņu īstais galva, kaut gan to zināju agrāk, bet, zināms, tik no stāstīšanas.“

„Tagad sāku domāt uz to, ka būtu iespējams uzturēties kādu laiku Šrekhubera tuvumā, tāpēc ka varbūt no viņa paša izdabūtu drīzāk dažas tumšuma atslēgas, jo ka šis cilvēks savu noslēpumu vis nepietur jeb arī nespēj pieturēt, tas jau bija zināms. Lai varētu šo nolūku sasniegt, tad grāvju rakšanas amats man bija jāatstāj, jāiet pie kāda saimnieka par algādzi un jāgaida, līdz viņam radīsies vajadzība sūtīt uz sudmalām malt, kas arī gan drīz gadījās, līdzko iekūla jaunus rudzus.“

„Bet vai jūs, par algādzi būdami, spējāt arī nopelnīt algu?“ Feldhauzens atkal pasmiedamies jautāja. „No zemkopības darbiem jūs laikam nenieka neprotat un neesat arī ieraduši viņus izturēt?“

„Jaunās dienās par laimi esmu drusku ar zemes darbiem iepazinies, tāpēc varēju gan cik necik sajēgt, kas un kā jādara,“ Raņķis atbildēja, „bet grūtuma jau neieradušam bija diezgan; tomēr izturēju gan visu līdz, tik vien pie kulšanas vajadzēja palikt vājam, citādi būtu putekļos jāaizrijas. Pēc tam tad, kā jau pieminēju, nokļuvi tūliņ uz sudmalām, ar ko viss kalpošanas darbs beidzās. Sudmalās ir tagad maz ūdens, bet daudz malēju, tāpēc vajadzēja gaidīt ilgāku laiku, līdz pienāk malšanas kārtā, kas bija manam nolūkam īsti par labu, jo caur to iznāca vairāk laika citiem ko runāt un man ko klausīties un pētīt.“

„Lai nu kā kuŗā vietā, bet sudmalās runāja jo drošāk un trakāk, īsti pats Šrekhubers, jo viņš izsacīja ar skaidru vārdu, ka vajadzējis mūs un visus, kas turas ar mums, nolietot, un tad pēc tam būtu nākuši citi mērnieki, kuŗi vairs nebūtu drīkstējuši tā darīt. Viņš sunīja slātaviešus un tāpat arī čangaliešus par glēvuļiem, ka nezinot un nedarot, kas darāms.“

„Vai tas nav traks velns!“ Feldhauzens iekliedzās ar izbailēm; „vai jūs nevarējāt tūliņ piesaukt lieciniekus?“

„To es varēju gan un arī jau pārdomāju, bet nedarīju tādēļ, ka tad būtu visa tālāka izpētīšana pagalam un man jādodas pazīstamam,“ Raņķis atteica.

„Bet vai viņa nevar likt par tādu valodu tūliņ apcietināt, jo liecinieki, kas dzirdēja, atminēsies gan?“ Feldhauzens runāja iekustinātā balsī.

„Jā, bet kuŗš tad būs tas sūdzētājs, jo „reiboņa“, kā mani sudmalās saukāja, nav vairs pasaulē atrodams.“

„Tas ir tas posts,“ Feldhauzens domīgi sacīja. „Bet vai es nevarētu viņa apsūdzēt un uzdot tik tos lieciniekus, kas to dzirdēja.“

„Nekā, arī tas būs veltīgi, jo tur viņa paša piekritēji vien vairāk bija, tik Prātnieks un kādi citi no mūsu puses, tāpēc tur nenieka nepierādīs. Lieciniekus gan būtu piesaucis, kā domāju, Prātnieks arī, ja vien nebaidītos, ka caur Šrekhubera sūdzēšanu var nākt gaismā dažas lietas, kuŗas tikpat viņam, kā mums nebūtu īsti patīkamas.“

„Vai Prātnieks arī jūsu nepazīna, un vai viņš cieta klusu, kad tādas valodas dzirdēja?“

„Nē, pazīt viņš manis nepazīna, tāpat kā citi, bet pretī runāja tomēr, kaut gan nevis taisni pašam Šrekhuberam acīs, jo ar to ir velti iesākt.“

„Nolādēts velns no cilvēka!“ Feldhauzens izsaucās. „Kad viņa nebūtu, cik mierīgi tad viss izietu galā! ar visiem spēkiem būtu jārauga dabūt viņš no ceļa laukā.“

„Bet klausaties tālāk,“ Raņķis sacīja. „Es pavadināju rnalējus runāt par tiem pašiem pērnās vasaras čangaliešu krāpējiem; tur starp citām lietām dzirdēju skaidri izteicamies, ka tas Grabovska darbs, jo priekš tam esot šepat Slātavā ar visiem saviem neliešu palīgiem uzturējies — laikam gan krogā; dzirdēju stāstām, ka nesen esot kāds slātavietis nezin kuŗā pilsētiņā Grabovski saticis, bet tas negribējis viņu vairs pazīt, jo bijis itin smalks kungs un valkājis pilnu bārdu. Kādēļ Grabovskis negribēja slātavieša pazīt, tas nu gan ir saprotams, jo viņam jābīstas no sadzīšanas.“

Malējiem tā runājot, meldeŗa puisis ieminējās, ka viņas otrdienas vakarā bijis arī pie viņa kunga jeb meldeŗa kāds svešs, skaists kungs ar melnu, gaŗu bārdu. Tālāk taujādams dabūju zināt, ka tas svešais kungs solījies atkal pēc kādas nedēļas laika nākt. Nu es nedomāju nemaz vēl uz samalšanu un projām braukšanu, laidu tīši malšanas rindu gaŗām, izlikdamies arvienu par piedzērušu, jo pēc puīša vārdiem vajadzēja būt šinīs pašās dienās nedēļai apkārt. Bez šaubīšanās es ticēju, ka tas svešais kungs nav bijis nekas cits kā Grabovskis, jo tas ir tas vienīgais no svešākiem, ar kuŗu Šrekhubers, še Slātavā būdams, ir draudzējies, un kuŗš ir viņu uzmeklējis jau agrāk arvienu, kad Šrekhubers bija vēl pie otra.

Guļu vietu es uzņēmu malēju istabā uz lāvas, no kuŗas, kad paceļas, var skatīties pa krāsns augšu meldeŗa priekšējā istabā, jo tur vien es varēju cerēt dabūt to svešo vaigā redzēt pie projām iešanas vai pie ārā nākšanas no dībena istabas.

Pirmo nakti nogulēju, bet nemanīju nekā; otrā naktī turpretī ne ilgi priekš pusnakts ienāca patiesi gaŗš vīrs pelēkā mētelī ar bašļiku galvā un aiztītām acīm. No auguma un no iešanas vien es tūliņ pazinu, ka viņš cits nav kā Grabovskis. Lielās drēbes un galošas, kā to gulēdams caur sienu drusku dzirdēju, ienācējs atstāja priekšējā meldeŗa istabā un tad tik gāja tālāk.

Tos malējus, kuŗi gaidīdami malšanas kārtas uzturējās taī pašā istabā, kuŗā es gulēju, izskaudu ārā caur to, ka, dzēruma murgos pa istabu streipuļodams, nodzēsu it kā netīši lampiņu un noglabāju.

Drīz pēc pusnakts dzirdēju meldeŗa guļamās istabas durvis atveŗam un redzēju gaismu spīdam pār krāsns augšu ārā. Tūliņ varēju dzirdēt arī divi vīrus kaut par kādiem jokiem vācu valodā sarunājamies un smejamies. Es pakāpies skatījos pār krāsni un redzēju, ka biju pareizi domājis un pareizi dzirdējis, jo Grabovskis, tagad ar pilnu, skaistu bārdu, taisījās projām, vilkdams mēteli, apsiedams šalli un bašļiku. Pēdīgi, kad bija sataisījies tāpat kā atnākot, tad Šrekhubers vēl viņam piekodināja: „Nu neaizmirstiet tik piektdienas vakara, jo ja to palaižam gaŗām, tad vairs maza cerība uz izdošanos.“

„Ja tik dzīvs, tad būšu; uz to varat droši palaisties.“

„Bet tas arī jāliek vērā, no kuŗas puses jūs nākat, jo to vakaru visi ceļi ņudzēs vien aiz goda viesiem.“

„Man būs jānāk gan laikam no Vainavas puses, jo tur tas ceļš būs itin mierīgs, tāpēc ka no tās puses nenāks nekādi goda viesi.“

„No Vainavas puses?“ Šrekhubers domīgi runāja. „Tas ir laikam tas pats ceļš, kuŗš iet gar veco kapsētu?“

„Jā, tas pats,“ Grabovskis cimdus vilkdams atbildēja.

„Jā, tas ceļš būs gan kluss,“ Šrekhubers sacīja, „jo slātaviešu tāi pusē vairs daudz nav un čangalieši arī pa to ceļu nenāks.“

„Bet es domāju, ka uz tumsas laiku būs klusi jau visi ceļi,“ tā Grabovskis, „jo tik ilgi gan tie gadiem salkušie un slāpušie viesi negaidīs.“

Pie šiem vārdiem viņi taisījās nākt ārā un man vajadzēja steigties savā vietā atpakaļ, lai nepamana, un to vajadzīgo jau es arī biju redzējis un dzirdējis.

Šis notikums gadījās pagājušā naktī, un šorīt es negāju vairs nemaz pie sava saimnieka, bet uz kādu krogu, kur stāvēja mana soma ar labākām drēbēm, jo saimnieks, dzirdēdams par manu nevērīgo un palaidnīgo dzīvi sudmalās, bija atnācis vakar pats, samalis un aizbraucis naktī uz māju, atteikdams man algādža vietu pie sevis īsti tāpēc, ka vakarā manis nevarēja uzmodināt no piedzēruma miega un aizsūtīt uz māju pēc zirgiem. Mežā kādā zināmā vietā nomazgāju krāsu no sejas, bārdas un matiem, pārgērbos savās īpašās drēbēs, iegāju pie kāda pazīstama, dabūju zirgu ar pavadītāju un braucu tūliņ šurp.

Šis nu ir viss manas pazušanas laika dzīves stāsts. Pēdas tam zvēram esmu sadzinis, un viņa teka ir zināma, tāpēc tagad jānosprīž tik tas, vai viņu ķersim slazdā, vai valgā, vai dzelžos, bet ķert viņš šoreiz jāķer pašā ceļā uz jaunu laupīšanu ejot, kuŗa gan nav zināma, bet cieti nodomāta un var, kas zin, būt vēl kaitīgāka un bīstamāka nekā pirmā. Viņi liek savam darbam vislielāko svaru uz to vakaru, kuŗa mums še būs goda maltīte, tādēļ jāapsargājas un jāapdrošinās uz visām pusēm.“

„Man ir pietrūcis gandrīz divas klausoties,“ Feldhauzens sacīja. „Še jāpateicas tik jūsu pūliņiem un izveicībai, ka tiekam varbūt no slepenām tuvām briesmām glābti.“ To runādams, Feldhauzens vilka divas patiesi dziļi un gaŗi, slaucīdams ar lakatiņu sviedrus no pieres.

„Ja varētu izzināt, uz ko viņi īsti sataisās, tad varētu sataisīties pretī un saņemt pašus cieti,“ Raņķis teica. „Visupirms jums jāgādā dabūt naudu un citas kādas dārgākas lietas drošā vietā, jāapsargā māja slepeni ar labi apbruņotiem vīriem, kuŗi prot krietni ar dažādiem ierčiem rīkoties, jo kas zin, vai viņi netaisās uzbrukt taisni jums pašiem. Tāpat arī būtu jāapvaktē sudmalas un Šrekhubers, lai, ja ietu laukā, var tikt uzlūkots, un līdz ar viņu Grabovskis, kuŗš, zināms, tur nonāks.“

„To varēs darīt gan visu, un tas būs arī jādara,“ Feldhauzens domīgi atbildēja; „bet labāk un drošāk gan būtu, kad Grabovskis šai reizē pavisam pazustu. Jūs gan sapratīsiet, ko es gribu sacīt. Līdz ar viņu vajag izputēt tad arī visiem tiem nodomiem. Citādi, ja šās drošības nav, tad es arī nevaru uzdrošināties iet un būt klāt pie goda maltītes, un ja es neeju, tad tie viesi par to ļoti noskums, kā jau ir dzirdēts — — — Mans ieroču krājums, kā zināt, stāv jums priekš ikkatras medīšanas vajadzības vaļā. — — Krietns medījums — krietna alga. — — Ko jūs domājat par to lietu, Ranke kungs?“

„Hm, hm — hm!“

Kaut gan goda maltītes iesākums bija nolikts uz pulksten sešiem vakarā, tad tomēr slātaviešu un čangaliešu saimnieki sāka lasīties tūliņ pēc pusdienas zināmā norā aiz Slātavas sila, kur, kā protams, neatrada vēl nenieka priekšā, kā tik zināmo komiteju savās vajadzībās rīkojamies. Dažiem bija vajadzējis nobraukt pat līdz trīsdesmit verstu garus ceļa gabalus, tāpēc var domāt, ka viņi nebija no rīta kavējušies mājās visai ilgi, un ka tagad vis no ēšanas un dzeršanas bēdzin nebēgtu.

Prātnieks, Pietuka Krustiņš un visi citi komitejas locekļi, kā arī plaušķinātāji un „bravo“ saucēji bija salasījušies norā jau sen priekš pusdienas, lai var uz visu godam sarīkoties, noturēt pēdējos mēģinājumus un sagādāt visu, kas vajadzīgs pie tādas slavenas goda maltītes kārtīgas izvešanas. Papriekšu taisīja runātājiem no dēļiem „tribīni“, kā Pietuka Krustiņš sacīja; to appušķoja pēc ar skujām un piestiprināja pretī augšā pie priedes pāri pār runātāju galvām transparentu ar tiem vārdiem: „Savienība tautas stiprums!“ Šos vārdus nodomāja pēc no otras puses apgaismot ar uguni. Kad tribīne bija pilnīgi uztaisīta, tad Pietuka Krustiņš uzkāpa augšā, kā pats sacīja, pamēģināt, kā runāšana uz viņas veikšoties un arī iemanīties, kādu atbalsi dodot šī apkārtnē, lai tad varot zināt, kā runājot balss pēc viņas jācilā. Līdz ar to varot izmēģināt arī plaušķinātāji un „bravo“ saucēji savu veiksmi, tāpēc uzdeva Bisaram nostāties ar visu savu pulku atstatāk un pēc pabeigtas mēģināšanas runas darīt savu zināmo un uzticēto pienākumu. Lai šī mēģināšanas runa nepaliktu bez vispārīga labuma, tad Pietuka Krustiņš nelaida vis no muts vienīgi tukšu skaņu, bet deva saviem vārdiem nozīmi, likdams komitejai un sapulcinātiem plaušķinātājiem pie sirds, cik liels un svarīgs uzdevums tas esot, būt par šāda nedzirdēta goda mielasta sarīkotājiem, tāpēc gan ikkatrs no šiem izredzētiem vīriem turēšot par svētu pienākumu — tās uzticētās goda vietas un goda darbus arī godam piepildīt.

Kad Pietuka Krustiņš bija nokāpis, apliecinādams, ka tribīnes taisīšana esot izdevusies brangi, jo runāšana uz viņas tekot itin viegli, un Bisars ar savu pulku iztaisījis brangu plaukstu un kliegšanas troksni, ka tikko ausis nekrita cieti, tad Švauksts ar Drekbergi gribēja arī ar visu varu iet augšā un pamēģināt runāt, tāpat kā linus mīstīt jaunā piedarbā; bet no komitejas puses viņiem tā neatvēlēja nekādā ziņā, jo kad viens esot izmēģinājis, tad esot diezgan, un citiem vajagot rimties, citādi gribēšot mēģināt visi, un kas tad darīšot tos darbus?

„Tā ir no komitejas, akurāt punktum, diviem fersoniem uzbrukšana, ka viņa vienam ļauj probierēt runāt, bet citiem nē,“ Švauksts sacīja, „jo plaušķinātāji un „bravo“ saucēji var pie mums arī savu kunsti probierēt.“

„Lai tad komiteja pati arī norāda, kurp var iet tālāk žēloties, ja ar šādu aprobežošanu mēs nevaram būt mierā,“ Drekbergis, arī pārestību sajuzdams, uzgāja komitejai ar visu piktumu virsū.

„Ej vien, kā sacīt jāsaka, kurp pats gribi, un žēlojies, kur patīk,“ Ķencis no komitejas puses lepni atbildēja, „jo liegt mēs neliedzam, tāpēc ka tagad ir brīvēstības laiki un var darīt, ko kuŗš grib.“

„Kādēļ tad, akurāt, vienam ļauj muti izprobierēt, kad ir brīvēstības laiki?“ Švauksts atķēra; tomēr klausīties viņos neviens vairs neklausījās, bet gāja pie jauna darba — pie zīmju salikšanas kārtībniekiem, jo tūliņ esot jāsāk gādāt par kārtību, tāpēc ka viesi nākšot drīz kopā, kā tas arī bija.

Kārtības priekšniekam Ķencim piesprauda pie cepures priekšā zaļu krustu un viņa apakšniekiem, citiem kārtībniekiem, zaļas lentes kreisā pusē pie cepurēm. Ķencis ņēma tūliņ lokanu spieķīti rokā un sāka rīkot kā tirgus sargs visus atbraucējus, lai piesienot zirgus priedēs. Citi kārtībnieki darīja tāpat un to pašu, caur ko darba visiem

nepietika, tāpēc Švauksts, kuŗš arī ar visu savu sarkano šalli bija kārtībniekos, negribēdams dzīvot bez darba, sabāra reizes divas Drekberģi pa vāciski, un vienu reizi viņu pat sagrandīja, ka tik daudz pa noru skraidot no vienas puses uz otru un brīžam pat vēl kļiedzot; tāpēc lai dzīvojot mierīgi pie malas, un ja gribot pīpēt vai runāt, tad lai pieteicoties pie hern Švaukstē. Šo pašu sludinājumu viņš izsauca pēc arī vēl no tribīnes.

Drekberģis bija iecelts par danču priekšnieku un piederēja arī pie plaukšķinātājiem, kādēļ turēja sevi godā Švaukstam līdzīgu un pārāku par „klusiem viesiem“ — kā tādas nosauca, kuŗi nepiederēja pie nekādas darīšanas, nedz izrīkošanas, — tāpēc viņš neļāva vis Švaukstam tā uzkundzēties, bet bārās un biedināja tāpat pa vāciski pretī: „Vart, vart! ich dihr zeijen!“

„Vas darf du mihr per dihr heisen?“ Švauksts uzkliedza, „Mihr heisen hern Švaukstē.“

„Un mihr heisen auch Drekberģa hern!“ Drekberģis atcirta, un tad, muti atplētis, ar Švaukstu garī medījās: „Ēē!“

Pietuka Krustiņš ar brilli uz acīm, papīru rulli rokā un zīmiķi aiz auss, skraidīja pa ļaužu vidu, pēc kaŗa vīru likuma ar rokas pacelšanu sveicinādams un uzaicinādams, ka ja kas gribot vēl turēt ārpus komitejas programmas kādu runu, tad komiteja to atļaujot gan, tik vien vajagot tūliņ iepriekš iesniegt komitejas priekšniecībai uzrakstītas dispozīcijas par runas tematu un saturu līdz ar lūgumu par pielaišanu pie runāšanas. Švauksts ar Drekberģi sacīja, lai viņus pierakstot vien tāpat bez visas dispozīcijas un temata, jo viņi izrunāšot gan vēl gudrāk, nekā skolotie no saviem rakstiem.

„Jā, bet tādu runu komiteja nevar pielaist, jo viņai jāzina pēc likuma ikkatras runas saturs un uzdevums, par ko grib runāt,“ Pietuka Krustiņš augstā valodā atbildēja.

„Es gribu sadot bagātiem krietni virsū,“ Drekberģis teica, „un tad tu ieliec to manu runu pēc avīzēs.“

Tomēr Pietuka Krustiņš pastāvēja pie tā, ka tādas runas netikšot pielaistas. Pēc tam Drekberģis, viņā ieskatījies, sāka arī sveicināt citus ar rokas pielikšanu vien pie cepures, par ko Švauksts atkal viņu reizes divas vāciski sabāra.

Kārtībnieki rīkoja arvienu pulcējošos ļaudis bez mitēšanas šurp un turp, nelikdami miera nedz stāvot, nedz ejot, caur ko tie pēdīgi kļuva pavisam pikti un sprieda savā starpā, ka tādi draņķi esot pavisam izsitami, jo kas viņi gan esot, ka drīkstot ar cilvēkiem tik daudz muļķoties? Īgnums un riebums par tādu kārtībnieku kārtošanu auga arvienu augumā un īsti caur to, ka tik ilgi bija jau nodzīvots, bet baudīt vēl nedabūja nekā un izlikās, ka arī nesagaidīs tik drīz, jo gādājam par to neredzēja neviena.

Nezin, kā gan kārtībniekiem pēdīgi klātos, ja mērnika puīši neatvestu pārā mucu alus, kuŗu dēļ aizmīrsa tūliņ iekaitinātie mielasta viesi savas dusmas, un kārtībnieki griezās ar savu rīkošanu pie mucām, bet, zināms, tik ar to nolūku, lai var dabūt paši papriekšu un vairāk alus. Bet mērnika puīši, kuŗi paši to alu izdalīja, raudzīja cieti uz to, lai nedabūtu daži vairāk un daži mazāk, bet, cik iespējams, visi vienlīdzīgi, caur ko kārtībniekiem, kuŗi gan gribēja pirmā galā dabūt to mucu pavisam savā varā, ncizdevās vis īsti tā, kā domāja, jo alus izdevēji viņus ieskatīja tik par tādiem pašiem kā citus visus.

Šis alus pajautrināja stipri vien saīgušos viesus, un kad vēl bija dabūjuši pa gabaliņam maizes, kuŗu arī drīz atveda, tad viņiem bija, kā paši mēdza sacīt, sirds atkal savā vietā.

Pietuka Krustiņš izlasīja, kā pats teica, cienīgas komitejas uzdevumā goda mielasta pušķošanas programmu, papriekšu izstāstīdams, ka šim esot tas gods — būt par

komitejas aktuarijusu, par kuratorijuma prezidentu un arī par visas šās komitejas un viņas daiļo panākumu uzsācēju.

Visa tā programma, kuŗa bija vēl otrā sēdē paplašināta, skanēja īsti tā:

„P r o g r a m a

par runām, dziesmām un dančiem pie goda mielasta, kuŗu izrīkojis mērnieka cienīgs tēvs Feldhauzena kungs Slātavas un Čangalienas saimniekiem, kalpu runas vīriem, komitejas locekļiem, goda viesiem un dažiem no komitejas ieaicinātiem svētku pušķotājiem — sastādīta no svētku pušķošanas komitejas galīgi otrā komitejas sēdē, 28. augustā 18...

Apsveicināšanas dzejols, komitejā proponēts jeb uz pieņemšanu priekšā likts no komitejas prezidenta Prātnieka kunga, sacerēts un deklamēts no kuratorijas prezidenta un komitejas aktuarijusa Pietuka Krustiņa kunga.

Atklāšanas runa par valsts valdību krietnumu un runas vīru svaru, proponēta un sacerēta no kuratorijas prezidenta un komitejas aktuarijusa Pietuka Krustiņa kunga, turēta no komitejas prezidenta Prātnieka kunga.

Vispārīga dancošana sentēvu garā, proponēta no komitejas asesora un applaudisemangas direktora Bisara kunga, vadīta no danču direktora Drekberģa kunga un izdarīta no visiem goda mielasta viesiem.

Vispārīgā galda dziesma pēc lielas jeb galvas biedrības gadavētku galda dziesmu eksempeļa jeb piemēra, proponēta, sacerēta tautas garā un priekšā saukta no kuratorijas prezidenta un komitejas aktuarijusa Pietuka Krustiņa kunga.

Runa par taisnīgu zemes dalīšanu regulācijas sistēmā un par šā lielā darba laimīgu nobeigšanu, kā arī par viņa nozīmi kultūrvēsturīgā ziņā, proponēta no kuratorijas prezidenta un komitejas aktuarijusa, sacerēta un turēta no komitejas asesora un ordonances direktora Ķenča kunga.

Kuplejas, proponētas, sacerētas un dziedātas no kuratorijas prezidenta un komitejas aktuarijusa Pietuka Krustiņa kunga.

Runas par ļaužu kārtu saderību un cilvēku mīlestību pasaules univerzumā, proponēta no kuratorijas prezidenta un komitejas aktuarijusa Pietuka Krustiņa kunga, turēta no applaudisemangas direktora Bisara kunga.

Vispārīga humoristīga galda dziesma, proponēta, sacerēta un priekšā saukta no kuratorijas prezidenta un komitejas aktuarijusa Pietuka Krustiņa kunga.

Šis un tas, īsti no pašiem komitejas locekļiem.

Beigu runa par cilvēku organismu un cik necik no kranioskopijas, proponēta no kuratorijas prezidenta un komitejas aktuarijusa Pietuka Krustiņa kunga, turēta no komitejas asesora Svērteļa kunga.

Pēc šās runas komiteja atzīs goda mielastu par nobeigtu.“

Pietuka Krustiņam no tribīnes nokāpjot, atskanēja aiz muguras priedēs piepeši briesmīga „bravo“ kliegšana, pa starpām arī „urā!“, neganta roku plaukšķināšana un citāda trokšņa taisīšana, kuŗa negribēja nemaz mitēties. Kamēr Pietuka Krustiņš lasīja, tikām bija Bisars sagājis ar savu pulku viņam aiz muguras priedēs un darīja tagad savu pienākumu, jo viņam bija uzdots likt plaukšķināt un saukt „bravo“ pēc ikkatras runas un dziesmas.

„Ei, kas tā par neizprašanu!“ Pietuka Krustiņš ar nepatikšanu iesaucās; tad, pie Bisara piegājis, rāja viņu par tādu neizprašanu un neizšķiršanu, kas runa, kas programma, jo pie programmas neesot nekad jāplaukšķina, nedz arī jāsauc „bravo“, bet tik pie runām un dziesmām.

„Nu labi, labi, kad zināms,“ Bisars atbildēja. „Kad reiz misējies — misējies; — tas visiem par mācību.“

„Lūk, gunivirzuma prakvasors tu esi, bet nezini, kā sacīt jāsaka, kas jādara!“ Ķencis Bisaram pārmeta, kad Pietuka Krustiņš bija jau aizgājis.

„Guniverzuma prakvasors būsi gan laikam tu pats,“ Bisars atbildēja, „bet es esmu — laikam, apaļisa — — gambas — velns zin, kas par prezbiteri un azors.“

„Azors esmu es arī,“ Ķencis atbildēja, „un ortografijas dipitors, bet nevis guniverzuma prakvasors, kuŗš gan cits neviens nevar būt kā tu pats, lai vai liedzies, vai nē.“

„Nē, nē, es neesmu guniverzuma prakvasors, tas par velti.“

„Bet kuŗš tad var būt?“ Ķencis jautāja.

„Varbūt ir Drekberģis,“ Bisars atbildēja.

„Nē, Drekberģis ir dančošanas drigants vien,“ Ķencis sacīja. — „Bet iesim pie Pietuka Krustiņa, lai izšķiŗ, ka pēc neiziet aplam, jo tagad ir vēl laiks.“

„Iesim, iesim!“ Bisars droši iesaucās un gāja Ķencim līdz.

„Guniverzuma prakvasora nav pavisam,“ Pietuka Krustiņš, kuŗš jau bija viņu valodu dzirdējis, sacīja augstā garā, „un jūs, kungi, abi neesat vis azori, bet asesori — —“

„Asesori, asesori, asesori, asorisi, areosi — —“ tā Ķencis ar Bisaru mācījās izsaukt.

„Tāpat arī neesat ne katrs nedz apaļisagambas prezbiters, nedz ortografijas dipitors, bet abi esat direktori — —“

„Direktori, direktori, dikeroti, dikoteri — —“ tā atkal abi skaitīja, bet arvienu jo tālāk, jo nejaukāk.

„Bisara kungs pie applaudisemangas un Ķenča kungs pie ordonances. Bet, cienīgi kungi,“ tā Pietuka Krustiņš aiziedams vēl piekodināja, „šo savu titulu neaizmirstiet, jo caur to varētu celties neizlabojamas jukšanas.“

Tagad šie abi palika skaitot, viens: „Apsplaudīsi mantas, apsplaudīsi mantas,“ otrs: „Ārdu skanste, ārdu skanste,“ un pa starpām bija dzirdams arī: „Tīti teļi, tīti teļi.“

Pa brīdi atveda mērnika puīši vienu pustumu brandvīna un labu tiesu dēļu priekš galdiem, ziņodami, ka maltīte drīz iesākšoties, tik vien pašiem vajagot palīdzēt uztaisīt galdus, ko visi, kad bija dabūjusi pa malkam brandvīna, labprāt darīja; tik vien nevajadzīgā kārtībnieku rīkošana, kuŗi maisījās visur aplam vidū, viņiem nekādi nepatika. Īpašu skrāģu galdiem, kā protams, nebija, tāpēc nocirta mežā stakles — jo mērnika puīši bija atveduši cirvjus līdz — sadzina zemē priekš ikkatra galda rindā trīs pārus. Uz tām staklēm uzlika no vienas uz otru šķērskokus un pār tiem šķērskokiem līdzās divi dēļus, un tā bija drīzumā visa nora galdu pilna.

Lai gan nebūt visi saimnieki nebija uz goda maltīti nākuši, tad tomēr radās norā liels ļaužu biezums, kur starpā netrūka no abām valstīm tiesu un valsts valdību locekļu. Valdiniekiem mērnika puīši piekodināja likt vērā to, ka lai nepienākot kādi lieki, kuŗiem neesot tiesības pie goda maltītes būt. Viņi sāka skatīt visu pulku cauri un taisījās raidīt Pietuka Krustiņu, Drekberģi un gandrīz visus plaukšķinātājus no pulka ārā. Bet šie bija lieli pretī, ka viņi esot nākuši goda mielasta pušķošanas komitejas uzdevumā, un daži, kā Drekberģa kungs, bet it īpaši Pietuka Krustiņa kungs stāvot pie pašas mielasta pušķošanas komitejas goda amatos. Valdinieki turpretī negribēja zināt par komiteju nenieka, jo viņiem esot visā šai lietā jāpazīst tik vien mērnika cienīgs tēvs, bet visi citi, kuŗi sēstoties paši neaicināti rīkotāju, atklājēju un darītāju krēslos, jāceļ zemē.

„Jā, simpatijas trūkums pie mūsu tautas pret saviem vadoņiem un gaismotājiem ir vēl joprojām sāpīgi sajūtams!“ Pietuka Krustiņš apbēdināšanas nopietnumā izsauca;

„un kamēr tas pastāvēs, tikām nebūs iespējams viņu celt uz augstāku izglītības attīstības un apgaismības stāvokli. Tie ļaudis, kas staigā krēslībā, kuŗa apklāj visnotaļ, abzolut un total to zemi, nenoprot, kas vajadzīgs pie viņu pašu labklāšanās.“

Pēdīgi no mielasta neatraidīja gan neviena, bet kārtībniekus norāja un norīkoja gandrīz pavisam pie malas, jo tādu ākstu, tirgus sargu un cilvēku dīdītāju še nemaz nevajagot; tomēr savu piesprausto zīmju viņi neatdeva vis, teikdami, ka tās varot atņemt tik pati komiteja, kuŗa viņas devusi, un kuŗai tās arī piederot. Īsti, kā sacīt jāsaka, Ūencis bija šai lietā liels.

Beidzot uz saules iešanu sāka mērnieka ļaudis vest un nest visu, kas vajadzīgs maltītē pie ēšanas un dzeršanas, kā: bļodas, koka karotes, krūzītes, maizi, vēl dažas mucas bairīša un cita alus, un vēl citu visu, kas pieder pie tādām lielām un retām viesībām un dzīrēm. To visu redzot un palīdzot sarīkot, iekšķīgs nemiers un nesaderība viesu starpā izzuda, tā ka kārtībnieki sāka atkal no jauna ļaudis drusku vajāt; tik vien Ūencis palika vēl sašutis, jo viņš bija, kā jau direktors, iebārts par visiem vairāk, tādēļ stāvēja tagad savrup un klusu, turēdams savu ordonances direktora rīksti abās rokās aiz muguras. Viņš negāja daļā arī ne pie mucu izcelšanas no ratiem, nostādīšanas uz steķiem un aņķīnu iegriešanas, ko citi darīja bez rīkošanas un ar lielu prieku.

Visupēdīgi atveda no muižas dažus toveŗus azaida, un maltīte iesākās. Visi sēdās pie galdiem uz dēļu soliem, kuŗus bija vajadzējis arī pašiem uztaisīt. Azaidi, kāposti ar gaļu, bija itin brangs. Alus, brandvīna un arī bairīša netrūka. Čangalieši sāka ēst ar pilnu garšu, bet no slātaviešiem lielākā puse tik drusku pabaudīja, slepen priecādamies uz daudz ko labāku, kuŗa būšot čangaliešiem žēl, kad paēdīšot brangi kāpostu vien.

Šai brīdī, kur patlaban atjāja arī pats mērnieks un gāja ap galdiem, viesus laipni sveicinādam, kāpa Pietuka Krustiņš uz tribīni un lasīja savu apsveicināšanas dzejoli, ņemdams no paša virsraksta iesākuma:

„Apsveicināšanas dzejols pie goda mielasta, kuŗu izrīkojis mērnieka cienīgs tēvs Feldhauzena kungs Slātavas un Čangalienas saimniekiem, kalpu runas vīriem, komitejas locekļiem, goda viesiem un dažiem no komitejas uzaicinātiem svētku pušķotājiem, .. zept. 18., komitejas uzdevumā sacerēts un deklamēts no kuratorijas prezidenta un komitejas aktuarijusa Pietuka Krustiņa kunga.

M o t t o: Pro patria vivere atque mori.

Augsta dziesma, skani, skani
Zilā zvaigžņu chaosā!
Nemirstīgu dari mani
Tautas vīru eposā!
Apkamp visu firmamentu,
Univerzums nu ir tavs,
Tērp ar violetu lentu
Visus mūs, kad Pikols raus!

Tur aiz kapa, tautasbrāļi,
Vaļā stāv elizijums;
Citas dzīves fluidums
Nāks, kad dziedās gulbju cāļi.

Satek atomi un rodas
Progresīgi meteors,
Dievu dēli lejup dodas,
Līgo saules meitu kors;
Vulkāni ar traku varu
Lāvas straumes lejup gāž,
Izcivilizētu garu
Kultūra no gaismas drāž.

Laika gars ar spārnu ēnu
Tautas prominādes sedz,
Amizējamies tur redz
Dažu zeltēni ar zēnu.

Dievu bars uz kalna gala
Reformacijoni svin,
Līga ambroziju dala,
Tautiets viņu lietot zin.
Senatnē, kad veļu laikā
Senčiem dzīres rudenī,
Labi gari naktī staigā,
Burvji — sniega putenī.

Tautas dēla dvēselīti
Sarkanbaltos palagos
Saules meitas ielīgos,
Nāras dara šūpulīti.

Miera hesperus jau staros
Kreatūrai pretī sūt',
Laimes klēpī, palmu zaros
Asaras nu varēs žūt;
Tomēr šeitān tautas lira
Skanēs liegos akordos,
Morfejam šē vīrs pie vīra
Spītē nakti nodzīvos.

Tik, kad aurora jau smaidīs,
Tautas dēlus noskūpstot,
Konkordijā atrodot, —
Līgo tos tad mājā laidīs.

Sveiki tad nu, svētku biedri,
Tautas garā sveiki jūs!
Še, kur apkārt veci ciedri,
Eleganta dzīve būs.
Žodam netrūks saldas baudas,
Vivat Socialitas!
Jūtiēt brīvību, cik jaudas,
Lāstus tik priekš verdzības!

Karogs balts mums plivinājas,
Vārds ir tam Humanitāt —
Pildiet kausus, līdz var spēt
Turēties un palikt kājās.

Bisars, līdzko Pietuka Krustiņš sāka lasīt, nocēlās no galda un pieskrēja pie Ķeņča, kuņš vēl nebija sēdies pie galda, bet stāvēja kādu gabaliņu nost, muguru pret viesiem griezis ar savu ordonances direktora rīksti padusē un zaļo krustu uz pieres, sataisīdams patlaban pīpi uz pīpēšanu, it kā gribēdams, lai viņu īpaši ievēro un uzlūdz pie galda; bet tas nenāca nevienam ne prātā. Bisars prasīja nezināšanas bailēs Ķencim: „Vai tas ir progmars, vai runa, ko viņš tur kle—de (nelaime zin) — blamierē?“

„Velnš viņu sazin!“ Ķencis īgni atbildēja. „Varbūt ir akurāts, jo to jau nesen vēl izkļiedza. Te var izjukt papriekšu no prāta, nekā izzināt, kā kuņu lietu sauc. Ja es zinātu, ka šāda putra būs, tad es tāī komisijā neietu ne par naudu, jo tagad ņem citi, kā sacīt jāsaka, un izbaŗ, kad dari savu darbu, kuŗā esi iecelts.“ Pēdīgi Ķencis, nomanīdams Bisara lielo nemieru, sacīja vēl no jauna, it kā viņam par apmierināšanu: „Tas, ko viņš tur bl—blamierē, vai kā tu saki, būs gan laikam tik progmars vien.“ Bisars, kā likās, pieņēma to par pilnu, aizgāja savā vietā un apsēdās.

Pietuka Krustiņš, kad bija pabeidzis lasīt un nokāpis no tribīnes, gaidīja un skatījās apkārt, kad sauks „bravo“ un plaukšķinās, bet nesagaidīja nekā. Ar dusmām viņš sāka meklēt applaudisemangas direktoru, kuņu atrada mierīgi pie galda sēdam un pilnām karotēm kāpostus strebjam, uzsauca tam svarīgā balsi: „Ar cienīga applaudisemangas direktora Bisara kunga pienākuma izpildīšanu nevar būt komiteja nekādi mierā, jo tagad pat jūs, cienīgs kungs, esat pielaiduši savā rīcībā otru jo rupju kļūdu, caur ko komiteja jūtas piespiesta izsacīt jums savu nepatīkšanu un pieminēt, ka pēc trešās šāda rada kļūdas viņai vajadzēs laikam, gribot — negribot, apskatīties pēc cita vīra, kuņš rādīs šim svarīgam priekšmetam vairāk vērības.“

„Ko? kas tur par vainu? jo plaukšķināt es šoreiz neliku,“ Bisars atsaucās.

„Tā jau tad ir tā kļūda, ka esat aizmirsuši plaukšķināt, kas šoreiz bija it īsti vajadzīgs,“ Pietuka Krustiņš piktojās, atgrūzdams brilli uz pieres.

„Bet Ķencis teica, ka tas esot progmars, ko tu tur bl—blamierēji.“

„Ko tu melo?“ Ķencis, kuņš, nevarēdams sagaidīt lūdzam, bija piesēdies jau pa to starpu turpat netālu pie galda, atsaucās. „Es sacīju, ka viņš blamierē laikam akurātu.“

„Nav, draugs, jāsaka „blamierē“, bet „deklamē“, un ne „akurātu“, bet „aktuaru“ jeb „aktuariusu“, Pietuka Krustiņš pārlaboja.

„Nē, bet beigās tu sacīji, ka viņš beblamiērojot pirmamentu.“

„Kas man tur par daļu?“ Ķencis, kāpostu bļodu tuvāk vilkdams, pikti atteica. „Vai es esmu apspļaudīsi mantas dipitars, ka tu man prasi? lauziet paši vai kaklu!“

„Lūdzu, kungi, likt vērā vairāk skaidru izrunu, jo še bija jāsaka: applaudisemangas direktors, bet nevis apspļaudīsi mantas dipitars.“

„Rauj viņus velns visus tos dirigorus un asorus!“ Ķencis ar dusmām kļiedza; „es gribu pavisam no viņiem atsacīties kā no krusta, jo savas mēles es viņu dēļ gabalos nelauzīšu.“ To sacījis, viņš sāka ēst.

„Nu, kas tur nieks!“ Bisars pieceldamies sacīja. „Tas ir tik par mācību, jo to var visu vēl panākt.“ Tad uzsvilpa, iekļiedzās: „Puikas, uz stūriem!“ un, iekām Pietuka Krustiņš spēja kavēt un neļaut, jau kļiedza viss Bisara pulks tik briesmīgi „bravo!“ un taisīja ar plaukstām tādu troksni, ka patiesi citi izbijās, un pats mērnieks sāka lūkoties uz viņiem pa pusei ar bailēm, pa pusei ar brīnīšanos.

„Kad jau traki sāk iet, tad iet no vietas!“ Pietuka Krustiņš izsaucās ar riebumu. „Ko gan nu tagad vairs šī plaukšķināšana nozīmē? kā lai nu viņu pie komitejas aizbildina, kad prasa!“

„Kas tur par bēdu? vai plaukšķinātājiem tādēļ apbira gredzeni, vai saucējiem izkrita zobi?“ Bisars droši atbildēja. „Vai viņi nav ieraduši strādāt? Ja es došu zīmi — viņi taisīs vēl niknāku troksni un kaitēt tomēr nekaitēs nekas, tāpēc nesaki par to ne četrus vārdus, jo tas bija visiem par godu, un es par to atbildēšu kaut kurā vietā.“

Pietuka Krustiņš, laikam pārlicinājies, ka īstas jēgas, kādēļ un kad jāplaukšķina un jāsauc „bravo“, nevarēs šai brīdī Bisaram iedot, gāja ar darīšanas un zināšanas pilnu seju pie mērnieka cienīga tēva viņu apsveicināt. Patlaban bija atnākuši arī visi palīga mērnieki jeb jauni kungi, kā slātavieši un čangalieši viņus sauca, tik vien Raņča trūka. Ar šiem Pietuka Krustiņš staigāja labprāt pa noru ap visiem galdiem, apskatīdamies, kā ēd, un žēlīgi jeb no žēlastības vienu un otru ar kādu laipnu vārdu uzrunādams. Kāds vecītis, kuŗam bija ap krunku svārkiem liela josta vairāk reižu apkārt, un pie kuŗa Pietuka Krustiņš pakavējās drusku ilgāk, it kā rādīdams vecās paaudzes cilvēkiem īpašu godu, sacīja:

„Es gan, skolas kungs, brīnos, un dažu brīdī mēs pārrunājam arī mājā — kur jums var tā galva izturēt tik daudz gudrošanas vienā gabalā? Tā kā, cik man tās kaŗa galvas, tad es gan neizgudrotu itin nekā. Cik laika izgāja šo gabalu sagudrojot, kuŗu nupat beigās izlasījāt? — bija gan, nūdien, gabals! Nemācītai galvai tur klausoties vien jāapreibst. Lai nu gan tas, ko pirmāk lasījāt, arī nebija nieks par visiem tiem aserosiem, iņģestiem un prakvastiem, kuŗiem arī gan krietni vajadzēja; bet šis bija vēl daudz trakāks. Te dažs dabūja gan to, ko nebija nemaz gaidījis.“

„Jā, tas nu bija tāds vāju spēku un neizdevīga laika darbiņš,“ Pietuka Krustiņš atbildēja ar savādu pazemību. „Šinīs pagājušās nedēļās bija laiks arvienu mākuļains un drūmīgs, kādā gan izdosies arvienu melancholīgi jeb sērīgi dzejoļi, par salauztu siržu dziļumiem, bet mazāk šādi priekš svētku un goda reizēm, kuŗiem vajaga būt augstiem un spēcīgiem kā klinšu straumēm, un tādi man izveicās vislabāk skolas darbā, ziemu galvas rēķinu stundās, jo tad visa skolas bērnu bara nemierība, rūkšana un dūkšana atgādina jau mazumā šādus izredzētus svētku brīžus, caur ko ceroņa gars pacilājas savādi un ideālīgi uz augšu.“

„Nu, nekas — labi diezgan,“ vecītis Pietuka Krustiņu apmierināja; „cits neizdomātu vēl ne tā, un es pavisam nē, lai maksā vai simtu rubļu. — Bet, skolas kungs, vai zināt arī, ka mēs esam vēl veci radi? es jau taisos vienādi iet uz jums ciemoties. Mana sievas māte bijusi tā kā jūsu tēva tēva sievas brāļa meita. Tēvi jau vēl radojās stipri vien, bet tagad, kā nu radi ceļas arvienu jauni, sāk tos vecos aizmirst. Neesam nu gan vēl nekādi atstatie radi, jo es iznāku vēl otrā augumā vien, tik jūs esat gan jau trešā.“

Pa tam bija jau sameties labi tumšs, tāpēc sāka noru apgaismot ar papīra laterņiem, kuŗus sakāra gan pa koku zariem, gan pie mietiem pa noras vidu un apgaismoja arī transparentu. Prātnieks sēdēja tāpat kā citi slātavieši pie galda it kā goda dēļ jeb kā godu parādīdams. Pietuka Krustiņš piegāja pie viņa un pamudināja, ka patlaban esot laiks iesākt atklāšanas runu, jo ēšana atrodies tagad pašā spēkā. Turklāt viņš iečukstēja Prātniekam paklusu ausī, ka tagad, kamēr čangalieši ēdot kāpostus, esot vēl laiks runu turēt, jo pēc, kad sāksot nākt smalkie ēdieni, tad negribēšot vairs no galda celties. Prātnieks bija ar to ļoti mierā, un abi aizgāja uz tribīni. Pietuka Krustiņš saskandināja ar ilkss zvanu, kuŗš bija tagad šai vajadzībai atnests, uzkāpa uz tribīnes un nolastīja no programmas pilnīgi, kas tagad atkal gaidāms. Prātnieks kāpa pēc viņa augšā un iesāka runāt jeb, skaidrāk sakot, skaitīt ātri no galvas, skatīdamies paslepen papīrā tad, kad sajuka vai kad nevarēja atķert.

„Cienījamie kungi, godājamās valdības un mīļi viesi!

Nevajadzēs nemaz vairs stāstīt un tulkot, bet to jau zinās ikkatrs no bērna kājas, ka Dievs radīja cilvēku daiļāku un augstāku par visiem radības priekšmetiem un atdeva tam valdīšanu par visu, kas rāpjas, skrien un peld, lai būtu ar ragiem, spārniem, kājām, vai ausīm, lai būtu vai ūdenī, vai apakš debesīm. Tādi valdnieki un kungi esam arī mēs, slātaviešu un čangaliešu runas vīri līdz ar valsts valdībām. Mēs, runas vīri un valsts valdības, mēs padarām visu, visu, kas vajadzīgs valstīm pie viņu labuma un likumiem! Mēs gādājam par ienākšanām un izdošanām; mēs nospriežam par izmaksāšanu un pieņemam skolotājus; mēs uzliekam valstīm galvas naudas un apgādājam nabagus; mēs atlaižam galvas naudu tiem, kuŗi nespēj maksāt, un ceļam skolas, visas vienādā labumā un nerūpējamies par vienu vairāk nekā par otru; mēs pavēlam magazīnā labu labību iebērt un nederīgo izņemt; mēs, jā, mēs, mēs darām visu un valstīm pašām atstājam vienīgi tik maksāšanas un kalpošanas. Cienīgi Slātavas un Čangalienas saimnieku kungi! Kuŗš nezina mūsu valsts valdību krietnumu un runas vīru svāra? Kuŗš nezina, cik rūpīgi viņi — mēs — gādājam par valsts labklāšanos? Mēs nospriežam un liekam pat vasaru pievest materiālu pie valšķu jeb pagastu ceļamām ēkām. Kuŗš nezina, ka mēs neskatāmies nedz uz laiku, nedz uz dienām, bet tikai uz valšķu labumu? Kuŗš zina no jums cienīgi čang.... nē: slātaviešu un čangaliešu saimniekiem, ka pagasta likumos stāv, ka mēs, runas vīri un valšķu valdnieki, varam dabūt medaļu pēc tam, kad esam nostāvējuši divi laikus amatos? Man ir likumu grāmatiņa mājā, un to es varu parādīt kaut kuŗu dienu. Kuŗš nezina, ka mēs, abu slaveno pagastu amatu vīri esam nogājuši gandrīz visi vairāk nekā divi laikus amatos, bet neesam neviens medaļu nedz prasījuši, nedz arī dabūjuši? Mēs gādājam tik par valšķu godu un labumu, bet nevis par savu. Kuŗš nezina, ka mēs, runas vīri un valsts valdības, esam nosprieduši dot mērnieka cienīgam tēvam pie mērīšanas no valsts dienas? un nevis par velti, bet par maksu. To es daru zināmu, ka mēs, runas vīri un valsts valdības, esam rūpējušies nevien par dienu izdošanu, bet arī par maksas saņemšanu. Tur būs naudas tūkstošiem! Apskaitiet vien paši, Slātavas un Čangalienas saimnieku kungi, cik tur nesanāks par visiem kopā, kad ikkatrs būs nokalpojis kādu divdesmit dienu un dabūs divdesmit vienu un pus kapeikas par dienu maksas! cik tur neiznāks par abām valstīm kopā un cik ikkatram saimniekam? Tur būs, ticiet droši, nasta naudas! — Tad redzat nu, kādu lielu naudu ir nopelnījušas abas valstis, Slātava un Čangaliena, caur mums, runas vīriem un valdībām! — Gods un slava mērnieka cienīgam tēvam, ka viņš izmaksājis visu uzticīgi, grasi pie graša un nav vis lūkojis tikpat slātaviešiem kā arī čangaliešiem tā sapelnīto naudu kaut kā atmānīt. Bet par visām lietām atzīsim ar slavu mērnieka cienīga tēva goda prātu pie tā, ka viņš ir turējis cieti savu vārdu un izdevis goda maltīti visiem Slātavas un Čangalienas saimniekiem, kalpu runas vīriem un dažiem no viņas uzaicinātiem mielasta pušķotājiem. Arī šis brangais mielasts ir valstīm nācis vienīgi tik caur mūsu, tas ir, runas vīru un valsts valdības godāšanu. Lai arī laba daļa — un kad viņa būtu vai lielākā daļa — Slātavas un Čangalienas saimnieku, kas no šā jaukā goda brīža, kuŗš paliks mums visiem ilgi, ilgi piemiņā, atrāvušies, it kā mērnieka cienīga tēva žēlastību un mūsu, runas vīru, kā arī valsts valdību rūpīgu un laipnu gādāšanu nicinādami, tad par to tomēr nekas, jo mūsu pusē paliek viss svārs un liegt neviens viņiem nav liedzis nākt; bet kam būs pēc žēlums, mums par nākumu, vai viņiem par nenākumu, to rādīs laiks; bet tomēr, cienīgi kungi un mīļi viesi, es iedrošinos jau tagad domāt, ka mūsu pusē nožēlošana nekritīs, tāpēc mums par viņu nenākšanu nav vajadzīgs nemaz noskumties.

Lai tad skan „augsta laime“ mērnieka cienīgam tēvam tādēļ, ka viņš nav slātaviešiem un čangaliešiem pie mērīšanas nokalpoto dienu maksas kaut kā atmānījis, bet izdevis kā solījis arī goda maltīti, — tāpat mums, runas vīriem un valsts

valdībām, kas esam ne tikvien tās dienas nopelnījuši un goda maltīti pierunājuši, bet esam arī atbildīgi tikpat par tās pierunātās goda maltītes dabūšanu (jo to jau patlaban baudām), kā arī par nokalpoto dienu izmaksāšanu caur valsts valdībām, jo šē tad īsti parādās valsts valdību krietnumš un runas vīru svars; tāpēc: „augsta laime“ mērnika cienīgam tēvam, slātaviešu un čangaliešu valsts valdību krietnumam un runas vīru svaram!“

Bisara pulks sita plaukstas un kļiedza „bravo“, „urā“, Pietuka Krustiņš dziedāja ar citiem: „Augsta laime tiem — tām!“ kas viss sacēla negantu mežonīgu troksni.

„Kas tā par komiteju, ko viņi tur vienādi daudzina,“ Feldhauzens jautāja kādiem valdniekiem.

„Mums, cienīgs tēv, arī nav par to nekas zināms, jo visu to dzirdam tagad tik pirmo reizi,“ tie atbildēja.

Pa to laiku bija čangalieši gandrīz jau visi paēduši, no galdiem uzcēlušies un taisījās jautri, mīlīgi runādami uz pīpēšanu. Slātavieši, kuņi, kā zināms, nebija neniēka ēduši, sēdēja vēl pie galdiem, nemierīgi apkārt skatīdamies. Mērnika saime sāka nokopt galdus un likt visas galda lietas pie malas uz projām sūtīšanu, atstādama tik vien alus un brandvīna traukus. Gan viņi, tā sēdēdami, mēģināja kavēt laiku ar dzeršanu, bet tas vien vairs daudz nepalīdzēja, jo šis darbs bija jau drusku panicis, tāpēc, jo ilgāk sēdēja, jo lielāks nemiers bija pie viņiem nomanāms; daži sāka jau savā starpā un ar savādu nopietnību čukstēt. Ķencis, kuņam brandvīns, bairītis un kāposti bija īgnumu izdzinuši, atradās atkal savā jautrā dūšā un ar savu rīksti ap galdiem staigādams, kļiedza: „Slātavieši, cik ilgi jūs te sēdēsiet pie galdiem kā medus gaidīdami? vai kāpostu netika vēl diezgan un vai neesat vēl sēdēdami atdzērušies, ka neceļaties kājās!“

„Tā ir, akurāt, mūsu pašu zināšana,“ Švauksts lepni atbildēja, papirosu pīpēdams.

„Nu, tad sēdiet arī — labi izsēdaties,“ Ķencis, projām iedams, norūca, „jo tagad ir, kā sacīt jāsaka, brīvēstības laiki un var sēdēt, cik ilgi kuņš grib.“

„Kas te ir, Prātnieks, Bisar, vai būs arī kas, vai nebūs?“ daži slātavieši, kuņus bija Prātnieks ar Bisaru īpaši pierunājuši neēst, sāka nepacietīgi jautāt.

„Būs jau gan laikam,“ Prātnieks, uz trauku nokopējiem skatīdamies, atbildēja, bet varēja nomanīt, ka viņš grib citus tik vien mierināt, un ka pats jau stipri šaubās par to, ko citiem liek ticēt. Tomēr šāda mierināšana vairs nekā nepalīdzēja, jo ikkatrs sāka saprast un pārliecināties, ka piepildīties viņa vis nevarēs tāpēc, ka vairāk par ēšanu neredzēja nekā gādājam, bet visu veda tik projām. Par to tad, acīm redzot, sacēlās slātaviešu starpā ap galdiem savāda kurnēšana, nemierīga čukstēšana un pat jau sirdīšanās. Prātnieks, laikam manīdams, ka labi nebūs un gribēdams bēgt no kauna, uzcēlās un nogāja turp, kur pie īpaša glīta galda sēdēja mērniks, viņa palīgi, pagasta tiesu un valdību locekļi kaut ko labāku dzerdami, kā citi sacīja, un cigārus pīpēdami, kuņu stāvēja vesela kastīte uz galda. Tiem viņš mēģināja pievienoties ar runāšanu un dabūt pie šā lielmaņu galda vietu, it kā negribēdams būt daļinieks un ne vēl pat rīkotājs pie tā tukšā loma, kādu, kā redzams, slātavieši un visa viņa partija vilka.

Citi vēl sēdēja nemiera pilni kādu brīdi pie galda, runādami arvienu diktāk un piktāk, līdz pēdīgi Pietuka Krustiņš un Švauksts sarunājās iet pie mērnika saimnieces, kuņa darbojās savrup līdz ar kādiem citiem traukus sakopdama, solīdamies ar likumiem no viņas izvilkst un izzināt, vai nākšot vēl kādi ēdieni, vai nē? Drekbergis, to dzirdēdams, taisījās iet līdz un arī aizgāja, kaut gan Pietuka Krustiņam tas īsti nepatika, un Švauksts, to manīdams, izrādīja arī nepatikšanu, izturēdamies arvienu pret Drekbergi augstāk un viņam uzsaukdams: „Was kom du unser mit!“

„Un was kom du atkal unser mit?“ Drekbergis kļiedza pretī un tad pēc sava ieraduma ar Švaukstu mēdījās: „Ēē!“

„Ol du deiwel! ēst gribas tā, ka jārij gandrīz vai mēle nost,“ Švauksts, Drekberģī vairs neklausīdamies, izsaucās.

„Nekas, nekas,“ Drekberģis teica. „Tad būs smalkiem ēdieniem jo labāka garša.“

Pietuka Krustiņš neteica nekā, bet rija vien pieticīgi slienas uz dibenu.

Saimniece viņiem atbildēja, ka būšot viss, kas solīts, tik lai gaidot vien droši un nešauboties; tomēr tagad viņas vārdi skanēja tā un viņas vaibsti bija turklāt tādi, kā pat visi trīs izpētītāji un viņu starpā arī pats Drekberģis sāka saprast un spriest, ka mānot vien, kaut gan agrāk ne Prātnieks nebija varējis to nojēgt. Viņi nosprieda visi trīs, ka tagad nevarot darīt nekā cita, kā tik uzņemt pēc programmas dancošanu, lai caur to tās domas un gaidīšana izjūkot, citādi varot iznākt šāda izmānīt likšanās un veltīga gaidīšana visiem slātaviešiem par kaunu un izsmieklu, ja vēl pēdīgi saceļot paši savā starpā troksni un darot tā arī citiem savu misēšanos zināmu. Turklāt Pietuka Krustiņš nožēloja, ka caur šo lietu izjūkot visa „augstu laimju“ jeb toastu saukšana, uz ko viņš bijis īsti sataisījis.

Tā spriezdami un runādami, viņi sagāja visi trīs pie galda un sadzērās pa tām dusmām vēl labi bairīša; tad Pietuka Krustiņš lika Drenberģim sazvanīt, bet pats kāpa uz tribīni un pasludināja — programmā lasīdams — ka patlaban iesākšoties nākošais priekšmets — vispārīga dancošana sentēvu garā proponēta no komitejas asesora un applaudisemangas direktora Bisara kunga un vadīta no danču direktora Drekberģa kunga.

Drekberģis izskrēja tūliņ noras vidū un, rokas plaukšķinādams, sāka saukt: „Lūdzu kungus uz franksēzi!“ To vārdu „franksēzi“ viņš izrunāja ļoti cēli caur to, ka lika runāšanas svaru uz priekšpēdējo vārda locekli jeb uz „ē“, izrunādams viņu it gaŗi, šauri un it kā ar ielikumu.

Čangalieši, kuŗi bija dūšīgi paēduši un ar garšu sadzērušies, atradās tagad itin priecīgi jautrā garā. Viņi sāka tūliņ un bez kavēšanās lasīties uz dancošanu noras vidū, kuŗš pie galdu taisīšanas bija atstāts šai vajadzībai klajs. Ķencis bija noglabājis jau cepuri ar visu zaļo krustu kabatā, aizspraudis savu kārtībnieku priekšnieka rīksti aiz zābaka stulma un sēja ap galvu sarkanu zīda lakatu, kuŗu bija laikam uz to mājā sievai izvīlis. Citi, kuŗiem bija arī uzdots iet pie dancošanas par sieviešiem, darīja tāpat. Kaut gan čīgātāji, kuŗus sauca ne tikvien par mūzikantiem, bet Pietuka Krustiņš pat par oršesteri, taisīja troksni, un čangalieši rīkojās čakli vien uz darbu. Drekberģis piegāja arī pie pieminētā lielmaņu galda un, ērmīgi nolocīdamies, kā arī laipni smīnēdams uzaicināja visus, kas pie tā sēdēja, tāpat kā citus: „Lūdzu cienīgus kungus uz franksēzi!“

Palīga mērnieki sāka smieties un zobot, bet Felahauzens nedz smējās, nedz arī runāja, tik vien skatījās Drekberģī, it kā jautādams: „Vai tas cilvēks ir arī pie pilnas saprašanas?“ Kad Drekberģis bija savu uzlūgumu izsacījis un atkal ar dancmeisterīgu veiklumu aizgājis uz noras vidu, tad Feldhauzens prasīja vāciski jauniem kungiem, kas tas bijis par ķēmu?

„Tas ir kāds skroderis,“ kāds jaunskungs atbildēja.

Lai gan Pietuka Krustiņš, Švauksts un Drekberģis domāja, ka slātaviešiem caur dancošanu aizmirsīšoties visa smalko ēdienu gaidīšana un viņi apmierināšoties, tad tomēr tā vis nenotika, bet turpretī pavisam otrādi. Slātavieši bija gan jau sacēlušies no galdiem, bet stāvēja pūļos, celdami arvienu skarbāku un niknāku troksni. Viņiem bija īsti divējādas dusmas: pirmkārt, ka nedabūja paēst un, otrkārt, ka bija tik nejēdzīgi izmānīti. Viņu starpā atradās arī daži, kuŗi apgalvoja, ka tas esot darīts tīši, un caur to viņu niknums sacēlās jo drīz un augstu, tā ka pēdīgi apņēmās to zināmo valodu izplatītājus un pierunātājus, lai no pirmā ēdiena neēd, tūliņ uz vietas visu priekšā pārmācīt, ja negādā, ko solījušies, jo tagad viņu dēļ esot jāmirst badu, tāpēc ka dažam

nu vajagot iztikt gandrīz visu dienu bez ēšanas. Ja viņi nebūtu piestāstījuši tādu nieku, tad būtu visi paēduši kāpostu tāpat kā čangalieši un bijuši pilnā mierā, bet tagad nu nedabūjot nekā. Un dažs labs, uz goda mielastu taisīdamies, neesot šodien ir pieci kumosi baudījies.

Visas šās valodas gāja tik klaji, plaši un dikti, ka arī čangalieši sāka pēdīgi noprast slātaviešu kaiti un viņiem apsmieties, kas tos satricināja jo vairāk, tā ka viņi gāzās patlaban sasāktai, neizprotamai un neredzētai dancošanai vidū, meklēdami rokā visupirms Švaukstu un Bisaru, jo šis pēdējais, nedienas paredzēdams, bija meklējis drošības čangaliešu un it īpaši dancotāju vidū. Abi meklētie bija drīz atrasti un sagrābti cieti. Divi kratīja Švaukstu pie krūtīm un kļiedza: „Dod šurp tās zaftes, kuņas spieduši vilisti ar varizējiem somu stabulēs Kaparnaūmā! citādi tu izjuksi gabalos kā aknas!“ Divi citi raustīja Bisaru, viens pie krūtīm, otrs pie muguras, kliegdami: „Kur ir tie krokodilu pūšļi ar groku, kuņas atveduši jau ar Nilupes zirgiem līdz kaligrafijai?!“ Bisars nelaida nekāda trokšņa laukā, bet mēģināja turēties pretī un sacīja: „Vai es biju pirmais, kas tā runāja? ejiet, meklējiet šās valodas iesācēju rokā, bet mani lieciet mierā.“ Turpretī Švauksts, kuņu bairītis bija pacēlis jau tāī gara pakāpienā, kuņā viņš nemēdza vairs skaidras valodas runāt, vārījās, lielmanīgi buldurēdams kā katls un pēdīgi sāka kliegt: „Valdīšana, ļaudis, glābiet, glābiet.“ Ķencis, to dzirdēdams, uzgrūda tūliņ cepuri ar visu zaļo krustu galvā, tāpat sarkanam lakatam virsū, un skrēja Švaukstu pestīt, jo viņam bija tas par prieku, ka nepagāja vakars bez šādiem gadījumiem, kuņos viņa, kā kārtībnieku vecākā, it īsti vajaga. Ķencis labi zināja, ka tirgus sargam arī ir jāiet vidū, kur redz kaujamies, tāpēc likās ar joni vienam Švauksta kratītājam mugurā. Drekberģis turpretī turēja sevi šai brīdī un šai lietā par īsto valdinieku, tādēļ negribēja palaist šā brīža, kuņā var savu spēku izrādīt, veltīgi gaŗām. Viņš skrēja taisni pie lielākā pūļa klāt un deva pliķi pašam pirmam, kuņš gadījās priekšā. Šis pliķis tika Ķencim pa sarkano lakatu tanī vietā, kur apakšā atradās pretī labā auss un labais vaigs. Ķencis palaida Švauksta kratītāju piepeši vaļā, atsitās atpakaļ un, Drekberģi ieraudzījis, metās viņam virsū, iekliegdamies: „Ak tā, puis’, vai kauties!?” Drekberģis sāka bēgt, bet Ķencis viņu panāca un notvēra pie rokām no muguras un saturēja, kaut gan Drekberģis viņu spārdīja atpakaļ ar zābakiem un sita ar pakausi pa krūtīm, ka dimdēja vien.

Šis savādais troksnis bija aizsniedzies arī līdz lielmaņu galdam. Daži valdinieki pacēlās un aizsteidzās veikli uz nemiera vietu. Dzirdēdami, ka Drekberģis kāvies un redzēdami viņu jau saņemtū, nosprieda to nosūtīt tūliņ uz kalnu drošā vietā līdz rītam, lai turpmāk nebūtu jābaidās no miera traucēšanas šinīs viesībās. Kārtībnieki ķērās ar prieku un dūšu tūliņ pie darba, aizvezdami danču direktoru, kurp vajadzīgs, kaut gan viņš spārdījās, kļiedza un trakoja cik spēdams, un kaut gan pēdīgi no pašas muižas bija viņa vāciskā sirdīšanās dzirdama: „Škandal maken in mein bal! donner veter kanaļ! sabak, unsvat, deivel! vart, vart!“

Švauksts, kuņš, būdams kārtībnieks, gāja arī pie Drekberģa aizvešanas līdz un bārās viņam vāciski pretī: „Klus’, du, škandalmaker! furt pad arrest nach — nach cietum!“

Tagad caur šo notikumu gan nobeidzās slātaviešu dumpīgais nemiers, kuņa cēlāji bija priecīgi, ka tālākas izmeklēšanas neturēja un tikpat Bisara kā arī Švauksta nesauca vairs neviens pie atbildības par apsolītiem, bet nedabūtiem brīnišķiem ēdieniem un dzērieniem. Dancošana turpretī caur viņas direktora aizvešanu vis neiznīka, bet palicēji izvadīja to galā, kaut gan drusku savādā kārtā jeb tik savādā vārdā.

„Tas ir labi, ka tā posta driganta vairs nav,“ Ķencis sacīja, staigādams tāpat ar cepuri virs sarkanā lakata. „No viņa dančiem nevarēja arī cilvēks tikt gudrs. Velns zin,

kas par vārdiem, kas par dancošanu! citi spēlē prepranksi ar kārtīm, bet šis gribot dancot ar dancošanu. Ne redzēts, ne dzirdēts! — Puiši! laidīsim papriekšu krusta danci un tad apaļo!“

Ķencim piebiedrojās gandrīz visi čangalieši un sāka lēkāt kā redzēdami, pilnā spēkā; tik vien slātavieši bija vēl allaž saīguši un bez dūšas, jo viņi nebija nekā ēduši, tādēļ arī nevarēja, kā paši sacīja, nenieka iedzert. Vēlāk atveda no muižas vēl kaut ko uzkošanai, pie kā slātavieši steidzās klāt itin čakli; un kad arī dzeņamā netrūka, tad uz beigām radās tāpat viņiem arī jautrums un dūša, kur klāt Drekberģis līdz ar visiem tiem nemiera notikumiem bija drīz un pilnīgi aizmirsts.

Pa to starpu atnāca un lielmaņu galdam piebiedrojās arī Raņķis, kuŗa līdz šim trūka. Tiem, kuŗi pazina šo vīru caur ilgāku kopā dzīvošanu tuvāk, viņš krita tagad caur savādu un neierastu izturēšanos acīs: viņa skatīšanās bija šoreiz itin nedroša, bailīga un nemierīga, kamēr citām reizēm tik vien noslēpta un neuzticama; — sejs dziļi nobālis, rokas aukstas un gandrīz drebošas. Viņa melnie, smalkas drānas virssvārki — jo apģērbā Raņķis nesās itin spodri un glīti — bija, kā likās, caur kādu īpašu, nejaušu gadījumu saburzīti. Kaut gan nevienam nebija iemesla viņu tik cieti uzlūkot, tad tomēr darba biedri nevarēja palikt neprasijuši, kur viņš bijis un kas kaitot, jo neizskatoties īsti lāgā, uz ko Raņķis atbildēja, ka braucot trūcies zirgs, sācis skriet, tā ka beidzot gāzdamies abi ar braucēju tikko nenositušies. Turpat tad esot saburzījušies arī virssvārki, un no tām pašām bailēm neesot arī vēl pats atpūties. Tāpēc ka šī lieta nebija nevienam nekādā īpašā svarā, tad arī neviens par viņu vairāk nedomāja un tālāk nejutāja, tik vien pa brītiņu kāds Raņķa biedrs parādīja viņam pie spodri baltas krekla aproces mazu asiņu traipekli, pieminēdams, ka tas būšot cēlies arī laikam tai pašā nelaimes brīdī, ko Raņķis apstiprināja. Bet kāds bija pie tā viņa sejs, un vai biedrs viņu apskatīdams neiztrūktos, to vērā likt nebija nedz vajadzības, nedz cēloņa, un tas nenāca arī nevienam prātā.

Pietuka Krustiņš, kuŗš bija arī iespiedies vidū pie lielmaņu galda, sazvanīja no tribīnes un uzaicināja cienīgu publiku iet viņam līdz atkal komitejas sastādītā programmā vienu soli tālāk caur piebiedrošanos ar dziedāšanu pie tās dziesmas, par kuŗas proponēšanu un sacerēšanu devis nupat no programmas tuvākas ziņas, un kuŗu nu viņš patlaban izsacišot, ko arī tūliņ darīja, uzaicinādams dziedāt pēc tā meldiņa: „Rīga dimd u. t. t.“

„Nora dimd, nora dimd,
Kas to noru dimdināj’?
Slātavieši, čangalieši,
Tie to noru dimdināj’.
Div’ māsiņām kāzas dzēra,
Kam diženi bāleniņ’.
Tālu gāja viņu slava,
Tālu viņas daudzinaj’.
Paši visi vienprātīgi,
Visi dziesmas skandināj’.
Tik bagāta kāzu goda
Senu, senu neredzēj’.
Visiem tika miežu alus,
Visiem rudzu brandavīns.“

Pietuka Krustiņš, šo dziesmu izsacīdams, sita ar sarullētu papīru takti, pēc kuŗas dziedāja patiesi gandrīz visi ar īpašu dūšu līdz, arī daži jauni kungi un pat Raņķis, kuŗš bija ļoti nevienāds: gan domīgs, gan priecīgs, lika brīžam savu jauko balsi atskanēt. Citām reizēm, Feldhauzenam klāt esot, viņš dzēra allaž itin maz jeb mēreni, bet šoreiz, visiem par brīnumu, neizšķīra nekā.

Pietuka Krustiņam no tribīnes nokāpjot, atskanēja atkal Bisara vadīšanā tāda plaukšķināšana, „bravo“ un „urā“, ka bija jātur patiesi ausis cieti. Lai gan tribīnei bija tik trīs pakāpņi vien, tad tomēr nokāpšana Pietuka Krustiņam gāja ļoti ilgi, jo viņš ne tik vien nesteidzās, bet spēra soļus ar nodomu ļoti lēnām, svarīgi un turēja papīrus rokā, lai publika var labi ievērot, kam īsti tā lielā pagodināšana skan.

Kad troksnis bija nostājies, un Pietuka Krustiņš arī no tribīnes nokāpis, tad viņu apstāja liels pulks slātaviešu un čangaliešu ar slavēšanu un glaimošanu.

„Tas bija atkal varens gabals!“ tā kāds no ievērojamākiem izsacās; „tik žēl, ka drīz nobeidzās, jo tādu varētu dziedāt visu mūžu un nepiekustu.“

„Man bija gan tā dziesma labi gaŗāka,“ Pietuka Krustiņš pārmetošā balsī atbildēja, „bet vajadzēja viņu paīsināt tādēļ, ka šis mielasts nav vis, diemžēl, tāds, kāds bija dzirdēts un gaidīts. Visu lielāko daļu, kuŗa zīmējās tuvāk uz pašu mielastu, bet tagad nesakrita ar viņu kopā, atmetu. Uzmanīgākie klausītāji būs gan nopratuši un nomanījuši, ka šī dziesma strupi nobeidzās, un ka pēdējais pantiņš viņai ir sacerēts nupat ar steigšanos un ar vajadzību. Šās pašas lietas dēļ aiziet bojā arī mani uz šo dienu nopietni izstrādātie toasti.“

„Ak, tas ir ļoti žēl, ka nedabūjām visas izdziedāt!“ kāds no pulka izsacās.

„Jā, cienīgi kungi, es tur nevarēju nekā līdzēt,“ Pietuka Krustiņš atbildēja ar svarīgu nopietnumu; „man pašam arī nepatikās savu sacerējumu sabojāt, bet vajadzība to prasīja. Kas šai lietā īsti apvainojams, to atbildēt, cienīgi kungi, nav mans pienākums.“

„Bet vai jūs nevarētu norakstīt mums visu to dziesmu par piemiņu šai dienai?“ daži jautāja.

„Šī diena, puis’, paliks piemiņā arī bez dziesmas norakstīšanas,“ Ķencis ļoti laipni sacīja, „jo kas liels bijis, tas, kā sacīt jāsaka, liels paliek tāpat no sevis uz visu mūžu, lai vai raksta, vai neraksta.“

„Jā, to apsolīt, mīlie tautieši, manim nākas grūt,“ Pietuka Krustiņš, Ķencī nemaz neklausīdamies, ar lielu svaru atbildēja; „jo darba man ir daudz — es nespēju atbildēt jau vēstuļu vien visiem tautiešiem un tautietēm. Šī pati goda maltīte ir prasījusi man ļoti pulka spēku un laika, tāpēc ka gandrīz uz maniem pleciem vien stāv viss komitejas darbs un gādāšanas, lai nu gan to prezidenta godu nes, kas nesdams, jo es pēc viņa nesniedzos: — man ir liktenis lēmis strādāt, bet nevis dzīties pēc skaņas slavas.“

Pēc tam iesākās un pastāvēja labu brīdi spēkošanās dzeršanā, caur ko noplaka labi bairītis, un pieauga līksmība un jautrība viesu starpā. Ķencis, arvienu dzerdams, runāja jautrā dūšā: „Kad ir pie rokas, tad, kā sacīt jāsaka, iedzer; kad nav — iztiec, beigta lieta. Meklēt viņa neviens neies.“ Daži sāka spriest un lielīties par to, cik varenas valstis esot Slātava un Čangaliens, jo kur gan vēl būšot tik daudz un tik mazu saimnieku vienkop? un tomēr bada nāvē vēl neesot neviens nedz miris, nedz arī mirstot, lai bagātība bijusi vai nebijusi. — Kamēr lielīja abas valstis kopā, tikām turējās arī paši vienkop, bet līdz sāka drusku šķirt, tad šķīrās arī paši lielītajī divi pulkos. Slātavieši cēla augstāk Slātavu, čangalieši Čangalienu: vieniem bija lielāka un līdzienāka kapsēta, gaŗāki krogi, jauns tiesas ērglis, platāki ceļi, sausākas pļavas un rupjākas kaņepes, otriem valsts mājai viens skurstenis vairāk, pilsēta tuvāk, baznīcā upuriem gaŗāki kāti, pašiem baltāki zirgi un lielās zortes auzas.

Lielīšanās veicās vēl itin spēcīgi, kad Pietuka Krustiņš sazvanīja un pasludināja, ka pēc programmas kārtas runāšot tagad ordonances direktors un komitejas asesors Ķenča kungs par taisnīgu zemes dalīšanu regulācijas sistēmā un par šā lielā darba laimīgu nobeigšanu, kā arī par viņa nozīmi kultūrhistoriģā ziņā.

„Vai velns!“ Ķencis bailīgi iesaucās; „nezin, kā ies, kā neies, jo mute sāka sausa vien mesties, kad izdzirdu, ka jārūnā būs. Man ir prāts laist gandrīz vai kājas vaļā.“ To sacīdams, viņš taisījās līst pūlim cauri un doties projām; bet citi viņu apturēja un uzgrūda uz tribīnes, no kuŗas gribēja skriet vēl pa otru pusi nost, bet tur viņu atspieda pats Pietuka Krustiņš atpakaļ. Tā tad Ķencis, redzēdams, ka glābšanās vairs nekur nav un ka no runas turēšanas izbēgt nevarēs, sāka ar visu baiļu nesamaņu runāt, kaut gan labu brīdi nevarēja nekā saprast, ko grib sacīt, jo pēc ikkatra vārda kāšēja un likās rijot kaut ko uz dibenu, it kā kad kas būtu kaklā iespiesies. Pēdīgi tomēr sāka rasties kāds nekāds vārdu sakars: — — „Kā sacīt jāsaka, liela mīlestība ir pārņēmusi grēcīgās pasaules nesaderību, un tie četri zemes vēji pūš, kurp katrs grib, lai nāk no kuŗa stūŗa kuŗš nākdams šai iznīcībā un raudu ielejā; kā sacīt jāsaka, jo cik vairs trūkst, ka mērnieka cienģs tēvs ēstu līdz ar čangaliešu un slātaviešu lielmaņiem, kā sacīt jāsaka, vienu kumosu, jo dzert jau dzeŗ tikpat kā no vienas glāzes. Kuŗš čangaliešu vai slātaviešu saimnieks var sacīt, ka viņš ir palicis bez zemes? Vai nevarētu kāds aizmirsties, ja, kā sacīt jāsaka, vēŗā likšanas trūktu? Mērnieka cienģgam tēvam ir visi zināmi un stāv sarakstģti tāpat kā tai dzģvģbas grāmatā viņā saulē, kur nebūs vairs nedz raudāšanas, nedz zobu trģcēšanas, kā šeitā galģjā tumsģbā.“ Pie šiem vārdiem Ķencis taisģjās ar varu raudāt, bet asaras nenāca, kaut gan pats neganti saviebās un pēdģjos vārdus izsacģja jau ļoti rauduļainā balsģ. Slaucģties tomēr viņš slaucģjās labi ilgi, pagriezās pie malas, izšņģca degunu un tad runāja atkal no jauna: „Kā sacģt jāsaka, kad mērģšana ir taisna un bez vģltģbas, tad taisnģbas ir diezgan, jo vai šai vasarā, paldģes žģlģgam Dievam, ir bijuši čangalieši Slātavas cģtumā, kā sacģt jāsaka, tāpat kā pirmos laikos Izaka dzģmums Bābeles torņa cģtumā par iedzģimtiem grģkiem. Vai, kā sacģt jāsaka, pašiem nabadzģģiem un mazģkiem saimniecģģiem, kuŗģ nav bijuši nekādos valsts amatos, nevaid iedotas liekos gabalos pašas labākās pļavas, kur zģle līdz ūznģcai, lai pļauj bēŗnu bēŗni raudādami, kā sacģt jāsaka, žģlastģbas asaras? Ja Dievs dos tik vien mģksnģjus gadus, tad maizes pieaugs, lai ēd, cik kuŗam gribas, kā mģsu Pāvula kāzās. Palģko vien, tagad pat jau, kā sacģt jāsaka, daŗs zirģu noturēt vairs nevar.“ — — Še Ķencģm uznģca laikam baģles, ka ir noklģdis pie pasaulģģām lietām, tādēģ sāka atkal piepeši runāt savā rauduļainā balsģ. „Jo kuŗš gan ir gādģjis šovakar par savu dvģselģ? kā sacģt jāsaka, daŗs stāv še varbģt pēdģjo reģzi šai svģtku priekā un nezģn, cik kuŗš vairs dabģsim grģkot?“ — Te Ķencģis sāka šņukstģt un raudāt visā spģkā — rādģdams, ka aiz raudām nespģj vairs runāt, kaut gan mutģ ļoti plātģja, tādēģ Bisars, kuŗš bija gaidģjis jau labi ilgi uz beigumu, deva savam pulkam zģmi, un, zināmam troksnim atskānot, Ķencģis nogāja, asaras slaucģdams un stipri lģģodamģes, no tribģnes. Runātģjam nokģpjot, daŗs sacģja: „Ķencģm iekšā ir, bet ārā nenāk!“ — Cģts atkal: „Laba jau, bģliņ, daudz nevajaga.“

Gandrģz visi viesģ bija jau stipri, gudri un bagģti, tā ka pie pilnģgas norģmšanas viņus nevarēja vairs piedabģt nedz caur zvanģšanu, nedz caur dziedāšanu, nedz caur runāšanu, jo runāt un dziedāt gribēja ikkatrs par sevi, un citā labprāt neklausģjās neviens.

Pietuka Krustiņš, redzēdams, ka laģks ir jau labi notecģjis, un publikas vģrģba krietni izgaisusi, bet no programmas vēl gandrģz lielākā daģa pģri, ieturģja ar Ķenci, Švaukstu un citģiem, kā pats sacģja, no jauna drusku dģšu, sazvanģja, pasludināja, ka pēc programmas nģkot tagad kupģejas, proponģtas, sacerģtas un dziedģtas no

kuratorijas prezidenta un komitejas aktuarijusa — tad, noras vidū izgājis, sāka dziedāt, ar rokām ķēmodamies un dažādi ākstīdamies.

Kāds vecis, Pietuka Krustiņam dziedot, izsaucās pilnā balsī: „Raug’, kur ir kuplejas! šinīs kuplejās ir prāts un saprašana iekšā, bet nevis tanīs, kuņas iespiestas rakstos un kuņu sarakstītājus un dziedātājus tik daudz slavē. Tās ir tik pelavas un puiku darbs pret šām, kuņas nāk no dziļa vīra prāta un kādu neatradīs pa visu gubermangu.“

Kādā citā stūrī arī daži viesi uzslavēja Pietuka Krustiņa gara spēkus, bet tik vien drusku no citas puses.

„Jā, brīnums gan, kā tās gara dāvanas ir cilvēkiem izdalītas!“ kāds vecīgs vīrs, Pietuka Krustiņā klausīdamies, iesaucās. „Dažam nav viņu tikpat kā nemaz, bet citam, it kā šim pašam Pietuka Krustiņam, atkal bez ziņas. Viņam veicas viss! Te viņš runā bērēs vai citur kādā svētā brīdī par Jēzu tā, ka ir pašam birst asaras, un kad pēc tam dabū vien pasēdēt ar citiem viesiem pie galda, tad rauj atkal, tāpat kā tagad, tādas dziesmas vaļā, par kuņām ir miroņi smietos, ja dzirdētu. Es skaitu, ka viņš ir gudrs uz visām pusēm.“

„Brīnuma lietas jau šos laikos redzam un dzirdam gan arvienu vairāk nekā tad, kad mēs augām,“ kāds cits atbildēja. „Man stāstīja pilsētā kāds zaldāts, kuš nupat atnācis no poļiem, ka tagad esot izdomāts tāds smērs, ar kuņu varēšot smērēt visu: acis, zābakus, matus, zirgu lietas — ar vārdu sakot, visu. Šādi paši gudrinieki tad izgudro gan neredzētus smērus, gan citu visu, un paši arī der visās vietās.“

Pietuka Krustiņa kuplejas mantoja tādu patikšanu, ka viņš pats atzina par savu pieklājības pienākumu dziedāt viņas vairāk reižu no vietas, jo plaukšķināšanas un saukšanas netrūka, kaut gan no ieceltā saucēju un plaukšķinātāju koņa nebija vairs atrodams arī ne pats vadonis. Pēc dziedāšanas Pietuka Krustiņš nogāja atkal savā vietā pie lielmaņu galda, kur citi viņu ar slavu pavisam apbēra un sauca ikkatrs, glāzi paceldams: „Sveiks!“ uz ko viņam vajadzēja atbildēt ikkatram: „Vesels!“

Tā sēdot un sveicinoties, Prātnieks pa kādu brīdi iedomājās rādīt jel reiz šovakar savu komitejas prezidenta amatu, paskubinādams Pietuka Krustiņu steigties ar programmas darbiem, lai varot tikt galā, jo laiks esot īss un darba daudz. Pietuka Krustiņš lika to tūliņ vērā un gāja meklēt applaudisemangas direktoru uz runas turēšanu par ļaužu kārtu saderību un cilvēku mīlestību pasaules univerzumā; bet Bisars bija pazudis, tik vien daži sacīja, ka viņš guļot līdz ar Ķenci savos ratos. Pietuka Krustiņš gāja priedēs iekšā meklēt, bet pazuda pats arī kā Noāsa balodis, un daži smējās, ka tai pusē, uz kuņu viņš aizgājis, nemaz Bisara zirga neesot. Prātnieks, nevarēdams Pietuka Krustiņa sagaidīt, gribēja sūtīt Švaukstu un gāja viņu meklēt, bet neatrada; tik vien daži sacīja, ka nesen viņš uz tribīnes kaut ko nesaprotamu buldurējis, bet pēc tam neesot vairs redzēts.

Šī bija varbūt zīme, ka laiks ir doties no šā viesību šķirsta ārā, bet laikam neviens to nenojēdza vai arī nelika vērā.

Piepeši atskanēja mežā visapkārt kliegšana, brīkšķēšana un visāds negants troksnis; cilvēki ar aizmītiem sejiem un rungām rokās gāzās no meža laukā, satrieca vispirms laterņus un lampas, tā ka acumirkļi palika visi viesi tumsā, kuņu starpā izcēlās uz reizi baiļu kliegšana un vaimanas, īsti ap lielmaņu galdu, noplīkšķēja arī viens revolvera šāviens, un bija dzirdama cilvēku dauzīšana ar rungām. Drīz izklīda visi viesi, no uzbrucējiem triekti, pa malu malām, bet jo vairāk uz muižas pusi, kā no kliegšanas un cita trokšņa varēja nomanīt. Tai pašā brīdī atspīdēja arī ne visai lielā tūlumā ugunsgrēks.

Otrā rītā bija Slātavā liels nemiers un neapprakstāma iztrūcināšanās, aiz kuņas pazuda pavisam vakarējais pēc goda maltītes piedzīvotais traucēklis, kuš gan nebija

iztriecis nevienam dzīvības no miesām, bet gan daudziem kādu daļu no veselības; pazuda arī ugunsgrēks, kuŗš bija aprijis Prātnieka klēti ar daudz mantām; pazuda arī tāi pašā naktī no ganības nozagtie Bisara divi zirgi un daži citi negaidīti notikumi. Līdz ar visiem tiem notikumiem bija Slātavā, laikam pa goda maltītes laiku, notikusi zādība pie pašām dārgākām lietām, kādas vien pa visu muižu atradās, un kuŗas apsargāt nebija tomēr nācis nevienam prātā: — izzagti bija no palīga mērnieku dzīvokļa jeb darba zāles visi jaunie Slātavas un Čangalienas ruļļi, kuŗus patlaban nākošās dienās pilnīgi pabeigtu taisīt. Mērniekam Feldhauzenam, šo ziņu dzirdot, tikko gandrīz neapstājās asinis, jo tie pazudušie papīra gabali bija dažus desmit tūkstošus rubļus vērtībā, un tanīs atradās tagad lielākā puse no visas viņa mantas.

Acumirkļi valsts valdība iztrieca ziņas pa visu valsti un arī uz čangaliešiem, lai ikkatrs saimnieks, valsts valdības, tiesas un runas vīru vadīšanā pārmeklē uz viscietāko savu zemi, mežus, ēkas un ūdeņus; pats mērnieks un muižas valdība sūtīja ziņas uz visām telegrafu un dzelzceļu stacijām, kā arī pie lieliem tiltiem un pārceļšanas pļotiem priekšā, pieminēdami un aprakstīdami arī Bisara nozagtos zirgus, jo cēlās domas, ka zaglis būšot aiznesis ruļļus uz viņiem jāšus. Pateicības algas izsolīja mērnieks bez žēlastības tikpat par ruļļiem, kā arī par pašu zagli un par abiem kopā.

Bez tam pavēlēja izmeklēt, kur katrs Slātavas un Čangalienas iedzīvotājs to nakti bijis, caur ko varbūt pienāktu arī tos viesību traucētājus. — Domas varētu krist vienīgi uz Šrekhuberi, bet tas bija, kā to apliecināja no mērnieka ap sudmalām slepen nostādītie sargi un slepeni uzlūki malēju starpā, palicis visu nakti mājā, strādādams namā pie maļšanas pāri pusnaktij un aiziedams gulēt savās istabās tik uz rīta pusi, ne ilgi priekš gaismas un pēc tam, kad visas kliegšanas un trokšņi mežā un muižā bijuši jau sen norimuši, tāpēc nevarēja Šrekhuberam nekādi piekļūt, un viņš bija jāatstāj pilnā mierā.

Visus muižas ļaudis izsūtīja tūliņ pārmeklēt muižas mežus, šķūņus, ūdeņus, bedres un citas visas vietas. Meklētāji nogāja gandrīz visupirms uz zināmo goda maltītes vietu, gribēdami redzēt, kāda viņa tagad izskatās, un tur bija arī patiesi bailīgs izskats: viss sasists, salauzts un nopostīts, kā jau īstā pamestā kaujas laukā; neviens trauciņš nebija pamests vesels, un pat tribīne noārdīta pavisam. Traucētāji, kā varēja noprast, bija pēc viesu izsišanas un izklīdināšanas griezušies atpakaļ un izpostījuši visu. Zemē atradās šur un tur cepures, krūmos saplosīti mēteļi un kažoki, kuŗus bija viesi tanīs pakāruši. Arī mērnieka skaistais revolveris, kuŗu viņš bija gribējis nestundā lietot, gulēja sadauzītu galdu un krēslu skambās. Pašā tai acumirkļi, kur pirmā lode taisījās svilpt kādam uzmācējām krūtīs, rungas sitiens no otras puses pa roku deva lodei citu virzienu, laikam tukšā gaisā, un piespieda revolveri izlaist zemē. Kā pie visa varēja nomanīt, tad uzbrucēji bija aizņēmuši it īpaši lielmaņu galdu un jo vairāk pašus pirmākos pie šā galda. Tomēr Feldhauzens, Raņķis un vēl kādi palīgi bija spējuši caur savu izmanību no smagākiem sitieniem izvairīties un izmukt pa tumsu pašiem uzbrucējiem cauri mežā iekšā; turpretī tiem, kuŗi devās tūliņ uz muižas pusi, klājās diezgan grūti.

Applaudisemangas un ordonances direktori, pats kuratorijas prezidents un komitejas aktuars, kā arī kārtībnieks „her Švaukstē“ līdz ar dažiem mērnieku jauniem kungiem atradās vēl turpat priedēs. Bisara sieva, vaimanādama par nozagtiem zirgiem, bija atskrējusi paša meklēt un atradusi abus ar Ķenci ratos guļam. Bisars, kaut gan drusku sabozies, bija jau kājās, bet Ķencis, kuŗam bija allaž grūtas pagiras, vaidēja pa ratiem tik gauži, ka sirds plīsa klausoties vien: „Vai Dieviņ! vai Dieviņ! gals rokā, gals rokā! Dodiet sievai ziņu!“ Pietuka Krustiņš, Švauksts, mērnieku jauni kungi un vēl daži citi arī sāka pamazām cilāties un meklēt cepuŗu, kā arī citu lietu.

Švauksts bija pagaisinājis arī savu sarkano šalli, par ko gribēja neganti pa vāciski sirdīties, bet tālu netika, jo vairāk nevarēja izsacīt, kā tik: „Deiweil weis, wo mein mize unt schall!“ Mērnieku jauni kungi arī nurdēja, drusku sevī sirdīdamies, bet Pietuka Krustiņš meklēja klusām un nopietni savas cepures, neatbildēdams arī mērnieka kučieram nekā, kad tas jautāja, ko domājot prezidenta kungs tagad par kurātoriju?

Kamēr zādzību meklētāji smējās un kavējās ap šiem pieminētiem, tikām Bisara sieva darbojās visā spēkā dabūt Ķenci no Bisara ratiem laukā, ka var braukt projām un dzīties varbūt zirgu zaglim pakal, bet Ķencis, tāpat briesmīgi vaidēdams, gulēja ratos kā svina blukis un nebija sievietim pakustināms nedz uz vienu, nedz uz otru pusi. Piepeši Bisariene sāka lādēt Ķenci visā kaklā, un kāds no zādzību meklētājiem paskatījies uzsauca citiem: „Nāciet šurp, nāciet šurp, skataties, kā Ķencis kauj āžus!“ Par āžu kaušanu viņš nosauca īpašu gadījumu, kāds uziet dzērājiem grūtās pagīrās, un citi to tūliņ saprata, jo tas jau bija pazīstams izteikums. Pēc tam Ķencis sāka nākt pie atmaņas un viņam metās laikam drusku vieglāk, tā ka Bisara sievai, kaut gan ar vīra palīgu, bija pēdīgi iespējams dabūt viņu no ratiem ārā un aizbraukt. Ķencis, piedurknē slaucīdamies, atsēdās uz celma itin kā pēc nezin cik grūta darba, sākdams vilkt dvašu gaži un smagi un runādams: „Ak tu Dieviņ, nu jau metas drusku vieglāk! — kā tur vakar piegāju pie tā lielmaņu galda, tā velns zin, ko iedeva, ko ne? iedzeņot bija itin mīksts un pasalds, bet pēc sametās briesmīgi grūt.“

Pa labu brīdī bija Ķencis jau tik tālu atpūties, ka varēja sākt domāt uz savu zirgu un līdz ar to laikam uz projām braukšanu. Tikpat zirgu, kā ratus Ķencis atrada pie veselības, jo tie stāvēja drusku dziļāk mežā un savrup kādā biezumā. Turpretī citi rati, kuņi stāvēja tuvāk pie normalas, bija sadauzīti, zirgi visi aizjādelēti vai aizmēnāti ar sagraizītām lietām. Ķenča zirgs par laimi nebija vis arī bada cietis, jo Ķencis pats, labs zirgu kopējs būdams, vakarā vēl pie skaidra prāta padeva viņam auzas. Lai gan vēl ar lielu grūtumu un vaidēdams, tomēr pēc laba laika sajūdzta zirgu uz projām braukšanu. Kad jau bija izbraucis norā un sēdās ratos iekšā, tāpat ar visu zaļo krustu uz cepures, kuņai širmis tagad stāvēja starp kreiso ausi un aci, tad kāds no zādzību meklētājiem zobodamies ieprasījās: „Nu, bāliņ, puis’, kad nu atkal brauksi uz goda maltīti?“

„Nebraukšu vairs savu laiku uz jūsu goda maltītēm!“ Ķencis pagīru īgnumā atteica. „Cepiet un vāriet, ja gribat, visu, kā sacīt jāsaka, vai tīros sivēna taukos vien, bet Ķenča kunga vairs neredzēsāt.“

V

Mērnieks un muižas valdība darīja joprojām pie zādzības sadzīšanas visu, ko vien tik iespēja, nežēlodama nedz laika, nedz naudas šai svarīgai lietai par labu; un citādi darīt arī nevarēja, jo pie šā notikuma karājās mērnieka liktenis tā, ka ja zādzība paliek nesadzīta un ruļļi neatdabūti, tad viņam jākrīt stāvu nabadzībā. Arī muižas valdībai tad cēlās caur to pašu lietu dažs ne visai mazs pametums, tāpēc darbojās savienotiem spēkiem un bez mitēšanās visādā ziņā un uz visām pusēm. Abas valstis, Slātava un Čangaliena, bija pārmeklētas jau vairāk reižu no vienas vietas un gandrīz ar iesmiem vispāri nodurstītas. Pārklauti bija arī abēju valšķu iedzīvotāji, kur katrs to nakti bijis, bet ar to nepadzīta tāpat nekā, jo gandrīz ikkatrs atrādīja savus ceļus. Visur izsūtīja gaŗus un plaŗus izsludinājumus trijās valodās un apsoliŗa atradēŗam vai uzradēŗŗam bagŗŗu pateicēŗbas alŗu.

Lai gan, tā sirdīgi un cītīgi darbojoties, bija pagājusi jau daža nedēļa, tad tomēr darbam nerādījās vēl nekādas sekmes, jo līdz šim nebija nomanījuši ne uz kuŗu pusi arī pašu mazāko zādzības pēdu, nebija arī pat neviena cilvēka, uz kuŗu varētu mest jel zādzības domas. Arī ļaužu valodām un izrunām nebija nekādas vielas, kuŗas gan šādos gadījumos lēti netrūkst.

Visu pēdīgi tomēr dabūja šī zādzību meklēšana tīri netīšu vairāk dzīvības, un viņai radās vismazāk vieta jeb puse, kurp savas domas griezt; tāpat arī ļaužu izsalkums pēc jaunām valodām varēja drusku aprimties, jo lai gan tās barības bija maz, tad tomēr tas pats mazums ļoti salds, un viņu stipri krimta.

Tas atgadījums bija šāds.

Kādas nedēļas pēc goda maltītes un pēc veltīgas zādzību meklēšanas parādījās slātaviešos tīri negaidot un nedomājot Lienu. Vispirms viņa bija redzēta mācītāja muižā, kur runājusi īsu brīdi ar mācītāju un pēc tam aizgājusi uz Irbēniem. Neticamā un nedomājamā ātrumā šī ziņa izpaudās no ciema uz ciemu, un otrā dienā zināja to gandrīz visi slātavieši, jo dažas sievas gāja aiz kaut kāda cita iemesla tīši uz kaimiņiem, lai tik var dabūt tur ielaist šo mēļu liesmu. Dažas gāja pat uz Irbēniem, lai var dabūt pašu Lienu redzēt un dzirdēt kaut ko vairāk un tuvāk.

Lienas sejs bija nemierīgs, iztraucēts, baiļu, bēdu un rūpju pilns. Nevar īsti noteikt, ko Oļiņiete domāja pirmajā acumirkļī, kad Lienu ieraudzīja un ar kādu prātu to saņēma; bet to gan var teikt, ka ļaunuma vis tai brīdī nevarēja pie viņas nomanīt, turpretī gan brīnīšanos, iztrūkšanos un nevaldāmu ziņkārību.

„Lai nu tu esi bijusi, kur būdama, bet labi tev nav klājies, — to var tūliņ nomanīt,“ viņa, līdzko Lienu ieraudzījusi, izsaucās. „Labāk nu izstāsti tūliņ bez meliem, kur tu paliki pēc tam, kad no šejienes izgāji, solīdamās iet uz maniem radiem?“

Liena neatbildēja nekā, bet, Oļiņieti noskūpstījusi, sāka raudāt, atkrita krēslā un aizklāja ar abām rokām acis.

„Nekā! vai dzirdi arī, ko es tev saku, vai nē?“ Oļiņiete nepacietīgi uzstāja. „Jo vai zini, ka man būs Pestītājam par tevi jāatbild? varbūt ka prasīs tūliņ, līdzko ieiešu debesīs; mani viņš pazīs pie valodas vien, kā jau daždien savu brūti.“

Liena kādus acumirkļus atņēmas, it kā spēku smeldama uz kādu bīstamu soli, un tad sacīja: „Es aizgāju pie Kaspara un tagad esmu viņa sieva. — Ja tev ir iespējams par to uz mani neļauties, tad neļauņojies.“ Šos pēdējos vārdus gan Lienu izsacīja tik tā, kā pa ieradumam, jo ticēt viņa nebūt neticēja, ka Oļiņiete spēs vai gribēs neļauties; un ka tas bija tiesa, to viņa nomanīja Oļiņietes sejā jau tūliņ pie saviem pirmiem vārdiem un pēdējos vārdus Lienu dabūja izrunāt gan tik tādēļ, ka Oļiņietei trūka pirmā acumirkļī derīgu vārdu, ar ko vidū krist, jo te nupat dzirdētā ziņa bija tik liela, ka ierasta sirdīšanās un lādēšana izlikās viņai šai vajadzībā tik niecīga un maza, ka pie tās nebija pavisam ko ķerties. Visas laicīgās jeb zemes lietas, ar kuŗām bija Oļiņiete līdz šim Lienu biedinājusi, viņai izrādījās tagad vairs par nespēcīgām, tāpēc sniedzās pie pašām lielākām, kādas vien tik varēja būt atrodamas. Bet tādēļ, ka šis biedināšanas, sodīšanas un sažēlināšanas ceļš pret Lienu nebija vēl iestaigāts, kā arī tādēļ, ka Oļiņietes sirds bija visai pilna, tad no pirmā gala tā plosīšanās nemaz neveicās, jo, lielas lietas grābstot, gandrīz tik mazas vien gadījās, tā ka tik pa labu brīdī viņas valoda varēja ietaisīties īstenā spēkā pie šādiem vārdiem: „To tu nedomā, ka nu es vairs Dieva priekšā par tevi labu vārdu metīšu, bet drīzāk gan vēl pasacīšu, lai tevis debesīs nelaiž, jo maniem vārdiem viņš klausīs. Ak tu gribi laikam, lai es tur, kur sēdēs rindā Elia, apustuļi, Mozus un tie pravieši, tevis dēļ riju kaunu, tāpat kā tagad šai pasaulē? — Es ar savu veci ieiešu debesīs un dzīvošu no žēlastības priecīgi ar eņģeļiem pa jēra kāzām, bet tevis neņems ne paši velni ellē pretī! Redzēs, kur tad tu paliksi, kad debesīs nelaidīs, un kad zeme ar visiem grēciniekiem aizies projām pa

gaisu kā satīta grāmata? Dieva bērna un ticīga cilvēka vis neviens tā neieēdinās un nepievils kā tevi. Lai palūko mani kāds tā piemānīt ar savu mīlestību un vilināt sevīm līdz, tad dabūs redzēt, vai es iešu? Lūk', kā nedrīkst manis neviens kārdināt, jo zin gan, ka neder nemaz iesākt, tādēļ ka tad labi nebūs; bet tu skrien līdz kaut kādam badmirim. Prātnieka Andžs būs drīz varbūt vai nu par kādu valdinieku, vai par tiesas vīru, un meitas ies pie viņa plēsdamās tev par žēlabām. Klēts Prātnieka Andžam bija smalku dzērienu, cukura, kviešu miltu un cita visāda labuma pilna piekrājusies, tā ka paša kāzās nemaz viss neizietu; arī audekli stāvēja piekrauti baķiem vien kā vēveram. Bet ej nu, paskaties, kur vairs to labumu atradīsi? — sadedzis ir viss, un paši stikli stāv sakusuši pikiem vien. — Ar negodu ej laukā no manas mājas! — Negodīgā meita tu!“

„Mad, Mad, valdies jel, valdies!“ Oļiņš, kušš būdams laukā pie darba, bija dzirdējis, ka Liena esot klāt, ienākdams sacīja. „Dieva vārdi jau māca, ka cilvēkam būs cits citam piedot, jo vai gan tu pati arī esi gluži bez grēkiem?“

„Kāds tu esi man manu grēku piemētējs?“ Oļiņiete pikti iesaucās. „Ja man ir varbūt kādreiz savā mūžā kādas pasaulīgas domas prātā iešāvušās, tad tādēļ vis Pestītājs nedrīkst manis pazudināt, jo tad es pastarā dienā pasacīšu skaidri visu citu priekšā, ka, ja tāda nieka grēciņa viņš nevar piedot, kam tad viņam vajadzēja pavisam ciest un mirt? Kādēļ tad viņš ir saucams par Pestītāju? Gādā vien, ka vari dabūt pats savu grēku vezumu no sirds laukā, bet par maniem grēkiem nebēdājies nekā, — par tiem es pati zināšu. Man ir viņi jau piedoti priekš dzimšanas pie krusta staba.“

„Viņai jau arī Dievs var piedot tāpat kā tev, jo Viņa žēlastība ir neizmērojama,“ Oļiņš sacīja nedrošā balsī, it kā kad gribētu sievu pielabināt.

„Ko tu līdzini mani ar to vazanku!“ Oļiņiete, uz Lienu zīmēdama, ļoti varizejīgi atsaucās. „Vai tu gan domā, ka es ļaušu, lai viņai grēkus piedod? Jo ja Pestītājs tā grib darīt, kāda vajadzība tad man ir būt par Dieva bērnu un mocīties ar staigāšanu pa šauro ceļu! Viņa, izgrēkojusies, lai tiek debesīs tāpat kā es, krustu iznesusies, staigādama ik svētdienas! Vai es arī tad nevarētu labāk izgrēkoties tāpat kā viņa, nekā nāvīties ar krusta nešanu? Tādēļ, laukā tu, klaidoņa, no manas mājas un sargies vairs turpmāk še rādīties!“ viņa, uz Lienu pagriezusies, kļiedza.

„Nu pagaidi, pagaidi, lai viņa, meitene, jel izstāsta; varbūt ka tad nevajadzēs nemaz vēl dzīt projām,“ Oļiņš stājās sievai ceļā.

„Ko pagaidīt?! kas par pagaidīšanu?“ Oļiņiete atkliedza. „Man vis nevajaga to palaidnības stāstu vairāk dzirdēt! Tu jau arī biji tāds pats plikadīda kā tas, kušš viņu ieēdinājis. Ja tik es skrietu vien tev līdz, tad tāpat būtu. Bet vai redzēji, ka neskrēju vis, un ka pašam bija jābrauc pie mana tēva pēc manis lūgties! Tādēļ tad arī pats vienādi tik zini, kā tādas lupatas žēlot un aizstāvēt. Sen jau vajadzēja tam diedelniekam izskriet no Irbēniem, ne vairs šā pavasaļa gaidīt, jo, kā Prātnieka Andžs vienādi sacīja, ka viņam vairāk nekā neesot, kā tik lietus cepure un hūte, tā arī bija tiesa. — Nu, vai nedzirdi vis vēl, ko es tevīm saku?“ viņa pēc tam, uz Lienu pagriezusies, uzsauca. „Cik ilgi te sēdēsi? tūliņ pa durvīm laukā! man vis tādu pasaules klaidoņu nevajaga.“

Liena, kuša bija sēdējusi līdz šim auksta un vienaldzīga, it kā nedzirdēdama, kas ap viņu notiek, tagad pie šiem pēdējiem Oļiņietes vārdiem it kā drusku iztrūkusies pacēlās un sāka streipuļot uz durvju pusi.

„Pagaidi, meit!“ Oļiņš ar asarām acīs viņai uzsauca un taisījās iet Lienu atturēt, jo viņam šī sievas cietsirdība ķērās stipri pie sirds.

„Nevajaga nekādas pagaidīšanas!“ Oļiņiete, vīru atpakaļ atgrūzdama, kļiedza. „Ej vien tūliņ un bez kavēšanās laukā un projām!“

„Ak Kungs un Dievs!“ Oļiņš izsaucās. „Ja Tu gribi iet ar mums sodā, kā gan tad mēs priekš tevis pastāvēsim?“

„Gan es pati zināšu, kā es pastāvēšu!“ Oļiņiete lepnī atkliedza. „Tevim nav par to nekāda bēda. Dievs vis nav pavēlējis neliešus aizstāvēt un palaidņus žēlot.“

Oļiņš neatbildēja vairs nekā, bet iegāja savā dibena istabā, iesēdās gultā un nogrima vēl dziļāk savā agrākā grūtsirdībā, kuŗa pēdējos mēnešos bija atstājusies jau gandrīz pavisam.

Liena gāja no Irbēniem, kuŗus uzskatīja tikpat kā par savu dzimteni, atkal laukā un šoreiz pati nezinādama uz kuriem, bet šē viņai vairs vietas nebija, kaut gan jau no bērna kājas turēja Irbēnos visu kā par savu. Arī tagad vēl redzēja caur asarām un ar pusapmulsušu prātu ikkatru tūkstoškārt pazīstamu vietīņu lūkojamies uz viņu it kā ar dziļu līdzietību un žēlabām. Tur bija durvju priekšā Lienas puķu dobītes, vairs nekoptas un pārņemtas šovasar no nezālēm, tomēr dažas ziemciešu puķes, kā arī dažas no agrākām vasaras puķītēm, kuŗas Liens bija vēl stādījusi priekš savas aiziešanas, tās tagad, pēdējos ziedos stāvēdamas un uz Liens skatīdamās, jautāja bēdīgi: „Ko tu raudi, kas tev kait?“ Tur palika dārziņš ar bišu kokiem, odzenājiem un ābelītēm, kuŗā viņa pavadīja labprāt jaukā, siltās pavasaŗa dienas, gaidīdama un uzlūkodama, kad laidīs bites bērņus, lai var nonest šo priecīgo ziņu audžu tēvam, kuŗš tad arī nekad nekavējās atnest citus darbus vai arī uzcelties no dienas vidus dusas un steigties dārzā. Viss šis dārziņš stāvēja tagad mierīgs un kluss, jo bites bija savu vasaras gaitu nobeigušas un nogājušas uz ziemas dusu. Kokiem bija lapas jau nobālējušas, un neviens putniņš tur vairs nelēkāja un nedziedāja pa zariem; bet Lienas ābeles galotnē spīdēja vēl daži sarkani āboli, itin kā viņas pašas gaidīdami un sacīdami:

„Kam ābols līgo kokā,
Vai ne, lai raujam to?“

Tur palika arī Kaspara vecā mājiņa, kuŗa bija vēl arvienu neapdzīvota un tukša un stāvēja Lienai visai mīļā atmiņā, tā ka tai ienāca prātā tīri neviļus šie vārdi:

„Garā vēl tev' apstaigāšu,
Guļot par tev' sapņošu
Un priekš tavām durvīm stāšu —
Savus mīļos skatīšu.“

Necik tālu ārpus mājas palika skaidrais avots, no kuŗa bija Liens smēlusi tik daudz ūdens, gan bērņa gados laika kavēklis, gan pieaugusi vajadzībai. Tagad viņa dzirdēja to žēlojamies:

„Draugs man zudis, kas ar maniem
Burbulīšiem kavējās.“

Tālāk ceļa malā bija Oļiņu ganāms pulks, pie kuŗa atradās arī lielais suns Rūzis — Lienas uzticīgais ganu biedrs no pašiem pirmiem gadiem, kuŗš viņu aizstāvēja pret ikkatru pārestību ar saviem nikniem zobiem un staigāja labprāt visur līdz. Pirmāk, Lienai atnākot, viņš bija pazinis to jau no tālienes un aizskrējis pretī, lēkādams un riedams neizsakāmā priekā. Drīz viņš slējās un lēca smilkstēdams ap Liens un gribēdams tai laizīt vaigus; drīz aizskrēja kā vējš līdz mājai; tur, skaļi ierējies, cirtās atkal atpakaļ, paķerdams mutē kādu koku un nomezdams to Lienai pie kājām; drīz ņēma ap viņu lielus aplokus un skrēja kā nepilnīgs, tā ka mājniēki sāka brīnīties, kas

Rūzim uz reizes lēcies; jo visu vasaru esot tik vien gulējis un staigājis kā mērga. Viņš ievadīja Lienu istabā un apgulās tai pie kājām, bet it kā Oļiņietes nemīlību nomanīdams, Oļiņam ienākot, izvilkās pa durvīm atpakaļ. Tagad viņš nāca Lienai lēnām pretī un laizīja tai, līdzās iedams, roku. Liena redzēja visas savas iemīlētās gotiņas un paaicināja viņas pie vārdiem. Tās sanāca dīkdamas klāt, un Liena pasniedza viņām pa savam vecam ieradumam visām drusku maizes, paglaudīja ikkatru un gāja, asarām birstot, tālāk. Rūzis sāka iet līdz, bet Liena paglaudīja arī viņu un pavēlēja palikt turpat. Gan viņš negribēja vēl tūliņ klausīt un skatījās smilkstēdams Lienai acīs; bet kad tā vēl otrreiz liedza iet, tad arī palika stāvot, bēdīgs un acis nolaidis.

Otrā dienā pēc pusdienas Prātnieks atbrauca Irbēnos savā jaunā aizjūgā, kuŗu Oļiņiete agrāk mēdza nosaukt par brūtģana aizjūgu.

Oļiņieti pagalmā sastapis, Prātnieks pēc sasveicināšanās un īsa ievadījuma iesāka: „Es dzirdēju, Oļiņa māt, ka tava pazudusē meita esot atradusies?”

„Jā, te jau bija gan kā čigāniete ievilkusies,” Oļiņiete ar nepatīkšanu atbildēja.

„Ak tad šodien vairs nav vis še?” Prātnieks jautāja tā, ka varēja nomanīt, ka viņam ir žēl, ka savās cerībās vīlies.

„Vai es, Andž, viņu te turēšu?” Oļiņiete atteica. „Es izdzinu tai pašā stundā laukā, lai iet, kurp grib, jo kāds labums tagad vairs ir no viņas?”

„Es dzirdēju, ka esot vīrs aizbēdzis, un pate staigājot tagad meklēdama,” Prātnieks sacīja ar nejaukiem smiekliem, kuŗos varēja redzēt īstu prieku par Lienas nelaimi.

„Vai aizbēdzis?” Oļiņiete priecīgi iesaucās. „Ak, tā viņai vajadzēja, tā viņai, Andž, vajadzēja! To ir Dievs labi darījis.”

„Bet vai tu vēl to nezināji?” Prātnieks kā brīnīdamies jautāja. „Vai tev nestāstīja savu bēdu? Es domāju, ka tādēļ vien ir nākusi šurp.”

„Gribēja gan stāstīt, bet es nemaz vairs neklausījos,” Oļiņiete atteica; „līdzko dabūju dzirdēt, ka neesot vairs meita, bet jau tā paša nelieša sieva, tad triecu pa durvīm ārā. Bet kur tu dzirdēji, Andž, par viņas vīra pazušanu?”

„Mācītāja muižā runāja. Tur laikam kāds no saimes noklausījies, kad mācītājam stāstījusi. Esot pats priekš kādām nedēļām augusta mēneša beigās izgājis, solīdamies nākt šurp uz Slātavu un nonest mūsu mācītājam salaulāšanas zīmi; bet kā gājis, tā palicis, — neesot redzēts pie mācītāja, ne citur.”

„Ak tā bijis? — šurp atnācis? — Nudien, Andž, nudien, tad tici vien droši, ka cits nav zadzis nedz ruļļu, nedz Bisara zirgu, nedz arī tavas klēts dedzinājis,” Oļiņiete iesaucās. „Tas ir skaidri kā pieci pirksti! ne uz citu domāriet, ne grēkojiet, ne arī cits tik liels blēdis ir kā viņš.”

„Jā, jā, var gan būt tiesa,” Prātnieks ar labpatīkšanu viņai piekrita, pie sevis brīnīdamies, ka nebija pats tūliņ nācis uz šām domām.

„Tas ir tiesa, Andž, skaidra tiesa kā zelts! tur nemaz vairs nešaubies. Un es nemaz neticu, ka viņi ir pavisam salaulājušies, jo tā zīmju nēsāšana ir tik tāda iemesla meklēšana, lai var tikt pie zagšanas. — Ak tāda posta cilvēka! kaut viņš kaklu nolauztu elles ratā! Mērnieki bija nu, paldies Dievam, izvadīti, izēdināti, izdzirdīti, izguldīti, un visiem savas robežiņas rokā, lai nu kādas viņas kuŗam; bet nu nāks atkal otrreiz kā kaŗa laiki pār pasauli, un tad būs stāvu jāizput aiz mērniekiem vien!”

Prātnieks negāja šoreiz nemaz istabā, bet pēc šās sarunas aizbrauca tūliņ projām, aizbildinādamies, ka jaunais zirgs esot nemierīgs un nestāvot. Tomēr istā lieta, kādēļ viņš šoreiz ilgāk nepalika, bija tā, ka gribēja steigties Oļiņietes izsacītās domas izlietot. Pats viņš gan nebūt nedomāja un neticēja, ka Kaspars ir pie tiem pieminētiem noziegumiem vainīgs un ka tos viņam pierādīs, bet Prātnieks gribēja tik Lienai riebt un griezt to lietu tā, ka valdība viņu vismazāk apcietina un labi paspīdzina. Viss tas

bija jādara viņam ar steigšanu, jo Kaspars varēja, kas zin, drīz atrasties un attaisnoties, caur ko šis pirmais krietnais atbēšanās gadījums par to, ka Liena precības lietās viņu atraidījusi, aizietu neizlietots gaļam.

Nākošās dienās runāja visur klaji un droši, ka tikpat tās zādzības, kā arī dedzināšana, esot viss Kaspara darbs: papriekšu viņš izzadzis ruļļus, tad Bisara zirgus un gaļam jādams nodedzinājis Prātniekam klēti. Liena, kuŗa lietoties Kasparam par pielaulātu, kas gan neesot nemaz tiesa, staigājot tagad viņu meklēdama. Bet kas nu došot zagli un dedzinātāju atrast! varbūt esot jau tagad nolauzis kaklu poļos vai leišos. Lienu viņš gribējis tik vien labi izmānīt un tad atstāt. Citi turpretī zināja skaidri, ka Liena arī bijusi pie zagšanas daļā, bet pēc bēgot atšķīrusies un nevarējusi vairs sava biedra atrast, kuŗš ruļļus aiznesis jāšus viens pats uz Bisara zirgiem. Liena par to atrodoties valdības ziņā apcietināta un esot jau pa daļai savus noziegumus izsacījusi. Daži vēl apliecināja itin stipri, ka Kaspars esot tai un tai pilsētā saņemts ar visiem ruļļiem cieti, bet Bisara zirgus bijis gan jau pārdevis. Viņš esot jau atsūtīts uz gubernas pilsētu un nāksot drīz no apriņķa pilsētas arestantu kārtā uz Slātavu.

Šās valodas nepalika vis tik ļaužu mutē vien, bet mērnieks uzdeva valsts valdībai patiesi Lienu apcietināt un pārklaut; tik vien viņa nebija tad vairs nekur atrodama, caur ko sāka krist izpaustās domas par zādzību līdzzināšanu un par dalību pie tām jo vairāk uz viņu, tā ka klausināšanu pēc Lienas valsts valdība izpauda un izplatīja arī visapkārt un labi tālu caur citām valstīm jeb pagastiem — tomēr vēltīgi.

Visas šās ļaužu valodas, kā arī Lienas piepešā parādīšanās un pazušana piespieda zādzību meklētājus nopietni un cieti turēt domas uz Kasparu. Tie izrakstīja uz visām pusēm ķeršanas vēstules pēc tāda cilvēka līdz ar goda maksas izsolīšanu tam, kas var dot par viņu skaidras ziņas.

Pēc kādam nedēļām vēlāk uzklīda slātaviešos Anuža, Lienas un Kaspara meklēdama. Caur to sacēlās atkal jaunas valodas, un drīz bija Anuža arī pie zināmiem noziegumiem daļiniece. Kad viņa dzirdēja, ka Liena gan slātaviešos manīta, bet Kaspars nē, tad gribēja iet tālāk un, Dievs zin, kurp; bet jau šis gaļais ceļš līdz Slātavai bija noņēmis viņai vecuma spēkus tik ļoti, ka par iešanu nebijis vairs ko domāt. Gan viņa gribēja un cerēja caur atpūšanos atspirt un iestiprināties, tādēļ apņēmas palikt kādas dienas uz vietas pie sava pēdējā saimnieka, kuŗa ziņā stāvēja arī viņas vecais ratiņš un citas kādas pūles.

Kaut gan viņa jau kādas dienas pēc atnākšanas bija nodzīvojusi atpūzdamās un iestiprināšanās gaidīdama, tad tomēr tā negribēja vis nākt, bet turpretī sāka zust jo vairāk tas pats spēka mazumiņš, kuŗš bija vēl atlicies. Visu pēdīgi Anuža iesirga, un kaut gan ne visai grūti, tad tomēr tā, ka vajadzēja palikt kādu nedēļu uz gultas, jo caur bēdām, nemieru, negulēšanu jeb miega nenākšanu, caur ceļa grūtībām un pat trūcību bija viņas jutekļi paguruši līdz vājumam.

Anužas atnākšana Slātavā bija arī zādzību meklētājiem drīz zināma līdz ar visām ļaužu valodām, domām un spriedumiem. Tie nepameta vis viņas neievērotas, bet aicināja tūliņ pie pārklautības. Kad Anuža aiz vājuma nevarēja iet, tad atstāja viņu saimnieka zināšanā un apgalvošanā, lai, kad izveseļojas, neizlaiž nekur no mājas, bet sūta bez kavēšanās tiesas priekšā, ko viņš, zināms, arī darīja, līdzko tik vājniece pienācīgi atspirga. Zināms gan, ka saimniekam nevajadzēja nemaz Anužas skubināt pie šā pienākuma piepildīšanas, bet tik vien likt viņu braukšus novest uz muižu, jo pati viņa ar savu pabailīgo un paklausīgo dabu vīkšās un taisījās pat vai vāja būdama iet, tāpēc ka prāts neesot nemaz mierīgs — Dievs zin, ko tur no viņas prasīšot, ko nē? un ka ilgas neiešanas dēļ neliekot vien soda? Tik vien kājām viņas nevarēja laist, kaut gan pati to gribēja, baidīdamas būt saimniekam par nastu.

Pie pārklautības prasīja Anužai vispirms, kur viņa šo vasaru bijusi?

Anuža nopūtās, atņēmās un tad sāka stāstīt:

„Es jau gan esmu dzirdējusi un zinu, kādas valodas ir še izpaustas un kādas domas tur par Kasparu, Lienu un arī par mani, tāpēc izteikšu skaidri visu, lai valdinieki redz, ka ļaudis dara mums netaisnību ar savām valodām. To jau zin ir Dievs, ir cilvēki, ka Kaspars ar Lienu ir tikpat kā mani bērni, un ka es bez viņiem nevaru dzīvot, tāpēc es, zinādama jau agrāk, ka šie bērni viens otru cerē, un Oļiņu māte ir tam stipri pretī, palīdzēju viņiem saieties un nogāju līdz ar to arī pati pie tiem dzīvot kā mātes vietā. Gan ir tiesa, ka es Lienu aizvedu bez ziņas, bet citādi arī viņas glābt nevarēju, jo kā viņai klājās pēdējā laikā pie Oļiņiem, tas visiem zināms, un tādas dzīves tā meitene ilgi nevarēja panest, nedz arī iziet pretī prātam tur, kur Oļiņi gribēja. Kaspars pēc tam, kad viņam še vai nu ar taisnību, vai ar netaisnību, par ko spriedīs tiesu savā laikā gan pats Dievs, bija māja atņemta, tad zemes valdīt viņš vairs negribēja, jo ko gan šinīs laikos kuŗš, ar algas cilvēkiem strādādams, ir panācis? — Viņš gribēja mierīgas vietīņas un darba par sevi, tādēļ aizgāja uz jūrmalniekiem vēl labi tālu aiz savas dzimtenes, apmetās kādā jūrmalas būdiņā, gribēdams darboties ar zveju un malkas dzīšanu uz pilsētām. Es ar Lienu, kad nogāju, paliku pie saviem radiem, kuŗi ir labi tālu šaipus tagadējās Kaspara dzīves vietas. Tur mēs abas uzturējāmies līdz tam laikam, kur Kaspars ar Lienu salaulājās, jo tagad tie ir vīrs un sieva.

Pēc tam es paliku turpat pie viņiem, un mēs, pavisam četri cilvēki: Kaspars, Liena, Tenis un es, dzīvojām pa iesākumam gan grūti, bet pilnā mierā un no neviena ienaidnieka netraucēti. Kasparam bija reti vaļa mājā būt, turpretī mēs trīs negājām gandrīz nekur laukā, bet kopām pa māju govtiņu līdz ar maziem dārziņiem, kuŗi ir pie tās mājiņas klāt.

Ap Bērtuļa dienu izgādījās Kasparam drusku vaļīgāks laiks, kuŗā viņš nodomāja izstaigāt Slātavu un nonest šejienes mācītājam savu salaulāšanas zīmi un vēl kādas citas darīšanas te izdarīt. Ikkatrs, kas Kasparu pazīst, zin, ka sava vārda viņš neviļ, ja vien cik necik spēj to pildīt, tāpēc mēs gaidījām droši noliktās dienās viņu atnākam, bet nesagaidījām. Pagāja vēl dažas dienas — visa nedēļa un vēl vairāk, bet Kaspara nejuta. Liena nebija vairs apmierinājama un taisījās nākt uz Slātavu Kasparu meklēt. Viņa atnāca un mēs, vecie mājniece, gaidījām, gaidījām atpakaļ, bet nevarējām sagaidīt nekatru: — nedz meklētājas, nedz meklējamā. Nu vairs nebija nekas labs domājams, un nemiers sāka mocīt mani savu reizi. Dažu nakti pavadīju bez miega, nezinādama, ko iesākt, ko ne, jo tik gaŗa ceļa uz Slātavu neiedrošinājos viena pati uzņemt. Tomēr jānāk vien bija, — cita nekā nevarēju izdomāt. Gan nu Tenis arī neliedzās nākt, bet viņam es nevarēju uzticēties, vai atnāk, vai nē, tādēļ ka viņš brīžam aiziet pavisam uz otru pusi, turklāt es nomanīju, ka Tenim visai lielu bēdu nav, un ka viņš varēs palikt mājā mierīgāks nekā es, tādēļ virzījos vien pati laukā un nācu šurp. Kas tālāk noticis, to jus zināt tikpat kā es, jo Kaspars nav slātaviešos redzēts, bet vienīgi tik Liena, kuŗa, meitene, savās bēdas ir aizgājusi vai nu vēl tālāk Kasparu meklēt, vai atkal griezusies pa kādu citu ceļu uz savu pusi atpakaļ. — Es šai rudens laikā nedz spēju, nedz drīkstu vairs turp iet, bet palikšu pa ziemu laikam tepat pie sava tagadējā saimnieka pirtiņā ar visu nemieru un bēdām, lai Dievs dara, ko darīdams. Bet jūs, cilvēki, lai nu esat vai valdinieki, vai kungi, neapgrēkojaties, turēdami par zagli un dedzinātāju to, kuŗš nav nekad tāds bijis un arī nekad nebūs. Domājiet uz ko domādami un meklējiet noziedznieku, kur meklēdami, bet Kaspars nav vainīgs, un to es varu apliecināt droši priekš Dieva un cilvēkiem.“

Še Anuža savu stāstīšanu nobeidza un vairāk nevarēja no viņas nekā izdabūt nedz caur jautāšanu, nedz caur pavēlēšanu. Gan pārklaušītāji un zādzību meklētāji paši arī neturēja cieti Kasparu par vainīgu, tomēr viņa piepešā pazušana bija un palika visiem par brīnumu un ļaužu valodām par cēloni. It īpaši visi runāja ar labpatikšanu to, ka

Kaspars tik Lienu izmānījis, un tagad pats aizbēdzis uz krievu zemi. Par tādām izrunām priecājās un viņas arvienu piepušķoja, zināms, visvairāk Oļiņiete ar Prātnieku arī joprojām un arvien vēl tad, kad Anuža jau dzīvoja atkal, kā solījusies, savā pirtiņā, un jauna šinī lietā no ārpusē vairs nekā nedzirdēja.

Daža nedēļa vēl pagāja, un vēlais rudens ar visiem saviem draņķa laikiem bija jau klāt. Visas izrunas un valodas par Lienu un Kasparu sāka jau pamazām novecot un rīties, jo jauniem stāstiem un jauniem notikumiem, kuŗi nāca atkal gan par to pašu zādzību meklēšanu, gan par citām lietām, vajadzēja vietas. Tik vien Anuža nedomāja par neko citu, kā tik par saviem bērniem. Viņa pavadīja gaŗas naktis savā pirtiņā viena pati un vairāk bez miega, gan tumsā, bet vienās nopūtās uz Dievu. Arī Oļiņiete ar Prātnieku pieminēja gan savās sarunās, gan arī prātā vien nereti Kasparu un Lienu, bet, zināms, tik pavisam otrādā ziņā kā Anuža.

Žēlsirdīgas saimnieces bija atkal devušas Anužai kādus rupjākus vērþšanas darbus, un dažā tik tādēļ, lai šai nelaimīgai vecītei būtu laika kavēklis darbs un uzturs, bet uztura viņai nevajadzēja gandrīz nekāda: — viņa dzīvoja vairāk tik no savām bēdām.

Kādu vakaru labi pavēlu un pašā nejaukāķā laika atvērās Anužas mājokļa durvis, kad viņa nekāda svešnieka pie sevis negaidīja, un ienāca pamazām un it kā ar lielu nogurumu sastingusi, salijusi un, protams, arī pārsalusi sievišķa. Turpat pie durvīm apstājusies, viņa gribēja kaut ko sacīt, bet likās, ka nespēja — sāka līgoties — gāzties un pakrita gar zemi. Anuža ar savām vecām un patumšām acīm pie vājas skala gaismiņas gan nedabūja ienācējas nemaz saskatīt un pazīt pavisam ne, tomēr viņai tūliņ iesitās prātā, ka tā cita nevarot būt, kā Liena. Skalu no spraustuvās paķērusi, pieskrēja raudzīt un pārliecinājās, ka ir pareizi domājusi: Liena gulēja pie zemes bāla, novārgusi, ar asaru pilnām acīm, slapjās drēbēs un bez atmaņas. Anuža, viņu tādu ieraudzīdama, iekliedzās sāpju pilnā balsī: „Lien’, manu Lien’, ak tu nabaga bērns!“ Skals viņai izkrita no rokas, un pati nometās Lienai līdzās zemē, pacēla tās galvu, paklausījās, vai dvašu vēl velk, un kad bija pārliecinājusies, ka nav vis pagalam, bet laikam tik aiz briesmīga noguruma un novārguma paģībusi, tad veikli pacēlās, uzņēma izkritušo un vēl turpat zemē degošo skalu, iesprauda to atkal spraustuvā un, savu nespēķu vai nevarību aizmirsdama, sāka Lienu kopt un glābt. Pati viņa pēc brīnījās, kur to brīdī nācis tas spēķs nolikt Lienu savā guļamā vietā, noģērbt slapjās drēbes, silti noguldīt un sastingušos locekļus caur berzēšanu iesildīt, jo tai pašā dienā nespējusi atnest sev gandrīz ne ūdens spaiņa no akas.

Pirtiņa gadījās par laimi silta, jo Anuža bija to no rīta izkurinājusi, tas arī stipri piepalīdzēja dot viņas karstiem pūliņiem labas sekmes, jo Liena pa brīdī parādīja pilnīgas dzīvības zīmes: viņa atvēra drusķu acis, smagi nopūtās un tad nogrima dziļā miegā. Anuža gribēja dot vājnieķei spirdzināšanas dēļ kaut ko baudīt, jo viņai gadījās pie rokas krūzīte salda piena, ko saimnieķe bija atsūtījusi vēl nupat vakarā ar savu dēlēnu, bet Liena neatmodās un varēja redzēt, ka par īstu mieģu tagad viņai nevarēja būt nekās labāķs.

Nu Anužai laiks nebija vairs gaŗš, nu viņa neiedomāja vairs sava vāģuma un nespēķa; nu aizmirsa arī pirmā galā visas bēdas, jo audzinātāģas pienāķums, kuŗš nešķīģas necik no mātes pienāķuma, atdzīvojās ar jaunu spēķu viņas vecā, bet siltā sirdī. Uz mieģu viņa pati tagad nemaz nedomāja, un nu nebija arī vairs grūt nomodā dzīvot. Viņa glaudīģa Lienas kuplos, tumšbrūnos, bet tagad drusķu neķoptos matus un bālos vaģus, kuŗos bija asaras izgrauzuģas gandrīz pastāvīģus ceļus; ņēma Lienas svabado roku, sildģja un glaudģja to savās rokās, nemaz gandrīz nemanģdama, ka pašas sausās acis arī radās asaras itin kā daudzkāģt agrāķās dienās. Un kā gan nebija rasties asarām Anužas acīs, kad aplūķoja Lienas līdzģinģģo mūģu un to būģšanu, kādā viņa tagad atradās, kā arī to dalģbu, kādā bija šai, ja ne kā vienģģģai audzinātāģai, tad tomēr

gan kā vienīgai izauklētājai pie visa Lienas likteņa? Sirds Anužai krūtīs, tā sakot, lūzin lūza, kad uzlūkoja Lienas iekritušos, bālos vaigus, kuņi bērniņā bija sārti un pilni kā gatavas ogas, auksto un kluso muti, kuņi allaž skaisti smaidīja un skaitīja viegli pirmās bērna lūgšaniņas un dziesmu pantiņus, ko Anuža mācīja, izraudātās acis, kuņas citkārt spīdēja jauki, laipni un ar īstu bērna uzticību. Gan bija asaras tecējušas no viņām agrāk arī, bet pavisam aiz citādiem cēloņiem un citādās jūtās, it kā toreiz, kad Anužai vajadzēja viņu nodot pie Oļiņiem par audzēkni, jo Lienai bija Anuža, kuņu gan sauca tik par krustmāti, daudz mīļāka nekā dažam bērnam sava māte, un viņu abu starpā pastāvēja jau no pašām pirmām dienām īsta draudzība. Tomēr tās bija tik īsu sāpju asaras, jo pēc tam viņa varēja iet un gāja arī bieži vien un pilnā priekā pie Anužas ciemoties, kuņu turēja tad vēl arvienu jo mīļāku. Turpretī šās asaras, kuņas tagad grauza Lienas acis, bija tās dziļās nelaimības asaras, pēc kuņām nemēdz nākt vairs laimība vismazāk bez rūgtuma, un dzīves smaidi vismazāk bez asaru atmiņām. Anužas ceļi neviņu nolocījās, rokas savienojās un pacēlās līdz ar sirdi augšup šādos lūgšanu vārdos: „Ak Kungs, ak Kungs, vai nav tik manu grēku dēļ šim bērnam viss tas krusts jānes? jo ja Oļiņi zinātu visu, ka es viņiem nedrīkstētu stāstīt, vai gan tad tie pie viņas tā noziegots? tad būtu varbūt viss citādi. Ja ir tā, un Tu esi sūtījis visu šo nelaimi par viņu manu grēku dēļ, ak tad, Kungs Dievs, ņem atkal žēlīgi to no viņas un tiesā mani pašu, ja ne pēc savas žēlastības, tad pēc savas taisnības. Tu pats zini un redzi, ka cilvēki laikam vairs nespēj šās lietas par labu griezt, tādēļ arī nenieka nelīdzētu, ja es vēl tagad savu noslēpumu darītu Oļiņiem zināmu; turpretī Tavā spēkā stāv viss, jo Tu loki cilvēku sirdis un viņu ceļus kā ūdens straumes. Tu, Kungs, ar savu visspēcību vari darīt arī, ja tas ir Tavs prāts, Oļiņiem zināmu, ko es pret viņiem noziegusies, jo es, ak Kungs, gribu krist Tavā dzīva Dieva rokā, kur ir taisnībai līdzās arī žēlastība.

VI

Kādā vakarā Feldhauzens pavēstīja Raņķi pie sevis, kas tagad gan ilgi nebija noticis, un sacīja: „Lūk, Ranke, kamēr mēs meklējam zādzību veltīgi un dzenājam zagļus bez pēdām, tikām nāk un piedāvā viņi paši mums tās atpakaļ. Klausaties, kāda vēstule atnāca man šodien pastā:

„Cienīgs kungs!

Jūsu ruļļi atrodas tagad itin drošā vietā, tādēļ, ja jums ir viņu atdabūšana svarā, tad varat par to aprunāties š. g novembra mēneša divdesmitā dienā ap pulksten desmitiem no rīta Hamburgas viesnīcā septiņpadsmitā numurā.“

„Nu, ko jūs domājat par to lietu?“

„Hm! tā lieta ir labu zvēru nagos, no kuņiem nav dabūjams par nieku nekas laukā,“ Raņķis atbildēja.

„Bet man šķiet, ka tas ir tāds mānīšanas un muļķošanas darbs,“ Feldhauzens sacīja.

„Nevar vis zināt,“ Raņķis domīgi atteica; „es domāju gan drīzāk otrādi, jo kādēļ tad gan ir uzdots skaidri viesnīcas vārds līdz ar istabas numuru? Vismazāk tur var nākt varbūt zādzībai uz kādām slepenām pēdām.“

„Bet kas var ticēt, vai šāda uzaicināšana nav atkal tik kādas jaunas blēdības iemesls un ievilināšana kādā jaunā slazdā?“ Feldhauzens pabailīgi sacīja.

„Nu, pret jaunām blēdībām un slazdiem ir jāapdrošinās,“ Raņķis mierīgi atbildēja.

„Bet kas var viņas visas iepriekš paredzēt?“

„Gandrīz var gan paredzēt, jo tā lielākā lieta var būt tik naudas izkrāpšana, un tās jums nevajaga turēt pie sevis, bet nodot pilsētā vispirms drošā glabāšanā.“

„Skaidras naudas man gandrīz nemaz nav ko līdz ņemt, tādēļ atkrīt arī tās bēdas par viņas paglabāšanu,“ Feldhauzens sacīja pa pusei jokodams, pa pusei patiesībā.

„Tālāk ir vajadzīgs apbruņoties ar kādiem diviem krietniem revolveriem un labu spāniešu dunci.“

„Bet vai nebūtu labāk apgādāties iepriekš jau ar policijas spēku un ja ir patiesi kādi blēži, tad likt tos tūliņ apcietināt?“

„Nē, ar to jūs neiesāciet!“ Raņķis biedinādams atbildēja. „Par to jūs nemaz vairs nešaubāties, ka viņi nebūs jau tā uz visām pusēm apdrošinājušies, ka pierādīt viņiem nekā nepierādīs un darīt nenieka nepadarīs, tik vien jūs paši varat pievilkt ar to sev dzīvības nedrošību, ja tā lieta ir tāda, un ruļļi atrodas patiesi tādu putnu nagos, tad tie citādi sava laupījuma neatdos, kā vien ja ar labu.“

„Vai jūs, Ranke, nevarētu nākt man padoma labad līdz?“

„Mana līdziešana nevar būt jums nekādā ziņā par labu, ja vien par kaiti,“ Raņķis, brīdi padomājis, sacīja, „jo ar diviem viņi darīšanās neielaidīsies un nomanīdami, ka jūs neesat vis viens vien, varētu sākt visās savās darīšanās jums neuzticēties. Un ko gan es, jums līdzbraukdams, varētu visā šai lietā līdzēt? Itin nenieka. Uzmanības jums, zināms, vajaga uz ikkatra soļa, un tad jūs nevarat nekādā postā krist.“

„Tomēr es vēl nevaru nemaz tai vēstulei ticēt,“ Feldhauzens pa brītiņu domīgi runāja.

„Jā, viņai pilnīgi ticēt es arī neticu un negribu nemaz jūsu pierunāt viņai ticēt un braukt turp,“ Raņķis atteica; „bet to vien varu sacīt, ka šādās reizēs nav cilvēkam pēc prāts ar mieru, kad apzinās nedarījis visa, ko varējis, bet pametis dažu kaktiņu neizmeklētu, lai arī vai tik bērns pa smieklam būtu teicis, ka tur atrodas pazudušās lietas. Vismazāk jau šis cēlonis pamudina jūs braukt; un, kas zin, vai tur arī nevar būt patiesi kas vairāk?“

„Jums tiesa! — braukt vajadzēs,“ Feldhauzens pārliecinājies teica, „braukt vajadzēs gan, lai tur ir kas būdams. Tik vien es jums vēl pieminu, ka šī lieta nav un nebūs arī vairāk nevienam zināma, kā tik vien man un jums. Tālāk jāsaka, ka bez naudas braukt būtu pavisam veltīgi. Vai jūs nevarētu man kādus tūkstošus aizdot? Paša kapitāli man noguldīti uz termiņiem.“

„Skaidrā naudā man arī daudz nav.“

„Nu, dodiet, cik ir.“

Raņķis nesacīja nekā, bet sēdēja labu brīdi klusu domās. Feldhauzens šo viņa klusumu saprata un runāja tālāk. „Es negribu nebūt uz ilgu laiku un procentus maksāšu tikpat, cik jūs dabūjat no citiem, tik vien sakiet, cik varēsiet dot?“

„Nu lai tad būtu divi tūkstoši,“ Raņķis atbildēja tikpat domīgi, kā papriekšu.

Feldhauzens gāja tūliņ pie sava rakstāmā galda un, vajadzīgo papīru dabūjis, sāka rakstīt.

„Vai desmit procentu būs diezgan?“

„Nu jā, jā, lai nu tāpat ir vien,“ Raņķis, acis nolaidis, atbildēja; bet varēja redzēt, ka pāra procentu gan vēl labprāt gribētu klāt. Tad sāka skaitīt naudu — visu gandrīz tik simtu rubļu papīros vien.

Feldhauzenam arī bija drīz vekselis gatavs, un tā nu viņi abi pārmainīja: viens vekseli pret naudu, otrs naudu pret vekseli; viens izlasīja klusu vekseli, otrs pārskaitīja klusu naudu, un pēc abi savus iemantojumus paglabāja kabatās.

Pēc tam bija vakars jau labi vēls, un Raņķis taisījās projām; bet papriekšu lūdza vēl Feldhauzenu, lai tas sūtot kādu no saviem cilvēkiem viņu pavadīt.

„Kādēļ tas jums vajadzīgs?“ Feldhauzens brīnīdamies jautāja.

„Es neesmu nekāds nakšu draugs, un viens eju vairs tik vien dienu laukā,“ Raņķis, cepuri ņemdams, atbildēja, un pie viņa valodas varēja nomanīt, ka tālāka jeb tuvāka taujāšana šinī lietā viņam nav pa prātam. Feldhauzens likās to saprotot un nejautāja vairs nekā, bet tik sacīja:

„Man kučieris gan, kā domāju, būs nomodā, bet ar kādu iemeslu lai es viņu sūtu jums līdz, jo ko gan viņš domās, kad es likšu viņam jūs vadīt uz māju kā sievišķu?“

„Īstenā cēloņa viņam nevajaga zināt, bet sakiet tik, ka jums ir jādabū no manis kādi ruļļi, ko es arī iedošu.“

Feldhauzens paskandināja galda zvaniņu un pēc tam ienākušai istabas meitai pavēlēja pateikt kučierim, lai noiet Raņķa kungam līdz un atnes atpakaļ to, ko viņš iedod.

„Jums būtu ievērojama vēl šī lieta,“ Raņķis, kučiera gaidīdams, sacīja, — „nonākt tāi viesnīcā jau to dienu priekš tam apakš sveša vārda un nomesties kādā kambarī septiņpadsmitā numura tuvumā, no kurienes var šo pieminēto istabu labi aplūkot. Tur, kas zin, varēs dabūt redzēt vai dzirdēt kaut ko svarīgu.“

„Pateicos jums,“ Feldhauzens sacīja; „šis padoms ir patiesi ievērojams.“

Kaut gan abi šie vīri agrāk arī skatījās maz viens otram acīs, tad tagad jo mazāk, un ja kādreiz netīšu tas izdevās, tad tūliņ abi novērsās, it kā kad abēju acis būtu vienam pret otru nāvīgi iesmi, kuņģi duļķas otram sirdī, bet, zināms, tik caur paša acīm.

Kad Raņķis bija atvadījies un izgājis, tad mērnieks, viens pats palicis, izvilka patlaban dabūto naudas pakiņu no kabatas un sāka aplūkot visus naudas papīrus pa vienam. Piepeši viņš sagrauba visus tos kopā un svieda ar lielu īgnumu pie malas, sacīdams: „Nolādēta nauda! kāds velns viņu jāja vairs šurp manās acīs ņirgāties?! Tas elles ierocis nekaunas un nebaidās savu Jūdasa algu aizdot man pašam atpakaļ, turklāt vēl pret vekseli un par desmit procentiem! — Es nevaru šā cilvēka vairs panest un labprāt neiedotos turpmāk ar viņu nekādās darīšanās, ja vien varētu bez viņa padoma un palīga iztikt. Ir uzskatīt viņa vairs es nespēju. Nav nebūt tiesa, ka viņš dara, ko dara, manis labā, bet paša labums vien ir visam īstais nolūks.“

Feldhauzens runātu varbūt vēl kaut ko vairāk, ja kučieris, no Raņķa pavadīšanas ar kādu rullī atpakaļ griezdamies, viņa neiztraucētu.

Visa māja bija jau klusā mierā, kad mērnieks tūliņ pēc tam gāja savā guļamā istabā, kur aiz sienas tālāk bija kučiera istaba. Viņš dzirdēja drīz kučieri no otras puses ienākam un ar sievu sarunājamies.

„Kas tur tev tik vajadzīgs bija ko nest?“ sieva jautāja.

„Kāds vecs rullis,“ kučieris ar nepatīkšanu atbildēja.

„Varbūt ka būs atradies kāds zudušais rullis?“ tā sieva atkal.

„Nē, nav vis, jo to gan tad cienīgs tēvs saķertu ar citādu nepacietību; bet šo lika tik nomest apakš galda, nemaz pats nepaskatīdamies.“

„Dzenā cilvēku veltīgi un bez vajadzības, it kā ar vajadzību vēl nebūtu diezgan ko iet un diezgan ko darīt,“ sieva dusmīgi sacīja.

„Tur ir, kā es nomanīju, laikam kāda cita lieta,“ kučieris pa brītiņu atteica. „Raņķis laikam tik nedrīkstēja iet viens uz māju, jo viņš bija tik bailīgs kā mazs bērns; visur redzēja kaut ko kustam, visur krūmus domāja par cilvēkiem un turējās man pie rokas, gandrīz drebēdams aiz bailēm. Ja man kāds to stāstītu, ka liels cilvēks var būt tik bailīgs, tad es tam nebūt neticētu. Agrāk viņš pavisam tāds nebija.“

„Tās ir varbūt vēl tās pašas bailes no goda maltītes vakara,“ sieva sacīja. „No tā laika ir cienīgs tēvs arī tāds kā lēnāks un domīgāks.“

„To dara tik tās pašas zādzību bēdas un žēlabas vien.“

„Nē, būs gan kāda cita lieta arī, lai nu kāda viņa,“ sieva gudri atteica, „jo pati cienīgā māte arī to domā.“

Feldhauzens, šādu sarunāšanos dzirdēdams, grieza zobus un dusmojās, ka saime iedrošinājās un spēj līst ar savām domām tik dziļi savu kungu noslēpumos un spriest tik droši un arī taisni par viņu darbiem, kā arī par viņiem pašiem. To dzirdēdams, ka cienīgā māte arī neizprotot, kas viņam īsti kaitot, Feldhauzens pārliecinājās, ka darījies pareizi, sievai visu nestāstīdams, jo ko Raņķis viņam kādreiz sacījis, tas esot tagad izrādījies par patiesību, ka pļāpāšanas kaislība piespiežot brīžam pat augstākos sieviešus izpļāpāt savām apakšniecēm slēpjamas lietas. —

Necik dienu pēc tam mērnieks pavēlēja kādā vakarā kučierim sataisīties uz gaŗāku ceļu un būt rīta agrumā ar zirgiern pie durvīm klāt. Ratos sēzdamies, viņš kučierim uzsauca tik vien šos vārdus: „Uz staciju!”

Tanī pašā dienā Feldhauzens nonāca ar pusdienas braucienu pilsētā un līdz ar to zināmā viesnīcā, kur ieņēma sev kambari taisni septiņpadsmitam numuram pretī otrā pusē koridoram. Tanī viesnīcā atradās ikkatras istabas durvīs apaļa stikla rūtiņa, kuŗai bija priekšā pēc patikšanas aizvelkami un atvelkami aizkari: kad gribēja skatīties no iekšas uz koridoru, tad varēja atvilkt, bet kad gribēja, lai no koridora neskatās iekšā, tad varēja aizvilkt. Feldhauzenam izlikās, ka šī ietaise būtu gādāta īsti priekš viņa vajadzības, jo vakarā, savu uguni izdzēsis vai tik vien apslēpis un durvs rūts aizkaru atvilcis, viņš varēja gaišā koridorā aplūkot septiņpadsmitā numura durvis kā spoguļi.

Sulainim, kuŗš pienesa viesu grāmatu, Feldhauzenu lūgdams, lai ierakstot tanī savu vārdu, viņš jautāja: „Vai še man pretī septiņpadsmitā numurā arī kas mājō?”

„Tas ir ieņemts uz ilgāku laiku no kāda kunga,” sulainis atbildēja. „Tagad gan viņa nav mājā, bet ir solījies šovakar vai rītu agri pārnākt. Raugiet, še ir arī viņa vārds.”

Feldhauzens skatījās un lasīja pie sevis, tad sacīja sulainim: „Tā, tā; es gribēju tik zināt, vai tā istaba ir tukša, jo tad es viņu lūgtu sevim.”

Kad sulainis bija izgājis, tad Feldhauzens ņēma savu kabatas grāmatiņu un ierakstīja: „Baron Wernander aus Ehtland.”

Kamēr vēl bija gaišāks, tikām Feldhauzens izgāja pa pilsētu nodot lieko naudu drošā glabāšanā un arī kaut ko citu apgādāt, bet, tumsai metoties, viņš nāca mājā, gribēdams turēt vērā septiņpadsmito numuru caur savas durvis rūti. Viņš lika atnest vakariņas un avīzes, ko laiku pakavēt. Tad gaidīja tā visu vakaru un labi vēlu, turēdams septiņpadsmitā numura durvis allaž īsti pie ikkatra trokšņa acīs, bet nesagaidīja neieka, jo pieminētās durvis nekad neatdarījās. Viņš nogāja gulēt, bet miegs bija caurs un traucēklīgs. Pēc pusnakts Feldhauzens sāka dzirdēt pa miegam koridorā troksni, izlēca kā sviests no gultas un skatījās caur durvi, kur redzēja koridorā viesnīcas sulaini ar sveci rokā pavadām kādu plecīgu pusmūža kungu un ielaižam septiņpadsmitā numura istabā. Pa brīdi izgāja sulainis atpakaļ, un pēc tam cits nekas nebija nedz dzirdams, nedz redzams.

Otrā rītā pie laika sulainis ienesa tai pašā istabā kādu vēstuli un tūliņ atkal iznāca.

Noliktai stundai tuvojoties, Feldhauzens aplūkoja uzmanīgi caur savām durvīm septiņpadsmitā numura durvju rūti, vai tai arī ir iekšpusē aizkars priekšā un vai tur no iekšas nevar skaidri redzēt, ka viņš no savas istabas iznāk un tanī ieiet?

Feldhauzenam tas nebūtu vis pa prātam, īsti tādēļ vien, ka viņš bija pieņēmis viesnīcas grāmatā citu vārdu. Tomēr viņš pārliecinājās ar prieku, ka to pieminēto durvju rūtij ir aizkars priekšā, tādēļ uzvilka virssvārkus, ņēma gaŗdibeni, izgāja koridorā un piekļāvēja pie septiņpadsmitā numura durvīm. Durvis atvērās un viņās parādījās tas pats plecīgais kungs, kuŗu sulainis naktī ievadīja.

„Lūdzu iekšā,” viņš sacīja, un kad Feldhauzens nekavēdamies iegāja, tad aizslēdza tūliņ viņam aiz muguras durvis.

„Jūs gan būsit laikam Feldhauzena kungs?” viņš apgriezdamies jautāja.

„Jā, tā ir gan,” Feldhauzens atbildēja.

„Tad lūdzu piesēsties, jo būsāt gan nākdami drusku paguruši,“ viņš, krēslu pasniegdams, ar smalkiem smaidiem sacīja.

Feldhauzens nomanīja tūliņ, ka plecīgais ar šiem vārdiem, kuŗi zīmējās skaidri uz viņa virrsvārkiem un gaŗdibeni, caur ko gribēja rādīt, ka nāk no āras, deva saprast, lai nemēģina viņu vilināt kaut kādās nieka cilpiņās. Feldhauzens apķērās ātrumā cik spēdams un atbildēja, kā izskatījās, mierīgi: „Nē, vēl vis neesmu tā staigājis, ka nogurt vajadzētu, bet gan sataisījies patlaban iet.“

Plecīgais uzaicināja Feldhauzenu piesēsties un ņēma pats arī sev krēslu, sacīdams: „Mans vārds ir Vernanders, un jūs, Feldhauzēna kungs, gan gribēsāt laikam sarunāties par saviem zudušiem ruļļiem?“

Feldhauzens, Vernanderam savu vārdu izsaucot, pieklājības dēļ viegli palocījās, bet ar vaigiem rādīja, ka netur nebūt šā vārda par patiesu. Tad nolika gaŗdibeni sev līdzās uz galda un atbildēja, cik mierīgi spēdams: „Jā, Vernandera kungs, un es būtu ļoti pateicīgs tam, kas varētu gādāt man šās zudības atpakaļ.“

„Es esmu tik laimīgs, ka varu jums to prieku darīt,“ Vernanders sacīja ar izglītota cilvēka pieklājību; „tik vien, kā jau jūs paši zināt un esat pieminējuši arī pie saviem sludinājumiem, bez atradībām to zudību atdabūt nevarēs.“

„To es arī nebūt negribu, bet atlīdzināšu ar pateicību pienākamam tiesu,“ Feldhauzens sacīja, tomēr sirds bija viņam itin nemierīga, kā to varēja nomanīt pat pie vārdiem, kaut gan ļoti turējās. „Vai to atradības sumu uzdosat jūs paši, vai arī liksat man viņu noteikt?“

„Neņemiet ļaunā,“ Vernanders ar īstu laipnību atbildēja, „bet man ir novēlēts tos ruļļus izdot tik vien pret noteiktu atradību sumu.“

„Un cik liela tad viņa ir?“ Feldhauzens gandrīz jau trīcēdams jautāja.

„Desmit tūkstošu rubļu,“ Vernanders atbildēja tik mierīgi, it kā nebūtu bijuši ne desmit rubļu.

Feldhauzens nobālēja, bet tomēr savaldījās un sacīja, cik vienaldzīgi varēdams: „Tā suma ir uzdotsa tik liela vai caur misēšanos, vai caur to ruļļu īstās vērtības nezināšanu, jo par desmit tūkstošu var viņus tikko gandrīz ņemt pretī.“

„Bet pazinēji esot, kā man teikts, vērtējuši viņus uz trīsdesmit tūkstošu; tātdesmit tūkstošu būtu tik vērtības trešā daļa un likumīga atradēja alga.“

Feldhauzens sēdēja kādu brīdi domās un tad sacīja: „Bet iekām mēs runājam tālāk, man vajadzētu skaidri pārliecināties, vai tie ruļļi ir visi kopā un patiesi mani, tāpat arī zināt, kur un kā es varu dabūt viņus atpakaļ, jo šeitān jums gan tie nebūs?“

„Pie manis viņi, zināms, nav, bet redzēt jūs tos varat dabūt gan, ja jums patīk nobraukt man līdz. Tik vien es, Feldhauzēna kungs, turu par vajadzīgu pieminēt zināšanas dēļ un jūsu pašu labā neķerties visā šajā darīšanā pie nekādiem citiem liekiem līdzekļiem, bet turēties tik vienīgi pie salīgšanas pret skaidru naudu. Viss cits jums ne tikvien nepavisam neizdosies, bet būs arī pašiem par kaiti; vismazāk caur to jūs apgrūtinātu un sadārdzinātu savu zudību atdabūšanu.“

„Uz to es, Vernandera kungs, neesmu nemaz domājis.“

„Var gan būt, ka neesat domājuši, bet man ir jau iemesls to pa daļai ticēt: vienkārt, tādēļ, ka jūs slēpjat šē viesnīcā savu īsto vārdu un, otrkārt, tādēļ, ka gribējāt slēpt priekš manis savu dzīvokli, kuŗa durvis atrodas šēpat manām durvīm tiešām pretī. Turklāt pieminu vēl to, ka ja jūs gribētu mani nodot valdībai, tad tas jums būs jāaizmaksā ar savu dzīvību.“

Vernanders šo runāja tik auksti un mierīgi kā tēvs par bērna niecīgiem noslēpumiņiem, bet Feldhauzens nomanīja savos vaigos stipru kvēlu, kaut gan mēģināja izskaidrot, ka tas bijis viņam vajadzīgs kādas citas lietas dēļ, kuŗa nestāvot

ar šo nemaz sakarā. Vernanders gan tam izskaidrojumam ar vārdiem nepretojās, bet viņa vaigs sacīja skaidri: „Stāsti tādus niekus, kam gribi, bet man vien nē.“

Feldhauzens gan labu brīdi šaubījās, vai braukt līdz, vai nē, bet pēdīgi tomēr bija jāapsolās, jo citādi nekādi nevarēja pieklūt savam svarīgam nolūkam tuvāk. Un kāds ļaunums gan viņam varēja notikt dienas laikā, kur klāt bija vēl slepeni labi apbruņojies un neturēja pie sevis nedz naudas, nedz citu vērtības lietu, jo savu zelta pulksteni un gredzenus ieslēdza priekš aizbraukšanas savā istabā čemodānā.

Fūrmanis, kuŗu Vernanders pa to starpu bija licis jau apgādāt, noveda viņus kādā mierīgā šķērsielā un apturēja pie kāda veca, klusa nama. Vernanders, kā likās, pieklājības dēļ lūdza Feldhauzenu iet iepriekš, bet kad nomanīja pie viņa kādas neuzticības bailes, tad gāja pats pa priekšu un lūdza Feldhauzenu iet līdz. Pa dažām trepēm kāpuši un caur dažām ieliņām gājuši, viņi atradās pēdīgi kādā ne visai gaišā istabā, kur Vernanders lūdza Feldhauzenu piesēsties un kādu acumirkli pagaidīt, bet pats iegāja dziļāk.

Nebija arī patiesi par labu acumirkli daudz vairāk ko gaidīt, kad viņš atkal iznāca, ziņodams, ka drīz dabūšot redzēt, ko vēloties. Lai nebūtu gaidot gaŗš laiks, tad Vernanders sāka stāstīt ar īstu sadzīves jeb pasaules vīra veiclumu dažus notikumus, kas gadījušies pēdējās dienās šur un tur gan augstās, gan zemās vietās. Viņa stāsti, lai tie bija jocīgi, vai nopietni, skanēja tomēr visi tik patīkami un jauki, ka Feldhauzens, viņos klausīdamies, sajuta tik lielu labpatikšanu, ka aizmirsā pavisam to, kādos apstākļos atrodas un nepamanīja nemaz, ka bija notecējusi jau gandrīz vesela stunda, līdz dabūja ziņu iet iekšā, ko arī abi tūliņ darīja.

Turpat nākošā istabā Feldhauzens redzēja pret kādām lielām stikla durvīm otrā pusē izplatītu pašu košāko eksemplāru no Slātavas ruļļa ar visu daiļo, caur zīmēšanu mākslīgi izgreznoto uzrakstu, kuŗu bija zīmējis kāds ievērojams palīga mērnieks priekš paša liela kunga. Pa brīdi šis rullis noslīdēja lejup un bija redzams atkal cits eksemplārs, pēc tam atkal cits un cits — tad Čangalienas ruļļi, līdz pēdīgi aiz stikliem palika tik viens balts papīrs. Še jāpiemin, ka tikpat Slātava, kā Čangaliens nebija nekatra vienā rullī vien uzņemama, bet abas vairāk daļās un no ikkatras daļas bija taisīti pēc vajadzības vairāk eksemplāri, tādēļ tā panorāmu luga vilkā priekš Feldhauzēna acīm labu laiku un viņai bija ļoti daudz cēlienu.

Kad pēdējais rullis bija noslīdējis, tad Vernanders, priekšējā istabā atpakaļ ejot, runāja uz Feldhauzēnu: „Ceru, ka tagad jūs par šās lietas skaidrību vairs nešaubīsieties, jo nu esat savas zudības paši skaidri redzējuši.“

„Jums taisnība,“ Feldhauzens domīgi atbildēja; „bet sakiet tik, kad un kā lai es dabūju viņas atpakaļ?“

„Dabūt jūs viņas varat, ja gribat, tūliņ, bet tik vien pret zināmo sumu,“ Vernanders atbildēja, pulkstenī skatīdamies.

„Naudas man tagad nebūt tik daudz nav klāt it nepavisam,“ Feldhauzens sacīja un skatījās pa logu it kā aiz gaŗa laika un bez nolūka. „Vai jūs nevarētu būt mierā ar vekseli?“

„Neņemiet ļaunā, bet izdot nav iespējams citādi, kā vienīgi tik pret skaidru naudu,“ Vernanders nemierīgi atteica. „Bet man ir tagad jāsteidzas kādās darīšanās, un jums vajaga laika, ko apdomāties un atrast padomus; tādēļ: vai jūs nepaliksāt šimbrīžam pie tā, ka tālāk par šo lietu runājam, vai arī, kas jo labāk, viņu pilnīgi nobeidzam pēc pusdienas ap pulksten trijiem viesnīcā?“

„Es esmu ar to pilnā mierā,“ Feldhauzens sacīja, bet, kā protams, bez īstas dūšas un jautrības.

„Labi!“ Vernanders izsaucās. „Tik vien noteiciet, vai jūs parādīsiet man to godu — jūs pie sevis redzēt, vai arī atļausiet to godu man — jūs epmeklēt?“

„Lūdzu, esiet tik labi un nāciet šoreiz pie manis,“ Feldhauzens, no domām pārņemts, atteica un, gaŗdibeni paņēmis, sāka iet laukā.

„Pateicos,“ Vernanders nolocīdamies sacīja un gāja arī līdz, bet ar citādu steigšanos, ar citādu nemieru un citādu veiklumu nekā Feldhauzens. Uz ielas abi kungi, pieklājīgi atvadīdamies, aizgāja uz savu pusi katrs.

Feldhauzens iegāja kādā pazīstamā klusā viesnīcā, kur lika atnest brokastis līdz ar kādu malciņu un sāka pārdomāt savu lietu; bet viņa dūša bija visai vāja un nebija īstas garšas nedz ēšanai, nedz dzeršanai. Tomēr pamazām šie gara mākoņi atšķīrās, un Feldhauzena vaigs metās arvienu skaidrāks, jo kad tiesību gribēja atzīt, tad tā izmaksājamā summa par ruļļiem nebija vēl ne trešā daļa no viņu vērtības, kas ir, kā zināms, tik laba atradēja alga, tādēļ bija atdabūjamas divi daļas no visām zudībām par velti, kaut gan, kā viegli saprotams, būtu jo labi, ja arī šās trešās daļas nevajadzētu atpirkt par naudu. Bet kā lai to izdara? Viņš bija gan redzējis skaidri pats visu pazudušo jeb viņam atrauto laupījumu, bet tik caur lamatām kā apcietināts lauva, kur visa rūkšana un plosīšanās būtu tik neprātīga trokšņa celšana vien. Bet vai nevarētu likt tagad to māju piepeši no policijas apstāt un izmeklēt? — Nevar iedrošināties, jo, ja neatrod, tad varbūt tik vēl sadārdzina un aprūtina jo vairāk ruļļu atdabūšanu. Vai gan tie, kuŗi šādus darbus uzņemas, nebūs apdrošinājušies vismazāk jau pret šādām stāvām, ikkatram pazīstamām un iespējamām uzbrukšanām? Varbūt tagad atrodas ruļļi jau atkal, Dievs zin, kādā citā alā, tāpat kā pirmāk viņus laikam gan atnesa no kādas citas vietas uz rādīšanu, jo kādēļ gan bija tik ilgi jāgaida? Bet ja būtu apziņota policija, lai uzlūko slepen, uz kuŗu pusi aizbrauc un kuŗā namā ieiet; tad piepeši tai pašā brīdī, kamēr viņi abi atrodas vēl namā iekšā, to apstāj un pārmeklē? — nepanāktu tomēr arī pa šo ceļu varbūt nenieka, jo pati Feldhauzena saziņošanās ar policiju vien būtu Vernanderam zināma, tāpat kā viņa nomešanās viesnīcā apakš cita vārda. Var būt, ka to ilgo gaidīšanu tur namā varēja izskaidrot pa daļai no šās puses, lai var pārliecināties pilnīgi, vai nav uzvilks kaut kāds slepens slazds, kuŗa nogāšanās apskaitīta uz šo brīdi; tāpēc, ja tāds būtu, tad lai viņš sakrīt iepriekš, kamēr zem viņa vēl nav neviena pele pagājusi.

Jo tālāk Feldhauzens domāja, jo arvienu pārliecinājās, ka prātīgāk būs gan palikt pie Vernandera padoma un nemeklēt pie ruļļa atdabūšanas nekādu citu, kā vienīgi tik skaidru naudu, un ja tad caur visu šo darīšanu dabū zagļu pēdas kaut cik nomanīt, tad pa tām var dzīt viņus arī vēlāk. Bet kur lai ņem tik daudz naudas? Vairāk viņam tagad gandrīz nenieka nebija līdz, kā tik tie divi tūkstoši, kuŗus aizņēmās no Raņķa, un pa visu pilsētu bija zināms tik viens vienīgs vīrs, kuŗš Feldhauzenu tuvāk pazina un no kuŗa vai caur kuŗu viņš varēja cerēt varbūt naudu dabūt. Šis bija citreizējs Feldhauzena skolas biedrs un tagad turēja lielu sīku lietu pakkambari. Šā paša vīra glabāšanā nodeva arī pirmāk drošības labad savu pieminēto naudu, kuŗa bija līdz. Bet vai tam, ja arī viņš neliegtos aizdot, varēja būt ikkatru brīdi astoņi tūkstoši skaidras naudas pie rokas, to varēja maz ticēt. Tomēr mēģināt vajadzēja meklēt palīdzības arī šai vienā vietā. Viņš aizmaksāja tēriņu un devās turp, bet drusku ar jautrāku un stiprāku dūšu nekā atnākot.

Īstās naudas vajadzības, kā lēti saprotams, Feldhauzens nevarēja stāstīt arī savam skolas biedrim, kaut gan tas brīnījās un jautāja, ko tik piepeši ar tādu naudas summu darīšot? Viņš nostāstīja, ka gribot saņemt kādu lielu mērīšanas darbu, kuŗu citādi nevarot dabūt, kā vien kad ieliekot desmit tūkstošu rubļu drošības dēļ ķīlām, un tas esot vajadzīgs tūliņ šodien, jo citādi priekšroka zūdot, tādēļ ka aiz muguras stāvot vien citi darba saņēmēji, kuŗi soloties noskaitīt to prasīto summu kaut kuŗā acumirkļī. Viņš neesot, zināms, no mājas nebūt uz to nācis, tādēļ tad arī naudas tagad trūkstot.

Šim vīram, kā domājams, gan patiesi nebija acumirkļi tik daudz skaidras naudas pie rokas, bet viņš varēja un arī gribēja izlīdzēt caur aizņemšanos, kas arī viņam izdevās bez lielām grūtībām.

Feldhauzens pielika tagad pie saviem divi tūkstošiem astoņus aizņemtus jeb pie astoņiem aizņemtiem savus divus, un viņam bija patiesi desmit tūkstošu rubļu kabatā, bet pulkstenis arī jau trīs, jo lai gan viss notika bez kavēšanās, tomēr laiku ņēma viena un otra lieta. Tagad vajadzēja steigties uz māju, lai Vernanders nenomeklētu viņu veltīgi.

Vernanders pa brīdi pēc tam, kad bija ar Feldhauzenu izšķīries, stāvēja nabadzīgi apģērbies kādā pilsētas kaktā vecu dzelzs lietu un dažādu citu nieku bodītē, kurā šādas lietas gan pārdeva, gan arī iepirka, kad pienesa. Tukša šī bodīte nestāvēja nekad, bet vairāk par vienu pircēju un pārdevēju atradās tai reti.

Pa brīdi ienāca kāds vīrs strādnieku apģērbā ar pauniņu rokā un, Vernanderi vienu pašu atrazdams, jautāja: „Nu, cik tālu ir Feldhauzena lieta?”

„Tik tālu, ka viņš grib gan izpirkt, ja tik vien sagādās vajadzīgo naudu, jo pašam neesot,” Vernanders atbildēja.

„Un kur atrodas tagad ruļļi?” ienācējs jautāja.

„Leberona slepenā pagrabā un pārdošanas jeb izpiršanas vieta nolikta pie Klebermaņa, jo tam namam ir pa sētas durvīm droša iziešana un laba savienošana ar visām vajadzīgām vietām,” Vernanders runāja un tad pa brītiņu vēl jautāja: „Vai no Grabovska nav vēl nekādas ziņas?”

„Vēl nav, kaut gan gaidām ikkatru brīdi,” ienācējs atbildēja.

„Un policija, vai mierīga visās lietās?” tā atkal Vernanders.

„Itin mierīga, jo jauns viņai nav ausīs nekas nācis, un vecas pēdas jau sen izdzisušas,” ienācējs atbildēja.

Pa brīdi, kad šis ienācējs bija izgājis, ienāca kāda maizes nēsātāja ar maizes kurvīti rokā.

„Kruppel, kas jauns?” Vernanders jautāja.

„Feldhauzens pēc tam, kad jūs ar viņu izšķīrāties, aizgājis taisnā ceļā uz Stövera viesnīcu un sēdot tagad ļoti domīgs pie brokastīm.” To sacīdama, viņa iedeva Vernanderam frančmaizi un sāka iet laukā.

„Tad uzmanāties un apsargāties jo ciešāk,” Vernanders viņai izejot sacīja. Pēc tam atlauza frančmaizei galu, kur iekšā bija redzams sieviešu kabatas pulkstenis ar ķēdi, un runāja pie sevis: „Sieviešu apģērbā veicas šim diedelim patiesi labāk.”

Pēc tam nāca kāds jauns cilvēks ar to ziņu, ka Feldhauzens iegājis tai un tai magazīnā; vēlāk kāds izkalpojies vecs kaņavīrs darīja zināmu, ka Feldhauzens meklējot tur aizņemtus naudu.

Visupēdīgi priekš pulksten trijiem, pēc tam, kad vēl daži citi bija nākuši un gājuši, ienāca kāds kalēja māceklis un sacīja: „Feldhauzens ir naudu dabūjis un aizgājis patlaban uz viesnīcu.”

„Tā, tā, tad man jāsteidzas,” Vernanders sacīja. „Bet teiciet, vai visas vietas ir apdrošinātas?”

„Ir gan,” ienācējs atbildēja un izskaidroja, pie vārdiem saukdams, kur stāvēt tas, kur tas, kurš aizgājis Feldhauzenam līdz, kurš uzlūkojis viņu zināmā magazīnā un kurī bijuši vēl citur.

„Tagad liekiet uzlūkotājus pa visu Plūdu ielu un īsti ap Leberona namu,” Vernanders uzdeva. „Pēc tam aizejiet paši man uz piestātni pretī un paziņojiet par visu.”

Vernanders, to sacījis, izgāja.

Feldhauzenam, mājā nākušam, nebija, kā domāts un runāts, ilgi sava viesā jāgaida, jo drīz dzirdēja pie durvīm piekļauvējam un tikko spēja izsacīt: „Iekšā!“, kad jau Vernanders ienāca steigšus un nemierīgi.

Tikko garšbēni nolīcis un uz Feldhauzena lūgšanu piesēdies, viņš pieminēja, ka varot šai sarunai novēlēt tik vien itin īsu brīdi, jo viņam esot jānododas uz dažām dienām projām.

„Bet mūsu lietu jūs jel varēsāt vēl nobeigt un ruļļus man izdot?“ Feldhauzens sacīja.

„Tos jūs dabūsāt arī bez manis, un kas viņus izdos, tas saņems naudu; tik vien aizbraukdams es varu ņemt gan likumu un novest jūs pie tās mājas, kurā tie atrodas un būs atdabājami.“

„To māju es šorīt labi ievēroju un atradīšu gan arī viens pats, ja jums nebūtu īsti vaļas,“ Feldhauzens viegli un it kā bez apdoma sacīja.

„Nē, tai namā jūs viņus vairs neatradīsāt, kurā šorīt redzējāt, bet pavisam citā vietā, un tās jūs no sevis nedabūsāt.“

Feldhauzens gandrīz kaunējās un pie sevis dusmojās par šo izsacījumu, ar kuŗu bija pats sev izdevis nesaprašanas apliecību, tad ķēra drīz citu lietu, it kā priekšējo izsacījumu dzēsdams: „Bet zīmes man vajadzēs varbūt no jums līdz?“

„Jūsu nauda būs pati drošākā zīme, un ja tās trūks, tad cita nekāda zīme nelīdzēs; bet ja tā ir, tad jums, Feldhauzena kungs, nekādas citas zīmes nevajaga.“

„Bet svešā vietā es nevaru iedrošināties naudas maksāt, jo kas gan galvos, ka man pret viņu ruļļus izdos?“

„Tas ir viena alga, jo es esmu jums svešs tāpat, kā kaut kuŗš cits, un starp lieciniekiem, kā jūs paši sapratīsāt un man ļaunā neņemsāt, nevar šās lietas laist; turpretī to jūs varat ticēt itin droši, ka krāpšanas un viltības šai darīšanā nav, bet pilnīgi uzticama tirgošanās godsirdība.“ Pie šiem vārdiem Vernanders nemierīgi uzcēlās un vēl sacīja: „Piedodiet, cienīgs kungs, ka nevaru ilgāk palikt, jo šī sarunāšanās, kā pieminēju, ir iekritusi priekš manis nevaļīgā brīdī; bet to vajadzīgo tagad jūs zināsat, un ja jūs gribat vest šovakar savu lietu galā, tad lūdzu braukt man līdz; bet ja jūs to negribētu, tad var atstāt arī uz vēlāku laiku, un jums tad jāgaida no manis ziņas un noteikumi no jauna: kur, kad, par cik un kā.“

„Lūdzu atļaut man vēl, kamēr taisāties uz ceļa, šo lietu drusku pārdomāt,“ Feldhauzens sacīja, „un tad es nonesīšu pats jums gala vārdu.“

„Labi! man arī ir jāsteidz vēl norakstīt kādas vēstules,“ Vernanders atbildēja, veikli atvadījās un izgāja.

Feldhauzens, vienatnē palicis, atradās īstā šaubīšanās ugunī: vai iet un raudzīt izpirkt ruļļus tūliņ, vai atstāt uz priekšu? vienādi un otrādi varēja būt savs labums un savs pametums. Kaut gan pirmāk bija apņēmiens palikt pie Vernandera padoma un raudzīt atdabūt ruļļus pret skaidru naudu, tad tomēr tagad, kur patlaban bija jānodod viņa laukā — par savu paša mantu un turklāt vēl tik daudz, negribēja nebūt to darīt. Kas zin, vai pēc nevarētu dabūt atpakaļ tāpat bez nekādas izmaksas, kad ņemtu palīgā policijas padomu? Un kas varēja galvot, ka par desmit tūkstošu rubļu jau viņi patiesi ruļļus izdos? varbūt tie gribēja izkrāpt tik naudu un prasīt par ruļļiem atkal tikpat daudz? — Uz otru pusi skatoties, bija arī savas bailes: caur tādiem darbiem varēja padarīt ruļļu atdabūšanu varbūt tik vien daudz grūtāku un dārgāku un pieiet lēti arī pie tā, ka viņu nedabū atpakaļ vairs nepavisam, jo viņu tagadējie īpašnieki, ja redzētu briesmas tuvumā, gribētu glābties jel paši no pierādījumiem un tādēļ tos pēdīgi sadedzinātu vai citādi izdeldētu. Un ja arī cerētu šādam darbam to laimīgāko izdošanos, kāda vien šādā gudri turētā lietā var nākt, tad tomēr bez kādām krietnām izdošanām tas nevarēja pāriet, un uz izdošanu atlīdzināšanu cerēt būtu veltīgi.

Turpretī, ja tagad izpērk, tad ir uz reizes visas rūpes pagalam un palīga mērniekiem par nevērīgu ruļļu glabāšanu varētu aizturēt ikkatram pametuma mazināšanas dēļ kādu daļu no algas, tik vien Raņķim to nedrīkstētu darīt, jo Feldhauzenam bija jābaidās šo cilvēku iekaitināt. Tātad no šās izsvarošanas Feldhauzens dabūja to pašu iznākumu, ko pirmāk, un apņēmas vairs nešaubīties, bet uzņemt droši nodomāto ceļu. Vienīgās bēdas viņam palika tik par to, ka netiktu aplaupīts, tādēļ aplūkoja savus ieročus: abus revolverus un spožo tērauda dunci, — pārbaudīja viņu nemisību un, pārliecinādamies, ka var gan paļauties uz viņu krietnumu, noglabāja tos visus pie sevis tā, ka var ikkatrā acumirkli viegli bez kavēkļiem paķert un lietot. Tad uzvilka virssvārkus, paņēma gaŗdibeni un izgāja no istabas, cieti apņēmdamies tos pašķirt kaut vai uz kuŗu pusi.

Vernanderam atlikās vairs ļoti maz laika līdz pieminētā brauciena aiziešanai, tādēļ Feldhauzens satika viņu arī nākam gandrīz tai pašā brīdī ar čemodānu rokā no savas istabas.

„Nu, kungs, vai jā?“

„Jā.“

Vernanders steidzās pusteciņus ārā, un Feldhauzens viņam līdz sēdās fūrmanim ratos, un Vernanders lika laist projām, bet pavisam uz citu pusi nekā šorīt.

Kaut gan rudens nāca drīz jau ziemas daļā, tad tomēr laiks stāvēja vēl itin silts, ļoti miglains un bez sniega, caur ko dienas gaisma bija pavisam īsa, tā ka, šiem vīriem no viesnīcas nobraucot, metās patlaban jau krēsla.

Kādā ne visai klusā ielā Vernanders lika pieturēt, rādīja Feldhauzenam kādas durvis un sacīja: „Divējas trepes uz augšu, pirmās durvis pa kreisai rokai,“ tad, Feldhauzenam izkāpjot, no viņa atvadījās un lika fūrmanim laist tālāk visā iespējamā ātrumā.

Feldhauzens gāja iekšā un kāpa, kā dzirdējis, pa trepēm augšup, un viņa sirds bija ļoti nemierīga. Pie zināmām durvīm piekļauvējot, viņas drīz atdarījās, un tanīs stāvēja kāds jauns, slaiks kungs ar kupliem matiem. Viņš gan, kā likās, gribēja Feldhauzenu saskatīt, bet patumšā priekšnamā tas nebija iespējams, tādēļ lūdza nākt iekšā istabā, kuŗas logi stāvēja pret vakariem, nebija vēl tik tumšs, ka vajadzētu uguni dedzināt, bet arī vairs ne tik gaišs, ka varētu visu pilnīgi saredzēt un pazīt — pats neizšķirīgākais krēsles brīdis.

Tikko istabā iegājušiem, svešais kungs sasita plaukstas un izsaucās: „Un patiesi Grabovska kungs! Ilgi neredzēts! jau man priekšnamā tā izskatījās, bet nevarēju skaidri pazīt.“ Un tā šis runātnīgais kungs trieca vien tālāk, neļaudams viesam nekāda laika ko atbildēt vai līdz runāt. Pēdīgi lūdza viņu ar visu laipnību piesēsties, un pats iegāja steigšus citā istabā, izlūgdamies kādu acumirkli laika.

Feldhauzens, tādu apsveikšanu dzirdēdams, pirmā galā atdarīja gan plaši acis un gribēja jau patlaban izskaidrot šā kunga pārskatīšanos, bet tai pašā acumirkli iešāvās viņam prātā citas domas kā zibens, un viņš saknieba lūpas, it kā gribēdams apturēt ar varu mutē tos vārdus, kuŗus bija gribējis patlaban izlaist, jo no šās svešā kunga runāšanas bija skaidri noprotams, ka Grabovskis ir bijis viņam tuvu pazīstams un piederējis laikam pie visas šās izplatītās blēžu biedrības, ar kuŗu bija Feldhauzenam patlaban darīšana. Tie vārdi, ka Grabovskis neesot ilgi redzēts, zīmējās arī uz kaut ko, jo viņš nebija vis turams vēl par pazudušu. Feldhauzens apķērās, ka še viņš varēja aizlīst vismaz viegli kādam noslēpumam aiz muguras, caur kuŗu varētu varbūt sadzīt un atdabūt ruļļus policija bez nekādas izmaksāšanas, tādēļ apņēmas pirmā galā neminēt par savu vajadzību nekā. Grabovski viņš bija dzirdējis runājam un pazina arī cik necik viņa izturēšanos, caur ko varēja piepalīdzēt svešo savā maldījumā apstiprināt. Tik vien bija jābīstas, ka tas nesāk drīz uztaisīt uguni, jo kas zin, vai pie pilnīgas gaismas viņš neatzītu, ka ir vīlies.

Tikko bija Feldhauzens šās domas savā galvā sakārtojis, kad jau viņa jautrais saimnieks iznāca no otras istabas ar cigāru dozi un sērkokoņiem. Kaut gan Feldhauzens bija pīpēšanu jau sen atmetis un nevarēja dūmu gandrīz nemaz panest, tad tomēr šoreiz viņam cigārs bija jāņem un jāaizdedzina, ko viņš prata izdarīt gan tā, ka svešais nedabūja nebūt uguns gaismā viņa seja redzēt, nedz arī maz uz to domāja, bet runāja un jautāja vien steigšus tālāk par visādiem Feldhauzenam nezināmiem darbiem un notikumiem, no kuņiem varēja noprast arvienu tik daudz, ka tie ir kādi slepeni noziegumi.

Kaut gan svešais skubināja vairāk reizes Feldhauzenu atvilkt virssvārkus un piesēsties, tad tomēr viņš to nedarīja, bet izrādījās arvienu nevalīgs un nemierīgs, gribēdams, lai nāk svešais pats drīz uz svarīgākām lietām, jo uguni taisām nevarēja iedrošināties gaidīt, tādēļ bija ar darīšanu jāsteidzas, lai var tikt vēl krēslā projām.

„Ak jā!“ svešais, kā iztrūcies iesaucās, „tagad es iedomāju, ka jūs ruļļi ir novēlēti šodien atkal no Vernandera manā ziņā, kur klāt bija teikts, ka šovakar varbūt nāksot izpirkt, bet vēl nejut. Sakiet, kas tur iznāks no šās garlaicīgās un neveiklās lietas, vai būs arī kāds veikals, vai nē?“

Feldhauzenam, to dzirdot, iedegās visi jūteklī kā ugunī, un viņš, ātri apķerdamies, atbildēja: „Jā, šai lietai nav patiesi īstas veiksmes, un tagad pat es esmu viņas dēļ še, jo ir pamanīta kaut kāda nedrošība tuvumā, tādēļ jāgādā šī manta ar steigšanu drošākā un atstatākā vietā, jo citādi var palaist viņu par velti un nodot sevi līdz cilpā. Vernanders sūta mani patlaban tādēļ šurp.“

„Ak tad pircējs nav vis šovakar gaidāms?“

„Nē.“

„Tad šis apģērbs man nav vairs vajadzīgs,“ svešais sacīja, masku jeb lieko ģīmi noņemdams, caur ko viņš pārvērtās savā īstā izskatā: par vecīgu kungu ar gandrīz jau baltu galvu.

Feldhauzens, to redzēdams un samanīdams, ar kādiem stāv darīšanās, iztrūkās un nodrebēja, kaut gan vecais to nenomanīja.

„Un jūs gribat ņemt tagad tos ruļļus līdz,“ viņš atkal jautāja.

„Jā, esiet tik labi un lieciet drīz atnest, lai es varu tikt vēl krēslā projām,“ Feldhauzens teica, un sirds taisījās viņam lēkt gandrīz no krūtīm ārā.

„Jā, jā,“ vecais sacīja, steigdamies atkal otrā istabā. „Esiet tik labi un pakavējaties, kā varat.“

Feldhauzens neatminējās piedzīvojis savā mūžā nekad tik garu stundu kā šās minūtes, kuņās gaidīja vecājo atnākam, jo cik drīz varēja atgadīties kaut kas ceļā un visu šo brīnišķo laimes gadījumu izjaukt. Varēja uznākt tai pašā acumirkli kāds no šās lietas līdzinātājiem ar gaišākām acīm un tad — viss pagalam! Viņam še iesitās kaut kas derīgs prātā: — aizslēgt ienākamās durvis no iekšas, lai, ja kāds grib nākt, nevar tikt. Aiz nemiera Feldhauzens nezināja, ko iesākt: viņa miesa jau gandrīz trīcēja, galva reiba, acis aptumsa, ausīs radās savāda skaņa, un kājas staigājot sāka tirpt.

„Grabovskis, Grabovskis?“ Feldhauzens ar visu nemierību brīnīdamies pie sevis runāja. „Grabovskis gan ilgi neredzēts, bet ruļļi esot tomēr viņa iemantojums? kā tas izskaidrojams? kas tā par valodu? Vai Raņķis nebūs drošību tik vien apsolījis un nevis izgādājis? Te jāsāk gandrīz ticēt, ka tik caur viņu ir man vajadzējis šo postu piedzīvot, jo ja viņš nebūtu drošības apsolījis, tad es zinātu apdrošināties caur apsargāšanos, bet tagad biju paļāvies uz viņa solījumu. Un kādēļ viņš cieta klusu par solījuma nepiepildīšanu. — zināms, tādēļ, lai var dabūt savu lāstu algu rokā, kas arī ir izdevies. — Tomēr, ja tik man nāktu ruļļi bez izmaksas atpakaļ, tad man būtu šāda apziņa, ka Raņķis mani piekrāpis, daudz vieglāka sirds, nekā otrādi, lai arī viņš paturētu labāk savu algu nopelnījis.“

Uz reizes atskanēja no ielas neganta ratu rībēšana, kuŗa apklusā piepeši pie tā paša nama durvīm, kuŗā bija Feldhauzens iekšā, un pa mazu brīdi viņš dzirdēja pie durvīm, kuŗas bija patlaban aizslēdzis, nepacietīgi piekļauvējam, caur ko viņam aiz bailēm sastinga gandrīz visi locekļi, jo vai tas kļaudzinātājs nevarēja bēt Vernanders, kuŗam iesities vēl kaut kas svarīgs prātā un tamdēļ devies atpakaļ? Feldhauzena roka sagraba tīri nejauši dunča spalū jeb kātu kabatā. Kas zin, vai tagad viņam nenāksies aizstāvēt sevi un glābt savu īpašumu ar ieroci? Uz kļaudzināšanu viņš neatbildēja nekā un stāvēja itin klusu, lai kļaudzinātājs domā, ka iemītnieka nav mājā, bet nepacietība, gaidot vecājo atnākam, pieauga ikkatru acumirkli divkārtīgā briesmībā. „Ja tik es dabūtu ruļļus savā rokā, tad gan izlauztu ceļu arī pašam Vernanderam gaŗām,“ viņš domāja pie sevis, ierocus aplūkodams. Arī tie bija kabatās jau sakarsuši. Pie durvīm kļaudzināja atkal uz otru lāgu, bet jau daudz stiprāk un nepacietīgāk. Feldhauzenam sāka zust gandrīz atmaņa, un viņš taisījās skriet otrā istabā vecājam pretī; bet par neizsakāmu prieku dzirdēja jau viņu nākam — steidzās uz durvīm pretī un — ieraudzīja viņam klēpī lielu sarullējumu, no kuŗa bija vecim diezgan ko nest, un iekām vēl tas paspēja izsacīt: „Še ir; ņemiet un nāciet pa sētas durvīm laukā!“ jau Feldhauzens bija sagrabis to sarullējumu tik cieti kā ar tērauda rokām, kaut gan tās stipri vien drebēja, un, cepuri uzlicis, steidzās vecājam līdz.

VIII

Feldhauzena kučieris gaidīja veltīgi dienu pēc dienas sava kunga atpakaļ. Viņš uzturējās ar visiem zirgiem turpat stacijas tuvumā kādā krogā uz kunga aizmaksas, jo viss, kas no mājas līdz paņemts, bija jau izgājis. Citām reizēm kungs, kad nevarēja tikt nosacītā laikā atpakaļ, deva ziņu un lika vai braukt mājā, vai arī vēl gaidīt, bet šoreiz vien nebija zināms nedz šis, nedz tas. Pēdīgi kučieris sāka ticēt, ka kungam būšot izdevies nonākt vai nu pa kādu citu ceļu mājā, vai arī viņam uzbrukusi kāda liksta, tādēļ tur vēl ilgāk dzīvot un gaidīt būtu vienā vai otrā ziņā neprātīgi. Kādā rītā viņš izsacīja saimniekam jeb krodziniekam šās savas domas, un kad tas arī viņam piekrita, tad, atstādams notērējumu nesamaksātu kunga ziņā, jūdza nostāvējušos un nemierīgos zirgus iekšā un laida mājā, pa pusei cerēdams atrast jau savu kungu tur priekšā, bet — bija pilnīgi vīlies, jo mājā nebija redzēts nedz pats kungs, nedz arī dabūta no viņa vai pat par viņu kaut kāda ziņa.

Protams gan, ka šāda kunga un kučiera nezināma aizbraukšana un ilga palikšana bija sacēlusi pie mājniekiem jau diezgan lielas rūpes un nemieru; bet tagad, kur kučieris pēdīgi pārbrāuca viens pats un nezināja dot par kungu nekādas skaidrības, turpretī pats gandrīz pa daļai satrūkās, kad neatrada viņa mājā — tagad nāca par visu māju, bet jo vairāk par cienīgu māti īstas bēdas un izbailes. No kučiera viņa, kā protams, nevarēja dabūt zināt vairāk nekā, kā tik to, ka tas novedis kungu jeb cienīgu tēvu uz staciju, redzējis viņu aizbraucam ar to un to braucienu uz to un to pusi un gaidījis, kā jau arvienu un kā arī šoreiz novēlēts, turpat pie stacijas cienīgu tēvu atpakaļ, bet nevarējis sagaidīt nedz paša, nedz arī kādas ziņas, tāpēc, nedrīkstēdams tur ilgāk vairs pats ar zirgiem uz kunga aizmaksas dzīvot, atstājis pie krodzinieka ziņu un pārbrāucis mājā.

Ko gan viņa tagad varēja iesākt? jo zināt nezināja nekā, kurp vīrs aizbraucis un kādā vajadzībā. Tā pagāja vēl daža diena bez miera un miega, bet par labu negriezās nekas. Feldhauzena kundze meklēja padomu pie lielkunga, bet tas nezināja vēl ne tik daudz, kā viņa pati, kaut gan gribēja labprāt palīdzēt un atzina šo lietu arī par ne visai

vieglu. Viņš lika iztaujāt palīga mērniekus un īsti Raņķi. varbūt ka dabūšot zināt jel tik daudz, uz kuriem īsti viņas vīrs aizbraucis, vai uz pilsētu vien vai tālāk.

Feldhauzena kundze, nezinādama gan pati, kādēļ nevarēja Raņķa uzskatīt citādi kā vien ar riebumu, un pēdējā laikā jo vairāk, tādēļ izvairījās cik vien spēdama, lai nebūtu ar viņu jāsatiekas; šo viņa lika nomanīt dažus reizi arī pašam Feldhauzenam un brīžam viņu gandrīz lūdza ar to cilvēku netīties un viņam neuzticēties, uz ko Feldhauzens neatbildēja ne vārda, un kaut gan viņš nerādīja Raņķim nekad, tā sakot, īstas draudzības, tad tomēr bija nomanāms, ka starp viņiem abiem pastāvēja kāda sazināšanās saite, tādēļ tad lielam kungam varēja būt tiesa, kaut gan viņš skaidri to neizsacīja, ka ja zin, tad zin Raņķis kaut ko šai lietā. Tātad Feldhauzena kundzei bija negribot jādzird Raņķa nemīlīgā valoda un jāredz viņa zaļganās, nedrošās un šaubīgās acis, kuņas gan, par laimi, bija ieradušas slēpties tik apakš plakstiņiem un raudzīties uz zemi.

Raņķis apliecināja gan tik daudz, ka pirmā galā Feldhauzena kungam bijis tik tas nolūks vien, braukt tai pašā ruļļu lietā tik līdz zināmai pilsētai, bet pēc varot būt radusies kāda vajadzība braukt vai nu tālāk, vai arī uzturēties kādu laiku klusām turpat, un ka tādēļ neesot vis šie iemesla domāt tūlīn, ka viņam uzbrukušas, Dievs zin, kādas likstas, bet drīzāk varbūt pieņemt gan to par labu zīmi, ka zādzība pamanīta un ir varbūt patlaban meklējama.

Feldhauzena kundze tomēr nevarēja vis pilnīgi ar to apmierināties, bet sacīja, ka tādā gadījumā viņš būtu devis kučieram ziņu, lai vai nu gaida vēl ilgāk, vai arī lai dodas mājā.

„Grūtās un lielās darīšanās brīžam šādas lietas pavisam piemirstas vai arī neiznāk nemaz laika par viņām domāt un gādāt,“ Raņķis vēl teica. „Bet ja šādas domas jūsu prāta neapmierina, tad ir gan labāk, ka jūs meklējat skaidru ziņu.“

„Bet kur un kā lai dabū skaidru ziņu?“

„Nu, citur nekur, kā pilsētā, jo tur varbūt atradīsiet viņu pašu, un tad citu ziņu vairs nevajadzēs.“

„Bet vai jūs, Ranke kungs, nebūtu tik laipni un nebrauktu manā vietā, zināms, ar mūsu zirgiem un uz mūsu maksas?“

„Kālab nē?“ Raņķis pa kādu acumirkli atbildēja. „Bet jums, kundze, vajadzētu vēl kādas dienas gaidīt, jo es ceru arvienu, ka Feldhauzena kungs pārņāks pats mājā, vai arī dos par sevi kādu ziņu, kad laiks būs.“

„Nē, gaidīt es vairs nespēju un sagaidīt vairs neceru,“ Feldhauzena kundze nelaimīgā balsī atbildēja. „Par braukšanu uz pilsētu jau es biju domājusi, bet ko lai gan es, tur nobraukusi, darītu, nezinādama ne viņa darbu, ne ceļu, ne arī viņa pazīstamu?“

„Un kad jūs, kundze, īsti gribētu sūtīt mani uz pilsētu?“ Raņķis, uz promiešanu uzceldamies, jautāja.

„Es vēlētos, ka jūs brauktu, cik drīzāk iespējams, un pat vai tūlīn šodien,“ Feldhauzena kundze atbildēja ar nomanāmu baiļu nemieru.

„Šodien braukt būtu veltīgi, jo no šās dienas braucieniem uz dzelzceļa nebūs vairs neviens aiztveņams, un rītdienas tad jāgaida šā vai tā; bet sūtiet man zirgus rītu agri.“

„Nu, labi, lai ar paliek uz rītu, tik tad taisāties vien uz ceļu.“

„Jā,“ Raņķis nolocīdamies atbildēja, atvadījās un aizgāja.

Otrā rītā laiku stāvēja jau kučieris ar kamanās iejūgtiem zirgiem pie Raņķa durvīm, jo nu jau bija ilgi gaidītā ziema atnākusi, un iestājies brangs un viegls kamanu ceļš. Kad Raņķis bija iesēdies, tad kučieris kustināja zirgus ar šiem vārdiem: „Tad nu divi izbraucam, bet lai Dievs dod, ka trīs atbraucam.“

Raņķis neatbildēja nekā, zirgi devās projām un zvana skaņu skaidrā gaisā varēja dzirdēt vēl labi ilgi.

Neizsakāmā nemierā Feldhauzena kundze pavadīja nakti pēc dienas un dienu pēc nakts, kuŗas nebija neviena tagad īsāka par mūžību un tās izciešamās bailes vieglākas par elles mokām. Drīz viņa sāka klausīties un gaidīt no acumirkļa uz acumirkli zvanu atskanam un vismazāk kādu ziņu atnākam. Raņķis, lai tas bija citām reizēm vai cik riebīgs, būtu tagad neizsakot mīļš, ja tik grieztos atpakaļ un nestu jel kaut kādu jausmu par viņas laulātu draugu. Tomēr arī pat šis vēstnesis nenāca un nenāca gandrīz veselu nedēļu.

Pēdīgi viņš arī gan lika sevi sagaidīt, tomēr atnesa līdz tikai to, ka Feldhauzena kungs bijis gan tanīs dienās Hamburgas viesnīcā, bet kur pēc tam palicis, tas nebija zināms nevienam, jo cik ceļinieku viesnīcā neapgrīezas, un kas var ikkatra nākšanu un iešanu paturēt prātā vai arī zināt, uz kuriem katrs pēc tam dodas, un jo mazāk, kad uz to nav īpašas vajadzības. Arī to pašu, ka Feldhauzens pavisam tai viesnīcā bijis, Raņķis dabūja zināt tik caur to, ka pazina viesu grāmatā viņa rokas rakstu, kaut gan, kā zināms, paša īstā vārda tur neatrada. Raņķis bija gan darījis tālāk arī visu, ko vien spējis: klausīnājis ikkatrā viesnīcā un izskatījis cauri pēdējo mēnesi visas viesu grāmatas, bet bez nekādas sekmes un bez nekāda panākuma. Viņš gribēja uzdot šo lietu pie policijas, bet neuzdrošinājās tādēļ, ka Feldhauzenam varētu tas kaitēt, un viņš ņemtu pēc to ļaunā, jo kas spēja zināt, vai nebija tik kāda svarīga vajadzība piespiedusi viņam uzturēties kaut kur slepenībā? un tagad šai ceļā varēja viņam īsti tāda vajadzība atgadīties, tur nebija nemaz jābrīnās. Arī Feldhauzena kundze nebija uzdevusi viņam to darīt.

Šī vienīgā ziņa, ka Feldhauzens bijis tai un tai viesnīcā, nespēja Feldhauzena kundzi necik apmierināt, kur klāt Raņķim bija vēl jāslēpj patiesība, kā viņš pie šās ziņas piekļuvis, jo ka Feldhauzens uzturējies viesnīcā apakš sveša vārda, to viņš nedrīkstēja stāstīt vienkārt tādēļ, ka tas bija Feldhauzena darīšanu noslēpums, otrkārt tādēļ, ka Feldhauzena kundzes nemiers caur to tik pavairotos, jo ko gan viņa nezinādama varētu par tādu darbu domāt?

Šī ziņa, ka mērnieka cienīgs tēvs pazudis, nepalika vis, kā viegli saprotams, muižā vien, bet izplatījās drīz pa abām valstīm — Slātavu un Čangalienu. Lielākā puse gan par šo ziņu iztrūkās, bet atradās arī tādi, kuŗi apsveicināja to ar prieku. Drīz izpaudās arī daždažādas pasakainas valodas, kuŗas auga no vienas mutes uz otru allaž kuplumā. Daži stāstīja, ka mērnieka cienīgs tēvs aizbēdzis no cienīgas mātes tāpat kā Kaspars no Lienas, jo cienīga māte viņa nemaz vairs neieraudzījusi, un no tā laika, kamēr izzagti ruļļi, nedevusi pat ne ēst; bet nu, kad cienīgs tēvs esot ar visu naudu aizbēdzis, tad gan zinot dziedāt citu dziesmu. Citi turpretī runāja, ka caur ruļļu izzagšanu mērnieka cienīgam tēvam bijis jākrīt neizmaksājamās parādos, tādēļ ar to naudu, kas vēl pie paša atradusies un ar visām dārgākām lietām vajadzējis laisties lapās. Vēl dzirdēja apgalvojām, ka mērnieka cienīgs tēvs esot apģērbies par Grabovsku un aizdzinies Kasparam pakaļ pēc ruļļiem, un Dievs zin, kas vēl dažiem citiem nebija zināms.

Tā pagāja atkal labs laiks, un šāīs lietās nebija vēl nekas pārgrozījies, nedz arī dabūta kāda ticama ziņa par to, kur Feldhauzens palicis.

Kādā pasta dienā, pavisam negaidot, atnāca no pasta kantoŗa ziņojums, ka tur atrodas uz Feldhauzena adreses kāds ļoti augsti apdrošināts sūtījums. Šī lieta sacēla pie visiem lielu ziņkāŗību, un Feldhauzena kundze sūtīja tūliņ kučieri un kādu palīga mērnieku ar pilnvaru uz pasta kantori pēc tā dārgā un nezināmā sūtījuma. Bet pasta valdība viņa citādi neizdeva, kā vienīgi pašam Feldhauzena kungam vai arī uz viņa paša rakstītas un no valdības apstiprinātas pilnvaras līdz ar izrakstītu kvīti par

sūtījuma saņemšanu. Feldhauzena kundze lūdza lielu kungu par palīgu, un viņš darīja policijai Feldhauzena pazušanu zināmu, pieminēdams, ka caur to sūtījumu varot šī lieta noskaidroties, tādēļ lai viņa sūtījuma izdošanu nekavējot, un ja vajadzīgs, tad galvošanu viņš ņemot uz sevi.

Šis ceļš derēja, jo policija, Feldhauzena kundzei un lielam kungam klāt esot, atdarīja pieminēto sūtījumu un atrada tai glīti paglabātus un kārtīgi saliktus — visus zudušos Feldhauzena ruļļus.

Liels bija visiem prieks un brīnums par šo dārgo zudību atrašanos, un pavisam uz necerēta ceļa. Ruļļi palika gan vēl tāpat pasta valdības rokā; jo kādēļ gan Feldhauzena kundzei būtu jāsteidzas vest viņus mājā? — diezgan, kad zināja, kas tai sūtījumā atrodas.

Nu vajadzēja griezties drīz visam par labu un pārnākt arī pašam Feldhauzena kungam, jo ruļļus, kā protams, viņš bija sadzinis un izsūtījis tagad iepriekš pa drošu ceļu. Tādēļ tad arī trūka uz adreses izsūtītāja vārda un dzīves vietas, jo kā gan izskatītos, kad pats sūtītājs adresētu sev sūtījumu no vienas vietas uz otru? Cerēdams būt laikam ja ne ruļļiem pa priekšu, tad tomēr drīz pēc tiem mājā, nebija Feldhauzena kungs turējis par vajadzīgu rakstīt vēl kaut ko līdz, tādēļ tad neatradās nedz pie paša sūtījuma, nedz arī liekšu ne vārda par šo lietu. Raņķa domas, ka Feldhauzenam vajadzējis slēpties laikam kādas svarīgas lietas dēļ, sāka caur šo apstiprināties.

Šī prieka ziņa, tikko Slātavā pārnākusi, izplatījās pa abām valstīm kā zibens, jeb vismazāk tikpat ātri, kā savā laikā tā ziņa par ruļļu pazušanu. Visi gaidīja ar platām acīm, kad pārnāks mērnieka cienīgs tēvs, vezdams līdz notvertos zagļus, kuŗu starpā vajadzēja būt bez trūkuma Kasparam, vai arī viņam vienam pašam vien.

Lai gan visas zīmes liecināja un rādīja, ka Feldhauzenam vajaga pārnākt drīz kā varonim mājā, tad tomēr tā pārnākšana sāka vilcināties drusku ilgāk nekā domāts un gaidīts. Bet arī šī lieta bija viegli saprotama un drīz izskaidrojama, jo vai nezināms, ka tādā darbā un ceļā, kur dažādas darīšanas ar tiesām un valdībām pie zagļu apcietināšanas un izklausīšanas, nevar vis pārnākšanas tik cieti noteikt, kā varbūt pirmā galā domā. Viena un otra nedēļa paiet tādās lietās kā nebijusi.

Pagāja arī viena, otra un vairāk nedēļu, bet Feldhauzena nevarēja sagaidīt nedz paša atnākam, nedz arī zagļus atvedam. Vēl nebūtu patiesi nemaz jābrīnās, ka viņam varēja uznākt neparedzēti, bet svarīgi kavēkli, kuŗi nelaida mājā daudz ilgāk, nekā iesākumā domājis; bet ka viņš nedeļa par sevi joprojām nekādas ziņas, it kā papriekšu, tas nebija vis vairs īsti saprotams. Ja pirmāk, kad ruļļu patlaban meklēja un zagļus gūstīja, varbūt kāda īpaša gudrība un zināšana viņu piespieda slēpties un klusu ciest, bet kādēļ nu, kad ruļļi jau atdabūti un atradās drošumā, bija tas vairs vajadzīgs? — Vai Feldhauzens negribēja ar šo pārbaudīt varbūt sievas mīlestību? — Nebūt nē, jo viņam par sievas mīlestību gandrīz nekā cita uz pasaules mazāk vairs nevajadzēja. Drīzāk gan varēja domāt to, ka viņš par sievu un par visiem mājniekiem neliek nenieka vērā, kā tas jau arvienu citās lietās bija pie viņa nomanāms.

Kad daudz laika un daudz vajadzības domāt, kā tagad Feldhauzena kundzei un citiem, tad daudz domu izdomā, kur tomēr nevar zināt un galvot, vai jel vienas ir pareizas. Ikkatra pavadīta diena, kuŗā nevienas domas nepiepildījās, apstiprināja arvienu vairāk tik viņu maldību, tā ka pēdīgi ar domām vien Feldhauzena kundze vairs nevarēja apmierināties, un viņas sirdī atdzīvojās jo dienas vairāk vecās bēdas un vecās bailes, bet kā lai viņas remdē un klusina?

Ziema tuvojās jau drīz savam galam, bet šī lieta vien palika kā bijusi. Tik vien maza cerība Feldhauzena kundzei vēl bija, ka varbūt izdosies dabūt jel cik necik skaidrības šai nemiera un nezināšanas tumsībā: valdība bija lūgta un arī apsolījusi

izmeklēt un dabūt zināt jel to, no kurienes ruļļi nākuši un kas viņus izsūtījis. Šās ziņas viņa gaidīja ar lielāko nepacietību, bet nevarēja arī tās sagaidīt.

Trešā daļa.

I

Vasaras svētki, Vasaras svētki! cik jauki ir Vasaras svētki ikkatrai sirdij, kuŗai atrodas, ja vairs ne visi, tad jel daži dzīvības ziedi vēl pumpuros! Ikkatrai sirdij, kuŗai nav vajadzīgs vēl par dzīves ziedu tukšumu un viltību vai dusmoties, vai smieties un uzskatīt visas dienas gadā par vienādām; ikkatrai sirdij, kuŗu pilda vēl kāda salda, neizskaidrojama gaidīšana, kuŗai stāv cieši vienā pusē smiekli, otrā raudas, bet abi gandrīz ar vienādu jūtu cēloni. Ap Vasaras svētkiem ir vēl allaž visa vasara, kuŗa tad patlaban tikko iesākusies, priekšā ar saviem jaukumiem un priekiem, tāpat kā jaunībā patlaban pamodusies sirds dzīvība ar visām savām laimību cerībām. Vasaras svētku meijas un jaunie zaļumi ir tikpat mīļi, kā pirmie dzīvības prieki pēc pavadītas bērnības, kuŗa paiet allaž bez īstas apzināšanās, it kā agrais pavasaris dažādās laika grozībās. Vasaras svētki un jaunība, cik ļoti līdzīgi tie būtu, ja vien nerastos viņu starpā kāda pazīstama un liela starpība, kuŗu iedomājot sacēlas sēras jaunā un vecā sirdī — sēras par to, ka jaunība nenāk vis kā Vasaras svētki ik gadus, bet tik vienreiz par visu dzīvību, jeb ka visa dzīvība ir tik viens pats gads ar savu pavasari, vasaru, rudeni un ziemu.

Vasaras svētki bija atnākuši visā savā pilnīgā jaukumā un tādi, kādus viņus mēdz allaž gaidīt un kādiem viņiem pēc sava vārda nozīmes vajadzētu allaž būt: ar skaidru, siltu un jauku laiku, kuŗš bija dabu jau pilnīgi uzmodinājis, tērpdams mežus un pļavas jaunā zaļumā un dodams putniem jaunu līksmību pie dziedāšanas. Laukā, klajā laukā bija tagad tik mīļīgi, tik patīkami, ka pats pēdīgais nabagais vārgulis, kuŗš vien tik vēl sajuta dzīvību savos kaulos, nevarēja vairs rimt istabā, bet vilkāms laukā baudīt skaidro, mīļīgo pavasara gaismu un atdzīvinošo pavasara siltumu.

Jau svētais rīta klusums vien pirmajā svētku dienā liecināja, ka nav gaidāma darba diena un arī ne tikvien ierasta svētdiena, kuŗa nāk ikkatru nedēļu reiz, bet gan kāda lielāka diena un varbūt vairāk nekā viena, jo, vienkāršām svētdienām nākot, nav redzamas meijas ap vārtiem, durvīm un istabās, nedz arī pagalmi tik tīri, logi, krēsli, soli, kā arī visas istabas lietas īpaši tik spodras, tik glīši sakārtotas un nevajadzīgās noliktas pie malas. Vienas pašas svētdienas jeb svētku dienas dēļ nemēdz visu darba rīku ap saimniecības ēkām tik cieši nokopt, un vienas pašas atnākušas brīvdienas dēļ nestāv no pašu strādnieku vaigiem darba rūpes tik atstatu.

Ganāmus pulkus šai rītā aizvadīja lielās meitas, vai arī jo vairāk vecāki sievieši meitu vietā, ja tām bija kritusi uz šo dienu ganu svētdiena; šādās gadskārtas dienās viņas mēdz dabūt sevīm kādas ganu vietnieces, lai pašas var tikt uz Dieva namu un pēc tam iet varbūt kaut kur viesos. Mazās ganu meitas un ganu zēni palika guļot atkal pēc veselās nedēļas saldā un dziļā miegā, jo darba dienās viņiem bija jācēļas ik rītus ar saules lēkšanu un jābrien basām kājiņām aukstā rīta rasā. Likās, ka arī viņi guļ šorīt ciešāk un drošāk nekā vienkāršu svētdienu rītus, jo apguldamies viņi gan zināja, ka varēs gulēt vairāk nekā vienu rītu un dzīvot savā vaļā vairāk nekā vienu dienu. Arī pieaugušie strādnieki, atskaitot gandrīz tik ganu meitas un saimnieces, kuŗām bija jācēļas uz govtiņu izslaukšanu un izvadīšanu, gulēja šorīt bez raizēm un rūpēm, it kā

par atlīdzinājumu jeb izlīdzinājumu tam, ka citiem rītiem vajadzēja būt jau priekš saules tīrumā vai pļavā.

Jo augstāk kāpa saule, jo siltāks metās gaiss, jo radās arī pamazām vairāk dzīvības visās sētās, bet tanīs arvienu agrāk, kuŗas no Dieva nama atstatāk, jo tādu sētu ļaudīm arvienu agrāk un agrāk jāiziet un jāizbrauc, lai var tikt laikā un ar tuviniekiem reizē Dieva namā. Šur un tur varēja sākt redzēt jau pa vienam baznīcēnam ejam: tie bija veci nespējnieki, kuŗi, savu vājumu un neveiksmi zinādami, iziet agrāk, jo spēka ļaudis ir tad paiet vēl viņiem pēc uz beidzamo galu gaŗām. Drīz atskanēja arī jauki un skaidri tālu uz visām pusēm Dieva nama zvans, un ceļi aiz baznīcēniem metās arvienu raibāki un raibāki, līdz pēdīgi tecēja no visām pusēm kā upes Dieva namā, šinī draudzes sirdī iekšā. Zvans skanēja uz otru lāgu un ceļi metās no baznīcēniem arvienu jo atstatāk, jo tukšāki, līdz pēdīgi pie trešās zvanīšanas redzēja vairs tikai ap pašu Dieva namu ļaudis it kā ar steigšanos kopā dodamies un pulcējamies, lai varētu dabūt vietas jel kur pietāties un būt klāt pie Dieva vārdu iesākšanas. Pēc tam palika atkal visi ceļi tikpat tukši un klusi kā papriekšu, un arī citur visur valdīja klusums, tikpat sētās kā laukā, bet no Dieva nama pa vaļējiem logiem atskanēja drīz līdz ar ērģeļu skaņām tā dziesma: „Tu gars no Dieva, svētais Dievs“ etc. un bija dzirdama ne tikvien pašā Dieva nama tuvumā, bet arī labi atstatu, it kā no šmīkstošiem svēta gara spārnēm iznēsāta un izplatīta slava zilganās debesu augstībās.

Pie kāda ciemata piekalniņā, no kurienes bija redzams skaidri ne tikvien lielceļš, bet arī Dieva nams, sēdēja pieminētā pirmā Vasaras svētku dienā jau no paša rīta, kad baznīcēni sāka taisīties un iet pa ceļu, kāda sieviška, uz rokas atspiedusies, nekustēdama kā tēls, un stīvi skatīdamās uz lielceļu ejošos baznīcēnos, kā arī uz Dieva namu.

Kad rīts bija jau sen pagājis, baznīcā pirmā dziesma noskanējusi un iesācies klusais, siltais dienas vidus, tad gāja no pirtiņas, kuŗa stāvēja palejā, kāda cita sieviška augšup ar bērniņu uz rokas. Pie sēdētājas piegājusi, viņa runāja: „Ko te, Lieniņ, sēdi, tūtodama kā balodis visu rītu? Nāc nu jel uz māju. Raugi, cik spirta ir meita, izgulējusies. Acis skaidras kā zvaigznes.“ To sacīdama, viņa paauklēja uz rokām bērniņu, kuŗš bija ļoti sīciņš, varbūt vēl tik dažas nedēļas vecs, un viņas vārdi skanēja ļoti mīlinoši.

Sēdētāja pacēla lēnām acis uz augšu un, vai! kas gan viņu pazītu vairs par Lienu, ja Anuža pienākdama nebūtu saukusi pie vārda? — Viņā nebija gandrīz ne ēnas no priekšējās Lienas: bāla, izdēdējusi un no bēdām salauzta, kaut gan tagad tās nebija pie viņas vairs nomanāmas. Viņa bija it kā kaŗa lauks dažas dienas pēc kaujas, kuŗš gan rāda vēl, ko ir panesis virs sevis, bet nemantojis vairāk kā tik kritušo kaŗavīru asinis un pēdīgi viņus pašus savā klēpī. Lienas sejs bija tagad gluži vienaldzīgs, un acis īpašas nesamanības pilnas. Tanīs nekvēloja arī nekāda pastāvīga mātes mīlestība un laimība. Arī šoreiz viņa paskatījās uz Anužu it kā aiz gaŗa laika un neatbildēja nekā, bet palika tāpat sēdot.

Anuža vēl pastāvēja turpat kādu brītiņu ar bērniņu mīlinādamās, tad, atpakaļ iedama, sacīja vēl uz Lienu: „Nāc, nāc drīz, jo mēs jau abas gaidām labi ilgi. Pati arī tu šorīt neesi vēl nekā ēdusi.“ Bet ir uz šiem vārdiem Liena neatteica nekā un ļāva Anužai aiziet bez nekādas atbildes.

Lienas daba bija sākusi pārgrozīties tūliņ drīz pēc tam, kad Oļiņiete viņu izraidīja no savas mājas, jo tad viņa sajutās un apzinājās plašā pasaulē bez nekāda patvara un atspaida. Viņa gāja vien it kā bez īstas atjēgas arvienu tālāk, Kaspara meklēdama, un nostaigāja tā gaŗus ceļus visapkārt pašā nejaukā gada laikā, līdz pēdīgi pēc daudz trūkumiem un grūtumiem nonāca atpakaļ savā jūŗmalas būdiņā. Bet tās tukšums, aukstums un pamestā būšana satrieca viņas sirdi jo vairāk. Tenis pēc tam, kad Anuža

bija aizgājusi, nevarēja arī viens ilgi mājā palikt, jo tikpat sirds viņam nedeva miera, kā arī trūkums sāka spiest no mājas ārā tādēļ, ka viņiem gandrīz uz naudas vien vajadzēja dzīvot, bet vienīgais pelnītājs Kaspars pazuda ar visu savu mazo peļņas krājumiņu, kuŗu bija uz priekšu ietaupījis. Pelnītāja atpakaļ gaidīdami, mājnieki iedzīvoja pamazām mazus parādus, un pēdīgi Tenim vajadzēja atdot par tiem kaimiņiem vienīgo govtiņu. Citas mājas lietišas, kuŗas, zināms, nevarēja būt nekādā lielā vērtībā, stāvēja turpat pamestā, bēdīgā būdiņā. Kur pats Tenis palicis, par to zināja kaimiņi tik to, ka viņš solījies arī iet uz vecu pusi pēc dēla klausināt.

Var domāt, kā Lienai bija ap sirdi, atrodot savu, jau pa daļai iemīlēto mājiņu šādā būšanā — to mājiņu, kuŗā bija iesākusi savu tagadējo nelaimīgo dzīves kārtu, kuŗā pati viņas pirmā laimība bija arvienu dziļa rūgtuma pilna, jo kaut gan viņa savu slepeno aiziešanu no Oļiņiem un iedošanos pret viņu prātu šai dzīves kārtā ar šo vīru varēja aizbildināt, tad tomēr kādas sāpīgas graizes sirdī nebija nekad apklusināmas. Un nu arī šī dzīvīte bija īsā laikā negaidītā un neizprotamā kārtā iznīkusi pagalam, tā ka Lienai še svešumā vienai nebija vairs nekādas palikšanas. Nākdama viņa cerēja atrast tur vismazāk jel tos pašus savējos, kuŗus aiziedama atstāja — Teni ar Anužu; cerēja arī vēl, kaut gan ne visai droši, ka varbūt Kaspars arī būs ieradies mājā. Bet visas šās cerības, drošās un nedrošās, sašķīda vienā pašā acumirkļī kā ziepju burbuļi. Nu Liena atradās pilnīgi posta ziņā, nelaimes gādāšanā un nabadzības paspārnē. Kaut gan bija ļoti nogurusi un novārgusi, kādēļ palika turpat pie kaimiņiem par nakti, tad tomēr miegs viņai nenāca ne acu galā. Tik pret pašu rītu drusku atsnaudās, caur ko asaras arī bija piestājušās, un viņu ceļi uz vaigiem nožuvuši; bet ka Liena to nakti ļoti daudz asaru izlējusi, to liecināja saimniece, kuŗa rītā, šo gulošo aplūkodama, atradusi vēl pagalvi pie vaigiem mitru.

Rītā Liena, kaut gan nekāda liela spirtuma un iestiprināšanas nepanākusi, taisījās tūliņ uz Slātavu atpakaļ, cerēdama atrast tur jel Anužu, kuŗa, kā viegli saprotams, bija gājusi turp laikam viņas meklēt. No laipnās saimnieces vēl drusku ar pārtiku apgādāta, Liena uzņēma atkal, spēdama vai nespēdama, tālu ceļu pa slapdraņķi un izmirkušiem lielceļiem otrreiz uz Slātavu, kuŗu aizsniedza gan pēc dažām dienām, bet tik vien ar pašiem pēdējiem spēkiem, jo daudz netrūka, kad vairs nespētu tikt pie Anužas iekšā, bet būtu jāpaliek ārpus sliekšņa.

Liena ar to pašu ģībumu kā kritusi, tā palika ilgu laiku grūtā karstuma guļā, un pēdīgi, kad no tās izveseļojās, tad bija viņas daba pavisam pārvērtusies un kļuvusi tāda kā tagad: vienaldzīga, gandrīz arī neatmanīga, nopietna un klusa. Nedz viņa vairs bēdājās, nedz arī par savam bēdām runāja, bet sēdēja vien veselām stundām, it kā kaut ko domādama, un tomēr domāt nekā nedomāja. Izlikās, ka brīžam viņa arī nekā nedzirdēja, caur ko darīja Anužai, kuŗa to kopa ar neizsakāmu mīlestību un nodošanos, nereti īstas bēdas un neizprašanu, kad izrunājusies, vai kaut ko vajadzīgu jautājusi, nedabūja no viņas nekādas atbildes, ne vērības. Jo klusāk viņa izturējās vēl pret citiem cilvēkiem, ja kādam gadījās to sastapt un iesākt runāt, no kā viņa arī stipri vairījās.

Anuža turpretī caur gādāšanu un rūpēm, itin kā par brīnumu, bija izveseļojusies miesīgi un garīgi tā, ka viņai ne tikvien nekas nekaitēja, bet nejuta arī nekāda vecu dienu grūtuma un noguruma, kā arvienu jau priekš tam. Viņai bija atnācis jaunības jautrums un modrība gandrīz jo vairāk, nekā tad, kad Liena bija kopjama vēl maza. Tagad viņa atkal sevi pavisam aizmirsta un dzīvoja vienīgi tik priekš Lienas, gan rūpēdamās par viņas veselību, gan gādādama viņai uzturu.

Pēdīgi, kad piedzima Lienai meitiņa, kuŗu nokristīja par Annu, pavairojās Anužai ne tikvien rūpesti un gādība, bet arī spēks, jautrība un prieks. Viņai bija tagad divas meitas, no kuŗām viena jāauklē, otra jāapgādā, un abas jākopj. Anuža varēja pavadīt

atkal kā pa smiekliem pie viņām veselas naktis bez miega, it kā daudzkārt agrākos laikos gan pie saviešiem, gan pie svešniekiem. Kad viņas abas gulēja, vai arī kad tām nekā netrūka un nekas nekaitēja, tad Anuža steidzās vai nu pie vērpsanas, vai arī pie citiem vajadzīgiem darbiem. Viņa kā labais mājas gars zināja visu piegādāt un visu padarīt, kas vien bija spējams. Izdevīgā brīdī nogāja ar ragaviņām uz mežu, kur ar saimnieka atļaušanu salasīja un atvilka mājā sausus zarus ko kurināt, nesa ūdeni, gādāja ar savu vērpsanu uzturu un darīja citu visu bez skubināšanas un bez žēlošanās — vienādi tik ar prieku un labprātību. Bija jādomā, ka viņa pati dzīvo pa lielākai daļai, kā mēdz teikt, no gara, jo ēdam viņu varēja redzēt reti, turpretī savu kopjamo neaizmirsā nekad.

Liena izturējās pret savu bērnu arī savādi nekā citas mātes, brīžam viņa nelika par to labu laiku nekā vērā, lai Anuža kopj un auklē, kā var un grib; bet citām reizēm atkal glabāja viņu tā, kā lauvas māte savus bērnus, neuzticēdama viņa nevienam cilvēkam, arī pat Anužai ne, un sargādama tā, it kā kad visi gribētu atņemt viņai to ar varu. Kaut gan Anuža Lienu visur žēloja un savā sirdī aizbildināja, tad tomēr šāda viņas svešādā daba to nereti apbēdināja, jo Anuža apzinājās turējusi tādu uzticību, kādu vien cilvēks var turēt, un rādījusi tādu mīlestību, kādu vien cilvēks spēj rādīt, negribēdama par visu to nekādas atmaksas, kā vien bērnišķīgas uzticības pretī. Tomēr tādas jūtas viņai uznāca tik uz kādiem acumirkļiem, jo drīz vien mīlestība tās atkal izdzēsa.

Vasaras svētkiem tuvojoties un redzot visus uz tiem priecīgi pošamies, Liena kļuva jo domīgāka, tumšāka un klusāka, un tā arī tagad, pirmā svētku dienā no Anužas aicināta, nenāca vis vēl nebūt uz māju, bet palika joprojām pakalniņā sēdot, uz Dieva namu lūkodamās. Vasaras svētki bija arī viņai arvienu varbūt pašas mīļākās dienas pa visu gadu. Nevienu reizi vēl, no pašas bērniības sākot, viņa nebija palikusi šai dienā uz Dieva namu negājusi, bet šoreiz bija jāpaliek un, Dievs zin, kad varēja cerēt atkal tikt! Vai nebija vien priekš viņas pagājuši visi vasaras svētki uz neatnākšanu? Kā gan lai viņa vairs, un īsti šādā būšanā, iet uz Dieva namu, kur visi viņu uzlūkotu kā kādu brīnuma radījumu un nestāvētu varbūt vairs neviens tuvumā? kā lai viņa iet savā nabadzīgā apģērbā, izvārgušā izskatā un ar visiem tiem piedzīvojumiem, kuŗi viņai atgadījušies šīnā gadā? Vai Liena domāja par baznīcas iešanu patiesi tā, vai citādi, tas nav zināms, bet prāts uz turieni viņai stāvēja gan, jo to varēja viegli nomanīt tādēļ, ka citādi vis viņa nebūtu šās vietas izraudzījusi, kur var redzēt lielceļu un Dieva namu, un citādi vis turp ar tādu pastāvību nelūkotos.

Anuža, iedama atpakaļ no Lienas uz savu pirtiņu, ieraudzīja nākam no otras puses uz turieni kādu citu sievišķu. Tā bija Oļiņietes vecā kalpone Grieta, kuŗa dzīvoja tur jau meita būdama. Pie pirtiņas durvīm viņa sagaidīja Anužu un, labdien padevusi, sacīja:

„Vai tevim arī, māsiņ, ir mājas diena līdz ar mazo meitu?“

„Man jau tagad gandrīz citu dienu vis nekādu nav kā tik mājas dienas,“ Anuža atbildēja un apsēdās uz sliekšņa.

Grieta atšķīra viegli lakatiņu no bērna sejiņa, lai var viņā pilnīgi ieskatīties un iesaucās priecīgi mīlinošā balsī: „Nomodā ir! es domāju, ka gul. Lūk’, kas par labu meitu — cik mierīgi dzīvo. Māte laikam baznīcā?“ To sacījusi, viņa apsēdās Anužai līdzās uz sliekšņa.

„Kas nu, mīļo, dos tagad uz baznīcu tikt!“ Anuža bēdīgi nopūzdamās izsaucās. „Kur nu gan tāda lai rādās, kā no kapa uzcēlusies? Drēbju, ko mugurā vilkt, arī nekādu nav.“ Še Anuža cieta brītiņu klusu un tad runāja tālāk. „Agrākus laikus gan ne ar siešanu mājā nepiesietu, bet tagad jāpaliek negribošai. Tanīs pašās baznīcas žēlabās arī gan laikam sēd visu rītu kalniņā kā sasalusi — ne runā nekā, ne atbild. Es nupat

biju aicināt, lai nāk uz māju, bet tik paskatījās drusku un palika turpat, lai mēs abas ar meitu darām ko darīdamas.“

„Tāda daba, māsiņ, bija savā laikā arī manai saimniecei,“ Grieta, pie Anužas tuvāk pieliekdamās, pačukstēdama stāstīja. „Kad uznāca vien kādas bēdas vai nelaime, tad, kur nosēdās, tur sēdēja vai visu dienu, ne vārda nerunādama, līdz pa gaŗāku laiku pamaz atkal atlaba. Tu jau, māsiņ, atminēsi pati gan labi vēl to laiku, kur pirmā vasarā pa tavai ienākšanai Irbēnos nodega no zibens mums dzīvojamā māja, un palika Oļiņiem iekšā arī meitiņa, Trīnīte, drusku vecāka par šo Lienas Anniņu, tad viņa kādu pusgadu nerunāja gandrīz neviena vārda un nelika vērā par neko, lai māja un dzīve pavisam vai iznīkst. Šai lietā tad ir Liena itin kā Oļiņietes meita, kaut gan iekš cita visa gluži otrāda.“

Grietai šo runājot, Anuža itin kā iztrūkusies paskatījās uz viņu, bet tā to neredzēja, jo viņas acis bija grieztas uz to pusi, kur Liena sēdēja; un ja viņa arī redzētu, tad tomēr tur varbūt nekā nepamanītu. Kad Anuža uz to nekā neatbildēja, tad Grieta, laikam domādama, ka tai tas nav bijis par patikšanu, ka viņa atradusi Lienas dabu dažā ziņā Oļiņietes labai līdzīgu un iedrošinājusies to dēvēt šai lietā gandrīz par Oļiņietes meitu, runāja vēl pati it kā gribēdama šo savu pārkāpumu izlīdzināt caur to, kad dod sev Anužas vietā tādu atbildi, kuŗa Lienu aizbildina: „Bet tas jau, māsiņ, nav nekāds brīnums, ka cilvēks pa gadiem šo un to no otra pieņem, īsti vēl jaunās dienās, un Liena ir visus savus jaunekles gadus pie Oļiņietes pavadījusi. Turpretī jābrīnās gan par to, ka Oļiņiete ir spējusi Lienai tik maz no savas dabas iedot, jeb ka Liena ir spējusi tik maz no Oļiņietes dabas pieņemt, un no tās ļaunākās it nepavisam. — Tu gan, māsiņ, nemaz nevari ticēt, cik nelabs gars valda tagad mūsu mājā, kamēr Liena no mums aizgājusi! Nevienā vietā nav vairs nedz prieka, nedz jautrības, nedz mīlestības. Pats tēvs, tas ir nogrimis grūtsirdībā pavisam un sēd vien savā istabā vienās bēdu nopūtās, bet pašai tas duŗas sirdī kā nazis, ka viņš ne tikvien nepalīdz par Lienas nelaimi priecāties, bet sajūt vēl grūtas žēlabas. Ne vairs ir mums, saimei, nekādas kārtīgas parīkošanas, nedz labpatikšanas pie darba, bet visi tā vien iet, it kā par gaŗu laiku ar īgnumu. Pati ar Prātnieku kopā tik vien gudro, kā Lienai vairāk atriebties un kā viņu vairāk bēdināt. Ak cik viņi bija priecīgi rudenī tad, kad padzirdēja, ka Liena neesot vis Kasparu atradusi, bet atnākusi dzīvot šurp pie tevis pirtiņā. Tagad pauž, cik vien varēdami, tādas valodas, ka viņi varbūt neesot nemaz laulāti, un ja arī esot laulāti, tad Liena caur to tik vien pievilta, jo tam laulātājam vajagot būt bijušam nevis mācītājam, bet tik vien kādam blēdim, kuŗš iemantojis kaut kur mācītāja amata mēteli. Šo nu visiem stāsta un vēlas, lai tas nāk arī pašai Lienai ausīs.“

„Dievs zin, mīļo, cik un kādas valodas nav arī jau še izdzirdētas, un kādas vēl nebūs jādzird,“ Anuža, bērniņu ar knupīti klusinādama, atbildēja. „Gan es neļauju tādos neliešu vēstnešos klausīties, bet tomēr nosargāt nevar, jo uz šādām pasakām visiem mēles niez.“

„Tas ir, māsiņ, viss no viņiem pašiem, no Oļiņietes un Prātnieka vien sataisīts, runātāji vai nu piekūdīti, vai arī daži, kas lētticīgi, pārlicināti, ka viss ir patiesība, ko stāsta,“ Grieta runāja tālāk. „Arī mani Prātnieks un saimniece gandrīz tikpat kā sūtīt sūtīja šurp un turklāt vēl ar tādu gudrību, it kā gribēdami būt līdzcietīgi, lai Lienai nākot taisnība labāk pie laika zināma, nekā kad tā vēl nezināšanas bēdās nomokoties. Man negribējās stāvu atteikties, jo tad atkal no pašas glābties vairs nevarētu, tādēļ nodomāju atnākt tik uz tevi un izrunāties, un ja tad tu gribi, tad vari arī izstāstīt, jo tu pati, māsiņ, zini vislabāk šās lietas taisnību un arī to, kas ir Lienai stāstāms un kas nē.“

„Ko nu, mīļo, vēl es stāstīšu, jo, kā jau pieminēju, tad šā darba darītāju ir diezgan,“ Anuža atbildēja. „Aiz tādiern pašiem stāstiem, raug’, tur nu sēd kalniņā kā bez atmaņas. Kamēr vēl šādu valodu nedzirdēja, tikām — lai nu tās bēdas un miesas vājums bija kā bija, bet prātam nekaitēja vēl daudz nekas, kā nu tagad, kur sāka vien vairāk šo un to dzirdēt, caur ko grimst arī arvienu dziļāk šādā neatmanības vienaldzībā iekšā, kas nezīmējas nebūt uz labu. Es domāju, bet nevaru izdomāt, kā lai turpmāk no šās nelaiimes glābjamies, kuŗa nāk virsū pavisam kā pārspējoša un nedziedējama kaite. Kaut būtu vien iespējams, tad ietu atpakaļ vai uz pērnajo dzīves vietu jūrmaalā, jo tur, svešā pusē, būtu gan pret melu ļaunumu drošības diezgan; bet kā lai tur nokļūstam un no kā lai tur uzturamies? Še atrodas vēl kāds nekāds darbiņš vai palīdzība, tā ka varam dzīvību vilkt; bet kas tur to dos? — Dievs zin, kur ir palicis Tenis arī? Es gaidu, gaidu, ka varbūt uzklīdīs, bet nevar vien sagaidīt. Nespēka un auksta laika dēļ būs viņam arī vajadzējis pavadīt kaut kur ziemu, bet nu tagad vajadzēja būt jau gan atnākušam.“

„Viņš, māsiņ, varbūt nemaz nezina, ka jūs še dzīvojat,“ Grieta sacīja, „tādēļ būs aizgājies, kas zina, uz jūrmaliešiem atpakaļ.“

„Nu, tur viņš dabūtu jel zināt, ka mēs esam še un varētu nākt apklausināties,“ Anuža pārmetošā balsī sacīja. „Lai nu gan gādnieks viņš nav nedz bijis, nedz arī būs, bet tomēr mums derētu jel kaut kāda piepalīdzība jel pie citas dzīves vietas atrašanas, kā jau es minēju. Tad man iznāktu arī vairāk laika palikt pie Lienas un sargāt viņu no gara vājības; bet tagad, viena pati būdama, nevaru nekā vairāk paspēt.“

„Ak tu brīnums! kā gan tam cilvēkam nevar klāties, kad Dievs to savā prātā ir nodomājis,“ Grieta pa brītiņu runāja. „Mēs nu, māsiņ, kad satikušās, varam izrunāties, Lienai es, zināms ar tādām valodām neuzmāksos; — bet saki, ko tu pati īsti domā par Kaspara pazušanu? Par to vecīti nebūtu nekāds brīnums, jo viņam ir gandrīz viena alga, vai paliek šur, vai tur, vai klājas šā, vai tā; bet Kaspara pazušana man nav un nav saprotama. Ļaužu mēlēm es arī negribētu ticēt, bet tomēr kādam noslēpumam tur vajaga būt.“

„Par to, mīļo, es arī esmu domājusi visus prātu prātus, bet neesmu varējusi nekā izdomāt,“ Anuža, bērniņu iemidzinājusi un uz rokas atspiedusies, nopūzdamās runāja. „Bet tomēr ar laiku vajadzēs izskaidroties arī šai lietai, jo vai gan viņu vien Dievs pametīs apslēptu? — Lai domā cilvēki, kā domādami un lai runā, kā runādami, bet to es ticu stipri, ka nāks brīdis, kur vajadzēs palikt kaunā visiem Kaspara neslavas cēlējiem, tīšiem vai netīšiem. Tas nu ir ticams gan, ka viņam būs kaut kas noticis bez paša noziegšanās.“

„Tā, tā, māsiņ, es arī domāju, lai nu gan sacīt tā nesaku nedz saimniecei, nedz citiem,“ Grieta piekrita Anužai ar sirsniņu; „jo ko gan caur sacīšanu pie tādiem cilvēkiem panāksi? Nekā cita, kā tik ienaidu. Redzēs, jā, redzēs, kas dzīvos, ko Dievs darīs šai lietā, ko citā, jo nezinašs viņam nekas nav.“ To runādama, viņa pacēlās uz projām iešanu un beidzot vēl teica: „Nu, māsiņ, esam parunājušās — man jāsteidzas atkal mājā, lai varu tikt vakara cēlienā uz ganiem; jāslauc pašai govīs vis.“

„Nu jā, ko nu citu? jo kamēr aiziesi — būs dienvīdus pāri,“ tā Anuža, arī pieceldamās uz iekšā iešanu. „Labi nu gan, ka atnāci parunāties, jo es nekur projām tikt nevaru. Rītu gan gribētu iet pēc ilga laika uz Dieva namu, bet nevaru nemaz uzdrošināties Lienas ar bērnu vienas atstāt. Kaut varētu dabūt jel kādas vietnieces.“

„Es atnāktu gan vai tai pašā šās dienas ceļa slavā,“ Gmeta teica; „bet esmu arī pati padomājusi iet uz Dieva namu un tad no turienes vēl līdz dēlam, ar kuŗu neesmu ilgi tikusies un arī nezina, kā viņam tagad klājas, kā ne.“

„Tā tā, mīļo, zināms, zināms!“ Anuža, it kā Grietu iedrošinādama, iesaucās. „Ikkatrs tāpat pa tām vaļas dienīnām grib kur izstaigāt.“

„Nu, es domāju, ka pa to laicīņu paauglēs gan Liena savu meitu viena pati pa māju, tik taisies vien un ej.“ Grieta, vēl mazajā paskatīdamās, pieminēja. „Lai mācās vien auklēt jel pati arī.“

„Laikam tāpat gan būs jādara,“ Anuža atbildēja un, pēc tam ar Grietu atvadījusies, iegāja iekšā, kamēr tā steidzās uz Irbēniem atpakaļ.

Klusais dienas vidus bija jau pagājis, kad atskanēja no jauna Dieva nama zvans, un drīz pēc tam bija atkal visi ceļi baznīcēnu pilni. Tie staigāja gan uz mājām atpakaļ, gan uz ciemiem viesoties radniekiem vai labiem draugiem līdz īstā jautrībā. Un kā gan bija viņiem šodien jautriem būt! šodien, tai dienā, uz kuŗu bija dažs ieaicinājis sev viesus jau ap ziemas svētkiem, — kur cits staigāja to ceļu, uz kuŗu bija sācis taisīties jau pagājušā vasarā, ja Dievs liek dzīvot, un turklāt vēl pie paša jaukāka laika, kāda vien kuŗš varēja gaidīt!

Liena pārnāca atpakaļ mājā tik tad, kad bija gandrīz jau visi baznīcēni pārgājuši. Viņa, no Anužas aicināta, nosēdās un sāka auklēt savu bērniņu, kamēr Anuža pati gāja gādāt par maltīti. Pirtīnā bija visās malās pilnīga nabadzība, kāda ar šo pajumtu ļoti saderēja, bet arī pilnīga glītība, kādas vis nevar allaž šādos pajumos atrast. Maltīti, aiz galda trūkuma, abas iemītniecības noturēja uz soliņa. Gan nu maltīte, kā lēti protams, nebija necik bagāta, tad tomēr priekš ēst griboša diezgan laba. Bet Lienai bija, kā likās, vienaldzība pārspējusi pat ēšanas gribu, jo viņa ēda gan, bet bez īstas garšas.

„Kaut tu, meit, dzinusies šādu prāta aukstumu atmest,“ Anuža, pusdienu nokopdama, sacīja, kad Liena atkal uz dažiem jautājumiem nebija viņai nekā atbildējusi un pie dažas uzsāktas valodas nemaz nepievienojusies. „Ir citiem cilvēkiem arī jācieš savas bēdas un jānes savs krusts, bet kuŗu tu esi redzējusi tā darām? Šādai dabai paļaudamās, tu nevarēsi nekad pilnīgi iestiprināties nedz miesīgi, nedz garīgi. Tu neesi ne pirmā, ne pēdējā, kuŗa no Dieva šādā ziņā piemeklēta. Gan viņš pats zin, ko ar katru cilvēku dara; ar savu prātu mēs viņa padomam cauri nespiedīsimies un ar spītību samaitājam tik sevi pašus vien. Raugi mest visas tās tumšās domas, ar kuŗām tu kaujies, no prāta laukā un sāc kavēties ar kaut kādu darbu. Ja gribi, tad es apgādāšu priekš tevis arī ratiņu un vērpienu, lai tiek abām ko darīt?“

Liena uz šiem sirsnīgiem vārdiem atbildēja Anužai tik vien ar savādu pasmiešanos, no kuŗas tai sametās pat vai bail. Viņa bija redzējusi pasaulē diezgan cilvēku un dažādās prāta būšanās, tāpēc tādu smiešanos pazina un neturēja viņas nebūt par labu, bet raudzīja palikt arvienu Lienas tuvumā un sāka mēģināt griezt viņas prātu pie kaut kādiem kavēkļiem un darbošanās. Brīžam tas viņai izveicās diezgan labi, un Liena sāka darboties ar drusku jautrāku garu gan pie sava bērniņa glabāšanas, gan pie grāmatas lasīšanas vai dziedāšanas, gan arī pie kādiem nekādiem saimniecības darbiņiem; bet brīžam turpretī atmata visu un dzīvoja nevērīgā savvaļībā.

Tā pagāja visa pēcpusdiena un pienāca vakars, kuŗš bija pavadītai dienai jaukumā ļoti līdzīgs: silts, mīlīgs un kluss. Liena, kaut gan aicināta no Anužas daudzkārt iekšā uz dusu, sēdēja atkal un labi vēlu tīruma malā, nakts tumšumā lūkodamās. Bija arī patiesi ļoti mīļi un patīkami tik jaukā naktī laukā būt: šur un tur atspīdēja pieguļnieku ugunis, bija dzirdami zirgu pulkstenīši un atskanēja arī dažāda dziesma no pieguļniekiem, šiem allaž jautriem un spirtiņiem dabas bērniem. Viņiem bija gaidāma rītu arī vēl pilnīgāka svētku diena, tādēļ uz gulēt iešanu nevajadzēja nemaz steigties, bet varēja dzīvot, jokot un tērzēt pēc sirds patīkšanas ap ugunskuru, pie kā dažiem netrūka arī alus un citas svētku pārtikas. Šur un tur staigāja jauni ļaudis pulkos pa ceļiem un ciemiem izviesodamies, satikdamies vai arī izpriečādamies tāpat jaukā blāzmainā naktī. Viņu jautrās valodas un smieklī skanēja nakts klusumā labi tālu. Brūnie pavasaŗa vaboļi skraidīja šurp un turp, tā ka viņu spārnu rūkšana nemaz

neapklusu. Bet par visu skanēja jo jaukāk un varenāk lakstīgalas dziesmas no kādas atstatākas ievu gravas. Nakts vēsmaņa izplatīja šās daiļās skaņas ar ievu un citu koku ziedu smaršu tālu visapkārt sapņu pilnā naktī.

Vai Liena tur sēdēja arī patiesi šo nakts jaukumu baudīdama, tas nav zināms, jo kļuvi viņa sēdēja, kļuvi piecēlās un iegāja pirtiņā tad, kad sāka jau mesties gaišāks, izplatīties viegls rīta dzestrums, un kad bija visi tie pieminētie nakts jaukumi izzuduši un apklususi pat līdz lakstīgalas dziesmām.

Nevar arī zināt, cik un vai pavisam Liena dabūja to nakti gulēt, jo kad Anuža uzcēlās, kas nebija visai vēlu, tad atrada jau viņu arī nomodā un domīgi sēdam, tāpat kā arvienu.

Kaut gan Anuža bija nodomājusi iet šodien uz Dieva namu, tad tomēr palika mājā, jo viņa neuzdrošinājās Lienas ar bērnu vienas pašas atstāt. Bet viņai bija vajadzība noiet pie savas saimnieces uz ciematu, kuŗš stāvēja tūliņ turpat aiz uzkalniņa, kaut gan no pirtiņas nebija pilnīgi redzams. Aiziedama viņa atstāja bērniņu šūpulī un uzdeva to Lienai auklēt, solīdamās pati drīz vien būt atpakaļ.

Mazu brīdi pēc Anužas aiziešanas Liena sēdēja pie dusošās meitiņas šūpuļa tāpat kļuvi un dziļās domās kā arvienu, bet tad piepeši uzcēlās, apsedzās ar lakatu, paķēra no šūpuļa bērniņu, devās steigšus pa durvīm ārā un projām, baznīcēniem, kuŗu šodien bija daudz mazāk nekā vakar, gandrīz iepretim. No ciemata šis viņas ceļš nebija īsti redzams, un turklāt mežs, caur kuŗu vajadzēja iet, nebija arī tālu.

Patlaban sprediķim iesākoties, Liena nonāca aizkususi un sakarsusi pie kādas kaimiņu baznīcas, uz kuŗu bija viņa staigājusi daudzkārt agrākos gados līdz ar citām meitām gan bībeles, gan kapsētas svētkos, gan arī citās dienās, tādēļ viņa arī zināja uz turieni taisnu, mierīgu kāju ceļu pa mežiem, ganībām un pļavām. Pie vaļējā baznīcas loga apstājusies un nolikusi bērniņu zālē, sāka klausīties patlaban sludinājamās priecās vārdos. Laiks bija šodien ļoti karsts, un gaiss smags, tā ka bez šaubīšanās varēja gaidīt drīzumā pārkoņa gaisu, jo padebeši arī sāka cilāties un pieaugt acīm redzot. Šī baznīca bija šodien ļoti pilna tādēļ, ka vakar turēja viņā Dieva vārdus skolotājs vien, un tādēļ lielākā daļa ļaužu taupījās uz šo dienu, caur ko nu bija iekšā karsts, smags un gurdinošs gaiss, kas izdzina jau priekš sprediķa labu tiesu klausītāju laukā. Pie logiem, kur Liena stāvēja, sāka krāties arī citas un visvairāk vecīgas sievišķas. Dažas no viņām sāka aiz gaŗa laika raudzīties Lienā un viņas bērņā it kā ar brīnīšanās, bet, zināms, tik no atstatuma. Nevar gan teikt, ka Lienas novalkātais apģērbs un viss viņas izskats nekrita citiem acīs, it īsti vēl še, svētku dienā pie Dieva nama. Ap viņu sāka stāties arvienu vairāk sievišķu, tā ka drīz bija sastājies jau vesels apdārzs. Tās, kas nāca klāt arvienu no jauna, nemaz gan nezināja, ko šī sastāšanās īsti nozīmē, bet to domāja arvienu, ka tur vajaga kam savādam būt, par ko visiem jābrīnās. Visi notikumi par Lienu un Kasparu bija zināmi gan arī kaimiņu draudzēs, turpretī viņus pašus pazina gan varbūt tik retais. Bet še vidū atgadījās kāda sieva no slātaviešiem, kuŗa, viesodamās pa svētkiem ar savējiem šai draudzē pie radiem, bija atbraukusi arī šodien uz Dieva namu. Viņa bija gandrīz Irbēnu kaimiņiene un pazina Lienu no bērņa kājas, kā arī zināja visus viņas pēdējo laiku piedzīvojumus galu no gala un ar visiem izpušķojumiem. Šī nu priecājās, ka bija piedzīvojusi izdevīgu brīdi, kur varēja likt savu zināšanu lietā un būt par ievērojamu šai rupji un bezkaunīgi ziņkāriģā drūzmā. Viņa sāka stāstīt pusbalsī vienai un otrai sievai: „Lūk’ lūk’, šī ir, šī ir tā Irbēnu Oļiņietes audzēkne Liena, kuŗu bija kāds blēdis ieēdinājis un aizvīlis sev līdz, tad dabūjis laikam kaut kāda cita blēža, kuŗš pameties par mācītāju un licies it kā abus salaulānot; bet, lūk’, te nu stāv pievīlta, pamesta un atstāta kā nabadze līdz ar bērnu; te var redzēt, kā grēciniekam iet Dieva sodība uz pēdām līdz.“

Šī valoda izplatījās ātri no mutes uz muti, un drīz viņu runāja visa drūzma gandrīz jau pilnā balsī, vai vismazāk tā, ka Liena varēja visu to skaidri sadzirdēt; bet viņa, pret logu pagriezies, stāvēja kā klints stabs, kas gan vis drūzmai nepatika, jo viņa gribēja redzēt labprāt tās seju, tādēļ sāka spiesties gar mūri un mēģināja skatīties no turienes, bet arvienu un visapkārt no dažu soļu atstatuma. Tagad bija iespraudušies drūzmā jau daži vīrieši arī, caur ko viņa kļuva vēl nemierīgāka, jo tie spiedās cauri, bet sievieši, kuņi stāvēja priekšējās rindās, turējās pretī, gāzdamies atpakaļ, kad no muguras viņus spieda uz priekšu, jo Lienai tuvu iet visi vairījās, kaut gan viņu redzēt vēlējās ikkatrs.

„Kaut varētu dabūt redzēt, kāds jel ir tas bērns, vai tāds pats kā citi bērni, vai savāds?“ kāda sieva pusdikti čukstēja.

„No bērna nevar zināt nekā,“ slātaviete atbildēja. „Tas ir tāds pats kā citi bērni, bet tik drusku sīciņāks vien.“

Pa starpām bija dzirdami arī tīši pārestības un kaitināšanas vārdi pret Lienu, īsti no dažiem vīriešiem, kuņiem nepatika jo vairāk, ka viņa neliek nemaz vērā, kas ap viņu notiek.

Mācītājs skaidroja sprediķī to, kuņi grēki ir pret Svēto Garu un netiks piedoti nedz šai, nedz nākošā laikā. Pa logu skanēja laukā bieži vien starp citiem šie vārdi: grēcinieki, grēcinieki! elle! mūžīga pazušana! Dažas sievas, to dzirdēdamas, runāja: „Klau, klau, krustmāt, ko sludina par tādiem! Ak kaut jel reiz tie grēcinieki sāktu atgriezties no sava platā ceļa trakošanas! Vai atkal grib nopelnīt un atvest sēra lietu, kā Zodomas laikos, arī pār visiem labajiem cilvēkiem savu grēku dēļ līdz?“

„Ko tur, māmiņ, tādiem līdz biedināšana, ko sludināšana,“ otra atbildēja. „Tur piegājis runā tikpat vai, raug’, pie tā baltā mūŗa. Tādi atjēgsies tik tad, kad sāks skanēt bazūnes, un kad ar saviem grēkiem būs elli jau sakurinājuši septiņas reizes karstāku nekā krāsns kvēlu.“

„Dievs to zin, Dievs to zin!“ cita izsaucās. „Redzēs, kā viņi tur to karstumu izcietīs? Tagad no tās pašas šejienes uguns lai uzkrīt vai viena pati dzirkstelīte uz rokas, ir tūliņ jāklie dz, bet kā gan tur nebūs? Ak Kungs, ak Kungs!“

„Vai nu, vecenīt, labā diena būs? Dievs zin, kā tur kuŗš nekauks, kā nevaimanās!“

Caur to, ka Liena, kā izskatījās, nemaz nedzirdēja, kas ap viņu notika, apkārtējie sāka turēt šādas un šām līdzīgas valodas arvienu drošāk un pēc gandrīz bez nekādas pievairīšanās. Piepeši viņa apsviedās apkārt ar savādu izbailu pilnu seju, iekliedzās: „Elle, elle!“ un devās ļaužu vidū iekšā. Tie izbijās un sāka skriet kliegdami projām, jo vairāk sievieši. Liena, izskrējusi drūzmai cauri, apstājās tikpat piepeši kā iesākusi skriet un rādīja uz tuviem pērkona padebešiem, runādama: „Lūk’, lūk’, kur Kristus brauc uz pastaru tiesu!“ tad apsēdās uz sola un sāka, ļaudīs skatīdamās, savādi smieties, rokas plātīdama.

„Lūk’, kā grēki plosa pašu grēcinieku jau virs zemes!“ kāda sieva izsaucās. „Dievs zin, kā nebūs vēl tur viņā pasaulē.“

Liena, kā saprotams, no savas draudzes ļaužu acīm bēgdama, negāja vis uz Slātavas baznīcu, bet gribēja še nepazīta paklausīties Dieva vārdos; tomēr, kā redzams, viņai bija ļoti vīlies, jo vajājošās acis pazina un uzlūkoja viņu arī še kā kādu brīnumu; ļaunās, paštaisnās mēles mētāja viņu arī še ar akmeņiem; sodu un pazudināšanu sludinājam dzirdēja viņa arī še no visām pusēm, tāpēc viņas prāts, kuŗš bija pārmākts jau bez tam, pēdīgi pārcēlās pavisam un — Liena iekrita pilnīgā ārprātā.

Kādu acumirkli uz beņķa sēdējusi, uzslējās atkal augšā, kliegdama: „Deg, deg! uguns, uguns!“ un skrēja atpakaļ turp, kur bija stāvējusi, jo viņai ienāca varbūt vēl kaut kāda jausma par bērnu. Sievieši, to redzēdami, bēga atkal ar joni projām, jo daži bija sākuši tuvoties zālē mierīgi gulošam bērniņam. Tai pašā acumirkli ieģraudās piepeši bargi pērkons, un sāka līt. Liena apstājās, pārbijās un tad, vēl kādas reizes

briesmīgi iekliegdamās, devās caur ļaužu vidu projām, jo tie daudz un dažādie kļiedzieni bija izaicinājuši nelaikā labu tiesu baznīcēnu ārā.

II

Vasara ar savu jaukumu bija pagājusi, un rudens ar savu svētību atnācis. Pļaušanas svētku rītā sēdēja Slātavas draudze Dieva namā ar pateicības pilnām sirdīm, gaidīdama Dieva vārdus iesākam. Pietuka Krustiņa labdarības biedrības koris bija apņēmis un sataisījis pušķot šo dienu no savas puses ar kādām četrbalsīgām dziesmām. Dziedātāji sagāja ērģeļu korī drošiem soļiem un ar tādu tiesību, kā kādi korporācijas locekļi savā iznomātā kortelī. Un kuŗš gan varēja iedrošināties viņiem šo tiesību kaut kādi aizkart vai liegt? Vai ikkatram draudzes loceklim nebija jāuzlūko šie gājēji ar godbijību un cienīšanu. Vai draudzei nebija jāzina, ka tas troksnis, ko viņi ieiedami ceļ, nav vis viņu pašu, bet draudzes labā? Kuŗš drīkstēja pārsaukt šos ienācējus par viņu izturēšanos? Kuŗš drīkstētu dēvēt viņu smīnēšanu, ja pat smieklus un čukstēšanu par pārgudrību, caur kuŗu grib rādīt, ka viņi nav nebūt tādi vien, kādi tie, kas sēd tur apakšā? jo vai vēl vajadzēja izskaidrot, kas šie tādi ir, kuŗi saiet korī? vai nošu grāmatas vien jau nesludināja skaidri, ka tie ir dziedātāji? — dziedātāji, kuŗi neiet vis par maksu, bet no labdarības? Vai tādēļ tas varēja būt par daudz, ka jau viņu saiešana vien grieza tikko ne visu baznīcēnu acis turp — uz ērģeļu kori? jo kas gan ir baznīcēni priekš viņiem — dziedātājiem?

Pēc dziedātājiem ienāca pa brītiņu ērģeļu korī Švauksts ar neganti čīkstošiem zābakiem, sarkano šalli ap kaklu virs svārkjiem, lielu, vecu gaŗdibeni uz rokas, mazu ceļinieka somiņu pie sāniem un baltiem cimdiem rokā, virs kuŗiem bija samaucis daudz gredzenu. Viņš, kā jau arvienu taisījās un solījās, bija nogājis pagājušā pavasarī patiesi uz pilsētu dzīvot, solīdamies ietaisīt tur lielu tirgošanos ar liniem, labību un visiem laucinieku ražojumiem. Šad un tad Švauksts piestājās arī gan pilsētā par pircēju pie daļa laucinieka preces, aplūkodams tikpat pašu laucinieku kā arī viņa precī caur pangsneju jeb uz deguna uzspraužamo brilli it kā no kalna gala; bet aiz latviešu valodas trūkuma viņš nespēja nekad ar lauciniekiem sarunāties. Turpretī kad atgadījās kāds, kas prata vāciski, tad Švauksts aplūkoja tādu caur pangsneju vel varenāk un aizgāja, šos vārdus uzsaukdams: „Was? bauer schprechen par deitsch?“ — Vēlāk dažs viņu redzēja kaut kur par bodes puisi, vai citur par sētas apkopēju, tad pie kādiem linu tirgotājiem par svaru puisi, kur izlikās allaž par linu zortētāju jeb brāķeri un runā turējās saviem kungiem visur līdz, sacīdams: „Uns kan zahlen mehr preis, wi andere, darum das wir — — e — me — liferējam precī selber akurat direkt uz auslandi un umkostas ist fir uns — — mm pavisam schtrunt! zehn tausen rubel so oder so — wi spitschk!“ Pēdīgi bija dažs viņu redzējis arī pie namu mūrētājiem par kaļķu taisītāju un ķieģeļu pienesēju. Tur viņš stāstīja tāpat lieliski: „Also uns machen famose jebeide mit seks taschen fir zwei under tausen rubel silber jelt. Wir einrikten dort loschis fir heren, maschinu ausstelung, pakamber fir — fir wirtschaft, gros lehger no — no — ei deiwel — no sveces un ziepes, apteķer fir medicinen, goldmacher, restorazij, wo trinken, schlafzimer, heiskeler fir weinnihderlage unt ales mehjlige.“ Visās vietās un ikkatram viņš darīja sevi pazīstamu ar šiem vārdiem: „Mihr eisen her Schwaukstè.“ Pēdīgi uz rudens pusi bija Švauksts redzēts vēl silā pie slīpeŗu tēšanas un tagad pat pagājušā nedēļā atnācis atkal mājā.

Ērģeļu korī uzgājis, viņš apgriezās uz papēža apkārt, uzsprauda pangsneju uz deguna un sāka skatīties vispirms stāvu gaisā, tad uz sanākušiem dziedātājiem un pēdīgi pār visu baznīcu. Pēc tam atkal pangsneju noņēma un laida to, aukliņā

turēdams, labu brīdi pa gaisu apkārt un pēdīgi palaida vaļā svabadi karāties līdz ar balto, gaŗo pulksteņa ķēdi, pie kuŗas bija tagad piekārts spīduļu jo vairāk. Pēc visa tā Švauksts piegāja pie koŗa malas, izrāva ļoti cēli un ar lielu sparū sarkanraibu lakatu no svārku ārpuses krūšu kabatas un izšņauca viņā degunu, kuŗš izdeva še baznīcā ar daudz atbalsīm tādu troksni, kādu izdod medinieka vai pasta vīra rags mežā. Kad draudze sāka griezties un skatīties uz kori, gribēdama to raga pūtēju ieraudzīt, tad Švauksts savicināja lakatu vēl kādas reizes pa gaisu, iekām noglabāja atkal kabatā, lai skatītāji neviļas un nepieskaita šā trumetēšanas goda citam.

Pa brītiņu vēlāk, kad Švauksts jau atkal bija dažādi izkustējies, gan drusku pastaigādamies un uz papēžiem grozīdamies, gan pārliekdamiem pār koŗa malu tā, ka lai spīduļu ķēde ar pangsneju karājas tālu lejup, atvērās ģērbkambaŗa durvis un no turienes iznāca skolas kungam līdzās ar lielu, platu partitūru jeb dziesmu vadoņa grāmatu padusē — Pietuka Krustiņš. Viņa vaigs bija kluss, nopietns un cienīgi svarīgs, soļi mēreni un viss izskats it kā kāda smaga nastu nesēja. Pietuka Krustiņš zināja it labi, kāda ir tā vieta, kuŗā viņš tagad ceļ savu grēcīgu kāju. Un ak! Pietuka Krustiņš zināja daudz, daudz vairāk, nekā tik to vien, kā baznīcā jāiet. Cik reizes jau Pietuka Krustiņš nav baznīcā bijis! vai gan šī ir viņam pirmā? Lai redz draudze un ņem priekšzīmi no Pietuka Krustiņa, ar kādu, no grēku atzīšanas dziļi nolocītu un savā cilvēcīgā vājībā padevīgu sirdi viņš nāk tā Kunga pagalmos iekšā. Kad Pietuka Krustiņš, kuŗš zina tik daudz rakstu un tik daudz mācību, iet tik uzcītīgi, atzinīgi un ar tādu vajadzību Dieva namā, kā gan tad nav jāiet tiem, kuŗi grābsta grēku atgriešanās ceļu kā miglā, kuŗi nemaz nezina, ka uz šādiem un varbūt vēl svētākiem ceļiem ir jāsatās ar rakstu jeb īpašu grāmatu palīdzību, vai kuŗiem trūkst vismazāk tās kritiskās literatūras pārzināšanas, ka varētu izšķirt, kuŗas no šās vajadzības grāmatām ir pēc jaunākiem atradumiem un pārbaudītām metodēm jo teicamas? Un tad tomēr vēl Pietuka Krustiņam ir tikko īsta saprašana, kā jāstaigā basām gara kājām pa akmeņainiem un ērkšķainiem atzīšanas ceļiem uz pestīšanas kalniem, no kurienes viņa cerība nāk.

Kad Pietuka Krustiņš, turēdamies skolas kungam līdzās, bija izgājis iekšbaznīcai cauri un sāka iet pa ielu uz koŗa pusi, patiesi no ikkatra baznīcēna redzēts un uzlūkots, tad Švauksts uzgrūda veikli pangsneju uz deguna un, galvu izslējis, sāka viņā skatīties. Kad kādu brītiņu bija skatījies un palaidis nācējus jau līdz baznīcas vidum, tad sacīja pusdiktī: „Ah! wolgeboren her Krusting Petak.“ Pēc tam, pangsneju noņēmis un laizdams atkal, aukliņā turēdams, pa gaisu apkārt, nogāja uz koŗa trepju galu, kur apsveicināja Pietuka Krustiņu, smalki nolocīdamies un ar šiem vārdiem: „Bonžūr, musje Petak!“

„Vesels!“ Pietuka Krustiņš, roku pretī sniegdams, atbildēja un sāka iet tālāk. Bet Švauksts, uz papēŗa apgriezdamies, turējās viņam līdzās un jautāja:

„Wir sein heite deutsch konzert?“

„Mans koris dzied tik latviski,“ Pietuka Krustiņš atbildēja ar īpašu lepnumu.

„Ak! das ist schahde!“ Švauksts izsaucās.

Pietuka Krustiņš neatbildēja uz to vairs nekā, bet nolika savu partitūru, piegāja pie koŗa malas, nostājās, aplūkoja sapulcējušos draudzi, ņēma kabatas lakatiņu, nošņauca degunu, bet, zināms, bez troksņa, un tad apsēdās turpat uz kāda sēdekļa pie koŗa malas, nogrimdams smagās un dziļās domās.

Dieva vārdi iesākās, un pie koŗa malas piegāja arī Drekberģis, kuŗš piederēja pie dziedātājiem, un turēja rokā apzeltītu dziesmu grāmatu. Švauksts, viņu ieraudzīdams, uzsprauda atkal pangsneju uz degunu un sāka aplūkot Drekberģi kā kādu brīnuma kukaini. Tad, uz Pietuka Krustiņu pagriezies, jautāja par Drekberģi: „Was ist das per kerl!“

Pietuka Krustiņš, kuŗam tāda Švauksta izturēšanās vis nepatika, un kuŗš gan labi zināja, ka tas tik tīšām negrib Drekberģa pazīt, atbildēja strupi: „Es arī nepazīstu.“

„So, so,“ Švauksts atbildēja, uzlūkodams Drekberģi vēl caur pangsneju, un tad sacīja: „Das mus sein schneider Drekberg.“ Pēc tam viņš atspiedās ar abām rokām uz koŗa malas it kā uz kādas bufetes un pārliecās tik tālu, ka ķēde ar pangsneju var karāties atkal pāri. Drekberģis, kuŗš gan visu šo Švauksta valodu dzirdēja, saprata un arī nomanīja, ka tā zīmējas uz viņu, nesacīja tomēr nekā, bet uzzvēlās uz koŗa malas, iestiepa labo roku ar apzeltīto dziesmu grāmatu cik tālu vien varēdams baznīcā, un sāka dziedāt visā spēkā.

Kad mācītājs bija no altāŗa nogājis, un Pietuka Krustiņš ar lielu lietas saprašanu rīkojās uz dziedāšanu, tad Švauksts, pangsneju uzspraudies un iespiedis roku sānos, netālu no koŗa malas stāvēdams un cilādamies pa brīžam uz pirkstu galiem, lai zābaki čīkst, aplūkoja dziedātājus un pašu Pietuka Krustiņu kā no padebešiem; bet kad dziedāšana bija pabeigta, un Pietuka Krustiņš cienīgi pazemīgā un slavas nekārojošā vaigā griezās uz savu vietu atpakaļ, tad Švauksts steidzās viņam pretī, kratīja roku, pats ļoti uz priekšu saliekdamies, un sacīja: „Schehn dank, her drijent! das var famos un lustich marsch.“

Pa sprediķa laiku Švauksts ar Drekberģi stāvēja skolas kungam savā pusē katrs. No pirmā gala Švauksts, kad bija aplūkojis mācītāju caur pangsneju, uzlika gaŗdibeni uz koŗa malas un sāka klausīties sprediķī ar liela jeb mācīta vīra izskatu, it kā gribēdams teikt: „Lūk’, tā ir sprediķī jāklusās!“ Bet tad pret Pietuka Krustiņu pagriezies, drusku paliekdamies un plecus paraustīdams, sacīja ar nožēlojošu balsi: „Jā, her wolgeboren Petak, sprediķ auf lettisch ich nicht fersteh. Groser schahde!“ Kad mācītājs pēc sprediķa pieminēja aizlūgšanās arī tos, kuŗi nopūšas savās laicīgās vajadzībās uz to Kungu, tad Švauksts, kādu brītiņu uzmanīgi klausījies, pagriezās atkal uz Pietuka Krustiņu un jautāja: „Was is das: četre tam Kungam pazīstame saimnek un māje būšana?“ Kad Pietuka Krustiņš uz to nekā neatbildēja, tad Švauksts, caur pangsneju uz mācītāju skatīdamies, klausījās tālāk un runāja pie sevis: „Lope būšana, — ķilde ēkš to laulībe, — nesvētīb ēkš māje, — skauge, — laune cilvēke, zagte kāposte no dārze — — ak, das ir bauer būšana — — ja, ja, das is ales bauersachen.“

Pēc sprediķa, kad bija koris savu otro un pēdējo dziesmu nodziedājis, Švauksts dziedātājus atkal tāpat uzlūkojis un vadoņam tāpat pateicies, tad sāka steigties tikpat no koŗa, kā arī apakšā no baznīcas jauni ļaudis laukā, it kā uz kādām svarīgām un nekavējamām darīšanām. Labdarīšanas biedrības koris izklīda gandrīz viss, un arī pats vadonis, kad bija noskaitījis dievbijīgi iziešanas lūgumu, izgāja cienīgi ar savu partitūru padusē, kaut gan kādus acumirkļus vēlāk un kaut gan pie viņa nebija nomanāma tāda steigšanās kā pie dziedātājiem un citiem. Švauksts palika korī par visiem gājējiem ilgāk, un pēdīgi, kad nomanīja savu rindu pienākušu, tad izrāva atkal lakatu no kabatas un šņauca degunu ar tādu pašu raga troksni kā agrāk, it kā dodams draudzei aiziešanas zīmi; pēc tam, pārliecies pār kori, skaitīja labi ilgi gaŗdibenē iziešanas lūgumu, tad apsviedās uz papēŗa veikli apkārt, nolocījās smalki pret ērģeles spēlējošu skolas kungu un nogāja lejā, nesdams sevī lielu darīšanu izskatu.

Uz baznīcas trepēm izgājis un stāvēdams jau pilnā formā ar gaŗdibeni galvā, Švauksts aplūkoja caur pangsneju jauko Dieva pasauli un izsaucās: „Ach, wunderschehn! das is schahde, ka šeitān neir pilsēt!“ Patlaban nāca kāds pulks laulabnieku no kroga uz baznīcu. Švauksts sagaidīja viņus turpat uz trepēm, vareni caur pangsneju uz tiem skatīdamies, pirkstu galos šūpodamies un rokas sānos saspiedis. Kad laulabnieki bija pienākuši jau labi tuvu, tad izsaucās ļoti aizgrābtā balsi: „Jā, lantmehdchen, lantmehdchen! engel — lantmehdchen! Pēc tam, gaŗdibeni paceldams un zemu nolocīdamies, sveicināja pienācējus: „Leb wol, ar je — ar je —

bluhmen!“ Kad laulabniekus bija ievadījis baznīcā vēl ar šādiem vārdiem: „Akurat als ehdelige dahmen!“ tad, spieķi abās baltajo cimdu rokās aiz muguras turēdams un it kā izstaigādāmieš, sāka iet uz kroga pusi, sveicinādams vāciski ikkatru jaunāku sievieti, ko sastapa, kur klāt pacēla allaž ar īpašu cēlumu gaŗdibeni un zemu nolocījās.

Bet kur gan bija palikuši visi tie jaunie ļaudis, kuŗi ar tādu darīšanu pilnu steigšanos izgāja no baznīcas? viņi sēdēja visi aukstās un piepīpētās kroga istabās itin mierīgi un bez nekādas steigšanās, vai nu kaut ko tukšu pļāpādami, vai arī bez nekādas valodas tik žāvādāmieš un gar sienmalām uz sēdekļiem vai gultās zvalstīdamies.

Kādā dziļākā istabā bija salasījušies visi tie, kuŗi ieturējās šādā vai tādā ziņā par cienīgākiem, un pie tiem piederēja it īpaši Pietuka Krustiņa koris un tās pašas labdarīšanas biedrības klusie locekļi, kā arī daži citi jauni ļaudis, kuŗi skaitījās pie draudzes lielmaņiem vai caur iedomātu bagātību, iedomātu gudrību, vai arī dažs caur savu dzīves kārtu, būdams vai nu muižā par modernieka puisi, vai valsts kazākam par palīgu, vai arī griezis kādam ievērojamam saimniekam tabaku un sasmērējis zābakus.

Kad Pietuka Krustiņš šai istabā ienāca, tad bija jau citi priekšā, kuŗu starpā atradās ar Prātnieks. Pietuka Krustiņš nodeva savu partitūru kādam vecākam dziedātājam uz nonešanu mājā, sasveicinājās ar Prātnieku, sacīdams: „Sveiks, tautiet!“ un apsēdās galda tuvumā, dvašu gaŗi ievilkdams.

„Saki, kur tas Švauksts ir pārvērties tik ātri par tādu vācieti?“ Prātnieks jautāja Pietuka Krustiņu, smiedāmieš savus nejauki skaņos smieklus. „Pirmāk priekš Dieva vārdu laika še krogā viņš nevarēja sarunāties ar nevienu cilvēku, kaut gan ar dažiem mēģināja.“

„Un pazīt nepazīst arī neviena,“ Drekberģis pielika.

„Jā, tā ir allaž mūsu vācu partijas gudrība: ikkatru krietnu spēku sevim piegriezt un piesavināties,“ Pietuka Krustiņš atbildēja skumjā nopietnībā. „Un tā tas ir noticis tautai par sāpīgām žēlabām arī pie šā, citkārt tik karsta, stipra un sirsnīga viņas dēla.“

„Vai turpat baznīcā palika vēl Švauksts?“ tā Prātnieks atkal pa brītiņu.

„Jā, viņš, ilgāku laiku dzimtenē nebijis, grib laikam iepazīties atkal ar laucinieku sadzīvi un tautas karakteri,“ Pietuka Krustiņš mierīgi atbildēja.

„Viņš varbūt gaida vēl, kad laidīs bazūnes vaļā,“ kāds cits atsaucās, gultā šķērsu gulēdams.

„Jā, kas tur ir ar tām bazūnēm, ka šodien viņu vēl nelaida vaļā,“ Prātnieks, it kā iztrūcies, Pietuka Krustiņam spēji prasīja. „Uz šo dienu jau bija izdaudzinašs, un visa draudze gaidīja stipri. Laikam vēl nav ieliktas, vai arī kāda cita neizdevība ceļā?“

„Kā? ko jūs runājat, Prātnieka kungs?“ Pietuka Krustiņš kā brīnīdamies atsaucās. „Bazūnes reģisters ir jau ēŗģelēs pilnīgi ielikts un bija šodien, alzo, vaļā, arī tanī dziesmā priekš sprediķa, kuŗu spēlēt bija manam mazumiņam tas gods.“

„Vai tas var būt tiesa, ka šodien laistas bazūnes vaļā?“ Prātnieks kā iztrūcies iesaucās. „Kur tad mums visiem ir bijušas ausis, ka neesam dzirdējuši tā trokšņa, no kuŗa celsies pat miroņi augšā?“

„Neņemiet ļaunā, Prātnieka kungs,“ Pietuka Krustiņš atteica ar izglītota tautieša pieklājību; „bet bazūnes reģisteri iekš pilnām ēŗģelēm var izšķirt tik vien muzikālīgi izdaiļotas ausis.“

„Kas par reģisteri?“ Prātnieks iekliedzās jau gandrīz ar piktumu. „Tad viņi būs arī patiesi reģisteri vien ielikuši, par ko jau savā laikā tika pieminēšs! Bet mēs, runas vīri, nospriedām likt īpaši bazūnes un nevis, vilks zin, kādu reģisteri vien. Ja tā būs izstrādājuši, tad atkal mūžīga fracese kājās! To es pasaku jau tūliņ šai vietā.“

„Tad nu vējā visa lielā gaidīšana, visa taisīšanās,“ atkal kāds no pulka sacīja. „Veci ļaudis jau priecājas vien un sludināja, ka aiz bazūņu skaņas būšot jāskrien visiem grēciniekiem arī no krogiem laukā, bet nu nedzirdēja paši vēl ne baznīcā.“

„Nē, tā lieta tā nevar palikt,“ Prātnieks izsaucās vēl ar jo pilnu sirdi. „še atkal vajadzēs kaut kam krist! kājās visi nevarēs palikt, to ticiet droši.“

„Esiet tik labi, Prātnieka kungs,“ Pietuka Krustiņš runāja vēl ar lielu padevību, „bet cik man, alzo, ir pazīstami muzikas instrumentu harmonijas likumi, tad bazūnes reģisters nevarēs un arī nedrīkstēs nekad tik stiprs būt, kā jūs savā karstā fantazijas spēkā vēlaties.“

„Kāda ziņa man par reģisteri?“ Prātnieks atkliedza. „Mums, runas vīriem, vajaga tik īstu bazūņu, vairāk nekā. Reģisterus lai liek, kur grib.“

„Ja man ir atļauts vēl šai lietā kādu vārdu minēt,“ Pietuka Krustiņš, krēslā atzveldamies, acis aizlaizdams un rokas salikdams runāja, „tad man, Prātnieka kungs, jums jāsaka, ka tagadējā ļoti bagātā un izdaiļotā muzikas instrumentu pasaulē nav tādas ideālīgas bazūnes nemaz atrodamas, kādas jūs savā dzejīgā apķērībā esat sevim iztēlojuši.“

„Tas nav vis no manis iztēlots,“ Prātnieks skarbi atteica; „bet bazūņu troksnis ir no paša Dieva, un tas ir arī mums iesākumā solīts. Ar to pasacīšanu vien, ka bazūnes nav nekur atrodamas, lai nedomā tikt vaļā! Vai pirmā galā tā nezināja, ja tā pavisam ir? Un kas viņiem tad atļāva likt bazūņu vietā no savas galvas reģisteri? Vecos laikos, tad varēja bazūnes iztaisīt, bet tagad, kur paša velna vien vēl nav jauna izgudrojuši, tagad nevar? kā tas saprotams? Vai to laiku nāca bazūnes no debesīm? — Ikkatram cilvēkam es esmu stāstījis un apgalvojis ka būs un būs bazūnes, bet ko nu tagad lai saku? Nu jāpaliek par meli un naudas izmānītāju šādas viltības dēļ. — Lai man jāizput vai no dzīves, bet šai lietai es meklēšu pakal!“

„Priekš bazūnēm palika arī laikam atlikums no mūsu labdarīšanas biedrības pirmā labdarīgā izrikojuma, četri rubļi bez kapeikām,“ kāds dziedātājs sacīja.

„Nē, tas, diemžēl, nevarēja vis izdoties, kaut gan tā bija domāts un sludināts,“ Pietuka Krustiņš atbildēja smagā balsī un nemaz uz runātāju nepaskatīdamies, „jo biedrības iekšējīgās vajadzības to brīdi neatļāva nekādā ziņā kasi izplatīt uz ārpusi, jo tas vispirms tiem toreiz drīzumā gaidāmiem alus svētkiem atrautu visu garīgu dzīvību tikpat pie runu turēšanas, kā arī pie dziedāšanas, un jautrai tautiskai sadzīves uzplaukšanai, kas visvairāk tautu izglīto, vajaga būt par lielāko labdarīšanas nolūku pie visām šādām biedrībām. Paši trūkumu ciezdami, mēs nevarētu nekad uz labdarīšanām domāt, un svešām vajadzībām varam kalpot tik tad, kad esam savas vajadzības apmierinājuši.“

„Nu, kā līdz šim izskatās, tad jūs savu vajadzību vien nekad neapmierināsat,“ Prātnieks sacīja atkal ar saviem riebiņi skaļiem smiekliem, kuņģos skanēja allaž prieks par citu kļūdām un vaimanām. „Stāstiet, cik jums palika pāri labdarīgiem nolūkiem no šās vasaras labdarīgu nolūku koncerta?“

„Šoreiz mums, zināms, pietrūka skaidrā naudā trīs rubļi septiņdesmit divi kapeikas,“ Pietuka Krustiņš bēdīgi atbildēja, it kā gribēdams ar to sacīt: „Lūk, kādi augļi nāk brīžam vēl labdarības centieniem, sevis aizliegšanai un uzpurēšanai! Vai še nav dūšai pavisam jāsašļūk, kad kristīgu, tautisku un apgaismības cīņņu alga ir skaidrs pametums?“ — „Tomēr,“ tā viņš pa brīdi uzsāka atkal ar jaunu dūšu, „mēs negribam vis jau tūliņ apakš ikkatra pārbaudījuma pagurt, lai viņi arī būtu vai cik smagi; turpretī viņiem it kā par spīti cīnīsimies turpmāk vēl ar jo dzīvākiem spēkiem.“

„Par tām septiņdesmit divi kapeikām vajadzēja pasūtīt šodien vēl alus un papirosu, lai paliek trīs rubļi — līdz nauda,“ Drekberģis uz Pietuka Krustiņu teica. „Jo vai gan

biedrība varēs ņemt to ļaunā, kad mēs, visi dziedātāji un klāt esošie klusie biedri, nevaram šodien pēc divām tik grūtām dziesmām sausā izdzīvot?“

„Jūs, Drekberģa kungs, piemirstat, ka nauda, trīs rubļi septiņdesmit divi kapeikas, neatliek vis pāri, bet pietrūkst,“ Pietuka Krustiņš viņam laipni izskaidroja. „Un biedrības kasē šimbrīžam nekādas naudas neatrodas. Citādā gadījumā jau gan biedrība nerādītu mums, saviem strādniekiem un pelnītājiem, tik maz simpatijas, ka liegtu pat malciņu alus uz visu dienu.“

„Ak, zo, zo!“ Drekberģis, Pietuka Krustiņa izskaidrojumu saprazdams, izsaucās un nogāja pie malas.

„Nu, un cik jūs koncertā pavisam ieņēmāt?“ Prātnieks jautāja tālāk.

„Ieņēmums nebija vis no izskata tik mazs, ka būtu jābaidās no bankrota,“ Pietuka Krustiņš paceldamies, rokas kabatās sabāzis un pa istabu pastaigādamies, runāja, itin kā kāds citreizējs miljonērs. „Bet kas gan ir piecdesmit septiņi rubļi priekš tiem dārgiem laikiem, kur klāt biedrība nedrīkst vis rādīt trūkumu sev un viesiem un caur to sevi kritiskas pasaules priekšā blamēt?“

„Nu jā, kad piecdesmit septiņi rubļi esat izdevuši un nepilnus četrus rubļus palikuši parādā, tad var gan būt ļaužu valodām taisnība, ka pašiem rītā atrodas ne tikvien galvas grāvjos, krūmos un kājas uz ceļa, bet ka dažiem vajadzēja līst arī no miltu kastes laukā un meklēt ar labdarības biedrības piepalīdzību vienkopīgas vājnieku vietas itin kā ievainotiem pēc kaujas,“ Prātnieks runāja atkal ar savu pazīstamo spītību.

„Tas nav tiesa, tas nav tiesa!“ Drekberģis spēji iesaucās; „to tik ļaudis izplāpājuši.“

„Zināms ir gan viss,“ kāds cits dziedātājs, jauns puika ar spīdošiem zābakiem, kuņģos pats vienādi skatījās, runāja, istabas vidū iznācis. „Smejas pa malu malām, ka otrā dienā varējis pielasīties cepuru, pīpju, lietus sargu, spieķu un nošu grāmatu, cik vien paticies, un ganu suņi rējuši pašus pa krūmiem gulošus kā ēzus. Stāsta visur, ka izdzēruši gandrīz divi mucas bairīša un trakojuši cauru nakti kā nelabi. Daži taisās iet pat jau žēloties. Lūk’, tie esot labdarīgie nolūki: plītēšana, trakošana un kaušanās, uz ko viņi ļaudīm naudu laukā. Manam tēvam arī, Dievs zin, kas bija visu izstāstījis, bet es sacīju, ka tie ir tik meli, kaut gan mani ļoti tirdīja.“

„Ko nu vairs to stāsti, kas jau sen pašiem visiem zināms!“ Prātnieks uzsauca. „Še nauda un atnes labāk četras pudeles bairīša no manas kases, kad biedrības kase ir — ir tukša.“ To sacīdams, viņš sniedza naudu jauneklīm, kuņģi steidzās, kurp sūtīts, un atgriezās pa brīdi, atnesdams to, kas vēlēts.

„Ei! tas ir nejauks gabals, ka tādas aprunas jādzird!“ kāds dziedātājs iesaucās. „Vajadzēja dabūt zināt, kas viņas izplata un saukt nākošā pilnā labdarības biedrības sapulcē visus tādus pie atbildēšanas.“

„Lai izput vai divi rubļi!“ Drekberģis iekliedzās, „bet kuplejās vajaga nākošu reizi par visiem tādiem dziedāt.“

„Ar kuplejām nedarīs nekā, jo priekšnieka kungs žēlojās jau viņu reizi, ka kuplejām trūkstot vielas,“ cits dziedātājs sacīja.

„Vai šādās pašās valodās nav vielas diezgan, lai tik dzied vien!“ Drekberģis atcirta karsti pretī. „Jo vai vairāk vēl var aprunāt...“ „Nekā kad izstāsta taisnību?“ Prātnieks iekrita vidū.

„Nekā kad biedrībai ceļ neslavu,“ Drekberģis runāja tālāk, Prātniekā neklausīdamies. „Kādas vielas tur vēl vairāk vajaga? un vai citām reizēm nav dziedāts un iztikts jau diezgan labi tāpat bez vielas?“

Pietuka Krustiņš, kuņģi līdz šim bija stāvējis pie krāsns atspiedies dziļās un smagās domās, iznāca tagad svarīgiem soļiem istabas vidū, atspiedās abām rokām uz krēsla atzveltna, apskatījās skumjā nopietnumā apkārt un iesāka runāt:

„Mani godājamie kungi un manas dārgās tautas krietnie dēli! Kad apspaidīta taisnība brēc pēc pestīšanas, kad patiesība sten apakš varmācīgi un pārestīgi uzkrautām nastām, kad visi gloriņas jeb slavas cienīgi humanitētes upuri, kuŗus nesam ar saviem neatlīdzinājami dārgiem vaiga sviedriem...“ — „Dancodami,“ — Prātnieks iemeta vidū, — „kad patriotisms iet, asaras slaucīdams, basām kājām un grēcinieka svārkos uz Kanosu, kad īstenu patriotu jāmeklē dienas laikā ar uguni, kad tautas kronis, gods un greznība guļ pīšļos pie viņas nicinātāju un tēvijas smējēju kājām, kad mūsu galvas griezties griežas no...“ — „Alus,“ Prātnieks iesaucās. — „bēdām un rūpestiem, vadot savu tautu caur attīstības tuksnesi uz izglītības saules kalniem; tad, tad...“ — „Naudas vēl pietrūkst,“ tā atkal Prātnieks. — „cienījamie tautieši, tad būs mums sagrābt to zobinu tā gara un stāties defensīvā jeb atgainīšanas kaŗā pret uzmācēju niknumu. Arī manam mazumiņam, mīļie tautības brāļi, nebija šai brīdī citu svarīgāku cēloņu savu muti atdarīt un nākt klajā ar saviem retorikas spēkiem pret tiem atkritējiem, kuŗi nodomājuši gāzt tautu neslavā. — Mēs, savas tautas intelijence, kuŗai būs viņu reprezentēt uz ārpusi pie civilizētās pasaules, mēs, visa labdarības biedrība, strādājam visus savus īstenu patriotu darbus bez nekādas laicīgas algas.“ — „Tik par dzeršanu,“ Prātnieks paklusu iemeta. „Manam mazumiņam, alzo, ir tas gods turēt vienam pašam abus virsamatus: par prezidentu un par diriģentu; bet lai nedod man valsts arī par skolotāja darbu algas, tāpat kā biedrība par abu šo pieminēto svarīgo pienākumu apzinīgo vadīšanu un piepildīšanu, tad tomēr, mīļā Slātava, neizmisies, jo tādēļ vēl nebūs vis tev mani spēki atrauti un līdz ar to visai manai dārgai tautai! Tādēļ nebūs vis vēl manai spalvai rīmties, manai mutei klusēt, manām rokām pagurt un fantazijām no galvas izzust. Es strādātu dažus gadus bez algas arī skolā, tāpat kā tagad biedrībā tanīs abos pieminētos augstākos amatos — īstens patriots par to nebēdā. Tie nieciņi, ko man pasniedz brīžam no labprātības, vai arī dziedātāji pēc statutu paragrafiem, ir tikai kā sīki ziediņi, kuŗos paskatīties dārzniekam vienīgā sērā alga par viņa rupjiem sviedru pilieniem. Ikkatrā biedrības sapulcē ir mans mazumiņš nācis priekšā allaž jel ar vienu runu, un to visu tāpat bez nekādas atlīdzināšanas. Arī uz nākošu sapulces dienu ir man izstrādātas jau trīs runas: pirmā par mīlestību starp kungiem un kundzēm, otrā par mīlestību starp kundzēm un kungiem, trešā par mīlestību starp visiem kopā. Lai tad nu biedrība pati vēlas, cik un ko grib. Uz tiem rupjiem apvainojumiem, ka biedrība pati savus ieņēmumus izšķērdējot jeb aprijot, atbildu tik to, ka pats izraēlitiešu Videvuts aizsiet purnus tiem vēršiem, kuŗi izmin klonā labību. — Tā nu jūs, cienīgie kungi un krietnie līdzkareivji, pārlicinājaties skaidri kā saules gaismā, ka tās skaudīgās aprunas, par kuŗām esam nupat ar nepatīkšanu dzirdējuši, ka tās ir tik pašas tautas iekšķīga frivolitāte un viņu izplatītāji bezsirdīgi savas garīgās mātes gānītāji un zaimotāji, kādus mums, Dievam žēlot, netrūkst jau arī no ārpusēs. Vai tā, cienīgi kungi, nav nožēlojama pārestība, kad teātrāliģu tērzēšanu sauc par lamāšanos un draudzīģu apkampšanos par kaušanos? kad vīrus, kuŗi dienas karstumā un labdarības vīna kalnā rakdami paguruši, alzo, meklē sevim sapņotā, saldi dzestrā un tropiskā naktis florā omulīģas dusas, kad tādus vīrus dēvē par salda vīna pilniem, itin kā savā laikā tos, kuŗus dzirdēja rīta krēslā snaudošā cilvēcē runāģam visās orienta valodās? Kā toreiz stājās kāds orators, kuŗš pacēla savu balsi priekš visiem, tā šai momentā es sajūtu sevi par aicinātu stāties ar saviem gara ieročiem jūsu vidū, dāģgie tautieši un centīģie Slātavas jaunekļi, jūsu vidū un par jums, jo savu podu es aprakt nedrīkstu! Mūsu gaišībai būs spīdēt ļauģu priekšā, ka lai tie ierauga mūsu labus darbus un mācās mūs godāt. Tomēr, kungi, nepieviļaties, domādami, alzo, ka es meklēju goda sev. Ne sev, ne tev, bet savai tautai! Mans gods ir tautas gods, mana slava tautas slava un atkal otrādi. Es rakstu incognito, apakš sveša vārda jeb pseidonima, un savam īstam vārdam lieku atskanēt tik pašos svarīģajos

gadījumos un nenovēršamās vajadzībās, kur man nākas izšķirt sarežģītas tautas lietas un polemikas konfliktus gandrīz, tā sakot, ar savu vārdu vien. Jūs, cienīgi kungi, varbūt vēl nezinat un jautājat cits citu pilni brīnīšanās un ziņkārības, kas tas ir par autoru, kuŗš parakstās ar „X. X.“, „Spārdonis“ un vēl citādi. Tagad še slēgtā sapulcē un vairāk uzticamu tautiešu starpā vien lai ir atļauts man pašam darīt jūsu nemieram galu, dot tiem ziņkārīgiem jautājumiem atbildi un visus tos pieminētos rakstniekus, kuŗi ir griezuši uz sevi tik daudz izglītotas publikas vērības, saukt pie viena paša īstā vārda, alzo, par Pietuka Krustiņu. Tomēr arī apakš šā godprātības apsega, kuŗš egoismu jeb pašību aplāj, ir jau mans literārisks stāvoklis un manas autoritātes svars godājamai patriotiskai publikai diezgan pazīstams. Ja es gribētu likt iespiest vēl visu rakstos, ko esmu vairāk gados ar uzcītību strādājis un sakrājis, ak, kas tad tās būtu par biezām grāmatām! Bet es negribu vis steigties ar ikkatru dzejas pantiņu vai prozas teikumu tūliņ klajā, kā citi jauni iesācēji, kuŗi strādā tik goda dēļ. Lai krājas vien mani pazemīgie pūliņi klusībā un pasaulei nezināmi kopā — gan nākošās audzes viņus atradīs un izdos kā literārisku atstājumu jeb kā manuskriptos atstātos rakstus īpašos sējumos pie maniem pilnīgi sakrātiem darbiem. — Tādējādi laikrakstu stāvokļi skubina mani iet ar saviem nopietnībā izstrādātiem gara ražojumiem starpā pie sekmīgās grambu līdzināšanas uz lielā tautas lielceļa un pie dziļu vagu dzīšanas lielajā, bet vēl diezgan neapkoptā tautas dvēselē. Turpmāk, kad kāds ņemsies sarakstīt latviešu rakstniecības vēsturi, tad gan neaizmirsīs man arī ierādīt pieklājīgu stāvokli, kur, zināms, dažam savā laikā ļoti izslavētam vīram, kuŗš tomēr ir maz strādājis, būs jādod zemāka vieta.

Man šķiet, cienīgi kungi, ka ar šo izskaidrojumu pietiks, jo viņš tiks noķengātam biedrības godam spīdēt atkal pilnā spožumā, un jūs tad paši izšķirsat, kuŗš ir tautietis: vai tas, kas tautas augoņus sedz un glauda, vai tas, kas atsedz un griež; viņš dos sajēgt, kādu stāvokli es ieņemu ne tikvien pie mūsu labdarības biedrības, ne tikvien arī pie Slātavas šā laika likteņa vispāri, bet arī pie visas mūsu tautas uzzeļšanas. Viņš atceļ tās šaubīgās domas, kuŗas ir sacēlušas pie tautas viņas ļauna vēlētajai, musinādami viņu mums, saviem garīgiem vadoņiem un tēvišķīgiem audzinātājiem, neuzticēties, tāpēc jūs visi, dūšīgie līdzkareivji un patriotīgie Slātavas jaunekļi, kuŗi stāvat man cienīgi līdzās, nebūsim tādēļ nemaz, kā jau vecie Romnieki mēdza teikt, nudus ab amicis jeb no priekiem pamesti, kad skaugi sāk mūs nugas theatri alicui dicere jeb bez bijāšanas pelt, bet lai nugas relingquere, tas ir, kā viņi sacīja, mest visas ākstu muļķošanas pār galvu un turpināt bez mitēšanās savu uzsākto slavas ceļu uz augstu laimi!“

Pietuka Krustiņam pēdējos vārdus runājot, atdarījās plaši durvis un tāis parādījās Švauksts visā savā goda spožumā — ar garđibenī uz rokas un pangsneju uz deguna. Viņš, uz sliedņā uzstājies, sveicināja visupirms sapulcējušos, zemu nolocīdamies un sacīdamus:

„Bongschur musjēs!“ Tad, drusku Pietuka Krustiņa pēdējos vārdos paklausījies, izsaucās ar brīnīšanos un lielkundzīgu piktumu: „Weter doner! was das? di kerls las luhs in deitsch zimer auf baurisk!“

Pietuka Krustiņš, kuŗam runājot bija stāvējusi mugura pret durvīm, to dzirdēdamus, apgriezās apkārt un Švauksts izlikdamies, ka agrāk nav viņa pazinis, kļuva uz reizes ļoti mīlīgs, sāka atkal nolocīties un sniedza žēlīgi jeb laipni Pietuka Krustiņam roku, sacīdamus: „Ak so, so — fardon! her volgeboren tauteht Krusting Petak. Ich entschuldigt si!“ Tad pagāja drusku tālāk uz istabas vidu un sāka skatīties caur pangsneju Prātniekā. Labu brīdi tā skatījies, palaida pangsneju vaļā, apsviezdami uz papēža apkārt ar tādu spēku uz to pusi, kur stāvēja Pietuka Krustiņš, ka pangsneja arī sviedās pa auklas galam spēji rauta gaisā līdz. Tad pret Pietuka Krustiņu atkal nolocīdamies un uz Prātnieku rādīdamus, teica: „Bite, forschelt mihr si dihse hern,

Frahtnek!“ tad, atkal uz Prātnieku pagriezies, nolocīdamies sacīja: „Ich heis hern wolgeboren Schwaukstè!“

„Manim šķiet, Švauksta kungs, ka jūs vēl pazīstat Prātnieka kungu paši no agrākiem laikiem,“ Pietuka Krustiņš gan nopietni, bet ar īstu pieklājību atbildēja, „jo tagad pat esat vēl viņa vārdu pieminējuši.“

„Ak so so!“ Švauksts it kā iztrūcies un pangsneju uz deguna grūzdams iesaucās. Tad, laipni nolocīdamies, sniedza Prātniekam roku un sacīja: „Tas manim lēls prēks!“

„Un manim „lēls“ brīnums,“ Prātnieks, nemaz nepaceldamies un Švaukstu drusku pamēdīdams, ar nicinājošiem smaidiem atbildēja.

Švauksts nolika gaŗdibeni uz galda, izrāva cēli lakatu no kabatas, slaucīja, gaŗi un smagi dvašu izpūzdams, pieri un sacīja: „So, so! das war famos! eine jesunde schtunde schpazihrt zu fuhs Sehr gut ausamisirt!“ Pēc tam viņš sāka pastaigāties drusku pa istabu, un tad, it kā kaut ko aizmirstu iedomādam, apstājās, izvilka atslēdziņu, slēdza pie sāniem karājošos somiņu vaļā un sacīja: „Man di herschaften traktiren mus.“ To sacīdams, grāba somiņā iekšā un izvilka papirosu dozi, kuŗa izskatījās it kā no zelta, atvāza to vaļā, paņēma pats papirosu, sniedza Pietuka Krustiņam ar lielām komplimentēm un pēc tam arī Prātniekam, bet priekš viņa neatlikās tai vairs neviena papirosa, un tas nebija laikam pamanīts nedz no paša sniedzēja, nedz arī no Pietuka Krustiņa. Prātnieks grāba gan ar pirkstiem dozē iekšā, bet kad nekā neķērās, tad, tai ieskatījies, sacīja ar saviem nepatīkami skarbiem smiekliem: „Ko lai tur izņem, kur nekā nav? un pati doze ir tāda, ka to pretī ņemt būtu kauns.“

„Ak, fardon, her Frahtnek!“ Švauksts, savu kļūdu pamanījis, iesaucās. „Schahde, wen nicht mehr ist. Nu, ich jeben ander mal. — Aber pag, pag, uns krihjen frisch.“ To sacīdams, viņš iebāza dozi krūts ārpusē kabatā, tā ka gals palika pāri redzams, tad grāba atkal somiņā un izņēma dažus gabalus vaŗa naudas. Tos rokā labi saskandinājis, uzsprauda pangsneju uz deguna un sāka skaitīt: „Drei — drei un zwei ist — ist finf, eins zu — seks, zwei zu, das ausmacht — gleich schon — schon akt, unt zwei noch, is punktum fiks un fertig zehn.“ To sacīdams, nolika saskaitīto naudu uz galda un, pārējo sauŗā skandinādams, pameta Drenberģim ar roku: „Nāk šeitān, du mīla bauer junge.“ Kamēr Drekberģis nāca, tikām pagriezās uz Pietuka Krustiņu un jautāja: „Wi ist auf baurisk flasche?“ Kad bija dabūjis dzirdēt, ka „flasche“ esot saucama latviski un nevis bauriski par pudeli, tad rādīja pienākuŗam Drekberģim saskaitīto naudu un sacīja: „Tas prēks vēne pudele bairiš! un tad vēl prēks paperosen pakit: eins unt eins is zwei, eins zu ist drei — unt noch — — “ Pie ūiem vārdiem Švauksts grāba atkal somiņā, bet izvilka tik vien tukŗu roku; tad iemeta saskaitītās trīs kapeikas veikli somiņā atpakaļ un sacīja uz Prātnieku: „Še uz zemēm es negrib papirosen pirkt — ūe ir visa vāre tik no ordineres gatung.“ Pa tam atkal uz Drekberģi: „Nein, papirosen es negrib; bringe nur pudel bairiš — dabūs trinkjelt.“ Drekberģis, laikam gribēdams sacīt jā, ja, pasacīja: „Dank, dank“ un aizgāja ar desmit kapeikām naudas uz stoiku.

Tagad Prātnieks piedāvāja Švaukstam arī no savas puses glāzi bairīŗa, sacīdams uzzobojoŗā balsī: „Lūdzu, kantoŗa kungi, esiet tik laipni un baudiet zemnieku dzērienu arī.“

„Was ist das? schampanjer oder eņģlisch portbihr?“ Švauksts, caur pangsneju glāzi uzlūkodams, jautāja. Tad paņēma un dzēra savādos lielos malkos, pie ikkatra malka glāzi viļņodams jeb pagāzīdams, jo taisniem malkiem vien dzert izskatītos bauriski.

Drekberģim, ar pudeli bairīŗa ienākot, kāds dziedātājs paklusu sacīja: „Muļķi, kam tu klausī, kad tevi lamā par bauri?“

„Viņš nelamāja vis manis par bauri,“ Drekberģis lepni atbildēja, „bet sacīja: „Klau, her jung!“ tas ir: vai dzirdi, jaunskungs? Manis vis nevajaga mācīt, gan es saprotu, ko katrs vārds kuŗā valodā nozīmē.“

Kad Drekberģis nolika pudeli uz galda, sacīdams: „Bite,“ tad Švauksts grāba atkal savā somiņā, izvilka tās pašas trīs kapeikas, kuŗas nesen tur iemeta, un uzsvieda visas trīs reizē Drekberģam priekšā uz galda un uzsauca: „Še tevim ir trinkjelt!“

„Mihr nicht mus trinkjelt!“ Drekberģis lepni atteica un nogāja pie malas.

„Was?“ Švauksts, Drekberģi caur pangsneju uzlūkodams un brīnīdamies, iesaucās. „Bauer nicht nehmen trinkjelt unt schprechen per deitsch. Das is sehr — sehr — sehr ferninflich — fein unt anstendich. Vai auf land ist ale bauer so — so izbildet?“ viņš pa brītiņu, uz Pietuka Krustiņu pagriezies, jautāja.

Pēc tam iztukvoja dažas pudeles bairīša, ko cits par citu atnesa, līdz pēdīgi bija Dieva vārdi baznīcā beigti, un krogs ļaužu pilns. Švauksts atvēra durvis, uzstājās uz sliekšņa un skatījās kādu brīdi nūdzošā ļaužu drūzmā, tad, gaŗdībeni uz rokas turēdams, līda pašā cilvēku biezumā trim istabām cauri uz stoikas pusi un runāja vienādi šos vārdus: „Pagrēž, pagrēž, mīl damen unt bauer lautin!“ Ar lielām pūlēm un pēc laba laika stoikā nokļuvis, sāka skatīties caur pangsneju no laba atstatuma kroga tirgošanās liecībās jeb papīros. Kad bija diezgan ilgi skatījies, tad, pangsneju nolaizdams, sacīja: „So, so, das is richtich.“ To sacījis, skatījās vēl labu brīdi pār ļaužu galvām, pirkstu galos cilādamies un rokas sānos saspiedis, bet tad līda atkal atpakaļ, bez mitēšanās runādams: „Pagrēž, pagrēž, man mīl damen unt bauer lautin! dod ceļ auf deitsch zimer!“

Kamēr Švauksts staigāja tā pa ārpusi, tikām ienāca tajā istabā, kur visi tie pieminētie bija kopā, Bisars jautrā smieklu pilnā vaigā un sāka stāstīt: „Šodien baznīcā pie vecā Bradeņu Bētuļa laulabniekiem bija joki bez maksas: visi piedzēruši līdz ar pašu Bētuli kā purvji. Kamēr mācītājs kristīja bērņus — es biju arī kādam bērņam kūmās — tikām viens streipuļo šurp turp pa baznīcu, otrs, uz krēsla aizsnaudies, sāk murgot, trešais meklē šķiltavu, cits baŗas ar sieviešiem, Bētulis pats taisās uz krēsla gulēt, un tā visi cits par citu. Mācītājs izgāja pēc kristīšanas no altāŗa un drīz pēc tam nāca no ģērbkambaŗa baznīcas apkopējs, kuŗš pasludināja laulabniekiem braukt mājā un nākt uz laulāšanos vai nu trešdien mācītāja muižā, vai arī nākošu svētdien šepat Dieva namā, bet skaidrā prātā, jo tādu ļaužu, kādi tie tagad esot, viņš nevarot laulāt. Bētulis, kuŗu bija sievieši pa to starpu kā nekā pievilkuši pie altāŗa, streipuļoja runātājam pretī un teica: „Sakiet vien mācītājam, lai provē, kas zin, varbūt varēs.“

Bisaram tā stāstot, ienāca kāda izveicīga pajauna sieva un sāka aicināt Pietuka Krustiņu otrā istabā pie kristabniekiem. Pietuka Krustiņš sāka gan iekšķīgā labpatikšanās kaut kādi aizbildināties un atteikties, bet tas nepalīdzēja nenieka, jo aicinātāja negribēja par aizbildināšanos nekā dzirdēt un uzstāja tik, ka vajagot iet, sacīdama: „Nāciet, nāciet! Pats skolas kungs arī ir. Kā gan izskatīsies, kad jūs sāksiet lepoties?“ Tad pagriezās veikli uz Prātnieku un runāja tāpat. „Un jūs arī nāciet, jo krusttēvi jau tādi paši būsat, lai pie kristīšanas bijāt vai nē.“ Tad atkal uz Bisaru: „Kādēļ tu, Šķietīņu tēv, šķiries nost? tev vajaga turēties klāt viscauri, jo nu vairs citādi nepāriet.“

„Nu, iesim arī, iesim arī, kad aicina,“ Bisars, uz Pietuka Krustiņu pagriezies, teica. „Pret Dieva dāvanu, lai nu viņa vai lejama, vai griežama, lepoties nevajagot.“

Uz šiem vārdiem izgāja visi aicinātie no aicinātājas stumdīti otrā istabā pie kristabniekiem, bet citi visi palika turpat klusi un domīgi sēdot.

Kristabnieki šodien, kā pie maizes nastām varēja redzēt, bija divēji, un skolas kungs sēdēja uz sola tā, ka uz galda priekšā stāvēja viena nasta uz vienu, otra uz otru

pusi, un pats kā trešais vidū, stāstīdams pienācējiem, ka viņš esot kungs par abām nastām.

Bisars ēdot un dzerot pa brītiņu pagriezās uz Pietuka Krustiņu un, uz savu pirmējo stāstu zīmēdamies, sacīja: „Es skaitu, ka tas nav labi iet piedzērušam baznīcā un vēl pie laulāšanas.“

„Jā, nu zināma lieta,“ Pietuka Krustiņš nopietni atbildēja, „kas sajūt tautas kaunu arī par savu kaunu un kam tautas uzplaukšana rūp, tas tādu pārsteigšanās darbu nekad nelielīs.“

„Nu, vai tu zini, cilvēkam, kuš daudz uz tā Kunga ceļiem staigā, var arī pa gaŗu laiku kādreiz misēties un kāja paslīdēt,“ kāds kristabnieku vecis, kuŗam bija liela kantaina brandvīna pudele rokā, Bisara un Pietuka Krustiņa vārdus dzirdēdams, sacīja. „Vai tas ir labāk, kad iet skaidrā prātā otram uz ceļa pretī, nekā iereibies baznīcā? vai arī, kā dažs, kas neiet baznīcā ne piedzēris, ne nedzēris?“

Pa tam bija lielums baznīcēnu jau izklīdis un krogā vaļējāka apgrozīšanās, tā ka Švauksts varēja jau tai istabā, kuŗā kristabnieki mielojās, izstaigāties, gaŗdibeni aiz muguras turēdams. Patlaban iznāca Drekberģis no zināmās viesu istabas un gāja kristabniekiem veicīgi gaŗām, itin kā kādās lielās darīšanās. Švauksts viņu apturēja, uzsaukdams: „Ssst!“ un, uz kristabniecēm rādīdams, sacīja: „Atnes tiem dahmen div pudel schampanjer.“

„Schehn, schehn!“ Drekberģis, pret Švaukstu palocīdamies, atbildēja un aizsteidzās uz stoiku, bet Švauksts iegāja lielkundzīgi „in deitsch zimer“ un sāka raidīt no turienes tos citus atlikušos un durni sēdošos jaunekļus laukā, sacīdams, ka „bauerjungen“ nedrīkstot „in deitsch zimer“ nākt, bet tiem bija gan tik dūšas, ka negāja vis ārā.

Pa brītiņu ieskrēja Drekberģis ar darīšanu pilnu steigšanos pie Švauksta un ziņoja, padevīgi palocīdamies un valodu pec Švauksta priekšzīmes mocīdams, ka schampanjera ist nikt neesot, bet citi vīni gan. Švauksts, to dzirdēdams, svieda abus baltos cimodus, kuŗus tagad bija novilcis, ar dūsmām uz galda un kļiedza pikti: „Das is deiwels ordnung auf land! bauerjungen lasen in deitsch zimer un vise prece tik no ordineres gatung!“ tad, uz Drekberģi pagriezies, sacīja drusku žēlīgāk: „Nu, alzo, ņem tad tāda weine, kāda labāk ir unt entschuldig anschtendich pie damen, ka her wolgeboren Švaukstē ne wainig, ka schampanjer nebūt.“

„Schehn, schehn!“ Drekberģis palocīdamies atbildēja un izsteidzās atkal atpakaļ, bet Švauksts, pilns augstkārtīgu dūsmu, staigāja un grozījās pa istabu ar tādu piktumu, ka pangsneja dzīvoja pa auklas galam gandrīz vienādi tik pa gaisu.

Pa labu brīdi atnāca Drekberģis atpakaļ ar divi pudelēm vīna ar to ziņu, ka dāmas nemaz nedzerot.

„Ak, das ir schahde!“ Švauksts ar piktumu iekļiedzās un sviedās apkārt ar tādu spēku, ka pangsneja, pie krāsns atsizdamas, tikko nesaplīsa.

Drīz ienāca atpakaļ arī tie citi, kuŗi bija izgājuši pie kristabniekiem. Bisars, sataisīdams pīpi uz pīpēšanu, uzsauca Pietuka Krustiņam: „Nu, kungs, kā paliek ar zirgiem? Lai ir tā, kā es sacīju!“

„Nē, Bisara kungs, ar piedevu došanu es nekad neielaižos — tas ir, alzo, tik tāds čīgānu amats,“ Pietuka Krustiņš, kuŗš bija nācis arī pie labas jautrības, atbildēja. „Bet ja gribat mainīt līdza, tad ejiet tik pārjūdziet, jo tad es jums labprāt to prieku novēlu, pēc kuŗa jūs kārojat, lai krīt pāra rubļu vai uz šo, vai uz otru pusi.“

„Bez piedeviem mainīt, tas ir tik tāds puiku darbs, kuŗiem nav naudas,“ Bisars atteica. „No tādas mainīšanas nav nenieka.“

„Nu, kad tā ir, tad pieliec tu viņam,“ Prātnieks sacīja.

„Nedz es gribu pielikt, nedz pieņemt,“ Pietuka Krustiņš atbildēja cietā balsī, „jo mums būs savu tautu atradināt no tās kaislības, kur ar mainīšanas darbiem grib dzīt peļņu. Viņus būs darīt vienīgi tik labpatikšanas dēļ.“

„Tad ir jāpataisa visi zirgi priekšu vienādā labumā un dārgumā,“ Bisars teica.

„Tas nav nemaz vajadzīgs,“ Pietuka Krustiņš ar lielu zināšanu atbildēja, „jo vienreiz labāku izdodot, otreiz labāku ieņemot, lietas vērtība caur caurīm un nemanot izlīdzinās.“

„Bet klausiet, es sacīšu jums vēl kādu biezu vārdu!“ Bisars, Pietuka Krustiņa labo roku savā kreisā saņēmis, tā ka stāvēja viņa delna uz augšu un savu labo roku pacēlis uz iesīšanu Pietuka Krustiņa rokā, uzsauca, „māciet jūs nākošu ziemu manu puiku bez skolas naudas krieviski, tad lai arī iet līdz bez piedevām. Vai jā?“ un, to sacīdams, viņš cēla vien savu labo roku augstāk uz iesīšanu Pietuka Krustiņa rokā.

„Nu, lai tad arī notiek pēc jūsu prāta,“ Pietuka Krustiņš pieļaudamies atteica. „Jums būs jāpārliecināties, ka man nav vis svarā pati nauda, vai arī naudas vērtība, bet tik vien tas izskats un izsargāšanās no nekrietnas priekšzīmes došanas savai tautai.“

„Līkop!“ Bisars kļiedza, sizdams Pietuka Krustiņam sauļā.

„Lūdzu, lūdzu, Bisara kungs, necelt tāda čigāniska trokšņa šē izglītotā publikā un ievērojamā vietā,“ Pietuka Krustiņš, savu roku atsvabinādams, Bisaru rāja.

„Un cik aiziet no jūsu puses līkopos?“ Bisars uzsauca.

„Allaž tikpat, cik, alzo, jūs dodat no savas puses,“ Pietuka Krustiņš atteica, it kā raisīdamies no šās lietas pavisam vaļā un negribēdams par viņu vairs nemaz runāt.

„Puikas, kas nāks līdz zirgu pārjūgt, tie dabūs pavizināties un pēc arī līkopu,“ Bisars pa malām mierīgi sēdošiem jaunekljiem uzsauca.

„Es, es!“ daži no viņiem uzlēkdami atsaucās un izgāja Bisaram līdz stadulā.

Pa brīdi Bisars pats ienāca istabā atpakaļ un aicināja Pietuka Krustiņu līdz ar citiem pie loga skatīties, kā izmainītie zirgi iešot, jo jaunie mēģināšot braukt. Pirmais, kuņš bija iejūgts tagad Bisara ratos, paskrēja gan diezgan viegli logam gaļām, bet otra nevarēja padzīt nemaz.

„Tas savas ādas pats uz tirgu neaiznesīs,“ Prātnieks, pa logu skatīdamies, sacīja un smējās savus nejauki skaļos smieklus.

„Nē, viņš tik vēl aiz jaunuma nemāk iet,“ Bisars atteica, un viņa valoda skanēja drusku zobojoši. Pietuka Krustiņš, cigāru pīpēdams, skatījās arī pa logu un nesacīja šai lietā ne mēma vārda.

Bisars izgāja stoikā un ienesa līdz ar krodzinieka palīgu duci bairīša uz līkopiem, bet līdz tam laikam cienāja Švauksts un Drekbergis citus ar savu vīnu.

Švaukstam, kā viegli protams, bija grūt izrādīties par latviešu valodas nepratēju un par vācu valodas pratēju, kaut gan cīnījās uz to visā spēkā. Tomēr pats sajuta itin labi, ka vāciski plaši un viegli izrunāties nespēja, tādēļ brīžam, kad vien ko lielāku un varenāku gribēja stāstīt, bija jāķeras tīši vai netīši pie latviešu valodas. Jo vairāk viņš sajuta to vajadzību tad, kad galva metās siltāka, un arī šai brīdī bija latviešu valodai stipri vien pārsvars, kas gāja arvienu vairumā. Otrkārt, brīžam viņam izgāja no prāta tas, ka nav jāradās par latviešu valodas pratēju, tādēļ nereti, jau labu brīdi latviski runājis, piepeši apķērās un nemācēja vairs ne vārda citādi kā tik vāciski.

Līkopu alu dzerot, Pietuka Krustiņš izsacīja atkal runādams kādas reizes „also“, un Bisars, to dzirdēdams, jautāja. „Sakiet, kas tas „also“ īsti par vārdu ir, ko jūs, skolotie, vienādi viņu daudzina?“

„Das is so par deutsch,“ Švauksts pasteidzās atbildēt.

„Nu jā, par deutsch!“ Bisars iesaucās; „tad viņam vajaga par deutsch arī kaut ko nozīmēt. Man šķiet, ka jūs esat ieklausījušies to no mērnikiem.“

„Tas ir mums tāds jau no laika gala mācītu ļaužu valodā parasts vārds,“ Pietuka Krustiņš, it kā Švauks ta nemaz nedzirdēdams, atbildēja.

„Jā, jā, tas ir tāpat, kā kad tukšās sudmalās aiz maliena trūkuma un kad negrib turēt cieti, grūstu kaut kādas sēnālas iekšā, lai starp akmeņiem neceļas uguns,“ Bisars jocīgi sacīja.

„Nē, nevis tādā ziņā,“ Pietuka Krustiņš gudri atteica. „Tas ir darāms vairāk valodai par pušķošanu, lai viņa neizskatītos visai vienmuļa, bet lai atspīdētu tai šur un tur kāds zinātnības ziedīņš. „Tāpat kā kādā prozaīgā grāmatā viens pats dzejīgs pantiņš atspirdzina garu, tāpat arī valodā šāds nieka vārdiņš ir par lielu jaukumu.“

„Bet sakiet, kur jūs tad iemācījāties to savu dziesmu un kupleju taisīšanas amatu?“ Bisars jautāja tālāk. „Dažs cits ir arī skolojies tikpat tālu un vēl tālāk, bet nevar izgudrot nekā.“

„Jā, uz to vajaga īpašu augstu gara spēku, nesaistītas, brīvas fantazijas un neaprobežoti jūsmīgas enerģijas,“ Pietuka Krustiņš atbildēja augstā garā. „Pie šās slavas iemantošanas nepalīdz nedz augsta kārtā, nedz gods, nedz bagātība, jo muzes jeb dzejas dievenes nav pieaicinājamā caur neko citu, kā tik caur cienīgiem un bagātiem gara spēkiem. Es arī neesmu no nekāda augsta dzimuma, nedz no lielas un bagātas kārtas, bet es biju jau no laika gala ļoti jautrs un manīgs puika, kādus muzes allaž iemīlo. Es nebēdāju nenieka un dziedāju pa ganiem tautas dziesmas, ka meži vien trīcēja, lai klājās katru reizi ka klādamies. Vēlāk sāku vien, sāku vien pamazām taisīt dzejoļus, līdz kamēr tagad tur visi no manis jau lielas lietas. Pats es, zināms, nepamanītu gan vis tik drīz savu dzejas spēku vērtības un svāra, bet draugi un jaunkundzes sāka darīt man to zināmu, lūgdamas, lai es liekot savus liriskos sēru dzejoļus iespiest rakstos, ko es arī pēdīgi darīju un atzinu, ka draugi, bet jo vairāk jaunkundzes bija manus spēkus un dāvanas pareizi nosvērušas, ko tagad apstiprina visa daiļjūtīgākā publika.“ Še vilka Pietuka Krustiņš savu piezīmēšanas grāmatiņu no kabatas, uzšķīra un, ar zīmēkli tai rādīdams, runāja tālāk: „Kā ikkatrs dzejnieks, kuŗš tāds grib būt, nav aicināts no muzēm uz to augsto pienākumu, pēc kuŗa sniedzas, liecina jau tas vien, ka viņu darbiem jeb sacerējumiem trūkst pa lielākai daļai ārējas formas jeb veida un ārēja veikluma, kas pie maniem darbiem nav nekur nomanāms. Pārliecināšanās labad lai ņemam šo viņa dziesmu uz tā meldiņa: „Nu mēs, brāļi, sasatikušies etc.“ Šo es sacerēju piecās minūtēs. Viņa ir mans jaunākais gara lolojums, kuŗš man tik mīļš, ka neesmu vēl spējis viņa atraut savai sirdij un nodot publikas aukstās rokās. Raugat, kā še ir sarakstīti visi paņēmiēni acīm patīkamā kārtā: īsākie vairāk uz iekšu un garākie vairāk uz āru. Šādā kārtā sastādītu un saskandinātu dzejoli var lasīt veikli un bez pieduršanās ikkuŗš un katrs. Tam līdz der ievērot arī šo mīlestības dziesmu: „Ak, Kristiņ, tavu skaistumu! pēc tā meldiņa: „Aplam bezkaunīgs lielmutis etc.“ Ceru, ka arī šis dzejoliņš darīs drīzumā pie publikas savam audzinātājam godu.“ Pie šiem vārdiem Pietuka Krustiņš savu grāmatiņu aiztaisīja un sāka noglabāt kabatā.

„Eh, was da! tas ir tik tāds nēka gods,“ Švauksts, pa istabu staigādams, iesaucās. „Bet tas ir gan gods, kad tēk par skolas kungu un var ēt baznīc caur uz orjelschpihlen. Ak velns, kas tur par izskatīšanos meitās!“ Šis teikums viņam, pēc sava ieraduma roku uz augšu piesitot, izskrēja skaidri latviski; bet tālāk tūliņ runāja atkal savā pieņemtā valodā: „Es saņemt ērgel spēlēšan par velt, ja tik mani laistu baznīcai cauri staigāt. Das is zum deiwel famos.“

„Ko tu, spēlēt nemācēdams, darītu, ērgēļu spēlēšanu saņēmis?“ Prātnieks jautāja.

„Man zin gan, ko darīt!“ Švauksts gudri atteica. „Es maksāt volgeboren Petuka Krustiņa kungam uz mēnešu par spēlēšanu un Drekberģa kung par minum, bet pats staigāt tik baznīc caur. Drei, fihr tausen rubel per jahr, so ader so, das schtrunt!“ Tad

piegāja lepni pie Pietuka Krustiņa, uzsprauda pangsneju sev uz deguna un sāka runāt uz viņu, itin kā kad būtu jau patiesi ērģeļu valdinieks: „Bet tad jūs nedrīkstēt vis staigāt manim līdz caur baznīc tā, kā šodēn skolas kungam, jo tad es jums pavēlēt ēt furt tur pa ārpus’. Arī bez man ziņ tad nedrīkstēt nevien cit schpihlen, kā tagad, kur skolas kung visādus laiž; bet ikkatram vajadzēt anmelden bei hern Schwaukstē unt einzahlen drei rubel zwanzik kopeik silber kauzijons.“

„Ko nu ar niekiem lielies, tu, pilsētas kungs!“ Bisars Švaukstam uzsauca. „Stāsti labāk, vai esi dzirdējis kaut ko par mērnika cienīgu tēvu.“

„Mērnek cēnīg tēv aizbrauc auf Amerik,“ Švauksts, atkal pa istabu staigādams, atbildēja. „Tur vin izmērīt vēn sveše kaiser zeme un izrakuš tik daudz zelt un dimant, ka piebēr div kug piln. Tagad vin brauc uz māj, un kad būs atbraukt, tad būvēt tūliņ eisenbahn auf Slātav. Manim vin rakstīj jau paprēkš, lai es atbrauc auf Slātav un nopirkt trīs desetin land, kur būvēs bahnof un pilsēt ar visādu nihderlagu. Lai maksāt zem cik maksāt, das is schtrunt, aber mihr mus kaufen. Lai prasīt vai simt rubel par vēn pēd zem, bet man vajadzēt nopirk.“

„Saki mērnika cienīgam tēvam, lai taisa labāk skrodeŗu augstskolu jeb akadēmiju, nekā eisenbahnu ar bahnhofu, pilsētu un nihderlahgām,“ Drekberģis sacīja. „Tur tad nevajadzēs pirkt tik daudz zemes un ienākšanu būs vairāk; bet ja uztaisīs eisenbahnu, tad aizbrauks visi skrodeŗi uz Vāczemi.“

„Lai nu Dievs arī dod, ka aizbraucat, tāpat kā viens tāds aizbrauca jau pērnā vasarā, nelaime zin, kurp?“ Prātnieks atkal, nejauki smiedamies, runāja. „Sieva, jeb kas viņa tāda bija par līdzstaigātāju, tagad ir jau pazaudējusi pat prātu meklēdama un tomēr meklē vēl vienādi. Tādiem aizbraucējiem es labprāt nopērku, jeb, skaidrāk sakot, pārdodu biļetes.“

„Was? wo fahren schneider?“ Švauksts, Drekberģi caur pangsneju uzlūkodams, uzkliedza. „Zum deiwel fahren schneider! Pad arest solch ale alunken gleich! du schtifelpuzer numer zwei!“

„Tu, tu, tu dzirdi, kā viņš mani lamā! un tu arī,“ Drekberģis kļiedza lielā piktumā uz Bisaru un uz Prātnieku. „Lai izput vai — vai šujamais mašīnš, bet mierā es nepalikšu! lai tad viņš parāda, kā liks mani pad arest.“

„Kas tur tev būs par labu, kad parādīs?“ Bisars jautāja. „Bez divdesmit četrām stundām lāgā parādīt nevar.“

„Nu, kas par to! lai izput vai trīsdesmitpiecas,“ Drekberģis atkliedza.

„Furt du, schkandalmacher, aus deitsch zimer, wo anschtendig heren trinken!“ Švauksts Drenberģim uzkliedza.

„Selber du furt!“ Drekberģis kļiedza pretī. „Du, du — wasank.“

„Mīļie tautieši!“ Pietuka Krustiņš stājās abiem ķildiniekiem starpā. „Nesaderība krietniem tautas dēliem savā starpā nepieklājas, bet miers ceļ tautu godā un turībā.“

„Es domāju, ka mieru panāksim tik tad, kad būsīm izšķīrušies,“ Bisars sacīja uzceldamies un jostu no jauna savilkdams. „Ejiet puikas, kāds un pasauciet krodzinieku, lai nāk saņem naudu par tēriņiem.“

Švauksts, to dzirdēdams, arī grāba kabatā pēc pulksteņa, it kā iztrūcies par to, ka tik ilgi nodzīvots; tomēr pulksteņa nevilka vis, bet atrāva roku tikpat ātri atpakaļ, sacīdams: „Jā, zeit is wohl fahren.“ Tad uzsprauda pangsneju uz deguna, piegāja pie loga un sacīja, ārā skatīdamies: „Was deivel! Schon — schon — schwarz heraus.“ Tad apsviedās apkārt un gāja lepni pretī patlaban ienākušam krodziniekam: „Klau, vecais, pastellējiet trīs past zirg fihr hern Švaukstē.“

„Uz kurieni jūs gribat braukt?“ krodzinieks jautāja, noskatīdamies Švaukstā no galvas līdz kājām.

„Es grib fahren auf mein — mein — willā. Her wolgeboren Krusting Petak, wi is willā auf baurisk?“

„Villā ir itālieniski ciems, bet pie mums sauc par villā skaistas vasaras muižiņas un arvienu pilsētu tuvumā,“ Pietuka Krustiņš zinātnīgi izskaidroja.

„Nu guht, guht!“ Švauksts ķēra atkal valodu no jauna un teica krodziniekam: „Tad dzird: es brauks uz sav vasar muiž.“

„Kas, nelaime, zin, kādā pasaules malā jūsu vasaras muiža ir,“ krodzinieks ar nepatīkšanu atteica un nolika uz galda degošu sveci, kuŗu bija ienesis līdz, jo no āra gaismas nevarēja vairs nekā redzēt.

„Kā jūs var man vasar muiž nezināt?“ Švauksts ar dusmām jautāja. „Man vasar muiž ir ekš Tupiņ mājām, vēn jūdž no šejēn.“

Krodzinieks sāka smieties pilnā mutē. „Ak Tupiņos! — No kuŗa laika tad ir Tupiņu māja pārvērtusies par muižu? Man pirmā dzirdēšana, ka Tupiņos ir tagad muiža.“ Citi smējās arī, un it īpaši Drekberģis, bet Švauksts staigāja šņākdams vien spārīgi pa istabu. „Līdz Tupiņiem, līdz Tupiņiem ar trim zirgiem? hm, hm,“ krodzinieks runāja atkal pa britiņu, bet vēl arvienu smīnēdams. „Bet kur jūs domājat tikt Tupiņos ar trim zirgiem iekšā, jo tur pa to ganceļu nevar izbaukt gandrīz pat ne ar vienu zirgu.“

„Das is mein zach!“ Švauksts bargi atkliedza.

„Nu labi, labi,“ krodzinieks mierīgi sacīja. „Dodat šurp trīs rubļi, tad varēs gan trīs zirgus pasūtīt.“

„Sak ekš to past kantor, ka her wolgeboren Švaukstē maksāt par vis sav braukšan einmal par mēneš ales zusammen!“

„Šai pastā nevar vis bez aizmaksāšanas zirgus uz mēnešiem dabūt,“ krodzinieks ar nicināšanu atteica un griezās pie Bisara, kuŗš taisījās savu tēriņu maksāt.

„Ferfluchte Ordnung! deiwel einrichtung! zum tolwerden, bei got!“ Švauksts kliecēja, kāju uz zemes sizdams; tad skraidīja un grozījās pa istabu kā nejēdzīgs, tā ka ne tikvien pangsneja un sarkanās šalles gali, bet arī somiņa, kuŗa stāvēja plecos pakārta, mētājās pa gaisu ar visām trim kapeikām, kuŗas pirmāk, kad Drekberģis viņu neņēma pretī, iemeta pats tur atpakaļ.

Kad jau gandrīz bija visi krodziniekam aizmaksājuši par to, ko prasījuši, tad krodzinieks vaicāja Drekberģim, kas maksāšot par tām vīna pudelēm, kuŗas viņš izņēmis?

„Tās ir uz Švauksta rēķina,“ Drekberģis atbildēja. „Viņš pats lika ņemt, ko dāmas traktierēt.“

„Was das par dāmen auf land! in štat mīr is dāmen beser,“ Švauksts, dzirdēdams pa ausu galam Drekberģi par dāmām runājam, piktī sacīja.

„Lai nu dāmas, kur dāmas,“ krodzinieks, uz Švaukstu pagriezies, runāja, „bet par izņemtām vīna pudelēm vajaga aizmaksāt rubli deviņdesmit kapeiku.“

Švauksts sāka savā īpašā lielmanīgā buldurēšanas valodā liegties un sacīt, ka viņš par vīnu nekā nezinot — lai prasot Drekberģam, jo tas esot prasījis un nesis! bet atsaucās no kaktiem laba tiesa liecinieku, kuŗi liecināja, ka Švauksts licis gan Drekberģam vīnu ņemt un kristabnieces pacienāt, tādēļ krodzinieks, varbūt domādams, ka no Švauksta izdzīs drīzāk kaut ko, nekā no Drekberģa, sāka turēties pie Švauksta un uzstāt, lai aizmaksājot labāk ar labu un drīz, kas vajadzīgs. Gan vēl Švauksts liedzās maksāt un mēģināja aizbildināties, kā spēdams, bet krodzinieks gāja visai cieti virsū, solīdamies apcietināt un apķīlāt, tad grāba atkal somiņā, izrāva pazīstamās trīs kapeikas un uzsvieda krodziniekam priekšā uz galda, sacīdams: „Das is jelt!“ Visi sāka smieties, un krodzinieks uzsauca savu reizi ar piktumu, lai neākstoties, bet darot, kas jādara, jo cik ilgi lai viņš te diedelējot pēc savas naudas?

Švauksts, tāpat saskaities, grāba bikšu kabatā, izrāva kādu naudas maķeli, attaisīja vienu un otru pusi, paskatījās un ieņēma kabatā atpakaļ; tad izrāva no citas kabatas otru maķeli, izskatījās tai tāpat, aiztaisīja un ieņēma kabatā, sacīdams: „To zilberšeini es negrib izmainīt! tē kroģer tīr kufer jelt vien pēdod, — manim neir zirgs, ko vest.“

Pēdīgi, pēc ilgākas stīvēšanās, piegāja šī lieta pie tā, ka krodzinieks uzstāja Švaukstam atdot par tēriņu ķīlām kabatas pulksteņi. Gan, kā saprotams, Švauksts tam ļoti pretojās, bet krodzinieks par to nekā neskaitīja un gāja tik viņam jo ciešāk virsū, līdz pēdīgi tīši vai netīši Švauksta pulksteņa ķēde jeb „ķete“, kā viņš pats to sauca, kaut kur aizķērās un izrāvās no kabatas ar visiem spīduļiem un zvadzuļiem, bet — bez pulksteņa. Kā varēja nomanīt, tad ķēdes gals bija stāvējis kabatā iediegts vai citādi iestiprināts, lai nenāk laukā. Visi sāka smieties, un Drekberģis jo garšāk, izsaukdamies: „Tādēļ tad arī tagad vairs nevarēja redzēt pulksteņa no kabatas raujam kā agrāk. Par tādu jokū var dot duci bairīša.“

„Var gan, kad tik spēj vien nopirkt un aizmaksāt,“ Bisars, tabaku pīpē bāzdams, sacīja.

Bet Švauksts par šā sava noslēpuma gaismā nākšanu bija ļoti pikts un bargs. Viņš, kaktā iegriezies un raudzīdams iestiprināt ķēdi no jauna kabatā, biedināja par šādu pilsētas birģera blamēšanu apsūdzēt visus pie pilnu rāti.

„Nu, ja pulksteņa nav, tad dod jel to pašu ķēdi,“ krodzinieks sacīja. „Varbūt ka to varēs par parādu ņemt pretī. Pie pilnu rāti, kad aizmaksāsi, tad dabūsi atkal atpakaļ.“

„To ķēdi es pazīstu labi,“ Drekberģis runāja, joprojām smiedamies, Švaukstam par jo lielākām dusmām. „Tā ir tā pati, kuŗu viņš iemainīja pavasarī no jumīķa. Viņa ir no misiņa, bet tik vien apsudrabota un maksā bez tiem spīduļiem tik piecpadsmit kapeiku.“

„Nu, velns, ko tad lai no tāda pagāna ņem!“ krodzinieks nospļaudamies izsaucās. „Par citu visu, kas pie viņa ir, nevar dot rubļa un deviņdesmit kapeiku. Un tu, Drekberģi, kā vīna izņēmējs, neesi vairāk vērts.“

Pēdīgi stājās Pietuka Krustiņš starpā un piedāvājās krodziniekam priekš Švauksta par galvinieku, pieminēdams, ka krietniem tautiešiem vajagot izlīgt visas materiālīgās un ideālīgās diferencēs ar labu.

Krodzinieks drusku kā sašutis noskatījās Pietuka Krustiņā gaŗām acīm, kas liecināja, ka šis galvinieks nav vis viņam ļoti pa prātam; bet tomēr palika gan ar to mierā un ļāva Švaukstam iet neaizkartam projām.

Visi nu sāka taisīties un rīkoties uz projām braukšanu vai iešanu. Švauksts necēla gan labprāt acu uz augšu, bet, vilkdams savus baltos cimds rokās, sirdījās, buldurēja un rūca vāciski kā pērkons, bet no visas tās rūkšanas nevarēja saprast neviens nekā. Citiem bija ikkatram kādi virssvārki vai mēteļi, bet Švauksts taisījās uz ceļu aukstā lietainā naktī tāds pats, kāds bija baznīcā: spoŗos zābakos, baltos cimdos, vienos pašos svārkos, ar somiņu plecos, cilindra gaŗdibeni galvā un ar lokanu spieķi rokā. Pie visa šā apģērbā viņš neaizmīrsa arī uzspraust pangsneju labi stipri uz deguna, ka lai vējš nenogrūŗ. Turklāt Švaukstam šādam, kā izlikās, vajadzēja iet kājām, jo zirgi bija par visiem tik trīs: Bisaram, Prātniekam un Pietuka Krustiņam.

Kad visi sāka spriest un aprunāties, kā tiks mājā, tad tie, kuŗiem zirgu nebija, raudzīja pierunāt sev kādu aizvedēju no tiem, kuŗi atradās braukšiem, tik vien Švauksts nelīkās par to nekā zināt. Krodzinieks, kuŗam laikam par Švaukstu ieŗēlojās, sacīja uz Pietuka Krustiņu, drusku pasmaidīdams: „Nu jūs varēsāt ar savu iemainīto ēŗzeli aizvest to pilsētas kungu, jo ceļš jums iet pa daļai uz vienu pusi. Viņš ņems par labu šoreiz arī viena zirga pajūgu, jo pasta zirgus ņemot tiek jāmaina zilberšeinis, un to viņš tagad negrib darīt.“

„Nu, ar to ēŗzeli viņi šonakt pavisam mājā netīks,“ Prātnieks savrup nosmējās.

„Nu, kad ar pastu grib braukt, tad var zilberšeini mainīt gan,“ Bisars sacīja, „jo tad tiek zirgi, ar kuņiem kaparjelti aizvest.“

„Savas trīs kapeikas viņš aiznesīs gan tāpat kājām,“ Drekberģis teica, jo tas bija tagad itin jautrā garā.

„Tik vien šāds apģērbs tam pilsētas kungam būs gan par daudz plāns un viegls, tikpat priekš lietus, kā arī priekš vēsuma,“ krodzinieks, Švaukstā noskatīdamies, sacīja.

„Kad tik viņš ir melns, tad par plānumu vai biežumu nekāda bēda,“ Bisars atteica.

„Tas, kas izstaigāja pērn trijukungu dienā, lauskam speņot, baznīcu vienos pašos putekļu drēbes svārciņos, tam tagad būtu kauns salstot,“ Prātnieks sacīja, pātagas kāta cilpu rokā uzmaukdams.

Tā runādami un taisīdamies, visi tie kroga viesi bija izgājuši jau no savas istabas priekšistabā, kurā ienāca patlaban no āra divi salijuši ceļinieki. Kad tuvāk saskatījās, tad izrādījās, ka viņi bija visiem pazīstami slātavieši, tik vien no drusku atstatāka valsts stūra. Pēc sasveicināšanās un īsas ievadījuma sarunāšanās par nejauku laiku un izmirkušu ceļu, Prātnieks ienācējiem vaicāja, kurp tik vēlu braukdami un vai tiem neiešot ceļš ar dažiem no viņiem uz vienu pusi?

Viens no ienācējiem, kroga viesus drusku vispāri aplūkojis, atbildēja: „Kā liekas, tad laikam neies vis, jo šē laikam no muižas puses neviena nav.“

„Kas jums tagad uz muižu par braukšanu?“ Prātnieks drusku ziņkārīgi jautāja.

„Tur ir tāda savāda nedomāta un negaidīta vajadzība,“ tas pats otrais ienācējs atteica, pīpi uztaisīdams un grūti nopūzdamies.

„Kas tā par vajadzību?“ citi arī sāka jautāt ar uzmanību.

„Vajadzība ir, draugi, tāda, par kādu netīkas labprāt ne runāt, un kādas lai Dievs nedod,“ pirmais ienācējs teica skumīgi un savas slāpās drānas nopurinādams.

„Nu tad stāstiet jel, kas tā par lietu var būt!“ Prātnieks un citi uzsauca.

„Jā, kuņš to varēja vai drīkstēja iedomāt, ka šā laika daiļākā Slātavas draudzes meita varēs ņemt tik nelaimīgu galu!“ Otrais ienācējs lēnām runāja: „Vēl jau dzirdējuši laikam nebūsat?“

„Nē, nē, nē! nav nekas dzirdēts,“ no vairāk mutēm atskanēja.

Kamēr otrais ienācējs, kā likās, domāja un meklēja savā prātā šim gaidāmam stāstam lielu un svarīgu vārdu, lai var stāstīdams satriekt jo vairāk klausītāju sirdis, tikām pirmais ienācējs pasteidzās un izteica to itin vienkārši un bez nekāda jaukuma: „Lūk’, tā Liena, Irbēnu Oļiņu audzēkne, kuņa staigāja šai vasarā apkārt par sajukušu, ir mūsu upē pārceļamā vietā noslīkususi.“

Visi pie šiem vārdiem iztrūkās, un pat Švaukstis, runātājus caur pangsneju uzlūkodams, iekliedzās: „Das is schade! schehn mehdchen war. Ach, kā es vin ēkš Ilz bēr amizant izvizināj uz kapsēt unt zurik!“ Bet pie Prātnieka vien bija nomanāma gandrīz labpatikšana, kaut gan, kā protams, viņš sargājās to izrādīt.

Otrais ienācējs, lai gan pirmais bija viņam lielāko stāstīšanas krāšņumu un virslietu nolaupījis, raudzīja tomēr vēl no atlikuma glābt un tvert priekš sevis, kas vēl glābjams un tverams, tāpēc viņš stāstīja tūliņ tālāk, līdzko pirmais bija to nelaimīgo notikumu pasludinājis: „Tā atrašana tikpat kā caur mani vien iznāca gaismā. Paklausāties, kā bija.“

„Nu jā, stāsti, stāsti tu papriekšu,“ pirmais ienācējs iesacījās.

„Šorīt bija jau liela diena, kad es uzcēlos rijai krāsni iekurināt, sak’, svētdienas diena, kas nu par lielu steigšanos? gan izkurēsies. Vakar arī no rīta kā kūlām, piesērām riju, arām un ecējām vēl visu dienu kartupeļu lauku, pēdējos kartupeļus lasīdami un vakarā palikām pie linu saņemšanas labi vēlu, sak’, laiks taisās uz lietu — uz zemes atstāt vairs nevar uzdrošināties — kas zin, var sākt līt, un ko tad? Tur salūza

vēl viens ritenis, bija jāsūta uz māju pēc citiem ratiem un jākrauj vezums pāri — kā jau arvienu tādās steigšanas reizēs izdodas. Kamēr nu vēl mājā nokopām vezumus — paspārnē divi vien sagāja un trešais bija jāizkrauj citur, — nolikām zirgus visus droši, kā pienākas, lai neceļas nekāda kaite — kā es vēl teicu uz šā paša Edes tēva (še viņš rādīja uz pirmo ienācēju) — labāk lai padarām visu tā, kā kad, ja sliktums ceļas, — saimnieks nevar pārsaukt mūsu, sak': ko jūs tur ejat un strādājat, kad uz jums nevar palaisties? — itin kā bez rokām! — kā jau nu allaž tādās valodas ir — vai nu nav dzirdēts — tas kumeļš, kā pagāns, ir mums diezgan nemierīgs — gāž sētu laukā — un sirmītim ir pakaļkājas kaltas, sak', kas zin, kā var izdoties? — zirga un zirga būšana — vai nu viņam savu prātu iedosi? — te ir viņi labi, labi — kūvējas un knosās, kamēr var būt — redz še vai! — Šis Edes tēvs iesacījās vēl, vai nebūtu varējis siet šonakt zirgus pļavā — mums kā upmalas pļavas — atāla ir diezgan — agri, lūk', šogad nopļāvām, un rudens ir mīkšnējs, tad nevar veikt nemaz nobarot — gan izēdas vēl lopi pa virsu gan — — “

„Mīļais draugs! lūdzu steigties drīzāk pie lietas,“ Pietuka Krustiņš stāstītājam uzsauca.

„Nu jā, steidzāties arī tūliņ, kad zirgus salikām stallī — sak', kas viņus drīkst tik gaŗā naktī vairs laukā atstāt? — lietas, visas zirgu lietas sanesām tāi jaunā kūts kambarī, kuŗu pērn uztaisīja, lūk', no Grebzdēnu meŗa kokiem — Prātnieks būs ielāgojis gan: lūk', kur viņu dien' tu biji piesējis vēl savu jauno zirgu pie tā lielākā vadŗa.“

„Pagaidi, tu tikpat neizstāstīsi,“ pirmais ienācējs sacīja. „Tā atraŗana notika īsti tā: Ranŗu Gārnim bija jāsteidzas šodien upē pāri pie vārdotāja uz Riebniekiem — pērnām veprim esot laikam vai plecu vīveles, vai liesa, vai vēja bulte izgājusi — pats vēl īsti nezināja —“

„Pag', ko tu nu jaucies starpā!“ otrs ienācējs uzsauca, „tu jau lielu gabalu izlaidi: vakar kā bija cepta maize — istaba silta un paŗi vēl labi izpēruŗies, nogulējām, kā jau pieminēju, līdz lielai dienai. Sieva man bija uzcēlusies gan drusku agrāk un izgājusi pa lauku soŗa kopt, piesacīdama, lai es pašūpojot bērnu, ja sākot raudāt, bet es nebiju dzirdējis ne piesacīŗanas, ne arī bērna raudāŗanas, un iztrūkots tik tad, kad sieva ienākusi uzbārās, ka guŗot kā sprādzenis, lai bērns vai pārbrēcoties. Es iesacījos, sak', vai, nu man, siev', nav citu domu un citu darīŗanu, ka tu man liec bērnu auklēt? — ŗī atkal pretī, un tā vārds pa vārdam, līdz pēdīgi sagājās vēl diezgan skarbi, kā jau nu, lūk', pa laikam laulātu ļauŗu starpā.“

„Negadījās no jaunākiem neviena pie rokas, kas Gārnī pārceŗ,“ pirmais ienācējs steidzās atkal stāstīt, „un tas nu redzams labi, ka vīram steigšanās ir, tā es, kaŗoku uzmeties, sak', ko tur nu citu vairāk, ieŗu pats un pārdzīŗu cilvēkam laivu pretī —“

„Ko nu tu stāsti! bez manas sūtīŗanas jau tu neaizietu,“ otrs atrāva atkal viņam stāstīŗanu. „Man bērni pateica pašam pirmam, ka aiz upes esot kāds ciemiņŗ, kuŗŗ gribot tikt drīz pāri. — Nu jā, un kā tad bija tālāk? — Es uzcēŗies vilku ŗos paŗus svārkus mugurā (to sacīdams, viņŗ atsita mētelī un parādīja svārkus stūri), sak', svētdienas diena — staigā cauri sveŗi cilvēki vis — vai nu tāds dzīvosī. Gan sieva izejot vēl nokliedza: kur nu atkal vāŗāŗoties ar labiem svārkiem rijā krānsns priekŗā pa pelniem. Sak', nu par to vis nebēdāŗies! — kas māk drēbi nopelnīt, tas mācēs arī kopt.“

„Pie upmalas piegājis, redzu, ka laiva ir iedzīta lejā, upes ielikumā, tur, lūk', lielo Pēter, pie otrējo velētavas,“ pirmais iesāka atkal un stāstīja vairāk savam biedrim nekā citiem. „Jau man sirds tūliņ kā paredzēt paredzēja, ka uz labu tas nevar būt. Klāt piegājis, atrodu airi arī iemestu ūdenī un laivā kādu drānu, kuŗa izskatījās kā nonēŗāts sievieŗu lakats. Man iesītās vēl prātā, ka tādas sveŗas lietas aizkart vai viņām uzmīt ir

brīžam ļoti jābīstas — var jau viņas būt noliktas no burvjiem vai citiem pesteļiem, un kur tad dursies?”

„Ko tu nu, Edes tēv, steidzies stāstīt savu muļķīgo bailību!” otrs uzsauca. „Kurš nu nezina, ka tu skrieni pat no zebieksta vai ellē iekšā? Tu tik zini, kā laist vien pa gabalam laukā! Ko lai cilvēki tur saprot? Šās lietas jau notika visas pēc pusdienas, un kamēr tu vēl, no ļaunuma baidīdamies, nedrīkstēji laivā kāpt, es arī pienācu pie krasta un devu tev padomu iznest to drēbi ar airi malā, iešļakstināt ar airi laivā jaunu ūdeni, izsist atkal tāpat laukā un kāpt iekšā bez bēdām.”

„Nu jā, lielais Pēter, lai nu tas ir,” tā atkal pirmais, „es apskaitīju, ka tagad laika nav aizdzīt laivu pretī straumei līdz īstai pārceļšanās vietai, paaicināju Gārni, lai panākas uz leju pretī. Kalna pusē palika atvars — tai iekšā nebraucu, tur nevar aizsniegt ar airi dibena, tādēļ laidu gar atvara malu līdz ar braslu pa lejas pusi.”

„No sevis jau tu tur nezinātu braukt, ja es nepasacītu,” otrs ar nepatīkšanu teica.

„Es braucu — braucu, tā jūtu, ka atvara malā aizmetas airis aiz kaut kā, kas spiežot iet projām. Sāku skatīties, un — Dievs Tēvs! — ieraugu slīkoni. Pārbraucu pāri, ieņēmu Gārni; tikām šis lielais Pēteris dabūja vairāk rīku —”

„Nu jā, ko tur nu citu vairāk? vai nu stāvēsi un skatīsies?” otrais krita valodā. „Aizskrēju tūliņ uz māju, paķēru kādas kārtis un ķeksi — ar kailām rokām, bez ieročiem, zināms, nekā neizdarīsi.”

„Sākām strādāt visādi, kā spēdami, līdz pēdīgi arī izvilkām,” pirmais atkal pasteidzās. „Tikām saskrēja upmalā arī visi mājas ļaudis, līdzko no šā lielā Pētera bija dabūjuši dzirdēt, kas par lietu esot.”

„Ko tur nu vairs slēpt, ko būt?” otrs piepalīdzēja; „kas tur ir, tas ir. Tur gadījās pagalmā Edes māte — es pasacīju tai, ka upē uzgājām pāri braukdami slīkoni; tā atkal bija pasacījusi citiem, un līdzko izvilkām, to sievieti tūliņ pazina un pasacīja skaidri, ka tā un tā.”

„Mēs skaitām, ka viņa savā nesamaņā ir cēlusies naktī upei pāri,” pirmais ienācējs atkal steidzās runāt, „un straume ienesusi laikam laivu atvarā; tur tad gribēdama, kas zin, ar airi sasniegt dibenu, būs iekritusi iekšā un nonesta pēc no straumes atvara lejas pusē.”

„Nu, man liekas, ka tas nevar vis būt noticis netīši,” Prātnieks sacīja. „Kad vairs citur nebija ko iet un cita ko darīt, tad vajadzēja laisties upē iekšā.”

„Nē, nē, Prātniek, negrēkosim labāk, tā domādami,” otrais ienācējs runāja ar sirsnību. „Viņa, nabadzīte, tur ir gājusi pa agrākam ieradumam un kritusi nelaimīgā nāvē. Brīžam agrāk, kad tur, cauri staigādama, cēlās pāri, paņēma pati airi un dzina laivu, es atminu, gandrīz kā vīrietis.”

„Domājam, domājam, ko iesākt, ko darīt,” tā pirmais ienācējs, „līdz pēdīgi nospriedām dot tūliņ valdībai ziņu, citādi var krist vainā — tādas lietas nav kavējamās.”

„Tagad nu tad esam ceļā, braukdami uz muižu pie valsts valdības ar ziņu,” otrs piepalīdzēja. „Šis, Edes tēvs, baidījās viens braukt, jo varot izgādīties ceļš ap pašu pusnakti atpakaļ; un, zināms, savādi ap sirdi var būt šādā reizē ikkatram, īsti upē pāri braucot, — turklāt vēl veļu laiks tagad, tādēļ braucu es arī līdz, sak’, diviem jau tiklabi ir drošāk.”

„Nu, Krustiņ, tu žēlojies arvienu, ka kuplejām trūkstot vielas, bet tagad, es domāju, būs diezgan,” Prātnieks, nejauki smiedamies, Pietuka Krustiņam uzsauca. Tomēr viņa balss neskanēja tik droši kā citām reizēm, un vaigs bija nobālis.

III

Tai svētdienā pēc pļaušanas svētkiem Slātavas baznīcēni, Dieva vārdiem beidzoties, negāja vis tūliņ uz mājām, bet devās viss lielums uz kapsētu, kaut gan laiks nebija nekāds mīlīgais, jo pūta smags rudens vējš, kuŗš rāva ar varu kokiem pēdējās lapas nost un solīja arī atnest drīzumā atkal lietu. Tomēr ne paša jaukā kā vasaras svētdiena nespēja aizvadīt šī kuplā draudzes miera vieta ar savu mīlīgo ēnas dzestrumu turp tik daudz ļaužu, lai arī būtu apglabājami diezgan ievērojami draudzes locekļi, ja vien nebija cerams pie viņu apglabāšanas kaut ko īpašu redzēt vai dzirdēt. Tātad vajadzēja būt pieminētā dienā kapsētā pēc ļaužu prāta kaut kam ļoti svarīgam.

Dažas sievas bija iznākušas no Dieva nama pat arī agrāk un atradās kapsētā jau priekš Dieva vārdu beigšanas, lai varētu dabūt labi aplūkot izraktos kapus un nostāties varbūt jau viņu tuvumā tādās vietās, no kuŗām var visu labi pārredzēt.

Divas no tādām agrāk iznākušām sievietēm sēdēja aizvējā uz kāda kapa sarunādamās. Viena bija labi vecīga, bet ģērbusies diezgan grezni un tikko ne pašā pirmākā tā apgabala modes apģērbā, kaut gan tas, vienīgi bez kādiem galvas lakatiem, starp kuŗiem atradās apakšējais jeb apaļiski sasietais pat no zīda, bija viss pašausts, glīti un pat skaisti izstrādāts. Viņa turēja rokā, ar baltu kabatas lakatiņu apsitusi, ne visai jaunu, bet labi glabātu dziesmu grāmatu, kuŗai līdzās stāvēja vēl kāds viegli saritināts iebālgans zīda lakatiņš, un grāmatā pašā turējās savos kātos starp lapām pat dažas pusvītušas rudens puķītes. Otra bija labi jaunāka, bet daudz vienkāršākā un vecmodīgā apģērbā. Viņa turēja klēpī kādus divi gadus vecu bērnu, kuŗš pūlējās graudzams cukura graudu, ko, kā varēja noprast, bija iedevusi pirmāk pieminētā sieva.

„Tu, dēliņ, tikpat nesakodīsi,“ māte, bērnam cukura graudu izņemdama, sacīja; tad, viņu sīkākos graudiņos sakodījusi, deva atpakaļ, pieminēdama: „Ko nu šis tādām kramam darīšot! — zobiņu priekšā nekādu nav.“

Otra skatījās bērnam mutē. „Laikam tad zobi būs izrūsējuši? — jā, kā tad! — tā jau tagad izbeidzas tie piena zobi lielākai daļai, — lūk’, dabū vien šā paša salduma...“

„Nē, nē, Irbēnu māt, kas nu šim to vainu dod!“ bērna māte atsaucās. „Nezin, kad redz šādus kukuļus, kompetes vai bambankusus vienreiz, kad otreiz? ja gadās šad vai tad, tāpat kā tagad, tad ir, ja nē — iztiek tāpat. Bet Dievs zin! dažam, kam rūsēšana piesitas, tam izrūsē bez visiem saldumiem, un tā šim arī. Cik reizēm, mīļā, mēs paši mājā neesam nosmējušies, ka zobi izrūsējuši puikam tīri kā kādam lielmaņu bērnam.“

„Lai nu smieklī, kas smieklī,“ Oļņiete sacīja gandrīz it kā ar rūpēm un bailību, „bet tagad tīrā patiesībā tie zemākie ļautiņi tik to vien laikam vairs gudro, kā mums, lielmaņiem, dzīties pakaļ. Šodien pat, noklausies vien baznīcā — lai tur vai kāda pirtnieka bērns, bet savas kārtas vārdu vairs nevienam! — tik lielmaņu izgudrotos vien, lielmaņu izgudrotos vien! Un tad nebūs vis mierā vēl ar vienu pašu, bet pa divi — trīs. Ak tu, žēlīgo tētiņ! ne tiem ļautiņiem kauna, ne goda! Kādus vārdus tad nu mēs, lielmaņi, lai vairs liekam? Mums tad būs jāņem tie paši vecie atpakaļ. Mēs esam likuši līdz šim vēl pa divi vārdi vien, bet šiem vajaga vēl vairāk. Svēpuŗu Babas puikam arī — ak Kungs, ak Kungs, tavu trakumu! — nosauca vai Aleksanderi, Vilhelmu un nezin kādu vēl to trešo. Tāpat arī citiem: Plorentīnes, Maksimilijani, Terēzijas, Verdinanti, Augustīnes, Adeleides, Valentīni, Jūlianes un Viktorijas! ko tik no lielmaņiem pa ausu galam dzirdējuši — krauj vien saviem bērniem virsū. Es nezinu, kāds labums tur Dievam var būt šādas ļaužu nekaunības ciešot? Kā man tas prāts un sirds uz tādiem, tad es viņu nepanestu ne vienas dienas.“

„Tiesa, tiesa, Irbēnu māt!“ otra viņai piekrita. „Šim pašam manam puikam arī daži gribēja, lai liekot kādu svešāku jaunu laiku vārdu, bet tāpat jāsaka: ko nu līdz skaistu

vārdu likt, kad pati gandrīz nemāki nosaukt, kā vajaga? tad paliec tik pasaulei par apsmieklu. Beidzot uzliku to pašu Jāni — un labs būs diezgan — iztikš tāpat.“

„Lūk’, tā, tā ir pareizi, kad tik liek paši savas kārtas vārdus!“ Oļņiete iesaucās. „Kas nu Jānim vēl kait? tāds vien mīlīgs, gludens vārds. Vēl veci ļaudis saka: lai sauc vilku, lāci, kad tik mežā nedzen un kad tik maizes paēdis.“ Še Oļņiete drusku apklusā un tad iesāka pa brītiņu no jauna. „Nav šī vārdu likšana tā vienīgā lieta, kurā citi dzenas mums, lielmaņiem līdz, bet tāpat tas ir pie cita visa un arī pašā svētākā ceļā, kā šodien redzēju. Tu, mīļā, zināsi gan, ka mēs, lielmaņi, pie Dieva galda iedami, cik nu katru reizi esam, paliekam arvienu paši pēdējie un salasāmies savs īpašs galds, jo tā māca arī paši raksti, ka tas, kas gribot tikt paaugstināts, lai sēstoties zemākā vietā; bet ko šodien ieraugu? — ak Kungs Dievs, cik ļoti ir lepnība pasauli samaitājusi! — pie pēdējā galda salasījušies trīs gabali melnos svārkos: Pietuka Krustiņš un Švauksts ar Drekberģi savā pusē katrs. Ak Kungs, ak Kungs, tavu apstulbotu miesas prātu; laikam domājas būt labāki par citiem grēciniekiem! un ar melniem svārkkiem, ar to velna lepnību pie Dievgalda! Švauksts, uzspaudies tādu savādu, auklā piesietu brilli uz deguna, stāvu gaisā vien slienā, kā jau patiesi no lepnības velna sagrābts. — Lai nu vēl Pietuka Krustiņš, kāds viņš arī ir, lai ir, — tas, skolotājs būdams, varētu cik necik pie mums, lielmaņiem, skaitīties, bet ko šie divi pustrakie? — un Švauksts turklāt nebijis nemaz uz Dievgaldu taisījies, bet tik dabūjis krogā zināt, ka šie divi iešot, un licies tūliņ līdz. Ak mīļais Kungs Jēzus! kā tādi gan ēd tavas miesas un dzer tavas asinis sev pašiem par sodu. Citi, kā sak, taisāmies cauru augošu nedēļu: lūdzam, dziedam un nesakām ļauna vārda ne saimei, ne citam, lai dzīvo un dara kā grib, bet ir tad vēl jābīstas, vai būsīm Tēvam patīkami? bet šis skrien klāt tāds pats, kāds ir! Bail vien metas, ka nesabrūk tādu dēļ kādreiz baznīca visiem uz galvām. Ak Dievs, ak Dievs, apžēlojies! un nesodi par tādu grēkiem citu līdz.“

Pa tam bija baznīca jau izzvanīta, un ļaudis sāka nākt uz kapsētu pulku pulkiem un rindu rindām. Tā pati bērna māte, uz viņiem rādīdama, Oļņietei sacīja: „Lūk’, lūk’, Irbēnu māt, kā nāk visa draudze, itin kā būtu kāda goda diena. Laikam gan visi uz to pašu vien steidzas, gribēdami redzēt tavu audzēkni paglabājam.“

„Kam nu, mīļā, tu manu vārdu tur pavisam piemini,“ Oļņiete ar nepatīkšanu atteica. „Kauns un negods — tā ir tā pateicības alga par visu mīlestību un kristīgu audzināšanu! Es lūgšu pat Dievam debesīs, lai izdzēs viņu no manas grāmatas, ka lai pastarā dienā pie tiesāšanas nav jāvazā mans vārds visu eņģeļu un zeravu priekšā līdz. Kad es paredzētu šādu galu, tad paņemtu labāk kādu čigāna bērnu audzēšanā; ja tas skrietu kaut kuram diedelniekam pa pasauli līdz, tad neviens nevarētu sacīt manas vainas.“

„Dzirdēju gan runājām, visvairāk no tās pašas Anužas, ka esot salaulājusies, tā atkal otra; „bet Dievs to zin, vai ir tiesa, vai nav, un tagad, kā liekas, arī īstas taisnības zināt vairs nedabūs.“

„Meli, meli! tīri balti meli! tā ir visa viņas taisnība,“ Oļņiete atkiedza. „Un nu vēl grib ierakt šepat kapsētā līdz ar visiem, kas dievbijīgi dzīvojuši un svētīgi aizgājuši, un kur arī mums, ikkatram ticīgam cilvēkam, ir nolikts sagaidīt mūžīgo kāzu prieku par ticēšanas algu.“

„Redzēs, redzēs, kas izdosies,“ otra, bērnu zemē nostādīdama, sacīja. „Kā dzird, tad lielākā daļa no draudzes gan vis negribot paļaut kapsētā rakt.“

„Kā gan lai paļauj?“ Oļņiete atteica. „Vai nezināms, ka tādiem būs vieta ārpus debesu vārtiem, tāpat kā še ārpus sētas? — labi vēl, ka tur laiž. Kurš gan gribēs gulties tādām līdzās, kā ja vienīgi cits tāds pats? un ja tādus sāks rakt kapsētā, kas tad kaitēs kuram gala nepadarīties? tā tad būtu vēl īsti paskubināšana uz to. Man brīnums, ka mācītājs, pats Dieva kalps un vietnieks būdams, var un drīkst par tādām lietām

turēties, kuŗas viņam pašam jāpalīdz pazudināt? — Vai tie arī ir kādi kristīgi darbi, kad lūdž par visiem bandu dzimumiem, it kā par tās pašas palaidnes ārļaulības bērnu Dievu? un nu vēl, kā dzird, gribot pašu apglabāt reizē ar visiem un tāpat kā citus godīgus miroņus, ar zvanīšanu un Dieva vārdiem. — Reizē ar visiem un tāpat kā visus! Lai Dievs apžēlojas! Ja tā darīs, tad es šai kapsētā vairs savas kājas necelšu, nedz arī likšu sev ar to zvanu zvanīt.“

„Kā liekas un kā ir dzirdēts, tad tāpat gan laikam glabās, kā tu, Irbēnu māt, saki,“ otra runāja, — „lūk, kaps ir izrakts iekšpusē tāpat kā citiem visiem, un darbinieki pie viņas atvešanas arī esot pasūtīti tā, ka lai tiekot pēc pusdienas īstā apglabāšanas laikā še.“

„Tā nu gan viņi domā un grib darīt, bet vēl nav vis padarījuši,“ Oļņiete ļauni atteica. „Prātnieka Andžs un vēl daudz citi celsies tam pretī; ja citādi nevarēs, tad Prātnieka Andžs nodos to lietu uz proceses. Es pati viņu vēl paskubināju, lai samusina visu draudzi un nelaiž nemaz kapsētā iekšā, nedz arī pie citiem klāt. Īsti tie visi būšot pie tā, kuŗiem ir šodien savi piederīgie jāglabā. Mans vecis gribēja braukt vēl uz valsts māju pie izvadīšanas, bet es aizliedzu zirgu un pasacīju, ka ja tā grib darīt, tad lai manās acīs vairs nerādās — neņemšu ne savā gultā iekšā.“

„Lai Dievs žēlo un sargā ikkatru cilvēku no ļauna prāta un nelaba gala,“ otra uzceldamās sacīja; „ko gan, pats grēcinieks būdams, vari vairāk teikt vai vēlēties? Viņa, meitene, arī nedz tāda gala būs paredzējusi, nedz meklējusi, bet ko lai dara, kad...“

„Meklēja, meklēja un atrada arī!“ Oļņiete kaislīgi iesaucās. „Kad, kā no debesīm bēgdama, nelabam pakaļ skrēja, tad tam arī tika labs kumoss, ko noraut, aprīt. Tīši meklēja posta, tīši traka prāta un tīši gala! Tā viņai vajadzēja! Lai nu cep ellē septiņas reizes karstākā ugunī, kā bagātais vīrs, mūžīgi mūžam! Lai brēc un lūdzas no manis ūdens pilītes, kad es sēdēšu Ābrama klēpī. Es neiešu vis dzisināt viņas mēli, lai vai noslāpst. — Kas atlīdzinās to postu, ko viņa padarīja ar savu palaidnību man un Prātnieka Andžam, ja arī neskaitītu to sirdsēstu un dusmu, ko man aizdeva? Vīrs man ir no tā paša laika nogājis aiz bēdām gandrīz pavisam postā, tā ka no viņa nav cerams uz priekšu vairāk nekas, kā tik nabags, kuŗš man, sievieša cilvēkam, būs vēl jāuztur tāpat, kā jau tagad jāvalda vienai pašai tik liela māja. Laime vienīgi, ka Prātnieka Andžam ir Dievs devis kristīgu un palīdzīgu prātu, bet citādi nezin kā tiktu kuŗu brīdi ar katru darīšanu galā. Un vai viņam pašam arī laba diena? Pērn nodedzināja skauģi klēti, kuŗa bija pilnāka un bagātāka, nekā pat nevienas lielmaņu meitas pūrs. Šogad bija laikam no tādiem pašiem apburti lopi, un izkrita gandrīz lielākā puse. Viss tas un vēl daudz vairāk ir jācieš mums vienīgi tikpat kā viņas dēļ. Kuŗam tur nekāptu sirds pa kaklu laukā? Prātnieka Andžs būtu varbūt jau sen apprecējies, ja necerētu uz viņu. Jāsmejas! it kā kad meitu nebūtu. Man pašai brāļa meitas kā liepas, vesela rinda, lai ņem, kuŗu pats grib.“ Pa brīdi viņa, lepnā pazemībā nopūzdamās, iesāka vēl no jauna: „Ko tu darīsi, ko līdzēsi! kas palaidnis bijis, tas paliek, lai māca, rāj un audzē vai paši eņģeļi. Ko tu atstāvēsi pretī tam liktenim, kas ir nopelnīts un nolikts jau varbūt priekš dzimšanas! Neesmu vis nesusi zem savas sirds. Kas zin, kur cēlusies un kādos grēkos dzimusi? Anuža gan šā tā stāstīja, bet kas nu var ticēt? — Še jau skaidri redzams, ka vecāku grēki ir piemeklēti, lai nu vai kuŗā augumā. Nezin, vai bērns arī vēl labu galu nems.“

Kamēr vēl šās abas sievas tā sarunājās, tikām piepildījās kapsēta ātri un stipri ar ļaudīm. Sāka arī lit smalks, bet biezs lietus ar stipru vēju. Oļņiete apsedzās ciešāk ar segu un gāja pretī pašam lielākam ļaužu pūlim, kuŗš bruka patlaban ar troksni caur bērū kambari kapsētā iekšā. Aiziedama viņa vēl sacīja savai biedrenei: „Paliec vien tu

šepat ar bērnu pavējā; es iešu Prātnieka Andžam pretī dzirdēt, vai būs lielu pulku sataisījis. Turpat viņš nāk pa vidu runādams. Viņa balsi es varu izšķirt vai pašā tirgū.“

Tā arī patiesi bija, kā Oļiņiete sacīja; pieminētam pūlim pašā vidū gāja Prātnieks, runādams pilnā mutē par to, ka draudze lai nepaļaujot apglabāt Lienas pie citiem kapsētā ar zvanīšanu un Dieva vārdiem, jo viņa padarījusi tīši sev galu. Viss tas nemiera pūlis apstājās ar savu troksni kapsētas vidū, uz kuriem tad devās arī citi ļaudis, kuŗi bija agrāk atnākuši. Runātāju bija daudz, bet no visiem kopā varēja noprast tik to, ka lielākā daļa piekrita Prātniekam, bet atradās arī daži, kas mēģināja runāt pretī; tomēr cauri visam tam troksnim izskanēja vienīgi tik Prātnieka balss. Viņš rādīja uz kādu jaunizraktu kapu un runāja pilnā mutē: „Lūk, tur tāi bedrē gribot to pasaules vazanku un pašslepkavu rakt! Slātavieši, vai jūs ļausiet savu kapsētu piegānīt? Šo Dieva lauku, kur dus mūsu vecāki un piederīgi, kas aizgājuši sava Kunga mierā?“

„Jā, jā, Andž, tas tiesa!“ Oļiņiete pienākdama uzsauca. „Ko gan viņi tad nesacīs pastara dienā, kad uzcēlušies, lai var iet uz jēra kāzām, ieraudzīs, ka līdzās viņiem ir gulējusi tāda, kuŗu sagrābs tūliņ nelabie un aiznesīs smiedamies prom? Kā gan mēs tad Dievam atbildēsim?“

Prātnieks, tikko ar Oļiņieti padevīgi sasveicinājies, ķēra atkal savu patlaban pamesto valodu rokā, lai ļaudis nesāktu sarunāties visai daudz savā starpā, jo tad viņam nāktos grūt griezt tos no jauna pie norimšanas un pie klausīšanās viņa runā. „Šo vietu viņi ir gādājuši ne tikvien priekš sevis, bet arī priekš mums, saviem pēcnācējiem. Lai atsaucas tad, cik būs visā šai pulkā tādu, kas vēlēsies ņemt kapa vietu viņas kapam līdzās?“

„Es jau to esmu sacījusi un saku vienādi, ka ja viņu še ierok, tad mani lai ved uz citu kapsētu,“ Oļiņiete, Prātniekam līdzās stāvēdama, atsaucās. „Kad cilvēki grib būt paši no sevis tik stipri, ka drīkst ierakt tādus kapsētā iekšpus sētas pret vecu veciem iestādījumiem, tad tas pierāda, ka viņiem nav par Dievu nekāda bēda; tad viņi gribēs vest tādus ar savu spēku arī laikam pat debesīs iekšā?“

„Vai nevajadzētu tik ņemt tagad lāpstas un piemest to bedri tur pilnu?“ Prātnieks, uz Lienas kapu rādīdams, sacīja. „Lai tad rok jaunu tur sētmalā, kur visiem tādiem jāguļ, un kur jau guļ vecu vecie no vergu laikiem. Valstij caur to gan pāra dienu vēl nīks, bet par to maza lieta, to mēs, runas vīri, gan aizbildināsim — kad tik kapsētu aizsargājam tīru un nesagānītu.“

„Nē, Prātniek, pēc likuma tad vairs nevarēs vis pavēlēt dot valstij dienu pie cita kapa rakšanas,“ kāds no Prātnieka piekritējiem no pulka atsaucās. „Tad lai rok paši tie, kuŗi ir likuši rakt šo pirmo kapu nevietā.“

Prātnieks izsacīja to vārdu par valsts dienām nevis viņas labumu vērā nelikdams, bet vienīgi tik Lienas likteni un galu pārsmiedams, tādēļ viņam, kuŗš teicās gādājis par valsts labklāšanu vairāk nekā visi citi un rūpējies par viņas labumu ciešāk nekā par savu, tas nevarēja būt nemaz par patikšanu, kad kāds iedrošinājās tam šo lietu atgādināt un izskaidrot, ar kuŗu jau viņš pats mēdza allaž spīdēt. Prātnieks, uz runātāju nemaz nepaskatīdamies, atbildēja drusku nicinošā balsī: „Jā, jā, kad pracesi grib vest, tad nevajaga gan valstij otra kapa rakt, to zina ikkuŗš. Bet nebūtu arī nemaz vajadzība vairs valsts dienu prasīt — liktu izsviest bedri tāpat bez nenieka.“

„Ko nu jūs tik daudz to nelaimīgo cilvēku gānāt?“ kāda balss no publikas atsaucās, un Prātnieks pagriezdamies ieraudzīja to pašu, kuŗš pagājušu svētdienas vakaru stāstīja par Lienas atrašanu upē un kuŗu otrs sauca par lielo Pēteri. „Kas zin, vai citi nedarīsies tāpat ap jums un jūsu miesām? — jo paši Dieva vārdi saka, — kā mēs vēl pārrunājam kādu rītu pie brokastīm, — pag, Edes tēv, kuŗu dienu tas bija, vai vakar, vai aizvakar?“

„Tas bija laikam jau ceturtdienas rītā,“ otrs viņa biedrs, kuŗš stāvēja turpat aiz muguras, atbildēja.

„Ko nu stāsti?“ lielais Pēteris atsaucās. „Vai neatmini, ka ceturtdienas rītu bijām kalnējiem palīgā pie vēŗša kauŗanas? lūk, kur viņŗ gribēja izsprukt un pasvieda jau tevi gar zemi, tik es vien vēl pie ragiem noturēju. Tad bijām jau sen brokastis paturējuŗi.“

„Ko nu stāsti atkal tādus niekus pa vidjiem,“ Edes tēvs ar nepatikŗanu atteica. „Tas jau viena alga, vai ŗinŗ rītā runāts, vai tanŗ.“

„Vei, vei, tavu nejēdzŗgu!“ lielais Pēteris pikti iesaucās. „Kāda tur viena alga, kad neizstāsta tā, kā ikkuŗŗ var saprast? Ŗe, redzi, nav vis vienais cilvēks vien, kuŗŗ klausās. Tā mani sāka brŗdināt un mācŗt arŗ viņu reizi pie tiesas, kur biju par liecinieku, lūk, tiem diviem miesniekiem, kuŗi tirgū ap vienu vēŗsi sāka kauties. Tur tā jocŗgi gan arŗ izdevās. Tam vēŗsim bija pakaŗkājas, lūk, tā kā ŗe, kur es stāvu, un priekŗkājas tā kā tur aiz tevis. Kalna pusē stāvēja ŗŗds, vilinādams uz ŗādām tādām naudas spēlēm — ir es arŗ iesviedu tur savu divdesmit kapeiku kā vilkam — —“

„Met nu jel savas vecās pasakas pie malas — negribas jau tagad viņās nemaz klausŗties.“

„Brŗnums! negribas klausŗties! — Nu, kad tev negribas klausŗties, kā tad lai gribas man stāstŗt? bet kad valoda ir ienākusi, tad varam pārrunāt. Vai tu pats neteici mājā un arŗ nākdams, ka ŗodien varēŗot diezgan izrunāties un runāŗanā diezgan izklausŗties? bet nu, kad jārunā vai jāklausās, tad redz' ŗe nu, topi gandrŗz par ienaidnieku.“

Pēdŗgi Edes tēvs ieskaities nogriezās nost, sacŗdams: „Kad tevŗ grib klausŗties, tad vajaga iegādāŗt uz kādām divi dienām tabakas.“ Lielais Pēteris gan vēl pēc tam arŗ kādu brŗdi runāja, bet kad nomanŗja, ka Edes tēvs viņā vairs nepavisam neklausŗjās, tad nometa pamazām mieru.

Kamēr ŗie abi tā sarunāŗjās, tikām Prāŗnieks bija ar savu valodu jau atkal gabalā. Viņŗ stāstŗja un musināja ļaudis visā spēkā un bez mitēŗsanās, lai ceļoties tam pieminētam baznŗcas valdŗbas nodomam pretŗ: „Ja viņi grib paturēt ŗo kapsētu priekŗ tādiem, kuŗi dara paŗi sevim galu, tad lai atrāda papriekŗu citiem visiem, kuŗi mirst Dieva liktā nāvē, citu kapsētu. Tad mums jārok arŗ tie mūsu piederŗgie, kuŗi ŗe apglabāŗi, laukā, un jāved uz turieni. Tas pats jāsaka arŗ par draudzes zvanu, ka ja ar to grib zvanŗt viņai, tad lai gādā mums citu.“

„Tā, tā, Andŗ, turies vien par taisnŗbu!“ Oļŗņiete viņu pamudināja. „Es nezinu, kuŗā draudzē arŗ ŗādām nelabā nāvē miruŗam zvanŗjuŗi ar baznŗcas zvanu, un no tās reizes zvans neskanēŗjis vairs nemaz.“

„Nu jā!“ Prāŗnieks krita atkal valodā. „Tas notiks pie mūsu zvana arŗ: tad pavēlēs vien atkal draudzei pirkt jaunu zvanu.“

„Un kuŗŗ tad ŗai kapsētā varēs aiz ķēmiem glābŗties?“ tā atkal Oļŗņiete, Prāŗniekam lŗdzās stāvēdama. „Tie tad māks cilvēkus nost pašā dienas vidū.“

Edes tēvs, to dzirdēdams, sāka kādam pazŗstamam stāstŗt: „Jā, tiesa ir gan: — tādās netŗrās vietās rādās ķēmi arŗ skaidrā dienas vidū. Paklausies, ka man pašam izdevās. Nu jau ir labs laiks, gadu piecpadsmit, kad es dzŗvoju pie Aŗrietņu Smilksta — —“

„Un es biju tolaiku Gauŗuros,“ lielais Pēteris runāja vidū, „lūk, pie tā dzērāja, Mačŗņa, Gruŗņa veča brāļa padēla, kuŗŗ iznŗka no dzŗves un aizgāja pēc tam uz leiŗiem pie kāda ŗŗdu krodzinieka par zemes strādnieku. Dievs zin, kur tagad viņa galva lŗgo! Lai nu dzŗvojām kā dzŗvodami — ļauna es viņam tomēr nevēlēŗu. Man palika vēl kā draņķis pus rubļa un vienu ortu parādā — —“

„Nemaisies tu nu ar saviem stāstŗiem vidū!“ Edes tēvs viņam uzsauca. „Lai nu tu dzŗvoji, kur dzŗvodams, — par to nekāda bēda.“

„Kā nu nav bēda?“ lielais Pēteris atteica droši un ar pilnu tiesību. „Kad tu gribi stāstīt, tad ņem no gala un stāsti visu pa kārtai.“

Edes tēvs, viņa vairs neklausīdamies, uzņēma atkal savu stāstu: „Pašā stiprākā vasaras sējas laikā, kādā karstā dienvidū aizjāju zirgus paganīt uz veļu purviņu, kā tur viņu sauc, kur tad bija labs pakrēslis. Nostrādājies gan biju — lūko, kā ar mazu gaismiņu iesācis dzīt vagu un tā līdz dienas vidum, tik vien brokastis iekodis — tomēr aizmigt nedrīkstēju, tādēļ ka par to vietu bija jau šis tas dzirdēts: vienam piesities maldonis, otram uzgulies lietuvēns, trešais redzējis kaltējamies naudu — vilkates un tā vēl dažus citus māņus. Pussnaudā, tāpat uz rokas atspiedies, gulēju, tā izdzirdu — brīkšķ kaut kas lapās aiz muguras netālu. Es labi zināju, ka zirga tai pusē neviena nav, pagriezu acis atpakaļ — “

„Un ieraudzījis ķēmu tādu pašu kā āzi, pie koka pieslējušos un lapas ēdošu,“ lielais Pēteris pasteidzās izsacīt Edes tēva vietā, kuŗš par to īsti apskaitās un negribēja vairs tālāk nemaz stāstīt, sacīdams:

„Nu, kad tu tāds zinātājs esi, tad stāsti arī — stāsti!“

Lielais Pēteris turpretī par to nemaz nesabaidījās, bet stāstīja vien tūliņ tālāk, jo viņš, kā varēja nomanīt, bija tik uz to gaidījis, lai varētu izraut Edes tēvam pašu treknāko stāstīšanas kumosu no mutes, itin kā par tādiem pašiem darbiem atriebdamies: „Tādu ķēmu ieraudzīdams, Edes tēvs nomanījis tūliņ, ka labi vairs nav — palūko — pienācis, pagāns, jau tik tuvu un tīri dzīva, miesīga āža izskatā un dabā, lai tik ķeŗ vien cieti; bet kad sāktu mēģināt ķert, tad redzētu gan, kas notiktu: apmānītu acis, ievestu ezerā un noslīcinātu, vai arī uzvilinātu egles galā un palaistu vaļā, lai zemē krizdams nosistos. Tas vis, vai zini, nav smiekla lieta! Nebūtu necik ilgi, kad pārvērstos par pērnā gada teļu, pēc par zilganu kumeļu, par jūras vāravu, par gulbju ķēniņu ar dimanta cekulu — “

„Ko nu līdz tev maisīties vidū, kad izstāstīt nevari,“ Edes tēvs, paredzēdams, ka gala tikpat nesagaidīs, pārmetošā balsī viņam uzsauca.

„Kādēļ es neizstāstīšu? tās lietas ir man zināmas kā baušļi,“ lielais Pēteris cieti atteica. „Lūk, ir gan tur ko neizstāstīt! izskaitīšu, ja gribi, no galvas. — Nu jā, pag’, kā tur bija? tu, Edes tēv, pārmeti laikam tūliņ krustu?“

Edes tēvam uznāca laikam bailes, ka lielais Pēteris var arī, kas zin, beigās kaut kādi izstāstīt un tā vismazāk viņa stāstu sabojāt, atņēma tam stāstīšanu, uzsaukdams: „Pag’, lielais Pēter, esi nu tu mierā! tur nav vairs nemaz tik daudz ko runāt — tā lieta ir izstāstāma itin īsi tā: tas ķēms pats bija lāsains jeb raibs, un tas koks, pie kuŗa viņš pieslējies ēda lapas — kazenājs. Es tūliņ uzcēlos, paķēru maisiņu un mēteli, iztrencu zirgus norā un pats apgūlos pie rudziem ežmalā. Tur piesaulē biju vēl labi nogulējies un neredzēju vairs to dienu, paldies Dievam, nekādu ākstu. Ja es sāktu vien baidīties vai bēgt pavisam no tā apgabala projām un varbūt vēl ar visiem zirgiem, Dievs zin, kā tad klātos; bet kad nomanīja, ka man nekāda liela bēda nav un ka apgulstos turpat netālu ežmalā, no kurienes varēja redzēt skaidri arī māju, tad vairs nenāca līdz no meža laukā ķēmoties.“

To, kas šinīs lielā Pēterā un Edes tēva ķēmu stāstos klausījās, nebija daudz, jo viss lielums palika tāpat pie Prātnieka un Oļiņietes, kuŗi runāja vien savā iesāktā lietā joprojām.

„Arī mana Dieva vārdu viņi nedrīkst pie tās elles pagales aprakšanas cilāt,“ tā Oļiņiete, kuŗa iekarsās Prātniekam līdz arvienu vairāk. „Ja viņiem pašiem ir priekš šādām vajadzībām cits Dievs, tad lai ņem tā vārdus. Varbūt ka še pie viņas izdzied tās dziesmas, kuŗas man patīk, un kuŗas es, kas esmu kalpojusi Dievam visu mūžu uzticīgi, gribu likt dziedāt pie sava kapa; tad jel tik tās atmaksas man būs zemes virsū par šaurā ceļa iešanu, par asarām un par viņa mīlēšanu. Man nevar vis neviens liegt

izņemt priekš sevis tās dziesmas, kuŗas es pati gribu, un to tad nedrīkst dziedāt pie tāda pazušanas bērņa bedres. Ko gan tad Dievs teiktu, ja es atļautu viņa svētos vārdus tā gānīt?”

„Tas pats jāsaka arī par mācītāju,” Prātnieks, Oļiņietē klausīdamies, vēl iedomāja; „ja viņš grib šādus miroņus apstāvēt, tad mums jāmeklē cita mācītāja.”

Ļaužu pulks sāka arvienu vairāk un vairāk musinātājiem piekrist, tā ka pēdīgi bija no nemiera gara pārņemti jau tikko ne visi, kas kapsētā atradās. Sāka arī daudzi citi tāpat sirdītie un pulcēties uz pretī celšanos, nosolidamies cits citam līdz ar Prātnieku nepaļaut nest tāda miroņa kapsētā iekšā, lai vai kāds gals. Prātnieks apsoliņās vēl pēdīgi, ja vajadzēsot, vest par to lietu pracesi uz sava maka, tik vien lai turot ar viņu kopā dūšu un aizsargājot kapsētu, kas esot visas draudzes svētums.

Laiks pa tam metās vienādi nelabāks un nejaukāks. Lietum, kuŗš arvienu pieņēmas, sāka piebiedroties arī sniegs, un šis slapjdraņķis spieda kapsētniekus citu pēc cita meklēt bērņa kambarī pret viņu patvēruma. Uz mājām gāja tik ja reti kāds, jo ikkuŗš gribēja nolūkot un nogaidīt, kas te šodien notiks.

Kad uz klajuma ap Prātnieku un Oļiņieti bija atlicies vairs tik vien mazs klausītāju pulks, it kā serde koka vidū, pēdīgi viņi novadīja paši to bērņa kambarī, kur atvērās drīz jauns, bet jo izdevīgāks darba lauks.

Šie pēdīgi pieminētie nebija vēl visi bērņa kambarī nonākuši, kad atskanēja Dieva nama zvans, un bērnieki sāka braukt no turienes rindā pēc rindas lēnos soļos pa lielceļu uz kapsētu, jo tai dienā bija paglabājami bez Lienas vēl vairāk aizgājuši. Lai gan laiks bija nemīlīgs un gaisss neskaidrs, tad tomēr zvans skanēja uz kapsētu pa vējam stipri un pilnīgi; turklāt vēl vēja šņākšana, kuŗai šī augstā skaņa sitās vareni un nekavēta cauri, it kā cilvēka nemirstība šās pasaules iznīcībai, pildīja sirdis ar savādām — nāvi atgādinošām šausalām, ko sajuta arī laikam pati Oļiņiete, jo viņa, kādu brīdi klausījusies, izsaucās: „Klau, kā skaisti skan zvans svētīgi aizgājušām dvēselēm! — jāpaklausās vēl — nezin, vai šo zvanu dzirdēsīm vairs tik jauki skanam, ja sāks varbūt pēc zvanīt tai, kuŗas...” še viņai pietrūka vārda, jo visai ļauna neiedrošinājās tagad teikt, bet kaut kādu nieku ņemt — tur atkal nekā nebija.

„Varbūt tagad jau tai arī zvana līdz ar visiem citiem,” kāds no pulka atteica. „Redzēs, vai tanīs pašās rindās neatradīsies?”

„Nē, tā vis nebūs,” Prātnieks atbildēja. „Tik tālu jau ir gādāts, ka pie atvešanas citi bērnieki viņas savā pulkā neuzņems un neļaus pie šās zvanīšanas, kuŗa skan, lūk, viņu aizgājušiem, šurp uz kapsētu braukt.”

Pēdīgi, kaut gan pamazām, sāka gaidītās bērnieku rindas kapsētai tuvoties. Šķirstus sanesa vienu pēc otra bērņa kambarī, salika uz bērņa nestavām un pēc ieraduma taisīja ikkatru vaļā, lai varētu miroņus aplūkot un no jauna apkopt. Ļaudis, to labi zinādami, gaidīt gaidīja pēc tiem brīžiem, lai varētu dabūt redzēt, kā katrs ģērbts, kādā katrs izskatā, un kas pie katra īpašs ko ievērot, lai tiek pa ceļu ejot un mājā ko runāt, tādēļ tad pie ikkuŗa, ko taisīja vaļā, slējās pēdējie, priekšējiem uz pleciem atspiezdami, pirkstu galos, un skatījās pat mutes atdarījuši pāri uz mironi.

Kad tā bija visi tie aizgājušie noguldīti, un daudz no viņa piederīgiem izgājuši atkal bērņa kambara priekšā, uz Dieva namu lūkodamies, tad Prātnieks, valodai iemesla meklēdam, viņiem vaicāja: „Nu laikam visi ir klāt, ko šodien gribot še paglabāt?”

„Tie īstenie jau ir gan laikam, bet ar vienu, ar to, kas ņēmusi ļaunu galu, palika vedēji vēl stāvēt uz lielceļa pie baznīcas,” kāds bērnieks, salijušu cepuri un mēteļa apkakli nopurinādams, atbildēja.

„Kādēļ nebrauca tūliņ līdz?” Prātnieks atkal jautāja.

„Vai mēs viņus savā pulka ņemsim?“ tas pats bērnieks ar nepatikšanu atteica. „Lai brauc vien paši un, ja grib un var, tad lai liek zvanīt paši par sevi. Teica gan, ka esot no mācītāja zīme līdz, ka vajagot zvanīt tāpat kā par citiem paglabājamiem, kas gan līdz šim pie mums nav piedzīvots. Tad redzēs, ko nu darīs. Tik to gan arī vēl cieti piekodinājām, ka lai nedomā tikām, kamēr mēs še esam, kapsētas tuvumā rādīties. Ja tā brīvība tagad tāda ir, rakt viņu turpat un tāpat kā visus citus, tad pie tā gan neviens nevarēs mūsu piespiest, lai reizē apglabājam.“

„Tik tālu jūs esat darījuši pareizi,“ Prātnieks iesaucās, „bet tagad sataisāties vēl uz kaut ko citu: mēs gandrīz visi, kas bijām sanākuši še iepriekš, esam pie tā, ka negribam atļaut nemaz kapsētā rakt, un jūs, kuņiem ir patlaban savi piederīgie jāapglabā, varēsāt uzstāties un pretoties tādām darbām jo ciešāk.“ Še Prātnieks sāka ņemt no gala tos pašus iemeslus, pierādījumus un pārliecinājumus, kuņus izsacīja nesen kapsētas vidū, bet tagad starp bērniekiem radās viņa prātam jo vairāk un jo karstāki piekritēji.

Te atskanēja baznīcas zvans no jauna un izlikās, ka gandrīz jo pilnīgākā skaņā nekā pirmāk. Drīz parādījās arī uz lielceļa pie Dieva nama divēji rati, nākdami tāpat uz kapsētas pusi. Uz pirmajiem, kuņus vadīja kāds vīrs zirgu pie galvas, un kuņiem gāja līdz daži cilvēki kājām, stāvēja, kā bija redzams, šķirsts jeb zārks. Ar otriem ratiem kādu gabaliņu iepakāļ nāca zirgs tukšā un savā vaļā. Varēja nomanīt, ka to bēdīgo, nožēlojamo bērnieku pulciņu uzlūkojot, daudz skatītājiem jeb gaidītājiem, kas stāvēja kapsētas priekšā, spiedas asaras acīs, un arī pat dažam Prātnieka un Oļņietes piekritējam bija savādi ap sirdi. Oļņietei, kā viegli noprotams, nepatika vispirms tas, ka zvanam nebija vis skaņa zudusi, kā viņa to stipri gaidīja un arī pa daļai cerēja, bet ka tas skanēja patiesi vēl kā pieaugdams: arvienu varenāk un varenāk. It kā šo nepatikšanu un kaunu, ka nesen izsacītais papriekšsludinājums par zvana neskanēšanu nebija piepildījies, dzēst gribēdama, kādu brīdi uz tiem nīdētiem, bet arī gaidāmiem nācējiem skatījusies, uzsāka valodu, kad citi visi cieta vēl klusu: „Divi zirgi vien pavisam!“

„Labi vēl, ka divi,“ Prātnieks piepalīdzēja. „Pelnījusi gan nav neviena.“

„Bet kur tie līdzgājēji tik daudz saradušies?“ Oļņiete jautāja un sāka skaitīt: „viens, divi, trīs, četri — būs jau kādi seši vai septiņi.“

„Laikam seši,“ kāds bērnieks atbildēja: „četri darbinieki, Anuža ar bērnu un vecītis, Tenis, tavs vecais pušelnieks.“

„Kāds negaiss tad to ir uznesis atkal uz pasaules?“ Oļņiete, it kā drusku iztrūkusies, iesaucās. „Sen jau daudz zināja un ticēja, ka būšot diedelēdams kaut kur galu ņēmis, bet nu ir atkal atdzīvojies kā muša pavasarī.“

„Tagad viņam ir vaļa pa pasauli labi izmaldīties kā mūžīgam žīdam,“ Prātnieks pieminēja ar saviem nejaukiem smiekliem. „Pazūd, pazūd — uzceļas atkal kā ūdenim virsū.“

Ar šādu sarunāšanos viņi nogāja gandrīz atkal pie vecās valodas atpakaļ, lai tā iekurinātā uguns ļaužu rindās neizdzistu, bet saņemtos no jauna jo spēcīgākā liesmā.

Lienas pavadītājos bez tiem četriem valsts darbiniekiem un bez Anužas ar Lienas Anniņu klēpī atradās arī patiesi vēl, visiem par brīnumu, Tenis, kā jau bērnieki to liecināja. Viņš bija ieklīdis slātaviešos tikko vēl pēdējās dienās, itin kā paaicināts uz Lienas apglabāšanu; bet Anužai viņš nerādījās vēl agrāk nemaz, kā tik šodien pat, piedalīdamies pie Lienas pavadīšanas tīri nezināms un negaidīts. Varēja redzēt, ka viņš bija tai pašā sen pazīstamā apģērbā un ar spieķīti rokā visu šo gadu daudz mētājies pasaulē apkārt, bet uzturējies vēl tomēr diezgan labā izskatā, jo viņš piederēja pie tiem ievērojamiem cilvēkiem, kuņi var valkāt un arī valkā vienu pašu drēbju kārtu pus mūža. Savā dabā un valodā Tenis bija tikpat cēls un iznesīgs kā

senāk; galviņa pīpē stāvēja gandrīz vēl šķībāk nekā citkārt. Tik vien varēja manīt, ka acu gaisma bija stipri zudusi, un bārda, kuŗu agrāk mēdza dzīt ikkatru nedēļu, lai izskatītos jauns un skaists, auga tagad neaizkarta un balta kā kupla ieva ziedos. Tomēr nevarēja vis vēl zināt, kādēļ viņš īsti bārdas nedzina: vai aiz kādas neiespēšanas, vai aiz neizdevības, vai arī pat aiz cēlošanās, jo šī daba viņam palika tikpat stipra arī vecumā, trūkumā un nelaimīgās dienās, un pat pēdējos gados viņš bija dzinies pakal dažai jaunu laiku modei un jaunās paaudzes ieražām pavisam smejamā kārtā.

Šī Teņa negaidītā atnākšana bija Anužai itin par prieku un par apmierināšanu šai nelaimīgā un gandrīz no visiem ar riebumu uzlūkotā ceļā. Nu viņai bija jel viens vienīgs biedrs, kuŗu gan laimīgās dienās nereti un ne bez taisnības nicināja, bet tagad turēja dārgāku nekā laimīgās dienās visu pulku cienītu un mīlētu laipnības rādītāju. Tenis bija tas vienīgais, kuŗš gāja viņai šai no pasaules ar pirkstiem norādītā ceļā līdz. Kaut gan bēdas bija spiedušas no Anužas acīm daudz asaru, ka tās sāka jau pavisam izsīkt un mesties sausas, tad tomēr šis, kaut gan izskatā tik niecīgs prieciņš, atrada viņās vēl dažas asaras priekš sevis. Tenis turpretī arī no šā bēdīgā notikuma nebija aizkarts nenieka, tik vien drusku nopietnāks; bet atbildes deva Anužai tādas pašas spītīgas, lepnas un nekad taisni uz jautājumiem, kā jau arvienu.

Darbinieki gāja šķirstam līdzās, bet Anuža ar Teni iepakaļ. Tukšajos ratos, ar kuŗiem zirgs nāca savā vaļā, bija salikti apglabāšanas ieroči: lāpstas un virves, ar kuŗām ielaist šķirstu kapā. Anuža bija uzsegusi šķirstam, kuŗš stāvēja tukšos klajos ratos, savu vienīgo segu, bet pati, bērniņu dažādos lakatos satinusi un no lietus pie krūtīm glābdama, gāja savos muduŗu svārkos vien un stāstīja Tenim, it kā savas sirdsēdas klīdinādama, par Lienas tumšām pēdējām dienām un nelaimīgo galu. Tenis klausījās gan viņas stāstīšanā, bet bez lielas līdzcietības un dalības. Anuža, varbūt to ar nepatīkšanu nomanīdama, apstājās kādu brīdi tai vietā, kur Liena otrā vasaras svētku dienā pie kaimiņu baznīcas parādījusi pirmās pilnīgas ārpātības zīmes un, pamezdama bērnu zemē gulošu, aizskrējusi pasaulē, bet kad nomanīja, ka Tenis laikam pēc tālākām ziņām īsti nekāro, vai arī aiz īpaša lepnuma viņas uz stāstīšanu neuzaicinās, tad sāka stāstīt pati no sevis. „Visu to dienu es skraidīju meklēdama un klausīnādama pa ciemu ciemiem un ikkatram cilvēkam, ko satiku, bet neviens nebija redzējis. Otrā dienā tikko vēl pret dienvidu gadījās ieiet tās kaimiņienes mājā, kuŗa, kā jau zini, bijusi pati tur klāt un to notikumu redzējusi, tā pati tad arī man izteica visu, ko tev stāstīju. Viņa bija patlaban kā pārbraukusi mājā un gribējusi arī dot tūliņ man ziņu, ja es pati nebūtu tur iegājusi. — Divas žēlsirdīgas turieniešu sieviņas paņēmušas lietū gulošu un arī jau brēcošu bērniņu lūk, šo pašu — un ienesušas ģērbkambarī pie mācītāja. Vienai no viņām bijis pašai mazs bērns, un tā tad solījusies šo nabadzīti arī pazīdīt. Ak Kungs Dievs, kādas izbailes, kāda iztrūcināšanās pārņēma, to dzirdot, manu prātu! to es nevaru nevienam izteikt nedz arī pati vairs apķert. Man jābrīnās, ka Dievs ir bijis par mani tik žēlīgs un nav ļāvis manam prātam arī aptumšoties. Kā es aizgāju un kur man cēlās spēks, no tā vairs neatminu nekā, tik vien to zinu, ka ap launaga laiku atrados jau nosvīdusi un nogurusi zināmā kaimiņu mācītāja muižā. Tur dabūju dzirdēt no mācītāja, ka Anniņu pieņēmušas glabāt pagaidām tās pašas sieviņas, kuŗas viņu saņēmušas no zemes un ienesušas pie mācītāja, tāpat arī, ka mācītājs devis valdībām ziņu un lūdzis gādāt par prātā sajukušo māti, lai varot nodot viņu drīz ārstēšanā un kopšanā. Turpat dabūju zināt arī, ka tās mājas, kuŗās atradās Anniņa glabāšanā, neesot visai tālu, tādēļ, mācītāja muižā atpūtusies, nostaigāju vēl tai pašā vakarā uz turieni un atradu šo mazājo pamesto dzīvībiņu tik mīlīgās rokās, ka man apbira patiesi asaras, to redzot.“

„Par Lienu turpretī nezināja stāstīt neviens vairāk nekā, kā tik to pašu, ko dzirdēju jau no savas kaimiņienes: aizskrejam viņu bija redzējuši daudz, bet pēc tam vairs

neviens. Es nevarēju darīt vairāk nekā, kā tik, nakti pārgulējusi turpat, nākt rītā ar Anniņu atpakaļ uz māju, pateikdamās no visas sirds viņas mīļām kopējām, bet jo vairāk Dievam, ka viņš nav licis arī tai bojā iet, bet sūtījis, skaidri sakot, eņģeļus cilvēku miesās, kuŗi lai viņu sargā, ka tai nekāda kaite nenotiek. Ja Dievs būs licis šim bērnam uzaugt un palikt manām acīm arī vēl kādus gadus platām, tad viņam būs zināt un atzīt jau no mazām dienām, kāda žēlastība ir darīta pie viņa no Dieva un cilvēkiem tādā laikā, kur pašam par sevi nebija vēl vairāk nekāda spēka, kā tik vāja bērna balsīte, ar kuŗu brēcot saukt sev palīgā tādā brīdī, kur mātes rokas no viņas briesmīgi atrautas.“ Še Anuža slaucīja atkal asaras un tad pa brīdi stāstīja tālāk. „Mājā pārnākusi, gāju pie savas draudzes mācītāja un pie valsts valdības, darīdama zināmu, ar kādu bargu rīksti ir Dieva Tēva roka Lieniņu, manu mīlēto audžu bērnu, šautusi, un arī lūgdama, lai gādā, cik spēj, viņu atrast un nodot ārstēšanā, lai neklīst apkārt vēl par jo lielāku prāta samaitāšanu. Ak bēdas, ko es pēc tam izbēdāju, ak asaras, ko izraudāju! Laikam Dievs būs nolīcis paiet un nobeigties manam grēcīgam mūžam tik apakš smagāka un smagāka piemeklēšanas krusta. Līdzko gribi un cerē no viena atsvabināties, te uzbrūk otrs jo briesmīgāk virsū. Lai būtu jācieš man, lai nāktu pār mani visa Dieva bardzība! — es ar saviem grēkiem esmu nopelnījusi to varbūt tūkstoškārt, bet mana sirds mani biedina, apsūdz un pārsauc, ka manu grēku lāsti ir brukuši arī uz šo nožēlojamo bērnu, kuŗam ejam tagad pēdējā ceļā līdz, un no kuŗa novēršas visi ar šaušalām un riebumu. Grib liegt viņai, kā dzirdams, arī pat dusu Dieva laukā, kur ir gan atraduši un arī atradīs vietu slepkavas, zagļi, netaisni zvērētāji un visādu grēku darītāji; bet kādu ļaunu ir viņa darījusi, par ko cilvēki varētu būt tiesātāji? viņa ir tik pēc Dieva neizdibinājamās ziņas grūti piemeklēta un savā prāta tumšumā atradusi netīšu briesmīgu nāvi. Ak Ilze, Ilze! mana dārgā Ilze! kā atbildēšu es tev Dieva priekšā par savu nama turēšanu? Tu aiziedama atstāji mani mātes vietā pie sava dēla un pie Lienas, kuŗu tu mīlēji arī kā savu bērnu un kuŗu arī vēlējies redzēt kādreiz pie sevis meitas vietā; bet kur nu ir Kaspars? — kādēļ bija jātop Lienai tik nelaimīgai? — Ar kādu taisnību lai es stājos priekš tiesas, ja tagad pat aicina? — ar kādu vaigu es tev, mana mīļā māsa, drīkstēšu mūžībā rādīties? ar kādu prieku varēšu es savā laikā pievest un atdot tev tos bērnus, kuŗus tu man uzticējusi? Tu, apskaidrotā dvēsele! tu redzi un zini gan, ka neuzticīga es neesmu gribējusi būt, bet nespēju šo īsā laikā piedzīvoto grūto nelaimību ar savu vāju cilvēcīgu spēku atturēt un novērst. Tu zināsi arī, kas mums, cilvēkiem, vēl ir apslēpts, bet gan nāks varbūt savā laikā gaismā, kur ir palicis un kur atrodas tavs dēls, kuŗu tu mīlēji vairāk nekā visu pasaules mantu? — Piemini savās lūgšanās, kuŗas tu nesi gan ikdienas priekš Dieva goda krēsla par šiem nelaimīgiem bērniem un par savu laulātu draugu, piemini tanīs arī mani, nabagu grēcinieci. —“

Tenis arī pie šiem sāpīgiem vārdiem, kuŗus Anuža runāja no sirds dziļumiem, palika tāds pats nekustināts, bezrūpīgs un bezbēdīgs, un kad Anuža bija beigusi, tad, plecus paraustīdams un nopurinādamies, neteica vairāk nekā, kā tik vien skarbā un cietā balsī šos vārdus: „Suņa laiks!“

Kādu brīdi Anuža cieta klusu un tad runāja atkal tālāk, bet vairāk gandrīz it kā sevi kavēdama, nekā Tenim stāstīdama, gaŗi stieptos un gaudīgi izrunātos vārdos: „Kad pirmo reizi, pēc kāda mēneša laika vai arī ilgāk, bija saņemta un novesta pie daktera lazarētē, tad es nosteidzos prieka pilna turp, cerēdama, ka varbūt mani pazīs un, savu bērnu redzēdama, sāks atjēgties un nākt pie pilnas samaņas. Dakteris arī tāpat domāja un man labprāt atļāva pieiet; bet kas nu vairs deva mani pazīt! Neatminēja arī par savu bērnu nekā, bet bēga vēl kaktā, kad es nesu klāt. Pēc tam nosēdās, sāka plosīt asi, asi drēbes kopā un taisīt no lupatām lelli, kā mazs bērns. Es visādi izlabinājos un izvaicājos, vai nāks atkal man līdz uz māju un kur tagad šo laiku bijusi, bet

neatbildēja pareizi vairs neviena vārda — tik tukšu vien runāja, kā jau daždien bezprātīgs. Nezin, kur ceļas tādām vārdi, kur valoda? kas nav ne savu laiku dzirdēts, ne iedomāts, to viņš izrunā. Te viņam mutē šis, te tas — brīžam ar visām bēdām gandrīz vai jāpasmejas. Viss izskats bija jau tūliņ savāds un nemīlīgs: sejs no saules nodedzis, kājas basas — nezin kādu pasaules malu nebija izstaigājusi pa visu to laiku?“

„Jā, viņa bijusi arī, kā smeļies, mūsu pērnajā jūrmalas pilī,“ Tenis sacīja ne visai nopietni. „Tur izdzīvojusies kā bezdelīga pavasarī pa savu tumšo perēkli un atkal nozudusi.“

„Ak tu manu baltu dieniņu!“ Anuža brīnīdamās iesaucās. „Tad to pasaules gaisu ir arī izstaigājusi savā nemaņā un pa vecam ieradumam.“

Tenis pasmējās. „Kas tur jaunai vieglai kājai ko iet, kur, kā smeļies, vēl vecās nenogurst?“

Anuža sāka skatīties ar ziņkārību uz Teni. „Vai tu arī tur biji?“

„Biju šur un tur,“ Tenis lepni atbildēja, kas Anužai nebūt nepatika.

Anuža sāka laikam apdomāties un atgādāties tikpat to, ka Tenis nemēdz nekad pēdējā vārda citam atdot un ka atbildes viņam nav vēl nekad trūcis, kā arī, negribēdama savu šās dienas un visa šā laika sāpīgo jūtu Teņa pazīstamās, pašprātīgās dabas un viņa spītīgās valodas dēļ sarūgtināt, neatbildēja vairs Tenim uz šo viņa pēdējo vārdu nekā, bet sāka atgriezties atpakaļ pie Lienas bēdīgā likteņa, pirms ar grūtām domām un pēc ar žēliem vārdiem. „Pēdējo reizi viņu, savu balodīti, vēl redzēju tad, kad bija otrreiz saņemta un ielikta lazaretē. Es nonesu vēl kaut ko līdz, domādama, ka varbūt baudīs, bet neņēma nekā pretī, tik sēdēja vien kaktā, it kā kaut ko domādama un vienā vietā stīvi skatīdamās, līdz brīžam piepeši satrūkās, uzlēca, iekliedzās un skrēja otrā kaktā, kaut kādus baideklus rādīdama, kuŗu nemaz nebija. Ieraudzījusi uz grīdas diega galiņu, gāja tam apkārt ar lielu līkumu, bailīgi rādīdama, ka čūska esot, lūk, kā velkoties virsū! Attaisījusi krāsns durvītiņu, uzsauca man, lai skatoties, kā plūstot grēki laukā sarkani kā asinis un tekot uz elli projām, kur pastara dienā viņi aizdegšoties kā eļļa, un grēcinieki paši peldēšot tur pa iekšu. Kad tādu tukšu valodu izrunājās un no niekiem izbaidījās, tad pēc nosēdās atkal kaktā un palika sēdot kā bez dzīvības. Nepalīdzēja nekā ne ārstēšana, ne apsargāšana: — bija izgājusi nakti atkal uz trešu lāgu un neatgriezās vairs, kaut gan meklēja un taujāja. To pārceļšanās vietu, kuŗā bija noslīkususi, viņa pazina jau no bērna kājas. Cik daudzkārt netikām pārceļušās abas kopā, kad man bija vien vajadzība kaut kurp iet, tad, kā jau bērns, tecēja visur līdz, un kad taisījos upei pāri uz viņas puses ciemiem, vai nu pēc vērpiena, vai arī vērpīenu nonesdama, tad bija jo lielu lielais prieks, ka dabūšot braukt atkal ar laivu. Brīžam pārkārās pār laivas malu, plīkšķinājās ar rociņu pa ūdeni un skatījās uz atvara pusi, ar bailēm izsaukdamās, kāds tur esot dziļš un ka tur būtu varējis noslīkt. Tādās reizēs es atrāvu viņu atpakaļ un norāju par tādu nelabu valodu, uz ko tad man allaž smiedamās atbildēja: „Lūk, krustmāt, kā es tevi nomānīju! es runāju tik tāpat pa smiekliem vien, un tu domā, ka pa tiesu.“ — „Še nav vis, bērns, nekādi smiekli,“ es saku. „Tikām būs pa smiekliem, kamēr var notikt pa tiesu, — cik vajaga, kad ieiet uz galvas iekšā?“ — Un vai gan es to biju iedomājusi, ka notiks arī par tiesu! Ak Kungs, ak Kungs, kā tu loki tos cilvēku ceļus kā ūdens straumes! Vēl ne visai sen, kad jau bija pieaugusi, un Ilze arī vēl dzīvoja — šai vasarā palika laikam četri gadi — pārceļamies abas kopā uz Mestenieku misijones svētkiem: svētdienas rītā agri turp un vakarā atkal atpakaļ. Tad vēl atņēma laivīniekam dalbu un dzina viena pati laivu pāri jokodamās, ka nu nemaksāšot pārceļšanas naudas. Toreiz man netikās vēl pavisam iet, bet tur nelīdzēja nekas! sestdienas vakarā pie manis atskrējusi, saka: „Krustmāt! rītu Mesteniekos misijones svētki, iesim!“ — „Lai nu, meit, paliek,“ es

saku. „Kas tik karstā laikā spēj tādu ceļu nostaiģāt?“ — Diezgan esot nu pūtusies — varot atkal drusku pastaigāties. Agrāk lieloties izstaigājusi visus poļus, leišus, bet nu nevarēšot noiet vairs pat ne līdz Mesteniekiem. Rītā agri lai tiekot Irbēnos; iedamas atkal labi izrunāšoties. Nu, kad tik cieši pavēl, tad jāiet ir — nekā nevar darīt.“

Anužai tā stāstot, bija šis bēdīgais, ar žēlumu un līdzcietību uzlūkojamais bērnieku pulciņš nonācis it kā nemanot jau kapsētas tuvumā un atjēdzās īsti tik tad, kad atskanēja no turienes rupjš un biedinošs ļaužu drūzmas troksnis, un kad pati drūzma, Prātnieka un Oļiņietes kūdīta, gāzās ar joni viņiem pretī, aizliegdamā kapsētai tuvāk braukt un pavēlēdamā palikt turpat birzes malā, pie kuņas bija tie bēdu ļaudis patlaban nonākuši. Visa tā aizliegšana un pavēlēšana bija īsti tāda, ar kādu izraida brīžam svešu zaglīgu suni no sava nama. Tie no valsts sūtītie Lienas paglabātāji, vientiesīgi ļautiņi, kuņi bija jau tā diezgan nedroši un gandrīz pat bailīgi šai gaitā, it kā apzinādamies par līdzvainīgiem un apvainotiem, nedomāja nebūt uz cauri spiešanos, bet darīja tūliņ, kā pavēlēts: piegriezta abus zirgus birzes malā un apturēja. Viņi arī varbūt noprata, ka satracinātai drūzmai cauri lauzties būtu velti un nepieklājīgi, un kādēļ gan tas vajadzīgs? Viņi nebija vis nākuši šai gaitā, kā ikkatrs redzēja, nekāda sava labuma dēļ, bet uz valdības pavēli, tādēļ arī šai brīdī derēja labāk apstāties un gaidīt, līdz nāk mācītājs vai cits kāds, kam ir atkal spēks pār ļaužu drūzmu, un kas bija šos darbiniekus šai darbā sūtījis, jo to viņi domāja un arī varēja domāt, ka sūtītāji gan būs zinājuši, uz kuriem sūta.

Anužai, to redzot un dzirdot, apskrējās sirds laikam gan vairāk kā nekad visā šai bēdu laikā. Viņa palika turpat uz ceļa vidus stāvēt, raudot un vaimanājot, kad darbinieki bija pagriezuši zirgus jau birzes malā. Ļaužu pulks jutās caur to labi apmierināts, ka tā cīņiņa iesākums, uz kuņu tik ilgi un vareni taisījās, bija izdevies tik brangi, ka pretinieki jau no trokšņa vien sabaidījās un pieļāvās, tādēļ sāka no savas trakošanas un kliegšanas norimt un tai vietā par uzvarēšanu priecāties. Turpretī bija laba tiesa ļaužu, kuņi pie Prātnieka un Oļiņietes ne tikvien nebiedrojās, bet kuņiem par viņu darbiem un vārdiem spiedās asaras acīs, un kuņi cieta savās sirdīs tiem nelaimīgiem viņu bēdas līdz; tik vien šie ļautiņi piederēja pie tiem, kuņi šādās vietās nedz runā, nedz drīkst runāt.

„Ak cilvēki, cilvēki!“ Anuža tiem saniknotiem uzsauca aizgrābtā raudu balsī. „Apdomājiet jel maz vien, ka neesat vis jūs tie īstie un pēdējie soģi, kuņi var žēlot un pazudināt, bet ka jaunā dienā tiesās jūs un mūs visus tas soģis, kuņš nāks debesu padebešos, un kuņa acis spīdēs kā uguns liesmas. — Vēl nemaz nezināt, kādu tiesu viņš spriedīs par jums pašiem, kādu par citiem. Tādēļ, ka kāds cilvēks ir ņēmis nelaimīgu galu, tādēļ nav vis Dieva priekšā citu vainas izlīdzinātas un citu grēki piedoti. Vai jūs domājat būt tādēļ Dieva priekšā taisni, kad rādīsāt šo par tādu noziedznieci, kuņai nevar atļaut pat ne pēdējās dusas iesvētītā Dieva zemītē? Jūs gribat laikam Dievu mācīt un viņam izskaidrot, kas ir grēcinieks? jūs gribat sacīt, ka ja šo liek kapsētā, kur tad liks jūs? un līdz ar to: — ja šo laiž debesīs, kur tad laidīs jūs? un ja jūs grib likt pazušanā, kur tad liks šo? Bet nedomājiet, ka Dievs ir mazais bērns! Dievs nav vis apmānījams! Dievs neļaus sevis no cilvēku paštaisnības niecināt. Tik vien lai nepielīdzina viņš jums viņā saulē tā, ko jūs noziedzaties pie šās nelaimīgās! Lai neatraida viņš jūsu tādēļ no debesu vārtiem, ka jūs atraidījuši šo bēdu ceļinieci no kapsētas vārtiem! Diezgan atbildēšanas būs jums arī bez šām grūtām sūdzībām, kuņas brēc tagad un brēks vienumēr uz debesīm.“

Šie vārdi, kuņi nāca no pilnas aizkartas sirds, nepalika gan pat pie šās varizējīgi saniknotās drūzmas bez sava spēka, jo vismazāk rupji un bezdievīgi vārdi nebija vairs no viņas dzirdami. Pa brīdi atskanēja drūzmas vidū godīgi un pieklājīgi kāda sievieša balss: „Kādēļ tev, Anuž, vajaga pārsaukt šo cilvēku, kuņi nav pie tā pašslepkavības

darba nemaz vainīgi un negrib arī nekāda ļauna darīt, tik vien piepildīt viņas pašas prātu un pabeigt to, ko viņa pati ir labprāt pie sevis iesākusi? Kas jau reiz no Dieva, no kristīgiem cilvēkiem un no visiem svētiem iestādījumiem šķīries, kā gan cilvēks drīkst to vairs vienot un celt atpakaļ? Ja Dievs pats to grib darīt viņā pasaulē, tad lai dara, — tur liegt neviens neies, jo dzīvokļu viņam diezgan ir priekš šādiem un tādiem. Bet šie, zemes virsū, tādiem nepienākas vieta kapsētā, labi ja vēl kapsētas tuvumā, ārpus sētas — to zina un to sacīs ikkuŗš Dieva bērns, kas sēj ar asarām, lai var ar gavilēšanu pļaut.“ Šie vārdi skanēja gan ļoti rāmi un pat gandrīz laipni, bet tomēr ar tādu paštaisnības ļaunumu un ar tādu apslēptu atriebšanās prieku, ka tas griezās pat akmeņam cauri. Ikkatrs jau pazina tūliņ pie valodas vien, ka tā runātāja bija Oļiņiete. Anuža, dzirdēdama Oļiņieti atsaucamies un turklāt vēl tādos vārdos un tādā vārdu skaņā, sarāvās un gandrīz nodrebēja. Viņa bija tā pārņemta, ka pirmā acumirklī spēja atteikt tik vien šo: „Irbēnu māt, Irbēnu māt! ka tev netiek vien savā laikā šie nežēlīgie vārdi jānožēlo ar asarām acīs.“ Pēc tam viņa, it kā negribēdama ar Oļiņieti tālāk runāt, griezās tūliņ pret visu pulku un izsauca vēl šos vārdus, bet drošākā balsī, nekā līdz šim: „Un jūs, visi pārdošie tiesātāji, kuŗi iedrošinājaties sēsties neiecelti soda krēslā, pielūkojiet, ka pasaules pastara galā neuzceļas no ārpus sētas dažs, pret kuŗa sūdzībām būs jādreb citiem, kas gulējuši varbūt pašā kapsētas vidū apakš spīdīgiem rakstiem!“

Gandrīz reizē ar Anužas pēdējo vārdu noskanēja arī baznīcas zvana pēdējais sitiens, it kā spēcīgs un sirdi satriecošs „amen“ no pašām debesu augstībām. Drūzma sāka izklīst un griezties uz bērnu kambari atpakaļ, pa daļai apkaunota, pa daļai tādēļ, ka šie, vismazāk šim brīžam, nebija vairs nekas darāms, gan arī no nejaukā laika raidīta. Anuža piegriezās birzes malā pie Lienas šķirsta, no kuŗa bija vējš segu atsviedis un sita lietu ar rudens krusu taisni virsū. Viņa, glābdama ar vienu roku bērniņu no negaisa, apsedza ar otru šķirstu no jauna un aizbāzīja. Anuža bērna dēļ ietu gan bērnu kambarī, bet negribēja pamest Lienas vienas pašas uz ratiem, jo darbinieki stāvēja pīpēdami dziļāk birzē apakš kāda koka, un Tennis aizgāja jau tūliņ pēc piebraukšanas uz kapsētu ar liela izdarītāja veiklumu un uzdevumu pilnu seju. Tur viņš nogāja pie Lienas kapa un mēģināja skatīties, vai nav piebrucis? Tad vadīja no kalna tekošo ūdeni ar kādu kociņu no kapa nost, lai netiek iekšā. Arī viņam tur netrūka zobotāju, aizkārēju un nicinātāju, bet tie ikkatrs dabūja tādas atbildes, ka vajadzēja ciest klusu vai grib, vai nē. Tā izdevās arī pašam Prātniekam, kuŗš sacīja: „Teni, tev ir vējš pīpes galviņu iegriezis šķībi.“

„Jā, to viņš iegriež allaž, kā smeļies, skauģus ko spītēt un pārgudriem ko sadedzināt mēles,“ Tennis, gaŗām iedams un uz viņu nemaz nepaskatīdamies, atbildēja.

Anuža stāvēja noliekusi galvu uz Lienas šķirsta un zīdīja bērniņu ar knupi, kuŗu pie sevis sildījusi. Šie deva Anniņai mātes mūža māja vēl jel pavēju, bet arī to pašu jau pēdējo reizi! Anužai sāka līt atkal asaras, bet šoreiz, tā sakot, vairāk Anniņas dēļ un viņas vietā. Pa brīdi Anuža, acis lakata stūrī slaucīdama, sāka runāt pie sevis: „Ak tu manu mīļo Lieniņu! es arī varbūt esmu pie tavas agrās nāves vainīga! Ja es būtu tev stāstījusi pie laika, kas tavi vecāki, tad tu varbūt vēl šie negulētu; bet tas man nebija spējams! — — tu aizgāji, nezinādama, no kāda dzimuma esi, kaut gan dažu reizi taujāji; bet es vilcināju vien un liku laiku uz priekšu. Ak neapsūdzi, mīļo meitiņ, manis par to Dieva priekšā! Smagas nastas spiež manu sirdi un aizspiež arī manu muti — man jācieš klusu.“ — Anuža pacēla acis, gribēdama varbūt bērniņu labāki apkopt, un ieraudzīja Teni stāvam kādu gabaliņu uz kapsētas pusi. „Kaut jel nu brauktu mācītājs!“ viņa iesaucās un griezās uz otru pusi, no kurienes mācītāja gaidīja, bet ieraudzīja, ka viņš bija jau piebraucis, licis apturēt pret tiem otriem bērnu ratiem, kuŗi stāvēja drusku tālāk no kapsētas. Darbinieki, redzēdami mācītāju braucam, bija izgājuši tam ar savu žēlošanos pretī, un tagad mācītājs ar viņiem sarunājās.

Drīz pēc tam mācītāja kučieris laida zirgus lēnos soļos tālāk uz priekšu, darbinieki steidzās pie šķirsta ratiem, grieza tos atpakaļ uz ceļu un brauca mācītāja ratiem cieti līdz un pie bēru kambara durvīm klāt. Tai pašā brīdī piebrauca arī skolas kungs. Visi ļaudis, kas stāvēja priekš durvīm, redzēdami, ka pats mācītājs pavadīja to nicināto aizgājušo, kuŗu bija nesen ar īgnumu no kapsētas atraidījuši, sasteidzās iekšā, vainīgie aiz sava bezdievīgā darba apziņas un nevainīgie aiz kauna, negribēdami mācītājam šādā pulkā rādīties. Mācītājs izkāpa no ratiem un gaidīja, līdz darbinieki atraisa šķirstu un saņēma uz ienešanu bēru kambarī. Viņš bija vīrs pilnīgā augumā, jau baltu galvu un ļoti cienīgā izskatā. Viņa tumšās acīs laistījās tāda caurdurīga spēka pilnība, ka tās varēja piespiest patiesi ikkatru, kuŗam vien bija kāds neskaidrums uz sirds, no viņām slēpties, īsti tad, kad viņš skatīdamies kreiso aci drusku pievēra. Bēru kambarī bija pa tam arvienu stiprs nemiers. Rūkšana un spaidīšanās nemaz nemitējās, jo vainīgie, vēl čukstošā balsī sirdīdamies, līda kā mazi, bailīgi kukainīši cits aiz cita, varbūt domādami, ka darbinieki ir piesakuši viņus mācītājam pie vārdiem. Varēja dzirdēt arī, kā cits citu sūtīja mācītājam priekšā, bet iet neviens negāja.

Kad darbinieki bija šķirstu no ratiem nocēlušī un uz nešanu saņēmuši, tad mācītājs gāja bēru kambarī iekšā, sanākušos sveicinādams un taisīdams nesējiem ceļu. Uz vienām bēru nestavām stāvēja tik viens šķirsts, tāpēc mācītājs lūdza pabīdīt to drusku sāņus, lai tiekot tam, kuŗu vēl nesot, arī vieta; bet pavadītāji nocēla to pavisam nost, tāpat arī citi tos divus no otrām nestavām, kuŗas tad atvilka no pirmām, cik spējams, nost, un salika tur šķērsām visus trīs šķirstus virsū, atstādami pirmās nestavas Lienas šķirstam vienam pašam. Līdz ar to gāzās arī visi ļaudis uz otru pusi, cik vien spējams, atstādami šo gandrīz pustukšu. To visu mācītājs ļāva darīt un nerādīja nekādas nepatīkšanas, bet lūkojās uz tiem darbiem gandrīz ar nožēlošanu. Pēdīgi, kad bija visi cik necik norimuši, tad, savas baltās krūšu apkakles siedams, izsacīja šo dziesmu, un viņa vārdi skanēja tā, it kā kad viņš aicinātu cilvēkus pie pastaras tiesas:

„Lai spīd tās eljes sveces,
Tu, Dieva draudzība!“ u. t. t.

Še bēru kambarī noturējis paīsus Dieva vārdus par visiem kopā, mācītājs runāja īstos apglabāšanas vārdus pie kapiem. Apstāvēšanas kārtā bija Lienas kaps no iesākuma otrs. Pie pirmā stāvēja daudz ļaužu un tāpat arī pie tiem pēdējiem, bet pie šā otrā tik tie paši seši zināmie pavadītāji, mācītājs un skolas kungs. Atradās gan ļaužu pulkā arī Lienas mīļākās draudzenes, kuŗas turēja savā laikā to par godu, kad ievērojamās vietās varēja būt viņai tuvu; tagad tās nenāca vairs ne tuvumā, bet stāvēja līdz ar citiem lielā atstatumā apkārt. Kad pie kapa taisīja vēl šķirstu drusku vaļā, tad sabruka gan laba tiesa sieviešu klāt — pa starpām arī dažs vīrietis, — bet drīz griezās atkal visi atpakaļ, stāstīdami cits citam, ka redzējuši tik vien Lienas kuplos matus, vai arī to, ka Anuža bija apģērbusi viņu savās mirstamās drēbēs, kuŗas jau sen gādājusi un krājusī. Bija turpat kapsētā arī daudz jaunekļu, kuŗi godības un citur jaunu ļaužu laika kavēkļos centās viens par otru būt Lienai līdzās un turēja labprāt viņas roku savā, bet arī no tiem še nerādījās vairs neviens. Vējš tik nesa nobālējušas birstošas lapas Lienas kapā. — —

Kad mācītājs iesvētīdams meta smiltis uz šķirsta, tad Oļiņiete, no atstatuma skatīdamās, izsaucās: „Met un met smiltis! saka un saka tos pašus Dieva vārdus! zvana un zvana ar to pašu zvanu! ko tu darīsi!“

Prātnieks nejauki pasmējās. „Nu, to es izdarīšu, ka tūliņ nākošās dienās ies mans puisis, lai izdod Dievgalda zīmi uz citu draudzi, jo kuŗš no tā rokām lai vairs Dievmaizi ņem, kas iesvētījis šādu mironi.“

Pie Lienas kapa mācītājs runāja par tiem vārdiem: „Nenāksim kā bēdinātāji, bet kā bēdināti; nenāksim kā tiesātāji, bet kā tiesāti.“

Anuža nevarēja no Lienas kapa atšķirties vēl arī tad, kad visi kapsētnieki bija jau aizgājuši vai aizbraukuši, un tik vien Tenis vēl atlicies līdz ar viņu. Tagad Anuža, no neviena ļauna vārda vairs netraucēta, no nevienām paštaisnām acīm vairs greizi neuzlūkota, varēja kavēties svētīgās jūtās pie šās dārgās vietiņas. Viņa nolīdzināja un noglaidīja ar roku vien visu kapu gludu, it kā gribēdama ar to sagādāt savai Lienai jo saldu dusēšanu, tāpat kā daudzkārt senāk, kad to guldīja un midzināja uz spirdzinošu nakts miegu. Pēdīgi, kad tomēr reiz bija jāšķīras, sacīja: „Lai nu dus pirmo nakti svešā, bet mīļā gultiņā, un lai paiet visas naktis līdz priecīgam jaunam rītam kā viens acumirklis! — Lūk, Anniņ, še nu paliek tava labā diena!“ To sacīdama, viņa atdarīja Anniņai acis, kuŗa, nomodā būdama, skatījās mierīgi un bezjūsmīgi uz auksto smilšu kopiņu. „Bet kas nu tev dos šo dienu atminēt? — labāk arī gan ir, ka neatmini. Šī vietiņa un tā tur,“ še Anuža rādīja uz Ilzes kapu, „velk vilcin mani šurp; bet tevis dēļ vien es lūdzos no Dieva, lai atstāj mani vēl kādus bēdu gadus šai svešniecībā.“ Tenis, kuŗš bija pa to laiku aplūkojis Ilzes kapu un arī dažu pazīstamu dusas vietas, gāja Anužai, kuŗa vēl atskatīdamās noslaucīja pēdējās asaras, klusu līdz no kapsētas ārā.

Agrais rudens vakars nāca drīz virsū un, krēslai metoties, kad lietus bija jau nostājies un auksts vējš dzenāja tik tukšos, vieglos padebešus pa gaisu, iegāja kapsētā pie spieķa turēdamies un galvu nokāris kāds labi vecīgs vīrs. Viņš gāja un piegāja taisni pie Lienas kapa. Tur, apstājies un cepuri noņēmis, skaitīja, kā likās, pie sevis kādus lūgšanas vārdus, tad izvilka kabatas lakatiņu un slaucīja acis, dzīļi nopūzdamies. Vējš sitās ap viņa kailo galvu un plivināja retos baltos matus, jo cepuri pienācējs turēja vēl arvienu rokās. Šis vīrs bija vecais Oļiņš, kuŗš tagad pa pusotra gada laiku izskatījās vecāks un nespēcīgāks, nekā agrāk par veselu gadu desmitu. Kādu brīdi viņš stāvēja vēl klusu, acis arvienu lakatiņā slaucīdams, tad nomētās jaunajās kapa smiltīs ceļos, atspieda savu kailo galvu uz krusta pret abām rokām un sāka runāt lēnā balsī šos vārdus: „Tu, mīļais, nelaimīgais bērns! dusi nu svētīgā mierā līdz jaunai dienai, un lai Dievs saņem tavu nevainīgi, bet grūti apvainoto dvēseli žēlīgi savās rokās. Es nezinu un arī gan laikam nedabūšu zināt, kas ir tavi vecāki, bet mīlējis tevi esmu ar tēva mīlestību, un tu man paklausījusi ar bērna padevību. Dievs lai tiesā mani pēc savas taisnības, bet pie tā ļaunuma, kas ir izgājis no mana nama pat līdz šejieni, es neesmu nekad biedrojis, bet viņu atturēt man nav bijis spēka. Mani pašu, nabagu, vajā un spiež grūti grēki: uz manas sirds guļ tuvāka nams, kuŗa gan neesmu iekārojis, bet tomēr pieņēmis. Es padodos Dieva žēlastībai un ilgojos pēc miera — pēc tā miera, kas tevim ir, tu labais bērns!“ Aiz asarām viņš nespēja tālāk runāt.

IV

Skaidra, klusa un brīnišķa ziemas nakts: sniega pārslas pa klajumiem un biežā sarma uz koku zariem mēnesnīcā mirdz un spīguļo; laiks ne visai auksts, un daudz netrūkst, ka tikpat gaišs kā dienu; bet savāda, neizprotamāka un neizskaidrojamāka ir šī gaisma, nekā dienas gaisma; viņa atgādina blāzmainos austruma teiku un pasaku laikus, jo viņā izskatās pasaule kā no varena burvja lāstiem pie visas dzīvības sista, acumirkli apturēta un par marmoru pārvērsta kalifa valstība. Viss snauz, sapņo un gaida kāda liela pestīšanas vai atsvabināšanas brīža, lai varētu pamosties ar brīnīšanos no šā milzu miega. Koki, galvas noliekuši, stāv bēdīgi un stiepj zarus it kā aukstas ledainas rokas, lūgdamies glābšanas, lūgdamies dzīvības. Tie ir tās nelaimīgās valstības kaŗavīri. Mājas, vai tās nav līdzīgas mazām marmora piramidām jeb

kapenēm, kuŗās dus burvīgā nāvē smaidošas, bet no trūdēšanas neaizkartas valdinieku meitas, kas ir uzmodināmas tik no kāda varena sveša valdinieka dēla, kuŗš spēj burvības varu salauzt un satriekt. Kalni ir bīstamu sultānu kristalla pilis ar neskaitāmām un nezināmām istabām, kuŗas viena par otru bagātāka, viena par otru greznāka, kuŗas savā laikā bija pilnas visu brašākās austruma godības un varenības, kuŗās smaidīja visuskaistākās sievas, kuŗās valdīja visubargākie valdinieki un kuŗas atdzīvosies kādreiz atkal no jauna savā pirmajā spēkā un jaukumā. — Mēma ir visa daba. Viņa grib runāt, bet nespēj izdot nevienas skaņas. Tā stāv kā skaista varena valdiniece bagāti ar dimantiem apkaisītā un dārgā sermulīņu kažokā, uz galvas mēness, kā valdīšanas kronis, sūta savus sudraba starus caur visu valstību; bet auksta viņa ir un nemīlīga!

Pēdīgi tomēr aiztriec šos nakts sapņus un iztraucē viņas klusumu ilkšu zvans. Pa brīdi ir dzirdama arī kamanu kaukšana uz cieta zemes ceļa, un pēdīgi parādās kalniņā divu zirgu aizjūgs, kuŗā sēd kungs un kučieris. Šis aizjūgs apstājas pie glīta, balta mūŗa kroga kādas lielas un prāvas muižas tuvumā. Ne visai tālu kalnā varēja redzēt gluži skaidri Dieva namu, kuŗa logi mēnesnīcā spīguļoja. Tālāk un drusku iesāņus bija redzams arī otrs krogs uz cita lielceļa. Kungs, no kamanām izkāpis un visapkārt apskatījies, gāja krogū iekšā, kur, kā protams, bija visi jau pie miera, tādēļ vajadzēja piekļaut vairāk nekā vienu reizi un pagaidīt labu brīdi, līdz krodzinieks uzcēlās un ieveda viņu viesu istabās. Tur nonācis, svešais lūdza nest pudeli alus, dot kaut ko uzkošanai un likt uztaisīt gultu, ko krodzinieks visu apsoliŗja un aizgāja, kad bija iededzinājis viesim sveci. Svešinieks, kad palika viens pats, apskatījās vispirms istabā apkārt, aplūkoja it īpaši durvis un atslēgu; pēc tam tik sāka pamaz noģērbties. — Brīnums! redzēts un pazīstams cilvēks — Raņķa kungs? jā, kā tad! — Lielās drēbes bija laikam viņam plecus labi novilkušas, tādēļ sāka staigāt pa istabu, drusku ar vingrošanas palīgu kaulus izlīdzinādams.

Gaiss šai istabā bija, vienkārt, karsts, otrkārt, laikam aiz iekšlogu trūkuma drusku mitrs un smags. Raņķim, kuŗš mēdza dzīvot mēreni siltā, skaidrā un vieglā gaisā, bija šāds gaiss ļoti nepanesams, un jo vairāk vēl tagad, kur viņš nāca patlaban no veselīga un dzīva lauka gaisa, tādēļ lika klāt galdu priekšistabā un tikām šo izvēsināt, ko arī varēja viegli izdarīt, jo viena rūts bija atveŗama. Ar ēšanu un dzeršanu vis Raņķis ļoti nesteidzās, jo priekš gulēt iešanas viņš gribēja likt guļamās istabas gaisam ar lauka gaisu labi pārmainīties, tādēļ tad kavējās vairāk kaut ko domādams, nekā baudīdams, un ko domāt tagad viņam netrūka. Tagad bija no tā laika, kur Raņķis brauca pirmo reizi pēc Feldhauzena klausīnāt, pagājis jau vairāk nekā gads un atnākusi otra ziema, bet tomēr vēl šā viņa kunga mājā trūka. Valdība spēja izmeklēt un izklausīnāt tik vien, ka Feldhauzens to un to vakaru steigšus zināmā magazīnā ieskrējis, aiz kādām slepenām bailēm vai nemiera gandrīz drebēdams un svīzdams, it kā no briesmīga sapņa pamodies, kuŗā vajadzējis nest dzīvību pār bezdibeni, atdevis desmit tūkstošus rubļu, kuŗus tai pašā dienā aizņēmies, un nodevis ruļļus, piekodinādams tos droši vien nosūtīt. Pēc tam tūliņ atkal aizsteidzies tāpat, kā nācis, un neviens nezīnot, kur palicis. Priekš kādiem mēnešiem, kad jau visas klausīnāšanas un meklēšanas sāka nostāties, neatrazdamas tālāk nekāda ceļa, kad jau visas cerības par Feldhauzena atrašanu vai atrašanos sāka izgaist, atnāca tīri negaidot Feldhauzena kundzei no viņa paša rakstīta vēstule, kuŗā tas ziņoja, ka atrodies tagad pie pilnīgas veselības un esot atdabūjams jeb atsvabinājams par divpadsmit tūkstošiem rubļu, kad tos iemaksājot līdz tam un tam laikam, tur un tur pie tā un tā cilvēka. Turklāt viņš arī pieminēja un lūdza, lai nedarot šās lietas valdībai zināmas un lai nedomājot uz nekādiem citiem līdzekļiem, kā vienīgi uz naudu, jo caur visu citu varot pieiet tik pie tā, ka dzīva viņa neatdabūjot un pierādīt tomēr nevienam nekā nepierādīšot.

Feldhauzena kundze, kuŗa bija sākusi pa šo gada laiku pat jau nosirmot, rakstīja ar to pašu cilvēku tūliņ atpakaļ, izsacīdama savu neaprakstāmu prieku par šo ziņu pēc tik ilgām, grūtām bēdām un apsolījās darīt visu — tā kā vēstulē sacīts, cik drīz vien iespēšot vajadzīgo naudu sadabūt, un ka par šo vienu pašu neuzsverāmu ziņu būtu atdevusi jau visu savu pasaules mantu un labumu, pelnīdama pēc dienišķu uzturu ar sviedriem vaigā.

Viegli saprotams, ka Feldhauzena kundzei tik lielu naudas summu un vēl slēpjamai vajadzībai — salasīt nebija nieks. Gan atradās Feldhauzena naudas skapī dažādi lieli un mazi vērtības papīri, ķīlu zīmes, obligācijas un parādu zīmes, bet tās varēja izlietot tik vien viņš pats un pie gaŗāka laika, jo šī vajadzība ilgi necieta. Tomēr ar lieliem pūliņiem un ar cītīgu gādāšanu bija vajadzīgais kapitāls šā un tā salasīts: labu daļu aizdeva Raņķis, un viņam pašam atkal kādu tiesu Prātnieks; abi šie cerēja viens caur otru uz labām procentēm, un še varēja arī droši cerēt. Citu naudu apsolīja Feldhauzena kundzes brālis, kuŗš dzīvoja kaut kur kādā tālā apgabalā par muižu pārvaldnieku, nonest zināmā laikā uz noliktu vietu pretī. Tātad tik daudz nu bija zināms, ka Feldhauzens ir dzīvs un vesels, bet kur viņš atradās, tas palika apslēpts. Tāpat arī visas tās ziņas, ka viņš pats nodevis ruļļus uz aizsūtīšanu, bijis ļoti iztrūcinājies un pēc tam atkal pazudis, palika neizprotamas un nesavienojamas cita ar citu. Tomēr šai tumšai lietai vajadzēja nupat šinīs dienās izskaidroties, jo Raņķis bija patlaban pavadījis Feldhauzena kundzi un brauca pats atpakaļ, jo mājā bija darīšanas pie vērtības likšanas izmērītām valstīm un pie mazo ruļļu taisīšanas — ikkuŗam saimniekam par sevi. Lielskungs, nevarēdams atstāt visa tā mērīšanas darba pusceļā, bija atdevis savā vārdā šā darba vadīšanu Raņķim jeb, skaidrāk sakot, Raņķis bija šo darīšanu no lielkunga kaucis izkaucis priekš sevis, rādīdams, cik liels jukums tur būšot, kad visi līdzšinējie strādnieki izklīdīšot, un vai citiem būšot pavisam iespējams to lielo darbu lāgā pabeigt? Viņš bija apskaitījis arī, cik vērtības pienācis pēc jaunās mērīšanas klāt un pierādīja skaidri, kāds ievērojams pametums nākot lielamkungam jau par vienu pašu gadu pie nomas naudas, ja zeme paliekot saimniekiem vēl uz vecas mērīšanas. Raņķis, kuŗš nedarīja bez apskaitīšanas, kāds labums tur viņam nāks, būs gan cīnījies arī šai lietā ar savu skaidru ziņu. Kuŗš gan būs sapratis par viņu vēl labāk, ka zemes vērtēšanai nevar būt un arī nav nekādu cietu un stāvu robežu? — Raņķis zināja labi, ka šai darbā un šai laikā sveŗ viņam viena diena vairāk, nekā citā reizē varbūt viss gads, un šī pēdējā, bet varbūt pati kuplākā zveja nevarēja pastāvēt ilgāk, kā līdz Feldhauzena pārnākšanai — varbūt tik dažas dienas. Ar kādu sirdi gan viņš būs varējis tagad māju pamest, kaut gan pa to laiku bija visus vērtēšanas darbus slēdzis? Viņš labi zināja, ka nākošās dienās vairs nespēs no tā vīna spaida visas tās sulas izmīt, ko šinīs dienās nokavējis. Tomēr bija arī ievērojams aprēķins, tas viņu spieda Feldhauzena kundzi pavadīt, jo viņš labi zināja, ka, ja atteiksies, tad nāks šai ceļā kāds no viņa darba biedriem, kuŗiem viņš nevarēja atļaut nevienam šādas gaitas, tādēļ ka stāvēja ar visiem ienaidā jeb bija no visiem nīdams: — cik lēti tad nevarēja nākt no tiem caur Feldhauzena kundzi pašam vecajam par viņu kāda neslava ausīs? Raņķis bija gan jau raudzījies šo laika nokavēšanu iepriekš ar to atlīdzināt, ka vilcināja naudas aizdošanu Feldhauzena kundzei cik vien spēdams, un tā uzkavēja viņu varbūt vairāk nekā nedēļu no braukšanas. Kaut gan Feldhauzena kundzei pilsētā vēl nebija brāļa pretī, tad tomēr Raņķis tur neuzkav/ejās nenieka, bet griezās tai pašā dienā atpakaļ, un tagad ap pusnakti bija jau pāri pusceļam. Jo ilgāk viņš pie galda šās lietas pārdomāja, jo nemierīgāks metās tam prāts, tā ka jau sāka domāt nemaz šonakt negulēt, bet līdzko zirgi pabaroti, laist atkal projām, tomēr pēc palika vien pie tā paša, ko pirmāk nodomājis, jo, drusku vien agrāk pacēlies, varēja nākt arī tāpat uz darīšanu laiku mājā, un bez miega iztikt nevarēja.

Raņķis sēdēja vēl kādu brīdi domādams un alu pamaz dzerdams, bet tad piepeši drusku iztrūkās, jo viņam šķita, it kā kad dzirdētu kādus šāvienus; tomēr skaidri noteikt nevarēja, jo šādā laikā atgadās arī citi trokšņi, kas no tāluma šāvieniem līdzinājas, kā ledus sprāgšana ezeros un stipri lausku spērieni. Tomēr varēja būt bijuši arī šāvieni, jo brīžam ceļa vīri šauda tāpat, troksni taisīdami un laiku kavēdami. Raņķis nebija gan nekāds nakšu draugs, bet kas gan bija šādā skaidrā naktī ko būties? vai gan laupītāji iedrošināsies tagad kaut kur ielauzties? Tik vien viņam bija ne visai sen piesities tāds smejams tramīgs prāts, ka vajadzēja no ikkatra šāviena, ko vien dzirdēja, sarauties, kaut gan pats nesa allaž revolveri līdz un tagad pat aplūkoja, vai atrodas kabatā, bet iedomāja, ka bija atstājis jau guļamā istabā uz galda. Revolvera vietā viņš izvilka savu kabatas grāmatiņu, kuŗā atradās ne tik vien laba tiesa naudas, bet arī visas parādu zīmes un vērtības papīri. Raņķis bija ieradis arvienu vakaros šo savu mantu apskatīt, un tā arī tagad. Kad grāmatiņu bija noglabājis kabatā atpakaļ, tad skatījās pulkstenī, bet pašā tanī brīdī dzirdēja guļamā istabā logu grabam, par ko viņš gan satrūkās, bet tūliņ arī iedomāja, ka atveŗamā rūts bijusi neatspiesta jeb savā vaļā un tādēļ laikam vējņš tagad viņu mētāja. Vēl kādu acumirkli paklausījies un vairs nekā nedzirdēdams, ņēma sveci un gāja mierīgi guļamā istabā iekšā. Tikko durvis atvēris, gribēja sviesties tūliņ atpakaļ, bet nejaudāja, jo sajuta acumirkli sevi kā ledū iesalušu. Tas, no kā Raņķis baidījās varbūt visvairāk, stāvēja tagad viņa priekšā istabas vidū un turklāt vēl pašā briesmīgākā izskatā: asiņains pie ģimja un drēbēm, sajauktiem matiem un sapinkātu bārdu, kreklā, basām kājām un tik palagu nelāgā sev apsities, stipri elsodams, stīvi izbailu pilnām acīm Raņķī skatīdamies — tas bija — Grabovskis! — Kādu acumirkli viņi tā stāvēja viens otrā skatīdamies un nevarēja zināt, katrs lielākās izbailēs, tad Raņķis, it kā visus pēdējos spēkus saņemdams, iekliedzās tik bailīgi un briesmīgi, ka gandrīz viss krogs notrīcēja; pēc tam sāka gāzties un krita gar zemi. Krītot svece izdzisa, bet istaba mēnesnīcā palika vēl diezgan gaiša, tā ka varēja visu skaidri saredzēt, tik vien izskats bija visam šausmīgāks. Grabovskis stāvēja vēl kādu acumirkli kā nesaprašanā, tad izskrēja ka zibins Raņķim pāri otrā istabā, aizbultēja tās durvis, kuŗas savienoja šās istabas durvis ar krodzinieka dzīvokli, devās atkal tikpat ātri atpakaļ, norāva Raņķam gamašas, uzvilka tās savās kājās, norāva pulkstenu, izvilka kabatas grāmatiņu, noplēsa līdzatnestam palagam malu un satina ar to labo roku kalnpus elkoņa, kur tā, kā likās, bija ievainota, uzrāva ātri Raņķa virssvārkus, ieģrūda kabatā pulkstenu un grāmatiņu, uzlika Raņķa cepuri galvā, paķēra vēl no galda viņa revolveri, izskrēja otrā istabā un no turienes pa otrām durvīm ārā, pie kā varēja nomanīt, ka šī ēka nav viņam nepazīstama. Viss tas bija noticis tik kādu divu minūšu laikā.

Raņķa kliedziens bija ne tikvien visā mājā dzirdēts, bet arī sarāvis visus mājniekus no miega kājās. Visi gan bija no kāda baiļu trokšņa iztrūkušies, bet neviens nevarēja teikt, no kurienes tas īsti nācis un kāds bijis. Visi skrēja cits caur citu, taisīja ugunis un sāka izmeklēt māju no viena gala līdz otram. Dažiem gan izlikās, ka tas troksnis nācis no viesu istabām, bet nevarēja iedrošināties turp iet un svešo, tagad varbūt guļošo kungu traucēt, jo varēja būt, ka no viņiem pašiem vai arī no ceļiniekiem kāds murgos kliedzis. Kad citur visur nekas ļauns nebija atrodams, bet tas dzirdētais troksnis izklausījies visiem nelabs, tad mēģināja iet pie viesu istabas durvīm, bet atrada tās aizbultētas. Varbūt ka svešais kungs to bija darījis savas drošības dēļ? — bet guļamai istabai bija sava īpaša atslēga? — Kāda veca māte, kuŗa gulēja to durvju tuvumā, apliecināja, ka viņas aizbultētas vēl pēc trokšņa. Ko gan tas varēja nozīmēt? Kroga puisis izgāja ārā un ienācis ziņoja, ka viesu istabas ārējās durvis stāvot vaļā, kaut gan vakar viņš pats tās no iekšas aizbultējis. Krodzinieks paķēra savu plinti, puisis iededzināja vēja lukturi, un abi aizgāja pa āru apkārt, atrada tur visas durvis vaļā,

svešo kungu istabā pagalam, asinis uz grīdas, turpat arī asiņainu, pa daļai saplosītu palagu. Kas tā gan par traku, neizprotamu lietu? Svešam kungam arī gan bija nākušas asinis pa muti un degunu, bet tās bija tik vien tai vietā un cēlušās laikam caur krišanu. Pa tam bija ieraudzītas asinis arī uz loga un pie atvērtās rūts rāmjiem. Vai še nebūs līdis kāds asiņains dzīvnieks ārā! bet kādēļ nav gājis pa durvīm, kuŗas atrastas vaļā? Varbūt ir līdis kāds ar asinīm aptraipīts pa logu iekšā un pa durvīm izgājis? Bet kur tāds varēja celties, un ko viņš še meklējis?

Kamēr visi mājas ļaudis tā lielās izbailēs un pilnā nesaprašanā gudroja, nedomādami vēl nemaz raudzīt, kas īsti ir noticis ar svešo kungu, un vai viņš patiesi pagalam, tikām iesteidzās arī viņa kučieris, kuŗš izskatījās ne mazāk izbījies. Tas iemērca mazgājamā ūdenī dvieli, noslaucīja kungam asinis no ģīmja un iecēla viņu gultā. Te paskrēja gar logiem un apstājās pie durvīm dažas kamanas, no kuŗām kādi cilvēki izkāpa un iesteidzās iekšā. Tie bija žandarmi un citi policijas vīri. Viņi jautāja, kas te noticis un vai neesot manīts bēgam kāds puskails cilvēks? Visi atplēta acis, un krodzinieks izstāstīja ienācējiem visu, kas še noticis. Tie tūliņ pārliecinājās, ka tas pats noziedznieks būšot še bijis, kuŗš viņiem otrā krogā gūstot kails no gultas izmucis un īsti tādēļ, ka, balts būdams, arī drīz no acīm izzudis un nebija izšķīrāms no sniega. Viņš, kaut gan iesācis doties pa otru ceļu projām, esot cirties laikam caur muīžu uz šejieni, kur tad ielauzies še, apģērba meklēdams, un būšot nositis šo kungu, kuŗš gadījies pretī. Pie asinīm varot redzēt, ka dažas lodes bijušas tomēr ne tikvien par viņu veiklākas, bet gājušas arī taisnu ceļu. Policijas kungs palika ar kādu otru vīru še, lai varētu visu šo notikumu izmeklēt, bet citus rīkoja bez kavēšanās dzīties bēglim pakaļ, jo ziemas laikā viņš nekur palikt nevarot. Policisti prasīja vispirms Raņķa kučieram, kas viņa kungs, kurp un kādās darīšanās braukdams? Pēc tam sāka aplūkot viņu pašu tuvāk un atrada, ka pulkstenis bija norauts pa daļai ar varu, kabatas grāmatīņas, kuŗa, kā kučieris liecināja, bijusi lielā vērtībā, arī vairs neatrada. Kučieris, salasīdams visas sava kunga lietas un drēbju gabalus, atrada, ka trūkst vēl šā un tā, ko ielauzējiem paņēmis līdz un apģērbies, cik labāk šādā nelaimes brīdī var. Asinis ārpus sliekšņa vairs nebija atrodamas un arī tālāk uz lielceļa nē, pie kā varēja saprast, ka noziedznieks būs vainu aizsējis ar kādu gabalu no atstātā palaga, kuŗu atrada pa daļai saplosītu.

Raņķis sāka rādīt pamaz dzīvības zīmes un pa kādu laiku izsauca pat šos vārdus: „Galva deg!“ Kučieris saslapināja visu dvieli aukstā ūdenī un satina to ap kunga galvu.

Bija pagājis jau labs brīdis, bet izsūtītie policisti nenāca vēl atpakaļ, tādēļ palikušie, kā laiku kavēdami, sāka runāt ar krodzinieku par savu gūstījamo bēgli, par kuŗu krodzinieks vēlējās ko zināt.

„Jā, tas ir skaists putniņš, kuŗš mums izsprucis,“ policijas kungs iesāka, „žēl, ka sprostī nebija īsti priekš viņa sataisīti. Spalvas gan palika visas mūsu nagos, un pats izmuka tīri kails, tā ka pie cepšanas nevajadzētu vairs nemaz plucināt. Kaut gan viņš saucās neistā vārdā jeb dziedāja neīstu dziesmu, tad tomēr viņu atrada, ilgi jau slepen dzenāja un sen šur un tur uz viņu glūnēja, līdz mēs pēdīgi aizlikām viņa nakts ligzdai cilpas, kuŗās arī iekērās, bet par nelaimi viņas nebija diezgan stipras, jo saraustīja un aizlaidās, kaut gan pērdamies ir atrāvis sevīm kādu spārnu vai kāju, kā pie aizskriešanas nomanāms. Varbūt ka viņš ir mājojis arī pie jums un gulējis, kas zin, tai pašā gultā, kuŗā guļ tagad šis, no viņa sadauzītais vīrs: bet jūs neesat nemaz zinājuši, kam jūs nakts māju dodat un kas tas par vīru ir, kuŗš saucas citur par Grabovsku, citur par Bedneri un še par Graubachu.“

Krodzinieks iztrūkās. „Graubachs! vai Graubachs ir tas, ko gūsta? — tavu brīnumu! Graubachs dzīvoja brīžam še kā mājā.“

„Viņa īstais vārds ir barons Edelberts, labi skolots, bagāta ārzemes muižnieka dēls, viņa vienīgais mantinieks un tas pats lielais banku zaglis, laupītājs un viltnieks, kuŗu meklē jau dažu gadu pa zemju zemēm un par kuŗa notveršanu ir izsolītas lielas algas tikpat še, kā ārzemē.“

Krodzinieks iztrūkās vēl vairāk un uzlūkoja stāstītāju platām acīm, bet tas uzņēma drīz un itin mierīgi savu valodu no jauna.

„Šis cilvēks ir dzīvojis, pirmkārt, uz nebēdu un, otrkārt, uz lielas galvas. Ar savu krietno dūšu un ar tikpat krietnu izveiksmi ir viņš līdz šai pašai dienai izsities visur cauri. Tēvs viņam nomira, būdamam vēl skolās, no kuŗām tad tūliņ izstājās un saņēma savās rokās visu lielo tēva mantību, kustamu un nekustamu, jo tās vien viņš bija pēdējos gados vairs gaidījis, bet skolās palicis tik tēva prātu piepildīdams. Maz gados bija visa šī ievērojamā un no tēviem ar lielu taupīšanu sakrātā un paturētā mantība izšķērdēta un nospēlēta uz kartīm līdz nabadzībai. Jaunais barons dzīvoja tā, it kā gribētu parādīt, cik lieliski var bagātību putināt un parādīja arī. Pēc tam viņš, skaidri no trūkuma spiests, iestājās turpat ārzemes kaŗa klausībā, kur tika pēc kāda laika par ritmeisteri, jo viņa izmanība nevarēja palikt neievērota. Tomēr kaŗa klausība tādām, kuŗš ieradis dzīvot savvaļībā līdz apnikšanai, nevarēja vis būt īsti patīkama; tāpat arī tā alga, kāda tur nāca, bija pēc viņa agrākās dzīves tik vien nabaga grasis. Tomēr dažus gadus viņš kalpoja ar tādu uzmanību un lika savu pienākumu tā vērā, ka augstākā virsniecība bija ne tikvien ar viņu pilnīgi mierā, bet pacēla arī vēl par kādu goda kārtu augstāk un sāka uzticēt dažas kroņa izdarīšanas, kuŗas barons Edelberts izrādījis it īpaši vērtīgs. Gan jau tūliņ pašā pirmā galā viņš darīja dažus blēdības un neuzticības darbus, bet spēja tik manīgi izsargāties, ka neviens nevarēja iedomāt turēt kaut kādā lietā uz viņu ļaunas domas. Vēlāk, kad viņš kādreiz ar labu naudas summu pazuda un kad līdz ar to tai pašā naktī atradās arī kāds no barona Edelberta augstākiem virsniekiem aplaupīts, tad varēja skaidri pārliecināties, ka visa viņa krietnā izturēšanās ir bijusi tik tas ceļš, pa kuŗu pieklūt atkal pie naudas, kas arī bija brangi izdevies. Ka viņš jau sen un nopietni uz šādu lomu taisījies, to liecina tie mūķejamie āķi un mākslīgi strādātās atslēgas, pie kuŗām savu darbu mācījies, un kuŗas atradās viņa dzīvoklī. Kaut gan uz viscietāko meklēts un gūstīts, tomēr neatrasts un nesagūstīts, barons Edelberts izmuka no savas valsts un devās šurp, kur sāka dzīvot apakš sveša vārda un privātļaužu drēbēs.

Kaut gan līdzatnestās naudas viņam nebija mazums, tomēr barons Edelberts spēja gādāt, ka ilgam laikam viņam nepietika un tādēļ vajadzēja sākt domāt pie laika uz kādu jaunu lomu. Pie visas izšķērdīgās dabas viņam palika allaž tā gudrība, apģērbā iznesties arvienu bagāti un spodri, tāpat arī raudzīties uz priekšu pēc jauniem naudas avotiem, kamēr vecie nav vēl pagalam izsmelti. Šo mācību barons Edelberts bija ņēmis laikam visvairāk no savas pirmās bojā iešanas pie tēva mantības.

Ar viltīgi iztaisītām pasēm un liecību rakstiem, kā arī ar savu daiļo izskatu, izveicību un patīkamo iznešanos šis vīrs dabūja labas vietas pie kādas lielas tirgošanās ietaises, kur iemantoja drīz uzticību un tika pēdīgi par darīšanu vedēju, kad vecais bija atlaists, vai, skaidrāk sakot, no barona Edelberta izskausts caur to, ka tas padarīja kādu neuzticības darbu, kuŗš krita uz darīšanu vedēju, kaut gan barons Edelberts taisni viņa neapsūdzēja, bet darīja to zināmu tik caur citiem un ar līkumu, it kā pats tur ne tuvumā neiedams un nenieka nezinādams.

Barons Edelberts, kā viegli domājams, aplaupīja ļoti arī šo lielisko tirgošanas ietaisi. Tas notikums gan attaisnoja veltīgi apvainoto un atlaisto darīšanu vedēju, tā ka šās ietaises īpašnieks aicināja viņu savā vietā atpakaļ, bet izlaupītā nauda bija un palika pagalam. — Pēc tam barons Edelberts krāpa un laupīja šur un tur gan ar viltu, gan ar varu, līdz pēdīgi nedrīkstēja pilsētās vairs uzturēties, jo dzirdēja no tāluma

savas pēdas dzenam, tādēļ atstāja pilsētas dzīvi, izģērbās par pasaules staiguli, klīda apkārt pa lauku draudzēm, teikdamies gan par šādu, gan par tādu amatnieku, bet darbodamies īsti ar ēku un apgabalu nozīmēšanu, jo skolas gados viņš šai mākslā bija labi iestrādājies. Šo darbu barons Edelberts strādāja vienīgi tik tādēļ, lai būtu iemesls uzturēties un palikt kādu laiku, kur grib un kur nav nomanāmas vēl tuvumā nekādas briesmas; bet viņa īstais nolūks bija arī uz laukiem tas pats, kas pilsētā: — raudzīt tik kaut ko krietnu noraut, un norāva arī, it īpaši priekš pāra gadiem Čangalienas valstī, kuŗa, kā zināsat, pieder ar Slātavu kopā vienam dzimtkungam. Abas šās valstis bija saņēmis uz izmērišanu zemes mērnieks Feldhauzens, kuŗam ir barons Edelberts, kā par brīnumu, izskatā ļoti līdzīgs. Šis nu...“

„Nost, nost, tu asiņainais ķēms?“ Raņķis, gultā mētādamies, iekliedzās.

Stāstītājs uzcēlās no krēsla un piegāja pie gultas: „Ko viņš, tas asiņainais, ir jums padarījis?“

„Glābjiet, glābjiet! viņš ir uzcēlies.“

Pēc šiem vārdiem vājais gulēja atkal mierīgi un nerunāja nedz jautāts, nedz nejautāts vairs ne vārda, kaut gan policijas vīrs gribēja vēl ko iztaujāt.

Tā runājot bija pagājis jau labs laiks, un patlaban atnāca atkal atpakaļ kādi no izsūtītiem bēgļa ķērājiem, ziņodami, ka uz to pusi, kurp tiem bijis jābrauc, viņš neesot gājis, jo tas ceļš ejot tik pa klajumiem vien.

Policijas kungs izrakstīja un izsūtīja tūliņ ziņas aprīņa policijas vārdā visām apkārtējām valstu valdībām, kuŗām tās pašas ziņas bija jāsūta atkal tālāk, ka tas un tas sen meklētais noziedznieks ir šai vidū, tādēļ lai nākošā dienā no paša rīta sāk pārmeklēt cītīgi visu šo apgabalu, ēku pie ēkas, krūmu pie krūma, un ja minēto bēgli kur notveŗ, tad lai nosūta stipri apcietinātu tūliņ pie aprīņa policijas. Viņš piezīmēja arī, kādos vārdos tas še saucies.

Otrā dienā pārveda kučieris Raņķi, kamanās ieguldītu, mājā. Ārsts, viņu pārmeklēdams, atrada un liecināja, ka smadzenes esot gan vainotas arī no kāda sitiena pa galvu, kuŗš gadījies laikam gāžoties gar zemi, bet vislielākā vaina būšot cēlusies no piepešām un briesmīgām nobailēm, kuŗām nācis līdz karstuma drudzis ar muldēšanu.

Citi visi palīga mērnieki, kaut gan viņi ar Raņķi nekad īsti nesatika, tāpat tie, kuŗi ņēma paši labprāt naudu, kā arī tie, kuŗi neņēma nekā cita, kā tik savu norunāto algu: pirmiem riebās Raņķis tādēļ, ka tas stāvēja viņiem ļoti ceļā un lika tecēt visam zeltam un sudrabam tik vien savās kabatās, otriem tādēļ, ka viņš ar saviem neskaidriem darbiem cēla visiem mērniekiem nelabu slavu, tad tomēr tagad, kur šis nepatīkamais un neuzticamais darba biedrs bija kļuvis nelaimīgs un gulēja grūtā vājībā, rādīja viņam visi citi vienprātīgi savu līdzcietību, dzīvodami pie viņa pa kārtai vienādi viens klāt un ikkatrs divpadsmit stundu no vietas. Darba vadīšanu Raņķa vietā lielskungs nodeva kādam citam palīga mērniekam, kuŗš bija kluss un cienījams jauns cilvēks. Viņš dzīvoja uz zīmēšanas vien, biedrojās maz ar citiem, gāja vēl mazāk viesoties, bet lika laiku ļoti vērā, vai nu steigdams savu darbu, vai arī lasīdams slavenus rakstus. Maz viņš runāja par zināšanām, bet kad vajadzēja, tad zināja ļoti daudz. Itin mīļš darbs bija viņam arī kārtīga un tāla domāšana, tādēļ tad to vien pieņēma par patiesību, pie kā varēja atrast domām ceļu; bet savas pārliecināšanās vai patiesības viņš nevienam neuzmāca un cita pārliecināšanās, vai arī tā, ko cits turēja par patiesību, nenicināja. Šim klusam un savādas dabas cilvēkam vajadzēja nu iestāties Raņķa pēdās, kuŗās viņa kājas nekrita nepavisam iekšā. Raņķa vājniekiem, kuŗi bija paraduši nākt pie viņa jau no paša iesākuma ar visām savām mērīšanas vainām un vājībām un kuŗi bija dabūjuši dzirdēt allaž jel to apsolījumu, ka viņiem grib līdzēt, tiem bija tagad lielas bēdas, jo viņu īstam ārstam vajadzēja pašam ārsta. Tie saimnieki, kuŗu zemei nebija vēl vērtība likta, steidzās, cik spēdami, gādāt, lai nesaliek daudz; turpretī tie,

kuŗi zināja esam savu zemi jau novērtētu, ilgojās ar nepacietību dabūt zināt, kāda vērtība katra zemei uzlikta. Tādēļ tad viņu vidūtājam, Prātniekam, bija atkal maz vaļas no Slātavas muižas iziet.

Patlaban sēdēja Prātnieks savā zināmā kroga istabā ar dažiem saimniekiem, kuŗi bēdējās, ka pie šā mērnieka, kuŗš Raņķa vietā, nenieka nepanākšot, jo viņš, kā esot dzirdēts, neņemot nekā pretī un tādās lietās nemaz neielaižoties.

Prātnieks pasmējās. „Gan ņems, kad dos, un ielaidīsies, kad runās.“

„Varbūt, ja viņš tagad ir savāds, bet pērn un aizpērn gan neņēmis nekā,“ kāds saimnieks, tabaku pīpē bāzdams, sacīja. „Vienīgais, ko viņš šai mērīšanas laikā saņēmis, esot pāra cimdu un pāra zeķu, ko čangaliešos kāda saimiece iedevusi savam mazam puisēnam, lai pienesot mērnieka kungam. To pašu vis neņēmis par velti, bet iedevis bērnam rubli, lai nonesot to mammai atpakaļ. Tās zeķes un cimds esot solījies glabāt par piemiņu no Slātavas un Čangalienas. Nebūtu gan nemaz ņēmis, ja liels cilvēks būtu pienesis, bet žēl bijis bērnu atraidīt.“

„Tā tik tāda izlikšanās vien,“ Prātnieks atteica. „Un kad visai niekus dod, kā cimds un zeķes, ko lai gan tur ņem tādā zvaniķa algā? — Kad dos derīgus un krietnus papīrus, gan tad saņems. Tāda muļķa es vēl pasaulē neesmu atradis, kuŗš raidītu naudu no sevis atpakaļ tik vien neņemšanas dēļ. Jāzin arī gan tas, ka no ikkatra un no kaut kāda neņems, bet vajaga vien saprātīga pienesēja — tad dod, cik gribi!“

„Nu, pamēģināt var — tur nelaime nekāda nav,“ kāds cits sacīja. „Varbūt, ka jums izdosies.“

„Kādēļ gan neizdosies?“ Prātnieks kā nicinādams atteica. „Es neizdošanās nemaz nepazīstu. Man ir jāiet pie viņa arī kādas citas savas lietas dēļ, tad turpat visu iztaisīsim.“

Šie vīri, kā varēja noprast, bija savā starpā tuvi draugi, un, turēja cits uz citu lielu uzticību, jo citādi gan Prātnieks pulkā šādas valodas tik droši nerunātu, ko arī nekad nedarīja; bet drīz izrādījās, ka viņš bija darījis to ar nodomu un ar īpašu nolūku, kā pats, uz mērnieku dzīvokli iedams, to skaidri pie sevis izrunāja: „Ko viņi grib izlaist valodas, ka neņem! kas par neņemšanu? un ja viņš arī patiesi neņems, vai es naudu tādēļ metīšu zemē? — Jums, muļķiem, ir tas pa lielākai daļai viena alga, vai ņem, vai neņem, — zināt jūs tāpat taisnības nedabūsāt, vai ņēma, vai neņēma, vai deva, vai nedeva un cik! tāpat arī, vai kāds labums nācis, vai nenācis, jo jātic jums ir, ko saka. Tomēr par velti jūs neesat devuši, bet nopērkat caur to sevīm vismazāk laimīgu apziņu, ka neguļat vis kā citi, bet esat izdomājuši un izdarījuši kādu gudru darbu, kuŗš nevar palikt bez ievērojama labuma. Un ko gan jūs no vērtēšanas vai no citiem mērīšanas darbiem zināt? Kas jums to sacīs, kā tad būtu, ja nedotu, un kas ir panākts caur došanu? Kas te par bēdu? — pēdējās dienās, kamēr vēl ezers vaļā, jārauj arī pēdējie lomi. Solīt soliņu — dot došu, bet ja neņems — lūgties neiešu un devējiem gan zināšu nostāstīt, kas tiem pie viņu apmierināšanas būs vajadzīgs. Tik vien ir lielas bēdas par to naudu, kuŗu aizdevu Raņķim. Ja viņš mirst, tad ir pagalam, un ja vēl dzīvo, tad uz atdabūšanu maz cerības, jo lielāko daļu viņa mantas ir Grabovskis izzadzis no kabatas. Par to naudu, kuŗu aizdeva mērnieka cienīgai mātei un kur sagulās arī mans labums, viņš nevarēs uzrādīt vairs nekādas parādu zīmes, jo tā ir nozagta līdz, un man nav arī no viņa nekādas īpašas parādīšanas, ka esmu naudu aizdevis. — Kaut varētu tikt pie tā, lai noraksta man jel to savu algu, kuŗa viņam stāv neizņemta vēl pie lielkunga. Tur gan, zināms, man netiek nebūt diezgan, bet tad būtu jel kāda daļa no aizdotā kapitāla drošībā.“ Tā domādams un runādams, Prātnieks gāja iekšā pie pieminētā palīga mērnieka, kuŗam bija nodota darba vadīšana Raņķa vietā. Viņš bija vēl vairāk jaunekļa, nekā vīra gadus: tievs, gaŗš, drusku bālu seju, mazu bārdi un valkāja stipri slīpētu brilli. Kaut gan latviešu valodā vēl diezgan neveikls,

tomēr centās labprāt viņu runāt, bija pret ikkatru pienācēju ļoti laipns un tāpat arī tagad pret Prātnieku, kuŗu lūdza tūliņ piesēsties un sniedza papirosus. Kad Prātnieks vaicāja, kā jaunam kungam klājoties, tad viņš pateikdamies sāka stāstīt, ka mērīšanas darbam Slātavā nerādoties nemaz labs gals, jo kamēr gaidot principāla mājā, tikām esot Raņķa kungs caur briesmīgām izbailēm un laikam arī caur laupītāja sitieniem iekritis grūtā vājībā, no kuŗas nezina vai varēsot celties.

„Jā, jaunskungs, tas ir bēdīgs notikums gan, un man arī gandrīz līdz,“ Prātnieks atteica. „Par to es gribēju ar jums parunāties, varbūt jūs varētu man drusku līdzēt.“

„Kas jums ir par kaiti?“ mērnieks rūpīgi jautāja.

Prātnieks sāka stāstīt: „Raņķa kungs aizņēma no manis naudu, bet tagad, kā dzird, esot viņam gandrīz visi vērtspapīri līdz ar naudu, kas klāt bijuši, nolaupīti, tā ka man par savu kapitālu ir bail pavisam no zušanas. To gan es zinu, ka viņš aizdeva labu sumu Feldhauzena cienīgai mātei, bet viņas izrakstītā parāda zīme būs arī nozagta. Pie lielkunga gan ir viņam vēl kāda daļa darba algas, bet ne tik daudz, cik man vajaga. Varbūt jūs, jaunskungs, varat man šai lietā palīdzēt, pierunādami Raņķa kungu, lai kādā brīdī, kad ir pie skaidras apziņas, izraksta un novēl man parāda atlīdzināšanai to naudu, kas ir viņam pie lielkunga iekšā un to citu, kas vēl tad varbūt trūkst — viņš pats gan zinās cik — lai izraksta no tādas vietas, kur viņam ir kapitāls droši dabūjams.“

„Tādai zīmei, kas rakstīta tagad tik grūtā vājībā, nebūs nekāda spēka,“ mērnieks domīgi atbildēja.

„Mēneša dienu, jaunskungs, var rakstīt kādas nedēļas atpakaļ,“ Prātnieks pusbalsī sacīja.

Mērnieks papurināja ar nepatikšanu galvu. „Tas būtu, vienkārt, jau neskaidrs darbs, otrkārt, viņš nav nemaz izdarāms, jo Raņķa kungs nespēj tagad pavisam rakstīt; turklāt ārsts ir noliedzis, viņam ar nekādām darīšanām un valodām neuzmākties.“

„Kad jūs, jaunskungs, gribēsāt, tad izdarīsāt gan,“ Prātnieks pa pusei lūgdamies runāja. „Pietiks arī, ka to zīmi izraksta kāds cits, un viņš pavelk tik savu vārdu.“

„Man jums jāatbild īsi un taisni,“ mērnieks pa kādu brītiņu sacīja, „ka šai lietā jūs nevarat no manis nekādas palīdzības sagaidīt. Tā ir tiesas darīšana, tādēļ griežaties pie viņas un staigājiet pa tādu ceļu, kuŗu likums atļauj un aizstāv.“

„Lai nu būtu kā būdams,“ Prātnieks sacīja, „man ir jāparunājas ar jums vēl par kādu citu lietu arī: daži saimnieki (še viņš nosauca to vārdus) sūta še jums kādu mazu sveicinājumu un lūdz, lai jūs teiktu, vai viņu ciematiem ir jau vērtība likta un cik? bet ja vēl nebūtu likta, tad lai jūs, jaunskungs, pie vērtēšanas iedomājot, ka viņu ciemati ir diezgan saspīesti, ka tiem neauglīga zeme, purvu pļavas un maz meža, un ka tādēļ vērtēšanā tie skaitāmi pie pašiem zemākiem ciematiem. Tāpat tad lai uz šo tuvāko iepazīšanos iet no manas puses kāda zīmīte, un es tomēr ceru, ka jūs priekš manas lietas arī darīsāt, ko spēdami.“ Prātnieks, to runādams, nolika uz galda mērniekam priekšā pirms trīs un pēc, sevi pieminēdams, vēl divus desmitrubļu papīrus.

Mērnieks skatījās šai Prātnieka darbā pa daļai ar nepatikšanu, pa daļai ar nožēlošanu. „Lielskungs ir noliedzis ciematu vērtību iepriekš un bez viņa izsludināt vai izpaust, bet ja jūs atnesat no viņa atļaušanas zīmi, tad izteikšu tāpat bez maksas. Vērtība zemei jāliek un arī ir likta pēc taisnības un pēc likuma, tāpēc šai lietā arī nauda nekā nelīdz un nav vajadzīga, jo tā būtu no manas puses tik vien jūsu piekrāpšana. Tai lietā, ko jūs runājat par jūsu aizdotu naudu Raņķa kungam, jau es atbildēju, ka nevaru un nespēju jums līdzēt; bet ja varētu un spētu, tad to darītu bez maksas, tāpat kā visas mazākās lietas, kas nav pret taisnību un likumu. Tā tad nu jūs, draugs, sapratīsāt, ka jūsu nauda nav še nebūt vietā, tādēļ lūdzu ņemt viņu atpakaļ, paturiet savu pie sevis un atdodiet citiem, ko citi devuši.“

„Viena alga, jaunskungs! neviens neies jums prasīt, cik un ko esat iespējuši darīt! bet ja spējat, tad dariet. — Kādēļ jūs šādā ziņā sniegtas labprātības nevarat pieņemt?“

„Tādēļ, ka cilvēkam klājas ņemt tik patiesi nopelnītu naudu.“

„Cilvēkam der padomāt arī uz tādiem laikiem, kur nevar vis ikkatru brīdi pelnīt.“

„Uz tiem laikiem es domāju caur to, ka raugu atlicināt uz priekšu, ko tagad nopelnu vairāk par vajadzību. Ja man tad tomēr kādreiz trūkst, tad es lūdzu, un ja neviens nedod, tad izšauju sevim lodi caur galvu.“ Šie vārdi nebija vis nekāda neapdomāta jaunības lielība, bet mierīga, pilnīga un veselīga prāta izsacīta apdrošināšanās.

„Tad jums, jaunskungs, vajaga būt cilvēkam bez ticības,“ Prātnieks sacīja paštainā balsī.

„Labāk esat cilvēks bez ticības, nekā necilvēks ar ticību, un labāk arī necilvēks bez ticības, nekā ar ticību.“

Prātnieks vai nu šo vārdu nesaprata, vai arī nespēja uz tiem nekā atbildēt, bet ņēma, it kā laiku kavēdams un netīšu, savu uzlikto naudu atpakaļ. Mērnieks pa brītiņu paskatījās pulkstenī un sacīja: „Patlaban ir divpadsmit, un man jāiet līdz pusnaktij pie Raņķa kunga, tādēļ neņemiet ļaunā, ka man tūliņ no jums jāatvadās.“

Raņķis gulēja nīknā karsonī, muldēdams gandrīz bez mitēšanās, un klātdzīvotāji bija sākuši noprast, ka viņa muldēšana zīmējas ne tikvien uz šās reizes gadījumu, bet jo vairāk uz kādu citu briesmīgu noslēpumu. Šai pašā rītā viņš, savas rokas mētādams un lauzīdams, bija ieraudzījis uz krekla piedurknes mazu traipekli no asinīm, kuŗš bija cēlies vai nu no viņa paša asinīm, kas tecējušas no mutes un deguna, vai arī no viņa ievainotā aplaupītāja asinīm. Visupirms Raņķis no tā traipekļa izbijās, tad gribēja viņu nopurināt un noslaucīt, sacīdams: „Nost, nost, tu ļaunā Kaina zīme! vai gribi mani nodot?“ Kad šī zīme, kā protams, nenogāja, tad lika to roku apakš apsega un runāja, smagi elsādams: „Labi, labi! neredzēja neviens, nezina neviens. — Feldhauzen, ņem savu flinti, dod šurp naudu un ciet klusu! — — Projām, projām, tu, asiņainais, savā šķirstā! vai man būs atkal apraipt ar tavām asinīm savas rokas un drēbes? — Tā, tā! tas ir tiesa, — tu nevari vis vairs uzcelties — tu esi pagalam — — tas bija tik tavs gars, kas mani izbiedēja.“ Še vājnieks uz kādu brīdi apklusā, aizlaida acis, un kad viņš atdarīja atkal no jauna, tad taīs nebija vairs tā bezprātības un murgu spīduma, bet viņas izrādīja tik vien lielu vājumu un miesas spēku gurdumu. Arī karstais sārtums no vaigiem bija nozudis, auksts bālums viņus pārņēmis, un sviedru lāses izspiedušās uz pieres. Vājnieks sāka smagi un dziļi elsāt, it kā kad būtu nometis kādu smagu nastu no krūtīm: „Vai — tavu briesmīgu sapni! — neganti murgi mācās man virsū! — karst — ļoti karst! drusku ūdeni — mute izkaltusi.“

Šī skaidrā apziņa nepastāvēja tomēr vis ļoti ilgi, un kad pieminētais Raņķa vietnieks iegāja pie viņa uz savām noliktām stundām, tad tas lauzījās atkal vēl briesmīgākos murgos, knaibīdams un plēsdams to pieminēto asiņu traipekli ar varu no piedurknes laukā: „Nolādētais! vai vēl tu rādi savus nejaukos zobus!? vai tu vēl gribi mani izbiedēt? — Pie joda ar visu goda maltīti! — Nekas, nekas, — nezina neviens — tas nav vis no Grabovska asinīm.“

Raņķa biedrs un vietnieks, kuŗš, klāt dzīvodams, dzirdēja šo viņa murgošānu un redzēja viņa darbošanos, sāka atminēties, ka pērnā vasarā saimnieku goda maltītes vakarā bijis Raņķim jauns asiņu traipeklis gandrīz tai pašā vietā, kur šis, bet tik drusku zemāk, nevis uz piedurknes, bet uz aproces. Viņam nāca prātā arī Raņķa tās reizes svešādaizskats, kad kāds biedrs, nedomādams nekā ļauna, tam to traipekli parādīja. Kamēr šis vēl tā domāja un klausījās, tikām vājnieks izrāva asiņu traipekli ar zobiem un līdz ar gabalu no krekla piedurknes: „Briesmīgais, ko tu vajā mani ar savām asinīm! cits ir tevi nošāvis un ielicis vecā tukšā šķirstā! Feldhauzen, vai nav tiesa? —

Nauda, kur mana nauda? — kas viņu paņēmis? man pašam tās vajaga! — Asinis, asinis, viņš ir dzīvs ar visām asinīm! — Vai tu mani gribi dzīt uz Sibīriju? — Vai es tevi ģērbu šinīs miroņu drēbēs? Kas tevi ir ģērbis, tas tevi ir nogalinājis.“ Še viņš krita ar zobiem savā rokā un tai vietā, kur bija izrāvis piedurknei gabalu ar to asiņu traipekli. Apkopējs, negribēdams ļaut darīt pašam sev kaiti, sāka to roku atturēt, bet vājais izrāva viņu ar varenu spēku, sāka mētāties pa gultu un kliegt: „Ņem jau mani cieti — liek jau saitēs! — glābiet, glābiet! es neesmu vainīgs! Labi, labi, izbēgu! — nepanāks vairs! — Projām, projām!“ — Patlaban ienāca pie vājnieka mācītājs, kuŗu apkopējs saņēma ar pienākamam cienību, un pats izgāja priekšistabā, atstādams viņu pie vājnieka vienu pašu un padevīgi pieminēdams, ka, ja rodoties kāda vajadzība pie apkopšanas, tad lai mācītājs atveŗot tik vien durvis.

Vājnieks murgoja vien tālāk bez mitēšanās: „Pag’, klus’! — vai tur nebrauc kas? — tā ir ratu rībēšana — jā — jā, rati rīb! Drīz, drīz kapu pagrabā iekšā un noglabāt vecā tukšā šķirstā, — lūk tā, tā! durvis cieti! — — hm, hm, būtu es šķirstu aiznaglojis, tad tu vis augšā netiktu. — — Cilvēki, cilvēki! ko jūs vajājat mani ar savām acīm? — vai es kāds slepkava? — Grabovska es neesmu nemaz redzējis. — Kādas slogas jūs man kraujat virsū? — vai gribat mani nobeigt? —“ Pie šiem vārdiem viņš nospārdīja apsegu pavisam nost. „Māja gāžas, māja gāžas! — turiet cieti! — lūk — kā griežas apkārt! — Lūk, lūk, kāds briesmīgs ragains elles zvērs nāk man virsū!“ Še Raņķis rādīja uz tarakānu, kuŗš rāpas gar krāsni uz leju netālu no gultas. „Ko viņš no manis grib — dzeniet viņu projām! — vai! vai! — es neesmu vainīgs! Lai Feldhauzens atbild! — lūk, tas ir viņa ierocis! Briesmīgs šāviens! — cik biedinoši skan atbalsis no meža uz mežu! Viņas izpauž to nelabo ziņu pa malu malām! — Ikkatrs koks sauks mani par asiņu noziedznieku — — Klus’, klus’! ko tu kunksti savās asinīs vērtīdamies! — Vakars ir rāms, ļaudis sāks dzirdēt. — — — “ Pēc šiem murgiem vājnieks iemīga un gulēja mierīgi. Ievērotājs varētu pasacīt, ka caur šo miegu viņš nāks pie skaidras saprašanas. Var būt, mācītājs arī to nomanīja, jo viņš, atspiedis galvu uz rokām, sēdēja dziļās un skumjās domās.

Tā pagāja labs brīdis, un mācītājs ļāva vājniekam dusēt, lai atspirgtu caur miegu cik necik no tiem nikniem murgiem, kas novārdzina ļoti miesu un garu. Pēdīgi viņš, it kā brīnīdamies, atmodās, mācītāju ieraudzīdams, drusku satrūkās un bija ļoti gurdens, it kā arvienu, kad skaidrā prātā.

Mācītājs pacēlās no krēsla. „Esi sveicināts, mīļais vājniek, no Dieva puses.“

Raņķis pakustināja drusku galvu, it kā kad gribētu nolocīties uz pateikšanos.

Mācītājs runāja tālāk: „Es nāku pie tevis tā Kunga vārdš un gribu būt tev par iepriecinātāju, kā arī par sirds atvieglinātāju šais piemeklēšanas grūtībās, ar kuŗām viņš pēc sava neizdibinājama padoma ir tevi sitis. Īsi un reti, mīļais krusta nesēj, ir tie brītiņi, kuŗos viņš liek atspīdēt tev pilnīgu prāta gaišumu. Ja tas Kungs grib tevi tik pārbaudīt, lai redzētu, vai atradis nomodā, un vai tavs eljas lukturis spīdēs, tad šais brītiņos viņš tev grib mācīt skaidrāk, nekā kaut kad šos vārdus:

Domājiet ikkatru brīdi,
Vai tas nebūs pēdējais!“

Bet ja viņš ir nolēmis savā tēva prātā piesūtīt tev pļaujas vakaru, varbūt negaidītā stundā, tad, mīļais cietēj, šādi gaiši acumirkļi ir tas žēlastības laiks, kuŗā tev jāsteidzas sasiet savus kūlīšus, kamēr vēl ir gaišs, jo nakts nāks, kur vairs nevarēs redzēt strādāt. Es nāku kā tavs dvēseles draugs, gribēdams arī no savas puses tavu garu modināt un tev vaicāt, vai būtu tava sirds droša, ja tas Kungs aicinātu tevi drīz savā priekšā un tādu, kāds tagad esi savā iekšķīgā būšanā? vai tu apzinātos, še būdams, jau

salīdzinājies ar Dievu un cilvēkiem? vai tev nebūtu par kaut ko jābaiļojas? Vai tu vari ticēt uz grēku piedošanu un Dieva žēlastību? Dievs nenovērš sava vaiga no neviena atgriezīga grēcinieka. Vēl tev ir laiks atgriezties, vēl tu vari panākt to, ko esi varbūt savā dzīvē nokavējis.“

Vājnieks sāka lēnām atbildēt: „No visām tām lietām, par kuŗām Jūs, cienīgais tēvs, runājat, es nezinu nenieka. Es nepazīstu nedz Dieva, nedz velna, nedz debesu, nedz elles, tādēļ arī man par tiem visiem nav nekādu rūpju. Žēlastības un grēku piedošanas man nav līdz šim vajadzējis, bet to es zinu, ka, ja vajadzētu, tad arī nedabūtu, jo, ja cilvēki mani pie kāda grēka notvertu, tad žēlastības vis nerādītu. Vai Dievs citādi var darīt, tas nav man zināms, bet redzējis neesmu, ka Dievs būtu kādu no sodības izpestījis, kaut gan daudz ir viņu lūguši un uz to cerējuši. — — Arī tas nav pasaulē redzēts, ka aplam darītu dienas darbu varētu, saulei rietot, izlabot, tāpat kā visā mūžā darītus grēkus pie nāves izdeldēt. — Man nav bijis laika domāt par viņu dzīvi — — diezgan ir ko gādāt, lai varētu nostaigāt šo pašu. — — Pasaulē es esmu raudzījies tik uz sevi un uz savu labklāšanu, nelūkodams daudz, kas ceļas citiem caur to, vai peļņa, vai pametums. Pēc sava labuma dzenoties, man nav bijis neviens līdzeklis ļauns, neviens grāvis plats, neviena sēta augsta un neviens iemantošanas upuris dārgs, ja tik tas — piederēja citam — un ja es viņu varēju nodot tā, ka pats palieku sveiks. — — Ar šo dabīgo dzīves gudrību man veicās itin brangi, un neviens tīkls, kas ap mani bija izmests, nav varējis manis aizņemt, bet ikkatrs ir pārgājis pāri, jo es paliku guļot arvienu starp akmeņiem kā gudra zivs; — — bet — bet viena lieta paliek, kuŗas es nevaru ne tik vien vieglināt, bet kuŗa arī vēl augdama pieaug: manu sirdi dzeļ kāds slepens, neatrodams un neizraujams dzelonis arvienu niknāk, arvienu sāpīgāk. — Ja Jūs varētu man šai lietā palīdzēt un to nāvīgo dzeloni no manas sirds izvilkt, tad tas Dieva spēks, par kuŗu jūs runājat, būtu patiesi teicams un slavējams. — Atņemiet manas sirds bailību briesmas, dodiet man mieru, tad šī būs tā pirmā žēlastība, kuŗu es baudīšu.“

Mācītājs cieta kādu brīdi klusu, bet tad runāja lēnā, cienīgā balsī. „No sevis man nav spējams nekas, jo es esmu tik Dieva žēlastības sludinātājs; turpretī Dievam iespējams viss, un arī šo tavas sirds kaiti viņš var un grib dziedināt, ja vien tu uz viņu paļaujies un gribi saņemt viņa žēlastību nevis miesīgā ziņā un miesas prātā. Ievainota nabaga dvēsele nav dziedinājama no ārpuses, bet no iekšas, tādēļ tev, tu cilvēka bērns, ir jāatklāj tā Visuvarenā priekšā skaidri tavi noziegumi, jāatzīstas no sirds dibena par vainīgu, jālūdz žēlastības un grēku piedošanas, kuŗu tad tu varēsi saņemt caur ticību, proti: tev būs ticēt, ka tavi grēki ir tev piedoti.“

„Šis būtu gan ļoti viegls un īss ceļš uz izveseļošanas jeb izlīdzināšanas, — ja vien es spētu staigāt pa viņu,“ vājnieks atbildēja. „Tas ir tikpat, kā kad liktu man ticēt, ka Alpu kalni gāzīsies jūrā, tad tas notiks. Kā lai es tam ticu, kas nevar notikt? Un kuŗš cilvēks gan ir spējis tam ticēt un to padarīt? — Vai ar šiem vārdiem nav sacīts skaidri: ko jūs gribat strādāt ar tādu ieroci, kāda nemaz nav, — — ne tik daudz, kā sēklas graudiņš, ko vējš aiznes pa gaisu? — Kā lai es, vājš būdams, ticu, ka esmu vesels. Tādēļ saku vēl reiz: atsvabiniet manu sirdi no tā, kas viņu slepen dzeļ, tad es ticēšu tam, ko jūs sludinājat un slavēšu viņa spēku; citādi, ja Jūs to nespējat, tad es pateicu Jums tik vien kā kaut kuŗam cilvēkam par līdzcietības rādīšanu, bet to mācību un tos spēkus, ko Jūs tik ļoti teicat, bet nevarat ar tiem manas sirds dziedināt, tad es tik nicinu.“

Mācītāja vaigs sāka aptumšoties. „Cilvēks, cilvēks! ja tu nepaliksi uz šā pamata, tad cita tu meklēsi velti un iesi bojā. Tavs miesas prāts nespēj zemes tvaikam cauri, bet kā tu domā pacelties ar viņu pāri Kristus krustam. Tie pieci asiņu avoti, kuŗi

plūst no Golgātas pa visām pasaules zemēm, spēj aiznest un noslīcināt žēlastības jūrā ne tikvien...“

„Asinis, asinis!“ vājnieks iekliedzās, iekritis piepeši atkal savos murgos atpakaļ un gribēdams slieties no gultas ar varu augšā. „Kristus krusts ar grēkiem apkrauts. Lūzīs, lūzīs! glābiet! Nost, nost, tu, baidekli! kas cēla tevi laukā no šķirsta. Ej atpakaļ ar visām asinīm! ko tu mani vajā? — Feldhauzen, Feldhauzen! man bail! — Tu, tu esi slepkava! —“

V

Feldhauzena kundze bija darījusi un padarījusi visu, kas darāms pie viņas laulāta drauga atsvabināšanas, kā viņš pats vēstulē to nosacījis un novēlējis. Viņa bija ziņojusi tam arī to, kuŗā viesnīca nometusies un kur cerē sagaidīt viņu, savu atdabūto dzīves biedri.

Šai gaidīšanā viņai bija laiks ļoti gaŗš un izlikās, ka pulkstenis neiet nemaz uz priekšu, kaut gan stāvēt tas arī nestāvēja. Dienā viņai nebija aiz ilgošanās miera un naktī aiz gaidīšanas miega. Viņa mēģināja kavēt laiku cik necik ar lasīšanu un tā iedzīvoja vēlu vēlu naktī, vai, labāk sakot, iemīga agri no rīta, zofajā sēdēdama.

Jauna diena bija pēdīgi gaŗo ziemas nakti pārspējusi, un vēlās saules stari tumsību izklaidējuši, bet Feldhauzena kundze tā nemanīja — viņa dusēja vēl saldi, līdz viegls pieklauvējiens pie durvīm viņu iztraucēja. Šā trokšņa viņa bija gaidījusi ar lielu ilgošanos, tādēļ arī to sadzirdēja tūliņ un pat miegā. Kādu acumirkli uzposusies, steidzās atdarīt durvis un — viņas ilgošanai, viņas nemierīgai gaidīšanai bija gals: — Feldhauzens stāvēja viņas priekšā spodrā apģērbā, bet drusku bālāks nekā agrāk. Asarām plūstot, Feldhauzena kundze apkampa savu atdabūto laulāto draugu, kuŗa dēļ bija tik daudz cietusi, un kuŗš tādēļ izlikās viņai neizsakot dārgs.

Kad pirmais saredzēšanās prieks bija pārgājis, tad Feldhauzena kundze lūdza savu laulātu draugu stāstīt jel, kādā pazušānā bijis visu šo laiku un kā varējis tik drīz, turklāt tik sveiks un vesels atrasties? „Stāsti, stāsti jel, mīļais! es esmu domājusi un lauzījusi prātu par šo lietu gandrīz vairāk nekā spējams un tomēr nedabūju par šo lietu nekādas atbildes.“

„To patikšanu es daru tev ar prieku, un turklāt šoreiz itin īsos vārdos, lai nenokavētu veltīgi laika, jo man drīz jāsteidzas dažādās darīšanās,“ Feldhauzens atbildēja mierīgi un gandrīz ar lielāku vienaldzību, nekā šādā saredzēšanās brīdī gaidāms. „Ruļļus es dabūju atpakaļ tīri nejauši un bez maksas, tādēļ ka tas, kam bija viņi nodoti, lai atdod pret desmit tūkstošu rubļu, krēslā pārskatījās un nodomāja mani par Grabovsku, un es, to redzēdams, teicu, ka ruļļiem ir pēdas pamanītas, tādēļ tie jādabū uz citu drošāku vietu. Tūliņ man viņus izdeva, un es nonesu tos līdz ar naudu, kas bija klāt priekš izpirkšanas, steigšus pie sava drauga, kāda tirgošanas magazīnas īpašnieka, piekodinādams tik to, lai gādā ruļļus droši nosūtīt. Pats, uzkavējies tik vien īsu brīdi viesnīcā, braucu tūliņ uz staciju, lai var tikt ar nakts braucienu no pilsētas ārā. Bet blēži bija tūliņ savu misēkli pamanījuši un sataisījušies man, braucot starp pilsētu un staciju, uzbrukt. Revolverus uz krūtīm turēdami, tie mani drīz savaldzināja, aizsēja acis, aizbāza muti un noveda pats nezinu, kur, tik to nomanīju, ka bija labi ilgi ko braukt. Acis man atdarīja tik tad, kad biju ievests cietā istabā, kur par bēgšanu nebija ko domāt un caur augsto, aizdzelžoto logu varēja redzēt tuvumā tik kādu pelēku mūŗa sienu. Tās dažādās izbailes un nemieri bija aizķēruši manu veselību, tā ka iesirgu un nogulēju uz gultas dažus mēnešus. Uzturu deva man labu, arī apkopšanas netrūka, bet brīvības nedabūju agrāk un citādi, līdz biju izgādājis ar rakstiem zināmo naudas sumu

— desmittūkstošu rubļu un par ikkatru uzvilcinātu mēnesi vēl divi simti rubļu klāt. Es kavējos un atturējos no rakstīšanas tev uz māju, cik varēdams, jo cerēju arvienu uz kaut kādu izpestīšanu vai izpestīšanos. Pēdīgi tomēr mani piespieda rakstīt, jo caur gadījumu izpestīties nebija ko domāt. Kas un kā jāraksta, tas nestāvēja vis manā spēkā, bet man bija jāturas pēc dotā priekšraksta. Vēstnesis ar to vēstuli bija, nezina kur un kā, uz ceļa paklīdis, caur ko pagāja atkal labs laiks veltīgi; bet par šo laiku gan maksas neskaitīja. Rakstīju otru vēstuli, kuŗa bija nogājusi galā, un tu arī iespējusi sadabūt drīzumā vajadzīgo naudu, par ko tev no sirds pateicos, un kad tu biji to iemaksājusi noliktā vietā, tad šonakt uz rīta pusi, kad pilsētā ielas tukšas un klusas, man aizsēja atkal acis un aizveda braukšus. Kad biju izlaists no ratiem un atdarījis acis, tad atrados tās pašas viesnīcas tuvumā, kur mājoju, brīvs būdams, pēdējo reizi, no kuŗas ir pagājis tagad vairāk nekā gads. Šis ir mans pazušanas un atrašanās īsais stāsts. — Kas mājā noticis pa šo laiku un kā tur klājas, par to pārstāstīsi man vakarā vai citā izdevīgā brīdī, bet tagad man jāsteidzas darīšanās.“ Feldhauzens, to sacījis, uzcēlās un sāka uzvilkt cimdu.

„Vai jau tūliņ aiziesi? — mīlais — tik drīz!“ Feldhauzena kundze lūdzās, turēdama viņu pie rokas.

„Jāiet — nevar kavēties, man jātiek šai stundā pie kādas tiesas,“ Feldhauzens atbildēja.

„Bet nepazūdi man vairs!“ viņa sirsnīgi izsaucās, atvadīdamās no sava laulāta drauga.

Vakars, kuŗā viņi gribēja izbraukt uz māju, jau tuvojās. Feldhauzena kundze darbojās patlaban savā mājoklī, sataisīdama un sakārtodama visu, kas un kā pie aizceļošanas vajadzīgs. Līdz šai dienai viņa sajuta tik vienas vienīgas zināmas lielas rūpes; bet tagad, kur tās bija no sirds novēlušās, sāka rasties tai atkal dieniškas, sīkas, var sacīt, patīkamas raizes un rūpes, tādēļ viņa arī bija braukusi pa pilsētu iepirkdama šo un to mājas vajadzībām.

Feldhauzens, kā no pusdienas izgājis, nebija vēl pārnācis dzīvoklī. Viņam vajadzēja priekš aizbraukšanas vēl šurp turp staigāt un dažādas darīšanas pasteigt, kas viņu, kā protams, aizkavēja. Feldhauzena kundze pēc pārbraukšanas mājoklī darbojās jau labu brīdi, visas vajadzības uz ceļu salikdama un viņu gaidīdama, kad pēdīgi arī dzirdēja pie durvīm pieklauvējam. „Tas ir viņš, tas ir viņš!“ Feldhauzena kundze iesaucās un steidzās atdarīt durvis. „Es esmu jau ilgi — — “ viņa satrūkās un nedabūja izrunāt pilna teikuma, jo atdarītās durvīs stāvēja Šrekhubers savā pazīstamā apģērbā un ar savu zaraino nūju rokā. „Es domāju, ka mans vīrs nāk,“ Feldhauzena kundze sacīja aukstā, atraidošā balsī; riebums un pat dusmas pārplūda viņas seju, un viņa gribēja atkal tūliņ durvis aizdarīt.

Šrekhubers atspieda viegli savu roku pret durvīm un tās palika stāvot. „Neņemiet ļaunā, kundze, — tad esam abi vīlušies: jūs cerējuši nākam jūsu laulātu draugu, un es cerēju viņu šē atrast.“

„Kāda vajadzība jums pie mana laulāta drauga?“ Feldhauzena kundze runāja ar nevaldāmu piktumu. „Vai staigājat vēl viņu vajādami? vai nebūsat savas atriebīgās sirds vēl diezgan atdzisinājuši visu gadu pie viņa nelaimes?“

Šrekhubers palika mierīgs kā bijis. „Jūs, kundze, pārsteidzaties. Par Feldhauzena kunga nelaimi es neesmu nekad priedājis, nedz arī viņam ko ļauna vēlējis vai darījis; tik vien es biju pretinieks tādiem viņa darbiem, kuŗus var saukt droši par ļaužu krāpšanu, ko Feldhauzena kungs mēģināja apsegt vēl ar spožu un briesmīgu liekulību. Turpretī tagad, kur jau sodība ir panākusi gandrīz ikkatru lielāko ļaunumu, un negantības darbi mitējušies, kaut gan tie visi nav vairs nekad izlabojami, tagad es, dodamies uz ārzemi atpakaļ, nāku miera domās no viņa atvadīties.“

Feldhauzena kundze sapīka jo vairāk un izlikās, ka viņu kaitināja īsti Šrekhubera mierīgais prāts un lēnā valoda, pie kuŗas bija nomanāms, ka tas nelika viņas piktuma nemaz vērā, tādēļ teica jo cietā un atraidošā balsī: „Feldhauzens nebūt neilgojas pēc jūsu atvadišanās, tādēļ varat iet droši, kurp jums patīk. Caur to jūs nebūsat pārkāpuši pret viņu nekāda pienākuma.“

„Es biju gan ilgojies ar Feldhauzena kungu satīkties īsti tāī ziņā, ka lai mēs nešķirtos viens otra nesapratuši,“ Šrekhubers runāja, no Feldhauzena kundzes asiem vārdiem pavisam neaizkarts, kas viņas sirdi dedzināja jo vairāk. „Bet ka man tomēr varbūt neizdodas ar viņu satīkties, tad jums pieminu vēl tik to, ka viss, ko es esmu pret Feldhauzena kungu strādājis, bija tik kaŗošana pret netaisnību, un ja arī ikreizes ne ar taisniem ieročiem vien, tad tomēr ikreizes ar taisniem nolūkiem, jo netaisnībai vis nevar aizstāties ikkatru brīdi ar krūtīm ceļā. Ka Feldhauzena kunga darbi bija ne tikvien netaisni jeb viltīgi apakš taisnības apsega, bet pat briesmīgi, to apliecināja, kā mājās paši dzirdēsāt, arī — viņa palīga Raņķa nāve.“ Pēc šiem vārdiem viņš, no Feldhauzena kundzes atvaidīdamies, atlaida durvis, kuŗas tūliņ aizvērās, no iekšas ar varu grūstas.

Feldhauzena kundze palika iekšpusē, abām rokām uz durvju spiežamā atbalstījusies, kā bez dzīvības. Viņa negribēja vis durvju tik stipri grūst, bet vien noturēties pie spiežamā, lai nekristu, jo tik ļoti Šrekhubera pēdējie vārdi viņu izbieģēja. Feldhauzena darbi ne tikvien netaisni, bet pat „briesmīgi, ko apliecināja arī Raņķa nāve!“ Vai tās nebija trakas ziņas?! Viņa piepeši uzslējās, atrāva durvis, gribēdama aicināt Šrekhuberi atpakaļ un lūgt, lai izstāsta tās pieminētās lietas tuvāk, bet tas nebija vairs redzams. Feldhauzena kundze aizgrūda durvis no jauna, sāka skraidīt kā sajukusi pa istabu un šo to grābstīt, laikam gribēdama ar darbošanos savu nemieru izgaisināt, bet tas nelīdzēja nenieka; turpretī nemiera liesmas pieņēmās sirdī ik katru acumirkli otrtik lielas, un Šrekhubera vārdi viņai skanēja ausīs arvienu no jauna.

„Briesmīgi darbi — Raņķa nāve to apliecinājusi? Kā tas saprotams? — ko tas nozīmē? — kas par briesmīgiem darbiem? — kā varēja Raņķis, kuŗš mani vēl priekš dažām dienām atvadīja šurp, tik piepeši nomirt? — kādu liecību varēja dot viņa nāve? — Ka manam vīram ir ar Raņķi kādas slepenas sazināšanās, to es manīju arvienu, bet neuzdrošinājos prasīt, jo labs tur nekas nevar būt. Ka Raņķim ir ļauna apziņa, to apliecina viņa bezprātīgā bailība vien, un vai mans vīrs nevar būt viņam pie kāda ļauna darba jel līdzzinātājs? Tas nu tagad, kā protams, ir nācis nejauši gaismā.“ — Bailes un ziņkārība sakarsēja Feldhauzena kundzi tik ļoti, ka viņa nespēja šādā nezināšanā vairs nemaz dzīvot, paķēra lakatu, lai varētu skriet Šrekhuberim pakaļ un izdabūt no viņa skaidrību vai ar lūģšanu, vai ar piespiešanu; bet ierasta pieklājības nepārkāpšana atturēja viņu no šā bezprātīgā soļa un deva citu padomu: — zvanīt pēc viesnīcas sulaiņa un sūtīt to savā vietā. Sulainis bija drīz klāt, un Feldhauzena kundze nevaldāmā nepacietībā un nemierā stumdīja viņu pēc Šrekhubera: „Skrejiet, steidzaties, panāķiet un atvediet to vīru, kuŗš patlaban te bija! Nenāķiet bez viņa atpakaļ nekādā ziņā! drīz, drīz!“

„Cienīgā kundze, es neesmu tā vīra nemaz redzējis, es viņu nepazīšu,“ sulainis iztrūcies atbildēja.

„Pelēki svārki, bieza platmale, lieli zābaki, zaraina nūja rokā. — Steidzaties, steidzaties bez kavēšanās!“ Feldhauzena kundze izbīģēja sulaini ar bīģīšanu pa durvīm laukā. Bija jādāmā, ka viņa caur šo pa daļai apmierināsies un sāks cerēt, ka izdosies ziņkārību remdēt un nezināšanas bailību aizdzīt, bet velti! Turpretī pienāca vēl jauns nemiers un jaunas bailes klāt: „Kas var zināt, vai sulainim izdosies viņu panāķt? Kas zin, vai Šrekhubers nāks vairs atpakaļ? es pati esmu viņu aizdzinusi ar saviem asiem

vārdiem. Vai Dieviņ! kam man vajadzēja būt tik skarbai!“ Viņa skraidīja atkal pa istabu gan rokas lauzīdama, gan šo to grābstīdama, kā bez jēgas. „Kaut nāktu jel sulainis drīz atpakaļ! tad man nebūtu jādeg divkārtīgās nemiera bailēs — tad paliktu tās pašas vien, kas bijušas. Ka viņam neizdosies Šrekhuberi panākt un atvest, to es paredzu.“

Šī Feldhauzena kundzes paredzēšana patiesi piepildījās, jo drīz vien — kaut gan viņai tas izlikās bez gala ilgi — pārnāca sulainis viens pats un teica: „Cienīgā kundze! lūdzu neņemt ļaunā, — tāds vīrs nav vairs nekur atrodams, pa daļai arī caur to, ka metas jau patlaban krēsla.“

Feldhauzena kundze bija jau taisījusies šādu ziņu dzirdēt, tādēļ arī saņēma to diezgan vienaldzīgi; bet kad sulainis bija atkal aizgājis, tad izsaucās: „Labāk es gribu mirt, nekā mocīties līdz mājai šādā nāvīgā nemierā un nezināšanas bailēs!“ Viņa iekrita gultā, paslēpusi vaigu spilvenos, raudāja, vai, skaidrāk sakot, gražoja bez mitēšanās un bez norimšanas kā bērns. Viņa nezināja vairs nenieka, kas viņai kait, vai arī kā vajaga, bet tik šņukstēja vien joprojām.

Pēdīgi, kad raudāšana sāka gandrīz jau pamaz stāties, pienāca cits, jauns noslēpums, kuŗš darīja tikpat daudz raižu, kā tas, ko Šrekhubers paturēja neizstāstījis: — sulainis ienesa no viņas vīra zīmīti, kuŗā bija rakstīti bez adrese un paraksta tik šie vārdi: „Šovakar es nevaru mājā būt.“ Feldhauzena kundze bija no tā laika, kad Šrekhubers atnesa viņai tās nemiera ziņas, gandrīz pavisam aizmirsusi gaidīt vīra mājā, tādēļ šāda ziņa uztraucēja divkārt. „Kādēļ viņš nevarēja būt mājā? Varbūt ir iekritis kādā jaunā likstā? Vai, kas zin, Šrekhubers atriebdamies būs iegrudis viņu atkal nelaimē? Labs tur nekas nevar būt, jo kādēļ gan viņš nav izsacījis, kas par kavēkļiem, un kur īsti pats paliek? — to viņš būs gan darījis, gribēdams izsargāt mani no bailēm un bēdām, bet nezin, ka caur slēpšanu viņas sacel jo lielākas. Ak Dievs, Dievs! vai tu mani vien esi izredzējis par visādu bēdu nesēju?“ Feldhauzena kundze sāka raudāt atkal no jauna, līdz pēdīgi iesirga ar galvas sāpēm un miega trūkumu. Viņa lika aicināt ārstu, kuŗam tik ar opiuma palīgu izdevās to uz rīta pusi iemidzināt.

Otrā dienā pēc pusdienas Šrekhubers, savas darīšanas beidzis, taisījās aizceļot uz ārzemi, kad patlaban ienāca pie viņa Feldhauzens un sacīja pēc īsas sasveicināšanās: „Jūs varbūt atminēsāt, kur es jūs biedināju kādreiz ar to, ka nāks laiks, kur ies mans ceļš jūsējam šķērsu pāri, un jūs solījāties to droši sagaidīt. Tagad ir nācis tas brīdis un pašā tāī laikā, kad jūs taisāties mūsu vidū atstāt; — tagad iet mans ceļš jūsējam pāri, bet tik vien citā ziņā un citā garā, nekā solīts: nevis ar naidu un atriebšanos, bet ar mieru un saderību.“

Šrekhubers, kuŗš uzlūkoja kā brīnīdamies līdz šim Feldhauzenu platām acīm, sniedza tagad viņam roku un sacīja laipnā, sirsnīgā balsī: „Šos vārdus, ko jūs tagad runājat uz mani, es gribēju vakar runāt uz jums, bet neatradu jūsu mājā, tādēļ, necerēdams ar jums vairs satikties, sacīju jūsu laulātai draudzenei dažus vārdus, izskaidrodams viņos savu izturēšanos pret jums. Ka jūs esat mani uzmeklējuši, par to es priecājos, jo tas liecina, ka jūs manus darbus un manu izturēšanos saprotat ar veselīgu vīra prātu, jo ja jūs domātu, ka es nīdu jūs pašus un turu uz jums ļaunu prātu, tad jūs nenāktu pie manis; bet jūs būsat laikam atzinuši, ka es strādājis tik pret jūsu darbiem, un vienīgi tik pret tiem, kuŗu jūs nevarēsāt aizbildināt nedz priekš citiem, nedz priekš jūsu pašu sirdsapziņas.“

Feldhauzens, uz Šrekhubera lūgšanu piesēdies un drusku padomājis, atbildēja: „Vai es patiesi jūsu darbus un viņu nolūkus pilnīgi sapratis un atradis viņus par cienījamiem, to nevaru vis droši teikt, bet jūs uzmeklēt mani piespieda trijādi cēloņi: pirmkārt, tas, ka jūs bijāt mani meklējuši, vēlēdamies ar mani izrunāties jeb izskaidrot savu izturēšanos pret mani. Šis jūsu solis piespieda mani domāt par jums labāk nekā

līdz šim un sākt jums uzticēties. Kaut gan mana laulātā draudzene sapratusi vai nesapratusi — tulkoja man to, ko jūs viņai sacījuši īsos vārdos, tad tomēr gribēju dzirdēt to no jums pašiem un plašāk. Otrkārt: jūs pieminējuši, ka Raņķa kungs miris, un viņa nāve apliecinājusi manus darbus ne tikvien par netaisniem, bet arī par briesmīgiem. Par šo lietu es gribēju lūgt no jums tuvāku ziņu.“ Še Feldhauzena balss viegli trīcēja, kaut gan viņš centās runāt auksti un vienaldzīgi. „Un treškārt — kas jo vairāk mani spieda jūs uzmeklēt — bija pateicība, ka jūs šodien mani atsvabinājuši no apcietināšanas, kuŗa man uzbruka bez nekādas vainas tik caur to pašu nelaimes pilno vienādību, kāda man ir izskatā ar Grabovsku, un kuŗa nesusi jau tik daudz posta pār mani. Īsi sakot: policija turēja mani par Grabovsku un vakar, krēslai metoties, apcietināja, bet jūs esat bijuši tas, kas mani atsvabinājis. Es nezinu, kā jums tikusi šī mana liksta zināma, bet tas viena alga, jo to es zinu, ka man jums jāpateicas par to, ka kļuvu tik drīz svabads, kaut gan jūs brīnīsaties, kā es jūsu pēdas sadzinis, kuŗas jūs slēpjat ar lielu godprātību.“ Feldhauzens sniedza Šrekhuberam roku, bet tas bija patiesi drusku samulsis par to, ko Feldhauzens pēdīgi sacīja. Viņš atbildēja, ka tādaniecīga pienākuma piepildīšana neesot nemaz ievērojama, ne vēl ar pateicību pieminama un ceļama gaismā.

Feldhauzens pa brīdi uzsāka no jauna: „Ja nu jums patiktos un iznāktu laiks ar mani par visām šām lietām parunāties, tad tas būtu man ļoti pa prātam.“

„To es labprāt gribu, un laiks arī man atliek,“ Šrekhubers, skatīdamies savā lielā, vecā kabatas pulkstenī, atbildēja un lika sulainim atnest pudeli laba vīna. Tad, pasniedzis cigāru Feldhauzenam un paņēmis sevī arī, sacīja: „Jūsu jautājumus es atbildēšu vislabāki tad, kad stāstīšu visu no gala, jeb no tā laika, kur mēs pirmo reizi sadūrāmies, un kur es sāku stāties jums ceļā, līdz šai dienai. Es runāšu brīvi un droši ne vien par saviem, bet arī par jūsu darbiem; tomēr jums nav vajadzīgs par to iztrūkties un baiļoties, jo ko es zinu, tā citi tik gaiši nezin, un ko es jums saku, tā citam nesacīšu. — Tikpat jūsu pašu, kā arī dažu jūsu palīgu, un to starpā jo vairāk Raņķa krāpšanas darbi pie Slātavas un Čangalienas saimniekiem sauca mani tiem nelaimīgiem apstulbotiem ļautiņiem palīgā. Bet kā lai palīdz tādiem, kuŗi paši labprāt un slepen izšķiež starp viltniekiem savu labumu? Padoma pret tādu izšķērdēšanos neviens nepieņēma, un kā gan lai pieņem viens vai daži vien, kad nepieņem visi, bet citi sniedzas ar taisnības iemesliem pēc tuvāka mantas? — Tiem pēdējiem, kuŗu labklāšana bija padarīta caur tādu viltīgu uzņēmšanos par nedrošu, varēja būt tiesa, ka viņi sacīja: „Ja mēs neatsvērsim savas taisnības ar tikpat daudz naudas atpakaļ, ar cik viņa ir novilkta uz zemi, tad tā mums pazūd.“ Kaut gan nekārdinājāt ļaužu ar savu muti un tik bezdievīgi kā Raņķis, tad tomēr priekš jums strādāja tie paši kārdinātāji un krāpēji, kas priekš viņa: Prātnieks, Bisars un citi; turpretī jūsu noziegums bija jo lielāks uz to pusi, ka jūs ar visiem saviem netīriem darbiem gribējāt tomēr izspīdēt un izskanēt pasaulē par lielu goda vīru, pazudinādami to nabaga vecīti, Teni Gaitiņu, it kā tīri tādēļ, ka viņš bija devis jums mazāk naudas, nekā citi.“

„Nē, nē, nevis tādēļ!“ Feldhauzens iesaucās.

„Zinu, zinu, ka patiesi tādēļ vis gan nē,“ Šrekhubers atbildēja, „bet gan laikam šo lietu dēļ: Prātnieks aiz mīlestības ienaida un zinādams jūsu sirds neskaidrību būs ierādījis jauno Gaitiņu pie jums par pretinieku vai ienaidnieku, kaut gan viņš nav turējis ienaida nedz uz jums, nedz uz cita kāda, bet ja šad vai tad cēlies kam pretī, tad to darījis tik lietas dēļ. Jums, zināms, vajadzēja baidīties no visa, kas varēja celt kādu nedrošību jūsu negoda darbiem. Turklāt jums būs bijusi arī tā gudrība, izrādīties ļaužu priekšā par nepieietamu, lai pēc tam var atdarīt viltībai un krāpšanai durvis jo droši un plaši. Ka jums tās viltus ienākšanas tādēļ nemazināsies, to jūs zinājāt, jo pieminētie vidutāji starp ļaudīm un jums palika kā bijuši. Prātniekam patika šāds troksnis itin labi

arī tādēļ, ka caur to viņš varēja cerēt turpmāk dabūt laist visu to blēdības algu savām rokām cauri, pie kuŗām, kad tas piepildījās, pielipa arvienu gan laikam laba tiesa priekš paša. Caur Gaitiņu izdzīšanu no mājas viņš gribēja ne tikvien nostumt savu mīlestības pretinieku no ceļa, bet ielabināties jo vairāk pie Oļiņiem, pie kuŗiem bija tā no Prātnieka precētā meita par audzēkni. Še gan viņam pirmais un lielākais nodoms neizdevās, jo pieminētā meita palika tāpat pie jaunā Gaitiņa.“ Šrekhubers kādu acumirkli apstājās, it kā klausīdamies, vai Feldhauzens nepretosies, bet kad tas cieta klusu, it kā apliecinādamis viņa runu par patiesu, tad stāstīja atkal tālāk. „Tāpat arī jūsu nežēlība, kuŗu jūs izrādījāt caur apstulbotās tiesas spēku pie tā cilvēka, kas bija iedrošinājies, sevi aizstāvēdams, pacelt pret jums roku, sauca mani šim nelaimīgam palīgā, un šī bija tā vienīgā reize, kur es varēju strādāt atklāti pret jums un viņu atpestīt. Arī pie šī nozieguma izdarīšanas, kuŗš nav mazāks par pirmo, jums bija savs īpašs nolūks: jūs gribējat dabūt un arī bijāt dabūjuši pat Slātavas tiesu un valsts valdību apakš savas varas, bet caur manu iemaisīšanos šī aklā vara nedabūja iesakņoties un pieņemties drošā pastāvēšanas spēkā.“

„Pēc tam nāca čangaliešos viltus mērnieki, kuŗi saņēma tur jūsu vārdā daudz naudas un piesūtīja jums pēc tam veselu tirgu dāvanu. Šā darba īstais darītājs bija, kā būsāt gan jau nešaubīgi pārliecinājušies, Grabovskis, viņa palīgi še no pilsētas un pa daļai no tās pašas zagļu sabiedrības, kuŗas varā jūs stāvējāt līdz šim. Tas izdarītājs un īstais čangaliešu kūdītājs, kuŗš gāja tiem viltniekiem līdz, bija tas pats puisis, kuŗu jūs likāt pie tiesas tik nikni sodīt.“

„Bet kā nu šī lieta saietas ar jūsu nolūkiem?“ Feldhauzens jautāja. „Slātavā jūs, kā teicāt, gribējat izsargāt ļaudis no apkrāpšanas, bet pie čangaliešu apkrāpšanas esat bijuši vismazāk līdzzinātājs. Tas izskatās, ka jūs ļaužu apkrāpšanu esat kavējuši tik tādēļ, lai tiek pašiem ko krāpt.“

„Jums ir gan pa daļai tiesība tā jautāt,“ Šrekhubers atbildēja, „jo ka tā lieta gandrīz tā izskatās, kā jūs sakāt, to nevaru un negribu liegt; bet man nebija pie viņas vairāk nekādas dalības, kā tik līdzzināšana, ko tikpat Grabovskis, kā arī pieminētais puisis man uzticēja. Mudinājis es viņu uz to netiku, bet liegt arī negribēju, pirmkārt, tādēļ, lai čangalieši dabū drusku kādas mācības, ka no tādiem darbiem jāsaģājas, jo vārdiem vien bez pametuma neviens negrib klausīt; tad arī ir vismazāk viena alga, vai tā nauda nāk mērnieku, vai citu blēžu rokās, jo ka čangalieši paši viņas nepaturētu, tas skaidri zināms. Otrkārt, tam bez vainas sodītam puisim bija iemesls un tiesība jums atriebties, tikpat caur to, ka atrauj jums nepelnītus un netaisnus ienākumus, kā arī caur to, ka sadzen čangaliešus ar dāvanu vezumiem klaji un droši jums mājā, un, treškārt, tam pašam cilvēkam, kuŗš nesis no jums tik lielu pārestību, varēja gan atļaut ņemt kādu atlīdzinājumu naudā — caur Grabovsku uz jūsu vārda un tikpat kā no jūsu kabatas, jo tā nauda, ko Grabovskis tur izkrāpa un izmaksāja arī pieminētam puisim, bija no čangaliešiem nolemta it īpaši priekš jūsu kabatas.“

Šrekhubers piepildīja glāzes un uzaicināja Feldhauzenu dzert; tad iededzināja cigāru no jauna un stāstīja tālāk: „Pie visiem tiem notikumiem, kuŗi gadījās tai goda maltītes naktī, biju arī es līdzzinātājs un pa daļai sarīkotājs. Tur taisījās atriebties pie visiem krāpējiem, netaisnību un pārestību darītājiem, kā arī pie ikkatra, kas vien bija pieķēries pie tās makšķeres, ko jūs izmetuši. Atriebšanās bija divējāda: tikpat pie krāpēju mantām, kā arī pie viņiem pašiem. Pirmo pusi vadīja Grabovskis, otro — tas pats puisis, kuŗam jūs darījuši pārestību, kuŗš negribēja būt un arī nebija mierā, līdz atriebās pie jums pašiem un pie tiesnešiem, jo tas rājiens, kuŗu tiesneši dabūja no augstākās tiesas, un tas sods, kuŗu jums uzlika naudā, nespēja viņa sirds, kas bija caur netaisnību ļoti iekarsēta, atdzisināt. Pie visām tās nakts laupījuma ienākšanām bija man sava zināma dalība, tomēr nevis priekš sevis paša, bet priekš Gaitiņiem, kuŗus

izdzināt Prātniekam un Oļiņiem par labu ar netaisnību no mājas un bez nekāda atlīdzinājuma. Par šo lietu pieminēšu beidzot vēl skaidrāk. Bet šī mūsu rīkošanās, lai gan viņu vadījām cik slepen varēdami un ar vislielāko uzmanību, bija kļūvusi tomēr, kaut gan laikam tik vien pa daļai, jums un Raņķim zināma, kā tas ir izskaidrojies un nācis gaismā vēl tik pašā pēdējā laikā un kā to pēc dzirdēsāt.“

Feldhauzens pie šiem pēdējiem vārdiem iztrūkās, tā ka pie viņa bija nomanāmas nepacietības bailes. Viņš gribēja kaut ko jautāt vai arī teikt kādu vārdu pretī, it kā savas izbailes slēpdams, bet nespēja nekā atrast, kas uz to derētu un izklausītos tik vien kā valodas meklēšana.

Šrekhubers uzņēma atkal stāstīšanu: „Kā viņi izdarīja pieminētā naktī visas tās notikušās zādības, par to es daudz stāstīt nevaru, jo nebiju pie neviena darba klāt, tik vien to zinu, ka ruļļus izzaga Grabovskis pats un devās ar tiem uz Prātnieka māju, kur biedri viņu gaidīja un bija nozaguši jau Bisara zirgus, kuņus piejūdzta saviem zirgiem klāt priekš ratiem. Tad uzlauza Prātnieka klēti, izlaupīja labākās mantas, kā: audeklus, dažas sudraba lietas, cukuru, miltus, dzērienus, vēl šo to un aizbrauca. Visu šo bija Prātnieks paturējis no tā, ko saņēmis priekš jums. Tie dalībnieki un visas jūsu puses ienaidnieki, kuņi bija klāt no pašu slātaviešu puses, aizdedzināja pēc biedru aizbraukšanas izlaupīto ēku, gribēdami saldināt vēl caur to savu atriešanās prieku un pasargāt aizbraucējus no pakalīdzīšanās, kas arī labi izdevās, jo pat tagad tic vēl visi bez šaubīšanās, ka Prātnieka klētī sadegušas arī visas mantas līdz. Šī pati lieta nomaldināja arī Bisaru no savu zirgu pēdām, jo visi ticēja tik tam, ka zagļi ir aiznesuši jāšus uz viņiem jūsu ruļļus, tādēļ braucēju pēdu nelika neviens vērā. — “

„Kamēr šie strādāja tur, tikām otrs pulks, vadīts no zināmā puīša, glūnēja uz goda maltītes viesiem, bet it īpaši uz jums un uz tiesnešiem. Jūs un Raņķis varējāt pateikties tik savam veikumam un apķērībai, ka pratāt izmukt pašiem uzbrucējiem cauri, aizņēmti tik no dažiem sitieniem, bet tie, kuņi vien tik meklēja glābties, bēgdami uz muižas pusi, staigā varbūt vēl tagad šķībiem pleciem. To starpā gadījās gan arī dažs, kas bija tik vien vainīgs, ka gāja līdz uz to dārgi aizmaksāto lēcu virumu; bet ko tam var līdzēt? — Jums sitis pirmo sitienu pa roku, no kuņas tūliņ izkritis revolveris, pats uzbrucēju vadonis. Tagad es varu sacīt jums to droši, jo viņš, ieguvis labu kapitālu, ir šķīries no sava vidus pavisam. — To ienākumu par Bisara zirgiem un Prātnieka mantām dalījuši visi tās nakts darītāji kopā, bet ruļļi palika Grabovskam vien un kādam viņa tuvākam biedram; no zirgiem un mantām viņš nevēlējās sev vairāk nekā, kā tik to, lai palīdz tikt viņam ar ruļļiem drošumā, kas arī izdevās pilnīgi tā, kā domāts. Ruļļus Grabovskis nodeva uz puspeļņas tai blēžu sabiedrībai, no kuņas jūs atdabūjāt viņus, kā liekas, caur pārskatīšanās gadījumu atpakaļ, bet palikāt paši līdz šim laikam viņu vietā.“

„Jūs arī laikam sazināties ar to slepeno biedrību?“ Feldhauzens jautāja.

„Nemaz nē!“ Šrekhubers atbildēja droši un uzticami.

„Bet kā jūs zinājāt, ka es atdabūjis ruļļus caur pārskatīšanās gadījumu?“

„To es tik tā domāju, un to var domāt ikkuŗš, kas spēj vien tādas lietas un darīšanas saprast, jo cits nekas tur nebūs bijis, kā kāds misēklis. Grabovskis zināja man sacīt tik to, ka jūs, ruļļus glābdami, iekrituši paši slazdā, no kuņa tāpat bez atlīdzības ārā netikšot. — “

Šrekhubers apstājās, gribēdams laikam apdomāties, kā jāsāk tālāk. Feldhauzens turpretī domāja, ka viņš jau beidzis, tādēļ iesaucās lielā nepacietībā un jau gadrīz ar trīcošu balsi: „Nu jā, bet — jūs teikuši, ka pēdējās dienās gadījušies daži savādi notikumi — — Raņķis nomiris — — vai tas tiesa? — stāstiet lūdzami!“

„Jā, tiesa ir gan,“ Šrekhubers atbildēja mierīgi un vēl arvienu domādams. „Patlaban es gribēju griezties pie šiem bēdīgiem notikumiem. Pirmāk jau es

pieminēju, ka jūs ar Raņķi nezin kur un kā, bijāt drusku pamanījuši, ka mēs taisāties priekš tās pieminētās nakts uz kaut ko. Vismazāk tas jums ir bijis zināms, ka Grabovskis nāks tai vakarā pa to lielceļu gar veco kapsētu. Jums, kā viegli domājams, būs kritušas domas jau par tiem pašiem Čangalienas darbiem uz Grabovsku, tādēļ bija iemesla diezgan būtis arī uz priekšu no viņa, tādēļ — “pie šiem vārdiem Šrekhubers grieza acis mierīgi, bet stīvi uz Feldhauzenu, „apņēmāties viņu — nogalināt, iekām vēl nav padarījis jums kādas jaunas nepatikšanas. Jūs saderējāt uz šo darbu par labu maksu Raņķi un devāt viņam savu flinti, lai iet goda maltītes vakarā uz veco kapsētu Grabovskam ceļā pretī.“ Feldhauzens sēdēja bāls kā drāna, viņa rokas sāka drebēt, un spieķis, ko taīs turēja, nogāzās gar zemi. To uzceldams un nolikdams pie malas, Feldhauzens lūkoja izvairīties no Šrekhubera acīm, bet nesacīja ne vārda nedz sevi aizbildinādams vai atvainodams, nedz arī runādams Šrekhuberam pretī, kuŗš stāstīja pēc kāda brītiņa tālāk.

„Raņķim viņa briesmīgais darbs izdevās — ja tā drīkst sacīt — laimīgi: Grabovskis bija nošauts, ievilkts vecā kapu pagrabā, ielikts kādā tukšā šķirstā, kādu tur starp dažādām vecām lietām diezgan atrodas, un jūs — varējāt svinēt goda maltīti droši, bet vai arī mierīgi? — tas zināms tik jums pašiem. Bīstamais ārējais ienaidnieks bija gan pagalam, bet vai neieradās sirdī tūliņ cits iekšējs un jo niknāks? — Bet lai tas būtu kā būdams — otra sirdī nav vajadzīgs nevienam līst — īsa lieta! jūs ticējāt un varbūt arī varējāt ticēt, ka Raņķis ir savu asiņaino uzdevumu piepildījis, saņēmāt atpakaļ flinti un izmaksājāt slepkavas algu. Cik liela vai cik maza viņa bija, to zināt vairs laikam tik jūs vieni paši, un citiem tas viena alga. — Tā nu stāvēja visa šī tumšā lieta pavisam mierā, līdz kāds īpašs gadījums veda viņu priekš kādām dienām gaismā un izskaidroja. — “

„Raņķis, kad bija pavadījis nupat pēdējo reizi jūsu laulātu draudzeni šurp uz pilsētu, atpakaļ braukdams apmeties uz nakts māju kādā krogā. Turpat netālu kādā citā krogā gulējis kāds cits vīrs, ilgi meklēts noziedznieks, kuŗu patlaban tai pašā naktī policija gūstījusi cieti, bet kuŗš tomēr izmucis, kaut gan kails, basām kājām, kreklā un vēl no žandarma lodes ievainots, kuŗa bēgot viņu panākusi. Šis bēglis, no aukstuma spiests meklēt apģērba, līdis, kā to sadzinuši pie asinīm un citām zīmēm, pa atvērtu logu rūti tai istabā, kur Raņķim jāguļ. Neiztrūcinājaties, Feldhauzena kungs, kad saku, ka šis vīrs bija — Grabovskis, kuŗu jūs un Raņķis domājāt guļam Slātavas vecās kapsētas kapu pagrabā kādā pamestā šķirstā.“

Kaut gan Šrekhubers jau iepriekš pieminēja, lai neiztrūkstas, tad tomēr viņš iztrūkās, it kā gribēdams jautāt: „Vai tas var būt tiesa? kā tas saprotams? Vai mironis var uzcelties un vēl pēc pusotra gada?“ — Vai arī tā: „Tad Raņķis ir mani patiesi piekrāpis! Un cik priecīgi es saņemtu tagad šo piekrāpšanu, ja vien nekļūtu caur viņu apvainots, ka tīkojis pēc otra dzīvības.“

Šrekhubers uzņēma atkal valodu: „Nav skaidri zināms, kā viss tur gadījies un kā noticis, bet Raņķi atraduši pēc tam, kad kāds briesmīgs kļiedziens iztraucējis visus kroga iedzīvotājus no miega, aplaupītu un bez samaņas guļam durvīs starp abām tā kroga viesu istabām. Tiek domāts, un tām domām var būt pilna taisnība, ka viņš priekšējā istabā, pie galda kaut ko baudīdams, ir dzirdējis guļamā istabā kādu troksni — gājis raudzīt un — ieraudzījis Grabovsku, no kuŗa, kā saprotams, pārbijies un pazaudējis atmaņu. Varbūt ir Grabovskis viņam arī sitis.“

„Tas nebūs tiesa, ka Raņķis, dzirdēdams nakti otrā istabā troksni, ietu viens tur raudzīt,“ Feldhauzens mēģināja runāt un dvašoja smagi, it kā slāpdams pēc tīra gaisa.

„Var gan būt,“ Šrekhubers atteica, „bet ka viņš ieraudzījis Grabovsku nejauši, tas bija izmanāms no viņa muldēšanas, kad noveda otrā dienā uz Slātavu.“

„Raņķis bija, ka ārsts liecināja, iekritis aiz lielām nobailēm grūtā karstuma vājībā un nāca tik vien reti pa brīžam pie skaidras apziņas. Turpretī muldēja vienādi un tik vien par kādu briesmīgu noslēpumu, jeb, ar vārdu sakot, par Grabovska nošaušanu un par viņa atdzīvošanos. Pieminēja arvienu arī jūsu vārdu, gan stāstīdams, ka Grabovsku nošāvis un noglabājis kapu pagrabā iekš kāda tukša šķirsta, gan dodams jums flinti atpakaļ un prasīdams algas, gan atkal briesmīgi iztrūkdamiem un dzīdams Grabovski ar visām savām asinīm šķirstā iekšā. Bet ja tad, kad nāca brīžam pie skaidra prāta, kāds par šām lietām ko pieminēja, tad viņš tūliņ atkal sajuka un muldēja jo briesmīgāk.“

„Bet kādu svaru gan var dot vājnieka muldēšanai?“ Feldhauzens jautāja kā drošinādamiem. „Un ka viņa muldēšana bijusi bez pamata, to apliecina jau tas vien, ka Grabovskis dzīvo.“

„Ka vājnieka muldēšana neder nekur par liecību un pilnīgu apvainošanu, tas tiesa,“ Šrekhubers atbildēja, „bet ka tomēr vājnieka muldēšana ir atklājusi dziļus noslēpumus un atklāja arī šoreiz, tas tāpat tiesa; turpretī, ka Raņķa muldēšana bijusi bez pamata, tas nav vis tiesa, kaut gan Grabovskis ir patiesi dzīvs un nav bijis nekad nošauts nedz no Raņķa, nedz arī no cita; tomēr nedomājat vis tādēļ, ka Raņķis ir tīši jūs piekrāpis, vai arī gribējis jūs piekrāpt, saņemdams nepelnītu algu: — viņš ir darījis, Dievam žēlot, savu briesmīgo darbu ar pilnu uzticību, un nomira arī tai bailīgā un ļaunā apziņā, ka Grabovsku nošāvis un paglabājis kapu pagrabā kādā tukšā šķirstā. Un kā gan viņš varējis šaubīties par to darbu, ko bija patiesi padarījis? — Viņš bija cilvēku nošāvis un paglabājis, kā sacīts, tik vien tumsā pārskatījies un nodomājis par Grabovsku citu, kuŗam gadījies tai laikā vienīgi par kādu pusstundu agrāk staigat to pašu ceļu, un kuŗš bija izskatījies pa tumsu un no atstatuma Grabovskam līdzīgs.“

Feldhauzens atkal iztrūkās un nobālēja. „Kas — kas tie par pierādījumiem? — to var būt darījis arī kāds cits.“

„Var būt darījis, bet nav darījis,“ Šrekhubers atbildēja mierīgi un lēni. „Jūs, Feldhauzena kungs, aizmirstat, ka es nerunāju vis uz jums kā tiesnesis vai kā nodevējs, un ka tādēļ jums manā priekšā nav vajadzīgs nemaz grozīties, jo caur to jūs manis citādi pārliecināt nevarat, nekā es jau esmu pārliecinājies, un pēc savas apziņas jau nebūt nevarat sacīt, ka tas nav vis tiesa un taisnība, ko es jums stāstu.“

„Kad, kā jau stāstīju, Raņķis pieminēja savos vājības murgos arvienu vecās kapsētas kapu pagrabu, tukšo šķirstu un Grabovsku, kuŗu tai ielicis, tad valdībai tapa par to ziņots, un tā gāja tur pārmeklēt un atrada kādā vecā aiztaisītā šķirstā, ko jūs domājat? — pussatrūdējušas Kaspara Gaitiņa miesas! Raņķis bija nošāvis Grabovska vietā Kasparu Gaitiņu, kuŗš izgājis, kā zināms, no savas dzīves vietas jūrmalā tais pašās dienās uz Slātavu un pazudis.“

Feldhauzens saķēra galvu ar abām rokām un nevarēja izsacīt nekā, bet taisījās gandrīz vai ģībt un gāzties no krēsla, bet Šrekhubers viņu atturēja. Kad bija drusku atjēdzies, tad izsacās: „Kasparu Gaitiņu?! — Vai patiesi Kasparu Gaitiņu?? Ak Kungs un Dievs, kas man jādzird!“

„Jā, Feldhauzena kungs, patiesi Kasparu Gaitiņu!“ Šrekhubers atbildēja jūtīgā balsī. „Tur nepalīdz nekas! jums jādzird, ka esat aizmaksājuši Raņķim par Kaspara Gaitiņa nošaušanu. Ārsts izmeklēdams atrada lodi, kuŗa, no muguras šauta, gājusi tuvu gar sirdi un apstājusies krūšu iekšpusē. Pazinis laikam to arī, ka doti vēl kādi sitieni pa galvu. — Ka Kasparš Gaitiņš nav kritis no laupoša slepkavas, to apliecināja tas, ka kabatas grāmatiņa ar sešpadsmit rubļiem naudas atradusies pie paša. Turpat bijusi arī apzieģelēta un Slātavas mācītājam nesama zīme par Gaitiņa salaulāšanos ar Oļiņu audzēkni Lienu jeb īsti ar Heleni Margareti von Staufenmuth, kuŗas celšanās, kā man mācītājs šķīroties teica, zināma varbūt tik viņas vecajai auklētājai Anužai, kuŗa

tagad auklē atkal viņas mazo meitiņu Anniņu, jo pati Liēna aiz bēdām un aiz dažādām ļaunām valodām par pazudušu laulātu draugu izjuka no prāta un bija noslīkusi.“

„Kad Gaitiņu atrada, tad bija Raņķis gan vēl dzīvs, bet nenāca vairs ne reizes pie skaidras atmaņas. Tagad viņš būs gan jau paglabāts Slātavas kapos reizē ar nelaimīgo Kasparu Gaitiņu.“

Feldhauzens skatījās stīvām acīm zemē un nemēģināja runāt vairs ne vārda. Šrekhubers uzņēma valodu no jauna: „Tātad sodība par visu to, kas pa mērīšanas laiku pret ļaudīm un pie ļaudīm grēkots, ir panākusi visbargāk Raņķi, tad jūs un arī citus. Bet to sumu, ko jūs esat tagad izmaksājuši, jums vienam ciest nebūtu taisnība, tādēļ arī citi, it kā to zinādami, kaut gan negribēdami, ir piedalījušies pie maksāšanas, ja vien jūs paši nepalaidzat to tīši vaļā. Varbūt lielo pusi tās maksājamās naudas ir jūsu laulātā draudzene aizņēmusies no Raņķa, un tas atkal kādu tūkstoti vai vēl vairāk — no Prātnieka. Abi šie vīri aizdodami būs cerējuši uz labiem procentiem; bet viņi ir pelnījuši, ka nedabū atpakaļ arī ne kapitāla, jo šo naudu ir tie iemantojuši tāpat ar netaisnību vien, tādēļ lai palīdz arī ciest savu daļu uz šāda ceļa, jo ar taisnību viņiem nevar piekļūt tāpat kā jums. Ja viņi nebūtu pavedinājuši tikpat ļaužu, kā arī jūsu pašu uz netaisnām maksāšanām un pretimņemšanām, tad jūs arī varbūt nekristu tik dziļi. Turklāt Raņķim, kā vecākam palīgam, vajaga turēt arī atbildības par ruļļu izzagšanu, jo tie, kā domāja, stāvēja vairāk viņa zināšanā.“

„Tur jums ir patiesi taisnība, ka bez viņiem es nebūtu nemaz šai nelaimīgā likstā kritis,“ Feldhauzens sacīja, acu nebūt nepaceldams. „Arī tas ir tiesa, ka Raņķim vajadzēja būt par ruļļiem atbildīgam; bet tomēr īstu pierādāmu tiesību, kādēļ varētu viņa naudu aizturēt, man nav.“

„Tur jums nav jāmeklē nekādu likumīgu tiesību: — Raņķis ir miris un mantinieku viņam, cik es zinu, laikam nekādu nav; bet ja arī būtu, tad par tiem maza bēda.“

„Bēda ir diezgan liela, jo mana sieva izrakstījusi viņam parādu zīmi,“ Feldhauzens domīgi atteica.

„Par to jau ir gādājis gadījums, ka tā zīme nevar būt jums vairs šai lietā par kavēkli,“ Šrekhubers, Feldhauzenu mierinādams, runāja. „Grabovskis ir nolauptis Raņķim kabatas grāmatiņu ar visu naudu, vērtspapīriem un parādu zīmēm. Turklāt jūs varat aizturēt priekš sevis arī vēl to Raņķa darba algu, kas viņam stāvēja no pagājušā gada pie lielkunga. Prātniekam par savu naudu no Raņķa nav nekādas zīmes, tādēļ tas nekā nedabūs, un tā arī vajaga. Tik vien, kā nupat iedomāju, dzirdēju runājam, ka no tās tagad pieminētās naudas ņemšot, cik vajadzēšot, priekš viņa paša apglabāšanas un krusta, tādēļ gan tur visai daudz vis neatliksies.“

„Tagad es vēlētos zināt, kā jūs nācāt pie tā, ka es esmu apcietināts un kā varējāt sākt mani atsvabināt?“ Feldhauzens vaicāja, it kā griezdamies nost no šām nepatīkamām lietām.

„Bet kas jums to teica, ka es jūs atsvabinājis?“ Šrekhubers jautāja gandrīz ar īgnumu par to, ka šis viņa darbs atklāts.

„To teica mans draugs, kādas tirgošanās magazīnas īpašnieks,“ Feldhauzens atbildēja.

„Ak tā, tā,“ Šrekhubers, kā atminēdamies, sacīja. „Es nācu pie tā caur gadījumu un atsvabināju jūs caur pierādījumu, ka jūs neesat Grabovskis. Kā jau zināt, es nogāju uz jūsu korteli, bet atradu mājās tik jūsu laulātu draudzeni. Atpakaļ nākdams — redzu jūs ejam starp policistiem. Tūliņ man iešāvās prātā, ka pārskatīšanās atkal būs. Negribēdams jums šādā nepatīkamā gadījumā rādīties, nogāju pie policijas drusku vēlāk, bet vakarā tur nebija vairs nekas panākams. — Rītā es palūdzu pieminēto jūsu draugu un manu pazīstamu tirgošanās magazīnas īpašnieku līdz, lai netrūktu stiprākas

apliecības vai arī pat apgalvošanas, ka jūs neesat Grabovskis jeb barons Edelberts, kā viņu saucot īstā vārdā.“

„Vai Grabovskis nav viņa īstais vārds?“ Feldhauzens brīnīdamies jautāja.

„Grabovskis bijis viņam tik pieņemts vārds priekš Slātavas apgabala,“ Šrekhubers atteica. „Tomēr ar to vien vēl neizdotos jūsu tik viegli atsvabināt, ja es nevarētu pierādīt, ka Grabovskis jeb barons Edelberts jau saņemts un nosūtīts uz to un to aprīnča pilsētu.“

„Vai saņemts jau?“ Feldhauzens ziņkārīgi jautāja.

„Jā, Grabovskis jeb barons Edelberts bija gan saņemts, bet esot jau atkal vaļā. Papīru nav atraduši pie viņa nekādu. Viņš bijis ieklīdis tajā klajā apgabalā, kur ziemas laikā izbēgt nav iespējams, īsti tad, kad policija min gandrīz jau uz papēžiem, kā viņam, tādēļ apņēmies labāk padoties, bet tik vien ar viltu. Viņš lēcis no kādas ēkas zemē un palicis uz vietas kliegdams un vaimanādams, ka kāju vai izmežģījis, vai arī pat salauzis, un pats nāvīgi sasities. Arī gībis kādas reizes tīšām, bet ļoti gudri, ka lai nepazītu, un palicis pavisam bez atmaņas. Caur to viņš ir gribējis sagaidīt tik izdevīga brīža, lai varētu atsvabināties un izmukt, ko arī panācis. Tādu pašu sadauzījušos, kāds Grabovskis izlikās, viņu veda, zināms gan, labā apsargāšanā uz aprīnča pilsētu, lai nodotu turienes policijas ziņā un aprīnča ārsta kopšanā.“

Uz manu un jūsu drauga lūgšanu telegrafeja turp un dabūja atbildi, ka Grabovskis jeb barons Edelberts saņemts gan un esot jau patlaban vedams uz to pieminēto aprīnča pilsētu, tādēļ tūliņ pasludināja, ka jūs atlaidīšot, tik vien jūsu draugam vajadzēja ierakstīties par galvinieku, ka jūs, ja vajadzēs, būsat kaut kuŗā reizē dabūjami. Šis ir viss tas niecīgais atsvabināšanas darbs, kuŗu jūs ceļat tik augstu.“

„Bet bez viņa man būtu jāpaliek vismazāk dažas dienas apcietinātam,“ Feldhauzens, sirdī kustināts, sacīja un sniedza Šrekhuberam roku; „tādēļ saņemat manu sirsnīgāko pateicību.“

„Tomēr daudz netrūka, ka mēs nebūtu iespējuši nekā, jo pēc pāra stundām nāca ziņa, ka Grabovskis jeb barons Edelberts vakar vedējiem izmucis un neesot notverts. Ja šī lieta būtu zināma jau no rīta, tad gan laikam jūsu neizlaistu, jo pieminētais bēglis ir, kā zināt, jums ļoti līdzīgs.“

„Lai būtu tad kā būdams, bet tagad jūs esat mani pestījuši,“ Feldhauzens atteica, „un ka tā lieta varēja būt drīz citāda, tas man neaizliedz jums pateikties par to, kas ir iespēts un padarīts. — Bet tagad sakiet, kas jums bija par iemesliem šķirties no Slātavas pavisam un tik piepeši?“

„Visi tie paši briesmīgie darbi un notikumi ķērās man tā pie sirds, ka nevarēju vairs Slātavā palikt,“ Šrekhubers atbildēja. „Pārlabošanas darbu pie sudmalām biju beidzis, tādēļ arī lielskungs mani atlaida, kaut gan gads nav vēl apkārt. Negaisa laiki ir pār Slātavu un Čangalienu pārgājuši un neatnāks vairs. Varmācība un netaisnība, kā allaž un visās vietās, tā arī tur, ir saminuši nespēcību un nevainību apakš kājām. Tie ļaunumi un noziegumi, kas tur padarīti, nav vairs atdarāmi, un viņi paliek iededzināti pašu noziedznieku dvēselēs kā neizdzēšamas Kaina zīmes uz mūžību ar visām tām zemes robežām, kuŗas liecinās bērnu bērniem un augumu augumiem par mērīšanas darba tiesu un taisnību. Tām lietām nevar vairs līdzēt, tādēļ es arī negribu neviena klaji apvainot vai sūdzēt: lai tiesā ikkatru viņa paša apziņa un laiks; bet es gribu tik līdzēt tam, kam var līdzēt un kam palīdzības trūkst — vienai nabaga dzīvībiņai, kuŗa ir palikusi kā mazs, kails putniņš bez glābšanas un palīdzības klajā laukā pēc tam, kad dievbijīgie cilvēki bija izpostījuši viņa ligzdiņu un nomaitājuši vecākus. Gan atrodas kāds apbrīnojams radījums, kuŗš šo apžēlojamo dzīvībiņu mīlē un grib glābt vai līdz izsamisēšanai, bet tomēr nespēj gandrīz vairāk nenieka, kā tik ja apsegt pret negaisu ar savu miesu, vai arī sūtīt tik savus mīlestības starus kā saule tārpiņam; bet pat šī

saulīte var drīz norietēt, jo vakars nav viņai tālu, — un ko tad? vai tad atradīsies jēl viens cilvēks, kuŗš to nabadzīti pieņems? — Jūs sapratīsāt gan, ka es runāju par Kaspara Gaitiņa un Lienas meitenīti, kuŗa grib dzīvot pasaulē it kā biedināšanas zīme tiem, kas grūda viņas vecākus nabadzībā un nāvē. Par to dzīvībiņu man jāgādā, un es gādāšu ne tikvien tagad aiziedams, bet arī tālumā būdams. Pirmāk es jums pieminēju par pieci simti rubļiem, kuŗi man nāk no tās naudas, ko jūs izmaksājuši par ruļļiem; tagad ir man pieci simti rubļi še, kabatā.“ To sacīdams, Šrekhubers piedauzīja ar roku pie kabatas. „Grabovskis bija viņus, kā solījies, iemaksājis pie kāda zināma cilvēka, no kuŗa es tos šodien saņēmu. Pirmā galā es aizrunāju to naudu no Grabovska gan priekš paša Gaitiņa, it kā atlīdzinājumu par netaisni atņemtu māju. Bet tagad, kur Gaitiņam pašam viņas vairs nevajaga, tā derēs ļoti labi viņa bērniņam. Es piesūtīšu viņai, kamēr stāv bērna gados, caur Slātavas mācītāju divreiz gadā šās naudas procentes, bet kad būs pieauguši, tad arī pašu kapitālu. — Nu jūs, Feldhauzena kungs, skaidri dzirdējāt, kā es esmu strādājis un kā man bija jāstrādā: ar netaisnību pret netaisnību, bet taisnībai par labu. Jūs bijāt savos bezdievīgos darbos tā apdrošinājušies, ka jums nevarēja piekļūt nedz ar likumu, nedz ar tiesu, tādēļ esmu raudzījis stāties jūsu netaisnībai pretī uz tā paša ceļa, pa kuŗu jūs viņu vedāt kā kontrabandas preces, un atraut jūsu laupījumu tāpat, kā jūs to ieguvuši. Un ja jūs nebūtu šai darbā kavēti, tad Dievs zin, cik tālu nesniegtos krāpšana un citi tumsības darbi.“

Šrekhubers še savu stāstīšanu beidza un cieta klusu. Feldhauzens bija ļoti domīgs un skatījās stīvām acīm zemē. Šrekhubers, to redzēdams un gribēdams viņa tumsas domas drusku izklīdināt, sacīja: „Kā izskatās, tad mums neatliek tagad vairāk nekās pāri, kā tik izšķirties.“ Viņš lika nākt viesnīcas saimniekam, salīdzinājās un taisījās iet projām uz staciju; bet visa viņa taisīšanās bija tik vien: uzvilkt mēteļi, uzlikt pazīstamo platmalī un paņemt zaraino nūju. Viņš nenesa nekad un nekā vairāk līdz, lai būtu allaž brīvs no rūpēm un nastām, tādēļ raudzīja iztikt ar tik maz, kā vien iespējams, un tik, cik viņam vajadzēja, to atrada visur priekšā.

Feldhauzens izstreipuloja Šrekhuberam neatmanīgi uz ielas līdz, kur tas gribēja no viņa atvadīties, bet viņš nesajēdza pats no sevis nekur iet un palikt, tādēļ staigāja vien, Šrekhuberi pavadīdams, pa ielu uz staciju tālāk. Šrekhubera vaigs bija nopietns, bet skaidrs, drošs un mierīgs, kas liecināja, ka krūtīs viņš nes goda sirdi, pilnu labas apziņas un cilvēku mīlestības. Ja arī visi viņa darbi nebija īsti skaidri, tad tomēr nožēlot nevajadzēja neviena, jo tos viņš darīja tik vien aizstāvēdams jeb atceldams apspiestu taisnību. Feldhauzena vaigs bija turpretī tumšs, smags, arī nemierīgs un pilns dziļu nozieguma baiļu.

Zvans aicināja ceļiniekus jau uz otru lāgu kāpt ratos iekšā, kad šie vīri, nerunādami ne vārda, nonāca uz dzelzceļa bruģa jeb perona. Viņi saskatījās vēl stīvi viens otram acīs, Feldhauzens saņēma kā bez dzīvības Šrekhubera roku, kuŗu tas sniedza atvadīdamies un sacīdams: „Uz neredzēšanos!“ un iekāpa tūliņ pēc tam ratos. Zvans skanēja uz trešu lāgu, lokomotīve iesvilpās un sāka kustēties, vilkdama visu braucienu, locekli pēc locekļa, sevīm līdz. Visi, pavadītāji vai darītāji, kas bija palikuši uz bruģa, drīz izklīda, bet Feldhauzens vien palika stāvot turpat kā sasalis.

Daži gadi bija pagājuši pēc šiem notikumiem un arī pēc visiem mērnieku laikiem, kuņus slātavieši un čangalieši piemin it kā pasakainos sirotāju vai mēra laikus un pieminēs arī vēl turpmāk. Daži svinēja kādus gadus pat vēl to dienu, kuŗā Slātava un Čangaliens pestīta no mērniekiem it kā no ienaidniekiem.

Abas valstis gulēja vēl mērnieku laiku pagiras jeb jaunu vērtības dālderu un robežu dzemdēšanas nedēļas; abas nebija vēl no tā pārlicīgā noguruma atspirgušas, kas cēlies caur ilgu nomodā palikšanu tais bezgalīgās dzīrēs, kuŗas daži sāka turēt jau par tām dzīrēm, kas apsolītas šejienes trūkumu un grūtumu cietējiem, it kā bērnam par citu mazāku bērnu auklēšanu uz rītdienu tirgus, kuŗa tomēr nedabū nekad redzēt. Dažs vecs, liels ādas naudas maks jeb rubļu kuņģis, kuŗš sajuta pieticīgā labpatikšanā sevi allaž šās smagās barības pilnu, mērnieku laikos iztukšots, vilkās vēl arvienu grūti dvesdams un vaimanādams kopā, — īsi sakot: mērnieku laiki bija gan jau pārgājuši, bet nevis jau aizmirsti un vairs nesajusti, kad uznāca jauns, liels traucēklis — māju iepirkšana. Šās bija negaidītas un, vai teikt, puslīdz piepešas izbailes.

Prātnieka citreizējās domas un gaidīšana, ka māju izpārdošana nāks Feldhauzena rokās, nepiepildījās nebūt, jo Feldhauzens nebija pēc tam, kad nozuda, vairs Slātavā redzēts; tik vien esot bijis kādreiz naktī slepen pie lielkunga, kur saņēmis laikam maksu par padarītu darbu. Lielskungs līcis viņa liekās mantas pārdot akcijonā un vajadzīgākās nosūtījis laikam līdz. Kā bija dzirdams, tad Feldhauzens baidījies nākt atpakaļ tādēļ, lai nekristu par Kaspara Gaitiņa nošaušanu izmeklēšanā. Mērīšanas darba vadīšanu paturēja līdz beigām pazīstamais jaunais palīga mērnieks, kuŗš saņēma šo uzdevumu pēc Raņķa. Tātad māju izpārdošanas darbs bija un palika pašam lielkungam.

Kaut gan iemaksas nauda nebija liela, un lielskungs neuzspiedās arī uz ātru roku nedz arī tādā gada laikā, kad pašas naudas tukšības, un visi augļi vēl uz laukiem, kā gan daži Slātavas lielmaņi un bagātnieki pūlējās viņu pierunāt, cerēdami, ka caur to ikkuŗš saimnieks nevarēs savas mājas iepirkt, un viņi, proti, lielmaņi un bagātnieki, tad iepirks tādu nespējnieku māju, cik gribēs, un tīri par nieku, tad tomēr dažiem slātaviešiem nācās diezgan grūti iemaksāt. Pēdīgi gan visi izkūlās malā, kā kuŗš varēdams, un bagātnieki palika ar saviem naudas maisiem rokās acis izplētuši stāvot, it kā satecējuši vājnieki pēc ūdens kustināšanas pie Betezdas dīķa.

Gandrīz visgrūtāk klājās pie māju iepirkšanas tiem, kuŗi bija mērnieku laikos ļoti pazīstami un daži arī pat ievērojami un cienījami. Šais jo pēdējos gados viņi visi bija stipri noslīdējuši no saviem tā laika stāvokļiem, it īsti turības ziņā. Prātniekam palika kāda daļa naudas pie Raņķa. Bez tam bija vēl viņam, kā domājams, no atriebējiem dedzinātas otrreiz ēkas un darīta visāda riebsana pie viņa labuma tikpat laukā, kā sētā. Pats viņš pa mērnieku laiku ieradumam nemitējās kupli dzīvot, un kad bija jāiepirk māja, tad saradās tik daudz parādu prasītāju, ka tikko nebija māja pavisam jāatlaiž. Kaut gan daudz parādnieku pierunāja vēl gaidīt un pēdīgi sagādāja arī iemaksas naudu, pārdodams lopus, kādu zirgu un dažas mājas lietas, bet pārzinātāji sprieda droši, ka ilgi tomēr viņš nespēsot vairs turēties virspus ūdens, jo vajadzēšot laisties drīz dibenā — parādi velkot stipri uz leju. Māte Prātniekam vēl dzīvoja, kaut gan jau ļoti nevarīga un gandrīz neredzīga, jo pēdējos gados, par dēlu bēdādama, viņa bija izraudājusi acu gaišumu. Saimnieces gaitu viņas vietā turēja vedekla, jo Prātnieks bija apprecējies, ņemdams no Oļiņietes brāļa meitām no visas rindas, kuŗu pats gribējis, kā Oļiņiete arvienu sacīja. Kaut gan tie, kuŗus Prātnieks bija mērnieku laikos apkrāpis, vai nu izvildams viņiem naudu, vai pārgrozīdams ar naudu robežas, cerēja un gaidīja,

ka nāks drīz par viņu kāds īpašs Dieva sods, tad tomēr tas nenotika vis, bet lāsti, grūti, rūgti lāsti bira uz Prātnieku bez mitēšanās.

Bisars bija padevies dzeršanas kaislībai, pārdzīvojis mantu, pa daļai arī prātu un stāvēja ap māju iepirkšanas laiku apakš uzraudzītājiem, kuŗi bija celti uz sievas lūgšanu no valdības puses, jo bērni nebija vēl pieauguši. Brīžam, kad nāca mājā sadzēries, celdams troksni un ķildu, tad sieva sēja viņu pie stellu staba. Ja viena nevarēja piespēt, tad aicināja bērnus palīgā, bet Bisars staigāja pa istabu ar visām stellēm; vienīgi viņš nevarēja tikt ārā un citās istabās.

Irbēnos pie Oļiņiem izskatījās arī diezgan bēdīgi. Pats vecais no tā laika, kamēr Liena paglabāta, bija, tā sakot, atteicies pavisam no pasaules un dzīvoja tik Dieva vārdus lasīdams, Dievu lūgdams un grēkus nožēlodams klusībā. Viņš nelika nekā vērā, vai sieva viņu rāja, vai lamāja, vai lādēja, tāpat arī, lai ēst deva, vai nedeve — viņam bija viss viena alga. Tik tagad, kur vajadzēja iepirkt māju, viņš nodeva sievai labu tiesu sudraba naudas, ko bija laikam sakrājis un noglabājis, viņai nezinot, kādai īpašai un varbūt pat neparedzamai vajadzībai. Rūpes pie viņa varēja nomanīt šinī laicīgā dzīvē vienīgi drusku par savu dēlu un vienīgo bērnu, Antonu, kas atlicies dzīvs, bet nebija vēl pieaudzis; tomēr stiprāks gan un vairs ne tik glēvs kā bērībā. Kaspars un Liena netika vairs nekad Oļiņos pieminēti, jo likās, ka tagad pat Oļiņietei bija šie vārdi nepanesami, un viņa gribēja tos labprāt aizmirst, kaut vien spētu.

Švauksts ap māju iepirkšanas laiku dzīvoja pie Prātnieka par kalpu, kaut gan ļoti negribēja sevi tā saucam, bet dēvējās visur par Prātnieka „wirtschaftes fihleri“ jeb vadītāju, uz ko kādreiz kāds pieminēja, ka Prātniekam, kuŗš, kā redzams, gribot vadīt „wirtschafti“ uz elli, derot gan Švauksts par vadītāju, jo to ceļu viņš atminot labi vēl no tiem laikiem, kad aizvadījis turp savu „wirtschafti“. No pirmiem godības laikiem Švaukstam bija atlikusies vairs tik vien vecā sarkanā šalle, par kuŗas izturēšanu daudz kas brīnījās un varēja brīnīties. Vestes kabatā stāvēja gan arī kāda pulksteņa ķēde, kuŗu pats sauca par „ķetti“, bet pazīstamu starpā tās nekāra pie krūtīm, jo tie zināja, ka pulksteņa galā nav; tomēr, kad gadījās braukt vai iet kur svešumā, it kā pie ceļu bruģēšanas, uzkāra tūliņ un atlaida visas drēbes vaļā. Dzirdēdams, ka Prātnieks nevarēšot pats savas mājas iepirkt, Švauksts nogāja pie lielkunga uzdoties par pircēju un atrada priekšīnā pie lielkunga kantoŗa durvīm Dreķberģi stāvam un gaidām iznākam to, kuŗš iegājis viņam papriekšu. — Švauksts uzlūkoja Dreķberģi, it kā kad tas stāvētu tālu, tālu pamalā un būtu tikko saredzams; tad uzsauca: „Was sukstu da, unswat!?“ tad saņēma Dreķberģim pie rokas, vilka no kantoŗa durvīm nost un rādīja uz izejamām durvīm: „Furt eraus per tih!“

Dreķberģis, kuŗš bija arī gājis vāciskā valodā stipri uz priekšu, viņu atgrūda: „Selber furt eraus! las mir frihden!“

Pēc tam sāka abi stīvēties un grūstīties, gribēdami tikt viens par otru papriekšu pie durvju spiežamā. Bet patlaban tas cilvēks, kuŗš jau bija iegājis pie lielkunga, ārā nākdams, durvis no iekšas atdarīja, un līdz ar tām iebruka viņi abi reizē pie lielkunga, kuŗu Švauksts sveicināja ar smalku nolocīšanos.

Kad abi bija uzaicināti savas vajadzības izsacīt un arī izsacījuši — jo Dreķberģis uzdevās tāpat uz kādas ļoti krietnas slātaviešu lielmaņu mājas, — tad lielkungs, abus atlaizdams, pārrunāja, lai māju pirkšanā neiedodoties, bet lai gaidot, līdz viņš pārdošot pašas muižas: Slātavu un Čangalienu.

„So, so,“ Švauksts atteica, tad smalki nolocījās, franciski no lielkunga atvadījās un izgāja Dreķberģam papriekšu laukā; bet šis viņu panāca un jautāja, kādu muižu viņš gribot pirkt: Slātavu vai Čangalienu?

„Ich kaufen beide muischen,“ Švauksts lepni atteica, „un ja tu gribi pirkt, tad zahlen mihr finf tausen drei hunder aprakt unt zehn tausen kauzjon, citādi tu pie solīšanas netiec!”

Švauksts bija atjājis ar Prātnieka zirgu jāšus, un Drekberģis nāca kājām, kādēļ tiem bija drīz jāšķīras, kaut gan atkal krogū drīz satikās. Ceļā uz krogu Švauksts, iespiedis roku sānos, pajāja Drekberģam gaŗām ka pakavi vien noŗvakstēja, un likās viņa nemaz neredzot. Pie kroga durvīm piejājis un pieliecies, iekŗā skatīdamies, sauca: „Her kroŗer — kroŗer, vai ņe neir kāds puisis, kas patur zirg?” Patlaban iznāca uz trepēm kāds sveŗnieks, kuŗu Švauksts, saukdams par „ŗerli”, aicināja paturēt zirgu. Tas tūliņ paklausīja un darīja, kā vēlēts. Švauksts, ar rīkstīti rokā, iegāja lepni krogū, izstaigāja visas istabas it kā kāds augsts pārraudzītājs vai lielskungs; tad, atvadīdamies no krodzinieka ar lepnu un vieglu galvas palocīšanu, gāja ārā, turēdams un vēcinādams rīkstīti aiz muguras abējās rokās. Ārā izgājis un izskatījies vēl no trepēm tālu visapkārt, gāja cienīgos soļos un taisījās kāpt zirgam mugurā, nelikdams viņa turētāja nemaz vērā, bet tas prasīja par paturējumu trīs rubļi. Švauksts gribēja gan viņu sabaidīt, uzbrēkdams: „Furt, du kerl! las mihr fehrd luhs!” bet nekā. Tūliņ viņŗ pārliecinājās, ka bez pieprasītās naudas zirga neatdabūs, ieskrēja atpakaļ krogū un prasīja krodziniekam ar steigŗanu, lai aizdodot „drei rubel silber”. No pirmā gala krodzinieks neatbildēja nekā, bet kad Švauksts mācās visai virsū, tad vaicāja, kas galvoŗot par atdoŗanu. Patlaban ienāca Drekberģis, un Švauksts piedāvāja viņu par galvinieku, solīdamies izrakstīt arī vekseli. Drekberģis, nezinādams nemaz, kas par lietu, bet tik vien aiz prieka par tādu godu, ka viņu uzaicina par galvinieku, apgalvoja tūliņ uz pēdām visu, kas vajadzīgs. Krodzinieks sacīdams, ka Drekberģis atstrādāŗot gan, iedeva Švaukstam ne tik vien trīs, bet četri rubļi. Drekberģis, laikam domādams, ka viņam arī iznāks no tās naudas kāda daļa, nevarēja cita nekā, kā tik izsaukties, sizdams krodziniekam uz pleciem: „Man tava daba patīk! man tava daba patīk! man tava daba patīk!” Švauksts, naudu kā tādu nieku saņēmis, iedeva tūliņ Drekberģim trīs rubļi, lai iznesot un iedodot tos tam „ŗerlim”, kas turot zirgu, un tad lai paturot zirgu viņa vietā. Pats viņŗ lika nest sev par ceturto rubli bairīti, cigārus un vēl ko „in deitsch zimer”, kur ieslēdzās un nelaida Drekberģa nemaz iekŗā, kaut gan tas, zirgu piesējis, nāca un kladzināja. Tad, nevarēdams citādi atriebties un Švaukstam izspītēt, gāja, palaida viņa zirgu vaļā un sauca Švaukstam pie loga, ka zirgs aizejot. Kamēr Švauksts dzinās zirgam pakaļ, kuŗa, zināms, nepanāca, tikām Drekberģis iegāja „in deitsch zimer” un nokopa visu, kas tur atradās. Pēc tam gāja ar Švaukstu, kuŗŗ vēl atnāca atpakaļ, bet nekā neatrada, vāciski bārdamies un dūres viens otram rādīdami, pa savu ceļa malu katrs projām.

Pietuka Krustiņŗ dzīvoja pa vecam savā uzņemtā dzīves kārtā, tik vien ņe gadi bija padarījuŗi viņu jo svarīgu un nopietnu. Krogos un godībās viņŗ stāstīja un ņelojās arvienu, ka ņai pasaulē un starp ņā laika cilvēkiem esot jādzīvo tīri kā vientulim, jo dzīves biedrus viņŗ atrodot sevim vienīgi tik starp vecajiem grieķu un latvieŗu dieviem un dzīvojot garīgi tik abu ņo tautu heroju jeb varoņu laikos: — pie Herkuļa, Deikalijona, Induļa, Videvuta un citiem. ņeitan ar ņā laika un ņās pasaules cilvēkiem viņŗ biedrojoties vienīgi tik aiz patriotisma, studēdams savas tautas karakterus un nesdams savas tautas likteni. Viņŗ izsacīja daudzkārt rūgtas ņelabas par Drekberģi, ka vācu partija piegriezusi savā pusē arī ņo krietno spēku. Uz godībām Pietuka Krustiņŗ lika tagad arvienu sevi aizvest un arī pārvest ar paŗas godību mājas zirgiem. Kamanās vai ratos viņŗ sēdēja ar tādu tiesības pilnu ģīmi, kā varbūt vajadzībās vedama vecmāte. Turklāt viņŗ bija vēl pieņēmis cienīgu, it kā kāda veca baznīcas kunga nevarību un gāja tādās reizēs uz spieķa atspiezdāmieŗ. Kad bija pievests pie durvīm, tad sniedza arvienu roku, lai nāktu kāds un palīdzētu izkāpt. Uzlicis kāju uz ratu

kāpšļa vai rumbas, atpūtās un nopūtās. Pēc tam, no vienas puses pieturēts un no otras atspiezdami uz spieķa, nokāpa pēdīgi zemē. Še atkal apstājās, apskatījās labi un tad tik sanākušos sveicināja visus kopā: „Labu dienu, mīļi draugi, iekš tā Kunga!“ Iekšā iegājis un no visiem ar godbijību pavadīts, noņēma lēnām cepuri, palocījās, cauri iedams, vairāk reižu uz visām pusēm un sacīja svēti cienīgā balsī: „Miers ar jums!“ Pēc tam ļāva sevi noģērbt, bet it īpaši un arvienu tik jaunām meitām, sniegdams viņām tēvišķīgi rokas, lai novelk mēteli. Pietuka Krustiņš nedzīvoja vairs miesā, bet garā, tādēļ arī neviens nevarēja iedomāties meklēt pie viņa šinīs lietās kādu grēcīgu cēloņu vai arī laicīgu jūtu. Pietuka Krustiņš, kā viņš lika saprast, varēja sieviešus — bet, zināms, tik skaistus un jaunus — pat skūpstīt bez apgrēcības ar to skūpstīšanu tā gara, sacīdams: „Sveika, māsa iekš Kristus“, it kā bija redzējis darām dažus mācītājus, kaut gan ne reizes viņam tas neizdevās, jo tādas „māsas“ tad novērsās un atstāja viņu vienu pašu. Bēru runas turēdams, Pietuka Krustiņš mēdza tagad raudāt, lai varētu sieviešus saraudināt, kas arī ikreizes notika. Pats viņš tad sacīja, ka runātājam vajagot būt populāram, tas ir: tādām, kuŗu varot saprast arī nemācīti ļaudis, jo tādas runas tad ejot viņiem pie sirds, un no acīm ritot skaistas pērles, no kuŗām taisīšot jaunā Jeruzalemē tos divpadesmit vārtus. Kāds no klausītājiem kādreiz sacīja, ka tā esot medišanas suņu daba: kad priekšējais sākot kaut, tad kaucot citi līdz. Māmuliņas turpretī sprieda, raudādamas: „Lūk, kur Jēzus draugs! lūk, cik mīksta sirds!“ Vēl kāds cits teica kādreiz pusdiktī Pietuka Krustiņam, kad tas patlaban taisījās izsacīt no galvas kādu bēru dziesmu, un visi klausītāji stāvēja klusu gaidīdami: „To vien pielūko, ka nesāc dziedāt kādas kuplejas.“ — Pietuka Krustiņš mēdza pieminēt arvienu, ka viņš arī sācis kādreiz jau par trijādību šaubīties, bet tagad atkal varot ticēt itin labi.

Ķencis, būdams atraitnis uz otru lāgu, bija ieņēmis vecākai meitai iegātni un atdevis tam saimnieka vārdu, gribēdams nākt pie vieglām dienām; bet izdevās pavisam otrādi. Meitas vīrs jeb iegātnis un jaunais saimnieks bija ciets cilvēks, kuŗš noņēma Ķencim ar reizi visas tiesības, visas brīvības un arī visas ienākšanas, pazemodams pašu no patvaļīga saimnieka līdz atmestam kalpa vecītim, un vēl zemāk, jo kalpam nāk jel sava norunāta alga, bet Ķencim — nekas.

Vienīgais draugs un bēdu līdzcietējs bija Ķencim Pāvuls, ar kuŗu, kā Slātavas cietumā salīguši, nebija vairs nīdušies, bet gan savienojušies allaž jo ciešāk.

Kādreiz Ķencis, kad bija strādājis visu rudeni pa riju un piederību vienos putekļos, iedomājās noglabāt no pēdējās rijas kādu sieciņu miežu un nonest apkūlībām uz krogu, jo no saimnieka nebija dzeramas naudas ko gaidīt. Kaut gan Ķencis darīja visu ļoti manīgi un apdomīgi, iziedams no mājas tik vakara krēslā, tad tomēr viņa darbs un ceļš bija pamanīts un saprasts. Ķenča sirds to arī laikam paredzēja, jo ap pusnakti pārnākdams, viņš tuvojās mājai ar bailību un nemierīgu sirdi, it kā jau patiesi noziedznieks. Pie durvīm piegājis, viņš atrada tās no iekšas cieti aiztaisītas. Sāka pieklausēt un saukt, lai atdarot, bet no iekšas atskanēja atbilde: lai ejot un guļot vien turpat uz miežu kules. Ķencis pazina tūliņ meitas vīra un saimnieka skarbo balsi, kuŗa šoreiz skanēja vēl īpaši bargi, tādēļ nemaz vairs nemēģināja un nedomāja tikt iekšā, bet smagi nopūtās un palika stāvēt, nezinādams, ko iesākt. Bailes un bēdas izdzina Ķencim visu iereibumu no galvas. Siltā laikā viņš nebēdātu par tādu iekšā nelaišanu nenieka, nedz arī ietu pavisam pie durvīm dauzīties, jo tad pārgulētu kaut kādos salmos, bet tagad, kur jau uzkritis sniegs, laiks auksts un arī rija izdzisusi, viņš nezināja, kurp griezties un kur palikt. Uz krogu atpakaļ iet arī vairs nedrīkstēja īsti aiz bailēm, ka viņa slepenais darbs bija saimniekam zināms. Un kā gan lai rītu rādās viņam acīs? vai viņš nelamās tūliņ par miežu zagli un nenodos tiesām, no kuŗām Ķencis varen baidījās? Pašā šai bēdu brīdī viņam iesitās prātā jauks un īsts padoms:

iet pie Pāvula, pie sava dārgā Pāvula, kuŗu bija atgriezis no grēkiem Slātavas cietumā, it kā slepkavu pie krusta, kā pats mēdza teikt. Ķencis noslaucīja svārku stūrī birstošās prieka asaras un gāja pār pagalmu uz Pāvula māju.

Pāvuls saņēma Ķenci ar lielu prieku kā pazudušo dēlu, izdzina sievu no gultas, lai guļot, kur gribot, un ieguldīja Ķenci viņas vietā sevim līdzās, salika rokas viens otram apakš galvām un tā saskāvušies gulēja kā salaulāti. Par meitas vīra cietsirdību dusmodamies, sāka abi runāt un spriest čukstošā balsī, ka Ķencim vajagot precēties trešo reizi, jo tādēļ vien meitas vīrs viņu tā niecinot, ka neesot pašam savas sievas, kur pieiet un paglābties, jo kas tad būtu bijis jābēdājas par durvju aiztaisīšanu? viens pats esot palicis kā balodis, kuŗš gan tādu aizstāvēšot?

Pats Dievs saka savos vārdos: „Tas nav labi, kad cilvēks ir viens,“ Pāvuls pieminēja.

„Jā, jā, Pāvul, brāl!“ Ķencis atteica pusdikti. „Es darīšu palīgu, kas ap viņu būtu, un ko Dievs savienojis, to nedrīkst neviens cilvēks šķirt, jo tie ir, kā sacīt jāsaka, viena miesa, tik uz divi gabali. Tu, Jāņa tēv, nezini, cik grūta dzīve ir atraitnim. kā sacīt jāsaka, atrodi vien nakti kaut kuŗā brīdī gultai otru malu tukšu.“

„Tev tik vajaga pašam cīnīties,“ Pāvuls paskubināja, „sameklēt brūti, nopirkt gredzenus, norunāt par kāzām un visu sagādāt; ja tad Dievs būs licis, tad saprecēsies, un neaizliegs nekāds iegātnis. Bet ja nebūs nolikts saprecēties, tad nesaprecēsies, lai iet palīgā vai visi iegātņi.“

„Jā, Pāvul, brāl, cik gan es esmu redzējis pasaulē vieglu dienu, cik prieka, cik žēlastības?“ Ķencis, grūti nopūzdamies, atbildēja. „Jau, kā sacīt jāsaka, no pašas bērna kājas esmu sācis nest šās pasaules krustu un bēdas. Mazu puiku — laikam nebija vēl pilnu divpadsmit gadu — mani nodeva pie otra. Tur pazuda ganos ejot jau tūliņ pirmā nedēļā jauns, skaists dūcītis; rudenī bija izrāvies rubenis no cilpām. Kādreiz iegāju otra saimnieka mežā pie liepiņām vīzēm lūku plēst; — pats saimnieks uznāca, — tikko sveiks izspruku; tur palika visi lūki, tur saimnieces nazis. Nazi bija gan pēc atdevis, bet lūku vairs nedabūju. Ziemu sāka lauzīt un dīdīt, kā sacīt jāsaka, tūliņ grāmatā. Pie tās pirmās rindiņas vien: „Tā svēta lūgšana,“ bija vecā Baba izknaibījusi jau kreiso sānos caurumu. Aizveda pie mācītāja atlasīt — iedeva tādu grāmatu, kuŗā nebiju mācījies — grūti vārdi — nevarēju izsaukt, ne salikt kopā; — prasīja, lai skaitot septīto lūgšanu — es, nevarēdams atķert, iesacīju tik tos vārdus: „Sātans sagūsītis“. Tūliņ gribēja pērminderis pērt, — toreiz gan izbēgu, bet pēc, kā sacīt jāsaka, dabūja rokā tāpat. Vēl tagad ir bail, gar mācītāja muižu ejot. Dievgalda mācībā negribēja ņemt pretī. Tur aiznesa saimniece veselu groziņu olu no mana lona. Kad gāju ar pirmo sievu derēties, tad atdzina divreiz atpakaļ; mācījos baušļus dien' un nakti; mājā un uz ceļa vēl varēju izskaitīt, bet tur vien, kā sacīt jāsaka, ikreizes saspriedās kaklā bauslis kā Ādama kumoss. Ak tāda kauna, ak tādu bēdu. Visi zin un runā, ka Ķencis, kā sacīt jāsaka, atdzīts atpakaļ. Brūte gribēja jau vai atsacīt. Cik nu neizies atkal laika un naudas, līdz sadabūsi jaunas? tai rudenī vairs nekā — gaidi nu, kā sacīt jāsaka, otra rudens. Par saimnieku būdamam neklājās labāk: krusa nosita divreiz kaņepes, — paliku divi gadi bez pavalga, pilsētā iesita kādreiz kāds kungs pa kaklu, kad biju uzminis netīšu uz viņa spožiem zābakiem; pirmā sieva atstāja mazus bērnus — bija jāmeklē atkal otras, un tai bērna neviena! Cik tas viss neizvilka? Un kādu tad otru dabūju? Bail, Pāvul, brāl, iedomājot vien! Pats diezgan redzēji un dzirdēji ik dienas, kā klājās. Kādreiz, dienvidū no aršanas pārnācis, iegāju, maizes gabaliņu paņēmis, piena kambarī, kalnā būdams redzēju, ka sieva aizgāja zālēs. Nebiju vēl gandrīz pāra kumosu iekodis — dzirdēju jau ārā pret dibena sienu sievas balsi. Aiz bailēm iekrita nazis tūliņ ķērnē. Tikko paguvu nepamanīts durvis aizraut un

iesprukt piedarbā un no turienes gubenī. Sieva, kā sacīt jāsaka, tūliņ bija pazinusi, ka kambarī kāds bijis — aizlika aizkārtnes atslēgu priekšā un neturēja vaļā vairs nemaz.

Bet kā lai nu es dabūju no ķērnēs savu nazi laukā? Ak Pāvul, brāl, tādu bēdu, tādu baiļu! — Kad nu, sviestu taisīdama, atradīs ķērnē manu nazi, kādu galu tad paņemšu? Divi naktis nesaliku acu aiz bailēm, un to dienu, kuŗā taisīja sviestu, nenācu nemaz mājā, bet pārgulēju turpat pieguļā, kur līdu rudziem līdumu, domādams, ka tad dusmas pāries, tomēr nekā: — vēl jo niknāka. Kas gan visus gadījumus var izstāstīt vai saskaitīt. Ar vārdu sakot: — savu grēcīgu mūžu esmu gan pavadījis vienā nelaimē un vienā ciešanā. Kādreiz, kad gāju par rijnieku, bija, kā sacīt jāsaka, ielicies, sestdien uz māju braucot, ratos kāds maisiņš rudzu. Stārasts piegājis sāka vien bakstīt ar spiķi: kas tur esot? — Ko tu vairs liegsies, ko mānīsies? Kas tur ir, tas ir. — Novēda tūliņ kā goda ķēniņu pie pašām vecā lielkunga durvīm ar visu rudzu maisiņu. Lielskungs pameta vien gaŗam meŗa Bērtulim ar roku, un tas jau tad, kā sacīt jāsaka, tūliņ zināja, kas jādara. Tā gadījuma, kas piedzīvots Slātavā, lai nemaz neskaitītu, — tur, kā sacīt jāsaka, bijām abi cietumā; bet tu zini gan, kā man izdevās vēl pēc tam — ziemas laikā Slātavas Piepju krogū. Mūsu valsts saimnieks Šķeturs — nu ir cilvēks, kā sacīt jāsaka, jau, man par laimi, sev par svētību, karoti nolīcis — braukdams pie mērnīka cienīga tēva, bija tur pieturējis. Gadījās iebraukt man arī. Sākām runāt — vārds pa vārdam: kurp brauksi? — kur biji? — turp un turp, tur un tur, kā jau pa laikam. Uztaisām pīpes, iedzeŗam, kā sacīt jāsaka, pa glāzītei — glīti un godīgi. Jau es nomanīju, ka daŗi slātavieŗu blēŗi lodā vien pa kaktiem kaut ko čukstēdami: — izgāju laukā, apskatījos, vai zirgi stāv, — tādi pagāni var atraisīt, kā sacīt jāsaka, un palaist — atradu visu pareizi. Bet, ko domā! tu jau būsi gan dzirdējis: — Šķeturs aizbrauc pie mērnīka cienīga tēva, lūdz, lai sūta, kā sacīt jāsaka, saimnieci kaut ko saņemt — saimniece iziet un atrod kamanās auna vietā, kā sacīt jāsaka, noŗautu suni. Šķeturs, cilvēks, izbījies brīnās, skatās un pazīst, ka tas mans suns, kuŗš bija man aizgājis uz Piepju krogu līdz. Tūliņ paņem valdīŗanu, brauc pie manis un atrod manās kamanās savu aunu, kuŗu vedis mērnīka cienīgam tēvam. Tie paŗi blēŗu slātavieŗi, kuŗi krogā uz mums glūnēja, bija manu sunīti vai nu nosītuŗi, vai noŗavuŗi ar baltām biszālēm, kuŗas neizdod nekāda trokŗņa, un tad pārmainījuŗi ar Šķetura aunu, kuŗu ielikuŗi, kā sacīt jāsaka, manās kamanās. Laime tik, ka Šķeturs, vīrs, drīz savu gaitu beidza ŗai vārgu zemē, citādi, kā sacīt jāsaka, nezīn, kādu galu mēs katrs ņemtu tiesādamies, zvērēdami un gulēdami Slātavas cietumā kā Dieva tauta Bābelē. Tā man, Pāvul, brāl, ir klājies vienādi. Varbūt, kā sacīt jāsaka, ja viņā pasaulē būs to tiesu labāk, bet ŗai pasaulē neesmu gan dabūjis, kā sacīt jāsaka, krusta nekad no pleciem nolīkt; tik pēc otrās sievas bērēm, kad bija apglabāta, tad gan es noraudāju slavas un pateicības asaras. Bet cik ilgi tas bija? Pa mazu laiciņu iegātnis mājā iekŗā, un tas nav, kā sacīt jāsaka, labāks par otro sievu. Viņa dēļ nu es esmu kā tekulis un bēgulis virs zemes: — pats pie savas mājas durvīm klaudzīni veltīgi kā nejēdzīga jumprava, jo no iekŗas atbild gandrīz tikpat, kā sacīt jāsaka: „Es tevis nepazīstu.“

Ķencis visu ŗo runāja, acis varen izplētis un mētādams rokas pa gaisu, kas bija allaŗ viņa ieradums. Pāvuls turēja savas acis rokas elka līkumā cieti, lai Ķencis to neizsīstu ar savām dūrēm. Kad Ķencis bija beidzis un nolīcis arī rokas gar sānīem, tad Pāvuls atdarīja pamaz un baiļodamies savas acis it kā logus pēc krusas negaisa. Viņŗ atgādināja Ķencim, ka tas esot piemīrsis stāstīt, kā bēdzis ŗad un tad no ķēmiem. Ķencis, to dzirdēdami, spīedās arvienu bailīgi pie Pāvula tuvāk, jo nakts laikā viņŗ nedrīkstēja par ŗādām lietām runāt un klausīties. Paŗu laiku paspīdēja uz krāns kaŗa acis, un viņŗ nolēca zemē. Ķencis, kuŗŗ gulēja gultai gar ārpusi, izbījās un pārmetās kā sviests Pāvulam pāri gar sienu, drebēdami vien. „Baidās kā bērns!“ Pāvuls Ķencim pārmeta un atvirzījās uz gultas ārpusi, Ķenča pirmajā vietā, bet nomanīja viņa kreiso

sānu kabatā kaut ko — aplūkoja un atrada Ķencim pudeli kabatā un ticēja bez šaubīšanās esam tai brandvīnu. Pāvulam tas ķērās sāpīgi pie sirds, ka Ķencis, būdams tik tuvs draugs, bija līdz šim slēpis, ka viņam brandvīns klāt, tādēļ sāka tam to pamazām atgādināt, pārmet un likt pie sirds: „Ķenci, brāl, tu zini, ka es tevi esmu mīlējis vairāk nekā ar sievas mīlestību, kā Zalamans to draudzi, jo tevis dēļ es esmu izdzinis no gultas savu laulātu sievu, tu guli tagad pie laulāta vīra laulības gultā. Saki, vai tu neesi priekš manis kaut ko apslēpis? — Vai tu nezini, kā notika tam, kuŗš nenolika visas naudas pie apustuļu kājām, bet paturēja kādu daļu pats? — Vai tev nav nemaz bail, ka Dievs var sodīt tevi ar ātru nāvi, tāpat kā to. — Saki, kas tevīm ir še ūzu kabatā?“

Ķencis sāka gan stomīties un aizbildināties, ka glabājis beigām, lai tiekot Pāvulam lielāks prieks, bet kad Pāvuls negribēja vis tam ticēt, tad sacīja taisnību, ka glabājis sev rīta paģirām un Pāvulam nerādījis tādēļ, ka viņam tad nebūšot rītu paģiru. Tad sniedza pudeli ar šiem vārdiem: „Dzer vien, Jāņa tēv, droši, varbūt Dievs dos, ka rītu paģiru nebūs nekatram. Grēcinieki, zināms, esam visi un, kā sacīt jāsaka, bez žēlastības iztikt nevaram.“

„Ko gan bez žēlastības? — bez žēlastības nav neviens ticis debesīs, nedz arī tiks,“ Pāvuls, pudeli saņemdams, atbildēja.

Kaut gan Ķencis Pāvulu pamudināja, lai ņem un dzer droši, tad tomēr pudeles neatlaida vis pilnam viņa ziņā, jo kad Pāvuls taisījās dzert, tad pielika savu roku arī, sacīdams: „Es, Jāņa tēv, palīdzēšu pieturēt, lai neizkrīt.“ Tomēr tas nebija vis pieturēšanas dēļ, bet tik tādēļ, lai Pāvuls neizdzertu daudz, jo līdzko Pāvulam kaklā divi malki noklukstēja, tad ņēma tūliņ nost — redzēt tumsā nekā nevarēja. Pāvuls to labi saprata un piedāvājās tāpat Ķencim jeb otrējo tēvam par pieturētāju, vilkdams tam pudeli no mutes nost, līdzko viņam otrs malks kaklā noklukstēja, un kad Ķencis vilka gaŗus malkus, tad sacīja, ka no pudeles dzerdams varot drīz aizrīties, lai velkot īsus malkus. Pēc tam nostādīja pudeli vidū starp abiem, turēdami to ar savu roku katrs, lai neapgāžoties.

„Jā gan, Jāņa tēv, mīļo pušelniek!“ Ķencis uzsāka no jauna. „Grēkojuši ir visi svētie vīri: Poncijus Pilatus, Toms un zemes soģis, bet laikam gan neviens tik daudz, kā es, nabaga grēcinieks. Tu atminēsi gan to pavasari, kur uznāca skuju plēsnis vecā mēnesī, un kaķi gāja auros uz divi lāģi? Barības bija maz, siens sapelējis — lopi vāji vien stāvēja visu ziemu. Sieva, kā sacīt jāsaka, krāja krādama kaut kādus petukus gan par lupatām, gan par teļādām un gaidīja Lielpiektdienas, lai var likt nolūgt Dievu. Gan viņa gribēja iet pati uz baznīcu, bet es — laikam, Pāvul, brāl, ļaunais gars bija manī jau ieskrējis kā Jūdasā — es sāku sievu pierunāt, lai pati nemaz neiet tādā izmirkušā ceļā, tik lai iedod naudu man, gan es aiznesīšu un izstāstīšu. Tā runāju vien kā gaišības eņģelis, līdz pierunāju, un pēdīgi iedeva to lupatu naudu lupatiņā sasējusi, — piekodinādama, lai neraisot nemaz vaļā, bet nododot tādu pašu, kā viņa sasējusi. — Iedzersim, Jāņa tēv, kā sacīt jāsaka, man sirds tāda vien smaga ir, kad par šādiem grēku darbiem jārunā.“ Pāvuls ņēma pudeli, kuŗu Ķencis pieturēja tāpat kā pirmāk, sacīdams: „Tā, Jāņa tēv, dzer, ka rītam arī atliek.“ Kad bija abi iedzēruši un nolikuši pudeli vidū, tad Ķencis stāstīja tālāk. „Bet ko domā, Jāņa tēv? dzirdējis jau tu būsi gan — slēpt es savu grēku neslēpju, lai Dievs, kā sacīt jāsaka, dara, ko darīdams — tā nauda man bija nodzērusies. Ak Pāvul, brāl! es nevaru izteikt, kā man tad bija ap sirdi: — tik svētā dienā nodzert tik svētu naudu! turklāt vēl, kā sacīt jāsaka, bailes no sievas — — — Atnākdams apstājos jau pie mārkā un gribēju vai, kā sacīt jāsaka, slīcināties, bet sametās bail no velniem un iedomāju, ka še dabūs drīz un kritīšu rokā sievas nagos tāpat. Pie mālu bedrēm nometos gan vēl ceļos un lūdzu Dievu, kā sacīt

jāsaka, no visas sirds, bet nekā! kas padarīts, tas padarīts; kas pagalam, tas pagalam. — Žēlastības nedabūju nedz savā sirdī, nedz pie sievas.“

„Toreiz tev drīz pēc tam viena govys nobeidzās,“ Pāvuls pieminēja.

„Nu jā, tā bija tā īstā sodība par maniem grēkiem,“ Ķencis atteica un nopūtās. „Sieva bija dabūjusi zināt, kas par vainu, kādēļ govys beigusies: — nauda nodzerta — Dievs nelūgts — — ak krusts un bēdas, ko es tur izcietu! — Ak prāts, ak galva! dzert un nodzert tik svētu naudu! — Iedzēsim, Pāvul, brāl! man spiež sirdi kā spiediņ, kad pieminu savus grēkus. — Bet tā vien dzer, ka rītam arī vēl paliek.“

Kaut gan Ķencis arvienu vēl rūpējās, lai paliktu rītam arī, tad tomēr pašam netika vis vairs divreiz ko rīt, kad jau bija pudele tukša. Pāvuls, to zinādams, vairs nepiedāvājās nemaz pie turēšanas, bet atlaida pudeli pilnīgi Ķenča vaļā, kuŗš gan sataisījās ņemt divus pilnus malkus un tad nolikt rītam, bet pievīlās un nolika iztukšoto pudeli kājgalā, piekodinādams Pāvulam, lai nespārdot.

Pēc pudeles iztukšošanas Pāvuls drīz iemīga un tik brīžiem Ķencim kaut ko atrūca, kad tas runāja kā arvienu pēdējā galā par mūžīgiem priekiem, par mūžīgu pilnību un labklāšanu. Ķencis nerunāja vis vairs čukstēdams, bet droši pilnā mutē un rauduļainā balsī, tā ka visi gulētāji uztrūkās no miega. „Tur, kā sacīt jāsaka, nebūs vairs raudāšanas un zobu trīcēšanas! tur varēs laba paēst un padzert arī talkā nebraukdams; tur nedrīkstēs, kā sacīt jāsaka, neviens iegātnis taisīt durvju cieti, un precēties neaizliegs nekāds meitas vīrs. Tur nebūs vis jāiet uz krogu slepen, tur, kad būsi atnācis vakarā, kā sacīt jāsaka, iereibies no kāzu priekiem, nevajadzēs vis iet tūliņ otrā rītā rijas kult vai arī aukstā piedarbā linu malt; tur nebūs jākāpj un jādreb kā še brīžam visu pusdienu aukstā linu mārķā; tur nebūs bail no zebiekstiem, trakiem suņiem un ķēmiem; tur tev, Pāvul, nebūs jātrenc zirgs nakti gar kapsētu vienos stiepienos, lai vai riteņi izjūk gabalu gabalos, tur, kā sacīt...“

„Ko tu, viņlaužu veci, še plosies nakts laikā kā nepilnīgs!?“ Pāvula sieva, uz mūriņa gulēdama un no Ķenča runāšanas uztrūkusies, kļiedza. „Vai zini, ka ņemšu slotas kātu un došu, vai acs, vai galva, līdz izvadīšu laukā.“

Ķencis apklusā kā sistis, ierāvās dziļāk Pāvula līkumā, apsedzās labi cieti it kā nobēgdams un par brīdi iemīga. — —

Nākošā pavasarī pēc tam, kad rudenī bija iepirkuši mājas, klājās slātaviešiem un čangaliešiem diezgan grūti, jo paši mēdza teikt, ka visa esot diezgan, tik naudas vien trūkstot. Slātavieši un čangalieši nebija šādu nagu nekad baudījuši, tādēļ arī tie izlikās viņiem jo asāki nekā citiem, kuŗi apraduši ar lielām maksāšanām. Īsti tie, kuŗi bija dzīvojuši līdz šim bez bēdas vai pat uz nebēdu, dabūja nodrebēties krietni baiļu aukstumā, tādēļ tai pieminētā pavasarī bija gandrīz visi lēni vien un domīgi. — —

Kādā siltā svētdienā pa Dieva vārdu iaiku, kad visur valdīja svēts klusums, staigāja uz Slātavas kapsētu tās pašas divas draudzīgas ceļinieces: viena veca un nevarīga, otra maza un jautra, kuŗas gāja pērnajā rudenī uz skolu. Tās bija Anuža ar Kaspara un Lienas meitenīti Anniņu. Mazajā nesa uz vienas rociņas četrus patlaban nodarītus vainadziņus un ar otru vadīja vecajo, kuŗa cilāja grūti un nedroši savu pazīstamo spieķīti. Viņa nespēja tikt mazai līdz, un tā nevarēja viņas sagaidīt, tādēļ, iepriekš iedama, vilka vecajo ar vilkšanu uz priekšu. Turklāt bija Anuža visai nogurusi, tā ka tikko spēja kapsētā ieiet un atsēsties uz kāda kapa.

Anniņa, kuŗa bija pagājušā ziemā skolā labi mācījusies, lasīja labprāt visus rakstus, kur vien tik kādus atrada, tā arī tagad krustu uzrakstus. Viņa noliecās vispirms pie tā krusta, kuŗš piederēja tam kapam, uz kuŗa Anuža sēdēja, un sāka lasīt, pamaz salikdama: „Ir—bē—nu Il—ze Gai—tiņ. Veco krustmāt! lūk, šis pats jau ir manas vecmātes kaps.“

„Jā, meitiņ, jā,“ Anuža grūti atbildēja.

„Vai viņai bija Ilze vārds?“ Anniņa vaicāja un lika vainadziņu ap krustu.

„Jā, bērniņ, — viņa bija Ilze,“ Anuža atbildēja bēdīgi un nespēcīgi. „Ak, cik labi mēs abas dzīvojām! Man nebija neviena radniece tik mīļa kā viņa. Tur debesu godībā atkal satiksīties, tur mūsu neizšķirs vairs nekāda nāve.“

Lienas un Kaspara kaps ar diviem melniem krustiem, kuŗiem nebija virsū nekādu uzrakstu, zaļoja vispāri un izskatījās itin mierīgs. Kuŗš gan varēja domāt, ka ap šo kapu un ap tiem, kas viņā dus, ir plosījušās tādas aukas? — Viņš bija līdzīgs visiem citiem kapiem. Arī dusai šai kapā vajadzēja būt tikpat saldai kā citos kapos, kaut gan daudz bija, kas tam neticēja un arī nenovēlēja. — Kad Anniņa bija appušķojusi tēva un mātes krustus, tad viens vainadziņš palika pāri.

„Veco krustmāt, kuŗam kapam tu man liki vēl šo ceturto vainadziņu darīt?“ viņa vaicāja.

„Lūk, bērniņ, tur tam jaunam,“ Anuža atbildēja, rādīdama uz kādu kapu, kuŗš varēja būt izcēlies tik priekš kādiem mēnešiem.

Anniņa pietecēja pie uzrādītā kapa un lasīja: „Ir—bē—nu Jē—kabs O—ļiņš, mi—ris de—vī—tā feb—ru—ā—rī tūk—stots a—sto—ņi sim—ti — — — sa—dzī—vo—jis seš—des—mit sep—ti—ņi ga—di, pie—ci mē—ne—ši un trīs die—nas. Veco krustmāt, vai tas arī mums kāds radnieks, kas še guļ?“

Anuža sāka stomīties un nezināja, ko atbildēt. „Ak Kungs un Dievs! kā lai izbēgu no tik cieta jautājuma? Spirgtais bērna prāts grib visu zināt un nav vis apmierinājams kaut kādi,“ viņa iztrūcinājusies runāja pie sevis. „Tu, bērniņ, tagad vēl nevari izprast, kāda rada viņš tevīm bija; bet saukt tu viņu vari par savu vectēvu.“

Anniņa skatījās savām platām, tumšām acīm brīnīdamās Anužā. „Vectēvu? — Bet tu citkārt stāstīji, ka mans vectēvs nomiris tālu savā vecā pusē, jūrmalā, tad, kad es bijusi vēl tik puspiekta gada veca, un viņa vārds bijis Tennis.“

„Tiesa gan, cālīt,“ Anuža atteica. „Tas bija tavš tēva tēvs; bet šis tēvs, kuŗš guļ tanī kapā, pieņēma un izaudzēja pie sevis tavu māti. — Gan, kad būsi liela, dzirdēsi un sapratīsi vairāk, bet tagad apliec vien vainadziņu viņa krustam arī; — viņš bija tavai mātei labs — labs — tikpat kā tēvs.“

Anniņa, kad bija appušķojusi arī šo krustu, aizgāja tālāk pa kapsētu, aplūkodama kapus un lasīdama krustu uzrakstus. Anuža palika turpat sēdot un pie sevis runājot: „Ak Dievs, apžēlojies un dod man padomu, ko lai es runāju un kā lai izskaidroju šim bērnam tādus jautājumus? Vai viņš manis nepārsauks un man nepārmetīs kapā dusošai, ka neesmu sacījusi taisnības? jo apslēpt es tomēr tās lietas nevaru un nedrīkstu: viņai jānāk šā vai tā priekš manas nāves gaismā. Nekāda nasta, nekāds grūtums un trūkums nav visā mūžā manis tā spiedis, kā šis noslēpums. Pat ar Dieva vārdiem un vissirsnīgāku lūgšanu neesmu spējusi viņu atvieglināt. Turklāt šis noziegums aug vien un krājas ikdienas lielāks. Arvienu pienāk klāt šis un tas, kas nav vairs izlabojams un izlīdzinājams. Jau Liena pati nogāja apakš zemēm nezinādama, kas viņa īsti ir; tāpat arī Oļiņa tēvam bija jāstājas nesen Dieva priekšā, nedabūjušam zināt, kas tā ir, par kuŗu viņš tik ļoti sērojās. Bet kāds labums gan viņam vairs būtu, ja dabūtu zināt, — tik bēdas — simtkārt lielākas bēdas.“

„Veco krustmāt, nāc, raugi, kāds še viens skaists krusts ar zelta rakstiem nolūzis!“ Anniņa, kādu gabalu starp krustiem aizgājusi, sauca un iztraucēja Anužu savā valodā. Tad raudzīja nolūzušo krustu pacelt, bet tas nekustēja, jo bija no čuguna.

Anuža lika roku pār acīm, aizsargādama tās no saules stariem, un lūkojās tur, kur dzirdēja Anniņu runājam. „Tas, bērniņ, nav vis nolūzis, bet laikam nolauzts,“ viņa bēdīgi atbildēja.

„Veco krustmāt, vai tu zini, kas tur guļ šai kapā?“ bērns ziņkārīgs jautāja.

„Tur, meitiņ, guļ kāds kungs,“ Anuža nopūzdamās atbildēja. „Viņa vārds uz krusta arī gan laikam būs virsū, bet tik vien vāciski. Raugi, varbūt varēsi salasīt.“

Anna noliecās, atspiedās uz kapa ar rokām un sāka lasīt kā varēdama: „Au—gust Ran—ke.“

„Jā, jā, bērniņ, Raņķis, Raņķis bija viņa vārds,“ Anuža atminēdamās sacīja.

„Vai tu zini, veco krustmāt, kas šos krustus nolauzis?“ Anna jautāja tālāk.

„Tas, meitiņ, zināms varbūt tik Dievam un pašam lauzējam,“ Anuža atbildēja tāpat bēdīgi.

Anna noliecās pie akmens, kuŗā krusts bijis iestiprināts, un lasīja atkal: „Christus, der ist mein — — še ir vidū daži vārdi izkapāti, tik pašās beigās atstāts vēl viens: Tod.“

Pilnīgos vārdos tur bija rakstīts tā:

„Christus, der ist mein Leben,

Und Tod ist mein Gewinn,“

bet tagad pēc izkapāšanas izskatījās tā:

„Christus, der ist mein

... Tod

„Vai tu zini, veco krustmāt, kas šie par vārdiem, un kas viņus izkapājis?“

„Vai es, bērniņ, vāciski māku?“ Anuža atteica, it kā gribēdama sacīt, lai met jel no jautāšanas mieru. „Protams, ka tie būs Dieva vārdi; uz kapiem bez paša nomirēja vārda cita nekā neraksta, kā tik kādu vietīņu no Dieva vārdiem. Šo vārdu izkapātājs nav zināms tāpat, kā krusta nolauzējs, bet to var zināt, ka tas viss ir darīts tam par atreibšanu, kas dus apakš tā krusta, jo tas cilvēks bijis netaisns un ļauns. Še tu, bērns, vari mācīties ar baiļu pilnu sirdi no grēkiem sargāties! Še redzi, kā atreibjas cilvēki ar grēka darbiem pret grēka darbiem un neliek mierā savam nīdētam ļaundarim pat ne kapā, bet nolauz svēto krusta zīmi un izkapā kapa uzrakstu, it kā gribēdami sacīt, ka uz šā kapa nedrīkst likt nekāda krusta un nekāda uzraksta. Bīsties, bērniņ, no grēkiem un nedari ļauna nevienam cilvēkam, bet panes ļaunumu ar pacietību! Neatriebies tam, kas pie tevis noziedzas, jo atreibšana pieder Dievam, kā viņš pats saka. — Neaizmirsti nekad, kādu žēlastību viņš darījis pie tevis, glābdams tavu dzīvību, kad gulēji kā pamests, vājš tārpiņš. Gan Dievs pats zinās arī uz priekšu, kas vajadzīgs pie tavas labklāšanās. Nesteidzies tu nekad ar savu grēcīgo cilvēka prātu viņam priekšā! Tu, kad augsi liela, dabūsi arī gan dzirdēt, ko šis pats cilvēks, kas dus tai kapā, ir darījis tavam tēvam; dabūsi dzirdēt, ka varbūt tik caur viņu tu esi kļuvusi par bārenīti; bet neturi tādēļ nekad ļauna prāta uz viņu, it kā ir darījuši citi, pie kuŗiem viņš noziedzies. Neskaties uz šo kapu nekad ar riebumu un naidīgām acīm, bet pieej allaž, kad vien nāc uz kapsētu, arī pie viņa ar līdzcietīgu sirdi un lūdz Dievu, lai apžēlojas par tā nabaga cilvēka dvēseli un lai uzņem arī viņu savās tēvišķās rokās. Ja ne vairāk, tad noskaiti jel svēto lūgšanu, vai arī kādu skaistu dziesmas pantiņu. Visiem kapiem ir savi apmeklētāji, kuŗi to piemin un aprauga ar mīlestību, vēlēdami aizgājušiem saldu dusu un priecīgu augšāmcelšanos lielā dienā; bet ja arī jau atrodas dažs kaps, kuŗš būtu aizmirsts un pie kuŗa nenāktu nekādi piederīgi un draugi, to apraudzīt ar svētām domām sirdīs, tad tomēr nīdēts un ar nepatikšanu uzlūkots nav neviens, kā šis. Tādēļ vien jau, meitiņ, klājas tev pieiet pie viņa, ka citi visi no tā atraujas, lai tad būtu jel viena sirds uz pasaules, kuŗa nopūšas pie šā kapa, tāpat kā pie tavu vecāku kapa, kuŗš arī stāv kā vientulis. — Visi cilvēki esam Dieva priekšā grēcinieki, un ja viņš negrib

tiesāt mūs pēc savas žēlastības, tad ikkatram jāpazūd. — Nāc, bērniņ, noskaitīsim kādu pantīņu par visiem aizgājušiem kopā un tad iesim atkal mājā, jo nu esam atpūtušās.“

Anniņa, kuŗa bija uzmanīgi Anužas vārdos klausījusies, pienāca tagad, nostājās viņai līdzās un, rociņas salikusi, piebiedrojās skaitīšanai:

„Ak jūs, klusās kapenes!
Še guļ mūsu brāļi,
Atšķirti no pasaules,
Vītuši un bāli.“ cc.

Pēc tam, kad bija dažus pantīņus noskaitījušas, Anuža pacēlās ar spieķīša palīgu, noskatījās vēl uz visiem kapiem, kuŗi bija viņas sirdij dārgi, tad, Anniņas vadīta, sāka iet atkal no kapsētas ārā, runādama šos vārdus: „Dusiet nu, mani mīļie! nezin, vai šai vietā vairs jūs apraudzīšu, bet varbūt satiksīsimies drīz atjaunotā dzīvībā un mūžīgā godībā,

„Kur neviens aiz sāpēm vaidēs,
Kur nevienam nekas kaitēs.“

VII

Anuža dzīvoja arvienu sava zināmā pirtiņā, kuŗā bija uzaudzinājusi Anniņu, no kuŗas bija izvadījusi viņu jau vienu ziemu skolā un nodevusi tagad pirmo vasaru par ganu. Šai vasarā viņa nomanīja skaidri, ka pēdējais brīdis nav vairs tālu, un tas ceļš uz kapsētu, kuŗu bija jau sen Anniņai apsolījusi staigāt, palika pēdējais šai pasaulē, jo pēc tam viņa izgāja vairs maz un reti ārpus durvju. Anužas saimniece bija un palika viņai labsirdīga līdz beigām un kopa to ar mīlestību un uzticību īpaši šais pēdējās dienās, kur pati nespēja vairs nekā.

Kādas nedēļas pēc pieminētās svētdienas Anuža lūdza saimnieci, lai aicinot mācītāju pie viņas. Saimniece to labprāt darīja, bet neatrada mācītāja mājā, jo viņš bija izbraucis uz dažām dienām. Tā tad Anužai nācās vēl gaidīt, un viņa gaidīja ilgodamās, līdz kādā mīlīgā rītā durvis atdarījās, un mācītājs ienāca, saimnieces pavadīts. Viņa mati bija pa gaŗo dzīvības dienu ļoti nobaltojuši, staltais augums salicis, balss un galva jau drusku trīcēja; bet vaigā spīdēja joprojām jauki svēts sirdsmiers, stiprinoša apziņa, ka strādājis Dieva vīna kalnā ar pilnu uzticību līdz vēlam vakaram, un par visu jo skaistāk — cilvēku mīlestība jeb Zamarītieša sirds.

Anuža bija gan vēl pie skaidra prāta, bet to varēja nomanīt ikkuŗš, ka ilgi vairs nevārgs. Mācītāju ieraudzīdama, viņa kļuva jautrāka un, var sacīt, arī priecīgāka. Saimniece, mācītāju nosēdinājusi un Anužu vajadzīgi apkopusi, atkal aizgāja. Mācītājs, kad bija apsveicinājis vājnieci Dieva vārdā, sāka aptaujāties par viņas klāšanos pie veselības un arī pie dvēseles.

„Gaidu, mīlais mācītāj, gaidīdama, kad kļūšu atsvabināta no šās sagruvušās miesas būdas, kuŗā ir mans gars gan priecājies, gan bēdājies, kuŗā esmu līksmojusies, gan baiļojusies. — Kā skaidri nomanu, tad šī gaidītā žēlastība var nākt kaut kuŗā brīdī, un es pateicu žēlīgam Dievam, kuŗš līcis vēl sagaidīt jūs atnākam, iekām aicina savā priekšā. — Pateicos arī jums, savas dvēseles ganam, ka esat nākuši sataisīt mani uz pēdējo ceļu un atsvabināt no dažādām nastām, kuŗas spiež manu sirdi jo grūti tagad, no pasaules izejot.“

„Labprāt, mīlā cietēja un krusta nesēja, gribu atvieglināt un iepriecināt tavu sirdi sava Kunga vārdā un arī ar tām dāvanām, kuŗas viņš mums atstājis, šķirdamies no šās pasaules,“ mācītājs atbildēja mierīgi un cienīgi; „izteic vien droši Kristum, tam ievainotu sirdi dziedinātājam visas savas vainas un kaites, nenieka neapslēpdama, tad viņš neliegs savas žēlastības, savas apžēlošanas un sava dievišķīgā miera.“

„Paldies, mīlais mācītāj, par jauku apsolīšanu!“ Anuža, sirdi kustināta, atteica. „Lai skan jūsu vārdi Dieva ausīs. Apžēlošanas un piedošanas man vajaga ļoti daudz, līdz es drikstu viņa priekšā rādīties. — Nevis ļaunu, bet labu gribēdama un darīdama, esmu sasaistījusies ar noziegumiem, kuŗi tādēļ vis nevarēs būt Dieva priekšā mazāki un vieglāki nekā tie, kas darīti ar ļauniem nodomiem, jo tāpat grūti un smagi viņi guļ uz manas sirds kā tīši sasietas nastas. — Man jāstāsta tagad jums notikumi, kuŗu neesmu stāstījusi vēl nevienam cilvēkam, arī savai Dieva mierā dusošai draudzenei Gaitiņu Ilzei ne, kaut gan tā bija man tikpat kā otra sirds un dvēsele un kaut gan mana sirds man daudzkārt pārmeta un tiesāja, ka neesmu uzticīga viņai, kuŗa turēja savu skaisto sirdi priekš manis atvērtu kā svētu grāmatu. Cik daudzkārt es pati netiku raudājusi par to, ka man bija jānes arī pret viņu kāds noslēpums, un jo vairāk tādēļ, ka viņa par to nenieka nezināja un turēja arī manu sirdi par atklātu; bet Dievam turpretī esmu nesusi savus grūtos noslēpumus priekšā ikdienas ar neizsakāmām nopūtām, tomēr līdz šim viņš vēl man žēlastības nav rādījis, jo atvieglināšanas neesmu sajutusi nedz grēkus sūdzēdama, nedz piedošanas lūgdama, nedz arī pie svētā Dievgalda grēku piedošanu daudzkārt saņemdama, jo caur to visu tas tārps, kas manu sirdi grauž, nav vēl maitāts, kaut gan esmu savu grēku nožēlojusi no sirds dibena un kaut gan otreiz tā noziegties vairs pavisam nespēju.“

Anuža kādu brīdi atpūtās, saņemdama savus spēkus no jauna un tad uzsāka savu īsto stāstu. Mācītājs klausījās, domīgi galvu nokāris. „Tolaiku, kad es vēl dzīvoju savā dzimtenē un biju jauna, uzturējās mūsu muižā pie kungiem it kā audzēknes kārtā kāda viņu atstatāka radniece, lielkungu meitene — bāra bērns, vārdā Elvīra. Viņa nebija nemaz lepna vai cietsirdīga pret zemnieku kārtu kā citi kungu bērni, bet laipna, mīlīga un žēlīga par ikkatru dzīvību. Viņa biedrojās labprāt ar mums, valsts kārtniecēm, mācījās mūsu valodu, vērpšanu un citus darbus, kaut gan viņas audzētāji, lielskungs un lielmāte, viņu par to rāja un gribēja ieradināt zemnieku kārtu nicināt. Īsti man šis skaistais bērns bija stipri pielipis un gaidīdams gaidīja, kad es iešu atkal kārtā. Ikkatru dienu pēc skolas stundām viņa tecēja un meklēja mani rokā, priedādamās un rādīdama, ka mākot jau mūsu valodā sarunāties.

Ne tikvien bērna gados, bet arī pieaugusi viņa paturēja to pašu prātu, kaut gan citādā ziņā nekā bērns. Pēdīgi vēl, kad izgāja pie vīra, nezin uz kurieni, dāvināja man par piemiņu dažus lakatus, kuŗus esmu arī par piemiņu glabājusi un atstāju tagad Anniņai.

Pēc tam pagāja daži gadi, kur es nedabūju dzirdēt vairs nekā par šo mīlo dvēseli, kaut gan allaž uz viņu domāju. Dzīves vieta man bija jāpārmaina, jo dzimtenē palikt vairs nevarēju, bet vajadzēja iet brālim līdz uz poļu pusi. Tur iedevos laulības dzīvē, bet tā bija īsa un pilna krusta un bēdu: — nāve nolaupīja bērnus un laulātu draugu. Brālis, pie kuŗa tad atkal uzturējos, aizgāja pēc kādiem gadiem tālāk uz citu dzīves vietu, un es saderēju muižā pie kungiem par kalponi.

Pagāja atkal dažs gads, kur nepiedzīvoju nekā ievērojama, līdz nāca kāds atgadījums, kuŗš iesāka apkraut manu apziņu ar grūtām atbildības nastām līdz pašam mūža vakaram.

Kādreiz atnāca kāda sveša kungu ģimene un nometās mūsu muižā uz dzīvi: — paši divi ar mazu bērniņu. No saimes cilvēkiem bija līdz tik bērna zīdītāja un viena rokas meita. Kas viņi bija un kādā ziņā turp nākuši, tas mums, muižas saimei, palika

nezināms, tik vien varēja nomanīt, ka mūsu kungi neturēja uz viņiem īsti laba prāta, uzņemdami tos, tā sakot, ar nepatikšanu un gandrīz kā piespiesti. Tāpat varēja nomanīt arī to, ka svešie paliks tur, kā saka, pavisam.

Vēlāk sāka izpausties dažādas valodas, ka mūsu kungiem būšot muiža jāatstāj un jāatdod ienācējiem, kuŗi esot viņas īstie mantinieki; bet tomēr neviens nezināja īstas skaidrības. Pa tam uznāca lieli kaŗa laiki, lūk, mācītāj, tie, kuŗos mūsējie gribējuši atņemt turkiem svēto zemi, — tie, kuŗus sauca laikam par Krimas kaŗa laikiem, un kuŗos rādījās zīmes pie debesīm: astes zvaigzne, kāvi un lieli sarkanumi kā asinis, tā ka nakti bija pavisam bail iet ārā. Tiem bēdu laikiem iesākoties, kuŗi aizrāva dažu labu mātes auklējumu un vairs neatdeva, ķeizars aizsauca arī pieminēto svešo kungu uz kaŗu, un tad tik vēl mēs dabūjām zināt, ka viņš ir kāds augstāks kaŗa vadonis. Viņa lielmāte palika mājā ar bērnu, bērna zīdītāju un rokas meitu. Es viņas, tās svešās lielmātes, nebiju redzējusi vēl nekad tuvumā, līdz kādreiz izdevās satikties pagalmā. Jau tūliņ man bija brīnums, kādēļ viņa skatās manī tik cieti, tāpat man pašai arī izlikās viņas sejs it kā redzēts, kā mīļš un pazīstams. Tomēr viņa manis neuzbilda, un arī es neiedrošinājos nekā sacīt. Bet tai pašā dienā viņa, laikam izjautājusi no maniem kungiem, kas es esmu, nonākusi lejā, sauc mani pie vārda. Līdzko es dzirdēju viņas laipno valodu, tā arī manas acis tūliņ atdarījās un pazinu, ka šī svešā lielmāte bija tā citreizējā lielkungu meitene, kuŗa, dzīvodama un uzaugdama manas dzimtenes muižā, mani labprāt ieredzēja, un es viņu mīlēju. Ar mani runājot, spīdēja viņas vaigā tas pats prieks, kas senāk, kaut gan citādi viņa bija pēdējā laikā, kamēr laulāts draugs aizgājis, arvienu bēdīga. Ka viņai bija skaidrs, patiess prieks par šo necerēto un negaidīto satikšanos, to es redzēju un ticēju; bet katra mēs priecājāmies par šo satikšanos vairāk, vai es, vai viņa, tas nav man zināms, tik vien varu sacīt, ka prieks bija man arī liels.“

Vājniece drusku atpūtās. „Uz priekšu arvienu šī labā lielmāte ieaicināja mani pie sevis, īsti svētdienās, kad bija vaļa. Tādos brīžos tad pārprasīja par manu dzimteni un turienes muižu, par muižas iedzīvotājiem un pat par visām ievērojamām vietām, kas viņai bijušas tur mīļas. Pārstāstīja arī ko neko par savu dzīvi, bet pie visa varēja nomanīt, ka tā nebija visai priecīga, kaut gan laulības ziņā diezgan laimīga. Turība nebija viņai pēc savas kārtas laikam necik liela, un visa dzīve vientulīga ne tikvien mājā, bet, kā likās, visā pasaulē: bez radiem, bez draugiem. — Cik varēja nomanīt, tad tām valodām, kuŗas melsa, ka līdzšinējiem muižas īpašniekiem būšot jāaiziet un muiža jāatstāj šiem ienācējiem, bija sava taisnība, bet laikam tik tādā ziņā, ka īstai muižas mantinieci vajadzēšot būt tik viņu meitai, kuŗa gulēja tolaiku vēl šūpulī.

Kādā vakarā šī pati lielmāte Elvīra aicināja mani atkal pie sevis. Viņa bija šoreiz ļoti nemierīga un izbaiļu pilna. Es nedabūju vēl nekā jautāt, kad pati jau sāka stāstīt, ka lielskungs, viņas laulāts draugs, esot kaŗā ievainots, tādēļ gribot doties turp un atstāt manā glabāšanā savu visdārgāko mantu, tik man tad vajagot no tās vietas atstāties un doties ar visu savu uzticēto mantu uz savu dzimteni, bet, Dieva Kunga dēļ, nesacīt par to nekā nevienam cilvēkam, tik vien glābt un kopt kā savu dzīvību. Es iztrūkos par tādu valodu un sacīju: „Žēlīgā lielmāt! es nododos jums ar miesu un dvēseli un sajūtu jūsu bēdas vairāk nekā savas, bet dārgu mantu man nespiežat glabāt. Kur gan lai nabags sieviešu cilvēks, kam visa klēts kabatā un paspārne brīžam tik apakš Dieva debesīm vai zem egles, liek un glabā dārgas mantas?“

„Par to, mīļā Anužiņ, nebēdājies,“ viņa atbildēja asarām līstot. „Tā manta būs tāda, kuŗu tu mācēsi glabāt labāk nekā tie, kuŗiem ir stipri dzelzs skapji. Pēc tā dārguma zagļi neraks, bet gan varbūt kāds nāvīgs dzelonis gribēs pēc viņa sniegties, tāpēc tev ar to jāapslēpjas no visiem ļaundarjiem, kuŗu, paldies Dievam, gan daudz nav. — Par paspārni tev nav jābēdājas — par to es gādāšu.“

Kur citam jānāk palīgā, tur es nekad nevarēju un arī neiedrošinājos apcietināt savas sirds, tā tad arī šai lielmātei apsoliļos Dieva vārdā darīt, ko viņa liek un ņemt pretī, ko dod. Viņa noteica laiku un vietu: pēc divi dienām krēslā ārpus muižas — tur lai noejot pretī, bet lai iztaisoties tā, ka varot doties tūliņ projām un nevajagot vairs iet atpakaļ uz muižu.

Es tūliņ atteicos no kalpošanas kungiem, sacīdama, ka kāda svarīga vajadzība mani aicina atpakaļ uz dzimteni, saliku visas savas pūlītes turpat savā lādītē, kuŗu aizslēdzu un pametu uz bēniņa glabāšanā, līdz kamēr izdosies aizvest. Pēc tam gaidīju lielmātes zināmā vietā un noliktā brīdī. Viņa nāca, atnesa un nodeva man — kas to bija iedomājis! — ar daudz asarām savu meitenīti, savu vienīgo bērnu, piekodinādama aiziet ar viņu un glabāt to tā, ka lai īpaši šās muižas kungi nedabūjot šā darba zināt, bet ticot un domājot, ka viņa aizvedusi bērnu pati sev līdz. Iedeva arī kādu tiesu naudas un solījās sūtīt uz priekšu vairāk, tik lai es atsūtot turpat pie kāda pazīstama cilvēka ziņu, kur uzturoties. Cik ilgi man tas bērns būšot jāglabā, tas neesot noteicams, tik lai glabājot un sargājot viņu kā aci pierē. Pēc tam viņa aizsteidzās atpakaļ uz ceļu, kur stāvēja laikam ratī, jo drīz dzirdēju aizbraucam.

Tā man it nedomājot bija uzlikts atkal mātes pienākums un mātes rūpes. Kad paliku viena pati, tad tik sāku sajēgt un apdomāt, cik ļoti dārgu glābjamu, bet nenoglābjamu, sargājamu, bet nenosargājamu mantu esmu uzņēmusies glabāt. Sirds sāka drebēt pie šām domām, bet uzsāktais ceļš bija jāstaigā tālāk, un uzticētais dārgums jāglabā kā vēlēts. — Kādēļ īsti lielmāte Elvīra neveda bērna sev līdz, bet atdeva man, vai tik vien baidīdamās no ceļa grūtībām, vai arī citas kādas lietas dēļ, tas nav man zināms, tik vien viņas rokas meita stāstīja jau to dienu priekš tam, ka muižas īpašnieki tīkojot laikam pēc tā bērniņa dzīvības, jo tam pēc tiesu nospriedumiem nākoties viņu muiža, ja tik vien Dievs liekot izaugt. Varbūt ka lielmāte Elvīra ir tādēļ bijusi piespiesta savu bērnu slēpt un nodot nezināmā glabāšanā, jo ja pati ņemtu viņu sev līdz, tad, kas zin, muižas īpašnieki varētu sūtīt vēl nogalinātājus pakaļ. Bet, īstas skaidrības nezinot, var cilvēks maldīties un apgrēkoties, turēdams, kas zin, nepatiesi uz citiem ļaunas domas, tādēļ lai viss tas paliek Dieva ziņā. — Tā nu es pašā šķīdoņas laikā sāku staigāt ar bērniņu — Lienīti — klēpī uz savu tālo dzimteni jūrmaalā.

Gandrīz pusceļa nogājusi, satikos tīri nejauši šepat Slātavas daļā ar saviem labiem jaunības paziņām Gaitiņiem, kuŗi nāca šurp uz Irbēniem dzīvot. Gribēdama izrunāties, atgriezoz atpakaļ, iegāju viņiem līdz Irbēnos, kur, no tiem labprāt pieņemta, paliku pavisam.

Otrai Irbēnu saimniecei, Oļiņa mātei, kuŗa vēl tagad dzīva, bija toreiz meitiņa Trīnīte, gandrīz tikpat veca kā mana glabājamā Lienīte. — Tai pašā vasarā, siena laika, kādā ļoti karstā pēcpusdienā es, būdama par sētnieci lles vietā, kuŗa arī strādāja siena pļavā, nācu patlaban, aiznesusi strādniekiem pusdienu, mājā atpakaļ, turēdama uz vienas rokas Lienīti, otrā kādu trauku. Oļiņa māte, steigdamās arī uz savu pļavu strādniekiem palīdzēt, pielūdza man, lai, ja nākot pērkona negaiss, noejot ar savu Lienīti uz viņas māju pie Trīnītes, pie kuŗas atstājusi gan mazo dēliņu Pēterīti, bet tas esot no pērkona bailīgs. Es nebiju izslaukusi gandrīz vēl ne govju, kad jau dzirdēju pērkoni ierūcamies. Tūliņ steidzoz, Lienīti paķērusi, uz Oļiņu māju, kuŗā atradu Trīnīti vienu pašu šūpulī raudam. Pēterītis, kuŗš arī, zēns, nogāja drīz Dieva mierā, aizskrējis, kā vēlāk dzirdēju, pērkonim ierūcoties, tūliņ uz pļavu. Es izņēmu Trīnīti no šūpuļa, gribēdama apmierināt, un ieguldīju Lienīti viņas vietā. Pa kādu brīdi sāka sisties jau lietus piles pie logiem, un piepeši piešķīda pilna istaba uguns līdz ar stipru pērkona rūcienu. Malu malas sāka tūliņ degt, un es stāvēju vēl kādus acumirkļus kā apreibusi un nebiju laikam pie pilnas sajēgas, jo nemaz neapķēros, ka manā gādāšanā stāv divi bērni. Pie īstas atmaņas nācu tik tad, kad — gandrīz jau ar degošām drēbēm

— biju izskrējusi ārā, nemaz pati nezinādama, kā tas noticies; bet to, ka otrs bērns, un turklāt mans glabājama, man uzticētā Lienīte, bija palikusi degošā mājā šūpulī, to iedomāju tik tad, kad kādu gabalu paskrējušai, lai varētu saukt strādniekus pie glābšanas, sāka bērns klēpī raudāt, bet nevis manas Lienītes balsī, un kad — viņā paskatījusies — ieraudzīju Oļiņa mātes Trīnīti, kuŗa bija palikusi man klēpī kā saņemta, un Lienīte šūpulī kā ielikta. Gribēju skriet atpakaļ ar visu spēku, bet ieraudzīdama māju jau pilnās liesmās, pagību. Kad, lietum līstot, atmodos, tad glābēji sāka jau lasīties kopā, un Lienīte nebija vairs glābjama. Ak bēdas, ak briesmas, kādas tur mani pārņēma! Tur palika liesmās tas nenosveŗamais dārgums, kuŗu es saņēmu no drebošām rokām, aplacītu ar neskaitāmām karstām asarām.

Ļaunas domas iešāvās man prātā: redzējis neviens netika, ka es bijusi Oļiņu mājā, un zināt neviens nezināja, kā tur man noticis, un ko es tur darījusi. Bērns, tāds pats bērns, kā mana glabājamā Lienīte, tik drusku savādā apģērbiņā bija man klēpī. Kuŗš gan varēja nākt uz tām domām, ka tā ir Oļiņa mātes Trīnīte, un ka mana Lienīte sadegusi? Kur varēja celties iemesls tā domāt? Oļiņa māte bija gan lūgusi, lai es noietu pie viņas bērna, bet es varēju aizbildināties, ka biju, negaisam ātri uznākot, aizkavējusies. Šās nelabās domas domājot, dzirdēju Oļiņa māti pie degošās mājas vaimanājam un izsamisēšanā kliezdam par savu neglābjamo bērniņu. Jau gribēju griezties atpakaļ un viņai to atdot. Bet ko tad lai saku lielmātei Elvīrai? kā lai stāstu, ka viņas meitiņa aizgājusi briesmīgā nāvē? — ka es atstājusi to skaisto zelta bērniņu liesmās? Nē, nē! labāk uzņemos noziegumu nekā tik grūtu atbildi, kas nav atbildama. Labāk lai man paliek grūta atbildība pie Dieva nekā pie cilvēkiem. Šī puse, šās domas pārvarēja, un es devos projām — projām ar bērnu — ar Oļiņu Trīnīti — pati nezinādama kurp, bet projām tik no citiem cilvēkiem.

Kad lietus bija jau nostājies, tad es atrados kādā svešā mežā, kur nogurusi pasēdos zem egles un sāku liet asaras, pati gandrīz nezinādama, par ko. Tik kad sāku ieskatīties tuvāk un dziļāk, tad atradu tur daudz smagumus, kuŗi izspieda man šās asaras. Lienīte, tas mīļais, labais bērniņš bija jau tad izlaidis liesmās savu mazo dzīvībiņu; Oļiņiem es biju nolaupījusi viņu bērnu, viņu Trīnīti, un iedevusi vēl turklāt to briesmīgo apziņu, ka tā sadegusi līdz ar māju; es biju devusi viņiem iemeslu nepatiesi uz Dievu kurnēt un tā pret viņu apgrēkoties; es biju apkrāvusi piepeši savu sirdi ar smagiem noziegumiem — kļuvusi par ļaunu, sodāmu un atmetamu cilvēku — par bērna zagli; man pēc šā uzņemtā ceļa vajadzēja sataisīties grēkot arī uz priekšu — vajadzēja bezdievīgi piekrāpt lielmāti Elvīru un atdot svešu bērnu par viņas Lienīti. — Bet, kas zin, vai viņai nevarēja būt pie sava bērna kādas pazīšanas zīmes, kuŗu pie Trīnītes neatradīs un tā tad nāktu mans daudzkārtīgais grēka darbs gaismā, un es neizglābtos pat no laicīgās sodības? Vai tādēļ nebūtu labāk jāatdod Oļiņiem viņu Trīnīte atpakaļ? Bet kā lai to izdara? Vai viņi neturēs tomēr jau manis tūliņ par blēdnieci un vai neļautosies, ka esmu uzkrāvusi viņiem veltīgas, bet briesmīgas izbailes, un kā lai rādos priekš lielmātes Elvīras? Oļiņiem būs arī jau pirmās lielākās briesmas, žēlabas un izbailes pārgājušas un ies joprojām mazumā. — Tā uz priekšu — atpakaļ domās laužīdamās, raudādama un vaimanādama, klīdu pa mežiem līdz pašam vakaram, kur pēdīgi tomēr apskaitīju iet mājā, lai nesaceltu mājniekiem kādu ļaunu domu, vai vismazāk rūpes. — Otrā dienā aizbildinādamās, ka vakarējie notikumi lauž tik ļoti manu sirdi — kas gan bija tiešām tiesa, — bet citādā ziņā — ka gribu apmierināšanās dēļ iet un palikt kādu laiciņu savā vecā vietā, ko arī darīju, bet zināms, īsti tik tādēļ, lai Trīnīte, kā daždien augots bērns, dabūtu pārvērsties un nebūtu vairs pazīstama; tāpat arī lai varētu apklausināt, vai lielmāte Elvīra pārnākusi, un ja nē, tad atstāt ziņu, kur mana dzīves vieta, kā arī likt atvest savas mantiņas uz Irbēniem.

Tikpat no lielmātes, kā no viņas lielkunga nebija nekādas vēsts un nav līdz šai pašai dienai, kaut gan esmu kļūdinājusi bez mitēšanās.

Mājā pārnākusi, gribēju gan visā spēkā Trīnīti Oļiņiem atdot un visu izteikt, lai atsvabinātu sirdi jel no viena un turklāt no tiša grēka, bet redzēdama, cik lielas mokas Oļiņa māte bija viņas dēļ izcietusi un vēl cieta — vairs nevarēju iedrošināties tāda soļa spert, turklāt man bija bail arī no laicīgas sodības. — Tā tas vilkās arvienu tālāk un tālāk — līdz šai pašai stundai. Oļiņiem viņa sāka ar laiku iziet no prāta, bet man nekad. Gan gribēju šo grēku dzēst, deldēt, Oļiņiem meitiņas trūkumu atlīdzināt un sevi apmierināt ar to, ka nodevu Lienīti jau bērna gados Oļiņiem par audzēkni un it kā meitas vietā, atdodama līdz ar to visu zināšanu un gādāšanu par viņu, bet — velti — velti! Ar vārdu sakot: nekas nespēja man šo sirds grūtību atņemt, apakš kuŗām esmu cietusi neizsakāmi daudz. Lai Dievs dotu, ka tas būtu izdevies šai pēdējā dzīvības brīdī caur šo izstāstīšanu, uz kuŗu es biju sataisījusies ilgi un lūgusi vēl pēdējās dienās spēku no Dieva, ko viņš arī man žēlīgi novēlēja. Lai tad arī Dievs dod, ka caur šo pavieglinātos mans pēdējais šās dzīvības solis, mūžībā ieejot.“

„Mīļā bēdu māsa!“ mācītājs sacīja. „Dievs savas piedošanas žēlastības neliedz nevienam, un tici droši, ka viņš to novēlēs arī tev.“

„Paldies, mīļais mācītāj, simtkārt par dārgu iepriecināšanu,“ Anuža, sirdī kustināta, atbildēja. „Es sajūtu arī pati tūliņ vieglumu. — Kas man būtu vēl tālāk ko sacīt un stāstīt, to jūs jau zināt un varat saprast paši. Jūs zināt, ka Oļiņu mājā priekš kādiem divdesmit pieciem gadiem nav vis sadegusi viņu meitiņa Trīnīte, bet lielmātes Elvīras meitiņa Lienīte jeb — jūs paši, mācītājs, zināt skaidrāk, kā viņu sauc pilnā vārdā pēc tās zīmes, kuŗa bija pielikta tam bērniņam klāt.“

„Helene Margarethe fon Staufenmuth,“ mācītājs viņai piepalīdzēja.

„Nu jā, jūs zināt, ka tā ir sadegusi, un dzīva palikusi Oļiņu meitiņa Trīnīte. Jūs zināt, ka nožēlojamā Liēna, kuŗai bija manu grēku dēļ tik grūts mūžs un tik nelaimīgs gals, nebija vis no dzimšanas Liēna, lielmātes Elvīras meita, bet Trīna Oļiņ — Irbēnu saimnieku Oļiņu miesīgs bērns, un ka Anniņa, tās Trīnes un Kaspara Gaitiņa meita, kuŗa iet tagad jau par ganu, pelnīdama sev ziemai skolas pārtiku, ir Jēkaba un Madēs Oļiņu meitas meita, un ka viņai, šai Anniņai, ir mātes māte, tagadējā Irbēnu saimniece, vēl dzīva. Visvairāk manu sirdi spieda un vēl spiež tas, ka caur manu noziegumu ir Oļiņa māte nezinādama noziegusies tik grūti pie sava bērna, pie savas meitas Trīnes, kuŗu viņa tur vēl šodien par sadegušu šūpulī līdz ar dzīvojamo māju. Oļiņa māte, meklēdama netaisna laicīga labuma, spieda savu bērnu iziet pret prātu pie nemīlējama cilvēka un piespieda viņu caur to aiziet slepen un salaulāties ar to, kuŗu mīlēja; Oļiņa māte izdzina pēc tam ar negodu savu bērnu no mājas, kad nelaimīgais liktenis spieda viņu meklēt tur jel apmierināšanas; Oļiņa māte iedzina caur to pati savu bērnu ārprātā un nāvē; Oļiņa māte nolādēja savu bērnu ar briesmīgiem lāstiem; Oļiņa māte liedza attriebšanās ļaunumā savam nabaga nelaimīgam bērnam pat iesvētītu kapa vietu. Toreiz bija mana sirds tā pārņemta, ka gribēju jau gandrīz izstāstīt visā ļaužu pulkā šo lietu, lai notiek ar pašu, kas notikdams, bet Dievs vien laikam vēl savaldīja manu prātu. Izstāstiet, mīļais mācītāj, šo manu briesmīgo noslēpumu pēc manas nāves Oļiņa mātei un lūdziet manā vietā no viņas piedošanas; izstāstiet arī Anniņai, kad nāk prāta gados, ja Dievs uztur žēlīgi līdz tam laikam vēl jūsu acis platas. No Oļiņa tēva, kuŗš jau Dieva priekšā, es pati lūgšos ar asarām žēlastības un piedošanas debesīs. Ja nāktu no lielmātes Elvīras, vai no viņas laulāta drauga vēl kāda taujāšana par viņu bērnu, tad lūdzu to izstāstīt un pieminēt, lai viņi netiesā manis bargi savā prātā, jo neuzticīga neesmu gribējusi būt, bet nelaimīgi ir bijuši mani ceļi šai pasaulē. Tomēr es ceru atrast arī viņus tā Tēva valstībā, kur viņi auklē sava mīļā bērniņa šķīsto dvēselīti.“

Kad mācītājs bija apsolījis izdarīt visu pēc vājnieces vēlēšanās, tad viņa atņēmas vēlreiz uz runāšanu: „Vispēdīgi lūdzu jums, manas dvēseles iepriecinātājam, vēl šo lietu, kuŗa stāv man ļoti tuvu pie sirds; Anniņa paliek tagad bez neviena gādnieka, bez neviena kopēja, kā uz klaja lauka. Nezinu arī, vai Oļiņa māte gribēs viņu pieņemt par savas meitas meitu, vai nē, tāpēc paliekat jūs, mācītāj, šai mīlai bārenītei, kuŗu es gribētu labprāt vēlreiz redzēt, tēva vietā. Savu uzturu, kā pieminēju, viņa sāk jau nopelnīt pati, un varbūt tā nezināmā eņģeļa roka, kuŗa ir pasniegusi viņai ikgadus caur jums savas dāvanas, nepaīsināsies arī uz priekšu, tādēļ mans prāts rūpējas jo vairāk par to, lai šis bērns uzaugtu un dzīvotu tik Dievam par godu.“

„Šās bēdas un rūpes tu, mīlā ceļiniece, vari nokratīt pavisam,“ mācītājs viņu apmierināja. „Par šo lietu es gribēju patlaban runāt un teikt, ka esmu apņēmis jau savā prātā darīt to, ko tu patlaban lūdzi. Tāpat varu paziņot arī to, ka tā pieminētā eņģeļa roka — kaut gan tā arī pieder tik vien grēcīgam cilvēkam — nav nebūt paīsinājusies, bet atdarījusies vēl pilnīgāk. Nesen tas pats cilvēks, kuŗš sūtīja līdz šim ikgadus Anniņai divdesmit pieci rubļi, atsūtīja tagad man priekš viņas pieci simti rubļi, kuŗus nodošu uz augļiem, caur ko ienāks Anniņai par labu joprojām divdesmit pieci rubļi par gadu, un pats naudas krājums paliks neaizkarts uz priekšdienām. Tagad es zinu un varu pasacīt arī tev tā cilvēka vārdu, kas piesūtīja šo naudu: — viņš ir citreizējais Slātavas melderis — Šrekhubers, un tā nauda esot Anniņai atlīdzinājums par netaisni noņemtu tēva māju.“

„Šrekhubers?!“ Anuža brīnījās. „Bet ļaudis sauca to cilvēku par neticīgu.“

„Jā, gan,“ mācītājs atbildēja. „Bet arī neticīgiem cilvēkiem ir daudzkārt labi darbi un tuvāku mīlestība.“

„Tiesa, tiesa, mācītāj! — mēs sodām daudzkārt citus aplam ar saviem vārdiem, bet paši nedarām nekā. — Paldies simtkārt tam mīlam devējam, un Dievs lai viņu svētī tikpat laicīgi, kā mūžīgi. — Tagad nu mana sirds ir apmierināta un atvieglināta, kaut tik vien atskanētu tas dārgais vārds: „Ieej tava Kunga priekā!“ kaut gan neapzinos viņa nopelnījusi.“ Še Anuža apklusā, un arī viņas spēki bija izsīkuši pagalam, it kā kad tie būtu uztaupīti taisni tik priekš šās vajadzības, lai varētu izstāstīt, kas stāstāms.

Saimniece, kuŗa bija jau ienākusi, sāka sataisīt vājnieci pieklājīgi uz Kristus svētu mielastu. Mācītājs izgāja ārā, lai varētu atspirdzināties skaidrā, jaukā vasaras gaisā. Saule bija vēl priekšpusdienas pusē un sildīja mīlīgi zemi. Mācītājs, uz spieķa atspiezdami, staigāja gar kuplu rudzu lauku, pārdomādams savā prātā visu, ko patlaban dzirdējis, līdz nāca ziņa, ka vājniece esot sataisījusi baudīt svēto debesu dāvanu.

Anuža bija iespiedusies ar savu likteni mācītājam dziļi sirdī, un tas apņēmas viņu apraudzīt un iepriecināt ikdienas. Otrā dienā nogājis, atrada vājnieci gandrīz drusku spirtāku, bet trešā — patlaban nogājušu mūžīgā mierā un guļam klusu savā nabadzīgā guļu vietā, pie kuŗas stāvēja saimniece un daži citi ciema ļaudis.

Mācītājs noturēja īsus, pieklājīgus Dieva vārdus, un visi palika vēl mierīgi, it kā negribdami neviens traucēt šā savādā klusuma un šķirties no svētām domām, tik daža dziļa nopūta izlauzās no vienām un otrām krūtīm. Te piepeši dzirdēja klauzinām pie durvīm, un atskanēja jauka un jautra bērna balss:

„Veco krustmāt! atmini, ko es tev nesu!“

Neviens nesaprata vēl ko atbildēt, kad jau durvis atdarījās, un ieskrēja Anniņa jautrā vaigā un turēdama kaut ko apakš lakatiņa. Viņa bija padarījusi veikli savus dienviņu darbus, atprasījusi saimniecei, lai atļauj iet un apraudzīt veco krustmāti, kuŗu mīlēja vairāk par visu. Ienākusi un ieraudzījusi pirtiņā tik daudz cilvēku, kā nekad, un to vidū arī mācītāju, viņa iztrūkās, un jautrums bija piepeši izzudis no seja. Viņa skatījās apkārt, it kā kaut ko meklēdama, līdz ieraudzīja veco krustmāti guļam

mierīgi ar saliktām rokām un aizdarītām acīm. Anniņas rociņa, kuŗu turēja apakš lakatiņa, izslidēja, un no tās izkrita maza krūzīte ar zemeņu ogām, kuŗas bija salasījusi ganos vecai krustmātei.

„Nomirusi! nomirusi! vai, vai!“ viņa, rociņas lauzīdama, izsaucās. Tad nokrita pie vecās krustmātes ceļos, apkampa viņu, it kā gribēdama uzcelt, glaudīja tai pieri, vaigus un rokas, raudādama turklāt tik gaužām asarām, ka gandrīz neviens no klātesošiem nespēja atturēt savu asaru. Arī vecam mācītājam noritēja dažas pār mīļiem grumbu vaigiem. Viņš saņēma Anniņu pie rociņas un runāja: „Apmierinājies, bērniņ! lai dus vecā krustmāte! Viņa ir dzīvojusi diezgan nomodā. Par tevi gribam gādāt mēs, citi cilvēki, kā spēdami, bet jo vairāk tas, par kuŗu vecā krustmāte būs tev jau diezgan stāstījusi, tas,“ — mācītājs rādīja ar otru roku uz augšu.

„Kas zvaigznes gaisos stāda,
Kas saulei ceļu spriež,
Lai tas par tevi gādā,
Kad bēdas tevi spiež.“